

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

عمر الکرما
علیه السلام

www.

www.

www.

www.

Ghaemiyeh

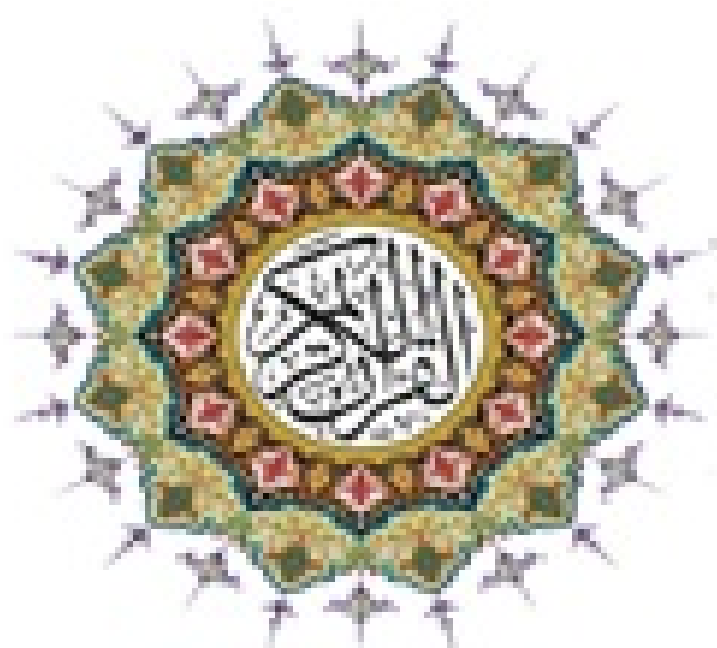
.com

.org

.net

.ir

علم مفاهیم شناسی در قرآن

جلد ۵۴

رسول ملکیان اصفهانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد ۵۴

نویسنده:

رسول ملکیان اصفهانی

ناشر چاپی:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۳۹	علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد ۵۴
۳۹	مشخصات کتاب
۳۹	۱- روزه
۳۹	۱- آثار روزه
۴۱	۲- آثار روزه کفاره
۴۲	۳- آموزش زنان روزه دار
۴۳	۴- آموزش مردان روزه دار
۴۳	۵- ابتدای روزه
۴۳	۶- احکام روزه
۵۳	۷- ارزش روزه
۵۳	۸- ارزش روزه کفاره
۵۴	۹- استمداد از روزه
۵۵	۱۰- افطار روزه قبل از غروب
۵۵	۱۱- انتهای روزه
۵۵	۱۲- انعطاف پذیری احکام روزه
۵۶	۱۳- اهمیت روزه
۵۸	۱۴- اهمیت روزه ماه رمضان
۵۹	۱۵- ایام روزه
۵۹	۱۶- پاداش روزه
۶۰	۱۷- پاداش زنان روزه دار
۶۱	۱۸- پاداش مردان روزه دار
۶۱	۱۹- تعداد روزه واجب
۶۱	۲۰- تعداد قضای روزه

۶۱	۲۱- ذکر خدا در روزه
۶۳	۲۲- رغبت در روزه
۶۳	۲۳- روزه انبیا
۶۳	۲۴- روزه بیمار
۶۶	۲۵- روزه داری زن
۶۷	۲۶- روزه در ادیان
۶۸	۲۷- روزه در اعتکاف
۶۹	۲۸- روزه در پنج شنبه
۶۹	۲۹- روزه در جمعه
۶۹	۳۰- روزه در چهارشنبه
۷۱	۳۱- روزه در یهودیت
۷۱	۳۲- روزه زکریا(ع)
۷۲	۳۳- روزه زن باردار
۷۳	۳۴- روزه سکوت
۷۴	۳۵- روزه سکوت در ادیان
۷۵	۳۶- روزه سکوت در یهودیت
۷۵	۳۷- روزه سکوت زکریا(ع)
۷۶	۳۸- روزه سکوت مریم(س)
۷۷	۳۹- روزه کفار
۷۹	۴۰- روزه ماه رمضان
۸۰	۴۱- روزه مسافر
۸۳	۴۲- روزه و قرآن
۸۳	۴۳- زمینه روزه
۸۳	۴۴- شرایط روزه
۸۵	۴۵- شرایط قضای روزه
۸۵	۴۶- شرایط وجوب روزه

۸۷	۴۷- عسر و حرج در روزه
۸۷	۴۸- فدیة روزه
۸۹	۴۹- فلسفه روزه
۸۹	۵۰- فلسفه روزه ماه رمضان
۹۰	۵۱- فلسفه قضای روزه
۹۱	۵۲- قدرت در روزه
۹۱	۵۳- قضای روزه
۹۳	۵۴- كفاره روزه
۹۳	۵۵- مبطلات روزه
۹۵	۵۶- مدت روزه واجب
۹۵	۵۷- معذوران از روزه
۹۷	۵۸- مقدار فدیة روزه
۹۷	۵۹- موارد بطلان روزه
۹۸	۶۰- نظم در روزه
۹۹	۶۱- نقش روزه
۹۹	۶۲- وجوب روزه
۹۹	۶۳- وجوب قضای روزه
۱۰۱	۶۴- وقت روزه
۱۰۱	۶۵- وقت قضای روزه
۱۰۲	۶۶- ویژگیهای روزه
۱۰۴	۲- روزی
۱۰۴	۱- روزی
۱۰۵	۲- آثار استفاده از روزی
۱۰۶	۳- آثار استفاده از روزی حلال
۱۰۶	۴- آثار تأمین روزی
۱۰۶	۵- آثار ذکر تقدیر روزی

- ۱۰۸ ----- ۶- آثار ذکر روزی
- ۱۰۸ ----- ۷- آثار ذکر ضمانت روزی
- ۱۰۸ ----- ۸- آثار ذکر منشأ روزی
- ۱۰۸ ----- ۹- ارزش روزی
- ۱۰۹ ----- ۱۰- ازدیاد روزی
- ۱۱۰ ----- ۱۱- ازدیاد روزی ذاکران
- ۱۱۰ ----- ۱۲- اسباب روزی
- ۱۱۲ ----- ۱۳- استفاده از روزی
- ۱۱۴ ----- ۱۴- استفاده از روزی پاکیزه
- ۱۱۴ ----- ۱۵- استفاده از روزی حلال
- ۱۱۵ ----- ۱۶- استفاده از روزی خدا
- ۱۱۶ ----- ۱۷- امتحان با روزی
- ۱۱۶ ----- ۱۸- اهمیت تحصیل روزی
- ۱۱۶ ----- ۱۹- اهمیت تلاش برای روزی
- ۱۱۷ ----- ۲۰- اهمیت روزی
- ۱۱۸ ----- ۲۱- برکت در روزی
- ۱۱۸ ----- ۲۲- بهترین روزی دهنده
- ۱۱۸ ----- ۲۳- تأمین روزی
- ۱۲۰ ----- ۲۴- تأمین روزی انسان
- ۱۲۰ ----- ۲۵- تأمین روزی جنبندگان
- ۱۲۱ ----- ۲۶- تأمین روزی موجودات
- ۱۲۲ ----- ۲۷- تحریم روزی
- ۱۲۲ ----- ۲۸- تحریم روزی پاکیزه
- ۱۲۲ ----- ۲۹- ترک استفاده از روزی های حلال
- ۱۲۴ ----- ۳۰- تفاوت روزی انسان ها
- ۱۲۴ ----- ۳۱- تقدیر روزی

- ۱۲۸ ۳۲- تقدیر روزی انسان ها
- ۱۲۸ ۳۳- تلاش برای روزی
- ۱۳۰ ۳۴- توسعه روزی
- ۱۳۰ ۳۵- ثبت روزی جنبندگان
- ۱۳۱ ۳۶- حتمیت روزی
- ۱۳۲ ۳۷- حلال روزی
- ۱۳۲ ۳۸- خدا و روزی
- ۱۳۲ ۳۹- خیریت روزی
- ۱۳۳ ۴۰- درخواست روزی
- ۱۳۴ ۴۱- دعای روزی
- ۱۳۴ ۴۲- ذکر تأمین روزی جنبندگان
- ۱۳۴ ۴۳- ذکر منشأ روزی
- ۱۳۶ ۴۴- روزی اخروی
- ۱۳۶ ۴۵- روزی اخروی زنان صالح
- ۱۳۶ ۴۶- روزی اخروی صالحان
- ۱۳۷ ۴۷- روزی اخروی مردان مؤمن
- ۱۳۸ ۴۸- روزی اخروی مؤمنان
- ۱۳۸ ۴۹- روزی اخروی مهاجران
- ۱۳۸ ۵۰- روزی از آیات خدا
- ۱۴۰ ۵۱- روزی انسان
- ۱۴۲ ۵۲- روزی انسان ها
- ۱۴۸ ۵۳- روزی اولیاء الله
- ۱۴۸ ۵۴- روزی بنی اسرائیل
- ۱۵۰ ۵۵- روزی بهشتیان
- ۱۵۱ ۵۶- روزی بی حساب
- ۱۵۲ ۵۷- روزی بی حسابرسی

- ۵۸- روزی بی رنج - ۱۵۲
- ۵۹- روزی بی منت - ۱۵۳
- ۶۰- روزی پاکیزه - ۱۵۴
- ۶۱- روزی پاکیزه اخروی - ۱۵۶
- ۶۲- روزی پاکیزه بنی اسرائیل - ۱۵۷
- ۶۳- روزی پسندیده - ۱۵۸
- ۶۴- روزی حرام - ۱۶۰
- ۶۵- روزی حلال - ۱۶۰
- ۶۶- روزی حلال در ادیان - ۱۶۲
- ۶۷- روزی حلال شعیب(ع) - ۱۶۲
- ۶۸- روزی حلال عیسی(ع) - ۱۶۲
- ۶۹- روزی حیوانات - ۱۶۴
- ۷۰- روزی خاص انبیا - ۱۶۴
- ۷۱- روزی خائفان از قیامت - ۱۶۴
- ۷۲- روزی خدا - ۱۶۴
- ۷۳- روزی در عالم برزخ - ۱۶۸
- ۷۴- روزی دنیوی - ۱۶۸
- ۷۵- روزی ذاکران - ۱۶۹
- ۷۶- روزی شعیب(ع) - ۱۷۰
- ۷۷- روزی شهیدان - ۱۷۰
- ۷۸- روزی طیب - ۱۷۲
- ۷۹- روزی طیب انسان ها - ۱۷۳
- ۸۰- روزی عایله انسان - ۱۷۴
- ۸۱- روزی کریمانه - ۱۷۴
- ۸۲- روزی گمراهان - ۱۷۶
- ۸۳- روزی محمد(ص) - ۱۷۶

- ۱۷۶-----۸۴- روزی مسیحیان
- ۱۷۷-----۸۵- روزی مشرکان
- ۱۷۸-----۸۶- روزی معلوم
- ۱۷۸-----۸۷- روزی معنوی
- ۱۷۸-----۸۸- روزی مفتریان به خدا
- ۱۷۸-----۸۹- روزی مقدر انسان
- ۱۸۰-----۹۰- روزی مکذبان آیات خدا
- ۱۸۰-----۹۱- روزی ممتاز بندگان خدا
- ۱۸۱-----۹۲- روزی ممتاز مخلصین
- ۱۸۲-----۹۳- روزی موجودات
- ۱۸۴-----۹۴- روزی مؤدیان زکات
- ۱۸۴-----۹۵- روزی مؤمنان
- ۱۸۴-----۹۶- روزی مؤمنان راستین
- ۱۸۶-----۹۷- روزی نمازگزاران
- ۱۸۶-----۹۸- روزی نمازگزاران جمعه
- ۱۸۶-----۹۹- روزی نیکو
- ۱۸۶-----۱۰۰- روزی نیکوی عفیفان
- ۱۸۷-----۱۰۱- روزی نیکوی مهاجران
- ۱۸۸-----۱۰۲- روزی همسران محمد(ص)
- ۱۸۸-----۱۰۳- روزی یونس(ع)
- ۱۹۰-----۱۰۴- روزی یهود
- ۱۹۰-----۱۰۵- زمينه تضييق روزی
- ۱۹۰-----۱۰۶- زمينه روزی
- ۱۹۲-----۱۰۷- زمينه روزی خدا
- ۱۹۲-----۱۰۸- زمينه روزی ممتاز
- ۱۹۲-----۱۰۹- زمينه روزی نیکو

- ۱۱۰- شرایط استفاده از روزه ۱۹۲
- ۱۱۱- شرایط وسعت روزه ۱۹۳
- ۱۱۲- ضامن روزه ۱۹۴
- ۱۱۳- عجز از بازگرداندن روزه ۱۹۴
- ۱۱۴- عظمت روزه اخروی مقربان ۱۹۴
- ۱۱۵- عوامل ازدیاد روزه ۱۹۶
- ۱۱۶- عوامل تأمین روزه ۱۹۶
- ۱۱۷- عوامل مؤثر در تأمین روزه ۱۹۶
- ۱۱۸- عوامل مؤثر در روزه ۱۹۷
- ۱۱۹- فلسفه ازدیاد روزه ۱۹۸
- ۱۲۰- فلسفه تفاوت روزه ۱۹۸
- ۱۲۱- فلسفه حلیت روزه ۱۹۹
- ۱۲۲- فلسفه خلقت روزه ۲۰۰
- ۱۲۳- فلسفه روزه ۲۰۰
- ۱۲۴- فلسفه کمی روزه ۲۰۰
- ۱۲۵- قانونمندی تفاوت روزه انسان ها ۲۰۰
- ۱۲۶- قانونمندی روزه ۲۰۲
- ۱۲۷- قانونمندی روزه انسان ها ۲۰۲
- ۱۲۸- کسب روزه حلال ۲۰۲
- ۱۲۹- کمبود روزه ۲۰۳
- ۱۳۰- کمی روزه ۲۰۴
- ۱۳۱- مالک منابع روزه ۲۰۴
- ۱۳۲- مجاری روزه ۲۰۴
- ۱۳۳- محرومیت از روزه اخروی ۲۰۴
- ۱۳۴- مراحل تأمین روزه ۲۰۵
- ۱۳۵- مسؤول روزه ۲۰۶

- ۱۳۶- مصلحت در ازدیاد روزی ۲۰۶
- ۱۳۷- مصلحت در کمبود روزی ۲۰۶
- ۱۳۸- معبودان قوم ابراهیم و روزی ۲۰۸
- ۱۳۹- مکان تقدیر روزی ۲۰۸
- ۱۴۰- مکان روزی جنبندگان ۲۰۸
- ۱۴۱- ملاکهای روزی حلال ۲۰۸
- ۱۴۲- ملائکه روزی ۲۰۹
- ۱۴۳- منابع روزی ۲۱۰
- ۱۴۴- منشأ ازدیاد روزی ۲۱۳
- ۱۴۵- منشأ تأمین روزی ۲۱۸
- ۱۴۶- منشأ تفاوت روزی ۲۱۸
- ۱۴۷- منشأ تفاوت روزی انسان ها ۲۲۰
- ۱۴۸- منشأ تقدیر روزی ۲۲۰
- ۱۴۹- منشأ تقسیم روزی ۲۲۰
- ۱۵۰- منشأ روزی ۲۲۱
- ۱۵۱- منشأ روزی انسان ها ۲۳۷
- ۱۵۲- منشأ روزی اهل مکه ۲۳۸
- ۱۵۳- منشأ روزی پسندیده ۲۳۸
- ۱۵۴- منشأ روزی جنبندگان ۲۳۸
- ۱۵۵- منشأ روزی حلال ۲۳۹
- ۱۵۶- منشأ روزی فرزند ۲۴۰
- ۱۵۷- منشأ روزی موجودات ۲۴۰
- ۱۵۸- منشأ روزی مؤمنان ۲۴۰
- ۱۵۹- منشأ کمبود روزی ۲۴۰
- ۱۶۰- منشأ کمی روزی ۲۴۲
- ۱۶۱- منشأ نقصان روزی ۲۴۶

۲۴۶	۱۶۲- منع روزی
۲۴۶	۱۶۳- موانع روزی
۲۴۶	۱۶۴- موجبات روزی اخروی
۲۴۸	۱۶۵- موجبات روزی نیکو
۲۴۸	۱۶۶- نزول روزی
۲۴۸	۱۶۷- نعمت تأمین روزی
۲۴۹	۱۶۸- نعمت روزی
۲۵۰	۱۶۹- نعمت روزی بهشت
۲۵۰	۱۷۰- نعمت روزی حلال
۲۵۱	۱۷۱- نقش روزی
۲۵۲	۱۷۲- وسایل تأمین روزی
۲۵۲	۱۷۳- وسعت روزی
۲۵۲	۱۷۴- وقت تقسیم روزی
۲۵۴	۱۷۵- ویژگیهای روزی اخروی صالحان
۲۵۴	۱۷۶- ویژگیهای روزی اخروی مؤمنان
۲۵۵	۳- روسیاهی
۲۵۵	۱- روسیاهی کافران
۲۵۵	۲- روسیاهی مفتربان به خدا
۲۵۵	۳- روسیاهی منحرفان
۲۵۶	۴- عوامل روسیاهی اخروی
۲۵۶	۵- عوامل روسیاهی در قیامت
۲۵۶	۶- افسردگی اخروی روسیاهان
۲۵۸	۷- اندوه اخروی روسیاهان
۲۵۸	۸- روسیاهان در قیامت
۲۵۹	۹- روسفیدان در قیامت
۲۶۰	۴- روش

- ۱- اهمیت روش شناسی ۲۶۰
- ۲- اهمیت روش شناسی در تبلیغ ۲۶۰
- ۳- بهترین روش خدا شناسی ۲۶۰
- ۴- تبیین روش موفقیت ۲۶۲
- ۵- تعقل در روش مبارزه دشمنان قرآن ۲۶۲
- ۶- تعقل در روش مبارزه دشمنان محمد(ص) ۲۶۲
- ۷- تعقل در روش مبارزه رهبران شرک ۲۶۳
- ۸- تعقل در روش مبارزه رهبران کفر ۲۶۴
- ۹- تعلیم روش احتجاج ۲۶۵
- ۱۰- تعلیم روش حمد ۲۶۶
- ۱۱- تعلیم روش کشف حقایق ۲۶۶
- ۱۲- تنوع روش اغواگری شیطان ۲۶۶
- ۱۳- روش ابطال عقیده باطل ۲۶۷
- ۱۴- روش اثبات ایمان ۲۶۸
- ۱۵- روش اثبات توحید ۲۶۹
- ۱۶- روش اثبات حُسن نیت منافقان ۲۷۰
- ۱۷- روش اثبات حُسن نیت منافقان صدراسلام ۲۷۰
- ۱۸- روش اثبات حق ۲۷۰
- ۱۹- روش اثبات حق ستیزی مکذبان قرآن ۲۷۱
- ۲۰- روش اثبات حق یوسف(ع) ۲۷۲
- ۲۱- روش اثبات حقایق ۲۷۲
- ۲۲- روش اثبات دروغگویی مکذبان قرآن ۲۷۲
- ۲۳- روش اثبات زنا ۲۷۳
- ۲۴- روش اثبات وصیت ۲۷۴
- ۲۵- روش اجرای احکام ۲۷۴
- ۲۶- روش اجرای احکام حدود ۲۷۴

- ۲۷۵ ۲۷- روش اجرای قانون
- ۲۷۶ ۲۸- روش احتجاج
- ۲۷۸ ۲۹- روش احتجاج ابراهیم(ع)
- ۲۷۸ ۳۰- روش احتجاج انبیا
- ۲۸۰ ۳۱- روش احتجاج با کافران
- ۲۸۰ ۳۲- روش احتجاج با مشرکان
- ۲۸۲ ۳۳- روش احتجاج با یهود
- ۲۸۲ ۳۴- روش احتجاج محمد(ص)
- ۲۸۴ ۳۵- روش احتجاج موسی(ع)
- ۲۸۶ ۳۶- روش احقاق حق
- ۲۸۶ ۳۷- روش ارائه پیشنهاد
- ۲۸۶ ۳۸- روش ارائه توصیه
- ۲۸۷ ۳۹- روش ارتباط با خدا
- ۲۸۸ ۴۰- روش ارتباط خدا با انبیا
- ۲۸۸ ۴۱- روش ارتجاعی
- ۲۸۸ ۴۲- روش ارضای غریزه جنسی
- ۲۹۲ ۴۳- روش ارضای غریزه جنسی در صدراسلام
- ۲۹۲ ۴۴- روش استفاده از اعضای بدن
- ۲۹۲ ۴۵- روش اصلاح
- ۲۹۶ ۴۶- روش اصلاح اجتماعی
- ۲۹۷ ۴۷- روش اصلاح اقتصادی
- ۲۹۸ ۴۸- روش اصلاح انحراف
- ۲۹۸ ۴۹- روش اصلاح حق ناپذیران
- ۲۹۸ ۵۰- روش اصلاح فساد
- ۲۹۸ ۵۱- روش اضلال رهبران شرک
- ۳۰۰ ۵۲- روش اضلال رهبران کفر

- ۳۰۰ ۵۳- روش اضلال شیطان
- ۳۰۰ ۵۴- روش اطلاع رسانی
- ۳۰۰ ۵۵- روش اغوا
- ۳۰۲ ۵۶- روش اغواگری ابلیس
- ۳۰۳ ۵۷- روش اغواگری رهبران شرک
- ۳۰۴ ۵۸- روش اغواگری رهبران کفر
- ۳۰۴ ۵۹- روش اغواگری شیطان
- ۳۰۸ ۶۰- روش اقناع مشرکان
- ۳۰۸ ۶۱- روش امر به معروف
- ۳۰۸ ۶۲- روش انتخاب دین
- ۳۰۹ ۶۳- روش انذار
- ۳۱۲ ۶۴- روش انفاق
- ۳۱۳ ۶۵- روش ایمان به توحید
- ۳۱۴ ۶۶- روش برخورد اصحاب ایکه
- ۳۱۴ ۶۷- روش برخورد اشراف مکه
- ۳۱۴ ۶۸- روش برخورد آزر
- ۳۱۶ ۶۹- روش برخورد ابراهیم(ع)
- ۳۱۷ ۷۰- روش برخورد اشراف قوم سبأ
- ۳۱۸ ۷۱- روش برخورد اقوام پیشین
- ۳۱۸ ۷۲- روش برخورد اکثریت
- ۳۱۸ ۷۳- روش برخورد انبیا
- ۳۱۹ ۷۴- روش برخورد اولواالالباب
- ۳۲۰ ۷۵- روش برخورد اهل کتاب
- ۳۲۰ ۷۶- روش برخورد با آیات خدا
- ۳۲۰ ۷۷- روش برخورد با ابراهیم(ع)
- ۳۲۲ ۷۸- روش برخورد با ابن السبیل

- ۳۲۲ ۷۹- روش برخورد با اختلاف
- ۳۲۲ ۸۰- روش برخورد با اسیر
- ۳۲۳ ۸۱- روش برخورد با امانت خدا
- ۳۲۴ ۸۲- روش برخورد با انبیا
- ۳۲۵ ۸۳- روش برخورد با اهل ذمه
- ۳۲۶ ۸۴- روش برخورد با بدگویان
- ۳۲۶ ۸۵- روش برخورد با بندگان خدا
- ۳۲۶ ۸۶- روش برخورد با بیگانگان
- ۳۲۷ ۸۷- روش برخورد با پدر
- ۳۲۸ ۸۸- روش برخورد با جاهلان
- ۳۳۰ ۸۹- روش برخورد با حق ناپذیران
- ۳۳۰ ۹۰- روش برخورد با خادم
- ۳۳۰ ۹۱- روش برخورد با خطاکاران
- ۳۳۲ ۹۲- روش برخورد با خویشاوندان
- ۳۳۲ ۹۳- روش برخورد با دشمنان
- ۳۳۶ ۹۴- روش برخورد با دشمنان دین
- ۳۳۷ ۹۵- روش برخورد با دنیاطلبان
- ۳۳۸ ۹۶- روش برخورد با دین
- ۳۳۸ ۹۷- روش برخورد با زنان کافر
- ۳۳۸ ۹۸- روش برخورد با سختی
- ۳۳۸ ۹۹- روش برخورد با سخن لغو
- ۳۴۰ ۱۰۰- روش برخورد با شبهات
- ۳۴۰ ۱۰۱- روش برخورد با ظالمان
- ۳۴۰ ۱۰۲- روش برخورد با عقیده
- ۳۴۰ ۱۰۳- روش برخورد با عمل ناپسند
- ۳۴۲ ۱۰۴- روش برخورد با عهدشکنان

- ۳۴۲ ۱۰۵- روش برخورد با فرعون
- ۳۴۳ ۱۰۶- روش برخورد با فقرا
- ۳۴۴ ۱۰۷- روش برخورد با فکر
- ۳۴۵ ۱۰۸- روش برخورد با قرآن
- ۳۴۶ ۱۰۹- روش برخورد با کارگر
- ۳۴۶ ۱۱۰- روش برخورد با کارگزاران حکومت
- ۳۴۶ ۱۱۱- روش برخورد با کافران
- ۳۵۰ ۱۱۲- روش برخورد با کافران لجوج
- ۳۵۰ ۱۱۳- روش برخورد با کودک
- ۳۵۰ ۱۱۴- روش برخورد با گمراهان
- ۳۵۰ ۱۱۵- روش برخورد با گناه
- ۳۵۱ ۱۱۶- روش برخورد با گناهکاران
- ۳۵۲ ۱۱۷- روش برخورد با گوساله پرستان بنی اسرائیل
- ۳۵۳ ۱۱۸- روش برخورد با مجرمان
- ۳۵۴ ۱۱۹- روش برخورد با محمد(ص)
- ۳۵۵ ۱۲۰- روش برخورد با مخالفان
- ۳۵۷ ۱۲۱- روش برخورد با مردم
- ۳۵۸ ۱۲۲- روش برخورد با مساکین
- ۳۵۸ ۱۲۳- روش برخورد با مشرکان
- ۳۶۱ ۱۲۴- روش برخورد با مشرکان لجوج
- ۳۶۲ ۱۲۵- روش برخورد با مصیبت
- ۳۶۲ ۱۲۶- روش برخورد با مفاسد اجتماعی
- ۳۶۲ ۱۲۷- روش برخورد با مکذبان قرآن
- ۳۶۳ ۱۲۸- روش برخورد با مکذبان وحی
- ۳۶۴ ۱۲۹- روش برخورد با منافقان
- ۳۶۵ ۱۳۰- روش برخورد با منحرفان جنسی

- ۱۳۱- روش برخورد با موسی(ع) ----- ۳۶۶
- ۱۳۲- روش برخورد با مؤمنان فقیر ----- ۳۶۶
- ۱۳۳- روش برخورد با نشوز ----- ۳۶۷
- ۱۳۴- روش برخورد با نوجوانان ----- ۳۶۹
- ۱۳۵- روش برخورد با والدین ----- ۳۷۰
- ۱۳۶- روش برخورد با وحی ----- ۳۷۰
- ۱۳۷- روش برخورد با همسران محمد(ص) ----- ۳۷۱
- ۱۳۸- روش برخورد با یاوه گوینان ----- ۳۷۲
- ۱۳۹- روش برخورد با یهود ----- ۳۷۲
- ۱۴۰- روش برخورد بادیه نشینان صدراسلام ----- ۳۷۳
- ۱۴۱- روش برخورد برادران یوسف ----- ۳۷۴
- ۱۴۲- روش برخورد برده داران ----- ۳۷۶
- ۱۴۳- روش برخورد بندگان خدا ----- ۳۷۶
- ۱۴۴- روش برخورد بهشتیان ----- ۳۷۷
- ۱۴۵- روش برخورد بی عقلان ----- ۳۷۸
- ۱۴۶- روش برخورد تاجران ----- ۳۷۸
- ۱۴۷- روش برخورد جادوگران فرعون ----- ۳۷۹
- ۱۴۸- روش برخورد جاهلان ----- ۳۸۰
- ۱۴۹- روش برخورد حق ستیزان ----- ۳۸۰
- ۱۵۰- روش برخورد حق ناپذیران ----- ۳۸۱
- ۱۵۱- روش برخورد خادم ----- ۳۸۲
- ۱۵۲- روش برخورد دروغگویان ----- ۳۸۲
- ۱۵۳- روش برخورد دشمنان ----- ۳۸۲
- ۱۵۴- روش برخورد دشمنان اسلام ----- ۳۸۴
- ۱۵۵- روش برخورد دشمنان انبیا ----- ۳۸۴
- ۱۵۶- روش برخورد دشمنان دین ----- ۳۸۴

- ۱۵۷- روش برخورد دشمنان محمد(ص) ۳۸۶
- ۱۵۸- روش برخورد دشمنان مؤمنان ۳۸۶
- ۱۵۹- روش برخورد دنیاطلبان ۳۸۷
- ۱۶۰- روش برخورد ذوالقرنین ۳۸۸
- ۱۶۱- روش برخورد رهبران دینی ۳۸۸
- ۱۶۲- روش برخورد رهبران شرک ۳۸۹
- ۱۶۳- روش برخورد رهبران ظالم ۳۹۰
- ۱۶۴- روش برخورد رهبران کفر ۳۹۰
- ۱۶۵- روش برخورد رهبران گمراهی ۳۹۲
- ۱۶۶- روش برخورد سلیمان(ع) ۳۹۲
- ۱۶۷- روش برخورد شعیب(ع) ۳۹۴
- ۱۶۸- روش برخورد شیاطین ۳۹۵
- ۱۶۹- روش برخورد شیطان ۳۹۶
- ۱۷۰- روش برخورد صالح(ع) ۳۹۶
- ۱۷۱- روش برخورد طغیانگران ۳۹۷
- ۱۷۲- روش برخورد ظالمان ۳۹۸
- ۱۷۳- روش برخورد علمای بنی اسرائیل ۳۹۸
- ۱۷۴- روش برخورد فرعون ۳۹۸
- ۱۷۵- روش برخورد فرعونیان ۴۰۵
- ۱۷۶- روش برخورد قارون ۴۰۸
- ۱۷۷- روش برخورد قوم ابراهیم ۴۰۸
- ۱۷۸- روش برخورد قوم ثمود ۴۱۰
- ۱۷۹- روش برخورد قوم عاد ۴۱۱
- ۱۸۰- روش برخورد قوم لوط ۴۱۲
- ۱۸۱- روش برخورد قوم نوح ۴۱۴
- ۱۸۲- روش برخورد کارگزاران نامه عمل ۴۱۵

- ۱۸۳- روش برخورد کافران ۴۱۶
- ۱۸۴- روش برخورد کافران دوران موسی(ع) ۴۳۰
- ۱۸۵- روش برخورد کافران صدراسلام ۴۳۱
- ۱۸۶- روش برخورد کافران مستکبر ۴۳۲
- ۱۸۷- روش برخورد کافران مکه ۴۳۲
- ۱۸۸- روش برخورد گناهکاران ۴۳۶
- ۱۸۹- روش برخورد لوط(ع) ۴۳۶
- ۱۹۰- روش برخورد محمد(ص) ۴۳۸
- ۱۹۱- روش برخورد مخالفان اسلام ۴۴۰
- ۱۹۲- روش برخورد مخالفان انبیا ۴۴۰
- ۱۹۳- روش برخورد مخالفان صالح(ع) ۴۴۲
- ۱۹۴- روش برخورد مخالفان محمد(ص) ۴۴۳
- ۱۹۵- روش برخورد مریم(س) ۴۴۴
- ۱۹۶- روش برخورد مستبدان ۴۴۴
- ۱۹۷- روش برخورد مستکبران ۴۴۵
- ۱۹۸- روش برخورد مسلمانان صدر اسلام ۴۴۶
- ۱۹۹- روش برخورد مشرکان ۴۴۸
- ۲۰۰- روش برخورد مشرکان جاهلیت ۴۵۴
- ۲۰۱- روش برخورد مشرکان صدر اسلام ۴۵۴
- ۲۰۲- روش برخورد مشرکان مکه ۴۵۶
- ۲۰۳- روش برخورد معترض به عبدالله بن ام مکتوم ۴۵۸
- ۲۰۴- روش برخورد مفتریان به قرآن ۴۵۹
- ۲۰۵- روش برخورد مکذبان معاد ۴۶۰
- ۲۰۶- روش برخورد ملائکه ثبت عمل ۴۶۰
- ۲۰۷- روش برخورد ملکه سبأ ۴۶۱
- ۲۰۸- روش برخورد منافقان ۴۶۲

- ۴۷۵ ۲۰۹- روش برخورد منافقان صدر اسلام -
- ۴۷۸ ۲۱۰- روش برخورد منافقان مدینه -
- ۴۷۸ ۲۱۱- روش برخورد موسی(ع) -
- ۴۸۰ ۲۱۲- روش برخورد مؤمن آل فرعون -
- ۴۸۰ ۲۱۳- روش برخورد مؤمنان -
- ۴۸۱ ۲۱۴- روش برخورد مؤمنان اهل کتاب -
- ۴۸۲ ۲۱۵- روش برخورد مؤمنان راستین -
- ۴۸۳ ۲۱۶- روش برخورد نگهبانان جهنم -
- ۴۸۴ ۲۱۷- روش برخورد نوح(ع) -
- ۴۸۴ ۲۱۸- روش برخورد وسوسه گران -
- ۴۸۵ ۲۱۹- روش برخورد هدایت ناپذیران -
- ۴۸۶ ۲۲۰- روش برخورد یعقوب(ع) -
- ۴۸۶ ۲۲۱- روش برخورد یوسف(ع) -
- ۴۸۸ ۲۲۲- روش برخورد یهود -
- ۴۸۹ ۲۲۳- روش بشارت -
- ۴۹۰ ۲۲۴- روش بطلان شرک -
- ۴۹۰ ۲۲۵- روش بقای نسل -
- ۴۹۰ ۲۲۶- روش بیانی قرآن -
- ۵۰۰ ۲۲۷- روش پاسخ به شبهات -
- ۵۰۰ ۲۲۸- روش پاسخ به مکذبان معاد -
- ۵۰۱ ۲۲۹- روش پیشگیری از انحراف جنسی -
- ۵۰۲ ۲۳۰- روش تأمین معاش برادران یوسف -
- ۵۰۲ ۲۳۱- روش تبری -
- ۵۰۲ ۲۳۲- روش تبلیغ -
- ۵۵۰ ۲۳۳- روش تبلیغ ابراهیم(ع) -
- ۵۵۴ ۲۳۴- روش تبلیغ اسلام -

۵۵۴	۲۳۵- روش تبلیغ انبیا
۵۵۸	۲۳۶- روش تبلیغ حبیب نجار
۵۵۹	۲۳۷- روش تبلیغ دشمنان
۵۶۰	۲۳۸- روش تبلیغ دین
۵۶۲	۲۳۹- روش تبلیغ ذوالقرنین
۵۶۲	۲۴۰- روش تبلیغ رسولان خدا
۵۶۳	۲۴۱- روش تبلیغ سامری
۵۶۴	۲۴۲- روش تبلیغ سلیمان(ع)
۵۶۴	۲۴۳- روش تبلیغ شعیب(ع)
۵۶۶	۲۴۴- روش تبلیغ صالح(ع)
۵۶۷	۲۴۵- روش تبلیغ علمای یهود
۵۶۸	۲۴۶- روش تبلیغ فرعون
۵۶۸	۲۴۷- روش تبلیغ فرعونیان
۵۶۹	۲۴۸- روش تبلیغ کافران
۵۷۰	۲۴۹- روش تبلیغ لوط(ع)
۵۷۰	۲۵۰- روش تبلیغ محمد(ص)
۵۷۲	۲۵۱- روش تبلیغ مشرکان صدراسلام
۵۷۲	۲۵۲- روش تبلیغ موسی(ع)
۵۷۴	۲۵۳- روش تبلیغ مؤمن آل فرعون
۵۷۵	۲۵۴- روش تبلیغ نوح(ع)
۵۷۸	۲۵۵- روش تبلیغ هارون(ع)
۵۷۸	۲۵۶- روش تبلیغ هود(ع)
۵۷۹	۲۵۷- روش تبلیغ یوسف(ع)
۵۸۰	۲۵۸- روش تبیین آیات خدا
۵۸۰	۲۵۹- روش تبیین احکام
۵۸۱	۲۶۰- روش تبیین حق

- ۵۸۲ ----- ۲۶۱- روش تبیین حقایق
- ۵۸۸ ----- ۲۶۲- روش تبیین دین
- ۵۹۲ ----- ۲۶۳- روش تبیین قرآن
- ۵۹۲ ----- ۲۶۴- روش تحصیل خواسته ها
- ۵۹۲ ----- ۲۶۵- روش تحصیل دانش تحلیل حوادث
- ۵۹۳ ----- ۲۶۶- روش تحصیل دین
- ۵۹۴ ----- ۲۶۷- روش تحصیل لقاءالله
- ۵۹۴ ----- ۲۶۸- روش تحقیق
- ۵۹۴ ----- ۲۶۹- روش تدبیر خدا
- ۵۹۵ ----- ۲۷۰- روش تربیت
- ۶۳۱ ----- ۲۷۱- روش ترک گناه
- ۶۳۲ ----- ۲۷۲- روش تسبیح خدا
- ۶۳۲ ----- ۲۷۳- روش تسهیل تکلیف
- ۶۳۳ ----- ۲۷۴- روش تسهیل سختی
- ۶۴۲ ----- ۲۷۵- روش تسهیل مصایب
- ۶۴۲ ----- ۲۷۶- روش تشخیص ایمان
- ۶۴۲ ----- ۲۷۷- روش تشخیص باطل
- ۶۴۲ ----- ۲۷۸- روش تشخیص پیروان محمد(ص)
- ۶۴۳ ----- ۲۷۹- روش تشخیص حق
- ۶۴۴ ----- ۲۸۰- روش تشخیص عقیده
- ۶۴۵ ----- ۲۸۱- روش تشخیص کفر
- ۶۴۶ ----- ۲۸۲- روش تشخیص متعبدان
- ۶۴۶ ----- ۲۸۳- روش تشخیص مجرمان
- ۶۴۶ ----- ۲۸۴- روش تشخیص منافقان
- ۶۴۶ ----- ۲۸۵- روش تشخیص مؤمنان
- ۶۴۸ ----- ۲۸۶- روش تشخیص مؤمنان راستین

- ۲۸۷- روش تشویق به اطاعت ۶۴۸
- ۲۸۸- روش تشویق به انفاق ۶۴۹
- ۲۸۹- روش تشویق به عمل خیر ۶۵۰
- ۲۹۰- روش تشویق به عمل صالح ۶۵۰
- ۲۹۱- روش تصحیح اخلاق ۶۵۲
- ۲۹۲- روش تصحیح عقیده ۶۵۲
- ۲۹۳- روش تصحیح عمل ۶۵۴
- ۲۹۴- روش تصحیح فکر ۶۵۴
- ۲۹۵- روش تصمیم گیری ۶۵۴
- ۲۹۶- روش تضعیف عقیده ۶۵۵
- ۲۹۷- روش تعالیم خدا ۶۵۶
- ۲۹۸- روش تعالیم قرآن ۶۵۶
- ۲۹۹- روش تعدیل ثروت ۶۶۰
- ۳۰۰- روش تعدیل هیجان ۶۶۰
- ۳۰۱- روش تعلم ۶۶۱
- ۳۰۲- روش تعلیم ۶۶۲
- ۳۰۳- روش تفهیم تعالیم اخلاقی ۶۶۵
- ۳۰۴- روش تفهیم دین ۶۶۶
- ۳۰۵- روش تقرب ۶۶۶
- ۳۰۶- روش تقویت دین ۶۶۸
- ۳۰۷- روش تکامل ۶۶۸
- ۳۰۸- روش تکذیب موسی(ع) ۶۶۹
- ۳۰۹- روش تنبیه ۶۷۰
- ۳۱۰- روش تنبیه ۶۷۰
- ۳۱۱- روش جرم شناسی ۶۷۰
- ۳۱۲- روش جلب رضایت خدا ۶۷۰

- ۳۱۳- روش حفاظت از بیت المال ۶۷۲
- ۳۱۴- روش حق ستیزی ۶۷۲
- ۳۱۵- روش حق ستیزی کافران ۶۷۲
- ۳۱۶- روش حکومت فرعون ۶۷۳
- ۳۱۷- روش حکومت فرعونیان ۶۷۴
- ۳۱۸- روش حل مشکلات ۶۷۴
- ۳۱۹- روش حمد خدا ۶۷۴
- ۳۲۰- روش خدا شناسی ۶۷۵
- ۳۲۱- روش خداشناسی ۶۷۸
- ۳۲۲- روش خداشناسی فرعون ۶۷۸
- ۳۲۳- روش خضوع ۶۸۰
- ۳۲۴- روش خنده انبیا ۶۸۰
- ۳۲۵- روش در تربیت ۶۸۰
- ۳۲۶- روش درک حقایق ۶۸۱
- ۳۲۷- روش درمان احساس یوچ گرایبی ۶۸۲
- ۳۲۸- روش درمان بخل ۶۸۲
- ۳۲۹- روش دشمنی کافران ۶۸۴
- ۳۳۰- روش دعای کافران ۶۸۴
- ۳۳۱- روش دعوت ۶۸۴
- ۳۳۲- روش دعوت به توحید ۶۸۶
- ۳۳۳- روش دعوت به خیر ۶۸۶
- ۳۳۴- روش دعوت به دین ۶۸۷
- ۳۳۵- روش دعوت‌های انبیا ۶۸۸
- ۳۳۶- روش دعوت‌های محمد(ص) ۶۸۸
- ۳۳۷- روش دینداری منافقان ۶۸۸
- ۳۳۸- روش ذخیره سازی غلات ۶۸۹

- ۳۳۹- روش ذکر خدا - ۶۹۰
- ۳۴۰- روش رد عقیده - ۶۹۰
- ۳۴۱- روش رفع شبهه - ۶۹۰
- ۳۴۲- روش زندگی - ۶۹۲
- ۳۴۳- روش زندگی انبیا - ۶۹۳
- ۳۴۴- روش زندگی بندگان خدا - ۶۹۴
- ۳۴۵- روش زندگی پیروان ابراهیم(ع) - ۶۹۴
- ۳۴۶- روش زندگی زنبور عسل - ۶۹۵
- ۳۴۷- روش زندگی ظالمان - ۶۹۶
- ۳۴۸- روش زندگی کافران - ۶۹۶
- ۳۴۹- روش زندگی مرفهان - ۶۹۶
- ۳۵۰- روش ساخت زیورآلات - ۶۹۷
- ۳۵۱- روش سخن - ۶۹۸
- ۳۵۲- روش سعه صدر با مخالفان - ۶۹۸
- ۳۵۳- روش سلامتی - ۶۹۸
- ۳۵۴- روش سلوک - ۷۰۰
- ۳۵۵- روش شرک ستیزی ابراهیم(ع) - ۷۰۰
- ۳۵۶- روش شرک ستیزی محمد(ص) - ۷۰۲
- ۳۵۷- روش شرک ستیزی موسی(ع) - ۷۰۲
- ۳۵۸- روش شناخت - ۷۰۲
- ۳۵۹- روش شناخت موجودات - ۷۰۴
- ۳۶۰- روش شناسی در موعظه - ۷۰۴
- ۳۶۱- روش صحیح در عمل - ۷۰۴
- ۳۶۲- روش عبودیت - ۷۰۶
- ۳۶۳- روش عتق برده - ۷۰۶
- ۳۶۴- روش عمل به تکلیف - ۷۰۶

- ۳۶۵- روش غلط ۷۰۶
- ۳۶۶- روش فهم حقایق ۷۰۷
- ۳۶۷- روش فهم دین ۷۰۸
- ۳۶۸- روش فهم کتب آسمانی ۷۰۸
- ۳۶۹- روش قانونگذاری ۷۰۸
- ۳۷۰- روش قضاوت مشرکان صدر اسلام ۷۱۰
- ۳۷۱- روش کشف حقایق ۷۱۰
- ۳۷۲- روش کشف صداقت هدهد ۷۱۰
- ۳۷۳- روش کظم غضب ۷۱۰
- ۳۷۴- روش کنترل اجتماعی ۷۱۱
- ۳۷۵- روش کیفر ۷۱۲
- ۳۷۶- روش کیفر ظالمان ۷۱۲
- ۳۷۷- روش کیفر کافران ۷۱۲
- ۳۷۸- روش کیفرهای فرعون ۷۱۲
- ۳۷۹- روش گفتگو با پدر ۷۱۴
- ۳۸۰- روش گفتگوی خدا با انبیا ۷۱۴
- ۳۸۱- روش گفتگوی خدا با انسان ۷۱۴
- ۳۸۲- روش گفتگوی ملانکه با انبیا ۷۱۶
- ۳۸۳- روش گمراهی ۷۱۶
- ۳۸۴- روش مبارزه ۷۱۶
- ۳۸۵- روش مبارزه ابراهیم(ع) ۷۱۹
- ۳۸۶- روش مبارزه با آفات کشاورزی ۷۱۹
- ۳۸۷- روش مبارزه با اسلام ۷۲۰
- ۳۸۸- روش مبارزه با انبیا ۷۲۰
- ۳۸۹- روش مبارزه با انحراف ۷۲۰
- ۳۹۰- روش مبارزه با انحراف جنسی ۷۲۲

- ۳۹۱- روش مبارزه با باطل - ۷۲۲
- ۳۹۲- روش مبارزه با جهل - ۷۲۲
- ۳۹۳- روش مبارزه با دشمنان - ۷۲۳
- ۳۹۴- روش مبارزه با دنیاطلبی - ۷۲۴
- ۳۹۵- روش مبارزه با دین - ۷۲۴
- ۳۹۶- روش مبارزه با رسوم باطل - ۷۲۴
- ۳۹۷- روش مبارزه با شرک - ۷۲۴
- ۳۹۸- روش مبارزه با ضد ارزش ها - ۷۲۶
- ۳۹۹- روش مبارزه با طغیانگران - ۷۲۶
- ۴۰۰- روش مبارزه با ظالمان - ۷۲۶
- ۴۰۱- روش مبارزه با ظلم - ۷۲۷
- ۴۰۲- روش مبارزه با عصیانگران - ۷۲۸
- ۴۰۳- روش مبارزه با عقیده باطل - ۷۲۸
- ۴۰۴- روش مبارزه با غیر مسلمان - ۷۳۰
- ۴۰۵- روش مبارزه با فساد - ۷۳۰
- ۴۰۶- روش مبارزه با قرآن - ۷۳۲
- ۴۰۷- روش مبارزه با کافران - ۷۳۲
- ۴۰۸- روش مبارزه با کفر - ۷۳۴
- ۴۰۹- روش مبارزه با گمراهان - ۷۳۶
- ۴۱۰- روش مبارزه با گمراهی - ۷۳۶
- ۴۱۱- روش مبارزه با گناه - ۷۳۶
- ۴۱۲- روش مبارزه با محمد(ص) - ۷۳۶
- ۴۱۳- روش مبارزه با مسکرات - ۷۳۷
- ۴۱۴- روش مبارزه با موسی(ع) - ۷۳۸
- ۴۱۵- روش مبارزه با هارون(ع) - ۷۴۰
- ۴۱۶- روش مبارزه باگوساله پرستی بنی اسرائیل - ۷۴۱

- ۴۱۷- روش مبارزه دشمنان دین ۷۴۲
- ۴۱۸- روش مبارزه دشمنان عیسی(ع) ۷۴۲
- ۴۱۹- روش مبارزه رهبران شرک ۷۴۲
- ۴۲۰- روش مبارزه رهبران کفر ۷۴۴
- ۴۲۱- روش مبارزه فرعون ۷۴۴
- ۴۲۲- روش مبارزه فرعونیان ۷۴۸
- ۴۲۳- روش مبارزه قارون ۷۴۹
- ۴۲۴- روش مبارزه قرآن ۷۵۰
- ۴۲۵- روش مبارزه کافران ۷۵۰
- ۴۲۶- روش مبارزه محمد(ص) ۷۵۶
- ۴۲۷- روش مبارزه مخالفان محمد(ص) ۷۵۶
- ۴۲۸- روش مبارزه مشرکان ۷۵۷
- ۴۲۹- روش مبارزه مشرکان مکه ۷۵۸
- ۴۳۰- روش مبارزه مؤمنان ۷۵۸
- ۴۳۱- روش مبارزه هامان ۷۶۰
- ۴۳۲- روش مبارزه یهود ۷۶۰
- ۴۳۳- روش مجادله ۷۶۱
- ۴۳۴- روش مدیریت ۷۶۲
- ۴۳۵- روش مشرکان ۷۶۴
- ۴۳۶- روش مصونیت از حوادث ناگوار ۷۶۴
- ۴۳۷- روش معاشرت با محمد(ص) ۷۶۵
- ۴۳۸- روش مقابله با جنگ روانی ۷۶۶
- ۴۳۹- روش ممانعت از انحراف جنسی ۷۶۶
- ۴۴۰- روش ممانعت از فحشا ۷۶۶
- ۴۴۱- روش مناظره ۷۶۷
- ۴۴۲- روش مناظره با مشرکان ۷۶۸

- ۴۴۳- روش موعظه ۷۶۸
- ۴۴۴- روش نابودی گوساله سامری ۷۶۹
- ۴۴۵- روش نادرست در عمل ۷۷۰
- ۴۴۶- روش نجات از انحراف جنسی ۷۷۰
- ۴۴۷- روش نجات از غضب خدا ۷۷۰
- ۴۴۸- روش نجات از گمراهی ۷۷۰
- ۴۴۹- روش نجات از گناه ۷۷۲
- ۴۵۰- روش نزول وحی ۷۷۲
- ۴۵۱- روش نفوذ شیطان ۷۷۲
- ۴۵۲- روش نقل تاریخ ۷۷۴
- ۴۵۳- روش نقل قصه ۷۷۵
- ۴۵۴- روش نهی از منکر ۷۷۶
- ۴۵۵- روش وسوسه های شیطان ۷۷۷
- ۴۵۶- روش وصول به حق ۷۷۷
- ۴۵۷- روش هدایت ۷۷۸
- ۴۵۸- روش هدایت انبیا ۸۲۲
- ۴۵۹- روش هدایت گمراهان ۸۲۲
- ۴۶۰- روش هدایت ملکه سبأ ۸۲۲
- ۴۶۱- روش هدایتگری ابراهیم(ع) ۸۲۲
- ۴۶۲- روش هدایتگری تورات ۸۲۴
- ۴۶۳- روش هدایتگری قرآن ۸۲۴
- ۴۶۴- روش هدایتگری محمد(ص) ۸۲۶
- ۴۶۵- روش هدایتگری نوح(ع) ۸۲۶
- ۴۶۶- روش هدایتی قرآن ۸۲۶
- ۴۶۷- شگفتی روش مبارزه رهبران شرک ۸۲۶
- ۴۶۸- شگفتی روش مبارزه رهبران کفر ۸۲۷

۸۲۸	۴۶۹- نابودکننده روش فرعونیان
۸۲۸	۴۷۰- نقش روش مبارزه
۸۲۸	۴۷۱- {روش شناسی}
۸۲۹	۴۷۲- اهمیت روش شناسی
۸۳۰	۴۷۳- اهمیت روش شناسی در تبلیغ
۸۳۰	۴۷۴- روش شناسی در موعظه
۸۳۱	۵- روشنائی
۸۳۱	۱- آثار روشنائی روز
۸۳۱	۲- تشبیه به روشنائی
۸۳۱	۳- روشنائی خورشید از آیات خدا
۸۳۱	۴- روشنائی روز
۸۳۳	۵- روشنائی سمت چپ مؤمنان
۸۳۵	۶- روشنائی سمت راست مؤمنان
۸۳۵	۷- سوگند به روشنائی روز
۸۳۵	۸- عظمت روشنائی روز
۸۳۵	۹- فواید روشنائی روز
۸۳۷	۱۰- محرومیت از روشنائی روز
۸۳۷	۱۱- منشأ روشنائی
۸۳۹	۱۲- منشأ روشنائی روز روز
۸۳۹	۱۳- منشأ روشنائی زمین
۸۳۹	۱۴- نعمت روشنائی روز
۸۴۱	۶- روشنفکری
۸۴۱	۱- ادعای روشنفکری
۸۴۱	۲- ادعای روشنفکری مکذبان معاد
۸۴۱	۳- مدعیان روشنفکری
۸۴۲	۴- منافقان و روشنفکری

- ۷- روم ۸۴۴
- ۱- حمله روم به جزیره العرب ۸۴۴
- ۲- آثار پیروزی رومیان ۸۴۴
- ۳- آثار شکست رومیان ۸۴۴
- ۴- امداد به رومیان ۸۴۶
- ۵- پیروزی رومیان ۸۴۷
- ۶- تاریخ جنگ رومیان ۸۴۹
- ۷- جنگ رومیان با ایرانیان ۸۵۰
- ۸- شک در پیروزی رومیان ۸۵۲
- ۹- شکست رومیان ۸۵۲
- ۱۰- منشأ پیروزی رومیان ۸۵۴
- ۱۱- منشأ شکست رومیان ۸۵۴
- ۱۲- منطقه جنگ رومیان ۸۵۵
- ۱۳- مؤمنان و پیروزی رومیان ۸۵۶
- ۸- رؤیا ۸۵۷
- ۱- آثار رؤیا ۸۵۷
- ۲- اقسام رؤیا ۸۵۷
- ۳- اهمیت تعبیر رؤیا ۸۵۷
- ۴- اهمیت دانش تعبیر رؤیا ۸۵۹
- ۵- بشارت دانش تعبیر رؤیا ۸۵۹
- ۶- پیش بینی در تعبیر رؤیا ۸۶۰
- ۷- تاریخ تعبیر رؤیا ۸۶۱
- ۸- تعبیر رؤیا ۸۶۱
- ۹- تعبیر رؤیای آب انگور ۸۶۱
- ۱۰- تعبیر رؤیای حمل نان ۸۶۱
- ۱۱- تعبیر رؤیای خوردن پرندگان ۸۶۳

- ۱۲- تعبیر رؤیای خوشه های خشک ۸۶۳
- ۱۳- تعبیر رؤیای خوشه های سبز ۸۶۳
- ۱۴- تعبیر رؤیای سجده خورشید ۸۶۵
- ۱۵- تعبیر رؤیای سجده ستارگان ۸۶۵
- ۱۶- تعبیر رؤیای سجده ماه ۸۶۵
- ۱۷- تعبیر رؤیای گاوهای چاق ۸۶۵
- ۱۸- تعبیر رؤیای گاوهای لاغر ۸۶۶
- ۱۹- تعلیم تعبیر رؤیا به یوسف(ع) ۸۶۷
- ۲۰- حقیقت رؤیا ۸۶۷
- ۲۱- دانش تعبیر رؤیا ۸۶۷
- ۲۲- دانش تعبیر رؤیا در مصرباستان ۸۶۹
- ۲۳- رؤیا در تاریخ ۸۶۹
- ۲۴- رؤیا و حوادث آینده ۸۶۹
- ۲۵- رؤیای آب انگور ۸۷۱
- ۲۶- رؤیای آشفته ۸۷۱
- ۲۷- رؤیای حمل نان ۸۷۳
- ۲۸- رؤیای خوردن پرندگان ۸۷۳
- ۲۹- رؤیای خوشه های خشک ۸۷۳
- ۳۰- رؤیای خوشه های سبز ۸۷۴
- ۳۱- رؤیای صادق ۸۷۵
- ۳۲- رؤیای گاوهای چاق ۸۷۷
- ۳۳- رؤیای گاوهای لاغر ۸۷۸
- ۳۴- رؤیای منظم ۸۷۹
- ۳۵- سجده خورشید در رؤیا ۸۷۹
- ۳۶- سجده ستارگان در رؤیا ۸۷۹
- ۳۷- سجده ماه در رؤیا ۸۸۱

- ۳۸- سختی تعبیر رؤیای آشفته ۸۸۱
- ۳۹- کیفیت تعبیر رؤیا ۸۸۱
- ۴۰- محسنان و تعبیر رؤیا ۸۸۱
- ۴۱- مصریان باستان و تعبیر رؤیا ۸۸۲
- ۴۲- منشأ رؤیا ۸۸۳
- ۴۳- نعمت دانش تعبیر رؤیا ۸۸۳
- ۴۴- نقش رؤیا ۸۸۳
- ۴۵- یوسف(ع) و نقل رؤیا ۸۸۵
- ۹- رویش ۸۸۶
- ۱- آثار ذکر رویش درخت خرما ۸۸۶
- ۲- آثار ذکر رویش درخت زیتون ۸۸۶
- ۳- آثار ذکر رویش سبزیجات ۸۸۶
- ۴- آثار ذکر رویش گیاهان ۸۸۶
- ۵- آثار رویش گیاهان ۸۸۸
- ۶- آثار مطالعه رویش گیاهان ۸۸۸
- ۷- اهمیت رویش گیاهان ۸۸۸
- ۸- تشبیه به رویش گیاهان ۸۹۰
- ۹- تعقل در رویش گیاهان ۸۹۰
- ۱۰- رویش برنج از آیات خدا ۸۹۲
- ۱۱- رویش جواز آیات خدا ۸۹۲
- ۱۲- رویش درخت انگور ۸۹۲
- ۱۳- رویش درخت زیتون ۸۹۲
- ۱۴- رویش درختان پهن برگ ۸۹۴
- ۱۵- رویش درختان زیتون در کوه طور ۸۹۴
- ۱۶- رویش شکوفه ها ۸۹۴
- ۱۷- رویش گندم از آیات خدا ۸۹۵

- ۱۸- رویش گیاهان ۸۹۶
- ۱۹- رویش گیاهان از آیات خدا ۹۰۴
- ۲۰- رویش میوه ۹۰۶
- ۲۱- رویش نخل ۹۰۶
- ۲۲- زمینه رویش حبوبات ۹۰۶
- ۲۳- زمینه رویش درختان ۹۰۷
- ۲۴- زمینه رویش غلات ۹۰۸
- ۲۵- زمینه رویش گیاهان ۹۰۸
- ۲۶- شگفتی رویش گیاهان ۹۱۰
- ۲۷- عبرت از رویش گیاهان ۹۱۰
- ۲۸- علم به رویش میوه ۹۱۰
- ۲۹- عوامل رویش حبوبات ۹۱۰
- ۳۰- عوامل رویش درختان ۹۱۲
- ۳۱- عوامل رویش گیاهان ۹۱۲
- ۳۲- عوامل رویش میوه ها ۹۱۶
- ۳۳- فلسفه رویش درختان ۹۱۶
- ۳۴- فلسفه رویش گیاهان ۹۱۸
- ۳۵- فلسفه رویش میوه ها ۹۱۹
- ۳۶- قانونمندی رویش گیاهان ۹۲۰
- ۳۷- مطالعه رویش گیاهان ۹۲۰
- ۳۸- مکان رویش درخت زقوم ۹۲۰
- ۳۹- منشأ رویش انگور ۹۲۰
- ۴۰- منشأ رویش حبوبات ۹۲۲
- ۴۱- منشأ رویش درخت خرما ۹۲۲
- ۴۲- منشأ رویش درخت زیتون ۹۲۲
- ۴۳- منشأ رویش درختان ۹۲۳

- ۹۲۴ ۴۴- منشأ رویش سبزیجات
- ۹۲۴ ۴۵- منشأ رویش شکوفه ها
- ۹۲۴ ۴۶- منشأ رویش گیاهان
- ۹۳۰ ۴۷- منشأ رویش یونجه
- ۹۳۲ ۴۸- نعمت رویش انگور
- ۹۳۲ ۴۹- نعمت رویش سبزیجات
- ۹۳۲ ۵۰- نقش رویش گیاهان
- ۹۳۲ ۵۱- نقش رویش میوه ها
- ۹۳۴ ۱۰- رهبانیت
- ۹۳۴ ۱- آثار رهبانیت
- ۹۳۴ ۲- انحراف رهبانیت
- ۹۳۴ ۳- بدعت رهبانیت
- ۹۳۶ ۴- تاریخ رهبانیت
- ۹۳۶ ۵- رهبانیت در مسیحیان
- ۹۳۸ ۶- رهبانیت مسیحیان
- ۹۳۸ ۷- سرزنش رهبانیت
- ۹۳۹ ۸- فلسفه رهبانیت مسیحیان
- ۹۴۰ ۹- مراد از رهبانیت
- ۹۴۰ ۱۰- منشأ رهبانیت
- ۹۴۱ درباره مرکز

علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد ۵۴

مشخصات کتاب

نام کتاب: علم مفاهیم شناسی در قرآن جلد ۵۴

تحقیق و تالیف: رسول ملکیان اصفهانی - ۱۴۰۰ ش

ناشر دیجیتال: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ص: ۱

۱- روزه

۱- آثار روزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۳ - ۶،۱۰

۶ - روزه، زمینه ساز رسیدن آدمی به تقوای پیشگی و پرهیز از گناهان است.

کتب علیکم الصیام... لعلکم تتقون

۱۰ - روزه پشتوانه اجرای دیگر احکام الهی است.

یأیها الذین ءامنوا کتب علیکم الصیام... لعلکم تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۴ - ۱۹،۲۱

۱۹ - روزه از اعمال خیر و در بردارنده منافع برای روزه داران است.

و أن تصوموا خیر لکم

۲۱ - تنها افراد دانا، به نیکویی و منفعت بخشی روزه آگاهند.

و أن تصوموا خیر لکم إن کنتم تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۵ - ۲۳، ۲۹، ۳۳

۲۳ - روزه ، موجب نیل انسان ها به معیشتی سهل و راحت و رهایی یافتن از تنگنا های دنیا و آخرت *

یرید الله بکم الیسر و لایرید بکم العسر

برداشت فوق بر این اساس است که <یرید الله> ناظر به وجوب روزه باشد. بر این اساس جمله <یرید الله> اشاره به این دارد که: خداوند روزه را بر شما واجب کرد تا بر اثر آن به معیشتی سهل نایل شوید و به مشکلات گرفتار نگردید.

۲۹ - روزه و احکام آن از جمله هدایت های الهی است .

و لتکبروا الله علی ما هدیکم

۳۳ - روزه گرفتن ، زمینه ساز سپاسگزاری به درگاه خداست .

و لعلکم تشکرون

<لعلکم تشکرون> نیز همانند <لتکبروا ..> بیان علت و غرض، برای تشریح روزه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۱

۲۳ - پرداخت صدقه و روزه داری ، از جمله عوامل جلب آمرزش خداوند است .

و المتصدّقين .. و الصّٰمِین ... أعدّ الله لهم مغفره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تحریم - ۶۶ - ۵ - ۱۰

۱۰ - نقش مثبت و سازنده اسلام ، ایمان ، فرمانبری ، توبه و روزه داری در زندگی مشترک میان زنان و مردان

أن یبدله أزوجًا خیرًا منکنّ مسلم-ت .. س-ئح-ت

یادآوری اوصاف یاد شده برای زنان شایسته، در خلال نقل ماجرای نزاع میان پیامبر(ص) و همسرانش، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تحریم - ۶۶ - ۸ - ۲۲

۲۲ - > عن أبي عبد الله (ع) فی قول الله عزوجلّ : > توبوا إلى الله توبه نصوحاً < قال : هو صوم > يوم الأربعاء < و > يوم الخميس < و > يوم الجمعة < ;

از امام صادق(ع) درباره سخن خدای عزوجلّ >توبوا إلى الله توبه نصوحاً< روایت شده که توبه نصوح، روزه گرفتن در روزهای چهارشنبه، پنج شنبه و جمعه است.< شاید مراد این باشد که روزه در این ایّام، مانند توبه نصوح موجب آمرزش گناهان است و شاید مقصود این باشد که از شرایط توبه نصوح، روزه گرفتن در این ایّام است.

۲- آثار روزه کفاره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۹۲ - ۲۵،۲۶

۲۵ - پرداخت خونبها ، آزاد کردن برده مؤمن و یا گرفتن روزه ، در قتل خطائی ، زمینه پذیرش توبه قاتل از جانب خداوند

و من قتل مؤمناً خطا .. توبه من الله

>توبه<، مفعول له است و بیانگر فلسفه احکام بیان شده در قتل خطائی. یعنی بنده ای را آزاد کنید یا روزه بگیرید و خونبها

هم بدهید، تا خداوند رحمتش را شامل حال شما کند و توبه شما را بپذیرد.

۲۶- پرداخت خونبها و آزادسازی برده مؤمن و گرفتن روزه، برطرف کننده آثار نامطلوب قتل خطائی است.

فتح‌ریر رقبه مؤمنه و دینه مسلّمه الی اهله .. فصیام شهرین متتابعین توبه من اللّٰه

۳- آموزش زنان روزه دار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۳۵ - ۲۱

۲۱- مردان و زنان روزه گیر، مشمول آموزش خداوندند.

و الص-ئمین و الص-ئم-ت .. أعد اللّٰه لهم مغفره

ص: ۲

۴- آموزش مردان روزه دار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۳۵ - ۲۱

۲۱ - مردان و زنان روزه گیر ، مشمول آموزش خداوندند .

و الص - ثمین و الص - ثم - ت .. أعدّ الله لهم مغفرة

۵- ابتدای روزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۷ - ۲۱

۲۱ - زمان روزه از طلوع فجر تا شب است .

ثم أتموا الصيام إلى الليل

۶- احکام روزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۳ - ۱،۲

۱ - وجوب روزه بر مسلمانان

يأبها الذين ءامنوا كتب عليكم الصيام

۲ - ایمان از شرایط وجوب روزه *

يأبها الذين ءامنوا كتب عليكم الصيام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۴ -

۱،۲،۳،۴،۵،۶،۷،۸،۱۱،۱۲،۱۳،۲۳،۲۴،۲۵،۲۶،۲۷،۲۸،۲۹

۱- زمان روزه گرفتن ، روزهاست نه شبها

کتب علیکم الصیام .. آیاماً

<آیاماً> ظرف زمان برای <الصیام> در آیه قبل است.

۲- روزهایی که باید روزه گرفت ، ایامی محدود و مشخص و نسبتاً اندک است .

کتب علیکم الصیام .. آیاماً معدودت

<معدودت> [در توصیف اشیا] می تواند به معنای معین و مشخص شده، باشد و می تواند به معنای قلیل و اندک هم باشد. بر اساس معنای دوم، جمع آوردن <معدودات> اشاره به این دارد که: روزهایی که باید روزه گرفت، نسبتاً اندک است.

۳- روزه گرفتن بر مریض و مسافر در ماه رمضان مشروع نیست .

فمن كان منكم مريضاً أو على سفر فعدة من أيام أخر

ص: ۳

کلمه <عده> مبتدا و خبر آن به قرینه <کتب علیکم> و جمله بعد، <علیه> است؛ یعنی: فمن كان .. فعليه عده من أيام آخر. این جمله بیانگر آن است که: مکلف اگر در <ایام معدودات> (ماه رمضان) مریض و یا مسافر باشد، وظیفه او روزه گرفتن در غیر ماه رمضان است و این بدان معناست که او نباید در ماه رمضان روزه بگیرد.

۴- وجوب قضای روزه ماه رمضان، بر کسی که در آن ماه مسافر و یا مریض بوده است.

فمن كان منكم مريضاً أو على سفر فعده من أيام آخر

۵- تعداد روزه های قضا، باید به تعداد روزهایی باشد که مکلف در آنها مریض و یا مسافر بوده است.

فعده من أيام آخر

آوردن کلمه <عده> - که به معنای تعداد و شماره است - گویای این معناست که: باید روزه هایی که به عنوان قضا گرفته می شود، شمارش شود. هدف از ضرورت شمارش روزه های قضا تطابق تعداد آنها با تعداد روزه هایی است که از مکلف فوت شده است.

۶- قضای روزه های رمضان، مشروط به وقتی خاص نیست.

فعده من أيام آخر

تعیین <ایاماً معدودات> به ماه رمضان - که در آیه بعد مطرح شده - و عدم تعیین <ایام آخر> به روزها و یا ماهی خاص، بیانگر این است که برای قضای روزه های رمضان وقت خاصی در نظر گرفته نشده است.

۷- قصد مسافرت در واجب نبودن روزه کافی نیست.

فمن كان منكم مريضاً أو على سفر

<على سفر> گویای تحقق و فعلیت سفر است. بنابراین شامل کسی که مسافر نیست، هر چند قصد سفر داشته باشد، نمی شود.

۸- کسانی که روزه ماه رمضان برای آنان مشقت بار و طاقت فرساست، نباید روزه بگیرند.

و علی الذین یطیقونه فدیة

<اطاقه> به معنای قدرت داشتن بر انجام کار و یا صرف کردن تمام قدرت برای انجام آن است. لازمه معنای دوم، انجام دادن فعل با رنج و مشقت است. به نظر می رسد مراد از <یطیقونه> معنای دوم باشد. بنابراین <و علی الذین یطیقونه فدیة> یعنی، کسانی که [اگر بخواهند روزه بگیرند] باید تمام قدرت خویش را برای این کار صرف کنند و در نتیجه به رنج

و زحمت می افتند، روزه نگیرند؛ بلکه فدیة بپردازند.

۱۱ - بر کسانی که به خاطر مشقت بار بودن روزه بر آنان، روزه نمی گیرند، پرداخت فدیة واجب است.

و علی الذین یطیقونه فدیة

۱۲ - بر کسانی که به خاطر طاقت فرسا بودن روزه، روزه نمی گیرند، قضای آن واجب نیست.

و علی الذین یطیقونه فدیة

چنانچه بر طایفه مذکور قضای روزه واجب بود، همانند مسافر و مریض بیان می شد؛ علاوه بر اینکه جمله <علی الذین ..> ظهور در این دارد که تنها فدیة دادن بر آنان واجب است.

۱۳ - فدیة و کفاره هر روزه ماه رمضان برای کسانی که به خاطر مشقت روزه نمی گیرند، یک وعده غذاست که باید به مسکین پرداخت کنند.

و علی الذین یطیقونه فدیة طعام مسکین

۲۳ - از امام سجاد (ع) روایت شده که فرمودند: <فأما صوم السفر و المرض . . . یفطر فی الحالین جمیعاً فان صام فی السفر أو فی حال المرض فعليه القضاء فان الله عز و جل یقول > فمن كان منكم مریضاً أو علی سفر فعده من أيام آخر؛

مسافر و مریض . . . در حال مسافرت و بیماری باید روزه خود را افطار کنند؛ پس اگر در حال سفر و یا بیماری روزه گرفتند بایستی قضای آن روز را به جا آورند. خداوند عز و جل می فرماید: هر کس از شما بیمار یا مسافر باشد تعدادی از روزهای

دیگر را روزه بدارد.

۲۴ - > عن ابی عبدالله (ع) فی قول اللّٰه عز و جل : > و علی الذین یطیقونه فدیة طعام مسکین > قال : الذین کانوا یطیقون الصوم فأصابهم کبر أو عطاش أو شبه ذلک فعلیهم لکل یوم مدّ ;

از امام صادق(ع) درباره سخن خداوند که می فرماید: > کسانی که روزه برای آنها طاقت فرساست لازم است طعامی به عنوان کفاره به تهیدستی بدهند > مراد، افرادی هستند که به پیری و یا تشنگی و یا شبیه آن مبتلا شده اند که باید برای هر روزی، یک مد طعام به تهیدست بدهند.

۲۵ - ابی بصیر می گوید : > سألته عن رجل مرض من رمضان إلی رمضان قابل و لم یصح بینهما و لم یطق الصوم قال : تصدق مکان کل یوم أفطر علی مسکین مدّاً من طعام و ان لم یکن حنطه فمن تمر و هو قول اللّٰه : > فدیة طعام مسکین > ;

از آن حضرت (امام باقر یا امام صادق(ع) از بیماری که از این رمضان تا آینده بیماری اش طول کشیده و توان روزه گرفتن ندارد، سؤال کردم، امام فرمودند: در ازای هر روزی که روزه نگرفته، یک مد طعام (از نوع گندم) به تهیدست صدقه دهد و اگر گندم نبود، از خرما صدقه دهد و این سخن خداست که می فرماید: فدیة طعام مسکین >.

۲۶ - > عن أبی عبدالله (ع) فی قوله : > و علی الذین یطیقونه فدیة طعام مسکین > قال : المرأه تخاف علی ولدها ... ;

از امام صادق(ع) درباره سخن خداوند که می فرماید: > کسانی که طاقت روزه گرفتن ندارند به عنوان کفاره، طعامی به تهیدست بدهند > روایت شده است: مراد زنی است که بر بچه خود [جنین یا کودک شیرخوار خود] می ترسد ... >.

۲۷ - از امام صادق (ع) روایت شده که فرمود : > حد المرض الذی یجب علی صاحبه فیہ الأفطار ... لقول اللّٰه عز و جل > فمن کان منکم مریضاً أو علی سفر فعده من آیام آخر > ان یكون العلیل لا یستطیع أن یصوم أو یكون ان استطاع الصوم زاد فی علته و خاف منه علی نفسه ... فإن أحس ضعفاً فلیفطر و إن وجد قوه علی الصوم فلیصم کان المرض ما کان ... ;

ملا-ک بیماری که شخص بیمار باید روزه خود را افطار کند آن طور که خداوند فرموده: >فمن کان منکم مریضاً أو علی سفر فعده من آیام آخر > این است که بیمار توانایی روزه گرفتن را نداشته باشد و یا روزه باعث افزایش بیماری او بشود و از ضرر بر جان خود بترسد (احتمال ضرر بدهد)؛ بنابراین اگر بیمار احساس ضعف کرد، باید روزه خود را افطار نماید و اگر در خود توان روزه گرفتن یافت روزه بگیرد، بیماری هر نوع که می خواهد باشد ... >.

۲۸ - از امام صادق (ع) روایت شده است که : > یقضی شهر رمضان من کان فیہ علیلاً أو مسافراً عده ما اعتل أو سافر فیہ إن شاء متصلاً و إن شاء مفترقاً قال اللّٰه عز و جل > فعده من آیام آخر > ... ;

مسافر و مریض باید تعداد روزهایی را که بیمار و یا در سفر بوده قضا نماید، خواه پیوسته و متصل و خواه متفرق به جا آورد، خدای عز و جل فرموده: >فعده من آیام آخر > ... >.

۲۹- از امام صادق (ع) روایت شده است: > أدنى السفر الذى تقصر فيه الصلوه و يفطر فيه الصائم بریدان . . . و عنه (ع) انه قال من خرج مسافراً فى شهر رمضان قبل الزوال قضى ذلك اليوم و إن خرج بعد الزوال تم صومه و لا قضاء عليه . . . ;

کمترین مقدار مسافتی که به موجب آن نماز شکسته می شود و روزه دار افطار می کند، دو برید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۵ -

۱،۱۲،۱۳،۱۴،۱۵،۱۶،۱۷،۱۸،۲۰،۲۷

۱ - ماه رمضان ، ماهی که برای روزه گرفتن تعیین شده است .

کتب علیکم الصیام . . . آیاماً معدودت ... شهر رمضان

>شهر رمضان< خبر برای مبتدای محذوف؛ یعنی، <هی> است که به <آیاماً معدودات> بر می گردد.

۱۲ - روزه ماه رمضان بر هر فرد مسلمانان واجب است .

فمن شهد منكم الشهر فليصمه

۱۳ - وجوب روزه ماه رمضان مشروط به احراز حلول این ماه است و احتمال حلول ماه کافی نیست .

ص: ۵

فمن شهد منكم الشهر فليصمه

<شهود> و <شهادت> (مصدر شهد) به معنای حضور داشتن و بر اثر آن چیزی را دیدن و یا فهمیدن است (اقتباس از مفردات راغب). بنابراین <فمن شهد منكم الشهر...> یعنی، هر کسی آن ماه را دریابد و به آن آگاه شود و یقین حاصل کند ... کافی نبودن احتمال حلول ماه، از مفهوم این جمله به دست می آید.

۱۴ - در وجوب روزه، علم و احراز شخصی به حلول ماه رمضان کافی است .

فمن شهد منكم الشهر فليصمه

کلمه <منکم> می تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

۱۵ - روزه بر مریض و مسافر واجب نبوده و مشروع نیست .

و من كان مريضاً أو على سفر فعده من أيام آخر

۱۶ - قضای روزه های ماه رمضان، بر کسی که در این ماه مریض و یا مسافر بوده، واجب است .

و من كان مريضاً أو على سفر فعده من أيام آخر

۱۷ - تعداد روزه های قضا، باید به تعداد روزهایی باشد که مکلف در آنها مریض و یا مسافر بوده است .

فعده من أيام آخر

۱۸ - قضای روزه های ماه رمضان مشروط به زمانی خاص نیست .

فعده من أيام آخر

دلیل این برداشت، نظیر استدلالی است که در برداشت شماره ۶ در آیه قبل گذشت.

۲۰ - قصد مسافرت در واجب نبودن روزه، کافی نیست .

و من كان مريضاً أو على سفر فعده من أيام آخر

۲۷ - کسانی که همه و یا بخشی از ماه رمضان را روزه نگیرند [چه بخاطر عذری همانند مرض و سفر و یا بدون آن]، باید قضای آن را به جا آورند .

و لتكملوا العده

هر چند جمله <فعدة من أيام آخر> در ارتباط با مریض و مسافر ایراد شده است؛ ولی علت آن (لتكملوا العده) بیانگر این است که: قضای روزه در غیر آن دو مورد نیز لازم است، چه معذور باشد و چه بدون عذر روزه نگرفته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۷ -

۱،۱۵،۱۹،۲۰،۲۱،۲۴،۳۹،۴۰،۴۱

۱ - آمیزش با همسران در برهه ای از عصر بعثت، حتی در شب های ماه رمضان، بر روزه داران حرام بود.

أحل لكم ليله الصيام الرفث إلى نسائكم

<رفث> به سخنی که در معنای آمیزش و ترغیب به آن صراحت دارد گفته می شود و در آیه شریفه کنایه از خود آمیزش است (اقتباس از مفردات راغب). متعدی شدن آن به <إلی> و نیز جمله <فالآن باشروهن> قرینه بر این معنای کنایی است. جمله <کنتم تختانون> که حکایت از تحقق تمرد دارد و نیز مفهوم <فالآن باشروهن> دلالت بر این دارند که آمیزش در شبهای رمضان حرام بوده است.

۱۵ - در صورت مباشرت با همسران، در شب های رمضان، باید پیش از طلوع فجر غسل کرد. *

فالن بشروهن و ابتغوا ما كتب الله لكم .. حتى يتبين لكم الخيط الأبيض

برخی از مفسران بر آنند که مراد از <ما كتب الله> تحصیل طهارت است؛ چنانچه در سوره مائده (آیه ۶) آمده است: <و إن كنتم جنبا فاطهروا .. أو لامستم النساء فلم تجدوا ماء فتيمموا صعيداً طيباً>.

۱۹ - جواز مباشرت جنسی با همسران در شب های رمضان، از ابتدای شب تا طلوع فجر است.

ص: ۶

فالن بشروهن .. حتى يتبين لكم الخيط الأبيض

قيد <از ابتدای شب تا طلوع فجر> در این برداشت، مبتنی بر این است که <حتی یقین> غایت برای <باشروهن> نیز باشد.

۲۰ - خوردن و آشامیدن در شب های رمضان تا طلوع فجر جایز است .

كلوا و اشربوا حتى يتبين لكم الخيط الأبيض من الخيط الأسود من الفجر

۲۱ - زمان روزه از طلوع فجر تا شب است .

ثم أتموا الصيام إلى الليل

۲۴ - خوردن ، آشامیدن و آمیزش جنسی از مبطلات روزه است .

فالن بشروهن .. كلوا و اشربوا حتى يتبين لكم الخيط الأبيض

۳۹ - ابی بصیر گوید : < سألت أبا عبد الله (ع) عن أناس صاموا في شهر رمضان فغشيهم سحاب أسود عند مغرب الشمس فظنوا انه الليل فأفطروا أو أفطر بعضهم ثم ان السحاب فصل عن السماء فإذا الشمس لم تغب ؟ قال على الذي أفطر قضاء ذلك اليوم ، إن الله يقول : < أتموا الصيام إلى الليل > فمن أكل قبل أن يدخل الليل فعليه قضاءه لانه أكل متعمداً ;

از امام صادق(ع) سؤال کردم درباره گروهی از مردم که در ماه رمضان، روزه بودند و ابر سیاهی آنها را فراگرفت و آنان گمان کردند که شب شده و همه یا بعضی از آنها افطار کردند و با بر طرف شدن ابر متوجه شدند که هنوز خورشید در آسمان است؟ امام فرمود: کسانی که روزه خود را افطار کرده اند باید قضای آن روز را بگیرند؛ زیرا خداوند فرموده: <أتموا الصيام إلى الليل> پس هر کسی قبل از ورود شب، روزه خود را افطار کند، چون روزه خود را عمداً باطل کرده باید قضای آن را به جا آورد.

۴۰ - < عن سعد عن بعض اصحابه عنهما (ع) في رجل تسخر و هو شاك في الفجر قال : لا بأس > كلوا و اشربوا حتى يتبين لكم الخيط الأبيض من الخيط الأسود من الفجر < ... ;

از امام باقر و امام صادق(ع) درباره کسی که سحری خورده در حالی که در طلوع فجر شک داشته [سؤال شد]، امام فرمود: اشکالی ندارد [خداوند فرموده]: كلوا و اشربوا حتى يتبين لكم الخيط الأبيض من الخيط الأسود من الفجر <

۴۱ - ابی بصیر گوید : < سألت ابا عبد الله (ع) عن رجلين قاما في شهر رمضان فقال احدهما : هذا الفجر و قال الآخر : ما أرى شيئاً قال : ليأكل الذي لم يستيقن الفجر و قد حرم الأكل على الذي زعم قد رأى ، ان الله يقول : و كلوا و اشربوا حتى يتبين لكم الخيط الأبيض من الخيط الأسود من الفجر ثم أتموا الصيام إلى الليل ;

از امام صادق(ع) سؤال کردم از دو نفر که در ماه رمضان درباره [طلوع] فجر اختلاف نموده اند، و یکی از آن دو می گوید

این فجر است و دیگری می گوید من چیزی [از سفیدی صبح] نمی بینم. امام فرمودند: آن کس که یقین به طلوع فجر ندارد می تواند بخورد؛ ولی آن کس که معتقد است فجر را دیده بر او حرام است که بخورد. خداوند می فرماید: و کلوا و اشربوا حتی یتبین لکم الخیط الأبیض من الخیط الأسود من الفجر ثم أتموا الصیام إلی اللیل < .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۲۶ - ۱۹، ۲۰

۱۹- لزوم ترک سخن با انسان ها در طول روز، از احکام روزه در آیین مریم (س) (دین یهود)

إِنِّي نذرت للرحم-ن صومًا فلن أكلم اليوم إنسيًا

روزه ای که مریم(س) نذر کرد به دو صورت نقل گردیده است: ۱- به صورت امساک از طعام و سخن، چون در شریعت آن زمان، روزه دار می بایست از سخن نیز اجتناب کند ۲- به صورت روزه سکوت که روزه دار، فقط از سخن اجتناب می کرد. ظاهر آیه متناسب با صورت اول است، چرا که او نذر مطلق روزه کرده و سخن نگفتن را متفرع بر آن ساخته است.

۲۰- در آیین مریم (دین یهود) روزه دار به سخن گفتن با غیر انسان ها و ذکر خداوند مجاز بود .

إِنِّي نذرت للرحم-ن صومًا فلن أكلم اليوم إنسيًا

<إنسيًا>؛ یعنی، یک انسان (قاموس). جمله <لن أكلم اليوم إنسيًا> تفریع بر <إِنِّي نذرت> می باشد؛ یعنی، چون نذر روزه

ص: ۷

کرده ام، با هیچ انسانی سخن نخواهم گفت. از این تفریح چنین بر می آید که در آیین یهود، روزه دار نباید با انسانی تکلم کند؛ ولی ذکر گفتن و با خداوند مناجات کردن منعی نداشته است.

۷- ارزش روزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۴ - ۲۲

۲۲ - آگاهی به ارزش والای روزه ، زمینه ساز انجام آن است .

و أن تصوموا خیر لکم إن کتمت تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تحریم - ۶۶ - ۵ - ۹،۱۱

۹ - اسلام ، ایمان ، فرمانبری ، توبه ، عبادت ، روزه داری [و هجرت] از ارزش های والا- و ملاک های برتری در دیدگاه وحی

خیرًا منکنّ مسلم-ت ... س-ع-ت

برداشت یاد شده، از آن جا است که اوصاف پسندیده یاد شده، اختصاص به زنان ندارد؛ زیرا چنین اوصافی و مشابه آنها، در قرآن برای مردان نیز یاد شده است (مانند سوره احزاب، آیه ۳۵).

۱۱ - دوشیزگی در مقایسه با ارزش های والای زنان (همچون اسلام ، ایمان ، فرمانبری ، توبه و روزه داری زنان) دارای نقش درجه دوم در زندگی مشترک میان زنان و مردان

ثیب-ت و أبکارًا

یادآوری دو وصف <دوشیزگی> و <بیوه بودن زنان>، می تواند اشاره به نکته یاد شده باشد؛ زیرا مفاد آیه شریفه این است که زنان بهتری با چنین اوصافی، جایگزین شما خواهند شد؛ چه بیوه باشند و چه دوشیزه.

۸- ارزش روزه کفاره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۹۵ - ۱۳

۱۳ - ارزش والاتر قربانی بر اطعام مساکین ، و اطعام مساکین بر روزه ، در کفاره صید .

فجزاء مثل ما قتل من النعم . . . او کفره طعام مسکین او عدل ذلک صیاماً

برداشت فوق از تقدیم ذکری قربانی بر اطعام و تقدیم اطعام بر روزه استفاده شده است.

۹- استمداد از روزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۴۵ - ۱

۱ - پیشه ساختن صبر و برپایی نماز ، سفارش و توصیه خداوند

ص: ۸

و استعینوا بالصبر و الصلوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۵۳ - ۰

۱۰- افطار روزه قبل از غروب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۷ - ۳۹

۳۹- ابی بصیر گوید: > سألت أبا عبد الله (ع) عن أناس صاموا في شهر رمضان فغشيهم سحاب أسود عند مغرب الشمس فظنوا انه الليل فأفطروا أو أفطر بعضهم ثم ان السحاب فصل عن السماء فإذا الشمس لم تغب؟ قال على الذي أفطر قضاء ذلك اليوم، إن الله يقول: > أتموا الصيام إلى الليل < فمن أكل قبل أن يدخل الليل فعليه قضاءه لانه أكل متعمداً؛

از امام صادق(ع) سؤال کردم درباره گروهی از مردم که در ماه رمضان، روزه بودند و ابر سیاهی آنها را فراگرفت و آنان گمان کردند که شب شده و همه یا بعضی از آنها افطار کردند و با بر طرف شدن ابر متوجه شدند که هنوز خورشید در آسمان است؟ امام فرمود: کسانی که روزه خود را افطار کرده اند باید قضای آن روز را بگیرند؛ زیرا خداوند فرموده: >أتموا الصيام إلى الليل < پس هر کسی قبل از ورود شب، روزه خود را افطار کند، چون روزه خود را عمداً باطل کرده باید قضای آن را به جا آورد.<

۱۱- انتهای روزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۷ - ۲۱

۲۱- زمان روزه از طلوع فجر تا شب است .

ثم أتموا الصيام إلى الليل

۱۲- انعطاف پذیری احکام روزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۵ - ۱۹

۱۹ - روزه عبادتی دارای نظم و در عین حال انعطاف پذیر

کتب علیکم الصیام .. آیاماً معدودت ... شهر رمضان ... فمن كان مريضاً أو على سفر

۱۳- اهمیت روزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۹

۱۰ - > عن أبي عبد الله (ع) في قول الله عز وجل < واستعينوا بالصبر والصلوة > قال: الصبر الصوم إذا نزلت بالرجل النازله والشديده، فليصم فان الله عز وجل يقول: استعينوا بالصبر يعني الصيام؛

از امام صادق(ع) درباره قول خدای عز و جل <واستعينوا بالصبر والصلوة> روایت شده که فرمود: مراد از صبر روزه است هنگامی که سختی با گرفتاری شدید به شخص وارد شد روزه بگیرد؛ زیرا خدا عز و جل می فرماید: از صبر یاری بجوید، یعنی از روزه.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - > عن ابي عبد الله (ع) في قول الله عز وجل < واستعينوا بالصبر > قال الصبر الصيام؛

از امام صادق(ع) درباره سخن خداوند عز و جل که فرموده: <واستعينوا بالصبر> روایت شده که مراد از صبر، روزه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - روزه از احکام و تکالیف مهم در اسلام و ادیان پیشین

کتب علیکم الصيام كما كتب على الذين من قبلكم

به کارگیری فعل <کتب> برای وجوب روزه و تصریح به وجوب قضای آن و جعل فدیة و بدل برای روزه هایی که بر اثر ناتوانی ترک شده است و نیز وجوب آن در همه ادیان آسمانی، حکایت از آن دارد که روزه از احکام مهم و از ارکان دین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳۰ - روزه و اعتکاف و احکام آن دو، حدود الهی است که هرگز نباید نقض شود.

تلک حدود الله فلا تقربوها

۳۴ - روزه و اعتکاف و احکام آن دو و نیز احکام قصاص و وصیت، از آیات الهی است.

كذلك يبين الله آياته للناس

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

١٩ - تحريم - ٦٦ - ٥ - ٧

٧ - روزه ، داراي جايگاهي بس بلند در ميان اعمال عبادي

ع-بدت س-نح-ت

ذكر اختصاصي روزه داران پس از عبادت كنندگان - با آن كه روزه خود جزو عبادت است - مي تواند اشاره به نكته ياد شده باشد.

١٤- اهميت روزه ماه رمضان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: ١٠

۱۱ - حفص بن غیاث نخعی می گوید : > سمعت أبا عبد الله (ع) يقول : ان شهر رمضان لم يفرض الله صيامه على أحد من الأمم قبلنا ، فقلت له : فقول الله عز و جل > يأيتها الذين ءامنوا كتب عليكم الصيام كما كتب على الذين من قبلكم < قال : انما فرض الله صيام شهر رمضان على الأنبياء دون الأمم ففضل به هذه الأمة ... >

از امام صادق(ع) شنیدم که می فرمود: روزه ماه رمضان بر هیچ یک از امتهای پیشین واجب نبوده است. به آن حضرت عرض کردم: خداوند در قرآن می فرماید: >ای افرادی که ایمان آورده اید، روزه بر شما نوشته شد همان گونه که بر کسانی که قبل از شما بودند نوشته شد<. حضرت فرمودند: روزه ماه رمضان، تنها بر پیامبران آن امتها واجب بوده نه خود امتها و خداوند با واجب کردن روزه رمضان بر امت اسلام، آنان را (بر دیگر امتها) برتری داد ... <.

۱۵- ایام روزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۴ - ۲

۲ - روزهایی که باید روزه گرفت ، ایامی محدود و مشخص و نسبتاً اندک است .

کتب عليكم الصيام .. أياماً معدودت

>معدود< [در توصیف اشیا] می تواند به معنای معین و مشخص شده، باشد و می تواند به معنای قلیل و اندک هم باشد. بر اساس معنای دوم، جمع آوردن >معدودات< اشاره به این دارد که: روزهایی که باید روزه گرفت، نسبتاً اندک است.

۱۶- پاداش روزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۴ - ۱۶

۱۶ - روزه گرفتن و فدیة دادن به مسکین ، چنانچه با میل و رغبت باشد ، ثوابی افزونتر دارد .

کتب عليكم الصيام .. و على الذين يطيقونه فدية ... فمن تطوع خيراً فهو خير له

مصدق مورد نظر برای >خیراً< به دلیل فرازهای قبل، روزه گرفتن و در صورت مشقت بار بودن روزه، فدیة دادن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - > عن الصادق (ع) قال : < الأيام الخالية > أيام الصوم في الدنيا ;

از امام صادق(ع) درباره <الأيام الخالية> روایت شده که فرمود: [مراد] روزهای روزه داری در دنیا است.<

۱۷- پاداش زنان روزه دار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۳۵ - ۲۲

ص: ۱۱

۲۲ - مردان و زنان روزه گیر ، از پاداش عظیم خداوند برخوردارند .

و الص - ثمین و الص - ثم - ت . . . أعدّ الله لهم ... أجرًا عظیمًا

۱۸- پاداش مردان روزه دار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۳۵ - ۲۲

۲۲ - مردان و زنان روزه گیر ، از پاداش عظیم خداوند برخوردارند .

و الص - ثمین و الص - ثم - ت . . . أعدّ الله لهم ... أجرًا عظیمًا

۱۹- تعداد روزه واجب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۴ - ۲

۲ - روزهایی که باید روزه گرفت ، ایامی محدود و مشخص و نسبتاً اندک است .

کتب علیکم الصیام .. آیاماً معدودت

<معدود> [در توصیف اشیا] می تواند به معنای معین و مشخص شده، باشد و می تواند به معنای قلیل و اندک هم باشد. بر اساس معنای دوم، جمع آوردن <معدودات> اشاره به این دارد که: روزهایی که باید روزه گرفت، نسبتاً اندک است.

۲۰- تعداد قضای روزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۵ - ۱۷

۱۷ - تعداد روزه های قضا ، باید به تعداد روزهایی باشد که مکلف در آنها مریض و یا مسافر بوده است .

فعدة من آیام أخر

۲۱- ذکر خدا در روزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰- در آیین مریم (دین یهود) روزه دار به سخن گفتن با غیر انسان ها و ذکر خداوند مجاز بود .

إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا

<إِنْسِيًّا> یعنی، یک انسان (قاموس). جمله <لَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا> تفریع بر <إِنِّي نَذَرْتُ> می باشد، یعنی، چون نذر روزه کرده ام، با هیچ انسانی سخن نخواهم گفت. از این تفریع چنین بر می آید که در آیین یهود، روزه دار نباید با انسانی تکلم

ص: ۱۲

کند، ولی ذکر گفتن و با خداوند مناجات کردن منعی نداشته است.

۲۲- رغبت در روزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۴ - ۱۶

۱۶ - روزه گرفتن و فدیة دادن به مسکین ، چنانچه با میل و رغبت باشد ، ثوابی افزونتر دارد .

کتب علیکم الصیام ... و علی الذین یطیقونه فدیة ... فمن تطوع خیراً فهو خیر له

مصدق مورد نظر برای <خیراً> به دلیل فرازهای قبل، روزه گرفتن و در صورت مشقت بار بودن روزه، فدیة دادن است.

۲۳- روزه انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۳ - ۱۱

۱۱ - حفص بن غیاث نخعی می گوید : < سمعت أبا عبد الله (ع) يقول : ان شهر رمضان لم یفرض الله صیامه علی أحد من الأمم قبلنا ، فقلت له : فقول الله عز و جل > یا ایها الذین ءامنوا کتب علیکم الصیام کما کتب علی الذین من قبلکم < قال : انما فرض الله صیام شهر رمضان علی الأنبیاء دون الأمم ففضل به هذه الأمة ... >

از امام صادق (ع) شنیدم که می فرمود: روزه ماه رمضان بر هیچ یک از امتهای پیشین واجب نبوده است. به آن حضرت عرض کردم: خداوند در قرآن می فرماید: <ای افرادی که ایمان آورده اید، روزه بر شما نوشته شد همان گونه که بر کسانی که قبل از شما بودند نوشته شد.> حضرت فرمودند: روزه ماه رمضان، تنها بر پیامبران آن امتها واجب بوده نه خود امتها و خداوند با واجب کردن روزه رمضان بر امت اسلام، آنان را (بر دیگر امتها) برتری داد ... <.

۲۴- روزه بیمار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۴ - ۲۸، ۲۷، ۲۳، ۵، ۴، ۳

۳ - روزه گرفتن بر مریض و مسافر در ماه رمضان مشروع نیست .

فمن کان منکم مریضاً أو علی سفر فعده من آیام آخر

کلمه <عده> مبتدا و خبر آن به قرینه <کتب علیکم> و جمله بعد، <علیه> است، یعنی: فمن كان .. فعليه عده من أيام آخر. این جمله بیانگر آن است که: مکلف اگر در <ایام معدودات> (ماه رمضان) مریض و یا مسافر باشد، وظیفه او روزه گرفتن در غیر ماه رمضان است و این بدان معناست که او نباید در ماه رمضان روزه بگیرد.

۴- وجوب قضای روزه ماه رمضان، بر کسی که در آن ماه مسافر و یا مریض بوده است.

فمن كان منكم مريضاً أو على سفر فعده من أيام آخر

۵- تعداد روزه های قضا، باید به تعداد روزهایی باشد که مکلف در آنها مریض و یا مسافر بوده است.

فعده من أيام آخر

ص: ۱۳

آوردن کلمه <عده> - که به معنای تعداد و شماره است - گویای این معناست که: باید روزه هایی که به عنوان قضا گرفته می شود، شمارش شود. هدف از ضرورت شمارش روزه های قضا تطابق تعداد آنها با تعداد روزه هایی است که از مکلف فوت شده است.

۲۳- از امام سجاد (ع) روایت شده که فرمودند: > فأما صوم السفر و المرض . . . يفطر في الحالين جميعاً فان صام في السفر أو في حال المرض فعليه القضاء فان الله عز و جل يقول > فمن كان منكم مريضاً أو على سفر فعده من أيام آخر ۱

مسافر و مریض . . . در حال مسافرت و بیماری باید روزه خود را افطار کنند؛ پس اگر در حال سفر و یا بیماری روزه گرفتند بایستی قضای آن روز را به جا آورند. خداوند عز و جل می فرماید: هر کس از شما بیمار یا مسافر باشد تعدادی از روزهای دیگر را روزه بدارد.<

۲۷- از امام صادق (ع) روایت شده که فرمود: > حد المرض الذي يجب على صاحبه فيه الأفتار . . . لقول الله عز و جل > فمن كان منكم مريضاً أو على سفر فعده من أيام آخر < ان يكون العليل لا يستطيع أن يصوم أو يكون ان استطاع الصوم زاد في علة و خاف منه على نفسه . . . فإن أحس ضعفاً فليفطر و إن وجد قوه على الصوم فليصم كان المرض ما كان . . . ۱

ملاک بیماری که شخص بیمار باید روزه خود را افطار کند آن طور که خداوند فرموده: >فمن كان منكم مريضاً أو على سفر فعده من أيام آخر< این است که بیمار توانایی روزه گرفتن را نداشته باشد و یا روزه باعث افزایش بیماری او بشود و از ضرر بر جان خود بترسد (احتمال ضرر بدهد)؛ بنابراین اگر بیمار احساس ضعف کرد، باید روزه خود را افطار نماید و اگر در خود توان روزه گرفتن یافت روزه بگیرد، بیماری هر نوع که می خواهد باشد . . . <.

۲۸- از امام صادق (ع) روایت شده است که: > يقضى شهر رمضان من كان فيه عليلاً أو مسافراً عده ما اعتل أو سافر فيه إن شاء متصلاً و إن شاء مفترقاً قال الله عز و جل > فعده من أيام آخر < . . . ۱

مسافر و مریض باید تعداد روزهایی را که بیمار و یا در سفر بوده قضا نماید، خواه پیوسته و متصل و خواه متفرق به جا آورد، خدای عز و جل فرموده: >فعده من أيام آخر< . . . <.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۵ - ۱۷، ۱۶، ۱۵

۱۵ - روزه بر مریض و مسافر واجب نبوده و مشروع نیست .

و من كان مريضاً أو على سفر فعده من أيام آخر

۱۶ - قضای روزه های ماه رمضان ، بر کسی که در این ماه مریض و یا مسافر بوده ، واجب است .

و من كان مريضاً أو على سفر فعدة من أيام آخر

۱۷ - تعداد روزه های قضا ، باید به تعداد روزهایی باشد که مکلف در آنها مریض و یا مسافر بوده است .

فعدة من أيام آخر

۲۲ - سختی و دشواری روزه بر مریض و مسافر ، دلیل و حکمت برداشتن روزه از آنان است .

و من كان مريضاً .. يريده الله بكم اليسر ولا يريده بكم العسر

جمله <يريد الله ..> را می توان ناظر به جمله <من كان ...> دانست و آن را دلیل و حکمت برداشتن روزه از مسافر و مریض شمرد و نیز می توان آن را ناظر به اصل وجوب روزه و بیان حکمت آن دانست. برداشت فوق بر اساس نظر اول است.

۲۵- روزه داری زن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۱۴

۶ - تسلیم در برابر خداوند ، ایمان به او ، فرمانبری از او ، توبه ، عبادت و روزه داری ، از اوصاف زنان شایسته در نگاه وحی

أزوجًا خیرًا منکنّ مسلمت مؤمنت ق-نتت ت-ئبت ع-بدت س-ئحت

<قنوت> (مصدر <قانتات>) به معنای اطاعت همراه با خضوع است (مفردات راغب). <سیاحت> (ماده <سائحات>) به معنای سیر در زمین به منظور عبادت است. اهل لغت و مفسران گفته اند: از آن جا که روزه داران، تمام روز را بدون غذا سپری می کنند، به آنان <سائح> می گویند (بر گرفته از لسان العرب).

۲۶- روزه در ادیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۳ - ۳،۴،۱۱

۳ - وجوب روزه در ادیان پیش از اسلام

کما کتب علی الذین من قبلکم

۴ - روزه از احکام و تکالیف مهم در اسلام و ادیان پیشین

کتب علیکم الصیام کما کتب علی الذین من قبلکم

به کارگیری فعل <کتب> برای وجوب روزه و تصریح به وجوب قضای آن و جعل فدیة و بدل برای روزه هایی که بر اثر ناتوانی ترک شده است و نیز وجوب آن در همه ادیان آسمانی، حکایت از آن دارد که روزه از احکام مهم و از ارکان دین است.

۱۱ - حفص بن غیاث نخعی می گوید : < سمعت أبا عبد الله (ع) يقول : ان شهر رمضان لم يفرض الله صيامه على أحد من الأمم قبلنا ، فقلت له : فقول الله عز وجل > يأیها الذین ءامنوا کتب علیکم الصیام کما کتب علی الذین من قبلکم < قال : انما فرض الله صیام شهر رمضان علی الأنبیاء دون الأمم ففضل به هذه الأمة . . . >

از امام صادق (ع) شنیدم که می فرمود: روزه ماه رمضان بر هیچ یک از امتهای پیشین واجب نبوده است. به آن حضرت عرض کردم: خداوند در قرآن می فرماید: <ای افرادی که ایمان آورده اید، روزه بر شما نوشته شد همان گونه که بر کسانی که قبل از شما بودند نوشته شد.> حضرت فرمودند: روزه ماه رمضان، تنها بر پیامبران آن امتهای واجب بوده نه خود امتهای و خداوند با واجب کردن روزه رمضان بر امت اسلام، آنان را (بر دیگر امتهای) برتری داد ... <

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۴۱ - ۹

۹ - وجود روزه سکوت (خودداری از سخن گفتن) در ادیان گذشته *

قال ایتک الا تکلم الناس

۲۷- روزه در اعتکاف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۷ - ۲۷

۲۷ - اعتکاف عبادتی است مشروط به روزه گرفتن

ولا تبشروهن و انتم عکفون فی المسجد

ص: ۱۵

مطرح کردن مسأله اعتکاف پس از بیان احکام روزه، گویای این است که اعتکاف، عبادتی است مشروط به روزه گرفتن.

۲۸- روزه در پنج شنبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تحریم - ۶۶ - ۸ - ۲۲

۲۲ - > عن أبي عبد الله (ع) في قول الله عزَّوجلَّ : > توبوا إلى الله توبه نصوحاً < قال : هو صوم > يوم الأربعاء < و > يوم الخميس < و > يوم الجمعة < ;

از امام صادق(ع) درباره سخن خدای عزَّوجلَّ >توبوا إلى الله توبه نصوحاً< روایت شده که توبه نصوح، روزه گرفتن در روزهای چهارشنبه، پنج شنبه و جمعه است.< شاید مراد این باشد که روزه در این ایام، مانند توبه نصوح موجب آمرزش گناهان است و شاید مقصود این باشد که از شرایط توبه نصوح، روزه گرفتن در این ایام است.

۲۹- روزه در جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تحریم - ۶۶ - ۸ - ۲۲

۲۲ - > عن أبي عبد الله (ع) في قول الله عزَّوجلَّ : > توبوا إلى الله توبه نصوحاً < قال : هو صوم > يوم الأربعاء < و > يوم الخميس < و > يوم الجمعة < ;

از امام صادق(ع) درباره سخن خدای عزَّوجلَّ >توبوا إلى الله توبه نصوحاً< روایت شده که توبه نصوح، روزه گرفتن در روزهای چهارشنبه، پنج شنبه و جمعه است.< شاید مراد این باشد که روزه در این ایام، مانند توبه نصوح موجب آمرزش گناهان است و شاید مقصود این باشد که از شرایط توبه نصوح، روزه گرفتن در این ایام است.

۳۰- روزه در چهارشنبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تحریم - ۶۶ - ۸ - ۲۲

۲۲ - > عن أبي عبد الله (ع) في قول الله عزَّوجلَّ : > توبوا إلى الله توبه نصوحاً < قال : هو صوم > يوم الأربعاء < و > يوم الخميس < و > يوم الجمعة < ;

از امام صادق(ع) درباره سخن خدای عزَّوجلَّ >توبوا إلى الله توبه نصوحاً< روایت شده که توبه نصوح، روزه گرفتن در

روزهای چهارشنبه، پنج‌شنبه و جمعه است. شاید مراد این باشد که روزه در این ایام، مانند توبه نصح موجب آمرزش گناهان است و شاید مقصود این باشد که از شرایط توبه نصح، روزه گرفتن در این ایام است.

ص: ۱۶

۳۱- روزه در یهودیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۲۶ - ۱۹،۲۰

۱۹- لزوم ترک سخن با انسان ها در طول روز، از احکام روزه در آیین مریم (س) (دین یهود)

إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا فَلَنْ أَكَلِمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا

روزه ای که مریم(س) نذر کرد به دو صورت نقل گردیده است: ۱- به صورت امساک از طعام و سخن، چون در شریعت آن زمان، روزه دار می بایست از سخن نیز اجتناب کند ۲- به صورت روزه سکوت که روزه دار، فقط از سخن اجتناب می کرد. ظاهر آیه متناسب با صورت اول است، چرا که او نذر مطلق روزه کرده و سخن نگفتن را متفرع بر آن ساخته است.

۲۰- در آیین مریم (دین یهود) روزه دار به سخن گفتن با غیر انسان ها و ذکر خداوند مجاز بود.

إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا فَلَنْ أَكَلِمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا

<إِنْسِيًّا> یعنی، یک انسان (قاموس). جمله <لَنْ أَكَلِمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا> تفریع بر <إِنِّي نَذَرْتُ> می باشد؛ یعنی، چون نذر روزه کرده ام، با هیچ انسانی سخن نخواهم گفت. از این تفریع چنین بر می آید که در آیین یهود، روزه دار نباید با انسانی تکلم کند؛ ولی ذکر گفتن و با خداوند مناجات کردن منعی نداشته است.

۳۲- روزه زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۴۱ - ۱۷،۱۵

۱۵ - سه روز روزه سکوت (سخن نگفتن جز با رمز و اشاره)، کثرت ذکر خدا و تسبیح او، دستورالعمل خدا به زکریا برای دستیابی به خواسته خویش (فرزند صالح) *

قال ایتك الا تکلم . . . و اذکر ربک کثیراً و سبح

در برداشت فوق، فعل <الّا- تکلم> که به صیغه نفی است، به معنای نهی گرفته شده است؛ به قرینه فعل امر <اذکر> که بر آن عطف شده است.

۱۷ - اشاره با سر، تکلم رمزی سه روزه زکریا با مردم

الّا تكلم الناس ثلثة ايام الّا رمزا

امام باقر يا امام صادق (ع) درباره آيه فوق فرمود: فكان يؤمى برأسه و هو الرّمز.

تفسير عياشى، ج ۱، ص ۱۷۲، ح ۴۴؛ تفسير برهان، ج ۱، ص ۲۸۳، ح ۱۱.

۳۳- روزه زن باردار

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۴ - ۲۶

۲۶ - > عن أبي عبدالله (ع) في قوله : > و على الذين يطيقونه فديه طعام مسكين < قال : المرأة تخاف على ولدها ... /

از امام صادق (ع) درباره سخن خداوند که می فرماید: > کسانی که طاقت روزه گرفتن ندارند به عنوان کفاره، طعامی به تهیدست بدهند < روایت شده است: مراد زنی است که بر بچه خود [جنین یا کودک شیرخوار خود] می ترسد ... <.

ص: ۱۷

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۴۱ - ۹،۱۵

۹ - وجود روزه سکوت (خودداری از سخن گفتن) در ادیان گذشته *

قال ایتک الا تکلم الناس

۱۵ - سه روز روزه سکوت (سخن نگفتن جز با رمز و اشاره) ، کثرت ذکر خدا و تسبیح او ، دستورالعمل خدا به زکریا برای دستیابی به خواسته خویش (فرزند صالح) *

قال ایتک الا تکلم . . . و اذکر ربک کثیراً و سبح

در برداشت فوق، فعل <الّا- تکلم> که به صیغه نفی است، به معنای نهی گرفته شده است؛ به قرینه فعل امر <اذکر> که بر آن عطف شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۲۶ - ۱۹،۲۰

۱۹- لزوم ترک سخن با انسان ها در طول روز ، از احکام روزه در آیین مریم (س) (دین یهود)

إِنِّي نذرت للرحم-ن صوماً فلن أكلم اليوم إنسيًا

روزه ای که مریم(س) نذر کرد به دو صورت نقل گردیده است: ۱- به صورت امساک از طعام و سخن، چون در شریعت آن زمان، روزه دار می بایست از سخن نیز اجتناب کند ۲- به صورت روزه سکوت که روزه دار، فقط از سخن اجتناب می کرد. ظاهر آیه متناسب با صورت اول است، چرا که او نذر مطلق روزه کرده و سخن نگفتن را متفرع بر آن ساخته است.

۲۰- در آیین مریم (دین یهود) روزه دار به سخن گفتن با غیر انسان ها و ذکر خداوند مجاز بود .

إِنِّي نذرت للرحم-ن صوماً فلن أكلم اليوم إنسيًا

<إنسی>؛ یعنی، یک انسان (قاموس). جمله <لن أكلم اليوم إنسيًا> تفریع بر <إِنِّي نذرت> می باشد؛ یعنی، چون نذر روزه کرده ام، با هیچ انسانی سخن نخواهم گفت. از این تفریع چنین بر می آید که در آیین یهود، روزه دار نباید با انسانی تکلم کند؛ ولی ذکر گفتن و با خداوند مناجات کردن منعی نداشته است.

۳۵- روزه سکوت در ادیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۱۰ - ۱۰

۱۰- وجود روزه سکوت در ادیان گذشته *

قال ءایتک ألا تکلم الناس ثلث لیل

<ألا- تکلم> فعل نفی است. برخی احتمال داده اند که نفی تکلم، خبر در مقام انشاء و ترک سخن، تکلیفی الهی و اختیاری برای زکریا و کنایه از روزه باشد و گفته اند در آن زمان، سکوت، شرط صحّت روزه بوده است.

ص: ۱۸

۳۶- روزه سکوت در یهودیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۲۶ - ۱۸

۱۸- رجحان روزه سکوت و تعلق نذر به آن ، از احکام آیین مریم (دین یهود)

إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا

۳۷- روزه سکوت زکریا(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۱۱ - ۲،۳،۹

۲- زکریا (ع) پس از سکوت سه روزه و ناتوانی از سخن گفتن با مردم ، از عبادتگاه بیرون آمد و نزد مردم حاضر شد .

فخرج علی قومه من المحراب

۳- زکریا (ع) ، در مدت سکوت سه روزه ، دخول وقت عبادت را در صبح و عصر ، با اشاره به مردم اعلام می کرد .

فخرج علی قومه من المحراب فأوحى إليهم أن سبحوا بكرة و عشياً

احتمال می رود جمله <فخرج ..> در باره خروج زکریا(ع) در مدت سه روز باشد. در این صورت، <بکره و عشياً> ظرف برای فعل های <خرج> و <أوحى> خواهد بود و مفاد آیه چنین می شود: چون زکریا(ع) وظیفه اعلام دخول وقت عبادت را برعهده داشت، در صبح و عصر آن سه روز که نمی توانست با مردم سخن بگوید، دستور <سَبَّحُوا> را با اشاره به آنان تفهیم می کرد.

۹- زکریا (ع) پس از آغاز روزه سکوت ، برای تفهیم دستور العمل های عبادی به قوم خویش ، از اشاره و رمز استفاده می کرد .

فأوحى إليهم أن سبحوا

فاعل <أوحى> زکریا و ضمیر <إليهم> به <قوم> بازمی گردد. هر چیزی که به قصد آموختن به هر شکلی به دیگری القا شود، <وحى> نامیده می شود (مصباح) و در این آیه مراد <اشاره> است. آیه چهل و یکم آل عمران نیز شاهد این معنا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰- مریم - ۱۹ - ۲۶ - ۳۱، ۱۲، ۱۱، ۱۰

۱۰- عیسی (ع)، مادرش مریم (س) را به نذر روزه سکوت، هنگام مواجهه با مردم توصیه کرد.

فَإِمَّا تَرَىٰ مِنْ الْبَشَرِ أَحَدًا فَقُولِي إِنَّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا

۱۱- مریم (س)، نذر روزه سکوت را پس از مواجهه با اولین نفر از افراد جامعه خویش منعقد ساخت.

فَإِمَّا تَرَىٰ مِنْ الْبَشَرِ أَحَدًا فَقُولِي إِنَّي نَذَرْتُ

ظاهر <فقولی> آن است که مریم مفاد نذر خود را با زبان بیان کرده باشد؛ در این صورت همان جمله <إِنِّي نَذَرْتُ...> صیغه نذر بوده و نذر مریم با گفتن آن منعقد شده است.

۱۲- روزه سکوت حضرت مریم (س)، به مدت یک روز و هم زمان با هنگام بازگشت نزد قوم خود بوده است.

إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا فَلَنْ أَكَلِمَ الْيَوْمَ أَنسِيًّا

الف و لام در <الیوم> برای عهد حضوری است؛ یعنی <امروز> و مراد از آن همان روزی است که همراه با نوزاد خود به میان قومش برگشت.

۳۱- > عن أبي عبد الله (ع) قال: إنَّ الصيام ليس من الطعام والشراب وحده... قالت مريم: > إني نذرت للرحمان صوماً < أي صوماً صمتاً؛

از امام صادق(ع) روایت شده که فرمود: همانا روزه، تنها خودداری از خوردنی آشامیدنی نیست... مريم(س) گفت: >إني نذرت للرحمان صوماً<، یعنی روزه سکوت<.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مريم - ۱۹ - ۲۹ - ۲

۲- حضرت مريم (س) ، هنگام مواجه شدن با اتهام های قوم خود ، در حال روزه بود و سخن نمی گفت .

فأشارت إليه

۳۹- روزه كفاره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۱۹۶ -

۱۰، ۱۴، ۲۹، ۳۹، ۴۰، ۴۲، ۴۳

۱۰- روزه یا صدقه و یا قربانی ، فديه (كفاره) تراشیدن سر قبل از قربانی ، برای مُحْرِم معذور

فمن كان منكم .. ففديه من صيام او صدقه او نُسك

۱۴- وجوب روزه به مدّت سه روز در حج و هفت روز پس از بازگشت (ده روز کامل) ، برای فاقد قربانی

فمن لم يجد فصيام ثلثة ايام في الحج و سبعة .. تلك عشرة كاملة

۲۹- كفاره تراشیدن سر قبل از قربانی ، سه روز روزه و یا صدقه به شش مسکین و یا قربانی کردن یک گوسفند است .

فمن كان منكم مريضاً .. او صدقه او نسك

امام صادق(ع): .. و جعل الصيام ثلاثة ايام و الصدقه على ستة مساكين لكل مسكين مدين و النسك شاه ...

کافی، ج ۴، ص ۳۵۸، ح ۲؛ نورالثقلین، ج ۱، ص ۱۸۷، ح ۶۶۴ و ۶۶۶.

۳۹ - کسی که با خود قربانی آورده، نباید قبل از قربانی کردن سر خود را بتراشد و محلّ گردد.

و لا تحلقوا رءوسکم حتّی يبلغ الهدی محله

امام صادق (ع): قال رسول الله (ص): ... و لم یکن یستطیع ان یحلّ من اجل الهدی الذی کان معه ان الله عزّ و جل یقول > لا تحلقوا رءوسکم ... <

کافی، ج ۴، ص ۲۴۸، ح ۶؛ علل الشرایع، ج ۲، ص ۴۱۲، ح ۱، ب ۱۵۳.

۴۰ - در صورت مشکل بودن روزه، کفاره تراشیدن اضطراری سر در حج، صدقه است.

ففدیه من صیام او صدقه او نسک

امام رضا (ع) درباره آیه فوق فرمود: فاقام الصّدقه مقام الصیام اذا عسر علیه

عیون اخبار الرضا (ع)، ج ۲، ص ۱۱۸، ح ۱؛ علل الشرایع، ج ۱، ص ۲۷۱، ح ۹، باب ۱۸۲.

۴۲ - ده روز روزه، جانشین کامل برای قربانی در حج

ص: ۲۰

فمن لم يجد .. تلک عشره کامله

امام صادق (ع): .. الکامل کمالها کمال الاضحیه سواء اتیت بها او اتیت بالاضحیه تمامها کمال الاضحیه

تهذیب شیخ طوسی، ج ۵، ص ۴۰، ح ۴۹، ب ۴؛ کافی، ج ۴، ص ۵۱۰، ح ۱۵، ب ۳۱۸.

۴۳- وجوب سه روز روزه، در روز تروییه و روز قبل و روز بعد از آن (عرفه) در حج بر کسی که قادر به قربانی نیست.

فمن لم یجد فصیام ثلثه ایام فی الحجّ

از امام صادق (ع) درباره حج کننده ای که قادر بر قربانی نیست سؤال شد، آن حضرت فرمود: یصوم ثلاثه ایام فی الحجّ یوماً قبل التروییه و یوم التروییه و یوم عرفه

کافی، ج ۴، ص ۵۰۸، ح ۳؛ نورالثقلین، ج ۱، ص ۱۹۰، ح ۶۷۷ و ۶۷۹.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - مجادله - ۵۸ - ۴ - ۱،۳

۱ -ظهارکننده، در صورتی که آزاد کردن بنده برایش مقدور نباشد، باید دو ماه روزه بگیرد.

فمن لم یجد فصیام شهرین

۳- دو ماه روزه ای که به عنوان کفّاره ظهار گرفته می شود، باید پی در پی باشد.

فمن لم یجد فصیام شهرین متتابعین

۴۰- روزه ماه رمضان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۵ - ۱۲،۳۷

۱۲- روزه ماه رمضان بر هر فرد فرد مسلمانان واجب است.

۳۷- فضل بن شاذان از امام رضا (ع) روایت کرده: > فان قال: فلم جعل الصوم في شهر رمضان خاصة دون سائر الشهور؟ قيل لأن شهر رمضان هو الشهر الذي أنزل الله فيه القرآن وفيه فرق بين الحق والباطل كما قال الله عز وجل > شهر رمضان الذي أنزل فيه القرآن هدى للناس و بينات من الهدى والفرقان < وفيه تبيء محمد (ص) و فيه ليلة القدر التي هي خير من ألف شهر ... ;

اگر سؤال شود چرا روزه تنها در ماه رمضان واجب شده و در ماههای دیگر واجب نشده است؟ در جواب گفته می شود: چون ماه رمضان ماهی است که خداوند قرآن را در آن نازل کرده و در این ماه، حق و باطل را جدا کرده است. همان طور که خداوند فرموده >شهر رمضان الذي أنزل فيه القرآن هدى للناس و بينات من الهدى والفرقان<. در این ماه حضرت محمد(ص) پیامبر شد و شب قدر در این ماه است، شبی که از هزار ماه بهتر است ... <.

۴۱- روزه مسافر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۲۱

۳ - روزه گرفتن بر مریض و مسافر در ماه رمضان مشروع نیست .

فمن كان منكم مريضاً أو على سفر فعده من أيام آخر

کلمه <عده> مبتدا و خبر آن به قرینه <کتب علیکم> و جمله بعد، <علیه> است؛ یعنی: فمن كان .. فعليه عده من أيام آخر. این جمله بیانگر آن است که: مکلف اگر در <ایام معدودات> (ماه رمضان) مریض و یا مسافر باشد، وظیفه او روزه گرفتن در غیر ماه رمضان است و این بدان معناست که او نباید در ماه رمضان روزه بگیرد.

۴ - وجوب قضای روزه ماه رمضان ، بر کسی که در آن ماه مسافر و یا مریض بوده است .

فمن كان منكم مريضاً أو على سفر فعده من أيام آخر

۵ - تعداد روزه های قضا ، باید به تعداد روزهایی باشد که مکلف در آنها مریض و یا مسافر بوده است .

فعده من أيام آخر

آوردن کلمه <عده> - که به معنای تعداد و شماره است - گویای این معناست که: باید روزه هایی که به عنوان قضا گرفته می شود، شمارش شود. هدف از ضرورت شمارش روزه های قضا تطابق تعداد آنها با تعداد روزه هایی است که از مکلف فوت شده است.

۷ - قصد مسافرت در واجب نبودن روزه کافی نیست .

فمن كان منكم مريضاً أو على سفر

<على سفر> گویای تحقق و فعلیت سفر است. بنابراین شامل کسی که مسافر نیست، هر چند قصد سفر داشته باشد، نمی شود.

۲۳ - از امام سجاد (ع) روایت شده که فرمودند: < فأما صوم السفر و المرض ... يفطر في الحالين جميعاً فان صام في السفر أو في حال المرض فعليه القضاء فان الله عز و جل يقول > فمن كان منكم مريضاً أو على سفر فعده من أيام آخر؛

مسافر و مریض .. در حال مسافرت و بیماری باید روزه خود را افطار کنند؛ پس اگر در حال سفر و یا بیماری روزه گرفتند بایستی قضای آن روز را به جا آورند. خداوند عز و جل می فرماید: هر کس از شما بیمار یا مسافر باشد تعدادی از روزهای دیگر را روزه بدارد.

۲۸ - از امام صادق (ع) روایت شده است که: < يقضى شهر رمضان من كان فيه عليلاً أو مسافراً عده ما اعتل أو سافر فيه إن

شاء متصلاً و إن شاء مفترقاً قال الله عز و جل < فعدة من أيام آخر > . . . ;

مسافر و مریض باید تعداد روزهایی را که بیمار و یا در سفر بوده قضا نماید، خواه پیوسته و متصل و خواه متفرق به جا آورد، خدای عز و جل فرموده: < فعدة من أيام آخر >

۲۹ - از امام صادق (ع) روایت شده است: < أدنى السفر الذى تقصر فيه الصلوه و يفطر فيه الصائم بریدان . . . و عنه (ع) انه قال من خرج مسافراً فى شهر رمضان قبل الزوال قضى ذلك اليوم و إن خرج بعد الزوال تم صومه و لا قضاء عليه . . . ;

کمترین مقدار مسافتی که به موجب آن نماز شکسته می شود و روزه دار افطار می کند، دو برید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۵ - ۲۲، ۲۰، ۱۷، ۱۶، ۱۵

۱۵ - روزه بر مریض و مسافر واجب نبوده و مشروع نیست .

و من كان مريضاً أو على سفر فعدة من أيام آخر

۱۶ - قضای روزه های ماه رمضان ، بر کسی که در این ماه مریض و یا مسافر بوده ، واجب است .

و من كان مريضاً أو على سفر فعدة من أيام آخر

۱۷ - تعداد روزه های قضا ، باید به تعداد روزهایی باشد که مکلف در آنها مریض و یا مسافر بوده است .

ص: ۲۲

فعله من أيام آخر

۲۰ - قصد مسافرت در واجب نبودن روزه ، کافی نیست .

و من كان مريضاً أو على سفر فعده من أيام آخر

۲۲ - سختی و دشواری روزه بر مریض و مسافر ، دلیل و حکمت برداشتن روزه از آنان است .

و من كان مريضاً .. يريده الله بكم اليسر ولا يريده بكم العسر

جمله <يريد الله ..> را می توان ناظر به جمله <من كان ...> دانست و آن را دلیل و حکمت برداشتن روزه از مسافر و مریض شمرد و نیز می توان آن را ناظر به اصل وجوب روزه و بیان حکمت آن دانست. برداشت فوق بر اساس نظر اول است.

۴۲- روزه و قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۵ - ۴

۴ - روزه و قرآن ، دارای ارتباطی عمیق و تنگاتنگ با یکدیگر

شهر رمضان الذي أنزل فيه القرآن

۴۳- زمینه روزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۴ - ۲۲

۲۲ - آگاهی به ارزش والای روزه ، زمینه ساز انجام آن است .

و أن تصوموا خير لكم إن كنتم تعلمون

۴۴- شرایط روزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۴ - ۳۸

۳ - روزه گرفتن بر مریض و مسافر در ماه رمضان مشروع نیست .

فمن كان منكم مريضاً أو على سفر فعده من أيام آخر

کلمه <عده> مبتدا و خبر آن به قرینه <کتب علیکم> و جمله بعد، <علیه> است؛ یعنی: فمن كان .. فعلیه عده من أيام آخر. این جمله بیانگر آن است که: مکلف اگر در <ایام معدودات> (ماه رمضان) مریض و یا مسافر باشد، وظیفه او روزه گرفتن در غیر ماه رمضان است و این بدان معناست که او نباید در ماه رمضان روزه بگیرد.

۸ - کسانی که روزه ماه رمضان برای آنان مشقت بار و طاقت فرساست ، نباید روزه بگیرند .

و علی الذین یطیقونه فدیة

<اطاقه> به معنای قدرت داشتن بر انجام کار و یا صرف کردن تمام قدرت برای انجام آن است. لازمه معنای دوم، انجام دادن فعل با رنج و مشقت است. به نظر می رسد مراد از <یطیقونه> معنای دوم باشد. بنابراین <و علی الذین یطیقونه فدیة>؛

ص: ۲۳

یعنی، کسانی که [اگر بخواهند روزه بگیرند] باید تمام قدرت خویش را برای این کار صرف کنند و در نتیجه به رنج و زحمت می افتند، روزه نگیرند؛ بلکه فدیة بپردازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - اعلی - ۸۷ - ۱۵ - ۱۱

۱۱ - > عن أبي عبد الله (ع) أنه قال: من تمام الصوم اعطاء الزكاه... و من صام فلم يؤدّها فلاصوم له إذا تركها متعمداً...
إنّ الله عزّوجلّ بدأ بها قبل الصلاة فقال: > قد أفلح من تزكى. و ذكر اسم ربّه فصلّى < ;

از امام صادق (ع) روایت شده که فرمود: از [شرایط] تمام بودن روزه، دادن زکات است... و کسی که روزه بگیرد؛ ولی زکات را نپردازد، روزه برای او نیست در صورتی که ترک زکات از روی عمد باشد... خدای عزّوجلّ زکات را در ابتدا و قبل از نماز، آورده و فرموده است: قد أفلح من تزكى. و ذکر اسم ربّه فصلّى <.

۴۵- شرایط قضای روزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۴ - ۱۲

۱۲ - بر کسانی که به خاطر طاقت فرسا بودن روزه، روزه نمی گیرند، قضای آن واجب نیست.

و علی الذین یطیقونه فدیة

چنانچه بر طایفه مذکور قضای روزه واجب بود، همانند مسافر و مریض بیان می شد؛ علاوه بر اینکه جمله <علی الذین...> ظهور در این دارد که تنها فدیة دادن بر آنان واجب است.

۴۶- شرایط وجوب روزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۳ - ۲

۲ - ایمان از شرایط وجوب روزه *

يأیها الذین ءامنوا كتب علیکم الصیام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - وجوب روزه ماه رمضان مشروط به احراز حلول این ماه است و احتمال حلول ماه کافی نیست .

فمن شهد منكم الشهر فليصمه

<شهود> و <شهادت> (مصدر شهد) به معنای حضور داشتن و بر اثر آن چیزی را دیدن و یا فهمیدن است (اقتباس از مفردات راغب). بنابراین <فمن شهد منكم الشهر...> یعنی، هر کسی آن ماه را دریابد و به آن آگاه شود و یقین حاصل کند ... کافی نبودن احتمال حلول ماه، از مفهوم این جمله به دست می آید.

۱۴ - در وجوب روزه ، علم و احراز شخصی به حلول ماه رمضان کافی است .

فمن شهد منكم الشهر فليصمه

ص: ۲۴

کلمه <منکم> می تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

۴۷- عسر و حرج در روزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۴ - ۸

۸ - کسانی که روزه ماه رمضان برای آنان مشقت بار و طاقت فرساست ، نباید روزه بگیرند .

و علی الذین یطیقونه فدیة

<اطاقه> به معنای قدرت داشتن بر انجام کار و یا صرف کردن تمام قدرت برای انجام آن است. لازمه معنای دوم، انجام دادن فعل با رنج و مشقت است. به نظر می رسد مراد از <یطیقونه> معنای دوم باشد. بنابراین <و علی الذین یطیقونه فدیة> یعنی، کسانی که [اگر بخواهند روزه بگیرند] باید تمام قدرت خویش را برای این کار صرف کنند و در نتیجه به رنج و زحمت می افتند، روزه نگیرند؛ بلکه فدیة بپردازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۵ - ۲۲

۲۲ - سختی و دشواری روزه بر مریض و مسافر ، دلیل و حکمت برداشتن روزه از آنان است .

و من کان مریضاً .. یرید الله بکم اليسر و لایرید بکم العسر

جمله <یرید الله ..> را می توان ناظر به جمله <من کان ...> دانست و آن را دلیل و حکمت برداشتن روزه از مسافر و مریض شمرد و نیز می توان آن را ناظر به اصل وجوب روزه و بیان حکمت آن دانست. برداشت فوق بر اساس نظر اول است.

۴۸- فدیة روزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۴ - ۲۵، ۲۶، ۲۴، ۱۷، ۱۱

۱۱ - بر کسانی که به خاطر مشقت بار بودن روزه بر آنان ، روزه نمی گیرند ، پرداخت فدیة واجب است .

و علی الذین یطیقونه فدیة

۱۷ - پرداخت فدیة به جای روزه - در صورت مشقت بار بودن روزه - از اعمال خیر است .

و علی الذین یطیقونه فدیة .. فمن تطوع خیراً

۲۴ - > عن ابی عبداللہ (ع) فی قول اللہ عز و جل : > و علی الذین یطیقونه فدیة طعام مسکین < قال : الذین کانوا یطیقون الصوم فأصابهم کبر أو عطاش أو شبه ذلك فعلیهم لکل یوم مدّ ;

از امام صادق(ع) درباره سخن خداوند که می فرماید: > کسانی که روزه برای آنها طاقت فرساست لازم است طعامی به عنوان کفاره به تهیدستی بدهند < مراد، افرادی هستند که به پیری و یا تشنگی و یا شبیه آن مبتلا شده اند که باید برای هر روزی، یک مد طعام به تهیدستی بدهند <.

۲۵ - ابی بصیر می گوید : > سألته عن رجل مرض من رمضان إلی رمضان قابل و لم یصح بینهما و لم یطق الصوم قال : تصدق مکان کل یوم أفطر علی مسکین مدّاً من طعام و ان لم یکن حنطه فمن تمر و هو قول اللّٰه : > فدیة طعام مسکین < ;

از آن حضرت (امام باقر یا امام صادق(ع) از بیماری که از این رمضان تا رمضان سال آینده بیماری اش طول کشیده و توان

ص: ۲۵

روزه گرفتن ندارد، سؤال کردم، امام فرمودند: در ازای هر روزی که روزه نگرفته، یک مد طعام (از نوع گندم) به تهیدست صدقه دهد و اگر گندم نبود، از خرما صدقه دهد و این سخن خداست که می فرماید: فدیة طعام مسکین < .

۲۶ - < عن أبي عبد الله (ع) في قوله : > و علی الذین یطیقونه فدیة طعام مسکین < قال : المرأه تخاف علی ولدها ... >

از امام صادق (ع) درباره سخن خداوند که می فرماید: < کسانی که طاقت روزه گرفتن ندارند به عنوان کفار، طعامی به تهیدست بدهند > روایت شده است: مراد زنی است که بر بچه خود [جنین یا کودک شیرخوار خود] می ترسد ... < .

۴۹- فلسفه روزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۵ - ۳۷، ۳۱

۳۱ - توجه به عظمت خدا و ستودن او به بزرگی ، از اهداف تشریح روزه است .

و لتکبروا الله علی ما هدیکم

< تکبیر > (مصدر لتکبروا) به معنای: بزرگ شمردن و با عظمت دانستن است. < لتکبروا الله > علت غایی برای تشریح روزه است؛ یعنی، چون روزه انسانها را متوجه عظمت خدا می کند، حکم روزه برای اهل ایمان مقرر شد.

۳۷ - فضل بن شاذان از امام رضا (ع) روایت کرده : < فان قال : فلم جعل الصوم فی شهر رمضان خاصه دون سایر الشهور ؟ قیل لأن شهر رمضان هو الشهر الذی أنزل الله فیہ القرآن و فیہ فرق بین الحق و الباطل كما قال الله عز و جل > شهر رمضان الذی أنزل فیہ القرآن هدی للناس و بینات من الهدی و الفرقان < و فیہ تبیء محمد (ص) و فیہ لیله القدر التی هی خیر من ألف شهر . . . >

اگر سؤال شود چرا روزه تنها در ماه رمضان واجب شده و در ماههای دیگر واجب نشده است؟ در جواب گفته می شود: چون ماه رمضان ماهی است که خداوند قرآن را در آن نازل کرده و در این ماه، حق و باطل را جدا کرده است. همان طور که خداوند فرموده < شهر رمضان الذی أنزل فیہ القرآن هدی للناس و بینات من الهدی و الفرقان > . در این ماه حضرت محمد(ص) پیامبر شد و شب قدر در این ماه است، شبی که از هزار ماه بهتر است ... < .

۵۰- فلسفه روزه ماه رمضان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۵ - ۳

۳- نزول قرآن در ماه رمضان ، دلیلی برای انتخاب این ماه برای روزه گرفتن

شهر رمضان الذی أنزل فیہ القرآن

توصیف ماه رمضان به اینکه قرآن در آن نازل شده، پس از بیان احکام روزه و تعیین این ماه برای روزه داری، می تواند اشاره به آن باشد که: علت تعیین ماه رمضان برای روزه گرفتن، نزول قرآن در این ماه است.

۵۱- فلسفه قضای روزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۲۶

۲۵ - کامل شدن یک ماه روزه در سال ، هدف از ضرورت قضای روزه های فوت شده است .

فعده من أيام آخر .. لتكملوا العده

<لتكملوا .. > علت برای <فعده من أيام آخر> است. <ال> در <العده> عهد ذکری است و اشاره به <أیاماً معدودات> که همان شهر رمضان است، دارد. بنابراین <فعده من أيام آخر ... لتكملوا العده> یعنی: باید قضای روزه های رمضان را به جا آورید تا شماره آن ایام روزه - که یک ماه است - کامل شود.

۵۲- قدرت در روزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۴ - ۸

۸ - کسانی که روزه ماه رمضان برای آنان مشقت بار و طاقت فرساست ، نباید روزه بگیرند .

و علی الذین یطیقونه فدیة

<اطاقه> به معنای قدرت داشتن بر انجام کار و یا صرف کردن تمام قدرت برای انجام آن است. لازمه معنای دوم، انجام دادن فعل با رنج و مشقت است. به نظر می رسد مراد از <یطیقونه> معنای دوم باشد. بنابراین <و علی الذین یطیقونه فدیة> یعنی، کسانی که [اگر بخواهند روزه بگیرند] باید تمام قدرت خویش را برای این کار صرف کنند و در نتیجه به رنج و زحمت می افتند، روزه نگیرند؛ بلکه فدیة بپردازند.

۵۳- قضای روزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۴ - ۵،۲۳،۲۸

۵ - تعداد روزه های قضا ، باید به تعداد روزهایی باشد که مکلف در آنها مریض و یا مسافر بوده است .

فعده من أيام آخر

آوردن کلمه <عده> - که به معنای تعداد و شماره است - گویای این معناست که: باید روزه هایی که به عنوان قضا گرفته می شود، شمارش شود. هدف از ضرورت شمارش روزه های قضا تطابق تعداد آنها با تعداد روزه هایی است که از مکلف فوت شده است.

۲۳- از امام سجاد (ع) روایت شده که فرمودند: > فأما صوم السفر و المرض . . . يفطر في الحالين جميعاً فان صام في السفر أو في حال المرض فعليه القضاء فان الله عز و جل يقول > فمن كان منكم مريضاً أو على سفر فعده من أيام آخر ;

مسافر و مریض . . در حال مسافرت و بیماری باید روزه خود را افطار کنند؛ پس اگر در حال سفر و یا بیماری روزه گرفتند بایستی قضای آن روز را به جا آورند. خداوند عز و جل می فرماید: هر کس از شما بیمار یا مسافر باشد تعدادی از روزهای دیگر را روزه بدارد.<

۲۸- از امام صادق (ع) روایت شده است که: > يقضى شهر رمضان من كان فيه عليلاً أو مسافراً عده ما اعتل أو سافر فيه إن شاء متصلاً و إن شاء مفترقاً قال الله عز و جل > فعده من أيام آخر < . . . ;

مسافر و مریض باید تعداد روزهایی را که بیمار و یا در سفر بوده قضا نماید، خواه پیوسته و متصل و خواه متفرق به جا آورد، خدای عز و جل فرموده: > فعده من أيام آخر < . . . < .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۵ - ۲۷

۲۷ - کسانی که همه و یا بخشی از ماه رمضان را روزه نگیرند [چه بخاطر عذری همانند مرض و سفر و یا بدون آن] ، باید قضای آن را به جا آورند .

و لتكملوا العده

هر چند جمله <فعده من أيام آخر> در ارتباط با مریض و مسافر ایراد شده است؛ ولی علت آن (لتكملوا العده) بیانگر این است که: قضای روزه در غیر آن دو مورد نیز لازم است، چه معذور باشد و چه بدون عذر روزه نگرفته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۷ - ۳۹

۳۹ - ابی بصیر گوید : < سألت أبا عبد الله (ع) عن أناس صاموا في شهر رمضان فغشيهم سحاب أسود عند مغرب الشمس فظنوا انه الليل فأفطروا أو أفطر بعضهم ثم ان السحاب فصل عن السماء فإذا الشمس لم تغب ؟ قال على الذي أفطر قضاء ذلك اليوم ، إن الله يقول : < أتموا الصيام إلى الليل > فمن أكل قبل أن يدخل الليل فعليه قضاءه لانه أكل متعمداً ؛

از امام صادق(ع) سؤال کردم درباره گروهی از مردم که در ماه رمضان، روزه بودند و ابر سیاهی آنها را فراگرفت و آنان گمان کردند که شب شده و همه یا بعضی از آنها افطار کردند و با بر طرف شدن ابر متوجه شدند که هنوز خورشید در آسمان است؟ امام فرمود: کسانی که روزه خود را افطار کرده اند باید قضای آن روز را بگیرند؛ زیرا خداوند فرموده: <أتموا الصيام إلى الليل> پس هر کسی قبل از ورود شب، روزه خود را افطار کند، چون روزه خود را عمداً باطل کرده باید قضای آن را به جا آورد.

۵۴- كفارة روزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۹۲ - ۲۳

۲۳ - قاتل در قتل خطائی ، در صورت ناتوانی از آزادسازی برده با ایمان ، باید دو ماه پیاپی روزه بگیرد .

فمن لم يجد فصيام شهرين متتابعين

۵۵- مبطلات روزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۷ - ۲۴

۲۴ - خوردن ، آشامیدن و آمیزش جنسی از مبطلات روزه است .

فالن بشروهن ... کلوا و اشربوا حتی یتبین لکم الخیط الأبیض

ص: ۲۸

۵۶- مدت روزه واجب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۵ - ۲۵،۲۶

۲۵ - کامل شدن یک ماه روزه در سال ، هدف از ضرورت قضای روزه های فوت شده است .

فعدة من أيام أخر .. لتكملوا العده

<لتكملوا ..> علت برای <فعدة من أيام أخر> است. <ال> در <العده> عهد ذکرى است و اشاره به <أياماً معدودات> که همان شهر رمضان است، دارد. بنابراین <فعدة من أيام أخر ... لتكملوا العده>؛ یعنی: باید قضای روزه های رمضان را به جا آورید تا شماره آن ایام روزه - که یک ماه است - کامل شود.

۲۶ - هر مسلمان باید در سال یک ماه را روزه بگیرد .

فعدة من أيام أخر .. لتكملوا العده

برداشت فوق با استدلال بیان شده در توضیح برداشت پیشین، استفاده می شود.

۵۷- معذوران از روزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۴ - ۸،۱۱،۱۲،۲۴،۲۶،۲۷

۸ - کسانی که روزه ماه رمضان برای آنان مشقت بار و طاقت فرساست ، نباید روزه بگیرند .

و علی الذین یطیقونه فدیة

<اطاقه> به معنای قدرت داشتن بر انجام کار و یا صرف کردن تمام قدرت برای انجام آن است. لازمه معنای دوم، انجام دادن فعل با رنج و مشقت است. به نظر می رسد مراد از <یطیقونه> معنای دوم باشد. بنابراین <و علی الذین یطیقونه فدیة>؛ یعنی، کسانی که [اگر بخواهند روزه بگیرند] باید تمام قدرت خویش را برای این کار صرف کنند و در نتیجه به رنج و زحمت می افتند، روزه نگیرند؛ بلکه فدیة پردازند.

۱۱ - بر کسانی که به خاطر مشقت بار بودن روزه بر آنان ، روزه نمی گیرند ، پرداخت فدیة واجب است .

و علی الذین یطیقونه فدیة

۱۲ - بر کسانی که به خاطر طاقت فرسا بودن روزه، روزه نمی گیرند، قضای آن واجب نیست .

و علی الذین یطیقونه فدیة

چنانچه بر طایفه مذکور قضای روزه واجب بود، همانند مسافر و مریض بیان می شد؛ علاوه بر اینکه جمله <علی الذین .. > ظهور در این دارد که تنها فدیة دادن بر آنان واجب است.

۲۴ - < عن ابی عبداللّٰه (ع) فی قول اللّٰه عز و جل : > و علی الذین یطیقونه فدیة طعام مسکین < قال : الذین کانوا یطیقون الصوم فأصابهم کبر أو عطاش أو شبه ذلك فعلیهم لکل یوم مدّ ۱

از امام صادق(ع) درباره سخن خداوند که می فرماید: < کسانی که روزه برای آنها طاقت فرساست لازم است طعامی به عنوان کفاره به تهیدستی بدهند > مراد، افرادی هستند که به پیری و یا تشنگی و یا شبیه آن مبتلا شده اند که باید برای هر روزی، یک مد طعام به تهیدست بدهند.

۲۶ - < عن أبی عبداللّٰه (ع) فی قوله : > و علی الذین یطیقونه فدیة طعام مسکین < قال : المرأه تخاف علی ولدها ... ۱

از امام صادق(ع) درباره سخن خداوند که می فرماید: < کسانی که طاقت روزه گرفتن ندارند به عنوان کفاره، طعامی به تهیدست بدهند > روایت شده است: مراد زنی است که بر بچه خود [جنین یا کودک شیرخوار خود] می ترسد .. <.

ص: ۲۹

۲۷- از امام صادق (ع) روایت شده که فرمود: > حد المرض الذى يجب على صاحبه فيه الإفطار... لقول الله عز و جل > فمن كان منكم مريضاً أو على سفر فعده من أيام آخر < ان يكون العليل لا يستطيع أن يصوم أو يكون ان استطاع الصوم زاد فى علة و خاف منه على نفسه... فإن أحس ضعفاً فليفطر و إن وجد قوه على الصوم فليصم كان المرض ما كان... ;

ملاک بیماری که شخص بیمار باید روزه خود را افطار کند آن طور که خداوند فرموده: >فمن كان منكم مريضاً أو على سفر فعده من أيام آخر< این است که بیمار توانایی روزه گرفتن را نداشته باشد و یا روزه باعث افزایش بیماری او بشود و از ضرر بر جان خود بترسد (احتمال ضرر بدهد)؛ بنابراین اگر بیمار احساس ضعف کرد، باید روزه خود را افطار نماید و اگر در خود توان روزه گرفتن یافت روزه بگیرد، بیماری هر نوع که می خواهد باشد... <.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۵ - ۱۵

۱۵ - روزه بر مریض و مسافر واجب نبوده و مشروع نیست .

و من كان مريضاً أو على سفر فعده من أيام آخر

۵۸- مقدار فدیة روزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۴ - ۱۳

۱۳ - فدیة و كفارة هر روزه ماه رمضان برای کسانی که به خاطر مشقت روزه نمی گیرند ، يك وعده غذاست که باید به مسکین پرداخت کنند .

و على الذين يطيقونه فدية طعام مسکين

۵۹- موارد بطلان روزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۴ - ۲۹

۲۹- از امام صادق (ع) روایت شده است: > أدنى السفر الذى تقصر فيه الصلوه و يفطر فيه الصائم بریدان... و عنه (ع) انه قال من خرج مسافراً فى شهر رمضان قبل الزوال قضى ذلك اليوم و إن خرج بعد الزوال تم صومه و لاقضاء عليه... ;

کمترین مقدار مسافتی که به موجب آن نماز شکسته می شود و روزه دار افطار می کند، دو برید

۶۰- نظم در روزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۵ - ۱۹

۱۹ - روزه عبادتی دارای نظم و در عین حال انعطاف پذیر

کتب علیکم الصیام .. آیاماً معدودت ... شهر رمضان ... فمن كان مريضاً أو على سفر

ص: ۳۰

۶۱- نقش روزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۲۶ - ۱۴

۱۴- روزه ، واکنشی شایسته در برابر بهره مندی از رحمت گسترده خداوند است .

إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا

۶۲- وجوب روزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۳ - ۱

۱ - وجوب روزه بر مسلمانان

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۵ - ۱۲

۱۲ - روزه ماه رمضان بر هر فرد مسلمانان واجب است .

فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ

۶۳- وجوب قضای روزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۴ - ۴

۴ - وجوب قضای روزه ماه رمضان ، بر کسی که در آن ماه مسافر و یا مریض بوده است .

فَمَنْ كَانَ مِنْكُم مَّرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - قضای روزه های ماه رمضان ، بر کسی که در این ماه مریض و یا مسافر بوده ، واجب است .

و من كان مريضاً أو على سفر فعده من أيام آخر

ص: ۳۱

۶۴- وقت روزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۴ - ۱

۱ - زمان روزه گرفتن ، روزهاست نه شبها

کتب علیکم الصیام .. آیاماً

<آیاماً> ظرف زمان برای <الصیام> در آیه قبل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۵ - ۱

۱ - ماه رمضان ، ماهی که برای روزه گرفتن تعیین شده است .

کتب علیکم الصیام .. آیاماً معدودت ... شهر رمضان

<شهر رمضان> خبر برای مبتدای محذوف یعنی ، <هی> است که به <آیاماً معدودات> بر می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۷ - ۲۱

۲۱ - زمان روزه از طلوع فجر تا شب است .

ثم أتموا الصیام إلی الیل

۶۵- وقت قضای روزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۴ - ۶

۶ - قضای روزه های رمضان ، مشروط به وقتی خاص نیست .

فعدة من آیام آخر

تعیین < آیاماً معدودات > به ماه رمضان - که در آیه بعد مطرح شده - و عدم تعیین < آیام آخر > به روزها و یا ماهی خاص، بیانگر این است که برای قضای روزه های رمضان وقت خاصی در نظر گرفته نشده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۵ - ۱۸

۱۸ - قضای روزه های ماه رمضان مشروط به زمانی خاص نیست .

فعله من آیام آخر

دلیل این برداشت، نظیر استدلالی است که در برداشت شماره ۶ در آیه قبل گذشت.

۶۶- ویژگیهای روزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۲

۱۹ - روزه عبادتی دارای نظم و در عین حال انعطاف پذیر

کتب علیکم الصیام .. آیاماً معدودت ... شهر رمضان ... فمن كان مريضاً أو على سفر

ص: ۳۳

۲- روزی

۱- روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۵۴ - ۱

۱ - مؤمنان باید بخشی از آنچه را خداوند به آنها روزی داده ، انفاق کنند .

یا ایها الذین امنوا انفقوا ممّا رزقناکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۶۹ - ۱۱،۱۶

۱۱ - وجود رابطه میان حیات و رزق ، حتّی در عالم برزخ

بل احیاء عند ربّهم یرزقون

۱۶ - ارتزاق شهیدان در پیشگاه خداوند ، پرتوی از ربوبیت او

عند ربّهم یرزقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۷۰ - ۱،۳،۱۴

۱ - سرور و شادمانی کشته شدگان راه خدا ، به آنچه خداوند از فضل خویش به آنان ارزانی داشته است .

فرحین بما اتیهم الله من فضله

۳ - حیات ویژه و مقام والای شهیدان و ارتزاق آنها نزد خداوند ، از تفضّلات الهی به آنان

فرحین بما اتیهم الله من فضله

بنابر اینکه مراد از <ما اتیهم الله> ، همان باشد که در آیه قبل بیان شد ؛ یعنی حیات ویژه و ...

۱۴ - جاودانگی حیات ، تنعم و امتیت خاطر شهیدان *

الّا خوف عليهم و لا هم يحزنون

نفی ترس و اندوه، مستلزم نفی فناپذیری است. چرا که از جمله اسباب ترس آفرین و غم انگیز، فناپذیری و نابودی است.

۲- آثار استفاده از روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۴

۵- بهره‌وری خلق از روزی خداوند، مقتضی سر نهادن آنان به بندگی او *

فَأَنْبِتْنَا بِهِ .. وَ النَّخْلَ بَاسِقَاتٍ ... رِزْقًا لِلْعِبَادِ

برداشت یادشده بدان احتمال است که آمدن <للعباد>، به جای هر عنوان دیگری (مانند <للخلق>، <للناس> یا <لکم>) بیانگر وجود رابطه مستحکم میان رزاقیت خدا و عبودیت انسان باشد.

۳- آثار استفاده از روزی حلال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱۴ - ۸

۸- تداوم رفاه و آسایش و حیات اقتصادی جوامع، در پرتو بهره‌گیری از روزی‌های حلال و استفاده بهینه از آنها و اجتناب از کفران است.

و ضرب الله مثلاً قریه .. فکفرت بأنعم الله ... فکلوا ممّا رزقکم الله حل - لا طیب

<فاء> در <فکلوا..> برای تفریع این جمله به آیات پیشین است، یعنی، از روزیهای حلال و دلپذیر استفاده کنید و شکر نعمت خدا را به جا آورید تا گرفتار سرنوشت مردمی نشوید که آنان در اوج رفاه و آسایش بودند ولی در اثر کفران نعمت، دچار عذاب شدند.

۴- آثار تأمین روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۲۳ - ۵

۵ - تأمین روزی زمینیان از آسمان، نمودی از ربوبیت یگانه خداوند بر هستی

و فی السماء رزقکم .. فَوَرَّبَّ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ

از ارتباط میان این آیه با آیه قبل (و فی السماء رزقکم) مطلب بالا استفاده می‌شود.

۵- آثار ذکر تقدیر روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - توجه به تقدیر روزی انسان ها از سوی خداوند ، از بین برنده روحیه بخل و تنگ نظری است .

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ . . . فَأَتَى الْقُرْبَى حَقَّهُ

ص: ۳۵

۶- آثار ذکر روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۳۱ - ۲۲

۲۲ - توجه به رزق پایدار و سرتاسر خیر پروردگار ، زمینه ساز دوری گزینی از چشم دوختن به امکانات دنیایی دیگران است .
و لا تمَدَنَّ عَیْنِکَ . .. و رزق ربِّکَ خیر و اَبْقَی

۷- آثار ذکر ضمانت روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۳۱ - ۸

۸- توجه به تضمین روزی همگان از سوی خداوند ، مانع بیمناک شدن از تهی دستی آینده خویش یا فرزندان
و لا تقتلوا اول-دکم خشیه اِمل-ق نحن نرزقهم و اِیاکم

۸- آثار ذکر منشأ روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۳۹ - ۶

۶ - توجه دادن به این که منشأ کمی و زیادی روزی در دست خدا است ، برانگیزاننده انسان به انفاق

قل اِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ . . . و يَقْدِرُ لَهُ و مَا اَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ

از تذکر خداوند به این که انفاق عوض دارد - پس از یادآوری این حقیقت که منشأ قبض و بسط روزی خداوند است -
برداشت یاد شده به دست می آید.

۹- ارزش روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۳۱ - ۱۹

۱۹ - رزق و نعمت های معنوی ، پایدارتر و دارای ارزش والاتر از تمامی نعمت های دنیوی است .

و رزق ربك خير و أبقى

۱۰- ازدیاد روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۳۷ - ۶،۷

۶- فزونی و کاستی یافتن رزق و روزی انسان ها ، از آیات الهی برای مؤمنان است .

ص: ۳۶

أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ .. إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

۷- صاحبان ایمان، قبض و بسط های اقتصادی را، از آیات خداوند تلقی می کنند.

أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ .. إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

۱۱- ازدیاد روزی ذاکران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۸ - ۱۷

۱۷- مردمانی که همواره به یاد خدا هستند، از روزی فراتر از انتظار و توقع خویش برخوردارند.

رجال لاتلهيهم تجره... ليجزيهم... ويزيدهم من فضله و الله يرزق من يشاء بغير

برداشت یاد شده، مبتنی بر این نکته است که لام در <ليجزيهم> و <يزيدهم> برای غایت باشد؛ یعنی، مردان خدا به منظور بهره مندی از پاداش و فضل خداوند به یاد او هستند؛ ولی خداوند بیش از انتظارشان به آنان پاداش می دهد و مصداق اصلی <و الله يرزق من يشاء>، همین مردان الهی اند.

۱۲- اسباب روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۵۱ - ۱۹

۱۹- دخالت اسباب و علل در فراهم آمدن روزی برای انسانها

نحن نرزقكم و إياهم

برداشت فوق از به کارگیری <نحن = ما> در جمله فوق استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهيم - ۱۴ - ۳۲ - ۶

۶- رویش گیاهان، نباتات و میوه ها برای تأمین رزق و روزی انسان است.

فأخرج به من الثمر رزقاً لكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۱۲ - ۱۰

۱۰ - دستیابی انسان به روزی خویش ، در سایه به کارگیری اسباب و وسایط

لتجری الفلک . . و لتبتغوا من فضله

در آیه شریفه جریان کشتی (لتجری الفلک) مقدم بر <لتبتغوا> یاد شده و بر طبق واقعیات خارجی بسیاری از منافع دریا در پرتو کشتی رانی است. با توجه به این دو نکته از آیه استفاده می شود که خداوند، برای رسیدن آدمیان به روزی خویش، وسایطی قرار داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۷

۳ - نقش اساسی باران ، آفتاب و هوا ، در فراهم آمدن روزی آدمیان *

و فی السماء رزقکم

از آن جایی که باران، آفتاب و هوا از طرف بالا مشرف بر زمین اند و نقش اساسی در پیدایش غذای آدمیان دارند، تعبیر > فی السماء رزقکم < آمده است.

۱۳- استفاده از روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۶۰ - ۱۶

۱۶ - خوردن و آشامیدن از روزی های خدادادی ، توصیه و سفارش خداوند به قوم موسی

کلوا و اشربوا من رزق الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۲ - ۱،۳

۱ - جواز تناول و بهره گیری از روزی های پاکیزه

کلوا من طیب ما رزقکم

۳ - بهره وری مؤمنان از روزی ها و نعمت های خداوند ، مقصود اصلی از اعطای آنها به انسانهاست . *

يأیها الذین ءامنوا کلوا من طیب ما رزقکم

قرآن در توصیه به اهل ایمان - مبنی بر بهره گیری از نعمتها - (کلوا من طیب ما رزقکم) تصریح کرده که خداوند آن نعمتها را روزی ایشان قرار داده است ولی در توصیه به عموم مردم در آیه ۱۶۸ (کلوا مما فی الأرض) بیان نداشت که خداوند امکانات زمین را روزی همگان قرار داده است. از مقایسه میان این دو تعبیر و تفاوت یاد شده می توان به برداشت فوق دست یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۳۲ - ۳

۳- هدف از آفرینش زینتها و روزیها، استفاده بندگان خداوند از آنهاست.

زینة الله التي أخرج لعباده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- انفال - ۸ - ۲۶ - ۱۱

۱۱- جواز بهره‌وری مؤمنان از هر روزی طیب و پاکیزه

و رزقکم من الطيب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- یونس - ۱۰ - ۵۹ - ۲،۳

ص: ۳۸

۲ - بهره مند شدن انسان ها ، هدف و فلسفه نزول رزق و روزی از جانب خداوند است .

ما أنزل الله لكم من رزق

۳ - اصل اولی در تمامی رزق ها ، اباحه و حلیت است .

ما أنزل الله لكم من رزق فجعلتم منه حراماً و حلالاً

۱۴- استفاده از روزی پاکیزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۵۷ - ۸

۸ - بهره گیری از < منّ > و < سلوی > و روزی های پاکیزه و حلال توصیه خداوند به بنی اسرائیل

كلوا من طيبات ما رزقناكم

برداشت فوق با توجه به فعل امر <كلوا> استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۷۰ - ۱۱

۱۱ - روزی های پاکیزه ، برای بهره برداری انسان آفریده شده است نه زهدورزی های بی مورد

و رزقناهم من الطيبات

۱۵- استفاده از روزی حلال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۵۷ - ۱۴

۱۴ - بهره گیری از نعمت ها و روزی های حلال و پاکیزه ، توصیه خداوند به بندگان

كلوا من طيبات ما رزقناكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱- بهرهوری ، از روزی های حلال و دلپذیر ، مجاز و مطلوب است .

فكلوا ممّا رزقكم الله حل-لأ طيبًا

۲- لزوم شکرگزاری انسان ، در قبال بهرهوری از روزی های حلال و دلپذیر الهی

فكلوا ممّا رزقكم الله حل-لأ طيبًا و اشكروا نعمت الله

۱۶- استفاده از روزی خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۹

۱۰ - بهره مندی از رزق و روزی خداوند ، از اهداف حضرت مسیح (ع) ، در تقاضای مائده آسمانی و ارزقنا

۱۷- امتحان با روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۵۲ - ۷

۷ - فراخی و تنگی معیشت انسان ها ، امتحان الهی است ؛ نه تکریم و یا تحقیر آنان .

إِنَّمَا أُوتِيْتَهُ عَلَىٰ عِلْمٍ بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ .. أَوْلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ

برداشت یاد شده از ارتباط میان فتنه و امتحان شمرده شدن نعمت ها (مضمون آیه ۴۹) و به مشیت خدا دانستن فراخی و تنگی رزق و روزی انسان ها به دست می آید.

۱۸- اهمیت تحصیل روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - جمعه - ۶۲ - ۱۰ - ۳

۳ - تلاش برای کسب روزی ، توصیه خداوند به مؤمنان

و ابتغوا من فضل الله

۱۹- اهمیت تلاش برای روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - جمعه - ۶۲ - ۱۰ - ۱۰

۱۰ - > عن أبي عبد الله (ع) قال : إني أركب في الحاجه التي كفاها الله ما أركب فيها إلا التماس أن يراني الله أضحى في طلب الحلال أما تسمع قول الله عز وجل اسمه > فإذا قضيت الصلاة فانتشروا في الأرض وابتغوا من فضل الله ... < ;

از امام صادق(ع) روایت شده که فرمود: من سوار مرکب می شوم و در پی رفع حاجتی می روم که خداوند کفایت آن را

برعهده گرفته است و سوار نمی شوم، مگر برای این که خداوند مرا ببیند که در وسط روز به دنبال طلب حلال هستم. آیا نشینده ای قول خدای عزوجل را که فرموده: ... فانثروا فی الأرض وابتغوا من فضل الله...<

۲۰- اهمیت روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جائیه - ۴۵ - ۱۲ - ۱۱

ص: ۴۰

۱۱ - تلاش برای تحصیل روزی و دستیابی به نعمت های مادی ، مطلوب و مورد ترغیب الهی

سَخَّرْ لَكُمْ .. و لتبتغوا من فضله

<لام> در <لتبتغوا> برای غایت و هدف است و چون تلاش انسان برای دستیابی به نعمت ها، از اهداف فعل خدا(سَخَّر) شمرده شده، مطلوبیت <إبتغاء> استفاده می شود.

۲۱- برکت در روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - طلاق - ۶۵ - ۳ - ۱۵

۱۵ - < و روی عن الصادق (ع) انه قال : > و یرزقه من حیث لایحتسب < ای یبارک له فیما أتاہ ;

از امام صادق(ع) روایت شده که فرمود: < و یرزقه من حیث لایحتسب > ; یعنی، خداوند برای او در آنچه داده برکت می دهد (و آن را برای او مبارک می سازد).>

۲۲- بهترین روزی دهنده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۳۹ - ۸،۹،۱۰

۸ - خداوند ، < خیرالرزقین > (بهترین روزی دهندگان) است .

و هو خیر الرزقین

۹ - بهترین روزی رسان بودن خداوند ، تضمین کننده وعده جایگزین ساختن برای مال انفاق شده

و ما أنفقتم من شیء فهو یخلفه و هو خیر الرزقین

۱۰ - بهترین روزی رسان بودن خداوند ، دلیل اعطای کم و یا زیاد روزی ، به هر کس که خود بخواهد .

إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ .. و یقدر له ... و هو خیر الرزقین

۲۳- نأمین روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳- تأمین بیوقفه رزق و روزی انسان ها از سوی خدا ، جلوه ای از ربوبیت بی همتای اوست .

قل من یرزقکم من السماء و الأرض

این آیه شریفه - به قرینه آیه بعد - در مقام رد پندار ربوبیت غیر خدا و توجه دادن شرک پیشگان به ربوبیت بی همتای خداست. گفتنی است که به کارگیری فعل مضارع (یرزقکم) بیانگر استمرار روزی و بیوقفه بودن آن است.

ص: ۴۱

۲۴- تأمین روزی انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۰ - ۸

۸- آفرینش انسان ها و تأمین روزی آنان ، از آیات الهی است .

اللّٰه الذی خلقکم ثمّ رزقکم

۲۵- تأمین روزی جنبندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۶ - ۳،۵

۳- تأمین روزی موجودات زنده ، حق آنها بر خداست .

و ما من دابّه فی الأرض إلاّ علی الله رزقها

۵- علم همه جانبه خداوند ، پشتوانه توانایی او بر روزی رسانی به موجودات و تدبیر امور آنهاست .

و ما من دابّه فی الأرض إلاّ علی الله رزقها و یعلم مستقرها و مستودعها

هدف از بیان آگاهی خداوند به احوال موجودات ، پس از <علی الله رزقها> القای این نکته است که: روزی رسانی به موجودات و تدبیر امور آنها ، نیازمند علمی گسترده است که خداوند آن را داراست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۶۰ - ۱،۶،۹

۱ - بسیاری از جانداران ، توان تهیه روزی خود را ندارند .

و کأین من دابّه لاتحمل رزقها

<حماله> مصدر <تحمل> به معنای <کفالت و برعهده گرفتن> است.

۶- خداوند ، در تأمین روزی موجودات ، میان موجوداتی که قادر به تأمین روزی شان هستند و آنهایی که قادر نیستند ، تفاوتی نمی گذارد و همه را روزی می دهد .

و كَأَيْنَ مِنْ دَابَّةٍ لَّا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ

عطف <إياكم> بر ضمیر <یرزقها> - که مرجع آن <دابه> با صفت یاد شده است - اشعار به نکته یاد شده دارد.

۹ - آگاهی همه جانبه خداوند ، باعث تأمین روزی موجودات نیازمند است .

اللّٰهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

۲۶- تأمین روزی موجودات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۲۲ - ۷

۷ - تدبیر ، تقدیر و قدرت الهی در تأمین روزی زمینیان از آسمان ، نشانه قدرت او بر تحقق وعده های خویش *

و فِي السَّمَاءِ رِزْقَكُمْ وَ مَا تُوْعَدُونَ

با توجه به این که در آیات پیشین سخن از تحقق رستاخیز و وجود دوزخ و بهشت بود، ممکن است این آیه درصدد رفع شبهه

ص: ۴۲

انسان در قدرت خدا باشد. از این رو عبارت <و فی السماء رزقکم> به عنوان نمودی از قدرت خداوند یاد شده است.

۲۷- تحریم روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۵۹ - ۴

۴ - هیچ کس ، بی اذن خداوند حق تحریم رزق او ، بر خود یا بر دیگران را ندارد .

قل أرءیتم ما أنزل الله لكم من رزق فجعلتم منه حراماً و حلالاً

۲۸- تحریم روزی پاکیزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۳۳ - ۱۷

۱۷ - حرام شمردن زینتها و روزیهای حلال و پاکیزه، افترا بر خداوند است.

قل من حرم زینه الله .. أن تقولوا علی الله ما لا تعلمون

از مصادیق مورد نظر برای افترا، به قرینه آیه قبل، تحریم زینتها و روزیهای پاکیزه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱۴ - ۷

۷- تحریم روزی های حلال و دلپذیر و بهره نگرستن از آنها ، کفران نعمت های الهی است .

فكفرت بأنعم الله .. فكلوا ممّا رزقكم الله حلّاً - لا طیباً

با توجه به اینکه آیه بعد، خوردنیهای حرام را در چند چیز محدود کرده است، معلوم می شود که مراد از <کفران> حرام کردن حلالها و استفاده نکردن از آنهاست.

۲۹- ترک استفاده از روزی های حلال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۷۲ - ۱۱

۱۱- اعراض از تشکیل خانواده، فرزندداری، تعاون اجتماعی و بهره‌وری از روزی‌های حلال الهی، شیوه‌ای باطل و نادرست است.*

و الله جعل لكم من أنفسكم أزواجًا .. أفبالب-طل يؤمنون

بدان احتمال که "و الله جعل لكم.." در مقام بیان ارزش دادن به موضوع همسری و ... باشد و در پایان بیان اعتراض آمیز "أفبالباطل يؤمنون" در ردّ کسانی باشد که از پذیرش این ارزشها روی گردانند، این برداشت به دست می‌آید.

ص: ۴۳

۳۰- تفاوت روزی انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۷۱ - ۲،۷

۲- انسان ها ، در بهره مندی از رزق و روزی الهی ، متفاوتند .

و الله فضل بعضکم علی بعض فی الرزق

۷- سنت الهی در تفاوت روزی انسان ها ، به معنای عدم لزوم رعایت مساوات و عدالت اجتماعی ، از سوی آنان نیست . *

و الله فضل .. . فما الذین فضلوا برادی رزقهم علی ما ملکت ایم-نهم فهم فیہ سواء

برداشت فوق بر اساس این نکته است که جمله " فما الذین فضلوا .. ." در مقام توییح از کسانی باشد که مساوات را میان خود مراعات نمی کنند و با توجه به صدر آیه، می توان چنین برداشت کرد: خداوند گرچه انسانها را در روزی متفاوت قرار داده است ولی این بدان معنا نیست که مردم مساوات را میان خود رعایت نکنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۵۲ - ۱

۱ - خداوند ، توسعه دهنده روزی برخی از انسان ها و در تنگنا قرار دهنده برخی دیگر

أولم يعلموا أن الله یسط الرزق لمن یشاء و یقدر

<قدر> (مصدر <یقدر>) در آیه شریفه مربوط به رزق و روزی بوده و به معنای ضیق و تنگ گرفتن است.

۳۱- تقدیر روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۲۶ - ۶

۶- خداوند بر اساس مشیت خویش روزی انسان ها را تعیین می کند .

الله یسط الرزق لمن یشاء و یقدر

<لمن یشاء> هم قید برای <یسط> است و هم برای <یقدر>. به عبارت دیگر پس از <یقدر> عبارت <لمن یشاء>

مقدر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۲۴ - ۹

۹ - روزی هر انسان ، از پیش تأمین شده است .

رَبِّ إِنِّي لَمَا أَنْزَلْتُ

به کارگیری فعل ماضی (أنزلت) نشان می دهد که روزی هر کس از سوی خدا از پیش نازل شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۷۳ - ۵

۵ - توشه زندگی انسان ، تأمین شده از سوی خداوند

و لَتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ

ص: ۴۴

از مفاد عبارت <لَتَبْتَغُوا> (تا بجویید) استفاده می شود که روزی انسان از پیش برای وی تأمین شده است؛ منتها انسان برای دستیابی به آن باید به دنبالش برود و تلاش کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۳۷ - ۴

۴ - زیادی و کمی روزی انسان ها ، براساس مشیت و تقدیر خداوند است .

أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ

<يقدر> - از مصدر <قدر> - به معنای <اندازه گیری> و نیز <سخت گیری> آمده است (مفردات راغب). در آیه، به قرینه <يبسط> (گسترش می دهد) معنای دوم مراد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۵۲ - ۲،۴

۲ - ناآگاهی از مشیت و تقدیر خداوند در رزق و روزی انسان ها ، سبب انتساب نعمت ها و برخورداری ها به دانش بشری است .

قال إنما أوتيته على علم .. أولم يعلموا أن الله يسطر الرزق لمن يشاء و يقدر

آیه شریفه در مقام بیان نقش خداوند در برخورداری ها و نعمت های انسان ها است. این مسأله می تواند از چرایی منتسب کردن نعمت ها به دانش بشری از سوی انسان ها حکایت کند.

۴ - نكوهش خداوند از قشر مرفه و ناسپاس ، به خاطر ناآگاهی آنان از مشیت و تقدیر الهی در رزق و روزی انسان ها

أولم يعلموا أن الله يسطر الرزق لمن يشاء و يقدر

استفهام در <أولم يعلموا..> از نوع استفهام انکاری - توییخی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۱۰ - ۵

۵ - تنظیم و تقدیر روزی موجودات زمین ، به اراده خداوند در فصل های چهارگانه

و قَدَّرَ فِيهَا أَقْوَاتَهَا فِي أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ

برداشت بالا- بنابر این احتمال است که <فی أربعه أيام> فقط ظرف برای <قَدَّرَ فِيهَا أَقْوَاتَهَا> باشد و <أيام> نظر به فصول چهارگانه داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۲۸ - ۶

۶ - بارش باران ، پس از خشکسالی و نومیدی انسان ، نمودی از تقدیر الهی در معیشت انسان

و ل-کن ینزّل بقدر ما یشاء . . . ینزّل الغیث من بعد ما قنطوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۳۲ - ۶

۶ - هر انسانی در زندگی مادی خویش ، دارای سهمی از قبل تعیین شده است .

نحن قسمنا بینهم معیشتهم فی الحیوه الدنیا

ص: ۴۵

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - قدر - ۹۷ - ۱ - ۹

۹ - > عن الرضا (ع) ليله القدر يقدر الله عزوجل فيها ما يكون من السنه إلى السنه من حياه أو موت أو خير أو شر أو رزق فما قدره في تلك الليله فهو من المحتوم ;

از امام رضا(ع) روایت شده است: خداوند در شب قدر، آنچه را که از این سال تا سال بعد پیش خواهد آمد مقدر می فرماید؛ از زندگی یا مرگ؛ از خوب یا بد، یا روزی. پس آنچه را خداوند در این شب مقدر فرمود، آن حتمی خواهد بود.

۳۲- تقدیر روزی انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۳۰ - ۵

۵- توجه به نقش اصلی مشیت و تقدیر خدا در روزی انسان ها ، زمینه ساز اجتناب از بخل و افراط در انفاق به بخشش همه اموال و داراییهاست .

و لاتجعل يدك مغلوله إلى عنقك .. إن ربك يبسط الرزق لمن يشاء

جمله <إن ربك..> در مقام تعلیل برای جمله <و لاتجعل يدك...> است. بنابراین مفهوم آیه چنین می شود: خداوند روزی رسان است، پس نباید از ترس تهیدستی، بخل ورزید و انفاق نکرد.

۳۳- تلاش برای روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۶۶ - ۸

۸- خداوند ، خواهان سعی و تلاش انسان در راه تأمین روزی خویش و برخورداری از مظاهر طبیعت چون دریاهاست .

ربکم الذی یزجی لکم الفلک فی البحر لتبتغوا من فضله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۲۳ - ۴

۴ - تلاش و کوشش آدمیان در کسب معاش و روزی ، از آیات الهی است .

و من آى-ته . . . و ابتغاؤكم من فضله

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

۱۷ - جاڤه - ۴۵ - ۱۲ - ۱۱

۱۱ - تلاش برای تحصیل روزی و دستیابی به نعمت های مادی ، مطلوب و مورد ترغیب الهی

سخر لکم . . . و لتبتغوا من فضله

<لام> در <لتبتغوا> برای غایت و هدف است و چون تلاش انسان برای دستیابی به نعمت ها، از اهداف فعل خدا(سخر) شمرده شده، مطلوبیت <إبتغاء> استفاده می شود.

ص: ۴۶

۳۴- توسعه روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۰۱ - ۶

۶ - حسنه در دنیا، وسعت روزی و اخلاق نیک و در آخرت، رضوان الهی و بهشت است.

رَبَّنَا اتِّنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً

امام صادق (ع) درباره آیه <رَبَّنَا اتِّنَا...>، فرمود: رضوان الله و الجنة في الاخره و السعه في الرزق و المعاش و حسن الخلق في الدنيا

معانی الاخبار، ص ۱۷۵؛ نورالثقلین، ج ۱، ص ۱۹۹، ح ۷۲۵ و ۷۲۸.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۴۵ - ۹، ۱۱

۹ - تنگدستی و فراخ روزی آدمیان، به دست خداوند است.

و الله يقبض و يبسط

۱۱ - ایمان به <قبض> و <بسط> الهی، نفی کننده پندار غلط کاهش مال در اثر قرض دادن و انفاق

و الله يقبض و يبسط

تذکر به <قبض> و <بسط> الهی پس از ذکر انفاق، بیانگر این معنی است.

۳۵- ثبت روزی جنبندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۶ - ۶

۶- نام و نشان هر جنبنده، مقدار و نوع روزی آن و نیز مکانی که باید در آن روزی داده شود، در کتابی ثبت شده است.

و ما من دابه.. كل في كت-ب

مضاف اليه كلمه <كل> محذوف است و جمله هاى پيشين گويائى آن است؛ يعنى: <كل دابه و ما يتعلق بها فى كتاب
مبين >

۳۶- حتميت روزى

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۸ - هود - ۱۱ - ۶ - ۸

۸- < قال رسول الله (ص) : ... لا تهتم للرزق فإن الله تعالى يقول : > و ما من دابه فى الأرض إلا على الله رزقها < ... ؛

از رسول خدا(ص) روايت شده است كه فرمود: براى رزق و روزى غصه مخور ، همانا خداوند تعالى مى فرمايد: هيچ جنبنده
اى در زمين نيست مگر آن كه روزى او بر خداست . . <.

ص: ۴۷

۳۷- حلال روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۸۸ - ۳،۵

۳ - جواز بهره گیری از روزی ها و امکانات مشروط به حلال و طیب بودن آنها است .

و کَلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلالاً طیباً

برداشت فوق بر این اساس است که <مما رزقکم...> مفعول برای <کَلُوا> و <حلالاً طیباً> حال برای <رزقکم الله> باشد یعنی از امکانات خدادادی استفاده کنید در صورتی که حلال و طیب باشد.

۵ - رزق و روزی های الهی ، امکاناتی پاکیزه و حلال برای انسانها

و کَلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلالاً طیباً

<حلالاً طیباً> می تواند مفعول برای <کَلُوا> باشد و <من> در <مما رزقکم الله> بیان برای <حلالاً طیباً> و می تواند توضیحی برای <ما رزقکم الله> گرفته شود. در هر صورت رسای به مطلب فوق خواهد بود.

۳۸- خدا و روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۳۲ - ۱۶

۱۶ - خداوند ، در تکلیف بندگان به نماز ، برای خود سودی در نظر نداشته و به فکر تأمین رزق و آذوقه برای خود نبوده است .

وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ .. لِأَنْسَلَكَ رِزْقًا

مفاد جمله <لأنسلك رزقاً> ممکن است این باشد که ما با فرمان نماز، نمی خواهیم از تو رزقی را طلب کنیم و نیاز خود را بر آورده سازیم.

۳۹- خیریت روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۳۱ - ۲۲

۲۲ - توجه به رزق پایدار و سرتاسر خیر پروردگار ، زمینه ساز دوری گزینی از چشم دوختن به امکانات دنیایی دیگران است .

و لا تَمُدَّنْ عَیْنِکَ . . . و رزق ربِّکَ خیر و اَبْقٰی

۴۰- درخواست روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۴۸

۹ - توصیه ابراهیم (ع) قوم اش را برای درخواست روزی از پیشگاه خداوند

و ابرهیم إذ قال لقومه .. فابتغوا عند الله الرزق

۱۰ - قوم ابراهیم ، نیاز های مادی شان را از بت ها ، طلب می کردند .

إن الذين تعبدون من دون الله لايملكون لكم رزقاً فابتغوا عند الله الرزق

۴۱- دعای روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۳۲ - ۲۸

۲۸ - درخواست روزی افزونتر از روزی مقدر از درگاه خداوند ، خواسته ای پسندیده و سزاوار

و سئلوا الله من فضله

امام صادق (ع): ان الله قسم الارزاق بين عباده و افضل فضلا كثيراً لم يقسمه بين احد قال الله عز و جل: <و سئلوا الله من فضله> .

تفسیر عیاشی، ج ۱، ص ۲۳۹، ح ۱۱۷ / نورالثقلین، ج ۱، ص ۴۷۵، ح ۲۲۰ / تفسیر برهان، ج ۱، ص ۳۶۶، ح ۴ / بحارالانوار، ج ۵، ص ۱۴۵، ح ۵.

۴۲- ذکر تأمین روزی جنبندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنكبوت - ۲۹ - ۶۰ - ۳

۳ - توجه به تأمین روزی انبوه جنبندگان ناتوان از تأمین روزی خود ، زمینه ساز توکل به خداوند است .

على ربهم يتوكلون . و كآئين من دابة لاتحمل رزقها

۴۳- ذکر منشأ روزی

۵- توجه به نقش اصلی مشیت و تقدیر خدا در روزی انسان ها ، زمینه ساز اجتناب از بخل و افراط در انفاق به بخشش همه اموال و داراییهاست .

و لاتجعل یدک مغلوله إلی عنقک .. إن ربک یبسط الرزق لمن یشاء

جمله <إن ربک..> در مقام تعلیل برای جمله <ولاتجعل یدک...> است. بنابراین مفهوم آیه چنین می شود: خداوند روزی رسان است، پس نباید از ترس تهیدستی، بخل ورزید و انفاق نکرد.

۴۴- روزی اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۳۱ - ۲۱

۲۱ - نعمت های آخرت ، رزق الهی بوده و برخورداری از آن به توفیق خداوند است .

و رزق ربّک

مقابله عبارت <رزق ربّک> با <زهرة الحياه الدنيا> گویای اخروی بودن آن است.

۴۵- روزی اخروی زنان صالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۴۰ - ۴

۴ - زنان و مردان مؤمن نیک کردار ، برخوردار از روزی ها و نعمت های بی اندازه و بسیار در بهشت

و من عمل صـلحاً .. فأولـئک یدخلون الجنة یرزقون فیها بغير حساب

۴۶- روزی اخروی صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۵۰ - ۱

۱ - مغفرت الهی و رزق گوارا ، پاداش مؤمنان نیک کردار در جهان آخرت

فالذین ءامنوا و عملوا .. و رزق کریم

<رزق کریم> یعنی روزی طیب و گوارا.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۴ - ۷

۷ - مؤمنان دارای عمل صالح ، قطعاً از روزی کریمانه ای در قیامت برخوردار خواهند بود .

الذین ءامنوا و عملوا الصـلحـت أولـئک لهم .. رزق کریم

۴۷- روزی اخروی مردان مؤمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۴۰ - ۴

۴- زنان و مردان مؤمن نیک کردار ، برخوردار از روزی ها و نعمت های بی اندازه و بسیار در بهشت

و من عمل صـلحـا .. فأولـئک یدخلون الجنّہ یرزقون فیها بغير حساب

ص: ۵۰

۴۸- روزی اخروی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۵۰ - ۱

۱ - مغفرت الهی و رزق گوارا، پاداش مؤمنان نیک کردار در جهان آخرت

فالذین ءامنوا و عملوا .. و رزق کریم

<رزق کریم> یعنی روزی طیب و گوارا.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۴ - ۷

۷ - مؤمنان دارای عمل صالح، قطعاً از روزی کریمانه ای در قیامت برخوردار خواهند بود.

الذین ءامنوا و عملوا الصالحات أولئك لهم .. رزق کریم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - طلاق - ۶۵ - ۱۱ - ۱۸

۱۸ - خداوند، روزی مؤمنان دارای عمل صالح را در قیامت به وجه نیک و شایسته خواهد داد.

قد أحسن الله له رزقاً

۴۹- روزی اخروی مهاجران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۵۸ - ۵

۵ - رزق نیکو، پاداش اخروی خدا به مؤمنان مهاجر

و الذین هاجروا .. ليرزقنهم الله رزقاً حسناً

۵۰- روزی از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۱۳ - ۷

۷ - نزول مدام رزق (باران) از آسمان ، از آیات و نشانه های روشن خداوند

هو الذی یریکم ءای-ته و ینزل لکم من السماء رزقاً

یادآوری نزول باران از سوی خداوند - پس از یادآوری ارائه آیات الهی به بشر - از باب ذکر خاص پس از عام و بیانگر مصداق روشن آن آیات است.

ص: ۵۱

۵۱- روزی انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۱۹۸ - ۴

۴ - رزق و روزی آدمیان ، فضل خداوند است .

فضلا من ربکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۳۹ - ۵

۵ - آنچه در اختیار آدمی است ، رزق الهی است .

و انفقوا مما رزقهم الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۲ - ۱۶،۱۷

۱۶ - روزی ها و بهره های مادی ، از تفضلات الهی بر مردم

بیتغون فضلا من ربهم

۱۷ - دستیابی مردم به روزی و درآمد های مادی ، پرتوی از ربوبیت خداوند نسبت به آنان

بیتغون فضلا من ربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۸۸ - ۵

۵ - رزق و روزی های الهی ، امکاناتی پاکیزه و حلال برای انسانها

و کلوا مما رزقکم الله حللاً طیباً

<حللاً- طیباً> می تواند مفعول برای <کلوا> باشد و <من> در <مما رزقکم الله> بیان برای <حللاً- طیباً> و می تواند

توضیحی برای < ما رزقکم الله > گرفته شود. در هر صورت رسای به مطلب فوق خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۴۲ - ۳

۳ - خداوند گوشت چهارپایان (شتر، گاو، گوسفند) را روزی انسان قرار داده است.

و من الأنعم .. کلوا مما رزقکم الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۵۳ - ۴

۴ - انسان ها ذاتا شایسته دریافت نعمت های خداوند هستند .

لم یک مغیرا نعمه أنعمها علی قوم

برداشت فوق با توجه به برداشت قبل و توضیح آن به دست می آید.

ص: ۵۲

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۳۴ - ۸

۸ - شتر ، گاو و گوسفند ، روزی انسان ها و عطای خداوند به آنان

علی ما رزقهم من بهیمه الأنع-م

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۶۴ - ۱۳

۱۳ - آفرینش زمین ، آسمان ، انسان و روزی های او ، از اوصاف معبود و ربّ حقیقی

اللّٰه الذی جعل لکم الأرض . . . و صوّرکم فأحسن صورکم و رزقکم من الطّیب-ت ذلکم اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۵۷ - ۱

۱ - خداوند ، بی نیاز از رزق و عطایای بندگان خویش

ما أُرید منهم من رزق

۵۲- روزی انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۳ - ۵

۵ - امکانات و دارایی های انسان ، رزقی است عطا شده از جانب خدا

و مما رزقنهم ینفقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۲۲ - ۱۲، ۱۱، ۹

۹ - آب های نازل شده از ابرها ، سببی اساسی برای پیدایش روزی انسان ها

فأخرج به من الثمرت رزقاً لكم

۱۱ - میوه درختان از مواهب الهی و رزق و روزی انسانهاست .

فأخرج به من الثمرت رزقاً لكم

۱۲ - آفرینش آسمان ، نزول باران ، به ثمر رسیدن میوه ها و پیدایش روزی برای انسان ها ، جلوه هایی از ربوبیت خداوند است .

اعبدوا ربکم .. الذی جعل لکم ... رزقاً لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۲۶ - ۱۱

۱۱ - امنیت و رزق و روزی بندگان ، پرتوی از ربوبیت خداست .

ص: ۵۳

رب اجعل هذا بلداً آمناً و ارزق أهله من الثمرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۲ - ۷

۷ - خداوند روزی دهنده به بندگان خویش

رزقکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۳۱ - ۳

۳ - تأمین بیوقفه رزق و روزی انسان ها از سوی خدا ، جلوه ای از ربوبیت بی همتای اوست .

قل من یرزقکم من السماء و الأرض

این آیه شریفه - به قرینه آیه بعد - در مقام رد پندار ربوبیت غیر خدا و توجه دادن شرک پیشگان به ربوبیت بی همتای خداست. گفتنی است که به کارگیری فعل مضارع (یرزقکم) بیانگر استمرار روزی و بیوقفه بودن آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۵۹ - ۱

۱ - رزق انسان ، داده خداوند و نازل شده از جانب اوست .

قل أرءیتم ما أنزل اللّٰه لکم من رزق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۲۶ - ۲

۲ - خداوند ، به برخی از انسان ها روزی فراوان می دهد و برخی دیگر را روزی اندک نصیب می سازد .

الله یبسط الرزق لمن یشاء و یقدر

<بسط> به معنای توسعه دادن و <قدر> به معنای تنگ گرداندن است و تنگ شدن روزی ، کنایه از اندک و ناچیز بودن آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱۴ - ۵

۵- خداوند ، بیش از نیاز انسان ها ، روزی در اختیارشان قرار داده است .

فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلًا - لَا طَيِّبًا

با توجه به اینکه <من> در <مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ> برای تبعیض است و از طرف دیگر خداوند به خوردن نعمتها تشویق می کند، معلوم می شود که مقداری از رزق خدا برای انسان کافی است و از مفهوم آن، این برداشت، به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۳۰ - ۲،۳،۴،۷

۲- روزی خداوند به انسان ها ، جلوه ربوبیت و پروردگاری اوست .

إِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ

ص: ۵۴

۳- ربوبیت خدا، مقتضی مقدر کردن تفاوت روزی برای بندگان است .

إِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ

۴- تفاوت روزی انسان ها ، تدبیر الهی در جهت پرورش و رشد آنان است .

إِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ

تأکید بر ربوبیت الهی در مورد <بیسط> و <یقدر> می رساند که این بسط و تقدیر نشأت یافته از ربوبیت اوست (تا چرخ زندگی بچرخد و انسانها در پرتو این تفاوت آزمایش شوند و تکامل یابند).

۷- تفاوت روزی انسان ها ، بر اساس آگاهی و بینش عمیق خداوند به بندگان است .

بیسط الرزق .. و یقدر إنه کان بعباده خبیراً بصیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۳۵ - ۹

۹ - تدبیر روزی و تغذیه انسان ها از زمین ، از نشانه های قدرت خدا است .

و ءایه لهم الأرض المیتة أحيین-ها.. و فَجَرْنَا فِيهَا مِنَ الْعِیُونَ . لِیَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ وَ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیات بالا، با طرح مسأله احیای زمین و تغذیه انسان ها از آن، درصدد نشان دادن جلوه هایی از قدرت خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۲۳ - ۲

۲ - تضمین قطعی ، روزی خلق از سوی خداوند *

و فی السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ .. فَوَرَبِّ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ إِنَّهُ لِحَقِّ

ضمیر <إنه> می تواند به روزی آدمیان بازگردد که در <فی السَّماءِ رِزْقُكُمْ> بیان شده است. در این صورت پیام آیه شریفه این است که فکر روزی، شما را از تحقیق و اندیشه در آیات الهی باز ندارد؛ زیرا خداوند روزی شما را تضمین کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- قدرت و نیروی پایان ناپذیر الهی ، پشتوانه روزی دهی او به خلق

إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينِ

از ارتباط میان دو بخش آیه، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - نازعات - ۷۹ - ۳۳ - ۱

۱ - سودمندی آسمان ، شب ، روز ، زمین ، آب ، گیاه و کوه ها برای انسان و دام ، هدف خداوند از آفرینش و سامان بخشی آنها است .

مت-عًا لکم و لأنع-مکم

<متاعاً> مفعول له است. این کلمه گرچه اسم است برای هر چیزی که سودمند باشد (لسان العرب) ولی در این آیه جایگزین مصدر شده است یعنی، <تمتعاً لکم>.

ص: ۵۵

۵۳- روزی اولیاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۸ - ۱۵

۱۵ - مردان الهی ، از روزی و فضل بدون حسابرسی خداوند برخوردارند .

رجال لاتلهیهم تجره ولا یبع عن ذکر الله .. و الله یرزق من یشاء بغير حساب

معنای < بغير حساب > - به قرینه < و یزیدهم من فضله > - می تواند بدون حسابرسی باشد؛ زیرا اعطای مازاد بر استحقاق (من فضله) دلیل بر این است که حسابرسی در کار نیست، و گرنه می بایست تنها به مقدار استحقاق شخص، پاداش داده شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۴۱ - ۴

۴ - < عن أبی جعفر (ع) : .. و أمیا قوله : < أولئک لهم رزق معلوم > قال : یعلمه الخدام فیأتون به أولیاء الله قبل أن یسألوهم إیاه ... ;

از امام باقر(ع) روایت شده که فرمود: .. و اما قول خدا <... لهم رزق معلوم > [مراد این است که] خدمت کاران بهشت، آن رزق را می دانند و آن را برای اولیای خدا می آورند، قبل از این که آنان از ایشان درخواست کنند.

۵۴- روزی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۵۷ - ۷

۷ - < منّ > و < سلوی > دو خوراکی پاکیزه و از روزی های عطا شده به قوم موسی

و أنزلنا علیکم المنّ و السلوی کلوا من طیب ما رزقناکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۶۰ - ۱۹

۱۹ - < منّ > و < سلوی > خوراکی پاکیزه و از روزی های عطا شده به بنی اسرائیل

و أنزلنا عليهم المن والسلوى كلوا من طيبات ما رزقناكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۸۱ - ۱،۲

۱ - < من و سلوی > ، عطیه الهی به بنی اسرائیل و از روزی های پاکیزه و گوارا

و نزلنا علیکم المنّ والسلوی . کلوا من طیبات ما رزقناکم

طیب، چیزی است که قوای حسی و نفس آدمی از آن لذت ببرد (مفردات راغب). <طاب> یعنی، لذیذ و پاکیزه شد (قاموس). البته یکی از معانی <طیب>، <حلال> است، ولی چون همه رزق های الهی حلال می باشد، معنایی که مفهوم آن تقسیم رزق به حلال و حرام است، معنای مناسبی نخواهد بود.

۲ - بهره گیری از رزق های گوارا و پاکیزه ، توصیه خداوند به بنی اسرائیل

ص: ۵۶

كلوا من طيبات ما رزقنكم

۵۵- روزی بهشتیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۲۵ - ۸،۹

۸ - میوه درختان بهشت از روزی های بهشتیان

كلما رزقوا منها من ثمره رزقاً

<رزقاً> به معنای روزی است و مفعول دوم برای <رزقوا> می باشد. ضمیر در <منها> به <جنات> بر می گردد و <من ثمره> به منزله بیان برای <منها> است.

۹ - روزی اهل بهشت ، نتیجه و تجسم عقاید صحیح و اعمال صالحشان است .

كلما رزقوا منها من ثمره رزقاً قالوا هذا الذی رزقنا من قبل

برداشت فوق بر این اساس است که: مراد از <من قبل> دنیا باشد. بر این مبنا، جمله <هذا الذی...> دلالت می کند که روزیهای بهشت همان است که در دنیا به اهل ایمان داده شده بود. در توجیه این معنا (عینیت روزی بهشت با روزی دنیا) می توان گفت، مقصود آن است که: نعمتهای بهشت تجسم همان اعمال و عقاید اهل ایمان در دنیا است. روشن است که بر این مبنا، مراد از <الذی رزقنا> ایمان و عمل صالح است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۶۲ - ۵،۶

۵- بهشتیان ، دارای روزی ویژه ، منظم و تضمین شده در هر صبح و عصر

و لهم رزقهم فیها بكرة و عشیاً

از آن جایی که در بهشت هر آنچه که خواسته شود مهیا است، روشن می گردد که آنچه در این آیه در مورد رزق صبح و عصر آمده، تفضلی ویژه است. البته برخی این جمله را کنایه از دائمی بودن رزق بهشتی دانسته اند. درباره معنای <عشی> نظریات گوناگونی ابراز شده است؛ از جمله: <بین ظهر تا غروب> و <آخر روز> (مصباح).

۶- بهشتیان ، همواره از نعمت های بهشتی و ارزاق آن بهره مند خواهند بود .

و لهم رزقهم فيها بكرة و عشياً

<صبح و عصر> می تواند کنایه از تمام وقت باشد.

۵۶- روزی بی حساب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۸ - ۱۵،۱۸

۱۵ - مردان الهی ، از روزی و فضل بدون حسابرسی خداوند برخوردارند .

رجال لاتلهيهم تج-ره و لا يبع عن ذكر الله .. و الله يرزق من يشاء بغير حساب

معنای <بغير حساب> - به قرینه <و یزیدهم من فضله> - می تواند بدون حسابرسی باشد زیرا اعطای مازاد بر استحقاق (من فضله) دلیل بر این است که حسابرسی در کار نیست، و گرنه می بایست تنها به مقدار استحقاق شخص، پاداش داده شود.

ص: ۵۷

۱۸ - پاداش برتر و مازاد بر استحقاق بندگان ، پرتوی از مشیت خدا بر اعطای روزی بی شمار او

ليجزيهن الله أحسن ما عملوا و يزيدهم من فضله و الله يرزق من يشاء بغير حساب

جمله <و الله يرزق من يشاء بغير حساب> در مقام تعلیل برای جمله <ليجزيهن الله..> و <يزيدهم...> است؛ چون خداوند به هر کس که بخواهد روزی بی حساب و فراون می دهد. از این رو به مردان الهی پاداش افزون بر استحقاقشان، عنایت می فرماید.

۵۷- روزی بی حسابرسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۸ - ۱۵

۱۵ - مردان الهی ، از روزی و فضل بدون حسابرسی خداوند برخوردارند .

رجال لاتلهيهم تجـره و لابيع عن ذكر الله .. و الله يرزق من يشاء بغير حساب

معنای <بغير حساب> - به قرینه <و يزيدهم من فضله> - می تواند بدون حسابرسی باشد؛ زیرا اعطای مازاد بر استحقاق (من فضله) دلیل بر این است که حسابرسی در کار نیست، و گرنه می بایست تنها به مقدار استحقاق شخص، پاداش داده شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۱۰ - ۲۳

۲۳ - > عن أمير المؤمنين (ع) : ... قال الله عزوجلّ ... إنّما يوفى الصابرون أجرهم بغير حساب ، فما أعطاهم الله في الدنيا لم يحاسبهم به في الآخرة ... ;

از امام علی (ع) روایت شده: ..خدای عزوجلّ فرمود: <إنّما يوفى الصابرون أجرهم بغير حساب> آنچه را خدا در دنیا به صابران داده است، در قیامت حساب آن را از آنان نمی خواهد.

۵۸- روزی بی رنج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۴ - ۸

۸ - روزی مؤمنان دارای عمل صالح در قیامت ، از هر گونه رنج و متّنی به دور است .

الذین ءامنوا .. أول-ئک لهم ... رزق کریم

مقصود از رزق کریم - چنان که در روح المعانی آمده است - روزی بی رنج و بی منت است زیرا روزی ها یا با تلاش خود انسان ها به دست می آید که همراه با زحمت است و یا از سوی دیگران می رسد که نوعاً توأم با نوعی منت می باشد و ولی روزی خدا چنین نیست.

۵۹- روزی بی منت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۵۸

۸- روزی مؤمنان دارای عمل صالح در قیامت، از هر گونه رنج و ممتی به دور است.

الذین ءامنوا .. أولئک لهم ... رزق کریم

مقصود از رزق کریم - چنان که در روح المعانی آمده است - روزی بی رنج و بی ممت است زیرا روزی ها یا با تلاش خود انسان ها به دست می آید که همراه با زحمت است و یا از سوی دیگران می رسد که نوعاً توأم با نوعی ممت می باشد و ولی روزی خدا چنین نیست.

۶۰- روزی پاکیزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۲ - ۱

۱ - جواز تناول و بهره گیری از روزی های پاکیزه

کلوا من طیب ما رزقکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۸۸ - ۳،۵

۳- جواز بهره گیری از روزی ها و امکانات مشروط به حلال و طیب بودن آنها است.

و کلوا مما رزقکم الله حلالاً طیباً

برداشت فوق بر این اساس است که <مما رزقکم ..> مفعول برای <کلوا> و <حلالاً طیباً> حال برای <رزقکم الله> باشد یعنی از امکانات خدادادی استفاده کنید در صورتی که حلال و طیب باشد.

۵- رزق و روزی های الهی، امکاناتی پاکیزه و حلال برای انسانها

و کلوا مما رزقکم الله حلالاً طیباً

<حلالاً طیباً> می تواند مفعول برای <کلوا> باشد و <من> در <مما رزقکم الله> بیان برای <حلالاً طیباً> و می تواند توضیحی برای <ما رزقکم الله> گرفته شود. در هر صورت رسای به مطلب فوق خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - زینتها و روزیهای پاکیزه بیرون از دایره محرومات الهی (کردار زشت و ..)

قل من حرم زینه الله .. قل إنما حرم ربی الفوحش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱۴ - ۱۲، ۱۱، ۱۳

۱- بهرهوری، از روزی های حلال و دلپذیر، مجاز و مطلوب است.

فکلوا ممّا رزقکم الله حل - لا طیباً

۳- پاکیزگی و دلپذیر بودن، راز و حکمت حلیت روزی های حلال

فکلوا ممّا رزقکم الله حل - لا طیباً

در برداشت فوق <حلالاً> مفعولٌ به برای <فکلوا> و <طیباً> صفت توضیحی برای آن است، یعنی، تنها روزیهای حلال و مشروع قابل خوردن است و این روزی حلال، همان روزی طیب و دلپذیر است.

۱۱- روزی های حلال و دلپذیر ، از نعمت های شایان شکرگزاری است .

فکلوا ممّا رزقکم الله حل-لاً طیباً و اشکروا نعمت الله

۱۲- تنها خوراکی های حلال و مطابق با طبع آدمی ، روزی خداوند برای آدمیان است نه روزی های حرام و ناپاک

فکلوا ممّا رزقکم الله حل-لاً طیباً

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که <حلالاً طیباً> حال مؤکده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۷۰ - ۱۲، ۹، ۸

۸- خداوند ، روزی های پاک و پاکیزه و متناسب ، به آدمیان اعطا کرده است .

و لقد کرمنا بنی ءادم . . . و رزقن-هم من الطیب-ت

<طیب> به آن چیزی گفته می شود که برای حواس و جان آدمی لذت بخش باشد (مفردات راغب). و به مناسبت مقام، مراد از آن روزی هایی است که متناسب طبع انسان است.

۹- برخورداری انسان ها از روزی های پاک و پاکیزه و متناسب ، جلوه ای از تکریم خداوند به آنان

و لقد کرمنا بنی ءادم . . . و رزقن-هم من الطیب-ت

بنابر اینکه او در <و رزقناهم . . .> تفسیری و بیانگر مصداق و نوع تکریم خداوند به انسان باشد، برداشت فوق به دست می آید.

۱۲- تنها روزی های پاک و پاکیزه ، رزق و روزی خدادادی و پسندیده است . *

و رزقن-هم من الطیب-ت

برداشت فوق مبتنی بر بیانی بودن <من> است.

۶۱- روزی پاکیزه اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۳۲ - ۱۳

۱۳ - استفاده از زینتها و روزیهای پاکیزه در حیات آخرت در انحصار اهل ایمان خواهد بود.

قل هی للذین ءامنوا .. خالصه یوم القیمه

۶۲- روزی پاکیزه بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۹۳ - ۲

۲ - بنی اسرائیل ، پس از نابودی فرعون ، در سرزمینی با اراضی حاصل خیز که در آن ، از انواع نعمت ها و روزی های پاکیزه و مناسب طبع برخوردار بودند ، روزگار خوشی می گذراندند .

و لقد بؤأنا بنی إسرءیل مبعوآ صدق و رزقنهم من الطیبیت

ص: ۶۰

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۴ - ۶

۶ - برخورداری از آموزش خداوند و بهره مندی از روزی های نیکو ، پاداش مؤمنان حقیقی

لهم .. مغفره و رزق کریم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۸۸ - ۱۳، ۱۲، ۱۱، ۱۰، ۸

۸- خداوند ، شعيب (ع) را از روزی و نعمت خاص و نیکوی خویش بهره مند ساخت و او را به مقام نبوت رسانید .

أرءیتم إن .. رزقنی منه رزقاً حسناً

مقصود از <رزقاً حسناً> به مناسبت مورد ، مقام نبوت و پیامبری است .

۱۰- مقام نبوت ، روزی خاص و نیکوی خداوند به پیامبران است .

و رزقنی منه رزقاً حسناً

۱۱- معارف الهی و احکام دینی ، از عطا ها و روزی های نیکوی خداوند برای بشریت

و رزقنی منه رزقاً حسناً

می توان گفت مقصود از <رزقاً حسناً> - به قرینه آیات گذشته (اعبدوا الله ..) - معارف و احکامی است که خداوند به شعيب (ع) آموخت تا او آنها را به مردم تعلیم دهد .

۱۲- شعيب (ع) ، علی رغم آلودگی جامعه اش به حرام خواری ، از روزی حلال و نیکو بهره مند بود .

ی-قوم أوفوا المکیال و المیزان .. و رزقنی منه رزقاً حسناً

از اینکه شعيب (ع) مبادلات و معاملات مردم مدین را ظالمانه خواند و آن گونه درآمدها را ناپسند شمرد و سپس فرمود: من از روزی نیکو برخوردار هستم ، می توان این احتمال را موجه دانست که مراد از <رزقاً حسناً> روزیهای مادی است .

۱۳- روزیهایی که در تهیه آن ظلم و اجحاف نشود و در فراهم کردن آن عدل و انصاف رعایت گردد ، از نظر ادیان الهی

روزی حلال و نیکوست .

و رزقنی منه رزقاً حسناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۶۷ - ۵

۵- تمامی فرآورده های درخت خرما و انگور به جز مسکرات ، خوب و پسندیده است .

و من ثمرت النخيل و الأعنـب تتخذون منه سكرًا و رزقاً حسناً

برداشت فوق، از مقابله <سکر> با <رزقاً حسناً> قابل استفاده است. بدین معنا که تمامی فرآورده های خرما و انگور به جز مسکرات، روزی پسندیده تلقی شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۷۵ - ۸

ص: ۶۱

۸- تنها روزی های حلال و پسندیده ، روزی مقدر و خدادادی است ، نه روزی های حرام و ناپسند .

و من رزقن-ه مِّنَا رِزْقًا حَسَنًا

از اینکه خداوند روزی خویش را (رزقناه) به روزی حسن و پسندیده مقید ساخته است (رزقًا حسنًا) می توان به این برداشت دست یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۷۰ - ۱۲

۱۲- تنها روزی های پاک و پاکیزه ، رزق و روزی خدادادی و پسندیده است . *

و رزقن-هم من الطیب-ت

برداشت فوق مبتنی بر بیانی بودن <من > است.

۶۴- روزی حرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱۴ - ۱۲

۱۲- تنها خوراکی های حلال و مطابق با طبع آدمی ، روزی خداوند برای آدمیان است نه روزی های حرام و ناپاک

فكلوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلالًا-لَا طَيِّبًا

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که <حلالًا طیبًا> حال مؤکده باشد.

۶۵- روزی حلال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۷۵ - ۸

۸- تنها روزی های حلال و پسندیده ، روزی مقدر و خدادادی است ، نه روزی های حرام و ناپسند .

و من رزقن-ه مِّنَا رِزْقًا حَسَنًا

از اینکه خداوند روزی خویش را (رزقناه) به روزی حسن و پسندیده مقید ساخته است (رزقاً حسناً) می توان به این برداشت دست یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱۴ - ۱۲

۱۲- تنها خوراکی های حلال و مطابق با طبع آدمی ، روزی خداوند برای آدمیان است نه روزی های حرام و ناپاک

فكلوا مما رزقكم الله حل-لا طيباً

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که <حلالاً طیباً> حال مؤکده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۵۱ - ۱۷، ۶

ص: ۶۲

۶- خداوند ، خواهان بهره‌وری انسان ها ، از روزی های حلال و اجتناب از حرام خواری است .

ی-أَيُّهَا الرِّسْلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که <طیب> در لغت به معنای حلال به کار رود.

۱۷- > أبان بن تغلب قال : سألت جعفر بن محمد (ع) عن قول الله - عزّ ذكره - : > يَا أَيُّهَا الرِّسْلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ ، قال : الرزق الحلال ;

ابان بن تغلب گوید: از امام صادق(ع) درباره سخن خداوند - عزّ ذکره - > يَا أَيُّهَا الرِّسْلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ < سؤال کردم، فرمود: [مراد] روزی حلال است >.

۶۶- روزی حلال در ادیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۸۸ - ۱۳

۱۳- روزی‌هایی که در تهیه آن ظلم و اجحاف نشود و در فراهم کردن آن عدل و انصاف رعایت گردد ، از نظر ادیان الهی روزی حلال و نیکوست .

و رزقنی منه رزقاً حسناً

۶۷- روزی حلال شعیب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۸۸ - ۱۲

۱۲- شعیب (ع) ، علی رغم آلودگی جامعه اش به حرام خواری ، از روزی حلال و نیکو بهره مند بود .

ی-قوم أوفوا المكيال و الميزان ... و رزقنی منه رزقاً حسناً

از اینکه شعیب(ع) مبادلات و معاملات مردم مدین را ظالمانه خواند و آن گونه درآمدها را ناپسند شمرد و سپس فرمود: من از روزی نیکو برخوردار هستم ، می توان این احتمال را موجه دانست که مراد از <رزقاً حسناً> روزیهای مادی است.

۶۸- روزی حلال عیسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - > عن النبي (ص) في قوله > يا أيها الرسل كلوا من الطيبات < (الآية) قال : ذاك عيسى بن مريم يأكل من غزل أمه ;

از رسول خدا(ص) درباره سخن خداوند >يا أيها الرسل.. < روایت شده است که فرمود: یکی از پیامبران - که از طیبات می خورد - عیسی بن مریم است. او از دستمزد نخ ریسی مادرش ارتزاق می کرد.<

ص: ۶۳

۶۹- روزی حیوانات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - نازعات - ۷۹ - ۳۳ - ۱

۱ - سودمندی آسمان ، شب ، روز ، زمین ، آب ، گیاه و کوه ها برای انسان و دام ، هدف خداوند از آفرینش و سامان بخشی آنها است .

مت-عًا لکم و لأنع-مکم

<متاعاً> مفعول له است. این کلمه گرچه اسم است برای هر چیزی که سودمند باشد (لسان العرب) ولی در این آیه جایگزین مصدر شده است یعنی، <تمتيعاً لکم>.

۷۰- روزی خاص انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۸۸ - ۱۰

۱۰- مقام نبوت ، روزی خاص و نیکوی خداوند به پیامبران است .

و رزقنی منه رزقاً حسناً

۷۱- روزی خائفان از قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۸ - ۱۶

۱۶ - مردمانی که همواره به یاد خدا هستند ، نماز به پا می دارند ، زکات می پردازند و از قیامت می ترسند ، از روزی فراوان و بی شمار برخوردارند .

رجال لاتلهيهم تج-ره و لايبيع عن ذكر الله .. ليجزيهم الله أحسن ما عملوا و يزيدهم

<حساب> به معنای شمارش است و <بغير حساب> (بی شمارش) می تواند کنایه از کثرت و فراوانی باشد.

۷۲- روزی خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۶۰ - ۱۶

۱۶ - خوردن و آشامیدن از روزی های خدادادی ، توصیه و سفارش خداوند به قوم موسی

کلوا و اشربوا من رزق الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۱۲ - ۲۰، ۲۱، ۲۲

۲۰ - خداوند به هر کس که بخواهد ، روزی بی حساب و فراوان خواهد داد .

ص: ۶۴

و الله يرزق من يشاء بغير حساب

۲۱ - در مقابل مشیت خداوند در روزی دادن ، هیچ اراده ای نافذ نیست .

و الله يرزق من يشاء

۲۲ - خداوند به مؤمنان تقوایپیشه از راه های غیر قابل پیش بینی و متعارف ، روزی خواهد داد .

و الذين اتقوا .. و الله يرزق من يشاء بغير حساب

کلمه <بغير حساب>، می تواند به معنای راههای غیر قابل پیش بینی باشد، یعنی راههای غیر متعارف که در محاسبات عادی نمی گنجد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۳۹ - ۵

۵ - آنچه در اختیار آدمی است ، رزق الهی است .

و انفقوا مما رزقهم الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۸۹ - ۲۵

۲۵ - رزق های خدادادی ، جواز بهره جویی از آنها و گذشت از سوگند های لغو ، نعمتی الهی و بایسته سپاسگزاری

و كلوا مما رزقكم الله حلالاً طيباً .. كذلك يبين الله لكم آياته لعلكم تشكرون

با توجه به آیات قبل می توان گفت از مصادیق مورد توجه از جمله <كذلك يبين الله لكم آياته> مسایلی است که در آن آیات بیان شد از جمله خدادادی بودن روزیها و ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۴۰ - ۷۸

۷ - استفاده از همه روزیهای خداوند برای آدمی حلال است، جز آنچه خداوند حرام کرده باشد.

و حرموا ما رزقهم الله افتراء على الله

۸ - تحریم خودسرانه روزیهای الهی (زهد نامشروع) حرام و افترا به خداوند است.

قد خسر الذین . . . و حرموا ما رزقهم الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۲۶ - ۷،۸،۹

۷ - خداوند ، مسلمانان صدر اسلام را پس از هجرت ، از روزی های پاک و پاکیزه بهره مند ساخت .

فاویکم . . . و رزقکم من الطیبت

۸ - غنایم جنگ بدر ، از روزی های پاکیزه که خداوند مسلمانان صدر اسلام را از آن بهره مند ساخت . *

و رزقکم من الطیبت

از مصادیق مورد نظر برای <الطیبت> ، به دلیل وقوع آیه مورد بحث پس از بیان جنگ بدر، غنایم جنگی است.

۹ - غنایم به دست آمده در جهاد های اسلامی ، از روزی های پاکیزه خداوند برای مسلمانان *

و رزقکم من الطیبت

ص: ۶۵

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۷۴ - ۷،۱۱

۷ - خداوند ، مهاجران و انصار را به مغفرت و روزی با کرامت نوید داد .

لهم مغفره و رزق کریم

۱۱ - خداوند ، مؤمنان راستین را از روزی های نیکو و با کرامت بهره مند خواهد ساخت .

أولئک هم المؤمنون حقاً لهم مغفره و رزق کریم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۷۵ - ۳

۳ - کسانی که پس از مؤمنان و مهاجران نخستین ایمان آورند ، همانند مؤمنان نخستین از مغفرت خدا و روزی های با کرامت او بهره مند خواهند شد .

لهم مغفره و رزق کریم. و الذین ءامنوا من بعد ... فأولئک منکم

۷۳- روزی در عالم برزخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۶۹ - ۱۱

۱۱ - وجود رابطه میان حیات و رزق ، حتّی در عالم برزخ

بل احياء عند ربهم يرزقون

۷۴- روزی دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - طلاق - ۶۵ - ۳ - ۱۳

۱۳ - > محمد بن مسلم قال : سألت أبا عبد الله (ع) عن قول الله عزّوجلّ : > و من يتق الله يجعل له مخرجاً و يرزقه من حيث لا يحتسب < قال : في دنياه ;

محمد بن مسلم گوید: از امام صادق (ع) درباره سخن خداوند عزوجل > و من يتق الله يجعل له مخرجاً و يرزقه من حيث لا يحتسب < سؤال کردم، فرمود: [این گشایش و روزی برای تقوای پیشه] در دنیای او است <.

۷۵- روزی ذاکران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۸ - ۱۶

۱۶ - مردمانی که همواره به یاد خدا هستند ، نماز به پا می دارند ، زکات می پردازند و از قیامت می ترسند ، از روزی فراوان و بی شمار برخوردارند .

ص: ۶۶

رجال لاتلهيهم تجـره ولابيع عن ذكر الله .. ليجزيهم الله أحسن ما عملوا ويزيد

<حساب> به معنای شمارش است و <بغير حساب> (بی شمارش) می تواند کنایه از کثرت و فراوانی باشد.

۷۶- روزی شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۸۸ - ۸،۱۴

۸- خداوند ، شعيب (ع) را از روزی و نعمت خاص و نیکوی خویش بهره مند ساخت و او را به مقام نبوت رسانید .

أرءيتم إن .. رزقني منه رزقاً حسناً

مقصود از <رزقاً حسناً> به مناسبت مورد ، مقام نبوت و پیامبری است.

۱۴- شعيب (ع) ، از مکنت و گشایش روزی برخوردار بود .

و رزقني منه رزقاً حسناً

۷۷- روزی شهيدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۶۹ - ۳،۱۶

۳- شهيدان راه خدا ، زنده و برخوردار از روزی در پيشگاه پروردگار خویش

بل احياء عند ربهم يرزقون

در برداشت فوق <عند ربهم> ، متعلق به <يرزقون> گرفته شده است.

۱۶- ارتزاق شهيدان در پيشگاه خداوند ، پرتوی از ربوبیت او

عند ربهم يرزقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۷۰ - ۱،۳،۱۴

۱ - سرور و شادمانی کشته شدگان راه خدا ، به آنچه خداوند از فضل خویش به آنان ارزانی داشته است .

فرحین بما اتیهم اللّٰه من فضله

۳ - حیات ویژه و مقام والای شهیدان و ارتزاق آنها نزد خداوند ، از تفضّلات الهی به آنان

فرحین بما اتیهم اللّٰه من فضله

بنابر اینکه مراد از <ما اتیهم اللّٰه> همان باشد که در آیه قبل بیان شد ؛ یعنی حیات ویژه و

۱۴ - جاودانگی حیات ، تنعم و امتیّت خاطر شهیدان *

الّا خوف علیهم و لا هم یحزنون

نفی ترس و اندوه، مستلزم نفی فناپذیری است. چرا که از جمله اسباب ترس آفرین و غم انگیز، فناپذیری و نابودی است.

ص: ۶۷

۷۸- روزی طیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- اعراف - ۷ - ۱۶۰ - ۲۲

۲۲- بهره گیری از < منّ > و < سلوی > و روزی های پاکیزه ، توصیه خداوند به بنی اسرائیل

کلوا من طیب ما رزقکم

برداشت فوق با توجه به فعل امر (کلوا)، استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- انفال - ۸ - ۲۶ - ۷،۸،۹،۱۱،۱۵

۷- خداوند ، مسلمانان صدر اسلام را پس از هجرت ، از روزی های پاک و پاکیزه بهره مند ساخت .

فاویکم .. و رزقکم من الطیب

۸- غنایم جنگ بدر ، از روزی های پاکیزه که خداوند مسلمانان صدر اسلام را از آن بهره مند ساخت . *

و رزقکم من الطیب

از مصادیق مورد نظر برای <الطیب>، به دلیل وقوع آیه مورد بحث پس از بیان جنگ بدر، غنایم جنگی است.

۹- غنایم به دست آمده در جهاد های اسلامی ، از روزی های پاکیزه خداوند برای مسلمانان *

و رزقکم من الطیب

۱۱- جواز بهره‌وری مؤمنان از هر روزی طیب و پاکیزه

و رزقکم من الطیب

۱۵- ضرورت شکرگزاری به درگاه خداوند به سبب نعمت ها ، امداد ها و روزی های پاکیزه او

فاویکم و أیدکم بنصره و رزقکم من الطیب لعلکم تشکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۶۴ - ۹

۹ - خداوند ، تمامی نیاز های بشر را از نوع پاکیزه و دلپذیرش فراهم ساخته است .

و رزقکم من الطیب-ت

۷۹- روزی طیب انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۶۴ - ۱۰

۱۰ - فراهم ساختن تمامی نیاز های بشر از نوع پاکیزه و دلپذیر آن - پس از آفرینش او - جلوه ای از قدرت و ربوبیت بی

همتای خداوند

فأحسن صورکم و رزقکم من الطیب-ت

ص: ۶۸

۸۰- روزی عابله انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۲۰ - ۳

۳- خداوند ، روزی ده افراد تحت تکفل انسانها

و جعلنا لکم فیها مع-یش و من لستم له برزقین

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که <من لستم له برازقین > دفع یک توهم باشد و آن این است که: انسانها تصور می کنند که افراد تحت تکفل یا حیوانات خود را، روزی می دهند و خداوند، با <من لستم له برازقین > می فرماید: آنها نیز از خوان گسترده خدا، روزی می خورند.

۸۱- روزی کریمانه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۷۴ - ۸،۱۱

۸- ایمان ، هجرت ، جهاد ، یاری کردن مؤمنان و دین خدا ، زمینه بهره مند شدن از مغفرت و روزی با کرامت خداوند .

و الذین ءامنوا و هاجروا .. لهم مغفره و رزق کریم

۱۱ - خداوند ، مؤمنان راستین را از روزی های نیکو و با کرامت بهره مند خواهد ساخت .

أولئک هم المؤمنون حقا لهم مغفره و رزق کریم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۷۵ - ۳

۳ - کسانی که پس از مؤمنان و مهاجران نخستین ایمان آورند ، همانند مؤمنان نخستین از مغفرت خدا و روزی های با کرامت او بهره مند خواهند شد .

لهم مغفره و رزق کریم. و الذین ءامنوا من بعد ... فأولئک منکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - مهیا شدن روزی کریمانه از جانب خداوند برای همسران پیامبر در صورت اطاعت خاضعانه آنان از خدا و پیامبر (ص) و انجام دادن عمل صالح است .

و من یقنت منکنّ لله و رسوله و تعمل ص-لحًا .. و أعتدنا لها رزقًا کریمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۴ - ۷

۷ - مؤمنان دارای عمل صالح ، قطعاً از روزی کریمانه ای در قیامت برخوردار خواهند بود .

الذین ءامنوا و عملوا الص-لح-ت أول-ئک لهم .. رزق کریم

ص: ۶۹

۸۲- روزی گمراهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۹ - ۵

۵- برخورداری گمراهان از روزی خداوند ، نمود لطف او به بندگان خویش است ؛ نه نشانه استحقاق آنان

لفی ضل-ل بعید . الله لطیف بعباده یرزق من یشاء

۸۳- روزی محمد(ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۳۱ - ۱۸،۲۰

۱۸ - پیامبر (ص) برخوردار از رزقی ویژه ، از جانب خداوند

و رزق ربّک خیر

با توجه به این که همه نعمت های دنیا -چنان که تعبیر <مَتَعْنَا> گویای آن است - رزق خداوند و عطای او است ؛ مراد از رزق عطا شده به پیامبر(ص)، رزقی ویژه و از نوع معنوی و اخروی آن خواهد بود. کلمه <رَبِّ> و نیز اضافه شدن آن به ضمیر خطاب، قرینه بر این نکته است.

۲۰- رزق ویژه خداوند به پیامبر (ص) ، پرتویی از ربوبیت و عنایت او به آن حضرت است .

و رزق ربّک

۸۴- روزی مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۶۶ - ۲۵

۲۵- بهره مندی یهود و نصارا از نعمت های بیکران خداوند ، در گرو برپا داشتن حکومت و ولایت الهی

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل ... لاکلوا من فوقهم و من تحت ارجلهم

امام باقر(ع) در توضیح آیه فوق فرمود: الولایه.

کافی، ج ۱، ص ۴۱۳، ح ۶ نورالثقلین، ج ۱، ص ۶۵۰، ح ۴۸۵.

۸۵- روزی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۵۶ - ۵

۵- روزی مشرکان همانند سایر انسان ها ، به دست خداوند است .

مما رزقن-هم

ص: ۷۰

۸۶- روزی معلوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۴۱ - ۴

۴ - > عن أبي جعفر (ع) : . . . و أمّا قوله : > أولئك لهم رزق معلوم < قال : يعلمه الخدام فيأتون به أولياء الله قبل أن يسألوهم إياه . . . ;

از امام باقر(ع) روایت شده که فرمود: .. و اما قول خدا >...لهم رزق معلوم< [مراد این است که] خدمت کارانِ بهشت، آن رزق را می دانند و آن را برای اولیای خدا می آورند، قبل از این که آنان از ایشان درخواست کنند<.

۸۷- روزی معنوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - واقعه - ۵۶ - ۸۲ - ۳

۳ - قرآن ، رزق معنوی و عطای الهی به انسان ها

و تجعلون رزقكم أنکم تکذبون

تعبیر <رزق> درباره قرآن، بیانگر مطلب یاد شده است.

۸۸- روزی مفتربیان به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۳۷ - ۴

۴ - همه مردم، حتی افترا زنندگان بر خدا و تکذیب کنندگان آیات او، تا فرا رسیدن مرگشان به بهره مقدر خویش در دنیا خواهند رسید.

فمن أظلم .. أولئك ينالهم نصيبهم من الكتب حتى إذا جاءتهم رسلنا

>الكتاب< مصدر و به معنای اسم مفعول است، یعنی مکتوب و مقدر. <من> برای ابتدای غایت است. یعنی آنچه از مقدرات الهی سهم کافران است، به آنان خواهد رسید.

۸۹- روزی مقدر انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۳۷ - ۳،۴

۳ - هر انسانی دارای نصیب و بهره ای ثبت شده و حتمی در دنیا است.

أولئک ینالهم نصیبهم من الکتب

۴ - همه مردم، حتی افترا زندگان بر خدا و تکذیب کنندگان آیات او، تا فرا رسیدن مرگشان به بهره مقدر خویش در دنیا

ص: ۷۱

خواهند رسید.

فمن أظلم .. أولئك ينالهم نصيبهم من الكتب حتى إذا جاءتهم رسلنا

<الكتاب> مصدر و به معنای اسم مفعول است، یعنی مکتوب و مقدر. <من> برای ابتدای غایت است. یعنی آنچه از مقدرات الهی سهم کافران است، به آنان خواهد رسید.

۹۰- روزی مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۳۷ - ۴

۴ - همه مردم، حتی افترازنندگان بر خدا و تکذیب کنندگان آیات او، تا فرا رسیدن مرگشان به بهره مقدر خویش در دنیا خواهند رسید.

فمن أظلم .. أولئك ينالهم نصيبهم من الكتب حتى إذا جاءتهم رسلنا

<الكتاب> مصدر و به معنای اسم مفعول است، یعنی مکتوب و مقدر. <من> برای ابتدای غایت است. یعنی آنچه از مقدرات الهی سهم کافران است، به آنان خواهد رسید.

۹۱- روزی ممتاز بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۴۱ - ۱

۱ - بندگان مخلص خدا، بهره مند از رزق و روزی ویژه و ممتاز الهی

إلا عباد الله المخلصين . أولئك لهم رزق معلوم

بیشتر مفسران برآنند که مقصود از <رزق معلوم>، روزی مخصوص و تعیین شده برای بندگان خالص است؛ مانند آیه <و ما منّا إلا له مقام معلوم>، (همین سوره، آیه ۱۶۴).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۴۲ - ۱

۱ - انواع میوه ها، رزق و روزی مخصوص و ممتاز بندگان مخلص خدا در بهشت

أول-ئك لهم رزق معلوم . فوکه

<فواکه> (جمع <فاکهه>) بدل کل از <رزق معلوم> و یا خبر برای مبتدای محذوف است و تقدیر آن <ذک الرزق فواکه> می باشد.

۹۲- روزی ممتاز مخلصین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۴۱ - ۱

ص: ۷۲

۱ - بندگان مخلص خدا، بهره مند از رزق و روزی ویژه و ممتاز الهی

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمَخْلُصِينَ . أول-ئكَ لهم رزق معلوم

بیشتر مفسران بر آنند که مقصود از <رزق معلوم>، روزی مخصوص و تعیین شده برای بندگان خالص است؛ مانند آیه <و ما منّا إلا له مقام معلوم>، (همین سوره، آیه ۱۶۴).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۴۲ - ۱

۱ - انواع میوه ها، رزق و روزی مخصوص و ممتاز بندگان مخلص خدا در بهشت

أول-ئكَ لهم رزق معلوم . فوکه

<فواکه> (جمع <فاکهه>) بدل کل از <رزق معلوم> و یا خیر برای مبتدای محذوف است و تقدیر آن <ذلک الرزق فواکه> می باشد.

۹۳- روزی موجودات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۶۴ - ۲،۱۱

۲ - ناتوانی خداوند در انفاق و بخشش روزی به موجودات، از باور های باطل یهود

و قالت اليهود یداللّه مغلوله

جمله <ینفق کیف یشاء> می تواند قرینه باشد بر اینکه مراد از بسته بودن دست خدا و نافذ نبودن قدرت وی - در پندار یهود - تنها ناتوانی از اعطای روزی و انفاق به انسانهاست.

۱۱ - میزان بخشش ها و نعمت های خداوند و مقدار بهره مندی موجودات از آن، وابسته به مشیت اوست .

ینفق کیف یشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۴ - ۷

۷- تنها خداوند، روزی دهنده مخلوقات و خود بی نیاز از روزی است.

و هو یطعم و لا یطعم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۲۰ - ۶

۶- کره زمین ، دارای موجودات با شعور - از نوع غیر انسان - که روزی آنها به دست خداوند است .

و جعلنا لکم فیها معیش و من لستم له برزقین

لفظ <من موصول> نوعاً بر موجوداتی اطلاق می شود که دارای شعور و ادراک باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۹ - ۴

ص: ۷۳

۴ - اعطای روزی به خلق ، نمودی از لطف و رحمت و آگاهی خداوند به بندگان خویش

اللّٰه لطیف بعباده یرزق من یشاء

۹۴- روزی مؤدیان زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۸ - ۱۶

۱۶ - مردمانی که همواره به یاد خدا هستند ، نماز به پا می دارند ، زکات می پردازند و از قیامت می ترسند ، از روزی فراوان و بی شمار برخوردارند .

رجال لاتلهیهم تج-ره و لایبع عن ذکر اللّٰه .. لیجزیهم اللّٰه أحسن ما عملوا و یرید

<حساب> به معنای شمارش است و <بغیر حساب> (بی شمارش) می تواند کنایه از کثرت و فراوانی باشد.

۹۵- روزی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۱۲ - ۲۲

۲۲ - خداوند به مؤمنان تقوایسته از راه های غیر قابل پیش بینی و متعارف ، روزی خواهد داد .

و الذین اتقوا .. و اللّٰه یرزق من یشاء بغیر حساب

کلمه <بغیر حساب>، می تواند به معنای راههای غیر قابل پیش بینی باشد؛ یعنی راههای غیر متعارف که در محاسبات عادی نمی گنجد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۴ - ۶

۶ - برخورداری از آموزش خداوند و بهره مندی از روزی های نیکو ، پاداش مؤمنان حقیقی

لهم .. مغفره و رزق کریم

۹۶- روزی مؤمنان راستین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۷۴ - ۱۱

۱۱ - خداوند ، مؤمنان راستین را از روزی های نیکو و با کرامت بهره مند خواهد ساخت .

أولئك هم المؤمنون حقا لهم مغفرة و رزق كريم

ص: ۷۴

۹۷- روزی نمازگزاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۸ - ۱۶

۱۶ - مردمانی که همواره به یاد خدا هستند ، نماز به پا می دارند ، زکات می پردازند و از قیامت می ترسند ، از روزی فراوان و بی شمار برخوردارند .

رجال لاتلهیهم تج-ره و لایبع عن ذکر الله .. لیجزیهم الله أحسن ما عملوا و یزید

<حساب> به معنای شمارش است و <بغیر حساب> (بی شمارش) می تواند کنایه از کثرت و فراوانی باشد.

۹۸- روزی نمازگزاران جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - جمعه - ۶۲ - ۱۱ - ۱۱

۱۱ - خداوند ، روزی برپاداران نماز جمعه را تضمین کرده است .

قل ما عند الله خیر .. و الله خیر الرزقین

۹۹- روزی نیکو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۵۰ - ۱

۱ - مغفرت الهی و رزق گوارا ، پاداش مؤمنان نیک کردار در جهان آخرت

فالذین ءامنوا و عملوا .. و رزق کریم

<رزق کریم> یعنی روزی طیب و گوارا.

۱۰۰- روزی نیکوی عیفان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۲۶ - ۱۳

۱۳ - مردان و زنان نیک و پاکدامن ، از غفران خداوند و روزی نفیس و ارزشمند او بهره منداند .

و الطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبِ - ت أول - نك مبرءون ممّا يقولون لهم مغفره و رزق كريم

واژه <كريم> در هر چیزی که در جنس و نوع خودش، شریف و ارزشمند باشد، به کار می رود. (مفردات راغب).

۱۰۱- روزی نیکوی مهاجران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۷۵

۵ - رزق نیکو ، پاداش اخروی خدا به مؤمنان مهاجر

و الذین هاجروا .. لیرزقنهم الله رزقاً حسناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - مسکن و جایگاه دلپذیر ، از برجسته ترین مصداق های روزی نیکوی خدا به مؤمنان مهاجر در سرای آخرت

لیرزقنهم الله رزقاً حسناً .. لیدخلنهم مدخلاً یرضونه

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که جمله <لیدخلنهم> بدل اشمال و به تعبیر دیگر از مصداق های رزق نیکو (لیرزقنهم الله رزقاً حسناً) می باشد.

۱۰۲- روزی همسران محمد(ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - مهیا شدن روزی کریمانه از جانب خداوند برای همسران پیامبر در صورت اطاعت خاضعانه آنان از خدا و پیامبر (ص) و انجام دادن عمل صالح است .

و من یقنت منکن لله و رسوله و تعمل ص-لحاً .. و أعتدنا لها رزقاً کریماً

۱۰۳- روزی یونس(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۱- > قال المأمون للرضا (ع) فأخبرنی عن قول الله عزوجل : > و ذالنون إذ ذهب مغاضباً فظن أن لن نقدر علیه > فقال الرضا (ع) : ذاك یونس بن متی (ع) ذهب مغاضباً لقومه > فظن > بمعنى إستیقن > أن لن نقدر علیه > أي لن نضیق علیه رزقه ... > فنادی فی الظلمات > أي ظلمه اللیل و ظلمه البحر و ظلمه بطن الحوت : > أن لا-إل-ه إلا- أنت سبحانك إئی كنت من الظالمین > بترکی مثل ه-ذه العباده التي قد فرغتنی ل ها فی بطن الحوت ;

در روایت آمده است که [مأمون به امام رضا(ع) گفت: مرا خبر ده از سخن خدای عزوجل >و ذاالنون إذ ذهب مغاضباً فظن أن لن نقدر عليه< امام فرمود: او یونس بن متی بود، که در حالی که بر قوم خود غضبناک بود، از میان آنان برفت. >ظن< در کلام خدا به معنای >إستيقن< و >لن نقدر عليه< به معنای >لن نضيق عليه رزقه< ... می باشد. >فنادى فى الظلمات< یعنی، در میان سه تاریکی (تاریکی شب، تاریکی دریا و تاریکی شکم ماهی) ندا کرد: >...سبحانك إني كنت من الظالمين< یعنی، ... من از ستم کارانم زیرا مثل چنین عبادتی را - که اکنون مرا برای آن در شکم ماهی فارغ گردانیده ای - در گذشته ترک کرده بودم.<

۱۰۴- روزی یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۶۶ - ۲۵

۲۵ - بهره مندی یهود و نصارا از نعمت های بیکران خداوند ، در گرو برپا داشتن حکومت و ولایت الهی

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل .. لا کلوا من فوقهم و من تحت ارجلهم

امام باقر(ع) در توضیح آیه فوق فرمود: الولایه.

کافی، ج ۱، ص ۴۱۳، ح ۶؛ نورالثقلین، ج ۱، ص ۶۵۰، ح ۴۸۵.

۱۰۵- زمینه تضییق روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۶۶ - ۵

۵ - گرفتاری اهل کتاب در تنگنا های اقتصادی ، پیامد بی اعتنایی آنان به کتب آسمانی و فرامین الهی

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل .. لا کلوا من فوقهم و من تحت ارجلهم

۱۰۶- زمینه روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۱۲ - ۱۳

۱۳ - رزق و فضل الهی ، در سایه تلاش و کوشش خود انسان به دست می آید .

لتبتغوا من فضله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۱۲ - ۱۰

۱۰ - دستیابی انسان به روزی خویش ، در سایه به کارگیری اسباب و وسایط

لتجری الفلک .. و لتبتغوا من فضله

در آیه شریفه جریان کشتی (لتجری الفلک) مقدم بر <لتبتغوا> یاد شده و بر طبق واقعیات خارجی بسیاری از منافع دریا در پرتو کشتی رانی است. با توجه به این دو نکته از آیه استفاده می شود که خداوند، برای رسیدن آدمیان به روزی خویش، وسایطی قرار داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - ق - ۵۰ - ۱۱ - ۱

۱- تأمین روزی خلق ، از اهداف مهم ریزش باران و رویش درخت ها و گیاهان

و نزلنا من السماء .. فأنبثنا به جنّ - ت و حبّ الحصيد ... رزقاً للعباد

ص: ۷۷

۱۰۷- زمینه روزی خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۷۴ - ۸

۸ - ایمان ، هجرت ، جهاد ، یاری کردن مؤمنان و دین خدا ، زمینه بهره مند شدن از مغفرت و روزی با کرامت خداوند .

و الذین ءامنوا و هاجروا .. لهم مغفرة و رزق کریم

۱۰۸- زمینه روزی ممتاز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۴۱ - ۳

۳ - عبودیت خالص برای خدا ، موجب بهره مند شدن از رزق و روزی ویژه و ممتاز الهی

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمَخْلُصِينَ . أول-تُكَّ لهم رزق معلوم

۱۰۹- زمینه روزی نیکو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۲۶ - ۱۴

۱۴ - نیک کرداری ، پاک دامنی و دوری از فحشا ، باعث جلب مغفرت الهی و بهره مندی از روزی نفیس و ارزشمند او است .

و الطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبِ-ت أول-تُكَّ مبرءون ممَّا يقولون لهم مغفرة و رزق کریم

۱۱۰- شرایط استفاده از روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۸۱ - ۸

۸ - جواز بهره گیری از روزی ها و امکانات ، در گرو تناسب آن با طبع انسان است .

كلوا من طيب-ت ما رزقن-کم

۱۱۱- شرایط وسعت روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۶۶ - ۲۵

۲۵ - بهره مندی یهود و نصارا از نعمت های بیکران خداوند ، در گرو برپا داشتن حکومت و ولایت الهی

ص: ۷۸

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل .. لا کلوا من فوقهم و من تحت ارجلهم

امام باقر(ع) در توضیح آیه فوق فرمود: الولایه.

کافی، ج ۱، ص ۴۱۳، ح ۶؛ نورالثقلین، ج ۱، ص ۶۵۰، ح ۴۸۵.

۱۱۲- ضامن روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۳۱ - ۷

۷- تضمین روزی همه انسان ها (والدین و فرزندان) از سوی خداوند

نحن نرزقهم و ایاکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۲۳ - ۲

۲ - تضمین قطعی ، روزی خلق از سوی خداوند *

و فی السماء رزقکم .. فَوَرَّبُّ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقٌّ

ضمیر <إنه> می تواند به روزی آدمیان بازگردد که در <فی السماء رزقکم> بیان شده است. در این صورت پیام آیه شریفه این است که فکر روزی، شما را از تحقیق و اندیشه در آیات الهی باز ندارد؛ زیرا خداوند روزی شما را تضمین کرده است.

۱۱۳- عجز از بازگرداندن روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - ملک - ۶۷ - ۲۱ - ۷

۱۱۴- عظمت روزی اخروی مقربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - واقعه - ۵۶ - ۸۹ - ۴

۴- رزق و عطای الهی به مقربان در جهان آخرت ، بس عظیم و قابل توجه است .

فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقْرَبِينَ . . . وَرِيحَانٍ

<ریحان> به معنای رزق نیز آمده است. در این صورت نکره آمدن آن، بیانگر مطلب یاد شده است.

ص: ۷۹

۱۱۵- عوامل ازدیاد روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۸ - ۱۴

۱۴ - بهره مندی انسان ها از روزی بی شمار و فراوان خداوند ، بسته به مشیت او است .

و الله یرزق من یشاء بغیر حساب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - طلاق - ۶۵ - ۳ - ۲،۳

۲ - تقوا و خداترسی ، عامل ازدیاد روزی و بهره مندی از عطا های غیر منتظره الهی

من یتق الله .. و یرزقه من حیث لایحتسب

۳ - خداترسی و رعایت تقوا از سوی همسران (مردان و زنان مطلقه) ، موجب ازدیاد روزی و بهره مندی آنان از عطا های غیر منتظره الهی

إذا طلقتم النساء .. من یتق الله ... یرزقه من حیث لایحتسب

۱۱۶- عوامل تأمین روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۲۸ - ۳

۳ - نقش اساسی باران در تأمین روزی انسان ها

ینزل بقدر ما یشاء .. ینزل الغیث من بعد ما قنطوا

از این که در آیه قبل، سخن از تنظیم به اندازه معیشت به میان آمده و در این آیه مسأله نزول باران مطرح شده است، می توان تأثیر باران را در تأمین معیشت استفاده کرد.

۱۱۷- عوامل مؤثر در تأمین روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - نقش مهم تغییر فصل ها ، در تأمین روزی موجودات زمین

و قدر فیها أقوتها فی أربعه أیام

برداشت یاد شده بدین احتمال است که <أربعه أیام> اشاره به فصل های چهارگانه داشته باشد.

۱۱۸ - عوامل مؤثر در روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۷۳ - ۴

ص: ۸۰

۴- آسمان و زمین ، در تأمین روزی انسان نقش دارند .

ما لایمَلک لَهُم رِزْقًا مِنَ السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِ شَيْئًا

از اینکه خداوند فرمود: معبودها قادر به روزی رسانی به انسان از آسمان و زمین نیستند، استفاده می شود که زمینه روزی رسانی در آسمانها همچون زمین، وجود دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۱۲ - ۸

۸- انسان تنها در پرتو حرکت و تلاش می تواند به روزی های خدادادی و نیاز های خویش دست یابد .

لَتَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ

<إِبْتِغَاء> (از باب افتعال) به معنای تلاش و کوشش بسیار برای دستیابی به خواسته هاست (مفردات راغب).

۱۱۹- فلسفه ازدیاد روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۵۲ - ۷

۷- فراخی و تنگی معیشت انسان ها ، امتحان الهی است ، نه تکریم و یا تحقیر آنان .

إِنَّمَا أُوتِيْتَهُ عَلَىٰ عِلْمٍ بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ .. أَوَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ

برداشت یاد شده از ارتباط میان فتنه و امتحان شمرده شدن نعمت ها (مضمون آیه ۴۹) و به مشیت خدا دانستن فراخی و تنگی رزق و روزی انسان ها به دست می آید.

۱۲۰- فلسفه تفاوت روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۳۰ - ۴

۴- تفاوت روزی انسان ها ، تدبیر الهی در جهت پرورش و رشد آنان است .

إِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ

تأکید بر ربوبیت الهی در مورد <بیسط> و <یقدر> می رساند که این بسط و تقدیر نشأت یافته از ربوبیت اوست (تا چرخ زندگی بچرخد و انسانها در پرتو این تفاوت آزمایش شوند و تکامل یابند).

۱۲۱- فلسفه حلیت روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱۴ - ۳

۳- پاکیزگی و دلپذیر بودن ، راز و حکمت حلیت روزی های حلال

فکلوا ممّا رزقکم الله حل-لأ طیبًا

ص: ۸۱

در برداشت فوق <حلالاً> مفعولٌ به برای <فكلوا> و <طیباً> صفت توضیحی برای آن است؛ یعنی، تنها روزیهای حلال و مشروع قابل خوردن است و این روزی حلال، همان روزی طیب و دلپذیر است.

۱۲۲- فلسفه خلقت روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۳۲ - ۳

۳ - هدف از آفرینش زینتها و روزیها، استفاده بندگان خداوند از آنهاست.

زینة الله التي أخرج لعبادة

۱۲۳- فلسفه روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۵۹ - ۲

۲ - بهره مند شدن انسان ها ، هدف و فلسفه نزول رزق و روزی از جانب خداوند است .

ما أنزل الله لكم من رزق

۱۲۴- فلسفه کمی روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۵۲ - ۷

۷ - فراخی و تنگی معیشت انسان ها ، امتحان الهی است؛ نه تکریم و یا تحقیر آنان .

إِنَّمَا أُوتِيْتَهُ عَلَىٰ عِلْمٍ بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ .. أُولَٰئِكَ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ

برداشت یاد شده از ارتباط میان فتنه و امتحان شمرده شدن نعمت ها (مضمون آیه ۴۹) و به مشیت خدا دانستن فراخی و تنگی رزق و روزی انسان ها به دست می آید.

۱۲۵- قانونمندی تفاوت روزی انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- تفاوت روزی انسان ها ، بر اساس آگاهی و بینش عمیق خداوند به بندگان است .

يبسط الرزق .. و يقدر إنه كان بعباده خبيرًا بصيرًا

ص: ۸۲

۱۲۶- قانونمندی روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - فجر - ۸۹ - ۱۶ - ۳

۳ - رزق انسان به دست خداوند است و کاهش و افزایش گاه گاه آن ، دارای نظام و اهدافی خاص است .

ابتلیه ربّه فأکرمه .. ابتلیه فقدر علیه رزقه

۱۲۷- قانونمندی روزی انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۲۷ - ۱۲

۱۲ - نظام معیشت انسان ها ، حکیمانه و حساب شده است .

و لو بسط الله .. ینزل بقدر ما یشاء إنّه بعباده خیر بصیر

از این که تقدیر معیشت و جلوگیری از بسط و گسترش روزی، به آگاهی و بصیرت خداوند استناد داده شده ، مطلب بالا استفاده می شود.

۱۲۸- کسب روزی حلال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۵۵ - ۱۶

۱۶ - قال رسول الله (ص) : ... یابن مسعود قول الله ... > و لنبلونکم بشیء من الخوف ... و بشر الصابرين < قلنا یا رسول الله فمن الصابرون؟ قال : الذین یصبرون علی طاعه الله واجتنبوا معصیه ، الذین کسبوا طیباً و انفقوا قصداً و قدموا فضلاً فافلحوا ... /

از رسول خدا(ص) روایت شده .. که فرمود: ای پسر مسعود ... سخن خداوند است: > و لنبلونکم بشیء من الخوف ... و بشر الصابرين <، به آن حضرت عرض کردیم: صابران چه کسانی هستند؟ فرمود: کسانی که بر اطاعت خدا صبر می نمایند و از گناهان دوری کرده اند، کسانی که روزی پاکیزه کسب کرده و در انفاق میانه رو هستند و زیادی در آمد خود را انفاق نموده اند، پس آنان رستگار گشته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - فجر - ۸۹ - ۱۶ - ۱۳

۱۳ - > [قال الرضا (ع)] ... قول الله عزوجل > و أمّا إذا ما ابتلاه ربّه فقدر عليه رزقه < أى ضيق عليه رزقه ;

[امام رضا(ع)] درباره سخن خداوند عزوجل > ..فقدر عليه رزقه < فرمود: یعنی روزیش را بر او تنگ سازد <.

ص: ۸۳

۱۳۰- کمی روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۳۷ - ۶،۷

۶ - فزونی و کاستی یافتن رزق و روزی انسان ها ، از آیات الهی برای مؤمنان است .

أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ .. إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

۷ - صاحبان ایمان ، قبض و بسط های اقتصادی را ، از آیات خداوند تلقی می کنند .

أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ .. إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

۱۳۱- مالک منابع روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - منافقون - ۶۳ - ۷ - ۱۰

۱۰ - خداوند ، مالک حقیقی منابع رزق آسمان ها و زمین است .

وَلِلَّهِ خَزَائِنُ السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِ

۱۳۲- مجاری روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۲ - ۱۰

۱۰ - عوامل طبیعی جهان هستی ، مجرای روزی رسانی خداوند به انسان ها

لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ

از این که گفته شده کلید آسمان ها و زمین در اختیار خداوند است، می توان استفاده کرد که گشایش و تنگنایی روزی به وسیله خداوند، از طریق عوامل طبیعی صورت می پذیرد.

۱۳۳- محرومیت از روزی اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - کافران در قیامت از زینتهای خدادادی و روزیهای پاکیزه محروم خواهند بود.

قل هی للذین ءامنوا .. خالصه یوم القیمه

۱۳۴- مراحل تأمین روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۸۴

۴ - آفرینش کوه های استوار ، ایجاد نعمت ها و تقدیر معیشت موجودات زمین در چهار روز (مرحله)
و جعل فیها روسی من فوقها .. فی أربعه آیام

برداشت یاد شده براین اساس است که <فی أربعه آیام> ظرف برای مجموع عبارت های آیه باشد.

۱۳۵- مسؤل روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۳۲ - ۱۳

۱۳ - خداوند ، انسان ها را به تدارک آذوقه و ارزاق ، تکلیف نکرده است .

لانس - لك رزقاً

مراد از سؤال در این آیه ، طلب تکلیفی است و نکره آوردن <رزقاً> برای تعمیم است ؛ بنابراین مفاد <لانسئلک رزقاً> - به قرینه <نحن نرزقک> - چنین می شود. ما تو را به تهیه رزق خود و خانواده ات ، تکلیف نکرده ایم.

۱۳۶- مصلحت در ازدیاد روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنكبوت - ۲۹ - ۶۲ - ۷

۷ - فراخی و تنگی روزی بندگان ، برای رعایت مصلحت آنان است .

الله یبسط الرزق لمن یشاء .. و یقدر له إنَّ الله بکل شیء علیم

<لام> در <لمن> و <له> هر دو ، برای منفعت است. نیز به دنبال فراخی و تنگی روزی بندگان ، یادآوری علم همه جانبه خدا ، مفید این حقیقت است که قبض و بسط روزی انسان ها ، تابع مصالحی است و آنها را ، خدا می داند.

۱۳۷- مصلحت در کمبود روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنكبوت - ۲۹ - ۶۲ - ۷

۷- فراخی و تنگی روزی بندگان ، برای رعایت مصلحت آنان است .

اللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ .. و يَقْدِرُ لَهُ إِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

<لام> در <لمن> و <له> هر دو، برای منفعت است. نیز به دنبال فراخی و تنگی روزی بندگان، یادآوری علم همه جانبه خدا، مفید این حقیقت است که قبض و بسط روزی انسان ها، تابع مصالحی است و آنها را، خدا می داند.

ص: ۸۵

۱۳۸- معبودان قوم ابراهیم و روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۱۷ - ۶

۶- ابراهیم (ع) به قوم خود اعلام کرد که بت ها هیچ گونه توانی برای تأمین روزی آنان ندارند .

و ابراهیم إذ قال .. إِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا

۱۳۹- مکان تقدیر روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۲۲ - ۴

۴- تقدیر روزی آدمیان در آسمان و عالم بالا *

و فِي السَّمَاءِ رِزْقِكُمْ

برداشت یاد شده بدان احتمال است که تعبیر <فِي السَّمَاءِ رِزْقِكُمْ> به قرینه برخی آیات دیگر - که تقدیر امور زمین از سوی آسمان دانسته شده - به معنای تقدیر روزی مردم در آسمان باشد.

۱۴۰- مکان روزی جنبندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- هود - ۱۱ - ۶ - ۶

۶- نام و نشان هر جنبنده ، مقدار و نوع روزی آن و نیز مکانی که باید در آن روزی داده شود ، در کتابی ثبت شده است .

و ما من دابةٍ .. كل في كتـب

مضاف الیه کلمه <کل> محذوف است و جمله های پیشین گویای آن است ؛ یعنی: <کل دابه و ما يتعلق بها فی کتاب مبین>

۱۴۱- ملاکهای روزی حلال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳- روزی‌هایی که در تهیه آن ظلم و اجحاف نشود و در فراهم کردن آن عدل و انصاف رعایت گردد ، از نظر ادیان الهی روزی حلال و نیکوست .

و رزقنی منه رزقاً حسناً

۱۴۲- ملائکه روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۸۶

۵ - > عن الصادق (ع) فی قول الله عزوجل : < فالمقسّمات أمراً > قال : الملائکه تقسّم أرزاق بنی آدم ;

از امام صادق(ع) درباره <فالمقسّمات أمراً> روایت شده که فرمود: ملائکه روزی انسان ها را تقسیم می کنند.<

۱۴۳- منابع روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۳۱ - ۲

۲ - آسمان و زمین ، دو منبع روزی برای انسانها

قل من یرزقکم من السماء و الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۲۴ - ۳،۴

۳ - روزی انسان ها ، از طریق آسمان ها و زمین تأمین می شود .

قل من یرزقکم من السم-وت و الأرض

۴ - خداوند ، روزی دهنده انسان ها از طریق منابع آسمانی و زمینی

قل من یرزقکم من السم-وت و الأرض قل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۳ - ۷

۷ - آسمان و زمین ، از منابع ارتزاق انسان ها و تأثیر گذارد در حیات آنان

یرزقکم من السماء و الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۲ - ۳

۳- آسمان و زمین ، گنجینه های خیرات و روزی موجودات

له مقالید السموت و الأرض يبسط الرزق

از کلمه <مقالید> (کلیدها) و نیز جمله <یبسط الرزق>، مطلب یاد شده استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۲۲ - ۱،۲،۷

۱ - آسمان ذخیره دار روزی خلق در زمین

و فی السماء رزقکم

۲ - وجود روزی زمینیان در بلندای آسمان ، از آیات الهی و مایه بینش

ءای-ت للموقنین .. أفلاتبصرون . و فی السماء رزقکم

۷ - تدبیر ، تقدیر و قدرت الهی در تأمین روزی زمینیان از آسمان ، نشانه قدرت او بر تحقق وعده های خویش *

ص: ۸۷

و فی السّماء رزقکم و ما توعدون

با توجه به این که در آیات پیشین سخن از تحقق رستاخیز و وجود دوزخ و بهشت بود، ممکن است این آیه درصدد رفع شبهه انسان در قدرت خدا باشد. از این رو عبارت <و فی السّماء رزقکم> به عنوان نمودی از قدرت خداوند یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۲۳ - ۵

۵ - تأمین روزی زمینیان از آسمان ، نمودی از ربوبیت یگانه خداوند بر هستی

و فی السّماء رزقکم .. فَوَرَّبَ السّماء و الأرض

از ارتباط میان این آیه با آیه قبل (و فی السّماء رزقکم) مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۴۷ - ۶

۶ - آسمان ، منشأ رزق نعمت روزافزون خداوند بر خلق *

و السّماء بنین-ها بآیند و إنا لموسعون

احتمال دارد که تعبیر <لموسعون> - پس از بیان بنای آسمان - اشاره به بذل نعمت گسترده خدا بر خلق داشته باشد که به صورت باران از آسمان تابش نور آفتاب و .. بر اهل زمین فرو می ریزد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - منافقون - ۶۳ - ۷ - ۹

۹ - آسمان ها و زمین ، خزائن و منابع رزق موجودات

يقولون لاتنفقوا .. و لله خزائن السموت و الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - ملک - ۶۷ - ۱۵ - ۵،۶

۵ - وجود روزی و نیازمندی های بشر در زمین ، از نعمت های خداوند و جلوه لطف او است .

هو الذی جعل لکم الأرض ذلولاً . . . و کلوا من رزقه

۶- آفرینش زمین و بستر مناسب بودن آن برای حرکت و روزی انسان ها ، جلوه علم و آگاهی خداوند بر احوال نهان و آشکار انسان ها

إنه علیم بذات الصدور . . . هو الذی جعل لکم الأرض ذلولاً . . . و کلوا من رزقه

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که آیه شریفه، درصدد تبیین چگونگی علم خداوند بر احوال و ضمیر انسان ها است که در دو آیه قبل، از آن سخن به میان آمده است.

۱۴۴- منشأ ازدیاد روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۷۱ - ۱

ص: ۸۸

۱- فزونی روزی برخی از انسان ها بر بعضی دیگر ، به دست خداوند و به تقدیر اوست .

و الله فَضَّلَ بعضكم على بعض في الرزق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۳۰ - ۱

۱- زیادی و کمی روزی انسان ها ، تنها متکی به مشیت خداوند و تقدیر اوست .

إن ربك ييسط الرزق لمن يشاء و يقدر

<يقدر> اگرچه به معنای اندازه و تقدیر است، اما به قرینه <یيسط> (توسعه می دهد) مراد از آن کم دادن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۸۲ - ۱۰

۱۰ - فراخ و تنگی روزی مردم ، تحت اراده و خواست خداوند است .

الله ييسط الرزق لمن يشاء من عباده و يقدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنكبوت - ۲۹ - ۶۲ - ۱،۲،۶

۱ - خداوند ، به هر کس که بخواهد ، روزی فراوان می دهد .

الله ييسط الرزق لمن يشاء من عباده

۲ - مشیت خداوند ، تعیین کننده فراوانی و کمی روزی است .

الله ييسط الرزق لمن يشاء من عباده و يقدر له

۶ - فراخی و ضیق روزی بندگان ، ناشی از علم خدا به همه چیز است .

الله ييسط الرزق .. و يقدر له إنَّ الله بكلِّ شيءٍ عليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - زیادی و کمی روزی انسان ها ، براساس مشیت و تقدیر خداوند است .

أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ

<يقدر> - از مصدر <قدر> - به معنای <اندازه گیری> و نیز <سخت گیری> آمده است (مفردات راغب). در آیه، به قرینه <یبسط> (گسترش می دهد) معنای دوم مراد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۳۶ - ۴۵، ۴۹، ۵۲، ۱

۱ - پیامبر (ص) ، مأمور ابلاغ پیام خداوند به مردم درباره منشأ قبض و بسط روزی

قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ

<يقدر> (از مصدر <قدر>) به معنای اندازه گیری و نیز سخت گیری آمده است (مفردات راغب). به قرینه <یبسط> (توسعه می دهد) به دست می آید که معنای دوّم <يقدر> مورد نظر است.

۲ - ربوبیت الهی ، مقتضی قبض و بسط روزی بندگان

ص: ۸۹

إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ

۴- قبض و بسط روزی بندگان ، بر اساس مشیت خداوند است .

رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ

۵- بیشتر مردم ، درباره منشأ قبض و بسط روزی بندگان ، آگاهی ندارند .

إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ وَلَـكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

۹- بیشتر مشرکان ، درباره منشأ کمی و زیادی مال و مکت ، ناآگاه اند .

وَقَالُوا نَحْنُ أَكْثَرُ أَمْوَالًا... قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ... وَلَـكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

<ال> در <الناس> - به قرینه آیات پیشین که درباره مشرکان است - می تواند عهد بوده و به مشرکان اشاره داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۳۹ - ۱۰، ۶، ۳، ۲، ۱

۱- پیامبر (ص) ، مأمور ابلاغ پیام خداوند درباره منشأ قبض و بسط روزی انسان ها

قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ... وَيَقْدِرُ لَهُ

<يقدر> (از مصدر <قدر>) به معنای اندازه و نیز سخت گیری آمده است (مفردات راغب). به قرینه <يبسط> در این آیه، معنای دوّم <يقدر> مورد نظر است.

۲- زیادی و یا کمی روزی بندگان ، براساس مشیت خداوند است .

رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ

۳- ربوبیت خداوند ، متقاضی قبض و بسط روزی بندگان

إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ... وَيَقْدِرُ

۶- توجه دادن به این که منشأ کمی و زیادی روزی در دست خدا است ، برانگیزاننده انسان به انفاق

قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ... وَيَقْدِرُ لَهُ وَ مَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ

از تذکر خداوند به این که انفاق عوض دارد - پس از یادآوری این حقیقت که منشأ قبض و بسط روزی خداوند است - برداشت یاد شده به دست می آید.

۱۰ - بهترین روزی رسان بودن خداوند ، دلیل اعطای کم و یا زیاد روزی ، به هر کس که خود بخواهد .

إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ . . . و يَقْدِرُ لَهُ ... و هو خير الرزقين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۵۲ - ۱۰، ۹، ۱۸

۱ - خداوند ، توسعه دهنده روزی برخی از انسان ها و در تنگنا قرار دهنده برخی دیگر

أَوَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ و يَقْدِرُ

<قدر> (مصدر <يقدر>) در آیه شریفه مربوط به رزق و روزی بوده و به معنای ضیق و تنگ گرفتن است.

۸ - وجود آیات و نشانه های فراوان و گوناگون قدرت خداوند و ربوبیت او ، در چگونگی رسیدن روزی انسان ها و فراخی و تنگی آن

أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ و يَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَأٰیٰتٍ

۹ - مؤمنان ، مردمی دانا به منشأ روزی ها و آگاه به وجود آیات و نشانه های خداوند در فراخی و تنگی رزق و روزی

أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ و يَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَأٰیٰتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

۱۰ - ایمان ، زمینه درک آیات و نشانه های الهی در طبیعت

ص: ۹۰

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۲ - ۷۸

۷ - گشایش و تنگنایی روزی ، بر اساس خواست و تقدیر خداوند است .

بیسط الرزق لمن یشاء و یقدر

۸ - میزان روزی آدمیان ، همواره از سوی خداوند قابل تغییر و فزونی و کاستی است .

بیسط الرزق لمن یشاء و یقدر

برداشت یاد شده از فعل مضارع <بیسط> و <یقدر> - که دلالت بر استمرار و تجدد می کند - صورت گرفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - طلاق - ۶۵ - ۳ - ۱

۱ - کسانی که تقواپیشه کنند ، خداوند از جایی که گمان نمی برند ، به آنها روزی می دهد .

من یتق الله ... و یرزقه من حیث لایحتسب

۱۴۵- منشأ تأمین روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۷۳ - ۶

۶ - توشه زندگی ، نمودی از فضل خدا بر بندگان است .

و لتبتغوا من فضله

۱۴۶- منشأ تفاوت روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۳۰ - ۳

۳- ربوبیت خدا، مقتضی مقدر کردن تفاوت روزی برای بندگان است .

إِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۲۷ - ۹

۹ - تفاوت معیشت انسان ها و لزوم تلاش آنان برای کسب روزی ، تدبیر الهی است .

و لو بسط الله الرزق لعباده .. و ل-کن ینزل بقدر

ص: ۹۱

۱۴۷- منشأ تفاوت روزی انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۷۱ - ۳

۳- اراده خداوند به تفاوت روزی انسان ها ، نشأت یافته از علم او به نیازها و مصالح واقعی آنهاست . *

إن الله علیم قدير . و الله فضل بعضکم علی بعض فی الرزق

تصریح به اینکه خدا باعث برتری یافتن برخی بر برخی دیگر در روزی است - پس از تذکر به اینکه خدا عالم و قادر است - می تواند گویای این حقیقت باشد که این برتری دادنها عالمانه و نشأت یافته از آگاهی خداوند به مصالح و نیازهای واقعی انسانهاست.

۱۴۸- منشأ تقدیر روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۲۷ - ۸

۸ - تقدیر معیشت انسان ها ، براساس مشیت الهی است .

و لکن ینزل بقدر ما یشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۳۲ - ۳

۳ - تعیین روزی و تقسیم معیشت دنیایی آدمیان ، تنها در اختیار خداوند است .

نحن قسمنا بینهم معیشتهم فی الحیوه الدنیا

۱۴۹- منشأ تقسیم روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۳۲ - ۳

۳ - تعیین روزی و تقسیم معیشت دنیایی آدمیان ، تنها در اختیار خداوند است .

نحن قسمنا بينهم معيشتهم في الحيوه الدنيا

۱۵۰- منشأ روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۲۲ - ۸

۸ - خداوند ، به وجود آورنده روزی و فراهم آورنده اسباب معیشت برای انسانهاست .

فأخرج به من الثمرت رزقاً لكم

ص: ۹۲

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۵۷ - ۹

۹ - خداوند ، روزی دهنده به بندگان خویش است .

ما رزقنکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۶۰ - ۲۱

۲۱ - خداوند ، روزی دهنده به بندگان خویش

كلوا و اشربوا من رزق الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۲ - ۷

۷ - خداوند روزی دهنده به بندگان خویش

رزقنکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۲ - ۲۰

۲۰ - روزی و سود در تجارت ، به دست خداوند است . *

يبتغون فضلا من ربهم

<من> نشویه در <من ربهم> بیانگر آن است که روزیها از جانب خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۸۸ - ۲

۲ - خداوند روزی دهنده آدمیان

و کَلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۵۱ - ۱۵،۱۹

۱۵ - خداوند، روزی دهنده به همگان (پدران، مادران و فرزندان آنان) است.

نحن نرزقکم و ایاهم

۱۹ - دخالت اسباب و علل در فراهم آمدن روزی برای انسانها

نحن نرزقکم و ایاهم

برداشت فوق از به کارگیری <نحن = ما> در جمله فوق استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۳۱ - ۱

۱ - روزی بخش انسان ها ، کسی جز خدا نیست .

ص: ۹۳

قل من يرزقكم من السماء والأرض... فسيقولون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۵۹ - ۱

۱ - رزق انسان ، داده خداوند و نازل شده از جانب اوست .

قل أرءیتم ما أنزل الله لكم من رزق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۶ - ۸

۸- > قال رسول الله (ص) : ... لا تهتم للرزق فإن الله تعالى يقول : > و ما من دابة في الأرض إلا على الله رزقها < ... ;

از رسول خدا(ص) روایت شده است که فرمود: برای رزق و روزی غصه مخور ، همانا خداوند تعالی می فرماید: هیچ جنبنده ای در زمین نیست مگر آن که روزی او بر خداست . <.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۲۶ - ۲،۱

۱- خداوند روزی دهنده انسانهاست .

الله يبسط الرزق لمن يشاء و يقدر

۲- خداوند ، به برخی از انسان ها روزی فراوان می دهد و برخی دیگر را روزی اندک نصیب می سازد .

الله يبسط الرزق لمن يشاء و يقدر

>بسط< به معنای توسعه دادن و <قدر< به معنای تنگ گرداندن است و تنگ شدن روزی ، کنایه از اندک و ناچیز بودن آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۳۱ - ۹

۹- تمامی امکانات مادی و معنوی انسان ، رزق و روزی خدایی و از جانب اوست .

جمله <ما رزقناهم> عام و شامل همه امکانات انسان، اعم از مادی چون اموال و ثروت، و معنوی، چون علم و .. می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۲۰ - ۳،۴

۳- خداوند ، روزی ده افراد تحت تکفل انسانها

و جعلنا لکم فیها معیش و من لستم له برزقین

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که <من لستم له برزقین> دفع یک توهم باشد و آن این است که: انسانها تصور می کنند که افراد تحت تکفل یا حیوانات خود را، روزی می دهند و خداوند، با <من لستم له برزقین> می فرماید: آنها نیز از خوان گسترده خدا، روزی می خورند.

۴- خداوند ، فراهم آورنده وسایل معیشت و روزی ده تمامی موجودات زنده

و جعلنا لکم فیها معیش و من لستم له برزقین

ص: ۹۴

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۵۶ - ۵

۵- روزی مشرکان همانند سایر انسان ها ، به دست خداوند است .

مَمَّا رَزَقْنَاهُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۷۵ - ۳

۳- رزق و روزی انسان ها ، از جانب خداوند است .

وَمِنْ رَزَقْنَاهُمْ مِمَّا رَزَقْنَا حَسَنًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱۴ - ۴،۵

۴- تمامی روزی های انسان ، از ناحیه خداست .

يَأْتِيهَا رِزْقُهَا .. فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ

برداشت فوق، به خاطر این نکته است که خداوند تمامی روزیهای موجود در میان انسانها را به خود نسبت داد و آنها را روزی خدادادی معرفی کرد.

۵- خداوند ، بیش از نیاز انسان ها ، روزی در اختیارشان قرار داده است .

فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلًا - لَا طَيِّبًا

با توجه به اینکه <من> در <مَمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ> برای تبعیض است و از طرف دیگر خداوند به خوردن نعمتها تشویق می کند، معلوم می شود که مقداری از رزق خدا برای انسان کافی است و از مفهوم آن، این برداشت، به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۷۰ - ۸

۸- خداوند ، روزی های پاک و پاکیزه و متناسب ، به آدمیان اعطا کرده است .

و لقد كَرَّمنا بنى ءادم . . . و رزقنهم من الطَّيبات

<طیب> به آن چیزی گفته می شود که برای حواس و جان آدمی لذت بخش باشد (مفردات راغب). و به مناسبت مقام، مراد از آن روزی هایی است که متناسب طبع انسان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۸۱ - ۵

۵ - خداوند ، روزی دهنده انسان ها است .

رزقن-کم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۳۱ - ۲۱

۲۱ - نعمت های آخرت ، رزق الهی بوده و برخورداری از آن به توفیق خداوند است .

ص: ۹۵

و رزق ربك

مقابله عبارت <رزق ربك> با <زهرة الحياه الدنيا> گویای اخروی بودن آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۳۲ - ۱۴،۲۱

۱۴ - خداوند ، روزی دهنده همگان و بر طرف سازنده نیاز آنان

نحن نرزقك

۲۱ - خواسته خداوند از انسان ها ، گرایش به تقوا است نه تلاش برای رزق .

لانس لك رزقاً .. والعقبه للتقوى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۵۸ - ۶

۶ - خدا ، بهترین روزی دهنده است .

و إنّ الله لهو خير الرزقين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۷۹ - ۱

۱ - پروردگار جهانیان ، خدایی است که پس از آفرینش بشر ، او را از غذاها و نوشیدنی ها بهره مند ساخته است .

الذی خلقنی .. و الذی هو یطعمنی و یسقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۶۴ - ۵

۵ - خدای یگانه ، روزی دهنده انسان ها از آسمان و زمین

و من یرزقکم من السماء و الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۲۴ - ۸

۸ - سرپرستی و تأمین روزی انسان ، مقتضای ربوبیت خداوند

فقال ربّ إِنِّي لما أَنزَلت إِلَيَّ من خیر فقیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۵۷ - ۱۹

۱۹ - خدا ، تأمین کننده روزی مردمان است .

رزقاً من لدنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۸۲ - ۹

ص: ۹۶

۹ - مردمان ، بندگان خدا و جیره خوار خوان نعمت اویند .

اللّٰه يبسط الرزق لمن يشاء من عباده و يقدر

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۴ - عنكبوت - ۲۹ - ۱۷ - ۱۳، ۹، ۸

۸ - منشأ اصلی تأمین روزی انسان ها ، خداوند است .

فابتغوا عند الله الرزق

۹ - توصیه ابراهیم (ع) قوم اش را برای درخواست روزی از پیشگاه خداوند

و ابرهیم إذ قال لقومه .. فابتغوا عند الله الرزق

۱۳ - شایسته بودن خداوند برای عبادت ، به خاطر مالک و منشأ روزی بودن اش است .

إنّ الذين تعبّدون من دون الله لا يملکون لكم رزقاً فابتغوا عند الله الرزق و اعبدو

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۲۸ - ۱۴

۱۴ - اموال و دارایی انسان ها ، روزی خدادادی است .

شركاء في ما رزقن - کم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۳۷ - ۱

۱ - تقدیر معیشت و روزی انسان ها ، در اختیار خداوند است .

أولم يروا أنّ الله يبسط الرزق لمن يشاء و يقدر

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۰ - ۵

۵ - توجّه به در دست خداوند بودن روزی انسان ها ، عامل انفاق مخلصانه در راه او است . *

و ما ءاتیتم من زکوه تریدون وجه الله . .. الله الذی خلقکم ثم رزقکم

یادآوری رازقیت خداوند، پس از بیان این نکته که صدقه دادن، پاداش مضاعف دارد، می تواند اشعار به حقیقت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۳ - ۴

۴ - توجّه به منشأ خلقت و روزی و مرگ انسان ، مقتضی رویکرد تمام عیار به دین است .

الله الذی خلقکم . .. فأقم وجهک للدين

احتمال دارد <فاء> در <فأقم> تفریع بر آیه <الذی خلقکم . ..> باشد که در آن، خداوند، برخی از افعال خود را به عنوان نشانه، یادآوری کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۱۵ - ۱۰، ۴

ص: ۹۷

۴ - ربوبیت خداوند ، مقتضی اعطای روزی به بندگان

من رزق ربکم

۱۰ - محصولات طبیعی ، روزی خدادادی است .

جَتَّانَ عَنِ يَمِينٍ وَشَمَالٍ كُلُوا مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۲۴ - ۲،۴۸

۲ - پیامبر (ص) ، مأمور پرسش از مشرکان درباره منشأ روزیشان جهت هدایت آنان به توحید ربوبی

قل من يرزقكم من السم-وت و الأرض

۴ - خداوند ، روزی دهنده انسان ها از طریق منابع آسمانی و زمینی

قل من يرزقكم من السم-وت و الأرض قل الله

۸ - مشرکان ، از پاسخ گویی به سؤال < منشأ روزی کیست > ناتوان اند .

قل من يرزقكم .. قل الله

تکرار < قل > در آیه شریفه و این که پیامبر(ص) خود متصدی شد که پاسخ دهد <خداوند منشأ روزی است > نشان می دهد که آنان به رغم اعتقادشان به خدایانی غیر از خدا، در جواب این سؤال که <منشأ روزی کیست > خدایان خود را معرفی نکرده و سکوت اختیار می کنند. در نتیجه پیامبر(ص)، خود باطن آنان را آشکار می سازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۳ - ۴

۴ - تنها خداوند ، خالق جهان و روزی دهنده انسان ها است .

هل من خ-لق غیر الله يرزقكم من السماء و الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۴۱ - ۱

۱ - بندگان مخلص خدا، بهره مند از رزق و روزی ویژه و ممتاز الهی

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمَخْلُصِينَ . أول-تک لهم رزق معلوم

بیشتر مفسران بر آنند که مقصود از <رزق معلوم>، روزی مخصوص و تعیین شده برای بندگان خالص است؛ مانند آیه <و ما منّا إلا له مقام معلوم>، (همین سوره، آیه ۱۶۴).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۵۲ - ۶،۹

۶ - احتیاج انسان در تأمین رزق و روزی خود به خداوند

إِنَّمَا أُوتِيْتَهُ عَلَىٰ عِلْمٍ .. . أَوْلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ

۹ - مؤمنان، مردمی دانا به منشأ روزی ها و آگاه به وجود آیات و نشانه های خداوند در فراخی و تنگی رزق و روزی

أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۹۸

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۱۳ - ۵

۵ - خداوند به طور پیوسته ، نازل کننده رزق انسان ها (باران) از آسمان است .

و ينزل لكم من السماء رزقاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۹ - ۳،۷،۹

۳ - روزی و معیشت بندگان ، متکی به مشیت خداوند است .

یرزق من یشاء

۷ - قدرت نامحدود خدا ، تضمین کننده رزق پیوسته او به بندگان

یرزق من یشاء و هو القوی العزیز

۹ - خداوند ، قادر به مجازات گمراهان و منکران رستاخیز و لطف او به خلق مانع از سلب روزی آنان در دنیا است .

لفی ضل-ل بعید . الله لطیف بعباده یرزق من یشاء و هو القوی العزیز

با توجه به معنای <لطیف> - که حکایت از رحمت و لطف دارد - برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۲۷ - ۱۱

۱۱ - تقدیر و تنظیم روزی انسان ها ، برخاسته از آگاهی و بصیرت کامل خداوند به احوال آنان است .

و لو بسط الله الرزق .. إنه بعباده خبیر بصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۵ - ۲،۳

۲ - ریزش باران از سمت آسمان و تأمین روزی خلق و حیات زمین در پرتو آن ، آیتی خداوندی برای خردورزان

و ما أنزل الله من السماء .. آت - ت

۳- فروفستادن باران بهوسيله خداوند ، جلوه ای از روزی رسانی او به مخلوقات

و ما أنزل الله من السماء من رزق

<من> در <من رزق> بیانیه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - جمعه - ۶۲ - ۱۰ - ۲

۲- رزق و روزی مردم ، عطای خداوند و فضل او است .

و ابتغوا من فضل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - جمعه - ۶۲ - ۱۱ - ۱۱

۱۱ - خداوند ، روزی برپاداران نماز جمعه را تضمین کرده است .

قل ما عند الله خیر . . و الله خیر الرزقین

ص: ۹۹

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - منافقون - ۶۳ - ۷ - ۱۱

۱۱ - رزق و روزی موجودات ، در دست خداوند است .

و لله خزائن السموت و الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - طلاق - ۶۵ - ۳ - ۱۴، ۱۳

۱۳ - > محمد بن مسلم قال : سألت أبا عبد الله (ع) عن قول الله عز وجل : > و من يتق الله يجعل له مخرجاً و يرزقه من حيث لا يحتسب < قال : في دنياه ;

محمد بن مسلم گوید: از امام صادق(ع) درباره سخن خداوند عزوجل > و من يتق الله يجعل له مخرجاً و يرزقه من حيث لا يحتسب < سؤال کردم، فرمود: [این گشایش و روزی برای تقوای پیشه] در دنیای او است <.

۱۴ - > قال علي (ع) : من أتاه الله برزق لم يخط إليه برجله و لم يمد إليه يده ، و لم يتكلم فيه بلسانه و لم يشد إليه ثيابه و لم يتعرض له كان ممن ذكره الله عز وجل في كتابه : > و من يتق الله يجعل له مخرجاً و يرزقه من حيث لا يحتسب < ;

از امام علی(ع) روایت شده که فرمود: کسی که خداوند به او رزقی دهد [اما او] قدمی برای آن برنداشته، دستی به سوی آن دراز نکرده، در راه تحصیل آن زبان به کلامی نگشوده، لباسی را محکم بر تن نکرده و خود را در معرض آن قرار نداده؛ از کسانی است که خداوند عزوجل در کتاب خود، او را یاد کرده [و فرموده]: > و من يتق الله يجعل له مخرجاً و يرزقه من حيث لا يحتسب <.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - ملک - ۶۷ - ۲۱ - ۲

۲ - منابع رزق و روزی انسان ها ، تنها به دست خداوند است .

أمن ه- ذا الذي يرزقكم إن أمسك رزقه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - فجر - ۸۹ - ۱۶ - ۳

۳- رزق انسان به دست خداوند است و کاهش و افزایش گاه گاه آن ، دارای نظام و اهدافی خاص است .

ابتلیه ربّه فأکرمه .. . ابتلیه فقدر علیه رزقه

۱۵۱- منشأ روزی انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۶۰ - ۴

۴ - خداوند ، روزی دهنده جنبنندگان و انسان ها است .

اللّٰه یرزقها و یتاکم

ص: ۱۰۰

۱۵۲- منشأ روزی اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۵۷ - ۱۸،۲۰

۱۸ - مرکزیت یافتن مکه برای تجارت و اقتصاد ، نمودی از تدبیر الهی برای تأمین رزق ساکنان آن بود .

يجبى إليه ثمرت كلّ شيء رزقاً من لدنا

۲۰ - بیشتر مردم مکه در عصر بعثت ، گرفتار جهل و ناآگاهی نسبت به تعلق اراده الهی بر تضمین امنیت آن مکان مقدس و تأمین روزی ساکنان آن بودند .

أولم نمکن لهم حرماً آمنًا .. ولکن اکثرهم لا یعلمون

۱۵۳- منشأ روزی پسندیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۸۸ - ۱۵

۱۵- روزی های حلال و نیکو از ناحیه خداوند است و فراهم آوردن آن ، به توفیق او می باشد .

و رزقنی منه رزقاً حسناً

برداشت فوق با توجه به <منه، از ناحیه خدا> استفاده شده است.

۱۵۴- منشأ روزی جنبندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۶ - ۱

۱- خداوند ، عهده دار روزی رسانی به همه جنبندگان زمین

و ما من دابة فی الأرض إلا علی الله رزقها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۶۰ - ۴

۴ - خداوند ، روزی دهنده جنبنندگان و انسان ها است .

اللّٰه يَرْزُقْهَا وِإِيَّاكُمْ

۱۵۵- منشأ روزی حلال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۸۸ - ۱۵

۱۵- روزی های حلال و نیکو از ناحیه خداوند است و فراهم آوردن آن ، به توفیق او می باشد .

و رزقنی منه رزقًا حسنًا

ص: ۱۰۱

برداشت فوق با توجه به <منه، از ناحیه خدا> استفاده شده است.

۱۵۶- منشأ روزی فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۳۱ - ۹

۹- پدران و مادران ، نباید خود را روزی دهنده فرزندان تصور کنند .

نحن نرزقهم و إياكم

دستور به اجتناب از قتل فرزند به خاطر ترس از فقر و آنگاه اعلام این نکته که خداوند روزی دهنده خود والدین و فرزندانشان است، می تواند به دلیل نکته ذکر شده باشد.

۱۵۷- منشأ روزی موجودات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۵۸ - ۱

۱ - خداوند ، یگانه روزی دهنده در نظام هستی

إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ

ضمیر فصل <هو>، تأکید و اختصاص را افاده می کند.

۱۵۸- منشأ روزی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - طلاق - ۶۵ - ۱۱ - ۱۸

۱۸ - خداوند ، روزی مؤمنان دارای عمل صالح را در قیامت به وجه نیک و شایسته خواهد داد .

قد أحسن الله له رزقاً

۱۵۹- منشأ کمبود روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - مشیت خداوند ، تعیین کننده فراوانی و کمی روزی است .

اللّٰه يبسط الرزق لمن يشاء من عباده و يقدر له

۳ - خداوند ، به هر کسی که خود بخواهد ، روزی کم عطا می کند .

اللّٰه يبسط الرزق لمن يشاء من عباده و يقدر له

ص: ۱۰۲

<قدر> و <تقدیر> تبیین کمیت چیزی است (مفردات راغب)، به قرینه مقابله با <بیسط>، <یقدر> در آیه، به معنای <کم و ضیق> است.

۶- فراخی و ضیق روزی بندگان، ناشی از علم خدا به همه چیز است.

اللّٰهُ یَبْسُطُ الرِّزْقَ .. و یَقْدِرُ لَهُ إِنَّ اللّٰهَ بِکُلِّ شَیْءٍ عَلِیْمٌ

۱۶۰- منشأ کمی روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۸۲ - ۱۰

۱۰- فراخ و تنگی روزی مردم، تحت اراده و خواست خداوند است.

اللّٰهُ یَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن یَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ و یَقْدِرُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۳۷ - ۴

۴- زیادی و کمی روزی انسان ها، براساس مشیت و تقدیر خداوند است.

أَنَّ اللّٰهَ یَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن یَشَاءُ و یَقْدِرُ

<یقدر> - از مصدر <قدر> - به معنای <اندازه گیری> و نیز <سخت گیری> آمده است (مفردات راغب). در آیه، به قرینه <بیسط> (گسترش می دهد) معنای دوم مراد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۳۶ - ۴، ۵، ۹، ۲، ۴

۱- پیامبر (ص)، مأمور ابلاغ پیام خداوند به مردم درباره منشأ قبض و بسط روزی

قُلْ إِنَّ رَبِّي یَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن یَشَاءُ و یَقْدِرُ

<یقدر> (از مصدر <قدر>) به معنای اندازه گیری و نیز سخت گیری آمده است (مفردات راغب). به قرینه <بیسط> (توسعه می دهد) به دست می آید که معنای دوّم <یقدر> مورد نظر است.

۲- ربوبیت الهی ، مقتضی قبض و بسط روزی بندگان

إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ

۴- قبض و بسط روزی بندگان ، بر اساس مشیت خداوند است .

رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ

۵- بیشتر مردم ، درباره منشأ قبض و بسط روزی بندگان ، آگاهی ندارند .

إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ وَلَـكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

۹- بیشتر مشرکان ، درباره منشأ کمی و زیادی مال و مکت ، ناآگاه اند .

وَقَالُوا نَحْنُ أَكْثَرُ أَمْوَالًا .. قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ ... وَلَـكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

<ال> در <الناس> - به قرینه آیات پیشین که درباره مشرکان است - می تواند عهد بوده و به مشرکان اشاره داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۱۰۳

۱ - پیامبر (ص)، مأمور ابلاغ پیام خداوند درباره منشأ قبض و بسط روزی انسان ها

قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ .. و يَقْدِرُ لَهُ

<يقدر> (از مصدر <قدر>) به معنای اندازه و نیز سخت گیری آمده است (مفردات راغب). به قرینه <يبسط> در این آیه، معنای دوّم <يقدر> مورد نظر است.

۲ - زیادی و یا کمی روزی بندگان، براساس مشیت خداوند است.

رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ و يَقْدِرُ لَهُ

۳ - ربوبیت خداوند، متقاضی قبض و بسط روزی بندگان

إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ .. و يَقْدِرُ

۶ - توجه دادن به این که منشأ کمی و زیادی روزی در دست خدا است، برانگیزاننده انسان به انفاق

قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ .. و يَقْدِرُ لَهُ و مَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ

از تذکر خداوند به این که انفاق عوض دارد - پس از یادآوری این حقیقت که منشأ قبض و بسط روزی خداوند است - برداشت یاد شده به دست می آید.

۱۰ - بهترین روزی رسان بودن خداوند، دلیل اعطای کم و یا زیاد روزی، به هر کس که خود بخواهد.

إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ .. و يَقْدِرُ لَهُ ... و هُوَ خَيْرُ الرَّزْقِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - خداوند، توسعه دهنده روزی برخی از انسان ها و در تنگنا قرار دهنده برخی دیگر

أَوَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ و يَقْدِرُ

<قدر> (مصدر <يقدر>) در آیه شریفه مربوط به رزق و روزی بوده و به معنای ضیق و تنگ گرفتن است.

۸ - وجود آیات و نشانه های فراوان و گوناگون قدرت خداوند و ربوبیت او، در چگونگی رسیدن روزی انسان ها و فراخی و

أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ

۹ - مؤمنان ، مردمی دانا به منشأ روزی ها و آگاه به وجود آیات و نشانه های خداوند در فراخی و تنگی رزق و روزی

أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۲ - ۷۸

۷ - گشایش و تنگنایی روزی ، بر اساس خواست و تقدیر خداوند است .

ببسط الرزق لمن يشاء و يقدر

۸ - میزان روزی آدمیان ، همواره از سوی خداوند قابل تغییر و فزونی و کاستی است .

ببسط الرزق لمن يشاء و يقدر

برداشت یاد شده از فعل مضارع <ببسط> و <يقدر> - که دلالت بر استمرار و تجدد می کند - صورت گرفته است.

۱۶۱- منشأ نقصان روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۳۰ - ۱

۱- زیادی و کمی روزی انسان ها ، تنها متکی به مشیت خداوند و تقدیر اوست .

إِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ

<يقدر> اگرچه به معنای اندازه و تقدیر است، اما به قرینه <يبسط> (توسعه می دهد) مراد از آن کم دادن است.

۱۶۲- منع روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - ملک - ۶۷ - ۲۱ - ۷

۱۶۳- موانع روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - جمعه - ۶۲ - ۱۱ - ۱۰

۱۰ - شرکت در نماز جمعه ، باعث از دست رفتن روزی مردمان نمی شود .

و إِذَا رَأَوْا تِجْرَةً... وَاللَّهُ خَيْرُ الرَّزْقِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - قلم - ۶۸ - ۱۹ - ۵

۵ - > عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (ع) قَالَ : إِنَّ الرَّجُلَ لِيَذُنِبُ الذَّنْبَ فَيَدْرَأَ عَنْهُ الرِّزْقُ وَ تَلَاهُ - ذَهَ الْآيَةَ : > إِذْ أَقْسَمُوا لِيَصْرَمَنَّهَا مَصْبِحِينَ .
و لا يَسْتَثْنُونَ . فَطَافَ عَلَيْهَا طَائِفٌ مِّن رَّبِّكَ وَ هُمْ نَائِمُونَ < ;

از امام باقر(ع) روایت شده که فرمود: شخص گناهی را انجام می دهد که در پی آن روزی از وی دفع می گردد سپس این آیه را تلاوت فرمود: (إِذْ أَقْسَمُوا لِيَصْرَمَنَّهَا مَصْبِحِينَ. و لا يَسْتَثْنُونَ. فَطَافَ عَلَيْهَا طَائِفٌ مِّن رَّبِّكَ وَ هُمْ نَائِمُونَ).<

۱۶۴- موجبات روزی اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - طلاق - ۶۵ - ۱۱ - ۱۹

۱۹ - ایمان و عمل صالح ، موجب بهره مندی از روزی نیکوی الهی در قیامت

و من یؤمن بالله و یعمل صـلِحًا . . . قد أحسن الله له رزقًا

ص: ۱۰۵

۱۶۵- موجبات روزی نیکو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - طلاق - ۶۵ - ۱۱ - ۱۹

۱۹ - ایمان و عمل صالح ، موجب بهره مندی از روزی نیکوی الهی در قیامت

و من يؤمن بالله و يعمل صـلِحًا . . . قد أحسن الله له رزقًا

۱۶۶- نزول روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۵۹ - ۱

۱ - رزق انسان ، داده خداوند و نازل شده از جانب اوست .

قل أرى إيتم ما أنزل الله لكم من رزق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۶۰ - ۶

۶ - نزول رزق و مباح بودن بهره مندی از آن ، از نشانه های تفضل خداوند بر مردم است .

ما أنزل الله لكم من رزق . . . إن الله لذو فضل على الناس

۱۶۷- نعمت تأمین روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۳۲ - ۸

۸- میوه ها و نباتات تأمین رزق و روزی انسان ، نمودی از نعمت و لطف الهی بر بندگان و شایسته شکر و سپاس

الله الذي خلق السموت و الأرض و أنزل من السماء ماء فأخرج به من الثمرت رزقًا لكم

آیه در مقام امتنان و برشماری نعمتهای الهی است و آهنگ آن، تشویق کننده بندگان به شکر و سپاس در برابر نعمتهای

پروردگار است. گفتنی است جمله <إن الاءنسان لظلوم كفار> در دو آیه بعد (آیه ۳۴) مؤید برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۸۰ - ۱۲

۱۲ - نجات از چنگال دشمن ستمگر و نابودی او ، اعطای مکتب و برنامه زندگی و تأمین ارزاق ، از بزرگ ترین نعمت های الهی است .

أنجین-کم . . . وعدن-کم ... نزلنا علیکم المنّ والسلوی

امتنان به بنی اسرائیل در قالب سه نوع نعمت در آیه بیان شده است: نجات، اعطای برنامه زندگی در طور (تورات) و تأمین

ص: ۱۰۶

رزق آنان. از این رو معلوم می شود که این سه امر، از نعمت های بزرگ الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۸۱ - ۶

۶- روزی های الهی ، مواهبی پاکیزه و خوشگوار برای انسان

طیب-ت ما رزقن-کم

اضافه <طیبات> به <ما رزقناکم> ممکن است بیانیه بوده و گویای این نکته باشد که هر آنچه به شما روزی کرده ایم، طیب و پاکیزه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - ملک - ۶۷ - ۱۵ - ۵

۵- وجود روزی و نیازمندی های بشر در زمین ، از نعمت های خداوند و جلوه لطف او است .

هو الذی جعل لکم الأرض ذلولاً .. و کلوا من رزقه

۱۶۹- نعمت روزی بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۵۴ - ۱

۱- بهشت و نعمت های آن ، روزی و عطای الهی است .

جَنّ-ت عدن .. إنّه-ذا لرزقنا

۱۷۰- نعمت روزی حلال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱۴ - ۱۱

۱۱- روزی های حلال و دلپذیر ، از نعمت های شایان شکرگزاری است .

فكلوا مما رزقكم الله حل - لا طيباً و اشكروا نعمت الله

۱۷۱- نقش روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۱۲ - ۱۲

۱۲ - رزق الهی ، فضل خدا بر انسان

لتبتغوا من فضله

<إبتغاء> (مصدر <تبتغوا>) به معنای تلاش برای دست یافتن به خواسته است و مقصود از <لتبتغوا من فضله> تلاش برای

ص: ۱۰۷

به دست آوردن روزی است. بر این اساس اطلاق فضل بر روزی، بیانگر آن است که همه روزی های انسان فضل الهی به او است.

۱۷۲- وسایل تأمین روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۶ - ۱۵

۱۵ - به حرکت درآمدن کشتی ها در دریا ، وسیله ای مناسب برای کسب روزی است . *

و لتجرى الفلك بأمره و لتبتغوا من فضله

ممکن است تعلیل در <لتبتغوا> برای جمله قبل (ولتجرى الفلك ..) باشد. در این صورت، استفاده می شود که حرکت کشتی ها بر روی آب، وسیله مناسبی برای تحصیل فضل خداوند است.

۱۷۳- وسعت روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۳۷ - ۳

۳ - گشایش روزی ، از مظاهر رحمت الهی بر آدمی است .

و إذا أذقنا الناس رحمه .. أولم يروا أن الله يبسط الرزق

۱۷۴- وقت تقسیم روزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - قدر - ۹۷ - ۱ - ۱۰

۱۰ - > عن اسحاق بن عمار عن أبي عبد الله (ع) قال : سمعته يقول و ناس يسألونه و يقولون إنَّ الأرزاق تقسم ليله النصف من شعبان فقال : لا و الله ما ذلك إلا في ليله تسع عشره من شهر رمضان و احدى و عشرين و ثلاث و عشرين فإنَّ في ليله تسع عشره يلتقى الجمعان و في ليله احدى و عشرين يفرق كلُّ أمر حكيم و في ليله ثلاث و عشرين يمضى ما أراد الله جلَّ جلاله ذلك و هي ليله القدر التي قال الله : < خير من ألف شهر > ;

اسحاق بن عمار گوید: شنیدم که امام صادق(ع)، در جواب مردمی که از او سؤال می نمودند و می گفتند: ارزاق در شب نیمه

شعبان تقسیم می شود، فرمود: سوگند به خداوند، چنین نیست، آن تقسیم انجام نمی گیرد مگر در شب نوزدهم ماه رمضان، شب بیست و یکم و شب بیست و سوم زیرا در شب نوزدهم دو مجموعه [از چیزهایی که باید مقدم افتد یا مؤخر افتد] فراهم می گردد و در شب بیست و یکم، هر امری که محکم و به هم پیوسته باشد، جدا و تنظیم می شود و شب بیست و سوم آنچه خداوند جلّ جلاله اراده فرموده، تنفیذ و اجرا می گردد و آن شب قدر است که خداوند [درباره آن] فرموده: خیر من ألف شهر<.

ص: ۱۰۸

۱۷۵- ویژگیهای روزی اخروی صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۴ - ۸

۸- روزی مؤمنان دارای عمل صالح در قیامت ، از هرگونه رنج و منتی به دور است .

الذین ءامنوا .. أول-ئک لهم ... رزق کریم

مقصود از رزق کریم - چنان که در روح المعانی آمده است - روزی بی رنج و بی منت است زیرا روزی ها یا با تلاش خود انسان ها به دست می آید که همراه با زحمت است و یا از سوی دیگران می رسد که نوعاً توأم با نوعی منت می باشد و ولی روزی خدا چنین نیست.

۱۷۶- ویژگیهای روزی اخروی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۴ - ۸

۸- روزی مؤمنان دارای عمل صالح در قیامت ، از هرگونه رنج و منتی به دور است .

الذین ءامنوا .. أول-ئک لهم ... رزق کریم

مقصود از رزق کریم - چنان که در روح المعانی آمده است - روزی بی رنج و بی منت است زیرا روزی ها یا با تلاش خود انسان ها به دست می آید که همراه با زحمت است و یا از سوی دیگران می رسد که نوعاً توأم با نوعی منت می باشد و ولی روزی خدا چنین نیست.

ص: ۱۰۹

۳- روسیاهی

۱- روسیاهی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۴۲ - ۱

۱ - کسانی در قیامت روسیاه و تیره رخسارند که کفرپیشه و منحرف بوده و بی باکانه در گناه پیش رفته اند .

أول-ئك هم الكفرة الفجرة

فعل <فجر>، در مورد کسی گفته می شود که سر خود را پایین انداخته و بی مبالا پیش می رود؛ <فجور> در اصل به معنای انحراف از حق است و در معنای تاختن به سوی کارهای غیرمجاز نیز استعمال می شود. (لسان العرب)

۲- روسیاهی مفتربان به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۶۰ - ۱

۱ - کسانی که برخدا دروغ بسته اند ، در قیامت با چهره سیاه برانگیخته خواهند شد .

و يوم القي-مه ترى الذين كذبوا على الله وجوههم مسوده

۳- روسیاهی منحرفان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۴۲ - ۱

۱ - کسانی در قیامت روسیاه و تیره رخسارند که کفرپیشه و منحرف بوده و بی باکانه در گناه پیش رفته اند .

أول-ئك هم الكفرة الفجرة

فعل <فجر>، در مورد کسی گفته می شود که سر خود را پایین انداخته و بی مبالا پیش می رود؛ <فجور> در اصل به معنای انحراف از حق است و در معنای تاختن به سوی کارهای غیرمجاز نیز استعمال می شود. (لسان العرب)

۴- عوامل روسیاهی اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۶۰ - ۴۷

۴ - دروغ بستن بر خداوند ، گناهی نابخشودنی و موجب روسیاهی و خواری در قیامت

و یوم القی - مه تری الذین کذبوا علی الله و جوههم مسوده

۷ - تکبر ، عامل روسیاهی اخروی و استحقاق جهنم

ألیس فی جهنم مثوی للمتکبرین

۵- عوامل روسیاهی در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۴۰ - ۲

۲ - احساس بی نیازی از تعالیم دین ، مایه روسیاهی در قیامت

أما من استغنی . فأنت له تصدّی ... و جوه یومئذ علیها غبره

ارائه دو ترسیم از حاضران صحنه قیامت در ذیل سوره، ممکن است اشاره به تقسیمی باشد که در آغاز سوره انجام گرفته بود که در یک طرف ابن ام مکتوم و در طرف دیگر اشراف قرار داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۴۱ - ۲

۲ - روسیاهی در قیامت ، فرجام بی نیاز دیدن خود از پند و اندرز قرآن

أما من استغنی . . . کلاً إنّها تذکره ... ترهقها قتره

ارتباط این آیه با آیات آغاز سوره، گویای برداشت یاد شده است.

روسیاهان

۶- افسردگی اخروی روسیاهان

۱ - چهره برخی از اهل محشر، در غباری سیاه و دود آسا فرو رفته، آثار افسردگی و اندوه از سر و روی آنان خواهد بارید.

ترهقها قتره

<رَهَقٌ> یعنی، فراگرفتن و پوشاندن و <قَتْرَةٌ> غباری است که مانند دود، سیاه فام باشد (لسان العرب). هم چنین به هر اندوهی که رخسار انسان را فرا گیرد <قَتْرٌ> گفته می شود. (مقایس اللغه)

ص: ۱۱۱

۷- اندوه اخروی روسیاهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۴۱ - ۱

۱ - چهره برخی از اهل محشر، در غباری سیاه و دود آسا فرو رفته، آثار افسردگی و اندوه از سر و روی آنان خواهد بارید.
ترهقها قتره

<رَهَقٌ> یعنی، فراگرفتن و پوشاندن و <قَتْرَه> غباری است که مانند دود، سیاه فام باشد (لسان العرب). هم چنین به هر اندوهی که رخسار انسان را فرا گیرد <قَتْرٌ> گفته می شود. (مقایس اللغه)

۸- روسیاهان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۴۰ - ۵

۵ - انسان ها در قیامت، با دو چهره مختلف - تابناک و تیره - حضور خواهند یافت و فرجام هر کس، از آغاز حضور مشخص خواهد بود.

فَإِذَا جَاءَتِ الصَّاعَةُ... وَجُوهٌ... وَجُوهٌ

تکرار <وجوه>، بیانگر جواب شرط در <إِذَا جَاءَتْ...> است؛ یعنی، <كَانَ النَّاسُ صَنَفَيْنِ>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۴۲ - ۱

۱ - کسانی در قیامت روسیاه و تیره رخسارند که کفرپیشه و منحرف بوده و بی باکانه در گناه پیش رفته اند.

أول-ئک هم الکفره الفجره

فعل <فجر>، در مورد کسی گفته می شود که سر خود را پایین انداخته و بی مبالا پیش می رود؛ <فجور> در اصل به معنای انحراف از حق است و در معنای تاختن به سوی کارهای غیرمجاز نیز استعمال می شود. (لسان العرب)

روسفیدان

۹- روسفیدان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۴۰ - ۵

۵- انسان ها در قیامت ، با دو چهره مختلف - تابناک و تیره - حضور خواهند یافت و فرجام هر کس ، از آغاز حضور مشخص خواهد بود .

فإذا جاءت الصاخة . . . وجوه ... و وجوه

تکرار <وجوه>، بیانگر جواب شرط در <إذا جاءت...> است؛ یعنی، <كان الناس صنفين>.

ص: ۱۱۲

۱- اهمیت روش شناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۹۶ - ۳

۳ - لزوم به کارگیری بهترین شیوه های رفتاری ، حتی در برابر دشمنان دین

ادفع بالتی هی أحسن السیئه

۲- اهمیت روش شناسی در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۵۱ - ۵

۵ - لزوم شناخت زمینه های مساعد برای تبلیغ و سرمایه گذاری بیشتر برای آن

و أنذر به الذین یخافون أن یحشروا إلی ربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۴۴ - ۹

۹ - لزوم مرحله بندی در کار تبلیغ و توجه به شرایط و زمینه ها در انتخاب شیوه هدایت مردم

فقولا له قولاً لئینا لعلہ یتذکر أو یخشی

۳- بهترین روش خدا شناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۵۳ - ۱۵

۱۵ - علم شهودی به خداوند ، استوارترین راه برای شناخت او است .

أولم یکف برّبک أنه علی کلّ شیء شهید

بنابراین که <شهید> به معنای شهود باشد، مطلب بالا به دست می آید.

ص: ۱۱۳

۴- تبیین روش موفقیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۵۵ - ۷

۷- ارائه راه هدایت به همراه بیان مشکلات آن و نیز ارائه طریق موفقیت بر آنها، از روش های قرآن است.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا... لنبلونكم بشيء من الخوف... و بشر الصبرين

خداوند در این بخش از آیات علاوه بر ارائه راه هدایت - که همان ایمان به رسالت و... می باشد - مشکلات سلوک در این راه را نیز بر شمرده و برای فایق آمدن بر آنها، استعانت از نماز و صبر را مطرح ساخته است.

۵- تعقل در روش مبارزه دشمنان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۹ - ۱،۲

۱ - خداوند، پیامبر (ص) را به اندیشه و تحلیل در چگونگی و شیوه های مخالفت و مبارزه سران کفر و شرک با قرآن و رسالت آن حضرت، فراخواند

انظر كيف ضربوا لك الأمثـل

۲ - ضرورت اندیشه در چگونگی و شیوه های مخالفت و مبارزه سران کفر و شرک با قرآن و پیامبر اسلام (ص) و تحلیل عمیق آن برای رهبران جامعه اسلامی

انظر كيف ضربوا لك الأمثـل

۶- تعقل در روش مبارزه دشمنان محمد(ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۹ - ۱،۲

۱ - خداوند، پیامبر (ص) را به اندیشه و تحلیل در چگونگی و شیوه های مخالفت و مبارزه سران کفر و شرک با قرآن و رسالت آن حضرت، فراخواند

انظر كيف ضربوا لك الأمثـل

۲- ضرورت اندیشه در چگونگی و شیوه های مخالفت و مبارزه سران کفر و شرک با قرآن و پیامبر اسلام (ص) و تحلیل عمیق آن برای رهبران جامعه اسلامی

انظر كيف ضربوا لك الأمثـل

۷- تعقل در روش مبارزه رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۱۱۴

۱ - خداوند ، پیامبر (ص) را به اندیشه و تحلیل در چگونگی و شیوه های مخالفت و مبارزه سران کفر و شرک با قرآن و رسالت آن حضرت ، فراخواند

انظر كيف ضربوا لك الأمثـل

۲ - ضرورت اندیشه در چگونگی و شیوه های مخالفت و مبارزه سران کفر و شرک با قرآن و پیامبراسلام (ص) و تحلیل عمیق آن برای رهبران جامعه اسلامی

انظر كيف ضربوا لك الأمثـل

۳ - کیفیت موضع گیری و شیوه های مبارزاتی سران کفر و شرک علیه قرآن و رسالت پیامبر (ص) ، امری شگفت آور و در خور تأمل و اندیشیدن

انظر كيف ضربوا لك الأمثـل

<كيف> اسم استفهام است؛ ولی در این آیه برای بیان تعجب به کار رفته است، نه استفهام حقیقی.

۸- تعقل در روش مبارزه رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - خداوند ، پیامبر (ص) را به اندیشه و تحلیل در چگونگی و شیوه های مخالفت و مبارزه سران کفر و شرک با قرآن و رسالت آن حضرت ، فراخواند

انظر كيف ضربوا لك الأمثـل

۲ - ضرورت اندیشه در چگونگی و شیوه های مخالفت و مبارزه سران کفر و شرک با قرآن و پیامبراسلام (ص) و تحلیل عمیق آن برای رهبران جامعه اسلامی

انظر كيف ضربوا لك الأمثـل

۳ - کیفیت موضع گیری و شیوه های مبارزاتی سران کفر و شرک علیه قرآن و رسالت پیامبر (ص) ، امری شگفت آور و در خور تأمل و اندیشیدن

انظر كيف ضربوا لك الأمثـل

<كيف> اسم استفهام است؛ ولی در این آیه برای بیان تعجب به کار رفته است، نه استفهام حقیقی.

۹- تعلیم روش احتجاج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۸۰ - ۱۱

۱۱ - خداوند ، تعلیم دهنده پیامبر (ص) در چگونه استدلال کردن و پاسخ گفتن به ادعا های واهی

قل أتخذتم عند الله عهداً .. أم تقولون على الله ما لا تعلمون

برداشت فوق از کلمه <قل> استفاده شده است.

ص: ۱۱۵

تعلیم روش پاسخ به محمد(ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۳ - ۳

۳- خداوند ، شیوه پاسخ گویی به پرسش های مردم را به پیامبر (ص) تعلیم داده است .

و یستلونک .. قل سأتلوا علیکم

۱۰- تعلیم روش حمد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۱۱۱ - ۲

۲- تعلیم شیوه ستایش به انسان ها از سوی خداوند

و قل الحمد لله الذی لم یتخذ ولداً

۱۱- تعلیم روش کشف حقایق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۳۳ - ۳

۳- خداوند ، در برابر مثل های باطل و توصیف های غیر واقعی کافران علیه پیامبر (ص) ، بهترین راه کشف حقیقت و تفسیر جریان حق و باطل را به آن حضرت ارائه می کرد .

و لایأتونک بمثل إلا جئن-ک بالحقّ و أحسن تفسیراً

۱۲- تنوع روش اغواگری شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۳ - ۹

۹- گوناگونی راه های فریب و نیرنگ شیطان برای گمراه کردن انسان

و یتبع کلّ شیطن-ن مرید

برداشت یاد شده بدان احتمال است که جمله <يَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ> به تقدیر <يَتَّبِعُ كُلَّ خَطْوَةٍ مِنْ خَطَوَاتِ الشَّيْطَانِ> باشد.

۱۳- روش ابطال عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۷۶ - ۴،۵

۴ - تظاهر به عقیده ای باطل برای ابطال آن مجاز است.

ص: ۱۱۶

رءا كو كبا قال هذا ربي

۵ - اظهار همراهی با عقیده ای باطل و سپس پرداختن به ابطال آن، روشی در تبلیغ و تربیت است.

رءا كو كبا قال هذا ربي

با توجه به مجموعه آیات همین سوره، روشن است که ابراهیم(ع) برای احتجاج و ابطال پندارهای قوم خویش به اظهار ستاره پرستی و ... پرداخت. از همین جا برمی آید که چنین کاری مجاز بود و شیوه ای در تبلیغ می تواند باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۷۷ - ۲،۵

۲ - ابراهیم(ع) در مقام مجادله با تظاهر به ماه پرستی به ابطال آن پرداخت.

فلما رءا القمر بازغا قال هذا ربي فلما أفل

۵ - تظاهر به عقیده ای باطل، برای رد آن مجاز است.

فلما رءا القمر بازغا قال هذا ربي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۷۸ - ۲

۲ - ابراهیم(ع) در مقام مجادله و برای ابطال عقاید شرک آمیز قوم خویش تظاهر به خورشیدپرستی کرد.

فلما رءا الشمس بازغه قال هذا ربي

۱۴- روش اثبات ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنكبوت - ۲۹ - ۲ - ۵

۵ - مؤمنان، برای استواری ایمان شان، مورد آزمایش قرار می گیرند.

أحسب الناس أن يتركوا أن يقولوا آمنا و هم لا يفتنون

<فتن> در اصل، به معنای <وارد کردن طلا در آتش، به منظور آشکار شدن خالصی آن از ناخالصی> است و در آزمایش هم استعمال می شود (مفردات راغب).

۱۵- روش اثبات توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۴۰ - ۱۰

۱۰ - استفاده از راه تجربه دینی برای اثبات خدای یگانه، از روشهای تبلیغ توحید و خداپرستی

قل أرءیتکم . . . أغير الله تدعون

شیوه ای که در این آیه و آیات مانند آن برای توجه دادن به خدای یگانه به کار رفته، امروزه به نام <تجربه دینی> خوانده می شود. خداوند از این شیوه استفاده کرده و از مواردی که انسان متوجه خدای یگانه می شود، یاد کرده است.

ص: ۱۱۷

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۲۷ - ۸

۸ - پیامبر (ص) برای اثبات حقانیت توحید و بطلان شرک ، از روش مدارا و تدریج استفاده می کرد .

قل من یرزقکم ... و إنا أو إیاکم لعلی هدی أو فی ضل-ل ... لاتستلون عمّا أجرنا

۱۶- روش اثبات حُسن نیت منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۵۳ - ۵

۵ - منافقان ، همواره در صدد نشان دادن حسن نیت خود و جلب نظر و اطمینان مؤمنان به خویش اند .

و أقسموا باللّٰه جهد أیْم-نهم لئن أمرتهم لیخرجنّ

۱۷- روش اثبات حُسن نیت منافقان صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۵۳ - ۴

۴ - تلاش گسترده منافقان صدراسلام برای اثبات حسن نیت خود و جلب نظر و اطمینان پیامبر (ص) و مؤمنان به سوی خویش

و أقسموا باللّٰه جهد أیْم-نهم لئن أمرتهم لیخرجنّ

سوگند مؤکد، دلیل بر وجود چنین تلاشی است.

۱۸- روش اثبات حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۷۸ - ۷

۷ - معجزات پیامبران ، در جهت اثبات حق و ابطال باطل بود .

و ما کان لرسول أن یأتی بأیه إلاّ بإذن اللّٰه

جمله <و خسر هنالك المبتلون> در ذیل آیه، قرینه است براین که معجزات رسولان، در راستای زیان زدن به باطل گرایان و مبارزه با جریان باطل است.

۱۹- روش اثبات حق ستیزی مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۴۹ - ۱۱

ص: ۱۱۸

۱۱ - تحدی با منکران قرآن ، روشی ارائه شده از سوی خدا به پیامبر (ص) برای اثبات دروغ گویی و انگیزه های حق ستیزانه آنان

قل فأتوا بکتب من عند الله هو اهدى منهما

امر در <فأتوا> به اصطلاح برای تعجیز (نشان دادن عجز ناتوانی کافران) و تحدی است.

۲۰- روش اثبات حق یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۵۲ - ۳

۳- یوسف (ع) با تقاضای دادرسی و درخواست بازجویی از زنان ، درصدد بود تا به پادشاه اثبات کند که هرگز با همسر وی رابطه نامشروع نداشته و به او خیانت نکرده است .

ذلك ليعلم أني لم أخنه بالغيب

برداشت فوق ، بر این اساس است که ضمیر در <يعلم> و <لم أخنه> به <ملك> باز گردد.

۲۱- روش اثبات حقایق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۷ - ۷

۷- سؤال از وجدان و برانگیختن حس حق جویی ، وسیله ای برای هوشیاری و روشی در اثبات حقایق

أفمن يخلق كمن لا يخلق أفلاتدكرون

۲۲- روش اثبات دروغگویی مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۴۹ - ۱۱

۱۱ - تحدی با منکران قرآن ، روشی ارائه شده از سوی خدا به پیامبر (ص) برای اثبات دروغ گویی و انگیزه های حق ستیزانه آنان

قل فأتوا بكتـب من عند الله هو أهدي منهما

امر در <فأتوا> به اصطلاح برای تعجيز (نشان دادن عجز ناتوانی کافران) و تحدی است.

۲۳- روش اثبات زنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۴ - ۵

ص: ۱۱۹

۵- اثبات زنا، در گرو شهادت چهار مرد ناظر بر آن کردار ناپسند است .

والذین یرمون المحصن-ت ثم لم یأتوا بأربعة شهداء فاجلدوهم

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که محکومیت به کیفر <قذف>، در صورتی است که چهار شاهد مرد ارائه نشود. بنابراین اگر چهار مرد شهادت بدهد، زنا ثابت خواهد شد.

۲۴- روش اثبات وصیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۱۰۶ - ۴،۵

۴ - شهادت دو مرد مسلمان عادل، طریقی برای اثبات وصیت و حدود آن

شده بینکم .. . حین الوصیه اثنان ذوا عدل منکم

۵ - شهادت دو مرد غیر مسلمان، کافی برای اثبات وصیت و حدود آن، در صورتی که وصیت کننده در مسافرت بمیرد و در آستانه مردن وصیت کند .

او ءاخرا من غیرکم ان انتم ضربتم فی الارض فاصبتکم مصیبه الموت

۲۵- روش اجرای احکام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۰۳ - ۱۷

۱۷ - لزوم توجه به عواطف و ارج نهادن به روحيات مردم، در اعمال قوانین اجتماعی و دینی

خذ من أموالهم صدقه .. و صل علیهم إن صلوتک سکن لهم

۲۶- روش اجرای احکام حدود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۲ - ۱۰

۱۰- استفاده از احساسات مذهبی و عقاید دینی مردم، از روش های قرآن برای اجرای کامل قوانین و حدود در جامعه

الزانية و الزانى فاجلدوا.. إن كنتم تؤمنون بالله

جمله <إن كنتم تؤمنون...> اگر ایمان دارید... ممکن است به منظور بهره گیری از عقاید دینی مردم ادا شده باشد. چنان که برای برانگیختن حمیت و غیرت گروهی، گفته می شود: <اگر غیرت دارید...>.

۲۷- روش اجرای قانون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۱۲۰

۱۷ - لزوم توجه به عواطف و ارج نهادن به روحيات مردم ، در اعمال قوانين اجتماعي و ديني

خذ من أموالهم صدقه .. و صل عليهم إن صلوتك سکن لهم

۲۸- روش احتجاج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۱۷ - ۳۱

۳۱ - برخورد منطقي و استدلالی قرآن با مسيحيان ، در مورد پندار الوهيت برای مسيح (ع)

الذين قالوا إنّ الله هو المسيح .. و الله على كل شيء قدير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۴ - ۱۴

۱۴ - برانگيختن عقل و وجدان به داوري، از روشهای قرآن در احتجاج

قل أغیر الله أتخذ وليا فاطر السموت و الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - يونس - ۱۰ - ۳۸ - ۲

۲ - آموزش بحث و احتجاج با مشرکان به پیامبر (ص) از سوی خداوند

أم يقولون افتريه قل فأتوا بسوره مثله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مريم - ۱۹ - ۴۲ - ۱۰

۱۰ - لزوم به کارگیری ملاطفت و رعایت ادب همراه با استدلال های منطقی در گفتوگو های عقیدتی و دعوت به توحيد

ی-أبت لِمَ تعبد ما لا یسمع

حضرت ابراهیم(ع) آزر را با تعبیر (ای پدر من) مورد خطاب قرار داد که در آن ملاحظت و مهرورزی وجود دارد. جملات بعدی نیز که در مقام استدلال بیان گردیده، همگی دارای مقدمات روشن و نتایج منطقی است. از روش برخورد ابراهیم(ع) می توان نتیجه گرفت که در برخوردهای عقیدتی، این دو رکن باید ملاحظه گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۲۵ - ۸

۸ - طرح پرسش در احتجاج ، برای واداشتن طرف مقابل به اقرار به حق ، از روش های قرآن برای تبیین حقایق است .

و لئن سألتهم من خلق السموت و الأرض ليقولنَّ الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۲۷ - ۷

ص: ۱۲۱

۷- رعایت تدریج در اثبات بطلان عقیده طرف مقابل ، شیوه ای قرآنی است .

قل من یرزقکم ... و انا او ایّاکم لعلی هدّی أو فی ضلّ -ل مبین . قل لاتستلون ... ق

۲۹- روش احتجاج ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۴۲ - ۳،۶

۳- برخورد منطقی و استدلالی حضرت ابراهیم با انحراف عقیدتی و شرک آزر

لَمْ تَعْبُدْ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ

۶- فقدان ادراک بت ها و ناتوانی آنها در برآورده ساختن نیازها و جلوگیری از گزندها ، استدلال ابراهیم (ع) بر نارو بودن بت پرستی

ی-أَبْتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي عَنْكَ شَيْئًا

<إِغْنَاء> (مصدر <لا-یغنی>) به معنای کفایت کردن و بازداشتن است. (برگرفته از <لسان العرب>) و جمله <لا-یغنی عنک شیئاً>، یعنی از تو چیزی را دفع نکرده و تو را از آن کفایت نمی کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۷۲ - ۴

۴- ایجاد سؤال در مردم نسبت به باورهای آنان ، روش ابراهیم (ع) در تذکر دادن و باطل کردن عقاید ایشان

قال هل یسمعونکم إذ تدعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۷۵ - ۳

۳- لزوم استوار بودن باورهای دینی بر دلایل عقلی و نه بر تقلید و سنت ملّی ، در بینش ابراهیم (ع)

قال أفرءیتم ما کنتم تعبدون

۳۰- روش احتجاج انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۱۰ - ۱،۲

۱- انبیای الهی هنگامی که با اظهار تردید اقوام خود به محتوای دعوتشان مواجه شدند ، درصدد اقناع آنان با برهانی خلل ناپذیر برآمدند .

إِنَّا لَفِي شَكِّ مِمَّا تَدْعُونَنَا إِلَيْهِ مَرِيبٌ . قَالَتْ رَسُلُهُمْ أَفَى اللَّهِ شَكُّ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

۲- انبیای اقوام پیشین برای پاسخ گویی و تردید اقوام خود درباره خداوند ، روشی یگانه اتخاذ کردند .

إِنَّا لَفِي شَكِّ مِمَّا تَدْعُونَنَا .. قَالَتْ رَسُلُهُمْ أَفَى اللَّهِ شَكُّ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۱۲۲

۱۶- عنایت انبیا به دادن پاسخ منطقی و بی ابهام به شبهات و اشکالات کافران و مخالفان خویش

قالوا إنا كفرنا .. إنا لفي شكٍّ ممّا تدعوننا ... قالت رسلهم أفي الله شكٌّ ... قا

۳۱- روش احتجاج با کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۴۳ - ۴

۴- خداوند ، تعلیم دهنده پیامبر (ص) در چگونه استدلال کردن بر رسالت خویش و چگونه احتجاج کردن با کافران

قل كفى بالله شهيدًا بيني و بينكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - ملک - ۶۷ - ۲۸ - ۲، ۱

۱ - ارائه شیوه احتجاج با کافران و مشرکان ، از سوی خداوند به پیامبر (ص)

قل أرءيتم إن أهلكني الله

۲ - طرح پرسش های تَبَّه بخش و بیدارکننده ، شیوه ارائه شده از سوی خداوند به پیامبر (ص) در محاجّه با کافران و مشرکان

قل أرءيتم إن أهلكني الله و من معي أو رحمتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - ملک - ۶۷ - ۳۰ - ۱

۱ - ارائه شیوه احتجاج با کافران و مشرکان ، از سوی خداوند به پیامبر (ص)

قل أرءيتم إن أصبح ماؤكم غورًا

۳۲- روش احتجاج با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۸۹ - ۵

۵ - خداوند روش احتجاج با مشرکان را به پیامبر (ص) آموزش داد .

قل لمن الأرض .. قل من رب السموت ... قل من بيده ... قل فأنى تسحرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - نجم - ۵۳ - ۲۲ - ۳

۳ - استفاده از جدل و به کارگیری مبانی باطل گرایان علیه خود آنان ، از روش های قرآن در احتجاج با اهل شرک

ألكم الذکر و له الأُنثى . تلك إذا قسمه ضيزى

با توجه به این که خداوند مبنای ارزشی مشرکان را در تبعیض بین پسران و دختران علیه خود آنان به کار گرفته است، مطلب

ص: ۱۲۳

بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - ملک - ۶۷ - ۲۸ - ۱،۲

۱ - ارائه شیوه احتجاج با کافران و مشرکان ، از سوی خداوند به پیامبر (ص)

قل أرءیتم إن أهلكنی اللّٰه

۲ - طرح پرسش های تَبَّه بخش و بیدارکننده ، شیوه ارائه شده از سوی خداوند به پیامبر (ص) در محاجّه با کافران و مشرکان

قل أرءیتم إن أهلكنی اللّٰه و من معی أو رحمننا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - ملک - ۶۷ - ۳۰ - ۱

۱ - ارائه شیوه احتجاج با کافران و مشرکان ، از سوی خداوند به پیامبر (ص)

قل أرءیتم إن أصبح ماؤکم غورًا

۳۳- روش احتجاج با یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - جمعه - ۶۲ - ۶ - ۱

۱ - رهنمود الهی به پیامبر (ص) ، در احتجاج با یهودیان

قل ی-أیها الذین هادوا

۳۴- روش احتجاج محمد(ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۹۴ - ۱۶

۱۶ - خداوند ، آموزگار پیامبر (ص) در چگونه استدلال کردن و پاسخگویی به مخالفان

قل فلم تقتلون ... و لقد جاءكم موسى ... قل بئسما ... قل إن كانت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۷۱ - ۲

۲ - طرح پرسش های تنبه بخش و بیدار کننده ، شیوه ای ارائه شده از سوی خدا به پیامبر (ص) در مواجهه با مشرکان

قل أرءیتم إن جعل الله .. أفلاتسمعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۷۲ - ۱،۲

ص: ۱۲۴

۱ - آموزش شیوه محاجه با مشرکان از سوی خداوند به پیامبر (ص)

قل أرءیتم إن جعل اللّٰه علیکم النهار سرمدًا . .. من إل-ه غیر اللّٰه ... أفلاتبصرون

۲ - طرح پرسش های تنبه آفرین و بیدارگر ، از شیوه های ارائه شده از سوی خدا به پیامبر در احتجاج با اهل شرک

قل أرءیتم إن جعل اللّٰه . .. أفلاتبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۸۵ - ۹

۹ - ارجاع دادن قضاوت و داوری به خداوند ، آخرین راه پیامبر (ص) در محاجه کافران و مشرکان بهانه جو

قل ربّی أعلم من جاء بالهدی و من هو فی ضل-ل مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۲۷ - ۸

۸ - پیامبر (ص) برای اثبات حقانیت توحید و بطلان شرک ، از روش مدارا و تدریج استفاده می کرد .

قل من یرزقکم .. و إنا أو إیاکم لعلی هدّی أو فی ضل-ل ... لاتسئلون عمّا أجرنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۴۰ - ۲

۲ - پیامبر (ص) ، در بحث و گفت و گو با مشرکان ، از آنان خواستار ارائه دلیل عقلی و نقلی روشن بر اثبات درستی عقاید خویش

قل أرءیتم شرکاء کم الذین تدعون من دون اللّٰه أرونی ماذا خلقوا من الأرض . .. أم ءات

<أرءیتم> به معنای <أخبرونی> (به من خبر دهید) است و <ماذا> اسم استفهام می باشد و این سؤال عقلی درباره نقش معبودها در جهان است <أم> نیز برای استفهام بوده و در آن از مشرکان خواسته شده که نوشته ای از سوی خداوند - که حاکی از حقانیت عقاید آنان باشد - ارائه دهند.

۳۵ - روش احتجاج موسی (ع)

۳ - موسی (ع) با احاله علم و آگاهی در باره اقوام پیشین به خداوند، از منحرف شدن بحث به مسائل غیر اصلی جلوگیری کرد.

فما بال .. قال علمها عند ربی

موسی(ع) به جای پاسخ صریح به سؤال فرعون، علم آن را به خداوند احاله کرده است. بعید نیست فرعون با در ماندگی در برابر منطق او، با طرح پرسشی در باره اقوام گذشته، سعی در منحرف ساختن بحث داشته است. از این رو موسی(ع) با احاله پاسخ به خداوند، نقشه فرعون را خنثی نموده است.

ص: ۱۲۵

۳۶- روش احقاق حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۱۰۹ - ۵

۵- هشدار و انذار و یا توسل به قدرت در مسیر احقاق حق و پیاده کردن دین ، باید پس از اتمام حجت و بیان حقایق دینی باشد .

و ما أرسلنك إلا رحمة للعالمين... قل إنما يوحى إليّ... فهل أنتم مسلمون . فإ

۳۷- روش ارائه پیشنهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۸۷ - ۱۲

۱۲- توجیه پیشنهاد ها و توصیه ها با بیان فرجام و نتیجه آنها ، امری شایسته و نیکوست .

لأتأيسوا من روح الله إنه لا يأيس من روح الله إلا القوم الكـفرون

جمله <إنه لا يأيس...> تعلیل برای <لأتأيسوا...> است. یعقوب(ع) توصیه خویش (مأیوس نشدن از رحمت الهی) را با بیان فرجام آن (سقوط به ورطه کفر) تعلیل و توجیه کرد و این درسی است برای همگان که توصیه و یا فرمان خویش را با دلیل و بیان فرجام آن قرین سازند.

۳۸- روش ارائه توصیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۸۷ - ۱۲

۱۲- توجیه پیشنهاد ها و توصیه ها با بیان فرجام و نتیجه آنها ، امری شایسته و نیکوست .

لأتأيسوا من روح الله إنه لا يأيس من روح الله إلا القوم الكـفرون

جمله <إنه لا يأيس...> تعلیل برای <لأتأيسوا...> است. یعقوب(ع) توصیه خویش (مأیوس نشدن از رحمت الهی) را با بیان فرجام آن (سقوط به ورطه کفر) تعلیل و توجیه کرد و این درسی است برای همگان که توصیه و یا فرمان خویش را با دلیل و بیان فرجام آن قرین سازند.

۳۹- روش ارتباط با خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۳ - ۱۰

۱۰ - تحقق وحی در نظام طبیعت و انتخاب آن به عنوان راه ارتباط خداوند با خلق ، متکی به عزت و حکمت او است .

كذلك يوحى إليك .. الله العزيز الحكيم

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که وصف عزیز و حکیم نظر به توجیه و تبیین اصل وحی داشته و پاسخی به دو پرسش

باشد: الف) آیا راستی وحی امری ممکن است ؟ ب) چرا شیوه وحی به عنوان راه ارتباط خدا با خلق انتخاب شده است؟

ص: ۱۲۶

۴۰- روش ارتباط خدا با انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۳۶ - ۵

۵- وحی ، طریق ارتباط خداوند با پیامبران و ابلاغ برنامه ها و گزارش ها به ایشان

و أوحى إلی نوح أنه لن يؤمن . . . فلا تبئس بما كانوا يفعلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۱۰۹ - ۶

۶- ارتباط خداوند با پیامبران خویش از طریق وحی بود .

إلا رجلاً نوحی إلیهم

۴۱- روش ارتجاعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۵۲ - ۲

۲ - تکذیب پیامبران ، شیوه ای ارتجاعی است .

كذلك ما أتى الذین من قبلهم من رسول إلا قالوا

از آن جا که معمولاً منکران انبیا سخن خود را در قالب تقلید از پیشینیان مطرح می کنند، تعبیر <ما أتى..> می تواند در مقام تحقیر ایشان باشد و دیرینه کفر را در گذشته های جوامع دور از تمدن باز نمایاند.

۴۲- روش ارضای غریزه جنسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۷۸ - ۸،۱۵

۸- ازدواج با جنس مخالف ، تنها روش صحیح و مبرا از پلیدی برای اطفای شهوت جنسی

ه-ؤلاء بناتی هنّ أطهر لکم

کلمه <أطهر> افعال تفضیل است و در آن معنای مفاضله و برتری لحاظ نشده است؛ بلکه به معنای طاهر (پاک) می باشد. این گونه استعمال (به کارگیری افعال تفضیل به جای اسم فاعل و مانند آن) برای تأکید و مبالغه است.

۱۵- اطفای شهوت جنسی از غیر طریق ازدواج و انتخاب همسر ، خلاف تقوا و خداترسی است .

فاتقوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۷۱ - ۴

ص: ۱۲۷

۴- ازدواج زن و مرد ، راه مقبول در شریعت حضرت لوط (ع) و وسیله طبیعی و شایسته برای ارضای غریزه جنسی

قال هـ-ؤلاء بناتی إن كنتم فـعلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۶ - ۳

۳- ارضای غرایز جنسی به گونه ای مشروع (اختیار همسر یا تملک کنیز) ، امری مقبول و مورد پذیرش اسلام

إلا علی أزوجهم ... فإنهم غیر ملومین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۷ - ۱

۱- ارضای غرایز جنسی جز از طریق همسر یا کنیز مملوک ، قانون شکنی و تجاوز به حدود الهی است .

إلا علی أزوجهم أو ... فمن ابتغی ... فأولـئک هم العادون

<إبتغاء> (مصدر <ابتغی>) به معنای طلب کردن است. <وراء> معادل <سوی> است، یعنی، به غیر از و یا فراتر از. <ذلک> اشاره است به حدی که خداوند برای ارضای غریزه جنسی تعیین کرده است (آمیزش با همسر یا کنیز مورد تملک). <عدوان> (مصدر <العادون>) به معنای تجاوز کردن و از حد گذشتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۶۶ - ۲،۳

۲- همسری مردان با زنان ، راهی طبیعی و خدایسند برای ارضای غریزه جنسی

و تذرون ما خلق لکم ربکم من أزوجهکم

۳- نکاح و ارضای غریزه جنسی از طریق طبیعی و خدایسند ، در جهت منافع و مصالح انسان ها است .

و تذرون ما خلق لکم ربکم

برداشت یاد شده با توجه به قید <لکم> (برای شما) استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - ارضای غریزه جنسی از راه ازدواج با جنس مخالف (زن) ، تنها روش طبیعی و خداپسند

أنتکم لتأتون الرجال شهوه من دون النساء

قید <من دون النساء> می رساند که راه طبیعی این است که مرد از طریق ازدواج با زن، ارضای غریزه کند و نه از طریق دیگر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - معارج - ۷۰ - ۳۰ - ۳

۳ - ارضای غرایز جنسی ، به گونه ای مشروع (اختیار همسر یا تملک کنیز) ، امری مقبول و مورد پذیرش اسلام

إلا على أزوجهم أو ما ملكت أيم-نهم

ص: ۱۲۸

۴۳- روش ارضای غریزه جنسی در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - معارج - ۷۰ - ۳۰ - ۴

۴- ارضای غرایز جنسی، حتی از راه آمیزش با همسر و یا کنیز خود، مورد ملامت در بینش برخی از مردم عصر بعثت

فإنهم غیر ملومین

تعبیر <غیر ملومین> (نکوهیده نیستند)، می تواند تعریضی باشد به اندیشه رهبانان که هرگونه ارضای غرایز جنسی را، منافی با مقامات معنوی می پنداشتند.

۴۴- روش استفاده از اعضای بدن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۵۰ - ۵

۵- خداوند، هر موجودی را با شیوه بهره گیری از اعضا و ویژگی های خویش، آشنا ساخته و مصلحت ها و راه رسیدن به آن را به او آموخته است.

أعطی کلّ شیء خلقه ثمّ هدی

متعلق <هدی> به قرینه جمله قبل، ویژگی های خلقت و نحوه به کارگیری آن در جهت منافع است.

۴۵- روش اصلاح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۳۴ - ۴۰، ۳۱

۳۱- پند و اندرز، بی اعتنایی و تنبیه بدنی، از روش های اصلاح رفتار های ناهنجار

و التي تخافون نشوزهنّ فعظوهنّ و اهجروهنّ فی المضاجع و اضربوهنّ

۴۰- بی اعتنایی مرد به همسر خویش در بستر، شیوه ای برای جلوگیری از ناسازگاری وی

و التي تخافون نشوزهنّ... و اهجروهنّ فی المضاجع

امام باقر (ع) درباره <واهجروهنّ في المضاجع> در آیه فوق فرمود: یحوّل ظهره اليها.

مجمع البيان، ج ۳، ص ۶۹؛ نورالثقلین، ج ۱، ص ۴۷۸، ح ۲۳۱.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۶۰ - ۹، ۱۰

۹ - ارائه راه صحیح در مسیر مبارزه با انحرافات، از روش های قرآن

فان تنازعتم فی شیء فردّوه الی الله و الرّسول .. الم تر الی الذین یزعمون أنّهم

۱۰ - ضرورت ارائه روش های صحیح، قبل از نقد و بازداري از روش های انحرافی

فان تنازعتم فی شیء فردّوه الی الله و الرّسول .. یریدون ان یتحاكموا الی الطّاغ

ص: ۱۲۹

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۱۸ - ۱۸، ۱۰

۱۰ - مبارزه منفی و تحریم روابط با خطاکاران ، از روش های مؤثر و سازنده در برخورد با آنان

ضاقَت علیهم الأرض .. و ظنوا أن لا ملجأ من الله إلا إليه

برداشت فوق با توجه به شأن نزول آیه شریفه است که مسلمانان، با متخلفان از جنگ تبوک، قطع رابطه کردند.

۱۸ - فراهم آوردن زمینه و شرایط مناسب توبه برای خطاکاران - پس از یک دوره مبارزه منفی - از روش های مؤثر و سازنده در اصلاح آنان

و علی الثلثة الذین خلفوا حتی إذا ضاقت علیهم الأرض .. ثم تاب علیهم لیتوبوا إن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۲ - ۷

۷ - فراهم آوردن تسهیلات زندگی و نیاز های طبیعی افراد صالح و درست کار ، از روش های مؤثر در تشویق دیگران به درست کاری و اصلاح خویشتن

و أنکحوا.. و الص-لحین من عبادکم و إمائکم

<الصالحین> به منزله قید برای <عبادکم و إمائکم> است. بی شک اگر تنها افراد صالح و درست کار جامعه، از کمک و تسهیلات زندگی دیگران برخوردار شوند، افراد ناصالح و نادرست نیز، به صلاح و درست کاری تشویق شده و به آن روی خواهند آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۶۰ - ۱۳

۱۳ - برای جلوگیری از ناهنجاری اجتماعی ، تنها جنبه دیوار دفاعی ایجاد کردن ، کافی نیست و باید با ریشه های آن نیز به مبارزه برخاست .

یدنین علیهنّ من جل-یبهنّ ذلک أدنی أن یعرفن فلا یؤذین .. لئن لم ینته المن-فقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - اقدام های قاطع برای دفع فساد از جامعه ، با رعایت مراحل و شرایط ، روا و جایز است .

لئن لم ينته المنفقون .. أينما ثقفوا أخذوا وقتلوا تقتيلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۸۵ - ۵

۵ - آغاز کردن تبلیغ دین و حرکت اصلاحی از نزدیکان و اطرافیان ، شیوه ابراهیم (ع)

إذ قال لأبيه و قومه ماذا تعبدون

برداشت یاد شده از آن جا است که ابراهیم(ع) در آغاز تبلیغ خود، پدر و اطرافیان خود را مخاطب قرار داد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - حجرات - ۴۹ - ۹ - ۱۲، ۴، ۹

ص: ۱۳۰

۴- در جریان درگیری و جنگ دو گروه از مسلمانان، نخست باید آنان را به مسالمت واداشت و در مرحله بعد با متجاوز برخورد کرد.

و إن طائفتان .. فأصلحوا ... فإن بغت

۹- ضرورت رعایت عدل و انصاف، در ایجاد صلح میان دو گروه مؤمن متخاصم

فأصلحوا بينهما بالعدل

۱۲- میانجی گری برای ایجاد صلح، بیش از هر چیز نیازمند عدل و انصاف است.

فأصلحوا بينهما بالعدل و أقسطوا إنَّ الله يحبَّ المقسطين

تأکید <عدل> با <أقسطوا> و جمله <إنَّ الله يحبَّ المقسطين> اهمیت موضوع را در روند برقراری صلح می نمایاند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - حجرات - ۴۹ - ۱۰ - ۹

۹- لزوم رعایت تقوا و ارزش های الهی، در میانجی گری و ایجاد صلح میان مؤمنان

فأصلحوا .. و اتَّقوا الله

برداشت بالا- بنابر این نکته است که امر <اتَّقوا..> نظر به کیفیت اصلاح گری داشته باشد؛ چنان که در آیه قبل، خداوند رعایت عدالت در اصلاح گری را یادآور شده است.

۴۶- روش اصلاح اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۹ - ۱۷

۱۷- ارائه روش صحیح، پس از طرد سنت های غلط، از روش های تربیتی قرآن است.

ليس البر .. و لكن البر من اتقى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۴۶ - ۵

۵- تصحیح مرکزیت قدرت و حاکمیت جامعه ، راهکار اصلاح و هدایت مردم

ثم أرسلنا موسى . . . إلى فرعون و ملائجه

با توجه به این که حضرت موسی (ع) در امر رسالت، نخست به سوی فرعون - که محور قدرت و حاکمیت بود - فرستاده شد، می توان برداشت فوق را به دست آورد.

۴۷- روش اصلاح اقتصادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - مطففین - ۸۳ - ۱ - ۳

۳- انذار و هشدار به عذاب ، روشی قرآنی در اصلاح روابط اقتصادی مردم

ویل للمطففین

ص: ۱۳۱

۴۸- روش اصلاح انحراف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۵ - ۲۹

۲۹ - ارائه راه حل صحیح به همراه نهی از راه های انحرافی ، از روش های تربیتی قرآن

محصلین غیر مسفحین

۴۹- روش اصلاح حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۱۰۲ - ۱۳

۱۳- انذار پس از تبیین حق ، وسیله ای است در جهت اصلاح حق ناپذیران

لقد علمت .. و إني لأظنك يـ فرعون مثبوراً

ذکر <إني لأظنك يافرعون مثبوراً> پس از ارائه معجزه و رد آن از سوی فرعون، احتمال دارد وارد شدن از در تهدید برای اصلاح باشد.

۵۰- روش اصلاح فساد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۳۴ - ۳۳

۳۳ - استفاده از عواطف زن ، زمینه ای مناسب برای اصلاح رفتار های ناهنجار وی

و اهجروهنّ فی المضاجع

ترک همخوابگی، یک مسأله عاطفی است که در مورد اصلاح زنان سفارش شده است.

۵۱- روش اضلال رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۳۰ - ۲

۲- سران کفر و شرک ، برای منحرف کردن مردم از مسیر خدا و توحید ، به ساختن شبیه و مانند برای خداوند روی آوردند .

أحلّوا قومهم دار البوار .. و جعلوا لله أنداداً ليضلّوا عن سبيله

از سیاق این آیه و آیات قبل استفاده می شود که درباره سران کفر و شرک است . زیرا مبتلا- کردن مردم به سرنوشت و جایگاه شوم (و أحلّوا قومهم دار البوار) و نیز مانند درست کردن برای خدا و اضلال مردم از راه خدا (و جعلوا لله أنداداً ليضلّوا عن سبيله) کار رهبران و سران کفر و شرک است.

ص: ۱۳۲

۵۲- روش اضلال رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۳۰ - ۲

۲- سران کفر و شرک ، برای منحرف کردن مردم از مسیر خدا و توحید ، به ساختن شبیه و مانند برای خداوند روی آوردند .

أحلّوا قومهم دار البوار .. و جعلوا لله أندادًا ليضلّوا عن سبيله

از سیاق این آیه و آیات قبل استفاده می شود که درباره سران کفر و شرک است . زیرا مبتلا- کردن مردم به سرنوشت و جایگاه شوم (و أحلّوا قومهم دار البوار) و نیز مانند درست کردن برای خدا و اضلال مردم از راه خدا (و جعلوا لله أندادًا ليضلّوا عن سبيله) کار رهبران و سران کفر و شرک است.

۵۳- روش اضلال شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۲۷ - ۱۵

۱۵- > قال الصادق (ع) : ان الشيطان ليأتي الرجل من أوليائنا عند موته عن يمينه و عن شماله ليضلّه عمّا هو عليه فيأبى الله عزّوجلّ له ذلك و ذلك قول الله تعالى : > يثبت الله الذين آمنوا بالقول الثابت في الحياة الدنيا و في الآخرة < ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: همانا شیطان برای گمراه کردن دوستان ما به هنگام مرگشان، از چپ و راست به آنان نزدیک می شود. پس خداوند - عزّوجلّ - از گمراهی او مانع می شود و این همان سخن خداوند است که می فرماید: > يثبت الله الذين آمنوا بالقول الثابت ... <.

۵۴- روش اطلاع رسانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - غاشیه - ۸۸ - ۱ - ۴

۴ - برانگیختن مخاطب به دقت در گفتار و تشویق او به شنیدن گزارش ، روشی مطلوب در شیوه اطلاع رسانی است .

هل أتى-ک

۵۵- روش اغوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۲۵ - ۵

۵ - زیبا جلوه دادن اعمال زشت و باور های نادرست ، شیوه اغواگران و رهنمان ایمان مردم

فزیّنوا لهم ما بین أیدیهم و ما خلفهم

ص: ۱۳۳

۵۶- روش اغواگری ابلیس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۱۷ - ۲

۲ - ابلیس دارای شیوه ها و روشهای مختلف در منحرف ساختن انسان

ثم لأتینهم من بین أیدیهم

برداشت فوق بر این اساس است که جهات یاد شده (مقابل و ..) کنایه از شیوه های مختلف باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۳۹ - ۶

۶- ابلیس ، از طریق ترین اعمال ناپسند و خوب جلوه دادن آنها ، مردم را به گمراهی می کشاند .

قال ربّ بما أغویتنی لأزیننّ لهم فی الأرض و لأغوینهم أجمعین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۶۴ - ۱۵، ۱۱، ۱۰، ۱

۱- تحریک و انگیزش ، شیوه اصلی ابلیس برای منحرف ساختن آدمیان

و استفزز من استطعت منهم

بسیاری از مفسران بر آنند که تعبیرهای <استفزز .. بصوتک> و <أجلب علیهم بخیلک و رجلك> تمثیل است که در آن شیطان به فرمانده لشکری که با فریادش، بسیج عمومی اعلان می دارد و لشکرکشی می کند، تشبیه شده است.

۱۰- استفاده ابلیس از همه نیروها و توان خویش ، در صورت تأثیر نداشتن نغمه های نرم وی

و استفزز .. و أجلب

۱۱- تلاش ابلیس در کشاندن مال و نسل انسان به سوی حرام و استفاده از آن در جهت هدف های خویش

و شارکهم فی الأموال و الأول-د

۱۵- ابلیس ، از تمامی توان خویش و ابزار های مختلف در منحرف ساختن آدمیان استفاده می کند .

و استفزز ... بصوتك و أجلب ... و شاركهم ... و عدهم

۵۷- روش اغواگری رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صفات - ۳۷ - ۲۸ - ۵

۵ - استفاده از قدرت و تظاهر به خیرخواهی ، از روش های پیشوایان کفر و شرک برای فریب و گمراهی توده ها

قالوا إنکم کنتم تأتوننا عن الیمین

ص: ۱۳۴

۵۸- روش اغواگری رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۲۸ - ۵

۵ - استفاده از قدرت و تظاهر به خیرخواهی ، از روش های پیشوایان کفر و شرک برای فریب و گمراهی توده ها

قالوا إنکم کنتم تأتوننا عن الیمین

۵۹- روش اغواگری شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۶۸ - ۱۲، ۱۱

۱۱ - شیطان ، به تدریج و گام به گام انسان ها را به انحراف و سقوط می کشاند .

و لاتتبعوا خطوت الشیطن

<خطوه> (مفرد خطوات) به معنای گام است و مراد از آن در آیه شریفه، مسیری است که شیطان برای انسانها ترسیم می کند. جمع آوردن کلمه خطوات اشاره به این است که: شیطان برای منحرف ساختن، راهها و مسیرهای گوناگونی دارد و یا حاکی از آن است که وی به تدریج و گام به گام آدمی را به سوی گمراهی سوق می دهد.

۱۲ - شیطان برای انحراف انسان ها از راه های گوناگونی بهره می جوید .

و لاتتبعوا خطوت الشیطن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۲۰ - ۱

۱ - وعده های دروغین و ایجاد آرزوهای موهوم ، از روش های شیطان برای گمراه ساختن مردم

و لاضلنهم ... یعدمهم و یمنیهم و ما یعدمهم الشیطن الا غروراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۶۳ - ۴

۴- تزئین اعمال ناروا ، از راه های اغواگری شیطان

فزیّن لهم الشیطان-ن أعم-لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۶۴ - ۱۴

۱۴- وعده دادن و آرزو پروری ، از شگرد های شیطان در به دام افکندن انسان

و شارکهم ... و عدهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۲۰ - ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴

۶- راهنمایی آدم به درخت جاودانگی و ملک و سلطنت همیشگی ، پوشش شیطان برای فریب آدم و حوا و وادار ساختن آنان

ص: ۱۳۵

به خوردن از میوه درخت ممنوع

هل أدلك علی شجرة الخلد و ملك لا یبلی

مقصود از <شجرة الخلد> درختی است که خوردن میوه آن موجب جاودانگی گردد. <ملك> به معنای مال و نیز سلطنت آمده است (قاموس). مراد از <ملك لا یبلی> مالکیت و حاکمیتی است که زوال نپذیرد و فرسوده نگردد.

۱۱ - شیطان ، از نیازها و خواسته های آدمی برای فریب و وسوسه در دل آنان بهره می برد .

هل أدلك علی شجرة الخلد و ملك لا یبلی

۱۲ - شیطان ، در جهت اهداف خود ، واقعیت ها را معکوس جلوه می دهد .

فلا یخرجنكما .. هل أدلك علی شجرة الخلد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۲۱ - ۴

۴ - فریب انسان توسط شیطان ، تدریجی و گام به گام است .

ی-أیها الذین ءامنوا لاتتبعوا خطوت الشیط-ن

<خطوه> (مفرد <خطوات>) به معنای قدم برداشتن است. بنابراین شیطان در مسیر فریب انسان، تنها یک قدم بر نمی دارد؛ بلکه به دنبال هر گامی، گام دیگری برمی دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۲۴ - ۱۰

۱۰ - زیبا جلوه دادن اعمال گمراهان در نظرشان ، از شیوه های اغواگری شیطان

و زین لهم الشیط-ن أعم-لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنكبوت - ۲۹ - ۳۸ - ۹

۹ - از جمله راه های شیطان ، برای فریب مردمان آراستن کارهای بد به شکلی زیبا است .

و زَيْنَ لَهُمُ الشَّيْطَانِ - نَأْمُ - لَهُمُ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۸ - ۳

۳ - تزئين اعمال زشت و ناروا ، از راه های اغواگری شیطان و نمودی از دشمنی او نسبت به انسان

و لا یغرنکم باللّٰه الغرور . إنّ الشیطان لکم عدوّ... أفرمن زین له سوء عمله فرءاه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۳۶ - ۵

۵ - برانگیختن حس انتقام جویی در انسان ، از شگرد های شیطانی است .

ادفع بالتی هی أحسن . . . و إمّا ینزعنک من الشیطان نزع

ص: ۱۳۶

۶۰- روش اقناع مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۲۸ - ۷

۷- قرآن کریم از شیوه های گوناگون استفاده می کند تا مشرکان را برای دست کشیدن از معبود های ساخته دست خویش قانع کند .

و من ءای-ته أن خلقکم .. و أن خلق لکم ... خلق السم-وت ... یریکم البرق ... أن تق

پس از اقامه دلیل های روشن برای اثبات وحدانیت خداوند، روی آوردن به بیان تمثیلی و عامیانه کردن مطلب، جهت تفهیم پوچی معبودهای جعلی، حکایت از حقیقت یاد شده می کند.

۶۱- روش امر به معروف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۱۹ - ۱۳

۱۳ - امر به معروف و نهی از منکر، با روش ناهنجار و داد و فریاد، نفرت انگیز و دارای تأثیر منفی است . *

و امر بالمعروف و انه عن المنکر .. و اغضض من صوتک إن أنکر

احتمال دارد سفارش به روی نگرداندن از مردم و نیز رعایت اعتدال در رفتار و کاستن از صدا، پس از توصیه به امر به معروف و نهی از منکر، به این منظور باشد که در انجام امر به معروف و نهی از منکر، باید موازین یاد شده رعایت گردد و گرنه، همان گونه که صدای الاغ برای گوش ها ناهنجار است امر به معروف و نهی از منکر بدون رعایت موازین اخلاقی هم اثر منفی دارد.

۶۲- روش انتخاب دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۱۸ - ۱۱

۱۱ - لزوم اجتناب از هرگونه تقلید کورکورانه در علوم و معارف الهی و در گزینش آنها

الذین یستمعون القول فیتبعون أحسنه

۶۳- روش انذار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۵۲ - ۶

۶ - انذار و تبلیغ اهل ایمان نباید به گونه ای باشد که موجب طرد آنان شود.

و أنذر به .. و لا تطرد الذین یدعون ربهم

از اینکه در آیه قبل انذار بیمناکان از قیامت مطرح بود، که شامل مؤمنان هم می شود، و در این آیه از طرد مؤمنان نهی شده، برداشت فوق استفاده شده است.

ص: ۱۳۷

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۲۸ - ۳

۳ - یادآوری قیامت، از روشهای قرآن برای انذار و تبلیغ است.

كذلك يجعل الله الرجس على الذين لا يؤمنون . . . و يوم يحشرهم جميعا

<یوم>، ظرف و متعلق به فعلی محذوف مانند <اذکر> است. یعنی آن روز را به مردم یادآوری کن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۹۷ - ۱۱

۱۱ - بهره گیری قرآن از شیوایی سخن و رسایی آن در بشارت و بیم دهی

فإنما یسرن-ه . . . لتبشّر... و تنذر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۴۸ - ۴

۴ - انذار نیز می تواند در قالب گفتاری نرم و به دور از خشونت بیان گردد .

فقولا له قولاً لیئناً . . . أن العذاب علی من کذب

خداوند در آیات گذشته، موسی و هارون(ع) را به اتخاذ روشی ملایم و گفتاری نرم توصیه نمود، و سپس پیام هایی - از جمله انذار - را به آنان القا کرد. از این رو باید گفت نرمی گفتار به معنای ترک انذار نیست؛ بلکه با لحن ملایم و مناسب نیز می توان انذار کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۹۴ - ۸

۸ - یادآوری سرگذشت امت های پیشین ، از شیوه های قرآن در انذار خلق

لتکون من المنذرين

با توجه به ارتباط این آیه با آیات قبل - که به گونه منظم سرنوشت امت های هلاک شده را یکی پس از دیگری بیان کرده

است - می توان برداشت یاد شده را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۸۶ - ۵

۵ - تأثیر بهینه تبلیغات دینی و بشارت و اخطار به مردم ، در گرو خلوص و اظهار بی نیازی و درخواست نکردن مزد از مردم

قل ما أسئلكم عليه من أجر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۱۶ - ۸،۱۵

۸ - یادآوری دوزخ و عذاب آتش آن ، بهترین و مؤثرترین وسیله اخطار دادن به بندگان و بازداشتن آنان از هرگونه عصیان و نافرمانی پروردگار

لهم من فوقهم ظلل من النار

۱۵ - اخطار و بیم دادن ، باید از سر لطف و شفقت باشد .

ص: ۱۳۸

ذَلِكَ يَخَوْفُ اللَّهَ بِهِ عِبَادَهُ ي-عِبَادَ فَاتَّقُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۱۳ - ۴

۴ - ضرورت تبیین و توضیح حقایق ، قبل از تهدید و انذار

قل أئنکم لتکفرون... فإن أعرضوا فقل أئنرتکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۷ - ۱۲

۱۲ - لزوم اولویت دادن به نقاط مرکزی و محوری در تبلیغ و انذار

لتنذر أم القرى

۶۴- روش انفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۲۹ - ۱۲

۱۲- > عن أبي عبد الله (ع) : ... علم الله عزّوجلّ نبيه كيف ينفق ، و ذلك انه كانت عنده أوقيه من الذهب ، فكره أن يبیت عنده فتصدق بها فأصبح و ليس عنده شيء و جاءه من يسأله فلم يكن عنده ما يعطيه ، فلامه السائل و أعتّم هو حيث لم يكن عنده ما يعطيه و كان رحيماً رقيقاً فأدّب الله تعالى نبيه (ص) بأمره فقال : > و لاتجعل يدك مغلوله إلى عنقك و لاتبسطها كلّ البسط فتقع ملوماً محسوراً < يقول : إن الناس قد يسألونك و لايعذرونك فإذا أعطيت جميع ما عندك من المال كنت قد حسرت من المال ... ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: .. خداوند عزّوجلّ پیامبرش را آموخت تا چگونه انفاق کند و این چنین بود که مقداری طلا نزد حضرت بود. پس خوش نداشت که تا صبح نزد خویش نگه دارد، پس انفاق کرد و صبحگاهان در نزد او چیزی باقی نماند. شخصی نزد ایشان آمد و چیزی را درخواست کرد و نزد او چیزی نبود تا به او دهد. پس آن شخص حضرت را ملامت کرد و پیامبر(ص) هم به جهت اینکه چیزی نداشت تا بدو بدهد غمگین شد و آن حضرت بسیار مهربان و رقیق القلب بود. پس خداوند تعالی - پیامبرش را با فرمانی آموخت و فرمود: > و لاتجعل يدك مغلوله إلى عنقك و لاتبسطها كلّ البسط فتقع ملوماً محسوراً< [یعنی، خداوند] می فرماید: همانا مردم از تو درخواست می کنند و عذری را از تو نمی پذیرند، پس اگر همه دارایی ات را ببخشی، در تنگنا قرار می گیری.<

۶۵- روش ایمان به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۳۷ - ۱۰

۱۰ - مطالعه آفاقی ، روشی کارآمد در جهت گرایش به توحید

و من ءای-ته الیل و النهار . .. و اسجدوا لله

ص: ۱۳۹

۶۶- روش بر خورد اصحاب ایکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۸۵ - ۱

۱ - موضع گیری خصمانه مردم ایکه در برابر نصیحت های شعیب (ع)

قالوا إنما أنت من المسخرين

ضمیر فاعل در <قالوا> به <اصحاب الأیکه> بازمی گردد. <إنما> از ادوات قصر است؛ بنابراین جمله <إنما أنت من المسخرين> به تقدیر <ما أنت إلا من المسخرين> می باشد. <مسخر> نیز به کسی گفته می شود که به سختی افسون شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۸۷ - ۲

۲ - اقدام مردم ایکه به ناتوان جلوه دادن شعیب (ع)، با هدف وادار ساختن وی به عقب نشینی از مواضع تبلیغی خویش

فأسقط علينا كسفاً من السماء إن كنت من الصـدقین

امر در <أسقط> به اصطلاح تعجیزی است. بنابراین، مردم ایکه اقتراح یاد شده (فرو ریختن قطعات آسمانی) را در شرایطی مطرح کردند که می پنداشتند، انجام آن امری غیر ممکن است و شعیب(ع) از این کار ناتوان بوده و به ناچار دست از تبلیغاتش خواهد کشید.

۶۷- روش بر خورد اشراف مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۵۳ - ۵

۵ - اشراف مکه در صدر اسلام مؤمنان تهیدست را تحقیر می کردند.

أهلؤا من اللّٰه علیهم من بیننا

۶۸- روش بر خورد آزر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵- آزر با حضرت ابراهیم (ع) و عقاید توحیدی او، علی رغم دعوت منطقی، مستدل و عاطفی آن حضرت، برخوردی خشن و غیر منطقی داشت.

لئن لم تنته لأرجمنك

در کلام آزر هیچ استدلال و پاسخی وجود ندارد. تنها وجه شاخص سخن او ارباب و تهدید است و حتی در خطاب به او هم کمترین عطفی نظیر <یا بنی> در پاسخ <یا ایت> به کار نبرد.

۶- آزر با تهدید ابراهیم (ع) به سنگسار کردن و نیز دور ساختن او از خود، در صدد تحمیل عقیده خویش بر ابراهیم (ع) و

بازداشتن او از توحید بود .

لئن لم تنته لأرجمّك واهجرني ملياً

۶۹- روش برخورد ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۴۲ - ۳

۳- برخورد منطقی و استدلالی حضرت ابراهیم با انحراف عقیدتی و شرک آزر

لَمْ تَعْبُدْ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۴۷ - ۱۳، ۱۲، ۲

۲- حضرت ابراهیم (ع) با وجود برخورد خشن و تهدید های آزر ، با او گفتاری ملایم و برخوردی مهربانانه داشت .

قال سل-م عليك سأستغفر لك ربّي

۱۲- برخورد ابراهیم (ع) با بت پرستان ، همراه با شکیبایی و سعه صدر بود .

سل-م عليك سأستغفر لك ربّي

۱۳- خوش گفتاری ، برخورد نیک و سعه صدر با جاهلان ، بدگویان و مخالفان ، شیوه ای نیکو و روشی ابراهیمی است .

قال سل-م عليك سأستغفر لك ربّي

بیان عمل و گفتار حضرت ابراهیم(ع) و امر به یادآوری آن، دلالت بر نیکویی آن عمل و روش دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۶۳ - ۳

۳- ابراهیم (ع) در یک شگرد عالمانه ، از بت پرستان خواست تا از خود بت ها در باره شکننده آنها پرسوجو کنند .

فس-لوهم إن كانوا ينطقون

ابراهیم(ع) با نسبت دادن شکستن بت ها به بت بزرگ و درخواست از بت پرستان به پرس و جو کردن از بت ها برای شناسایی بت شکن، شگردی عالمانه را در مبارزه با بت پرستی برگزید زیرا بت پرستان از این طریق به آسانی به بطلان راه خویش پی بردند چنان که آیه بعد (فرجعوا إلی أنفسهم..) گویای همین حقیقت است.

۷۰- روش برخورد اشراف قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۲۸ - ۵

۵ - مأموریت هدهد برای مشاهده بازتاب نامه سلیمان در میان درباریان سبا و شنود کردن سخنان ایشان .

ثم تولّ عنهم فانظر ماذا يرجعون

ص: ۱۴۱

۷۱- روش برخورد اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۱۳ - ۵

۵- برخورد اقوام پیشین با انبیا ، همواره با استهزا و تمسخر همراه بود .

كانوا به يستهزون . . . و قد خلت سنه الأولين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۳۴ - ۶

۶- دلداری خداوند به پیامبر (ص) درباره رویارویی مشرکان با آن حضرت ، با ذکر برخورد های اقوام گذشته با پیامبرانشان

و ما أرسلنا فی قریه من نذیر إلا قال مترفوها إنا بما أرسلتم به كـفرون

۷۲- روش برخورد اکثریت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۶۶ - ۴

۴- عکس العمل نوع انسان ها در برابر وعده بهشت و نعمت های آن از جانب خداوند ، انکار و استبعاد معاد است .

جئت عدن التي وعد الرحمن . . . و يقول الإنس-ن أءذا ما مت

چنانچه دو آیه قبل (> و ما نتزل . . . سمياً <) جملاتی معترضه و بریده از آیات قبل و بعد باشد، آیه مورد بحث در ادامه آیات قبل از این دو آیه خواهد بود که در مورد بهشت و نعمت های آن است.

۷۳- روش برخورد انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۱۱ - ۲

۲- انبیای الهی در برخورد با مخالفان خود ، دارای سخنی واحد و روشی متحد بودند .

قالت لهم رسلهم إن نحن إلا بشر مثلکم

۷۴- روش برخورد اولوا الالباب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۲۲ - ۱۴

۱۴- خوبی کردن در پاسخ به بدی ها و ستم های دیگران ، خصلتی ارزشمند و از ویژگی های خردمندان است .

إنما يتذكر أولوا الألباب .. الذين ... يدرءون بالحسنه السيئه

برداشت فوق بر اساس دومین احتمال است که در توضیح برداشت شماره ۱۲ آورده شد.

ص: ۱۴۲

۷۵- روش برخورد اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۵۳ - ۴

۴ - درخواست معجزه های بی مورد ، شیوه اهل کتاب در برابر دعوت پیامبران

يسئلك اهل الكتب .. فقد سألوا موسى أكبر من ذلك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۵۷ - ۶

۶ - ترسیم چهره ای مسخره آمیز برای اسلام و ابزار سرگرمی خواندن آن ، شیوه مبارزه تبلیغاتی اهل کتاب علیه مسلمانان

الذين اتخذوا دينكم هزواً ولعباً من الذين اتوا الكتب

۷۶- روش برخورد با آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۵ - ۱۳

۱۳ - ایمان ، یقین و تعقل ، عناصری مرتبط و متکامل در مواجهه مثبت با آیات الهی

لأى-ت للمؤمنين .. ءای-ت لقوم يوقنون ... ءای-ت لقوم يعقلون

با توجه به این که در راستای شناخت پدیده های گوناگون هستی، تعابیر متفاوتی (مؤمنین، یوقنون، يعقلون) به کار رفته است؛ می توان استفاده کرد که هر یک از آنها، در بخش های خاصی از جهان هستی کاربرد دارد.

۷۷- روش برخورد با ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۲۴ - ۳،۶

۳ - قوم ابراهیم ، برای رویارویی با خیرخواهی او برای آنان ، به خشونت متوسل شدند .

و ابرهیم إذ قال لقومه .. ذلکم خیر لکم ... فما کان جواب قومه إلا أن قالوا اقتل

۶- در بین قوم ابراهیم، برای برخورد با ابراهیم (ع) دو دید (کشتن و سوزاندن) وجود داشت.

فما كان جواب قومه إلا أن قالوا اقتلوه أو حرّقه

<أو> در <أو حرّقه> می تواند برای تنويع و می تواند برای اباحه باشد. بنا بر احتمال نخست، می توان استفاده کرد که قوم ابراهیم، برای از بین بردن او، دو دیدگاه داشته اند: عده ای، حکم به اعدام و گروهی، دستور به سوزاندن او می دادند.

ص: ۱۴۳

۷۸- روش برخورد با ابن السبیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۲۸ - ۱،۴

۱- پیامبر (ص) موظف به برخورد مناسب با خویشاوندان، مسکینان و در راه ماندگان با بیانی نرم و دلپذیر در صورت خودداری از کمک به آنها به خاطر ناتوانی مالی

و ءات ذالقربی حقّه .. و إمّا تعرضنّ عنهم ابتغاء رحمة من ربّك ترجوها

عبارت <ابتغاء رحمة من ربّك> (جویای رحمت پروردگارت هستی) و شواهد تاریخی حکایت از آن دارد که: خودداری پیامبر(ص) از کمک به افراد یاد شده، به دلیل ضعف مالی بوده است.

۴- لزوم برخورد مناسب با خویشاوندان، مسکینان و در راه ماندگان با بیانی نرم و دلپذیر و معذرتی شایسته، در صورت عدم امکان ادای حق ایشان

و ءات ذالقربی .. و إمّا تعرضنّ عنهم ... فقل لهم قولاً میسوراً

۷۹- روش برخورد با اختلاف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۲۲ - ۹

۹- خداوند، پیامبر (ص) را در برخورد مناسب با اختلاف آرای مردم، تعلیم می دهد.

قل ربّی أعلم بعدتهم .. فلاتمار فیهم

۸۰- روش برخورد با اسیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۴ - ۸

۸- مجاهدان، موظّف به رعایت احتیاط و محکم بستن اسیران در میدان جنگ

فشدوا الوثاق

۸۱- روش برخورد با امانت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۷۳ - ۱

۱ - مردم ، در برابر امانت الهی ، به سه گروه منافق و مشرک و مؤمن صف بندی شدند .

إِنَّا عرضنا الأمانة .. ليعذب الله المنفقين و المنفق-ت و المشركين و المشرك-ت

ص: ۱۴۴

۸۲- روش برخورد با انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۳۵ - ۱۴

۱۴- برخورد های مشرکان با انبیا و تعالیم آسمانی در طول تاریخ ، همسو و یکنواخت بوده است .

كذلك فعل الذين من قبلهم . . . و قال الذين أشركوا لو شاء الله ... كذلك فعل الذين م

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۶۳ - ۱۰

۱۰- اتهام ، و نیز ادعای برتری در آیین و روش زندگی ، شیوه مستکبران در برخورد با حق و آیین پیامبران

إن هذن لسحرن . . . بطريقتكم المثلى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۵۰ - ۴

۴- همسانی طرز تلقی مرفهان ناسپاس از دنیا و نعمت های آن ، و یگانگی موضع آنان در برابر اندیشه توحیدی پیامبران

قال إنما أوتيته على علم . . . قد قالها الذين من قبلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۴۳ - ۱،۴

۱- موضع گیری ملحدانه مشرکان در برابر پیامبر (ص) ، همانند موضع گیری کافران در برابر رسولان پیشین

ما يقال لك إلا ما قد قيل للرسل من قبلك

۴- تمامی فرستادگان الهی ، با مخالفت ها و تبلیغات سوء علیه ایشان ، مواجه بودند .

ما يقال لك إلا ما قد قيل للرسل من قبلك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - موضع کافران در برابر پیامبران و وعده آنان به برپایی قیامت ، موضعی مستکبرانه و استهزا آمیز

وإذا قيل . . . و الساعه لاریب فیها قلتما ندری . . . و ما نحن بمستیقنین

از سیاق آیه، استفاده می شود که سخن کافران در <ما ندری..> لحن استهزایی نیز داشته و آیه بعد مؤید این معنا است (کانوا به یستهزءون).

۸۳- روش برخورد با اهل ذمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۸۳ - ۲۵

۲۵ - > عن جعفر بن محمد (ص) : . . . قال الله : < و قولوا للناس حسناً > نزلت فی أهل الذمه . . .

از امام صادق(ع) درباره سخن خداوند که فرموده <و قولوا للناس حسناً> روایت شده که درباره اهل ذمه نازل شده است . <..>

ص: ۱۴۵

۸۴- روش برخورد با بدگویان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۱۰ - ۹

۹ - مؤمنان ، می توانند با دو شیوه در برابر مخالفان بدگو موضع گیری کنند : حفظ ارتباط و تحمل پیامد های سخت آن ؛ دوری کردن از آنان همراه با اقدام برای هدایت آنان .

و اصبر علی ما یقولون و اهجرهم هجرًا جمیلًا

توصیه به <صبر> اشاره به حفظ ارتباط با مخالفان و تحمل سختی های آن دارد و <دوری کردن> ناظر به قطع ارتباط با آنان در عین تلاش برای هدایت آنان است ؛ زیرا هیچ گاه تکلیف هدایت مردمان از دوش مؤمنان برداشته نخواهد شد. چنان که آیه ۶۳ سوره <نساء> به این حقیقت اشاره دارد: <فأعرض عنهم و عطفهم و قل لهم فی أنفسهم قولاً بلیغاً>.

۸۵- روش برخورد با بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۷۵ - ۱۰

۱۰ - بندگان خالص خدا ، در بهشت با درود و سلام روبه رو خواهند شد .

و یلقون فیها تحیه و سل - ما

۸۶- روش برخورد با بیگانگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۹۱ - ۴

۴ - لزوم هشیاری در برابر ادعا های صلحجویانه بیگانگان

ستجدون اخرین یریدون ان یامنوکم و یامنوا قومهم کلما ردوا الی الفتنه ارکسوا فی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۷۳ - ۵

۵- رهبران جامعه باید احراز کنند که بیگانگان وارد شده به قلمرو حکومتی آنان ، خرابکار و فسادگر نیستند .

تالله لقد علمتم ما جئنا لنفسد فی الأرض و ما كنا س-رقین

۸۷- روش برخورد با پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۱۴۶

۱۲- گوش سپاری به فرمان ها و خواسته های پدران از وظایف فرزندان و از آداب معاشرت با ایشان

فأرسل معنا أخانا

۸۸- روش برخورد با جاهلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۴۷ - ۱۳

۱۳- خوش گفتاری ، برخورد نیک و سعه صدر با جاهلان ، بدگویان و مخالفان ، شیوه ای نیکو و روشی ابراهیمی است .

قال سل-م عليك سأستغفر لك ربّي

بیان عمل و گفتار حضرت ابراهیم(ع) و امر به یادآوری آن، دلالت بر نیکویی آن عمل و روش دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۶۳ - ۱۱،۱۳، ۹

۹ - بندگان خالص خدا ، به هنگام روبه رو شدن با گفتار جاهلانه و به دور از ادب و منطق افراد جاهل ، با گفتار شایسته و عالمانه و به دور از بیهودگی و بی ادبی به آنان پاسخ می گویند .

و إذا خاطبهم الج-هلون قالوا سلماً

برداشت فوق، بر این مبنا است که <سلاماً> صفت برای مفعول به مقدر باشد؛ یعنی، <قالوا قولاً سلاماً> در این صورت معنای <سلاماً> - به قرینه جمله قبل که سخن از گفتار جاهلانه و ناشایست افراد جاهل است - سخن عالمانه و شایسته و دور از بیهودگی و بی ادبی می باشد.

۱۱ - برخورد کریمانه و بزرگووارانه بندگان خالص خدا در برابر گفتار جاهلانه افراد نادان ، برخاسته از روح فروتنی و نرم خوئی آنان است .

و إذا خاطبهم الج-هلون قالوا سلماً

عطف جمله <و إذا خاطبهم الجهلون..> بر جمله قبل بدون تکرار شدن اسم موصول (الذین)، نشانگر وجود وحدت و ارتباط نزدیک میان این دو صفت است. از سوی دیگر تقدم بیان صفت تواضع بر صفت برخورد کریمانه با افراد جاهل،

حاکی از آن است که این صفت، سبب چنین برخورد پسندیده ای است.

۱۳ - تشویق خداوند به فروتنی و مدارا با مردم و برخورد کریمانه و شایسته با افراد جاهل و ناسزاگو

و إذا خاطبهم الج-هلون قالوا سلماً

از سیاق و آهنگ آیه شریفه، چنین برمی آید که خداوند در صدد تشویق و تحریص انسان ها به آراسته شدن به چنین اوصاف و خصلت هایی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۵۵ - ۱

۱ - مواجه شدن ایمان آوردگان از اهل کتاب ، با یاوه گویی مخالفان نادان

الذین ءاتین-هم الکت-ب من قبله . . و إذا سمعوا اللغو أعرضوا عنه

ص: ۱۴۷

۸۹- روش برخورد با حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۹۱ - ۲۶

۲۶ - ضرورت اکتفا کردن به ابلاغ و پرهیز از بحث و مجادله با کسانی که روحیه عناد و لجاجت داشته و حق ناپذیرند.

قل الله ثم ذرهم فی خوضهم یلعبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۶۸ - ۷

۷ - لزوم پرهیز از بحثها و مجادله های بی ثمر با کسانی که در جستجوی حقیقت نیستند.

الذین یخوضون .. فأعرض عنهم حتی یخوضوا فی حدیث غیره

۹۰- روش برخورد با خادم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۵۸ - ۷

۷ - زنان و مردان مؤمن ، حق ندارند با وضعیت و پوشش متناسب با خواب و خلوت ، در انظار خدمت کاران خویش ظاهر شوند .

لیستئذنکم الذین ملکتم أیم-نکم .. من قبل صلوه الفجر ... و من بعد صلوه العشاء ثلث

۹۱- روش برخورد با خطاکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۱۸ - ۱۸، ۱۰

۱۰ - مبارزه منفی و تحریم روابط با خطاکاران ، از روش های مؤثر و سازنده در برخورد با آنان

ضاققت علیهم الأرض .. و ظنوا أن لا ملجأ من الله إلا إلیه

برداشت فوق با توجه به شأن نزول آیه شریفه است که مسلمانان، با متخلفان از جنگ تبوک، قطع رابطه کردند.

۱۸ - فراهم آوردن زمینه و شرایط مناسب توبه برای خطاکاران - پس از یک دوره مبارزه منفی - از روش های مؤثر و سازنده در اصلاح آنان

و علی الثلثه الذین خَلَفُوا حتی إذا ضاقت علیهم الأرض . . . ثم تاب علیهم لیتوبوا إن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۲۰ - ۱۳

۱۳ - داشتن ملاطفت و برخورد محبت آمیز ، روشی پسندیده و بایسته در تبلیغ دین و برخورد با افراد خاطی و گناه کار

قال ی قوم اتبعوا المرسلین

ص: ۱۴۸

۹۲- روش برخورد با خویشاوندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۲۸ - ۴

۴- لزوم برخورد مناسب با خویشاوندان ، مسکینان و در راه ماندگان با بیانی نرم و دلپذیر و معذرتی شایسته ، در صورت عدم امکان ادای حق ایشان

و ءات ذالقربی . . و إِمَّا تَعْرِضْنَ عَنْهُمْ ... فَقُلْ لَهُمْ قَوْلًا مِيسُورًا

۹۳- روش برخورد با دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۰۹ - ۱۸

۱۸ - ضرورت کنترل احساسات در برخورد با دشمنان تا فراهم شدن شرایط لازم

فاعفوا و اصفحوا حتی یأتی اللّٰه بأمره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۱۷ - ۳۴

۳۴ - لزوم پاسخگویی به تبلیغات و شُبّهات دشمن و مقابله مناسب در برابر آنان

یسئلونک عن الشهر الحرام قتال فیہ قل قتال فیہ کبیر

وقوع قتل از سوی مسلمانان در ماه حرام، موجب اعتراض و تبلیغات دشمنان دین گردید. قرآن در عین تحریم قتل در ماه حرام، با بیان اعمال خلاف مشرکان، تبلیغات دشمن را خنثی کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۷۳ - ۱۰

۱۰ - لزوم توکل به خداوند در مقابله با دشمنان مهاجم

و قالوا حسبنا اللّٰه و نعم الوکیل

بر شمردن صفات پسندیده مجاهدان حقیقی و تمجید آنان از سوی خداوند، برای ترغیب دیگر مؤمنان به داشتن و تحصیل چنین حالات و صفات است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۰۸ - ۶

۶ - لزوم پرهیز از برخوردهای نادرستی که سبب تحریک دشمنان علیه دین و اهانت به مقدسات مسلمین گردد.

و لاتسبوا الذین .. فیسبوا الله عدوا بغير علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۱۴۹

۶ - لزوم برخورد با دشمن ، همانند خود او

و إما تخافن من قوم خیانه فانبد إلیهم علی سواء

برخی مراد از <سواء> را تساوی با دشمن در برخوردها و عملکردها دانسته اند. برداشت فوق بر اساس این معناست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۲۷ - ۳،۴

۳- پیامبر (ص) ، موظف به انتخاب و پیمودن برترین و ارزشمندترین راه ها در مسیر دعوت خویش و در برخورد با دشمنان

و لئن صبرتم لهو خیر للص-برین . و اصبر

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که در آیه قبل، قصاص و نیز صبر برای مؤمنان تجویز شده ولی در این آیه برای شخص پیامبر(ص) تنها صبر را - که برترین راه است - مشخص فرموده است.

۴- صبر و مقاومت در برابر اذیت و آزار دشمنان دین ، مؤثرترین روش برخورد با آنان و بهترین راه تبلیغ اسلام است .

ادع إلی سبیل ربک . . . و إن عاقبتکم ... و لئن صبرتم لهو خیر للص-برین . و اصبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۱ - ۷

۷- اهمیت و ارزش والای نظم ، انسجام و حرکت جمعی ، در زندگی و در برابر دشمن

و الص-ف-ت صفاً

صف کشیدن هر گروهی - چه فرشتگان و چه مجاهدان - گویای وجود نظم، انسجام و حرکت جمعی در میان آن گروه است. توصیف خداوند از گروه فرشتگان و مجاهدان به صف بستگان، بیانگر برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۳۴ - ۲

۲ - برخورد نیک و شایسته در برابر رفتار های زشت و ناپسند دشمنان ، توصیه خداوند به پیامبر (ص)

و لا تستوی الحسنه و لا السيئه اذفع بالتی هی أحسن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۴ - ۱۰

۱۰- عدم جواز کشتن دشمن ، پس از زمین گیر شدن و قدرت نداشتن او بر دفاع *

فضرب الرقاب حتّی إذا أئختتموهم

مفهوم <حتّی إذا أئختتموهم>، ممکن است این باشد که پس از زمین گیر شدن دشمن و ناتوانی وی بر دفاع از خویش، کشتن او (ضرب الرقاب) لازم نیست؛ بلکه موقع اسیر گرفتن او <شدّوا الوثاق> است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۲۰ - ۱

۱- مؤمنان عصر پیامبر (ص) ، در اشتیاق نزول سوره ای که تعیین کننده تکلیف آنان در قبال دشمنان باشد .

و يقول الذین ءامنوا لولا نزلت سوره

ص: ۱۵۰

محتوای <فإذا أنزلت سورة محكمة و ذکر فیها القتال> قرینه ای است بر این که سوره مورد انتظار مؤمنان، در زمینه تعیین تکلیف آنان با کافران بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۱۰ - ۹

۹ - مؤمنان ، می توانند با دو شیوه در برابر مخالفان بدگو موضع گیری کنند : حفظ ارتباط و تحمل پیامد های سخت آن ؛ دوری کردن از آنان همراه با اقدام برای هدایت آنان .

و اصبر علی ما یقولون و اهجرهم هجرًا جمیلًا

توصیه به <صبر> اشاره به حفظ ارتباط با مخالفان و تحمل سختی های آن دارد و <دوری کردن> ناظر به قطع ارتباط با آنان در عین تلاش برای هدایت آنان است ؛ زیرا هیچ گاه تکلیف هدایت مردمان از دوش مؤمنان برداشته نخواهد شد. چنان که آیه ۶۳ سوره <نساء> به این حقیقت اشاره دارد: <فأعرض عنهم و عظمهم و قل لهم فی أنفسهم قولاً بلیغًا>.

۹۴- روش برخورد با دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۳۵ - ۸

۸- ضرورت حفظ مواضع و ابراز پابندی به عقاید دینی ، در برخورد با مخالفان دین

إن افتريتہ فعلی إجرامی و أنا بریء مما تجرمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۳۸ - ۱۱

۱۱- جواز مقابله به مثل در پاسخ گویی به دشمنان دین

إن تسخروا منا فإننا نسخر منکم كما تسخرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۹۶ - ۳

۳- لزوم به کارگیری بهترین شیوه های رفتاری ، حتی در برابر دشمنان دین

ادفع بالتي هي أحسن السيئه

۹۵- روش برخورد با دنیا طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۲۹ - ۳

۳- خداوند ، پیامبر (ص) را در شیوه برخورد با دنیاگرایان و رد پیشنهاد های نادرست آنان تعلیم داد .

و لاتطع من ... و قل الحق من ربکم

ص: ۱۵۱

۹۶- روش برخورد با دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۳۵ - ۱۴

۱۴- برخورد های مشرکان با انبیا و تعالیم آسمانی در طول تاریخ ، همسو و یکنواخت بوده است .

كذلك فعل الذين من قبلهم ... و قال الذين أشركوا لو شاء الله ... كذلك فعل الذين م

۹۷- روش برخورد با زنان کافر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - مسد - ۱۱۱ - ۴ - ۷

۷- جواز تحقیر زنان کافر و مؤذی و به کار بردن کلمات ناهنجار درباره آنان

حمّاله الحطب

۹۸- روش برخورد با سختی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۱۸ - ۵

۵- در تنگنا ها و زمینه های سقوط در ورطه خلاف عفت ، باید به خداوند پناه برد .

قالت إني أعوذ بالرحم-ن منك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنكبوت - ۲۹ - ۳ - ۱۳

۱۳- لازم است که مؤمنان ، برای مواجهه با سختی های راه ایمان ، همواره آماده باشند .

أحسب الناس أن يتركوا أن يقولوا آمنا و هم لا يفتنون. و لقد فتنا الذين من قبلهم

۹۹- روش برخورد با سخن لغو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۷۲ - ۵،۶

۵ - بندگان خالص خدا ، به وقت روبه رو شدن با رفتار و گفتار لغو و بیهوده ، با بزرگواری و متانت از آن می گذرند .

و إذا مرّوا باللغو مرّوا كرامًا

۶ - گذر از رفتار لغو و بیهوده با بزرگواری و متانت ، امری شایسته و مورد تشویق خداوند

و إذا مرّوا باللغو مرّوا كرامًا

ص: ۱۵۲

۱۰۰- روش برخورد با شبهات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۶۸ - ۲

۲ - پیامبر(ص) موظف به اجتناب از بحث و جدال و درگیر شدن با مغالطه گران و شبهه افکنان در آیات قرآن و دیگر آیات الهی

و إذا رأیت الذین یخوضون فی ءایتنا فأعرض عنهم

۱۰۱- روش برخورد با ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۳۷ - ۱۴

۱۴ - ستمگران ، شایسته ترحم و یاری شدن نیستند .

فما للظالمین من نصیر

آیه بالا- هرچند درباره روز قیامت است ولی می توان از آن این مطلب را استنباط کرد که یاری نشدن ظالمان در قیامت، به خاطر عدم شایستگی آنان است و این عدم لیاقت، در دنیا نیز صادق است.

۱۰۲- روش برخورد با عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۵۶ - ۱۲

۱۲- جدال به باطل و استهزا و تمسخر ، از روش های ناپسند در برخورد با مسائل فکری و عقیدتی است .

و یجـدل الذین کفروا بالبـطل لیدحضوا به الحق واتخذوا ءایـتی و ما أنذروا هزواً

۱۰۳- روش برخورد با عمل ناپسند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۵۴ - ۶

۶ - تمجید خداوند از ایمان آوردگان از اهل کتاب به خاطر رفتار، گفتار نیک آنان در مقابل گفتار و کردار بد دیگران

و یدروءن بالحسنه السیئه

<حسنه> و <سیئه> به معنای <بدی> و <نیکی> است و <ال> در آن دو برای جنس است. بنابراین مراد از <الحسنه> مطلق نیکی (رفتار و گفتار نیک) است و مراد از <السیئه> مطلق بدی (گفتار و کردار بد) می باشد.

ص: ۱۵۳

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۳۵ - ۳

۳ - برخورد شایسته و نیکو در برابر رفتار ناپسند دیگران ، نشانه بهره مندی فرد از کمالات و ارزش های والای انسانی است .

ادفع بالتی هی أحسن . . . و ما یلقی -ها إلا ذوحظّ عظیم

۱۰۴- روش برخورد با عهدشکنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۵۸ - ۱

۱ - مسلمانان موظفند در صورت ظهور نشانه ای حاکی از تصمیم کافران بر پیمان شکنی ، معاهدات فیما بین را الغا کنند و آن را بی اعتبار بشمارند .

و إما تخافن من قوم خیانه فانبذ إلیهم

مراد از <خیانه> به قرینه سیاق پیمان شکنی است و ترس از پیمان شکنی به معنای آشکار شدن شواهد و اماراتی است بر اینکه طرف مقابل نقض پیمان را در سر می پروراند. <نبذ> به معنای انداختن و مفعول <فانبذ> <عهدهم> است که به خاطر وضوحش در کلام نیامده است.

۱۰۵- روش برخورد با فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۴۴ - ۱۱

۱۱ - > سفیان بن سعید قال : سمعت أبا عبد الله جعفر بن محمد الصادق (ع) . . . يقول : یا سفیان ، علیک بالتقیه . . . ان الله عزوجل قال لموسی و هارون : > فقولا له قولاً لئناً لعلّه یتذکر أو یخشی < يقول الله عزوجل : کتّیاه و قولاً له : یا أبا مصعب ؛

سفیان بن سعید گوید: از امام صادق (ع) شنیدم . . . که می فرمود: ای سفیان! تقیه را مراعات کن ... خداوند - عزوجل - به موسی و هارون فرمود: >فقولا له قولاً لئناً لعلّه یتذکر أو یخشی < مراد خداوند - عزوجل - این است که با کنیه به او خطاب کنید و به او بگویید: یا أبا مصعب.> (خطاب کردن به اشخاص با کنیه، نشانه احترام به آنان است).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - خداوند ، راهنمای موسی (ع) در شیوه برخورد با طغیان گری فرعون

إنّه طغی . فقل

۱۰۶- روش برخورد با فقرا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۵۴ - ۶

ص: ۱۵۴

۶- پیامبر(ص) موظف به دلجویی از مؤمنان فقیر و ضعیف با ابلاغ سلام و رحمت الهی به آنان در برابر طعنه های کافران

أهؤلاء منّ الله عليهم من بيننا .. و إذا جاءك الذين يؤمنون بآيتنا

در آیه قبل از طعنه های کافران به مؤمنان تهیدست اطراف پیامبر(ص) سخن به میان آمده، و در این آیه از آن مؤمنان با توصیف <الذین يؤمنون .. > یاد شده است. محور ارتباط بین این دو آیه می تواند موضوع جبران تأثر مؤمنان باشد که در برداشت فوق به آن اشاره شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۲۸ - ۵، ۳، ۲

۲- امتناع و اعراض از کمک و دستگیری نیازمندان به دلیل ناتوانی مالی ، باید همراه با نرمی و عذرخواهی شایسته ای باشد .

و إِمَّا تَعْرِضْنَ عَنْهُمْ .. فَقُلْ لَهُمْ قَوْلًا مِّسُورًا

۳- کسانی که به خاطر پرداختن به امر مهمی چون عبادت ، از کمک به نیازمندان اعراض می کنند ، باید با بیانی نرم و دلپذیر با آنان سخن گفته و عذرخواهی کنند .

و إِمَّا تَعْرِضْنَ عَنْهُمْ ابْتِغَاءَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّكَ تَرْجُوهُنَّ لِقَاءَ قَوْلًا مِّسُورًا

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است که مراد از طلب رحمت پروردگار، عبادت به درگاه او باشد. در این صورت، معنای آیه چنین می شود: اگر از اعانه به نیازمندان به خاطر عبادت خودداری می کنی، پس از آنها عذرخواهی نموده و به آنان پاسخی مناسب بده.

۵- اعراض از اعانه به مستمندان همراه با پوزش از آنها ، به خاطر اشتغال به امر مهمی چون جلب رحمت خداوند ، امری مجاز است .

إِمَّا تَعْرِضْنَ عَنْهُمْ ابْتِغَاءَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّكَ تَرْجُوهُنَّ لِقَاءَ قَوْلًا مِّسُورًا

۱۰۷- روش برخورد با فکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۵۶ - ۱۲

۱۲- جدال به باطل و استهزا و تمسخر ، از روش های ناپسند در برخورد با مسائل فکری و عقیدتی است .

و یجـدل الذین کفروا بالبـطل لیـدحضوا به الحقّ واتخذوا ءایـتی و ما أنذروا هزواً

۱۰۸- روش برخورد با قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۲۷ - ۱۱

۱۱ - لزوم ژرف نگری در آیات قرآن و پرهیز از برخورد سطحی با پیام های الهی (وحی)

بأنهم قوم لا یفقهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۵۴ - ۹

ص: ۱۵۵

۹- ترغیب مشرکان از سوی خدا، به رها کردن شیوه های خصمانه و انتخاب بهترین سخنان در برخورد با پیامبر (ص) و قرآن

قل لعبادی یقولوا التی هی أحسن . . . إن یشأ یرحمکم أو إن یشأ یعذبکم

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مراد از <عبادی> در آیه قبل و مخاطب در این آیه، مشرکان باشند و خداوند از آنان خواسته است که در برخورد با پیامبر(ص) و مؤمنان، بهترین سخنان را برگزینند و از خصومت با آنان دست بردارند.

۱۰۹- روش برخورد با کارگر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۲۷ - ۱۴

۱۴ - لزوم مدارا کردن با اجیر و پرهیز از سخت گرفتن بر وی در کار

و ما أُرید أن أشقَّ علیک

۱۱۰- روش برخورد با کارگزاران حکومت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۲۰ - ۸

۸- بازدید از نیروهای تحت فرمان و کارگزاران، جستوجو از احوال آنان، نظارت دقیق بر کارهایشان و خویشتن داری در برخورد با آنها، از اوصاف و وظایف فرماندهان سپاه و رهبران جامعه اسلامی.

و تفقّد الطیر فقال ما لی لأری الهدهد أم کان من الغائبین

۱۱۱- روش برخورد با کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۰۸ - ۴

۴ - دشنام به کافران و مقدسات آنها، در صورتی که موجب عکس العمل متقابل آنان گردد، حرام است.*

و لاتسبوا . . . فیسبوا الله عدوا بغیر علم

در صورتی که جمله <فیسبوا...> علت نهی باشد، نه حکمت آن، حرمت دشنام به کافران و مقدسات آنها به مواردی محدود است که عکس العمل متقابل مشرکان را در پی داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۳۰ - ۱۸

۱۸- خداوند ، تعلیم دهنده پیامبر (ص) در چگونه برخورد کردن با کافران و پاسخ گویی به آنان

قل هوربی ... و إليه متاب

ص: ۱۵۶

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۵۳ - ۲

۲- مؤمنان ، موظف به انتخاب بهترین شیوه ها در گفتار و برخوردشان با مشرکان و کافران

و قل لعبادی یقولوا التی هی أحسن

برداشت فوق، مبتنی بر شأن نزولی است که در آن آمده است: مؤمنان در برابر اهانت و آزارهای مشرکان، تصمیم به برخورد شدید گرفتند (مجمع البیان ج، ۶ ص ۵) و خداوند پیامبر(ص) را موظف فرمود که به آنان اعلام کند: بهترین گفتار را انتخاب کنید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۸۶ - ۱۶

۱۶- انتخاب خوش رفتاری در مواجهه با کافران ، بهتر از به کارگیری شدت و خشونت است .

و إِمَّا أَنْ تَتَّخِذَ فِيهِمْ حَسَنًا

جمله <تَتَّخِذَ فِيهِمْ حَسَنًا> در بیان طریقه مقابل عذاب، تلقین کننده اختیار این شیوه از بین دو نوع برخوردی است که ذوالقرنین بین آن ها مخیر بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۲۹ - ۸

۸- شدت و قاطعیت یاوران پیامبر (ص) در برابر کافران

محمّد . . . و الذین معه أشدّاء علی الکفّار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ممتحنه - ۶۰ - ۸ - ۱

۱ - اجازه خداوند به مؤمنان ، برای رفتار نیک و عادلانه با کافران غیر معاند با دین

لاینبهیکم الله عن الذین لم یق-تلوکم فی الدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تحریم - ۶۶ - ۹ - ۴

۴ - همانندی منافقان با کافران ، از نظر چگونگی برخورد حکومت اسلامی و جامعه ایمانی با آنان

ج-هد الکفار و المن-فقین و اغلظ علیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - کافرون - ۱۰۹ - ۲ - ۱

۱ - رد معبود های کافران و امتناع از عبادت آنها در تمام عمر خویش ، خط مشی ارائه شده از سوی پیامبر (ص) ، در گفتوگو با کافران

لا أعبد ما تعبدون

ص: ۱۵۷

۱۱۲- روش برخورد با کافران لجوج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۸۵ - ۸

۸- رهنمود خدا به پیامبر (ص) در چگونگی پاسخ به کافران و مشرکان لجوج

قل ربّی أعلم من جاء بالهدی و من هو فی ضلّ-ل مبین

۱۱۳- روش برخورد با کودک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۴ - ۷

۷- لزوم گوش سپاری به سخنان کودکان و اجازه نقل رخدادها و دریافتها به آنان

إذ قال یوسف لأیه ی-أبت إنی رأیت

۱۱۴- روش برخورد با گمراهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۹۷ - ۵

۵- لزوم تصفیه جامعه از عناصر گمراه کننده و قطع رابطه متقابل آنان و مردم

قال فاذهب... لامساس

۱۱۵- روش برخورد با گناه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۱۸ - ۵

۵- در تنگناها و زمینه های سقوط در ورطه خلاف عفت، باید به خداوند پناه برد.

قالت إنی أعوذ بالرحم-ن منک

۱۱۶- روش برخورد با گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۲۲ - ۱۴، ۱۲

۱۲ - گذشت از لغزش های خویشاوندان ، بینوایان و مهاجران راه خدا و برخورد کریمانه با آنان ، وظیفه ای الهی بر عهده توانگران

ولا یأتل أولوا الفضل منکم و السعه أن یؤتوا أولی القربی . . . و لیعفوا و لیصفحوا

ص: ۱۵۸

<عفو> در لغت به معنای گذشت است و <صفح> به معنای گذشت همراه با ترک ملامت نسبت به خطا کار است (فروق اللغه). چنین گذشتی، حاکی از کرامت و بزرگواری گذشت کننده است.

۱۴ - لزوم رعایت اعتدال و میانه روی و پرهیز از هر گونه افراط و تفریط در برخورد با گناه کاران

و لا یأتل أولوا الفضل منکم و السعه أن یؤتوا .. و لیعفوا و لیصفحوا

در آیات پیشین، خداوند فرمان داد که با مرتکبین گناه <افک>، برخورد سختی شود ولی در آیه شریفه یاد شده، همگان را به گذشت از مستمندان، خویشاوندان و .. هر چند گناه کار باشند - فرا خواند. از ارتباط میان این دو دسته از آیات، می توان استفاده کرد که باید با گناه کاران واقع بینانه و به دور از افراط و تفریط برخورد کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۲۱ - ۹

۹ - لزوم اعطای فرصت به متخلف برای دفاع از خود

لأعدّبَنه .. أو لیأتیّنی بسلط-ن مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۲۰ - ۱۳

۱۳ - داشتن ملاحظت و برخورد محبت آمیز، روشی پسندیده و بایسته در تبلیغ دین و برخورد با افراد خاطی و گناه کار

قال ی قوم اتبعوا المرسلین

۱۱۷- روش برخورد با گوساله پرستان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۹۰ - ۱۱

۱۱ - سخنان هارون به گوساله پرستان بنی اسرائیل، گفتاری محبت آمیز و همراه با توجیه و ارشاد بود .

ی قوم إنّما فتنتم به

انتساب بنی اسرائیل به خود، با گفتن <ای قوم من> ابراز محبت است و ریشه یابی ماجرای سامری با فتنه خواندن آن، روشن گری و ارشاد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۹۴ - ۸

۸- هارون (ع)، برای ادای توضیح در باره علل نحوه برخورد خود با گوساله پرستان، از موسی (ع) تقاضای فرصت کرد.

لاتأخذ بلحیتی ولا برأسی إنی خشیت

۱۱۸- روش برخورد با مجرمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۷۸ - ۱۸

ص: ۱۵۹

۱۸ - لزوم فرصت ندادن به تبه کاران و به کیفر رساندن بی درنگ آنان

و لایسئل عن ذنوبهم المجرمون

از مفاد این آیه به دست می آید که بازجویی و محاکمه، به خاطر اخذ اقرار از گناه کاران و اثبات جرم، صورت می گیرد و چون مجرمان گناهشان مشهود است، نیازی به بازجویی و پرسش نیست. از این رو بدون فوت وقت باید آنان را به کیفر رساند.

۱۱۹- روش برخورد با محمد(ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۵۴ - ۹

۹- ترغیب مشرکان از سوی خدا، به رها کردن شیوه های خصمانه و انتخاب بهترین سخنان در برخورد با پیامبر (ص) و قرآن

قل لعبادی یقولوا التی هی أحسن . . . إن یشأ یرحمکم أو إن یشأ یعذبکم

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مراد از <عبادی> در آیه قبل و مخاطب در این آیه، مشرکان باشند و خداوند از آنان خواسته است که در برخورد با پیامبر(ص) و مؤمنان، بهترین سخنان را برگزینند و از خصومت با آنان دست بردارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۲۹ - ۵

۵- همسران پیامبر، علاوه بر دوری از متاع های دنیا و انتخاب زیستن با پیامبر (ص)، باید کردار نیکو را نیز پیشه می کردند.

إن کتبتن تردن الله و رسوله . . . فإن الله أعد للمحسن ت منکن أجرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۵۳ - ۲۲

۲۲- مؤمنان، با توجه به حیا پیامبر (ص) خود، باید به گونه ای عمل می کردند که موجبات آزار آن حضرت را فراهم نمی آوردند.

إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيِي مِنْكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۴۳ - ۱

۱ - موضع گیری ملحدانه مشرکان در برابر پیامبر (ص) ، همانند موضع گیری کافران در برابر رسولان پیشین

ما يقال لك إلا ما قد قيل للرسل من قبلك

۱۲۰- روش برخورد با مخالفان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۰ - ۱۳

ص: ۱۶۰

۱۳ - برخورد منطقی و استدلالی قرآن با مخالفان

أو لو كان ءاباؤهم لایعقلون شیئاً و لایهتدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۸۱ - ۹

۹ - اعراض و بی اعتنایی به مسلمانان توطئه گر و دورو ، توصیه و فرمان خداوند به پیامبر خویش

و یقولون طاعه .. فاعرض عنهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۳۶ - ۱۵

۱۵ - شدت بردباری حضرت ابراهیم (ع) در برخورد با مخالفان خویش

و من عصانی فإنک غفور رحیم

اینکه حضرت ابراهیم(ع) تکلیف مخالفان خود را به خدا وا گذاشته و او را با صفت غفران و رحمت یاد کرده است، بیانگر شدت بردباری اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۲۴ - ۵

۵ - پیامبر (ص) و مبلغان الهی ، موظف به برخورد استدلالی و منطقی با مخالفان

قل هاتوا بره-نکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۳ - ۶

۶ - از دست دادن بردباری در برابر مخالفان ، زمینه ساز فروهشتن گفتار بایسته و مؤثر با آنان

إنی أخاف أن یکذبون . و یضیق صدری و لاینطلق لسانی

تقدم <أخاف أن يكذبون> بر <يضيق صدري> و تقدم این بر <لاينطلق لسانی> می تواند حاکی از تقدم عینی و تأثیر تکذیب در ضیق صدر و نیز تأثیر این در عدم انطلاق زبان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۵۵ - ۱

۱ - مواجه شدن ایمان آوردگان از اهل کتاب ، با یاوه گویی مخالفان نادان

الذین ءاتینهم الکتب من قبله .. و إذا سمعوا اللغو أعرضوا عنه

۱۲۱- روش برخورد با مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - صف - ۶۱ - ۲ - ۶

ص: ۱۶۱

۶- > عن رسول الله (ص) قال: ... يا ابن مسعود: لا تكن ممن يشدد على الناس و يخفف عن نفسه ، يقول الله تعالى > لِمَ تقولون ما لاتفعلون < ;

از رسول خدا(ص) روایت شده که فرمود: .. ای پسر مسعود! از کسانی مباش که [کار را] بر مردم سخت می گیرند و بر خود آسان. خدای تعالی می فرماید: لِمَ تقولون ما لاتفعلون<.

۱۲۲- روش برخورد با مساکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۲۸ - ۴

۴- لزوم برخورد مناسب با خویشاوندان ، مسکینان و در راه ماندگان با بیانی نرم و دلپذیر و معذرتی شایسته ، در صورت عدم امکان ادای حق ایشان

و ءات ذاالقربى .. و إما تعرضن عنهم ... فقل لهم قولاً میسوراً

۱۲۳- روش برخورد با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۰۸ - ۱

۱ - لزوم اجتناب از دشنام به بتها و دیگر مقدسات مشرکان

و لاتسبوا الذین یدعون من دون الله

درباره مراد از موصول <الذین ..> دو احتمال وجود دارد: یکی آنکه مقصود مشرکان و دیگر آنکه معبودهای آنان باشد، یعنی: <لاتسبوا الذین یدعونهم>. البته عائد صله <هم> حذف گردیده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۳۵ - ۴

۴- خداوند ، تعلیم دهنده پیامبر (ص) در چگونه پاسخ دادن به مشرکان و چگونه برخورد کردن با ایشان

أم يقولون افتري-ه قل إن افتريته فعلی إجرامی و أنا بریء مما تجرمون

برداشت فوق ، از کلمه <قل> استفاده شده است.

۲- مؤمنان ، موظف به انتخاب بهترین شیوه ها در گفتار و برخوردشان با مشرکان و کافران

و قل لعبادی یقولوا الّتی هی أحسن

برداشت فوق، مبتنی بر شأن نزولی است که در آن آمده است: مؤمنان در برابر اهانت و آزارهای مشرکان، تصمیم به برخورد شدید گرفتند (مجمع البیان ج، ۶ ص ۵) و خداوند پیامبر(ص) را موظف فرمود که به آنان اعلام کند: بهترین گفتار را انتخاب کنید.

ص: ۱۶۲

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۴۵ - ۱۰

۱۰- لزوم رعایت ادب و ملاحظت در گفتار با پدر، اگر چه مشرک باشد. *

ی-أبت... ی-أبت إني أخاف أن يمسك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۶۸ - ۴

۴- آموزش روش برخورد با مشرکان ستیزه جواز سوی خدا به پیامبر (ص)

و إن ج-دلوک فقل الله أعلم بما تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۹۶ - ۱

۱- پیامبر (ص)، مأمور به کارگیری بهترین و اخلاقی ترین روش ها، در قبال بدی های مشرکان

ادفع بالتی هی أحسن السیئه

<التی> کنایه از شیوه و روش است. کلمه <السیئه> مفعول مؤخر برای <ادفع> می باشد، یعنی، بدی را به بهترین شیوه دفع کن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۶ - ۴

۴- خداوند، تعلیم دهنده شیوه برخورد با مشرکان به پیامبر (ص)

و قالوا... فاعمل إنا ع-ملون. قل إنا بشر مثلکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۹ - ۲

۲ - خداوند ، آموزگار پیامبر ، در برخورد با مشرکان و چگونه استدلال کردن با آنان

قل أئنکم لتکفرون

مطلب بالا با توجه به کلمه <قل>، قابل استفاده است.

۱۲۴- روش برخورد با مشرکان لجوج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۸۵ - ۸

۸- رهنمود خدا به پیامبر (ص) در چگونگی پاسخ به کافران و مشرکان لجوج

قل ربی أعلم من جاء بالهدی و من هو فی ضل-ل مبین

ص: ۱۶۳

۱۲۵- روش برخورد با مصیبت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تغابن - ۶۴ - ۱۱ - ۵

۵ - خداوند ، راه علاج و نحوی تحمل مصیبت ها و تکلیف انسان در برابر آنها را به مؤمنان آموخته است .

و من يؤمن بالله يهد قلبه

طبق نظر مفسران، چون در صدر آیه شریفه سخن از مصیبت های وارده بر انسان ها بوده، می توان گفت از مصداق های هدایت قلبی مؤمنان، راهنمایی آنان به پیدا کردن راه علاج و تحمل مصیبت ها و نشان دادن تکلیف مؤمنان در این عرصه است.

۱۲۶- روش برخورد با مفاسد اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۴۴ - ۱۰

۱۰ - هماهنگی مبلغان دینی در شیوه برخورد با مفاسد جامعه ، کارسازتر و به موفقیت نزدیک تر است .

اذهبا .. فقولا له قولاً لئینا لعله یتذکر

موسی و هارون(ع)، هر دو به یک شیوه برخورد با فرعون مأمور شدند.

۱۲۷- روش برخورد با مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۴۹ - ۱۱

۱۱ - تحدی با منکران قرآن ، روشی ارائه شده از سوی خدا به پیامبر (ص) برای اثبات دروغ گویی و انگیزه های حق ستیزانه آنان

قل فأتوا بکتب من عند الله هو أهدی منهما

امر در <فأتوا> به اصطلاح برای تعجیز (نشان دادن عجز ناتوانی کافران) و تحدی است.

۱۲۸- روش برخورد با مکذبان وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۴۷ - ۱۳

۱۳ - ابلاغ رحمت خداوند به تکذیب کنندگان وحی و بیم دادن آنان از عذاب خداوند، روشهای کلی مقابله با آنان است.

فإن كذبوك فقل ربكم ذو رحمة وسعة ولا يرد بأسه عن القوم المجرمين

ص: ۱۶۴

۱۲۹- روش برخورد با منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۶۳ - ۱۳

۱۳ - موضعگیری سازنده ، همراه با پند و اندرز پنهانی ، روش برخورد با منافقان

فاعرض عنهم و عظمهم و قل لهم فی انفسهم قولاً بلیغاً

چنانچه <فی انفسهم> متعلق به <قل> باشد، به این معناست که این گفتار پندآموز تو باید در بین خود آنان و به دور از چشم دیگران باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۵۶ - ۴

۴ - لزوم جدا شمردن منافقان از امت اسلامی

و ما هم منکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۷۳ - ۴

۴ - لزوم برخورد شدید و بدون ترحم ، با کافران و منافقان حق ستیز

و اغلظ علیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۸۴ - ۸،۱۰

۸ - پیامبر (ص) و رهبر جامعه اسلامی ، مأمور به اتخاذ مواضع صریح و قاطع در برابر عناصر نفاق و منافق و ناسالم جامعه

و لاتصل علی أحد منهم مات أبداً و لاتقم علی قبره

۱۰ - افشای کامل چهره منافقان و اتخاذ مواضع شدید علیه آنان ، از تبعات تخلف آنان از جنگ تبوک

و لاتصل علی أحد منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تحریم - ۶۶ - ۹ - ۴

۴ - همانندی منافقان با کافران ، از نظر چگونگی برخورد حکومت اسلامی و جامعه ایمانی با آنان

ج-هد الکفار و المنفقین و اغلظ علیهم

۱۳۰- روش برخورد با منحرفان جنسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۲ - ۸

۸- لزوم برخورد قاطع و بدون ترحم با مرتکبان فساد جنسی و شکنندگان حریم عفت و حیا

الزانیه و الزانی فاجلدوا.. و لاتأخذکم بهما رأفه فی دین الله

ص: ۱۶۵

۱۳۱- روش برخورد با موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۱۰۱ - ۱۱

۱۱- برخورد دو گانه و سیاستمداران فرعون با موسی (ع) و معجزات او

موسی .. فقال له فرعون إني لأظنك ي-موسی مسحورًا

فرعون، دعوت موسی (ع) و معجزات او را قاطعانه رد نکرد؛ بلکه با لحن دو پهلو (گمان می کنم) خواسته تا راه توجیه انکار و مخالفت خود را باز نگهداشته باشد و در صورت مقتضی نبودن ادامه انکار و مخالفتش، بتواند بگوید که، مخالفت گذشته اش یک حدس و گمان بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۵۸ - ۱۲

۱۲ - فرعون ، ناگزیر از قانع کردن افکار عمومی مردم مصر ، در برابر دعوت و معجزات حضرت موسی (ع)

فلنأتينك بسحر مثله فاجعل ... مكاناً سوّی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۳۸ - ۱۰

۱۰ - اقدام فریبکارانه فرعون ، برای مقابله با روشنگری های موسی (ع)

فاجعل لي صرحًا لعلّي أطلع إلى إله موسى

دستور ساختن برج برای تحقیق درباره خدای یگانه - که موسی همگان را به پرستش او فراخوانده بود - می تواند بدان منظور باشد که افکار عمومی را از توجه به تبلیغات موسی منحرف سازد. برداشت یاد شده براساس این احتمال است.

۱۳۲- روش برخورد با مؤمنان فقیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۲۹ - ۴

۴- تنها راه شناخت شیوه برخورد با مؤمنان تهیدست ، وحی الهی است نه آرای هواپرستان غافل از خداوند

و لاتطع من .. و قل الحق من ربکم

۱۳۳- روش برخورد با نشوز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۳۴ -

۲۳،۲۴،۲۶،۲۷،۲۹،۳۰،۳۵،۴۰،۴۱

۲۳ - پند و اندرز ، اولین اقدام برای جلوگیری از نشوز زن

ص: ۱۶۶

و الّتی تخافون نشوزهنّ فعظوهنّ

۲۴ - پرهیز شوهر از همخوابگی با همسر ، اقدامی برای جلوگیری از نشوز وی

و الّتی تخافون نشوزهنّ .. و اهجروهنّ فی المضاجع

در برداشت فوق <فی المضاجع> متعلق به <اهجروهنّ> گرفته شده است.

۲۶ - زدن ، آخرین اقدام برای جلوگیری از نشوز زن

و الّتی تخافون نشوزهنّ .. و اضربوهنّ

۲۷ - بروز علائم نشوز زن ، مجوز تدابیر لازم (ترک همخوابگی ، زدن و ...) برای جلوگیری از آن

و الّتی تخافون نشوزهنّ .. و اضربوهنّ

چون موضوع حکم را خوفِ نشوز (تخافون) قرار داده است و نه تحقق نشوز. و خوف نشوز، همان بروز علائم آن است.

۲۹ - لزوم به کارگیری تدابیر لازم برای جلوگیری از رسیدن زن به مرحله نشوز

و الّتی تخافون نشوزهنّ .. و اضربوهنّ

به نظر می رسد راههای پیشنهاد شده خصوصیتی نداشته باشد ، بلکه مراد، بازداشتن زن از ناشزه شدن است ، هر چند منجر به ترک برخی از حقوق وی باشد.

۳۰ - لزوم مراعات ترتیب در کاربرد موعظه ، ترک همخوابگی و تنبیه بدنی در مورد زنان ناشزه

و الّتی تخافون نشوزهنّ فعظوهنّ و اهجروهنّ فی المضاجع و اضربوهنّ

۳۵ - امید به اصلاح نشوز زن ، شرط ترک همخوابگی و تنبیه بدنی او *

و الّتی تخافون نشوزهنّ .. فان اطعنکم فلا تبغوا علیهنّ سبیلاً

چون جمله <فان اطعنکم> بر جمله های گذشته تفریع شده، بیانگر این است که هدف از روشهای پیشنهاد شده، وادار کردن زن به اطاعت است، نه اینکه تنبیه موضوعیت داشته باشد.

۴۰ - بی اعتنایی مرد به همسر خویش در بستر ، شیوه ای برای جلوگیری از ناسازگاری وی

و الّتی تخافون نشوزهنّ .. و اهجروهنّ فی المضاجع

امام باقر (ع) درباره <واهجروهنّ فی المضاجع> در آیه فوق فرمود: یحوّل ظهره الیها.

مجمع البیان، ج ۳، ص ۶۹؛ نورالثقلین، ج ۱، ص ۴۷۸، ح ۲۳۱.

۴۱- لزوم پرهیز از به کارگیری شدت در تنبیه بدنی زن، جهت جلوگیری از ناسازگاری وی

و الّتی تخافون نشوزهنّ... و اضربوهنّ

رسول خدا (ص) درباره آیه فوق فرمود: ... و اضربوهنّ ضرباً غیر مبرّح.

تفسیر طبری، جزء ۵، ص ۶۷، ۶۸؛ الدر المنثور، ج ۲، ص ۵۲۲.

۱۳۴- روش برخورد با نوجوانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۱۰۲ - ۸

۸- لزوم مشورت و نظرخواهی با نوجوانان، درباره مسائل مربوط به ایشان و نیز شخصیت دادن به آنان و احترام به نظرات آنها

أئی أذبحک فانظر ماذا تری

ص: ۱۶۷

۱۳۵- روش برخورد با والدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۵۱ - ۳۱

۳۱ - عن أبي ولاد الحنات قال: سألت أبا عبد الله (ع) عن قول الله عز وجل: <و بالوالدين احسانا> ما هذا الاحسان؟ فقال: الاحسان ان تحسن صحبتها و ان لاتكلفهما ان يسألاك شيئاً مما يحتاجان اليه و ان كانا مستغنيين . . .

ابو ولاد گوید: از امام صادق (ع) درباره این سخن خداوند <و بالوالدين احسانا> سؤال کردم، فرمود: احسان آن است که با آن دو به نیکی رفتار کنی و به دشواری درخواست از تو، در مورد نیازمندیهایشان ناچار نسازی، اگر چه از نظر امکانات مالی بی نیاز باشند . . .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۲۴ - ۱۴

۱۴ - < عن أبي ولاد الحنات قال : سألت أبا عبد الله (ع) عن قول الله عز وجل : . . . > و اخفض لهما جناح الذلّ من الرحمه < قال : لاتملأعينيك من النظر إليهما إلا برحمه و رقه و لاترفع صوتك فوق أصواتهما و لايدك فوق أيديهما و لاتقدم قدامهما ;

ابی ولاد حنات گوید: از امام صادق (ع) در باره سخن خداوند عزوجلّ . . . < و اخفض لهما جناح الذلّ من الرحمه > سؤال کردم، حضرت فرمود: به پدر و مادر نگاه مکن مگر با رأفت و مهربانی و صدایت را بیش از صدای آنان بالا مبر و دست خودت را بالای دست آنان قرار مده و [در راه رفتن و...]از آنان پیشی مگیر.

۱۳۶- روش برخورد با وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۲۷ - ۱۱

۱۱ - لزوم ژرف نگری در آیات قرآن و پرهیز از برخورد سطحی با پیام های الهی (وحی)

بأنهم قوم لا يفقهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۷ - ۲۵

۲۵ - موضع گیری انسان ها در برابر وحی ، تعیین کننده سرنوشت آنان در قیامت

كذلك أوحينا .. فريق في الجنة و فريق في السعير

۱۳۷- روش برخورد با همسران محمد(ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۲۸ - ۶

۶ - رفتار پیامبر (ص) با همسران خود ، در صورت ادامه دنیا طلبی آنان ، نه تنها بر زور و جبر مبتنی نبود ، بلکه بر آسان

ص: ۱۶۸

گیری استوار بود .

قل لأزوجك إن كنتن تردن الحيوه الدنيا .. فتعالين أمتعنن وأسرحكن سراحا

۱۳۸- روش برخورد با یاوه گویان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۵۵ - ۱۰، ۴، ۳، ۱

۱ - مواجه شدن ایمان آوردگان از اهل کتاب ، با یاوه گویی مخالفان نادان

الذین ءاتین-هم الکت-ب من قبله .. و إذا سمعوا اللغو أعرضوا عنه

۳ - ستایش خداوند از ایمان آوردگان اهل کتاب به خاطر رفتار پسندیده آنان در برابر یاوه گویان

و إذا سمعوا اللغو أعرضوا عنه

۴ - سکوت در برابر یاوه گویان ، نمودی از بردباری ایمان آوردگان از اهل کتاب

أول-ئک یؤتون أجرهم مرتین بما صبروا .. و إذا سمعوا اللغو أعرضوا عنه

۱۰ - رعایت ادب و حفظ منش بزرگوارانه از سوی ایمان آوردگان از اهل کتاب به هنگام جدا شدن از یاوه گویان و وانهادن

آنان به حال خویش

و قالوا .. سل-م علیکم

۱۳۹- روش برخورد با یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۴۴ - ۱۲

۱۲ - لزوم هشیاری جامعه ایمانی در مقابل تلاش برای گمراه ساختن مسلمانان

الم تر الی الذین .. ان تضلوا السبیل

هدف از بیان تصمیم عالمان یهود، هشیار ساختن مسلمانان نسبت به تلاش پیگیر آن عالمان برای گمراه ساختن جامعه ایمانی است.

۱۴۰- روش بر خورد بادیه نشینان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - حجرات - ۴۹ - ۱۷ - ۱

۱ - منت گذاری بی جای اعراب بر پیامبر (ص) ، به سبب اسلام آوردن خود

یمنون علیک أن أسلموا

ص: ۱۶۹

۱۴۱- روش برخورد برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۱۱ - ۹

۹- فرزندان یعقوب با اظهار محبت به او ، و تحریک احساسات وی درصدد فریب دادن او بودند .

قالوا ی-أبانا ما لك لا تأمنا علی یوسف

برداشت فوق ، از خطاب <ی-أبانا> (ای پدر جانمان) و نیز لحن کلام <ما لك لا تأمنا ..> (چه شده است که به ما درباره یوسف بی اعتماد هستی) استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۶۳ - ۳

۳- فرزندان یعقوب با اظهار محبت به بنیامین از پدرشان خواستند او را به همراه آنان روانه مصر کند .

فأرسل معنا أاخانا

هدف فرزندان یعقوب از نام نبردن بنیامین و یاد کردن از او به عنوان <أاخانا> (برادرمان) اظهار محبت به اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۷۸ - ۳

۳- اقتدار یوسف (ع) بر انجام خواسته های خویش ، نیکوکار بودن وی و سزاواری یعقوب (ع) برای ترحم ، دلیل های ارائه شده از سوی فرزندان یعقوب به یوسف (ع) برای آزادسازی بنیامین

قالوا ی-أیها العزیز إن له أبًا شیخًا کبیرًا .. إنا نری-ک من المحسنین

هدف برادران یوسف از مخاطب ساختن یوسف (ع) با عنوان <عزیز> بیان اقتدار او بر انجام خواسته هایش است، و توصیف یعقوب به <پیرمردی سالخورده> بیان سزاواری او برای ترحم است و مدح یوسف (ع) به نیکوکاری به منظور ترغیب او به احسان و گذشت می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۸۰ - ۱۰

۱۰- فرزند بزرگ یعقوب ، رفتار گذشته برادرانش با یوسف (ع) را رفتاری نکوهیده خواند .

قال کبیرهم .. و من قبل ما فرّطتم فی یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- یوسف - ۱۲ - ۹۷ - ۲،۳

۲- فرزندان یعقوب علی رغم گناه دانستن رفتارشان با یوسف (ع) و بنیامین و یعقوب (ع) ، آن را مرتکب می شدند .

قالوا ی-أبانا استغفر لنا ذنوبنا إنا كنا-طین

مراد از <ذنوبنا> به قرینه مقام رفتار فرزندان یعقوب با وی و یوسف و بنیامین می باشد.

۳- فرزندان یعقوب از رفتار های ناروایشان با یوسف (ع) ، بنیامین و یعقوب (ع) ، پشیمان شدند و اظهار ندامت کردند .

ی-أبانا استغفر لنا ذنوبنا

ص: ۱۷۰

۱۴۲- روش برخورد برده داران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۷۱ - ۵

۵- برده داران ، هیچ گاه برده های خود را در امکانات فراوان اقتصادی و معیشتی خویش ، شریک نمی سازند و خود را با آنان مساوی و برابر نمی دانند .

فما الذین فضّلوا برادری رزقهم علی ما ملکت أیم-نهم فهم فیه سواء

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که آیه در صدد بیان یک حکم اقتصادی درباره بردگان نباشد؛ بلکه برای بیان یک واقعیت خارجی و ارتباط آن با مسأله شرک باشد. بر این اساس پیام آیه چنین می شود: شما که بردگان را با خود برابر نمی دانید، پس چطور برخی از بندگان خدا را با خدا برابر می دانید و آنها را شریک او می پندارید؟

۱۴۳- روش برخورد بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۶۳ - ۱۱، ۱۰، ۹

۹ - بندگان خالص خدا ، به هنگام روبه رو شدن با گفتار جاهلانه و به دور از ادب و منطق افراد جاهل ، با گفتار شایسته و عالمانه و به دور از بیهودگی و بی ادبی به آنان پاسخ می گویند .

و إذا خاطبهم الج-هلون قالوا سلماً

برداشت فوق، بر این مبنا است که <سلاماً> صفت برای مفعول به مقدر باشد؛ یعنی، <قالوا قولاً سلاماً> در این صورت معنای <سلاماً> - به قرینه جمله قبل که سخن از گفتار جاهلانه و ناشایست افراد جاهل است - سخن عالمانه و شایسته و دور از بیهودگی و بی ادبی می باشد.

۱۰ - بندگان خالص خداوند ، به هنگام رو به رو شدن با گفتار جاهلانه و بدور از ادب و منطق جاهلان ، از آنان خواستار سلامت و امنیت و همزیستی مسالمت آمیز می شوند .

و إذا خاطبهم الج-هلون قالوا سلماً

برداشت فوق، بر این اساس استوار است که <سلاماً> مفعول به برای فعل مقدر باشد؛ یعنی، <نتسلم منکم تسليماً>. در این صورت <سلام> به جای <تسلیم> نشسته است.

۱۱ - برخورد کریمانه و بزرگووارانه بندگان خالص خدا در برابر گفتار جاهلانه افراد نادان ، برخاسته از روح فروتنی و نرم خوئی آنان است .

و إذا خاطبهم الج-هلون قالوا سلماً

عطف جمله <و إذا خاطبهم الجهلون..> بر جمله قبل بدون تکرار شدن اسم موصول (الذین)، نشانگر وجود وحدت و ارتباط نزدیک میان این دو صفت است. از سوی دیگر تقدم بیان صفت تواضع بر صفت برخورد کریمانه با افراد جاهل، حاکی از آن است که این صفت، سبب چنین برخورد پسندیده ای است.

۱۴۴- روش برخورد بهشتیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۲۳ - ۱۰

ص: ۱۷۱

۱۰- بهشتیان در بهشت ، روابط حسنه و سرشار از محبت با یکدیگر خواهند داشت .

تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلْمٌ - م

اینکه خداوند می فرماید <تحیت مؤمنان در بهشت سلام گفتن و یا درخواست سلامتی برای یکدیگر است > حکایت از روابط خوب آنان می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۷۵ - ۱۱

۱۱- درود و سلام ، سخن اهل بهشت به هنگام روبه رو شدن با یکدیگر

و يَلْقَوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَ سَلَامًا

برداشت فوق، بر این اساس استوار است که گوینده درود و سلام به یکدیگر خود خود اهل بهشت باشند.

۱۴۵- روش برخورد بی عقلمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - حجرات - ۴۹ - ۴ - ۴

۴- فراخواندن پیامبر (ص) از پشت اتاق ها ، با فریاد و صدای بلند ، شیوه بی خردان

إِنَّ الَّذِينَ ينادونَكَ . . . أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ

۱۴۶- روش برخورد تاجران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - مطففین - ۸۳ - ۲ - ۱

۱- برخورد دوگانه تاجران ، هنگام فروش کالا و خرید آن و به کار بردن سنجش دقیق با پیمانانه کامل تنها به هنگام خرید ، مایه زیان جامعه و زمینه ساز عذاب الهی است .

وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ . الَّذِينَ إِذَا أَكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ

<اكتالوا> یعنی، با پیمانانه کالا را دریافت کردند. حرف <علی> در آیه شریفه جایگزین حرف <من> شده است تا

نشانگر متضرر شدن مردم از این گونه تجارت باشد.

۱۴۷- روش برخورد جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۶۵ - ۴

۴- برخورد و گفت و گوی ساحران فرعون با موسی (ع) در میدان مبارزه ، همراه با نزاکت و اظهار ادب نسبت به آن حضرت بود .

ی-موسی إِمَّا أَنْ تَلْقَىٰ وَ إِمَّا

ص: ۱۷۲

احاله انتخاب آغازگر به موسی(ع) و پرهیز از تحکم در این زمینه، خالی از ابراز ادب و نزاکت از سوی ساحران نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۴۴ - ۴

۴ - تبلیغات روانی ساحران به هنگام انجام عملیات خود

فألقوا .. و قالوا بعزه فرعون إنا لنحن الغ-لبون

۱۴۸- روش برخورد جاهلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۶۳ - ۹

۹ - بندگان خالص خدا، به هنگام روبه رو شدن با گفتار جاهلانه و به دور از ادب و منطق افراد جاهل، با گفتار شایسته و عالمانه و به دور از بیهودگی و بی ادبی به آنان پاسخ می گویند.

و إذا خاطبهم الج-هلون قالوا سلماً

برداشت فوق، بر این مبنا است که <سلاماً> صفت برای مفعول به مقدر باشد، یعنی، <قالوا قولاً سلاماً> در این صورت معنای <سلاماً> - به قرینه جمله قبل که سخن از گفتار جاهلانه و ناشایست افراد جاهل است - سخن عالمانه و شایسته و دور از بیهودگی و بی ادبی می باشد.

۱۴۹- روش برخورد حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۲۶ - ۹

۹ - جنجال آفرینی و هوچی گری، از شیوه های مخالفان جبهه حق

و قال الذین كفروا ... و الغوا فيه لعلکم تغلبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۳۰ - ۶

۶- روی آوری به اتهام و جنگ روانی تبلیغی ، شیوه مخالفان پیام حق

و لَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ قَالُوا هـ- ذَا سِحْرٌ

۱۵۰- روش برخورد حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۹۹ - ۱۱

۱۱- تنها شیوه حق ناپذیران ستم پیشه در برخورد با آیات الهی ، انکار آنهاست .

ص: ۱۷۳

فأبى الظ-لمون إلا كفورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۴۷ - ۶

۶ - جدی نگرفتن پیام حق و برخورد هوجبی گرانه با آن ، شیوه مستمر اهل باطل

فلما جاءهم ب-ای-تنا إذا هم منها يضحكون

۱۵۱- روش برخورد خادم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۶۲ - ۸

۸- همراه شدن با خدمت کاران در تناول غذا و مدّ نظر داشتن تلاش و خستگی آنان ، لازم است .

قال لفتيه ءاتنا غداءنا لقد لقينا من سفرنا ه-ذا نصبًا

۱۵۲- روش برخورد دروغگویان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - بلد - ۹۰ - ۶ - ۴

۴ - برخی از مردم ، به دروغ خود را از انفاق گران معرفی کرده و مدعی بذل و بخشش های انبوه اند .

يقول أهلكت مالا لبداً

آیه بعد - که گوینده <أهلكت مالا لبداً> را غافل از آگاهی خداوند خوانده است - می تواند نشانگر نادرست بودن ادعای انفاق گری او باشد.

۱۵۳- روش برخورد دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۸۶ - ۲۲

۲۲ - صبر توأم با تقوا ، دژ مستحکم مؤمنان در برابر آزار های دشمنان

و لتسمعَنَّ .. و ان تصبروا و تتقوا فانّ ذلك من عزم الامور

در برداشت فوق، <عزم> به معنای محکم گرفته شده، چنانچه مجمع البیان نقل کرده است که: قيل من محکم الامور.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۳۶ - ۸

۸ - ترسانیدن و به هراس افکندن پیامبر (ص) و مؤمنان از ضربات دشمنان ، از روش های مبارزاتی مشرکان و کافران

و یخوّفونک بالذین من دونه

ص: ۱۷۴

۱۵۴- روش برخورد دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۱۸ - ۷

۷- تردید افکنی درباره حلیت حیوانی که با نام خدا ذبح شده باشد، از محورهای تبلیغاتی علیه اسلام و پیامبر(ص) در مکه بوده است.

و إن تطع أكثر من فی الأرض... فكلوا مما ذكر اسم الله علیه

۱۵۵- روش برخورد دشمنان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۵۷ - ۶

۶- اتهام زدن ، از ترفند های قدرت ها برای مقابله با پیامبران و حق گویان

أجئتنا لتخرجنا من أرضنا بسحرک

۱۵۶- روش برخورد دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۲۷ - ۱۵

۱۵- مشرکانی که قرآن را اسطوره می خوانند و کسانی که علیه دین الهی توطئه می کنند ، با علمای دین برخورد تحقیرآمیز و خوار کننده دارند .

و إذا قيل لهم ماذا أنزل ربكم قالوا أس-طر الأولین... قد مکر الذین من قبلهم...

حضور عالمان در قیامت هنگام مؤاخذه مشرکان و اعلام این نکته از آنان که: خواری و بدی روز قیامت برای کافران است، می تواند حکایت کننده این نکته باشد که: آنان در دنیا، مورد برخورد اهانت آمیز افراد یاد شده قرار گرفته بوده اند. لازم به ذکر است که مراد از <أوتوا العلم> به تناسب موضوع (قرآن و تعالیم ادیان آسمانی)، می تواند علمای دین باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۶۲ - ۷

۷- تهمت و تحقیر ، از ترفند ها و ابزار های طاغیان و دشمنان دین ، علیه دینداران و مؤمنان

رجالاً کنا نعدهم من الأشرار

ص: ۱۷۵

۱۵۷- روش برخورد دشمنان محمد(ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۱۸ - ۷

۷- تردید افکنی درباره حلیت حیوانی که با نام خدا ذبح شده باشد، از محورهای تبلیغاتی علیه اسلام و پیامبر(ص) در مکه بوده است.

و إن تطع أكثر من فی الأرض... فکلوا مما ذکر اسم الله علیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۹۵ - ۵

۵- استهزا و تمسخر از روش های دشمنان و مخالفان علیه پیامبر (ص)

إنا کفین-ک المستهزءین

توصیف مشرکان و مخالفان پیامبر(ص) به <استهزاگران> نشان دهنده این نکته است که آنان همواره از این روش، برای مبارزه با آن حضرت استفاده می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۴۸ - ۳

۳- مخالفت و عنادورزی کافران با پیامبر (ص) ، با تمثیل و توصیف های ناروا ، در پی دارنده گمراهی علاج ناپذیر برای آنان

کیف ضربوا لک الأمثال فضّلوا فلا یستطیعون سبیلاً

برداشت فوق بنابر این است که مراد از <سبیلاً> راه هدایت باشد.

۱۵۸- روش برخورد دشمنان مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۶۲ - ۷

۷- تهمت و تحقیر ، از ترفند ها و ابزار های طاغیان و دشمنان دین ، علیه دینداران و مؤمنان

رجالاً کنا نعدّهم من الأشرار

۱۵۹- روش برخورد دنیا طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جائیه - ۴۵ - ۳۵ - ۱

۱ - استهزای آیات الهی ، شیوه کافران مستکبر و دنیا محور

فاستکبرتم .. اتّخذتم آی-ت الله هزواً

از این که به جای <استهزأتم> و یا تعبیر مشابه دیگر، گفته شده <اتّخذتم آیات الله هزواً>، می توان به مطلب بالا راه برد.

ص: ۱۷۶

۱۶۰- روش برخورد ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۹۱ - ۴

۴- شیوه ذوالقرنین در برخورد با مردم شرق و غرب ، یک سان بوده است . *

وجدها تطلع علی قوم .. کذلک

<کذلک> می تواند صفت برای <قوم> در آیه قبل باشد و اشاره به <قوماً> در آیات قبل^۱ یعنی، ذوالقرنین، همانگونه که قوم ساکن مغرب را یافت و در باره آنان تصمیم گرفت، در باره شرقی ها نیز همان سان رفتار کرد.

۱۶۱- روش برخورد رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۰۶ - ۳

۳- موضع رهبران دینی در میان مردم ، باید موضعی برادرانه و همراه با دلسوزی باشد و نه برتری جویانه .

إذ قال لهم أخوهم نوح ألا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۲۴ - ۳

۳- موضع رهبران الهی در میان امت ، موضعی است مشفقانه و نه همراه با برتری جویی .

إذ قال لهم أخوهم هود ألا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۴۲ - ۳

۳- موضع رهبران الهی در میان امت ، موضعی مشفقانه و نه همراه با برتری جویی

إذ قال لهم أخوهم ص-لح ألا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۶۱ - ۳

۳ - موضع رهبران الهی در میان امت ، موضعی مشفقانه و نه همراه با برتری جویی

إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ لُوطُ أَلَا تَتَّقُونَ

۱۶۲- روش برخورد رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۳۶ - ۶

۶- استفاده از احساسات و عقاید دینی مردم و تحریک آنان علیه پیامبر (ص) ، از شیوه های سران شرک و کفر در برخورد با آن حضرت

ص: ۱۷۷

أه-ذا الذی یدکرءالہتکم

از این کہ کفار مکہ، مردم را مخاطب خود قرار داده و <آلہتکم> گفته اند و نہ <آلہتنا> استفاده می شود کہ آنان از احساسات و عقاید مردم علیہ پیامبر(ص) بہرہ می گرفتند.

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۱۷ - ۲

۲ - استہزا، گفتار مغرضانہ و تبلیغات سوء علیہ اسلام و پیامبر (ص)، کار ہمیشگی و روش سران کفر و شرک

اصبر علی ما یقولون

آمدن فعل <یقولون> بہ صورت فعل مضارع، دلالت بر استمرار این گفتار دارد.

۱۶۳- روش برخورداران ظالم

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۲۳ - ۲

۲ - مکر و فریب، شیوہ سردمداران مجرمان در میان جوامع

جعلنا فی کل قریہ أكبر مجرمیہا لیمکروا فیہا

۱۶۴- روش برخورداران کفر

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۳۶ - ۶

۶- استفاده از احساسات و عقاید دینی مردم و تحریک آنان علیہ پیامبر (ص)، از شیوہ های سران شرک و کفر در برخورداران آن حضرت

أه-ذا الذی یدکرءالہتکم

از این کہ کفار مکہ، مردم را مخاطب خود قرار داده و <آلہتکم> گفته اند و نہ <آلہتنا> استفاده می شود کہ آنان از احساسات و عقاید مردم علیہ پیامبر(ص) بہرہ می گرفتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۱۷ - ۲

۲ - استهزا، گفتار مغرضانه و تبلیغات سوء علیه اسلام و پیامبر (ص)، کار همیشگی و روش سران کفر و شرک

اصبر علی ما یقولون

آمدن فعل <یقولون> به صورت فعل مضارع، دلالت بر استمرار این گفتار دارد.

ص: ۱۷۸

۱۶۵- روش برخورد رهبران گمراهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۸۸ - ۱۲

۱۲ - بهره گیری از شخصیت های محبوب جامعه و وابسته نشان دادن افکار و رفتار خویش به آنان ، از ترفند های رهبران ضلالت است .

فقالوا هـ ذاً . . . إلـه موسی فنیسی

۱۶۶- روش برخورد سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۲۰ - ۶

۶ - احتیاط و خویشن داری سلیمان در برخورد با نیرو های تحت امر خویش

فقال ما لی لأری الهدهد أم کان من الغائبین

سلیمان، بی درنگ هدهد را متهم به تخلف نکرد؛ بلکه ابتدا ناپیدا بودن هدهد را مربوط به خطای دید خودش دانست. این در حالی است که قدرتمندان قبل از هر چیز خشم گرفته و نیروی تحت فرمان خود را متهم می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۲۱ - ۱۸

۱ - تصمیم سلیمان (ع) به مجازات سخت هدهد در صورت عدم ارائه دلیلی قابل قبول بر غیبت خویش

لأعدبّنه عذاباً شديداً . . . أو لیأتیننی بسلطـن مبین

<سلطان> به معنای حجت و برهان است و <سلطان مبین> یعنی، دلیل روشن و قانع کننده.

۸ - اعلام سلیمان (ع) به بخشودن هدهد ، در صورت آوردن دلیلی روشن و قابل قبول برای غیبت خود

لأعدبّنه . . . أو لیأتیننی بسلطـن مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - برخوردار سلیمان (ع) با ملکه و درباریان سبا، قاطع، آمرانه و از موضع قدرت بود.

أَلَّا تَعْلُوا عَلَيَّ وَ أَتُونِي مُسْلِمِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - سلیمان در تلاش مدام، برای به تسلیم واداشتن دربار سبا، قبل از وقوع جنگ

فَلَنَأْتِيَنَّهُم بَجُنُودٍ ... وَ هُمْ صَّغِيرُونَ

لحن شدید و تهدید آمیز سلیمان(ع)، نشانگر آن است که وی تلاش می کرده تا کار به جنگ و خونریزی نینجامد؛ چه این که اگر او صرفاً مصمم بر جنگ بود، هشدارهای قبلی خلاف منطق جنگ به شمار می آمد.

۱۶۷- روش برخورد شعيب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۸۴ - ۴

۴- شعيب (ع) حتى پيش از رسيدن به مقام رسالت ، فردی دلسوز و دوستدار مردم مدین بود .

و إلى مدین أخواهم شعيبًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۸۸ - ۵

۵- برخورد حضرت شعيب (ع) با مشرکان و کافران ، برخوردی ترحم آمیز و مشفقانه بود .

ی قوم أریتم

تعبیر <یا قوم> (ای مردم من) حکایت از شفقت و مهربانی شعيب(ع) دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۲۷ - ۱۶

۱۶ - تضمین مدارا کردن با موسی (ع) و سخت نگرفتن بر وی در کارها از سوی شعيب (ع)

و ما أرید أن أشقّ علیک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۳۶ - ۵

۵- شعيب (ع) ، دل سوز مردم مدین بود و با آنان ، رابطه عاطفی و مهربانانه داشت .

و إلى مدین أخواهم شعيبًا فقال ی قوم

احتمال دارد که <أخواهم> ، براساس روابط خویشاوندی، گفته شده باشد و احتمال دارد که کنایه از شفقت و برخورد برادرانه او با مردم مدین باشد. برداشت بالا، بنابر احتمال دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۱۲ - ۱۴، ۱۰

۱۰ - وسوسه و ظاهر سازی فریبکارانه، روش شیاطین است.

یوحی بعضهم إلی بعض زخرف القول غرورا

۱۴ - شیاطین انس و جن از هنر و تبلیغات فریبنده برای فریب دادن مردم و مبارزه با انبیا بهره می برند.

یوحی بعضهم إلی بعض زخرف القول غرورا

<زخرف القول> به کلام آراسته شده می گویند که از مصادیق هنر است و می توان گفت که این مورد به عنوان نمونه ذکر شده است. گفتنی است <غرورا> در برداشت فوق مفعول له واقع شده است.

ص: ۱۸۰

۱۶۹- روش برخورد شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۲۱ - ۶

۶- رفتار شیطان با پیروانش ، همچون رفتار فرادستان با زیر دستان ، دستوری و آمرانه است .

و من يتَّبِعْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ يَأْمُرْ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ

برداشت فوق به خاطر به کار رفتن ماده <أمر> می باشد که یکی از معانی آن فرمان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - ناس - ۱۱۴ - ۴ - ۷

۷- شیطان ، فریب کاری که پس از القای فکر پلید در انسان ، خود را کنار کشیده و متواری می شود .

من شرِّ الوسواس الخَنَّاسِ

برای فعل <خَنَّسَ> چند معنا ذکر شده است؛ از جمله: عقب نشینی کرد؛ بازگشت، متواری و غایب شد (لسان العرب). براساس این معانی، آیه شریفه ترسیمی از وسوسه گری های شیطان دارد که پس از هر وسوسه، خود را عقب کشیده، مخفی می شود؛ تا آن وسوسه کار خود را کرده و زمینه را برای وسوسه بعدی فراهم سازد.

۱۷۰- روش برخورد صالح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۶۳ - ۵

۵- برخورد حضرت صالح (ع) با مشرکان و کافران ، برخوردی ترحم آمیز و مشفقانه بود .

ی قوم أریتم

تعبیر <یا قوم> (ای مردم من) حکایت از شفقت و ترحم صالح(ع) دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۴۵ - ۴

۴- موضع صالح (ع) در میان جامعه خود، موضعی برادرانه و خیرخواهانه

و لقد أرسلنا إلى ثمود أخاهم ص-لحًا

واژه <أخاهم> چه دلالت بر خویشاوندی داشته باشد یا نداشته باشد، در هر صورت عطف و رحمت صالح پیامبر را نسبت به قومش می‌رساند.

۱۷۱- روش برخورد طغیانگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۶۲ - ۷

ص: ۱۸۱

۷- تهمت و تحقیر ، از ترفند ها و ابزار های طاغیان و دشمنان دین ، علیه دینداران و مؤمنان

رجالاً کنا نعدّهم من الأشرار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۶۳ - ۱

۱ - طاغیان ، مؤمنان را در دنیا به تمسخر و ریشخند می گرفتند .

أتخذن-هم سخریاً

۱۷۲- روش برخورد ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۴۵ - ۱۱

۱۱- وحدت مواضع ، روش و راه و رسم زندگی ستم پیشگان در طول تاریخ

و سکتتم فی مس-کن الذین ظلموا أنفسهم . . . و ضربنا لكم الأمثال

ممکن است مقصود از مسکن و سکونت در جمله <و سکتتم فی مساکن الذین ظلموا . . .> منزل و محل سکونت ستمگران گذشته نباشد؛ بلکه مراد همپایی و هم عقیده شدن با آنان و کنایه از پذیرش راه و رسم زندگی آنها باشد.

۱۷۳- روش برخورد علمای بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۸۰ - ۳

۳ - ستایش خداوند از فرزندان بنی اسرائیل ، به خاطر برخورد سخت آنان با دل باختگان دنیا

و قال الذین أوتوا العلم ویلکم

تعبیر <الذین أوتوا العلم> تعبیری ستایشگرانه است که خداوند درباره عالمان و فرزندان بنی اسرائیل به کار برده است.

۱۷۴- روش برخورد فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- موضع گیری مشرکان مکه در برابر پیامبر (ص)، استمرار موضع گیری فرعون در برابر موسی (ع) بود .

و قالوا لن نؤمن لك . . . و لقد ءاتينا موسى ... فقال له فرعون إني لأظنك ي-موسى مس

۱۱- برخورد دو گانه و سیاستمداران فرعون با موسی (ع) و معجزات او

موسى . . . فقال له فرعون إني لأظنك ي-موسى مسحورًا

فرعون، دعوت موسی (ع) و معجزات او را قاطعانه رد نکرد؛ بلکه با لحن دو پهلو (گمان می کنم) خواسته تا راه توجیه انکار و مخالفت خود را باز نگهداشته باشد و در صورت مقتضی نبودن ادامه انکار و مخالفتش، بتواند بگوید که، مخالفت گذشته اش

یک حدس و گمان بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۵۷ - ۵

۵ - فرعون ، با اعلام خطر به قبطیان در مورد خطر اخراج از مصر ، به تحریک آنان در جهت مقابله با موسی (ع) پرداخت .

أجئتنا لتخرجنا من أرضنا

در کلام موسی (ع) با فرعون، هیچ نشانه ای به چشم نمی خورد که دال بر تصمیم او بر اخراج فرعونیان از مصر باشد. آنچه موسی (ع) خواهان آن بود، نجات دادن بنی اسرائیل از بردگی و بیرون بردن آنان از مصر بود. بنابراین مطرح شدن این سخن (اخراج قبطیان) از سوی فرعون، صرفاً به جهت برانگیختن احساسات آنان علیه موسی (ع) بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۸ - ۱

۱ - موضع گیری فرعون ، در قبال دعوت موسی (ع) با به رخ کشیدن دوران سرپرستی خویش بر او

قال ألم نربك فينا وليداً

<تربیه> (مصدر <نربی>) به معنای پروریدن است. <ولید> به نوزاد و نیز به کودکی گفته می شود که از وقت ولادتش زمانی زیادی نگذشته باشد؛ وگرنه طفل گفته می شود. <لبث> (مصدر <لبثت>) به معنای ماندن و درنگ کردن است؛ یعنی، فرعون گفت: آیا تو را از کودکی در میان خود پروریدم [مگر] سالیانی چند از عمرت را پیش ما نماندی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۲۳ - ۱

۱ - پرسش انکار آمیز فرعون از موسی (ع) در باره حقیقتی به نام <رب العالمین> (پروردگار جهانیان)

قال فرعون و ما ربّ الع-لمین

واژه <ما> اسم استفهام است و غالباً با آن، از حقیقت اسم مابعدش پرسش می شود. گفتنی است که استفهام یاد شده برای اظهار تعجب به منظور انکار حقیقت مورد پرسش می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - شدت انکار و شگفتی فرعون نسبت به سخنان موسی (ع) درباره پروردگار جهانیان

قال رب السموت و الأرض .. قال لمن حوله ألا تستمعون

لحن استهزاآمیز فرعون بیانگر مطلب یاد شده است.

۳ - لحن مستکبرانه و تمسخرآمیز فرعون ، در برابر منطق محکم موسی (ع)

قال رب السموت و الأرض .. قال لمن حوله ألا تستمعون

استفهام در جمله <ألا تستمعون> می تواند برای استهزا باشد.

۴ - فرعون ، هنگام شنیدن مواضع اعتقادی موسی (ع) اطرافیانش را علیه او تحریک و تهییج کرد .

قال رب السموت و الأرض .. قال لمن حوله ألا تستمعون

برداشت یاد شده از آن جا است که سخن فرعون می تواند به هدف تحریک و تهییج اطرافیان ادا شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۲۷ - ۴

۴ - استهزا و تهمت ، از ابزار مقابله فرعون با رسالت موسی (ع)

قال لمن حوله ألا تستمعون .. قال إن رسولكم... لمجنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۳۰ - ۴

۴ - برخورد منطقی موسی (ع) ، در برابر تهدید فرعون

قال .. لأجعلنك من المسجونين . قال أولو جئتكم بشيء مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۳۴ - ۱

۱ - واکنش حق ستیزانه فرعون در قبال دو معجزه روشن موسی (ع)

قال للملا حولہ إن هـ ذالـسـ حر علیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۳۵ - ۱،۳

۱ - اقدام فرعون برای ایجاد نگرانی در اطرافیان خویش ، نسبت به اهداف نهایی موسی (ع)

یرید أن یخرجکم من أرضکم بسحره

۳ - فرعون با تحریک احساسات قومی و میهنی اطرافیان خود ، درصدد تهییج آنان علیه موسی (ع) بود .

قال .. یرید أن یخرجکم من أرضکم بسحره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۳۸ - ۲،۸،۱۰

۲- فرعون ، درباره خدای مورد ادعای موسی اظهار تردید کرد .

و قال فرعون .. ما علمت لكم من إله غيري

۸- متهم شدن موسی (ع) به دروغ گویی از سوی فرعون ، به خاطر مردود دانستن الوهیت وی و فراخواندن همگان به پرستش خدای یگانه

و إني لأظنه من الكذابين

۱۰- اقدام فریبکارانه فرعون ، برای مقابله با روشنگری های موسی (ع)

فاجعل لي صرحًا لعلِّي أطلع إلى إله موسى

دستور ساختن برج برای تحقیق درباره خدای یگانه - که موسی همگان را به پرستش او فراخوانده بود - می تواند بدان منظور باشد که افکار عمومی را از توجه به تبلیغات موسی منحرف سازد. برداشت یاد شده براساس این احتمال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۲۶ - ۱۳

۱۳ - تظاهر به خیرخواهی و صلاح اندیشی ، برای دین و دنیای مردم از سوی فرعون

ص: ۱۸۴

إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَنْ يُظْهِرَ فِي الْأَرْضِ الْفَسَادَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۵۲ - ۴

۴ - تلاش فرعون برای حقیر نمایاندن موسی (ع) و تحقیر جایگاه و موقعیت اجتماعی او

أَمْ أَنَا خَيْرٌ مِّنْ هَٰذَا الَّذِي هُوَ مَهِينٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۳۹ - ۶،۷،۸

۶ - اتهام سحر و جنون از سوی فرعون به موسی (ع) ، پس از مشاهده دلایل و برهان های روشن رسالت آن حضرت

أَرْسَلْنَا هَٰؤُلَاءِ رُسُلًا مِّنْ قَبْلِي فَآذَنُوا سَوَاءً أَلَمَرَ أَفْعَىٰ أَوْ مَعْجُونًا

۷ - سعی فرعون ، در موجه جلوه دادن حق ناپذیری خود

فَتَوَلَّىٰ .. و قَالَ سَوَاءٌ أَلَمَرَ أَفْعَىٰ أَوْ مَعْجُونًا

نسبت دادن سحر و جنون از سوی فرعون به موسی (ع)، به رغم روشنی دلایل رسالت آن حضرت، نشانگر تلاشی است که او برای سرپوش گذاشتن بر حق ناپذیری خود به کار بسته است.

۸ - آشفستگی و سردرگمی فرعون ، در انکار دلایل روشن موسی (ع)

و قَالَ سَوَاءٌ أَلَمَرَ أَفْعَىٰ أَوْ مَعْجُونًا

سحر و جنون، فاصله بسیاری از یکدیگر دارند؛ زیرا سحر، نوعی تبهر و جنون سراسر آشفستگی و اشمئزاز آور است و میان این دو سنخیتی نیست. از این رو سخن فرعون، نشانگر اضطراب شدید او در موضع گیری علیه منطق روشن موسی (ع) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تحریم - ۶۶ - ۱۱ - ۹

۹ - فرعون ، شخصیتی منفور در نگاه همسرش آسیه و رفتار وی غیر قابل تحمل برای او

و نَجِّنِي مِنَ فِرْعَوْنَ وَ عَمَلِهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - نازعات - ۷۹ - ۲۳ - ۲

۲ - فرعون ، در جمع کسانی که برای استماع سخن او گردآمده بودند ، با صدایی بلند سخن گفت .

فنادی

<ندا>، به معنای بلند کردن صدا و آشکار ساختن آن است. (مفردات راغب)

۱۷۵- روش برخورد فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۵۲ - ۱

۱ - روش کافران مکه در برخورد با آیات الهی ، همانند روش فرعونیان و کافران پیش از آنان

ص: ۱۸۵

كدأب ءال فرعون و الذین من قبلهم

<دأب> به معنای عادت و روش است. و چون آیه به دنبال قضایای جنگ بدر آمده، معلوم می شود مشبه کافران مکه هستند و تقدیر جمله چنین است: داب هؤلاء الكفرة كدأب ءال فرعون. قابل ذکر است مراد از ضمیر در <قبلهم> آل فرعون هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۵۴ - ۱

۱ - روش کافران مکه در برخورد با آیات الهی همسان با روش فرعونیان و کافران پیش از آنها

كدأب ءال فرعون و الذین من قبلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۶۴ - ۴

۴ - حضور با تمام قوا و با آرایش منظم و با هیبت ، طرح پیشنهادی فرعونیان برای قدرت نمایی در صحنه مقابله با موسی (ع)

فأجمعوا کیدکم ثم ائتوا صفاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۲ - ۱

۱ - موسی (ع) نگران مواجه شدن با تکذیب فرعونیان

قال ربّ إني أخاف أن يكذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۵۴ - ۲

۲ - تکیه فرعونیان بر عدم انسجام نیروی بنی اسرائیل ، به منظور آسان شمردن مقابله با آنان

إنّ هـؤلاء لشرذمه قلیلون

<قلیلون> (جمع قلیل) به معنای چند دسته اندک است. آمدن تعبیر <قلیلون> به جای <قلیله> می تواند بیانگر این نکته باشد که: گرچه بنی اسرائیل یک طایفه اند، اما همین یک طایفه با هم اتحاد ندارند؛ بلکه به چند دسته کوچک و غیر منسجم

تقسیم شده اند. بنابراین مقابله با آنان کاری بسیار ساده و بدون زحمت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۱۳ - ۱

۱ - موضع گیری خصمانه فرعونیان در برابر آیات (معجزات) روشن الهی

فلما جاءتهم آیة - تنا مبصره قالوا هـ ذا سحر مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۴۱ - ۲

۲ - اظهار شگفتی مؤمن آل فرعون از فراخواندن قوم خود ، به نجات و رستگاری و دعوت آنان از او به سرنوشت هلاکت بار

دوزخ

ص: ۱۸۶

و ی-قوم مالی أدعوکم إلى النجوه و تدعوننی إلى النار

استفهام در <مالی> برای تعجب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۴۷ - ۲

۲ - برخورد استهزاآمیز فرعونیان با معجزات موسی (ع)

فلما جاءهم ب-ای-تنا إذا هم منها يضحكون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - دخان - ۴۴ - ۲۰ - ۷

۷- شیوه فرعونیان ، سنگسار کردن مخالفان عقیدتی و سیاسی خود بوده است . *

و ائنی عذت برئی و ربکم أن ترجمون

از جمله معانی <رجم> ، سنگسار کردن است. این که موسی (ع) مسأله <رجم> را به میان کشیده، یا از آن جهت است که زمزمه آن میان فرعونیان آغاز شده بود و یا این که در قوانین عمومی آنان، چنین رایج بوده است. برداشت بالا بنا بر احتمال دوم است.

۱۷۶- روش برخورد قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۷۹ - ۵

۵- رفتار تحقیرآمیز قارون با مردم ، علی رغم پیوند نژادی وی با آنان

فخرج علی قومه فی زینته

تعبیر <علی قومه> به جای <علی الناس> بیانگر مطلب یاد شده است.

۱۷۷- روش برخورد قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - تنها واکنش قوم ابراهیم در برابر دعوت آن حضرت به توحید عبادی ، تصمیم به قتل و یا سوزاندن وی بود !

و ابرهیم إذ قال لقومه .. اعبدوه ... فما كان جواب قومه إلا أن قالوا اقتلوه أو

۳ - قوم ابراهیم ، برای رویارویی با خیرخواهی او برای آنان ، به خشونت متوسل شدند .

و ابرهیم إذ قال لقومه .. ذلکم خیر لکم ... فما كان جواب قومه إلا أن قالوا اقتل

۴ - کشتن و آتش زدن ، از شیوه های قوم ابراهیم ، برای رویارویی با دعوت توحیدی او بود .

ابرهیم إذ قال .. ذلکم خیر لکم ... فما كان جواب قومه إلا أن قالوا اقتلوه أو حر

۵ - واکنش خشونت آمیز قوم ابراهیم به دعوت توحیدی او ، فراگیر و عمومی بود .

فما كان جواب قومه إلا أن قالوا

۶- در بین قوم ابراهیم، برای برخورد با ابراهیم (ع) دو دید (کشتن و سوزاندن) وجود داشت.

فما كان جواب قومه إلا أن قالوا اقتلوه أو حرّقه

<أو> در <أو حرّقه> می تواند برای تنويع و می تواند برای اباحه باشد. بنا بر احتمال نخست، می توان استفاده کرد که قوم ابراهیم، برای از بین بردن او، دو دیدگاه داشته اند: عده ای، حکم به اعدام و گروهی، دستور به سوزاندن او می دادند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنكبوت - ۲۹ - ۲۶ - ۵

۵- حضرت ابراهیم (ع)، در پی برخورد قهرآمیز قوم اش با او، تصمیم گرفت به سرزمینی هجرت کند که در آن، برای انجام رسالت اش، آزادی عمل داشته باشد.

و قال إني مهاجر إلى ربي

مراد از <هجرت به سوی پروردگار> دستیابی به مکانی است که حضرت ابراهیم(ع) بتواند آنچه را برعهده او گذاشته است، بدون مزاحمت دشمنان اش، به انجام برساند.

۱۷۸- روش برخورد قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۵۳ - ۲

۲- موضع گیری خصمانه ثمودیان در برابر نصیحت های صالح (ع)

قالوا إنما أنت من المسخرين

چنان که گفته شد، <مسخر> به کسی گفته می شود که به شدت گرفتار سحر و افسون شده است. این تهمت سخت، بیانگر عمق دشمنی ثمودیان با صالح(ع) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - شمس - ۹۱ - ۱۴ - ۴

۴- قوم ثمود، برای دستیابی به آب اختصاصیِ ناقه صالح، آن را هلاک کردند.

و سقىها... فعقروها

بیان هشدار به ثمودیان، در مورد آب شربِ ناقه و آن گاه سخن گفتن از تکذیب و عقر، نشانگر آن است که انگیزه قوم ثمود از پی کردن ناقه، چشم داشت آنان به آب مورد نیاز آن بوده است.

۱۷۹- روش برخورد قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۳۶ - ۴

۴ - تلاش قوم عاد ، به ایجاد یأس و ناامیدی در حضرت هود (ع) نسبت به دستیابی او به اهداف رسالتش

قالوا سواء علينا أوعظت أم لم تكن من الوعظين

یادآوری قوم عاد به حضرت هود(ع) مبنی بر مؤثر نبودن موعظه هایش، می تواند به منظور ایجاد یأس در آن حضرت و نیز

ص: ۱۸۸

بازداشتن ایشان از تلاش برای ادامه رسالت و تبلیغ خود باشد.

۱۸۰- روش برخورد قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۶۷ - ۱،۳

۱ - تهدید شدن لوط (ع) از سوی قوم خود، به اخراج و تبعید در صورت دست برداشتن از تبلیغ

قالوا لئن لم تنته .. من المخرجین

ضمیر فاعل در <قالوا> به قوم لوط باز می گردد <إنتهاء> (مصدر تنته) یعنی دست برداشتن و پایان دادن.

۳ - تبعید مخالفان، شیوه ای رایج در میان قوم لوط

لتکونن من المخرجین

تعبیر <من المخرجین> به جای <لنخرجنک>، می رساند که قبل از لوط (ع) دیگرانی نیز تبعید و از شهر اخراج شده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۵۶ - ۲،۶

۲ - تصمیم قوم لوط مبنی بر اخراج و تبعید لوط (ع) و خانواده اش، تنها پاسخ آنان به هشدارهای خیرخواهانه او

فما كان جواب قومه إلا أن قالوا أخرجوا آل لوط من قريبتكم

۶ - گرایش به پاکی و ارزش ها، تنها جرم لوط (ع) و خاندانش در نظر آن جامعه فسادزده

قالوا أخرجوا آل لوط من قريبتكم إنهم أناس يتطهرون

عبارت <إنهم أناس> تعلیل برای حکم اخراج است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنكبوت - ۲۹ - ۲۹ - ۱۱

۱۱ - تنها پاسخ قوم لوط به لوط (ع) در برابر سرزنش و وعده عذاب، درخواست نزول عذاب بود.

فما كان جواب قومه إلا أن قالوا ائتنا بعذاب الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - قمر - ۵۴ - ۳۶ - ۲

۲ - روی آوردن قوم لوط ، به جدال و تشکیک نسبت به انذارها / بجای حق پذیری

و لقد أنذرهم .. فتماروا بالندر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - قمر - ۵۴ - ۳۷ - ۱

۱ - جسارت قوم لوط تا سرحد تلاش ، برای در اختیار گرفتن و آلوده ساختن میهمانان پیامبر خویش

و لقد رودوه عن ضیفه

ص: ۱۸۹

۱۸۱- روش برخورد قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۰۵ - ۵

۵ - > عن أبي جعفر (ع) : فمكث نوح (ع) في قومه ألف سنه إلا خمسين عاماً لم يشاركه في نبوته أحد و ل-كّنه قدم على قوم مكذّبين للأنبياء (ع) الذين كانوا بينه و بين آدم (ع) و ذلك قول الله عزّوجلّ : > كذّبت قوم نوح المرسلين < ... ;

از امام باقر(ع) روایت شده: .. نوح(ع) ۹۵۰ سال در میان قومش درنگ کرد و احدی در نبوتش با او شریک نبود؛ لکن نوح(ع) بر قومی فرستاده شده بود که آن قوم پیامبرانی را که بین نوح(ع) تا آدم(ع) بودند، تکذیب می کردند. این سخن خداوند عزّوجلّ است که: > کذّبت قوم نوح المرسلين <...<.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - قمر - ۵۴ - ۹ - ۱۱

۱۱ - طرد شدن نوح پیامبر (ع) ، از سوی قومش ، با دشنام و اتهام

و قالوا مجنون و ازدجر

برداشت یاد شده بر این احتمال است که > و ازدجر < به معنای > و ازدجره قومه < باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - نوح - ۷۱ - ۷ - ۲،۷

۲ - انگشت ها را در گوش ها نهادن و جامه ها را بر سر کشیدن ، واکنش معمول قوم نوح در برابر دعوت آن حضرت

و إني كلما دعوتهم .. جعلوا أصـبعهم في آذانهم و استغشوا ثيابهم

۷ - دعوت نوح (ع) ، با استکبار و گردن فرازی شدید قومش روبه رو شد .

و استكبروا استكباراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - نوح - ۷۱ - ۲۲ - ۱

۱ - استفاده صاحبان زر و زور از مکر و نیرنگی بس بزرگ ، علیه دعوت نوح (ع) و در جهت گمراه کردن مردم

من لم یزده ماله و ولده إلا خسارًا . و مکروا مکراً کباراً

۱۸۲- روش برخورد کارگزاران نامه عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - انشقاق - ۸۴ - ۱۰ - ۵

۵ - واگذار کنندگان نامه عمل به انسان ها در قیامت ، برخی را محترم شمرده و با گروهی دیگر برخوردی تحقیرآمیز و خفت بار خواهند داشت .

فأما من أوتی کت-به بیمینه . . . و أمّا من أوتی کت-به وراء ظهره

ص: ۱۹۰

۱۸۳- روش برخورد کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۱۲ - ۷

۷ - تمسخر مؤمنان ، روش دنیاپرستان و کافران

زین للذین کفروا الحیوه الدنیا و یسخرن من الذین امنوا

فعل مضارع <یسخرن>، دلالت بر استمرار دارد که از آن در برداشت فوق، به <روش> تعبیر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۱۷ - ۳۵

۳۵ - بزرگ جلوه دادن اعمال خلاف مسلمین توسط کفار ، و نادیده گرفتن اعمال زشت خود

یسئلونک عن الشهر الحرام قتال فيه قتل فيه کبیر و صدّ عن سبیل اللّٰه و کفر به .

برخی برآنند که سائلین، مشرکان مکه بودند تا به این وسیله خلاف برخی از مسلمین را به رُخ پیامبر (ص) کشند و علیه او تبلیغات کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۱۹ - ۱

۱ - محبت برخی از مؤمنان نسبت به بیگانگان و اهل کفر ، و دغلبازی اینان با مؤمنان

یا ایها الذین امنوا ..ها انتم اولاء تحبونهم ... و اذا خلوا عضّوا علیکم الأنام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۵ - ۹،۱۲

۹ - رویگردانی، تکذیب و تمسخر، مراحل مبارزه و رویارویی کافران با آیات الهی و قرآن*

ما تأتیهم من ءایه .. إلا كانوا عنها معرضین. فقد کذبوا بالحق ... ما كانوا به ی

۱۲ - تکذیب آیات الهی با تمسخر و استهزا از شیوه های کافران

فقد کذبوا بالحق لما جاءهم فسوف تأتيهم أنبؤا ما كانوا به يستهزءون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۷ - ۱

۱ - در صورت نزول کتابی ملموس از سوی خداوند بر پیامبر(ص)، کفرورزان آن را سحر خواهند دانست.

و لو نزلنا عليك كتابا في قرطاس فلمسوه بأيديهم لقال الذين كفروا إن هذا إلا سحر مبیی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۰ - ۳

۳ - تمسخر و استهزای پیامبران الهی، شیوه کافران در طول تاریخ بوده است.

و لقد استهزءء برسئل من قبلک . . ما كانوا به يستهزءون

ص: ۱۹۱

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۲۶ - ۳

۳ - افسانه خواندن قرآن و کهنه دانستن مطالب آن، از ترفندهای کافران برای جلوگیری از گوش فرادادن مردم به آن

إن هذا إلا أسطير الأولین. و هم ینھون عنه

<اول> به معنای آغاز است، و مراد کافران از این اتهام کهنه بودن مطالب قرآن می تواند باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۵۲ - ۱،۲

۱ - روش کافران مکه در برخورد با آیات الهی، همانند روش فرعونیان و کافران پیش از آنان

كدأب ءال فرعون و الذین من قبلهم

<دأب> به معنای عادت و روش است. و چون آیه به دنبال قضایای جنگ بدر آمده، معلوم می شود مشبه کافران مکه هستند و تقدیر جمله چنین است: داب هؤلاء الكفرة كدأب ءال فرعون. قابل ذکر است مراد از ضمیر در <قبلهم> آل فرعون هستند.

۲ - همگونی روش کافران در طول تاریخ در برخورد با آیات الهی

كدأب ءال فرعون و الذین من قبلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۱۳ - ۱،۲

۱ - اقوام کافر پیشین پس از مواجهه با برهان های روشن و دلایل منطقی انبیا و پافشاری آنان بر مواضع خویش، آنان را تهدید به تبعید و یا بازگرداندن اجباری به کفر (ارتداد) می کردند.

و ما لنا ألا نتوكل . . لنصبرنّ علی ما ءاذیتمونا ... و قال الذین كفروا لرسلمهم

۲ - تهدید و توسل به زور، از ابزار کفار به هنگام درماندگی از پاسخ گویی به براهین منطقی انبیا

جاءتهم رسلمهم بالبینت . . قالوا إنا كفرنا ... و لنصبرنّ ... و علی الله فلیتوكل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳- تبلیغات سوء و استهزای آزار دهنده ، حربه همیشگی مشرکان و کافران علیه اسلام و پیامبر (ص)

المستهزءین .. و لقد نعلم أنك يضيق صدرك بما يقولون

فعل مضارع <يقولون> بر استمرار و همیشگی بودن گفتار و تبلیغات مشرکان و دشمنان دلالت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۴۷ - ۱،۳

۱- آگاهی کامل خداوند ، به هدف ها و انگیزه های کافران در گوش فرا دادن به کلمات پیامبر (ص)

نحن أعلم بما يستمعون به

<با> در <بما> برای سببیت است. بنابراین معنای آیه چنین می شود: ما به غرض و انگیزه ای که کافران به خاطر آن به سخنان پیامبر(ص) گوش فرامی دهند علم داریم.

۳- کافران ، به منظور خنثی کردن سخنان پیامبر (ص) به نجوا و گفت و گوی سزای می پرداختند .

ص: ۱۹۲

نحن أعلم بما يستمعون به .. و إذ هم نحوی إذ يقول

<إذ هم نجوی> و إذ يقول الظالمون < بدل > إذ يستمعون إليك > است. با توجه به این نکته، معنای آیه چنین می شود: ما آگاهترین هستیم به غرض کافران در گوش فرا دادن به سخنان پیامبر(ص) - که تهمت زدن [سحرزدگی] به اوست - و آگاه هستیم از نجوا و گفت و گوی آنان. چنین بیانی حکایت از آن دارد که غرض آنها از گوش دادن، تمهید و آماده شدن برای خشی سازی سخنان پیامبر(ص) بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۱۰۶ - ۴

۴- استهزای آیات و پیامبران الهی، شیوه کافران و عامل دوزخی شدن و حبط عمل آنان است.

جزاؤهم جهنم بما كفروا واتخذوا آی-تی و رسلی هزوا

<هزوا> و <هزءاً> به یک معنا است و مصدری است که حمل آن بر <آیات> و <رسل> برای مبالغه است. راغب، آن را <شوخی ناآشکار> و دیگران، آن را <تمسخر> معنا کرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۷۳ - ۷

۷- پاسخ کافران عصر بعثت، در برابر آیات روشن و دلایل کافی توحید و اسلام، بیان وضعیت بهتر اقتصادی و اجتماعی خود نسبت به مؤمنان بود.

قال الذین كفروا للذین ءامنوا .. أیّ الفریقین خیر مقامًا و أحسن ندیًا

لام در <للذین آمنوا> ممکن است برای تبلیغ باشد. در این صورت مؤمنان مخاطب کافران خواهند بود. همچنین می تواند برای تعلیل بوده و مراد این باشد که کافران، به خاطر مؤمنان و در باره آنان، پرسش یادشده را مطرح کرده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۴۱ - ۳

۳- همسانی کافران در طول تاریخ، در برخورد غیر منطقی با رسولان الهی

و لقد استهزیء برسلا من قبلک

برخورد استهزاآمیز، بیانگر نداشتن منطق در موضع گیری ها است و چون پیامبران پیشین و پیامبر اسلام (ص) مورد تمسخر کافران قرار گرفته اند، به دست می آید که برخورد کافران همسان بوده و مواضع مشابهی داشته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۱۰۹ - ۱

۱ - یادآوری برخورد های مستکبرانه کافران با مؤمنان در دنیا، در پی نجات خواهی آنان از دوزخ و رد آن از سوی خداوند

ربنا أخرجنا منها .. قال اخسئوا ... إنه كان فريق من عبادي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۸ - ۱۱

۱۱ - تحقیر و سرزنش، حربه مشرکان برای بازداشتن مردم از پیروی پیامبر (ص)

قالوا .. إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً

ص: ۱۹۳

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۲۲۷ - ۱۱

۱۱ - استفاده کافران از شعر ، در هجو ارزش های الهی و پیامبر (ص)

و ذکروا الله کثیراً و انتصروا من بعد ما ظلموا

قیدهای <ذکروا الله کثیراً> و <انتصروا من بعد ما ظلموا> می تواند نشانگر این باشد که شاعران جاهلی، ارزش های الهی و شخص پیامبر(ص) و مسلمانان را هجو می کردند و خداوند ضمن تشویق شاعران مسلمان به تبلیغ ارزش های الهی (و ذکروا الله کثیراً)، مقابله به مثل را نیز برای آنان تجویز کرده است (و انتصروا من بعد ما ظلموا).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۸۴ - ۱۰

۱۰ - تکذیب بی دلیل آیات الهی ، شیوه مستمر و عادت همیشگی کافران

أَمَّا ذَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

تعبیر <کنتم تعملون> ماضی استمراری و بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۴۸ - ۵

۵ - نزول دفعی قرآن همانند تورات ، شرط پیشنهادی کافران برای قبول رسالت پیامبر (ص)

فَلَمَّا جَاءَهُم الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۴۸ - ۵

۵ - پیامبر اکرم (ص) در انجام دادن رسالت خویش ، با رو در رویی کافران و منافقان مواجه بود .

ی-أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ... وَ دَعَا أَدِيهِمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - اتهام جنون و شاعر بودن به پیامبر (ص) ، شیوه مشرکان و کافران در برابر پیامبر (ص)

و يقولون أئنا لتاركوا ءالھتنا لشاعر مجنون

آمدن فعل <يقولون> به صیغه مضارع، حکایت از استمرار این سخن دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - توبیخ و سرزنش به جهت اعتقادات دینی ، از روش های کافران در مبارزه با اسلام

يقول أءنك لمن المصدّقين

فعل مضارع <يقول> - که بر استمرار دلالت دارد - گویای این حقیقت است که توبیخ و سرزنش کردن، کار همیشگی کافران در برخورد با مؤمنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۵۰ - ۱۹

۱۹ - باور و رفتار کافران ، براساس ظن و گمان است ؛ نه یقین و برهان .

و ما أظنّ الساعة قائمه و لئن رجعت إلی ربّی

برداشت یاد شده بر این اساس است که کافران از یک سو برپایی قیامت را مورد تردید قرار می دهند و از سوی دیگر فرض وجود قیامت را مطرح می نمایند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۷ - ۶

۶ - شناخت تاریخ و آگاهی از موضع گیری های همگون کافران در برابر پیامبران ، مانع نگرانی و دلسردی رهبران دینی است

و کم أرسلنا .. إلاّ كانوا به يستهزءون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۳۲ - ۱۰

۱۰ - موضع کافران در برابر پیامبران و وعده آنان به برپایی قیامت ، موضعی مستکبرانه و استهزاآمیز

وإذا قيل .. و الساعة لاریب فیها قلتم ما ندری ... و ما نحن بمستیقین

از سیاق آیه، استفاده می شود که سخن کافران در <ما ندری..> لحن استهزایی نیز داشته و آیه بعد مؤید این معنا است (كانوا به يستهزءون).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۳۳ - ۵

۵ - شیوه کافران در انکار معاد ، استهزاگرانه و نه منطقی

كانوا به يستهزءون

شیوه بودن استهزا از <کانوا به یستهزءون> که بر استمرار دلالت دارد استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جائیه - ۴۵ - ۳۵ - ۱

۱ - استهزای آیات الهی ، شیوه کافران مستکبر و دنیا محور

فاستکبرتم .. اتخذتم ءای-ت الله هزواً

از این که به جای <استهزأتم> و یا تعابیر مشابه دیگر، گفته شده <اتخذتم آیات الله هزواً>، می توان به مطلب بالا راه برد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۷ - ۷

۷- اتهام سحر ، سپر دفاعی کافران در برابر آیات روشن وحی

إذا تتلى عليهم ءای-تنا بین-ت قال الذین كفروا .. ه-ذا سحر مبین

ص: ۱۹۵

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۱۱ - ۲،۱۷

۲- برخورد تحقیرآمیز کافران ، با گرایش محرومان به دین ، نمودی از روحیه استکباری آنان است .

و استکبرتم . . . و قال الذین کفروا للذین ءامنوا لو کان

۱۷- انکار حقایق دین از سوی کافران ، در قالب روشن فکری و ارزش گرایی

و قال الذین کفروا . . . لو کان خیرًا ما سبقونا إلیه ... فسیقولون ه-ذا إفک قدیم

کافران با دعوی <لو کان خیراً> خود را ارزش خواه و با اتهام <ه-ذا إفک قدیم> خود را روشن فکر و ضد ارتجاع معرفی می کنند و با این ادعاها، بدون تأمل در حقایق قرآن (إذ لم یهتدوا به) به کفر و انکار می پردازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۱۷ - ۱۹

۱۹- پیشینه داشتن اندیشه های دینی ، زمینه ارتجاعی شمرده شدن آن از سوی کافران *

فیقول ما ه-ذا إلاّ أس-طیر الأولین

تعبیر <الأولین> نشانگر پرسابقه بودن عقیده به معاد در میان جوامع است و تعبیر <أساطیر>، اشاره به ارتجاعی بودن اندیشه معاد دارد. قرین آمدن این دو تعبیر، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۱۶ - ۳،۴

۳- استهزای کافران نسبت به وحی و سخنان پیامبر (ص) ، در پی خارج شدن از محضر آن حضرت

حتّی إذا خرجوا من عندک قالوا . . . ماذا قال ءانفًا

پرسش <ماذا قال آنفًا> از روی توهین و استهزا بوده است.

۴- حضور کافران ، در مجلس پیامبر (ص) ، حضوری صوری با اهدافی توطئه آمیز *

و منهم من یستمع . . . قالوا للذین أوتوا العلم ماذا قال ءانفًا

خداوند در این آیه، حالت پرسشگری کافران (ماذا قال آنفاً) را مورد سرزنش و توبیخ قرار داده است. این توبیخ، از آن جهت بوده است که در پرسش آنان، نوعی توطئه و سعی در سست کردن ایمان دیگران، نهفته بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۱۲ - ۱

۱ - سؤال تمسخرآمیز کافران درباره زمان برپایی روز جزا

یستلون أیمان یوم الدین

از آیات قبل و بعد، تمسخرآمیز بودن سؤال کافران استفاده می شود؛ زیرا آنان اصولاً در مقام فهم حق نبودند و با این پرسش، می خواستند راهی دیگر برای انکار معاد و وسیله ای برای تمسخر آن پیدا کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۵۲ - ۱،۴

۱ - تکذیب و اتهام، شیوه همیشگی اقوام و جوامع کفرپیشه و شرک آلود در برابر فرستادگان الهی

ص: ۱۹۶

كذلك ما أتى الذين من قبلهم من رسول إلا قالوا ساحر أو مجنون

۴ - اتهام سحر و جنون ، موضع همیشگی کافران در برابر رسولان الهی

ما أتى الذين .. إلا قالوا ساحر أو مجنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۴۲ - ۲

۲ - کافران ، در اندیشه ایجاد وقفه در روند گسترش دین ، با طرح مسائل بی اساس علیه پیامبر (ص)

أم یریدون کیداً

در آیات پیشین، سخن از اتهام های مشرکان علیه پیامبر(ص) و بررسی علل آن اتهام ها بود. در ادامه این بررسی، خداوند به اندیشه ناسالم و مکرآلود کافران اشاره می کند که آنچه آنان می گویند، ناشی از ابهام شخصیت پیامبر(ص) نیست؛ بلکه دقیقاً ترفندی خائنانه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - قلم - ۶۸ - ۱۵ - ۲

۲ - معرفی قرآن به عنوان افسانه کهن ، از ترفند های همیشگی کافران تکذیب گر

إذا تتلى عليه آى - تنا قال أس - طير الأولین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - قلم - ۶۸ - ۵۱ - ۱،۷

۱ - نگاه کافران به پیامبر (ص) ، نگاهی خشم آلود و کینه توزانه بود .

و إن یکاد الذین کفروا لیزلقونک بأبصـرهم

<زَلَّتْ> (مرادف <ذلل>) به معنای لغزیدن و سقوط کردن است و عبارت <لیزلقونک بأبصارهم> کنایه از این است که کافران، با نگاه خشم گینانه و کینه توزانه، به پیامبر(ص) می نگرستند؛ مانند آن که گفته می شود: فلان کس آن چنان به من نگاه می کند، که گویا می خواهد مرا با نگاهش بخورد و یا بکشد؛ یعنی، اگر برای او ممکن باشد که با نگاهش مرا بخورد و یا بکشد، چنین خواهد کرد.

۷- ترور شخصیت (همچون پیامبر (ص)) ، از ترفند های کافران برای مبارزه با تعالیم اسلام و قرآن

لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ وَ يَقُولُونَ إِنَّهُ لَمَجْنُونٌ

این که کافران، به جای مبارزه با تعالیم قرآن، پیامبر(ص) را متهم به جنون کردند؛ بیانگر این نکته است که آنان درصدد بودند با این کار، به هدف خود (نابودی دین) نائل شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - مطفین - ۸۳ - ۳۳ - ۴

۴ - گنه پیشگان کافر، در برخورد با مؤمنان، چنان خود را در مقام قیم و نگهبان می نشانند که گویا هدایت آنان را مأموریت خود می دانند .

و مَا أُرْسِلُوا عَلَيْهِمْ حَافِظِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۱۹۷

۱ - کافران ، به مجرد شنیدن آیات قرآن ، آن را تکذیب کرده و معارف آن را دروغ می پنداشتند .

بل الذین کفروا یکذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - کافران ، تکذیب قرآن را ابزار رسیدن به اهدافی ساخته بودند که آن را اظهار نمی کردند .

بل الذین کفروا یکذبون . و الله أعلم بما یوعون

از مصادیق <مایوعون>، نیت ها و مقاصدی است که کافران، تکذیب قرآن را وسیله رسیدن به آن مقاصد کرده بودند.

۵ - تکذیب قرآن از سوی کافران ، ظاهری بوده و به دروغ بودن آن باور نداشتند .

و الله أعلم بما یوعون

تقابل این آیه با آیه قبل، بیانگر آن است که گرچه کافران به زبان قرآن را تکذیب می کردند، ولی خداوند بهتر می داند که در درون آنان از تکذیب قرآن خبری نبود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - تصریح به آمادگی نداشتن مشرکان برای پذیرش توحید در هیچ زمان و تأکید بر واهی بودن پیشنهاد سازش از سوی آنان ، وظیفه ای الهی بر عهده پیامبر (ص)

قل . . . و لا أنتم ع-بدون ما أعبد

آیات آغاز سوره - که تسامح طرفین را در زمان آینده منتفی دانست - با مفهوم خود، تکلیف زمان حال را نیز روشن کرده است. در این حال، وضعیت زمان حال به صراحت در این آیه، بیان شد تا موضع گیری ها شفاف باشد.

۱۸۴- روش برخورد کافران دوران موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - همگونی برخوردارهای مشرکان عصر بعثت با کافران عصر موسی ، در مورد کتاب آسمانی

و لو جعلن-ه قرءاناً .. و لقد ءاتینا ... فاختلف فیه

۱۸۵- روش برخوردار کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۷۲ - ۵

۵ - خشمگین شدن کافران صدر اسلام و ظهور آثار کینه و نفرت در چهره آنان ، به هنگام شنیدن آیات قرآن و معارف توحیدی آن

و إذا تتلى عليهم ءای-تنا بین-ت تعرف فی وجوه الذین کفروا المنکر

ص: ۱۹۸

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۷ - ۴

۴ - رفتار کافران با شخصیت پیامبر (ص) ، برخوردی تحقیرآمیز و در حد شخصیتی فاقد شهرت و موقعیت

هل ندلکم علی رجل یتبئکم إذا مزّقتم کلّ ممزّق

ذکر نکردن شخصیت حقوقی پیامبر(ص) به عنوان رسول خدا و یا نگفتن نام آن حضرت و آوردن عنوانی نکره، حکایت از موضوع یاد شده دارد.

۱۸۶- روش برخورد کافران مستکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۴۹ - ۲

۲ - اهل ایمان ، در دنیا مورد تحقیر کفرپیشگان مستکبر هستند .

أهؤلاء الذین أقسمتم لاینالهم الله برحمه

۱۸۷- روش برخورد کافران مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۵ - ۸

۸ - تمسخر حق (قرآن) و آیات الهی، شیوه کافران مکه بوده است.

فسوف تأتیهم أنبؤا ما کانوا به یتستهزءون

مفاد جمله <کانوا به یتستهزءون> ماضی استمراری است و بیانگر تداوم استهزا از سوی کافران عصر نزول این سوره است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۵۴ - ۱

۱ - روش کافران مکه در برخورد با آیات الهی همسان با روش فرعونیان و کافران پیش از آنها

كدأب ءال فرعون و الذین من قبلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۶ - ۱،۳

۱- خطاب استهزاگرانه و بی ادبانه کافران مکه به پیامبر (ص) به هنگام سخن گفتن با آن حضرت

و قالوا یا ایها الذی نزل علیه الذکر

از اینکه کفار، در مخاطب قرار دادن پیامبر(ص) به جای خطاب مستقیم با اسم و عنوان، با عنوان موصول و غایب آن حضرت را صدا می زدند و نیز از اینکه به او نسبتی می دادند که خود آن را قبول نداشتند، حاکی از نکته فوق است.

۳- کافران مکه ، پیامبر (ص) را به خاطر ادعای نزول وحی بر خود ، فردی مجنون و دیوانه می دانستند .

و قالوا یا ایها الذی نزل علیه الذکر إنک لمجنون

ص: ۱۹۹

شواهد تاریخی گواهند که قبل از ادعای نبوت پیامبر(ص) آنان چنین تهمتی را به آن حضرت نسبت نمی دادند، پس این تهمت به خاطر نکته یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۴۱ - ۹

۹- برخورد کافران و مشرکان مکه با قرآن، اساس علمی و عقلانی نداشت؛ بلکه برخاسته از انگیزه های نفسانی - روانی آنان بود.

و لقد صرّفنا فی هـ-ذا القرآن لیذکروا و ما یزیدهم إلاّ نفورًا

خداوند، حاصل تبیین تنوع و گوناگونی آیات خویش را برای مشرکان، نفرت آنان معرفی می کند و این، نشان می دهد که آنان، به جای برخورد منطقی با آیات الهی، برخورد روانی - نفسانی داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۳۶ - ۵، ۲، ۱

۱- کافران و مشرکان مکه، به هنگام رو به رو شدن با پیامبر (ص)، آن حضرت را مورد تمسخر و استهزا قرار می دادند.

و إذا رءاک الذین کفروا إن یتخذونک إلاّ هزواً

۲- تمسخر و استهزا، تنها شیوه برخورد مشرکان و کافران مکه با شخص پیامبر (ص) بود.

و إذا رءاک الذین کفروا إن یتخذونک إلاّ هزواً

حرف نفی <إن> و حرف استثنا <إلا> پس از آن - که بر قصر دلالت می کند - و نیز آمدن <هزواً> به صورت مصدر، همگی بیانگر استمرار و شدت در کار استهزا و تمسخر است.

۵- پیامبر (ص)، مورد تحقیر مداوم کافران مکه قرار می گرفت.

و إذا رءاک .. أهـ-ذا الذی یذکر ءالہتکم

همزه استفهامیه در <أهـ-ذا..> برای تعجب است و اسم اشاره <هـ-ذا> - به قرینه استهزا - در تحقیر استعمال گردیده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کافران مکه ، در صدد تحقیر و خوار ساختن پیامبر (ص) بودند .

و لا ِستخفّنک الذین لایوقنون

دعوت از پیامبر (ص) به صبر در برابر کافران و نیز توصیه به مراقبت از خود که مبدا کافران آن حضرت را خفیف و خوار کنند، می تواند بازگو کننده وضعیّت رفتاری کافران درباره پیامبر (ص) باشد.

۱۱ - کافران مکه ، در صدد بودند تا با تبلیغات خود ، در مواضع عقیدتی پیامبر (ص) سستی ایجاد کنند .

إن أنتم إلاّ مبطلون.. و لا ِستخفّنک الذین لایوقنون

برخی بر این عقیده اند که معنای <لا ِستخفّنک> ، <لاینفز عن دینک> (بیرون نبرند تو را از دین ات) است (لسان العرب). <و لا ِستخفّنک الذین لایوقنون> می تواند بیان نوع اثری باشد که مشرکان، با <إن أنتم إلاّ مبطلون> در صدد ایجاد آن بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۲۸ - ۹

ص: ۲۰۰

۹- انکار و برخورد عنادآمیز با قرآن و پیامبر (ص)، شیوه مستمر کافران مکه

کانوا بأی-تنا یجحدون

فعل <کان> هرگاه بر مضارع داخل شود افاده استمرار می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۱۱ - ۱

۱- تلاش کافران مکه، برای تحقیر مؤمنان و بی اهمیت جلوه دادن ایمان آنان

و قال الذین کفروا للذین ءامنوا لو کان خیرًا ما سبقونا إلیه

۱۸۸- روش برخورد گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۱۳ - ۶

۶- واکنش هدایت ناپذیران مجرم در برابر انبیای الهی، همگون و مشابه بوده است.

کذلک نسلکه فی قلوب المجرمین . لایؤمنون به و قد خلت سنه الأولین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - مطفین - ۸۳ - ۳۳ - ۴

۴ - گنه پیشگان کافر، در برخورد با مؤمنان، چنان خود را در مقام قیم و نگهبان می نشانند که گویا هدایت آنان را مأموریت خود می دانند.

و ما أُرسلوا علیهم ح-فظین

۱۸۹- روش برخورد لوط(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۷۸ - ۱۳، ۱۲

۱۲- لوط (ع) ، با تحریک عواطف مهاجمان و اظهار شفقت به ایشان ، درصدد بازسازی آنان از تعرّض به میهمانان خویش برآمد .

قال ی قوم .. فاتقوا الله و لاتخزون فی ضیفی ألیس منکم رجل رشید

۱۳- ملاطفت لوط (ع) با قوم خویش ، حتی به هنگامی که از ناحیه آنان در فشار و آزار بود .

قال ه-ذا یوم عصیب .. قال ی قوم ه-ؤلاء بناتی

لوط با گفتن <یا قوم> (ای مردم من) و پیشنهاد ازدواج با دخترانش ، لطف و عنایت خویش را به مردمان ابراز می دارد و این در زمانی است که حضرت لوط(ع) آن را روزی سخت و دشوار ارزیابی کرد.

ص: ۲۰۱

۱۹۰- روش برخورد محمد(ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۶۱ - ۱۰

۱۰ - پیامبر (ص) گر چه به همه سخنان از تمامی طیف ها ، گوش فرامی داد ؛ ولی در مرحله تصدیق و پذیرش ، تنها سخنان خدا و مؤمنان را باور داشت .

و يقولون هو اذن قل اذن خير لكم يؤمن بالله و يؤمن للمؤمنين

برداشت فوق بر این اساس است که اضافه <اذن> به <خير> اضافه حقیقیه باشد ؛ بدین معنا که پیامبر(ص) تنها شنوای سخنان نیک است و به هر سخنی ترتیب اثر نمی دهد، بلکه تنها سخنان خدا (وحی) و سخنان مؤمنان راستین را باور می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۹۶ - ۲

۲ - پیامبر (ص) ، تحت تعلیم خداوند در کیفیت رفتار با مردم

ادفع بالتي هي أحسن السيئه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۴۹ - ۱۱

۱۱ - تحدی با منکران قرآن ، روشی ارائه شده از سوی خدا به پیامبر (ص) برای اثبات دروغ گویی و انگیزه های حق ستیزانه آنان

قل فأتوا بكتـب من عند الله هو أهدي منهما

امر در <فأتوا> به اصطلاح برای تعجیز (نشان دادن عجز ناتوانی کافران) و تحدی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تحریم - ۶۶ - ۳ - ۴،۵

۴ - پیامبر (ص) ، تنها قسمتی از ماجرای افشا شدن رازش را ، به همسر افشاگر خود فهماند و از بخشی دیگر چشم پوشید .

عَرَفَ بَعْضُهُ وَ أَعْرَضَ عَنِ بَعْضٍ

۵- بزرگواری پیامبر (ص)، در برخورد با همسران خطاکار خویش

عَرَفَ بَعْضُهُ وَ أَعْرَضَ عَنِ بَعْضٍ

از این که پیامبر(ص) تنها قسمتی از مطلب افشا شده را به همسر افشاگرش گفت - نه همه آن را - می توان برداشت بالا را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تحریم - ۶۶ - ۹ - ۲

۲- پیامبر (ص)، در نیمه دوم بعثت و به هنگام استقرار نظام اسلامی در مدینه، مأمور سختگیری و برخورد بدون مسامحه و گذشت با کافران و منافقان

ج-هد الکفار و المن-فقین و اغلظ علیهم

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که نزول این دسته از آیات، در دورانی بوده است که نیمی از بعثت رسول

ص: ۲۰۲

خدا(ص) سپری شده و نظام اجتماعی اسلام در مدینه تشکیل یافته بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - قلم - ۶۸ - ۴ - ۳

۳- واکنش پیامبر (ص) ، در برابر تهمت ها و افترا های مخالفان ، با خلق و خوی والا و بزرگوارانه بود .

ما أنت بنعمه ربك بمجنون ... و إنك لعلی خلق عظیم

آیه شریفه، می تواند ناظر به کیفیت برخورد پیامبر(ص) با افترای جنون از سوی دشمنان آن حضرت باشد که در دو آیه پیش یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - کافرون - ۱۰۹ - ۲ - ۱

۱ - رد معبود های کافران و امتناع از عبادت آنها در تمام عمر خویش ، خط مشی ارائه شده از سوی پیامبر (ص) ، در گفتوگو با کافران

لا أعبد ما تعبدون

۱۹۱- روش برخورد مخالفان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - علق - ۹۶ - ۹ - ۴

۴ - نماز در عصر بعثت ، مورد تهاجم مخالفان اسلام

أرءیت الذی ینهی

جمله <لئن لم ینتہ> - در آیات بعد - قرینه بر وقوع این مزاحمت، به هنگام نزول آیات این سوره است که با اوایل بعثت هم زمان بوده است.

۱۹۲- روش برخورد مخالفان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹- مخالفان انبیا به جای جواب دادن به استدلال های منطقی و متین پیامبران به شخصیت آنان می پرداختند .

قالت رسلهم أفي الله شكك فاطر السموت و الأرض .. قالوا إن أنتم إلا بشر مثلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۱۱ - ۲

۲- استهزا و تمسخر ، شیوه رایج و سیاست واحد مخالفان انبیا در طول تاریخ

و ما يأتيهم من رسول إلا كانوا به يستهزءون

ص: ۲۰۳

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۸۳ - ۸

۸ - تمسخر ، از حربه های مخالفان قدرتمند و صاحب مال و تعالیم پیامبران ، علیه ایشان

فلما جاءتهم رسلهم بالبينات فرحوا... و حاق بهم ما كانوا به يستهزءون

آمدن فعل مضارع <یستهزءون> به همراه فعل <كانوا>، مفید استمرار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۴۳ - ۵

۵ - مبارزه تبلیغاتی و گفتاری ، شیوه رایج مخالفان در برابر رسولان الهی

ما يقال لك إلا ما قد قيل للرسل من قبلك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۷ - ۱

۱ - تمامی پیامبران در طول تاریخ ، با استهزا و تمسخر مخالفان مواجه بوده اند .

و ما يأتيهم من نبي إلا كانوا به يستهزءون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۴۹ - ۴

۴ - اتهام ساحری و جادوگری به پیامبران ، ترفندی از سوی مخالفان ایشان

و قالواى-أيه الساحر

۱۹۳- روش برخورد مخالفان صالح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۴۹ - ۹

۹- دروغ و تزویر ، وسیله ای در دست مخالفان صالح برای پیشبرد اهداف خویش

لنبيته و أهله ثم لنقولن لوليه ما شهدنا مهلك أهله

۱۹۴- روش برخورد مخالفان محمد(ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۹۵ - ۵

۵- استهزا و تمسخر از روش های دشمنان و مخالفان علیه پیامبر (ص)

إنا كفین-ك المستهزءین

توصیف مشرکان و مخالفان پیامبر(ص) به <استهزاگران> نشان دهنده این نکته است که آنان همواره از این روش، برای مبارزه با آن حضرت استفاده می کردند.

ص: ۲۰۴

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - علق - ۹۶ - ۹ - ۱

۱ - برخی از مخالفان پیامبر (ص)، مانع نماز خواندن آن حضرت بودند.

أرءیت الذی ینهی

مراد از <الذی ینهی> - به قرینه آیه بعد و جمله <لا تطعه> در آخر سوره - کسی است که پیامبر(ص) را از نماز خواندن نهی می کرد. جمله <فلیدع نادیه> در آیات بعد، وی را فردی دارای نفوذ کلام معرفی کرده و به گفته بسیاری از مفسران، مراد ابوجهل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - علق - ۹۶ - ۱۷ - ۲،۳

۲ - پیامبر (ص)، مورد تهدید مخالفان به اقدامی سازمان یافته علیه او، در صورت ادامه دادن به ادای نماز

ینهی . عبداً إذا صلّى ... فلیدع نادیه

امر در <فلیدع>، تعجیزی و بیانگر آن است که دعوت از هم نشینان، برای شخص مخالف نماز سودی ندارد. این سخن، نشانگر وجود چنین تهدیدی از سوی مخالفان است.

۳ - مخالفان پیامبر (ص)، آسیب رسانی به او را بر خود، دشوار و در گرو اقدام جمعی می دانستند.

فلیدع نادیه

۱۹۵- روش برخورد مریم(س)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۲۶ - ۸

۸- عیسی (ع)، شیوه برخورد با مردم و چگونگی واکنش در برابر بهتان آنان را به مادرش مریم (س) آموخت.

فإما ترین من البشر أحداً فقولی

۱۹۶- روش برخورد مستبدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۵۴ - ۶

۶ - زبون ساختن انسان ها و ممانعت از رشد و تکامل اندیشه آنان ، روش جباران و حکومت های فاسد در طول تاریخ

فاستخفّ قومه فأطاعوه

۱۹۷- روش برخورد مستکبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۲۰۵

۱۰ - اتهام ، و نیز ادعای برتری در آیین و روش زندگی ، شیوه مستکبران در برخورد با حق و آیین پیامبران

إِن هَذَا لَسِحْرٌ... بطریقتم المثلی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۵۴ - ۳

۳ - حقیر و ناچیز جلوه دادن قدرت و توانایی های جبهه مخالف و حق طلب ، از ترفند های قدرت های استکباری و نظام های فرعونی

إِنَّ هـٰؤُلَاءِ لَشُرَّ مِثْلِهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۵۶ - ۴

۴ - قدرت نمایی و بزرگ جلوه دادن توانایی های خود در برابر جبهه مخالف ، از ترفند های قدرت های استکباری و نظام های فرعونی است .

و إِنَّا لَجَمِيعٌ حـٰذِرُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جائیه - ۴۵ - ۳۵ - ۱

۱ - استهزای آیات الهی ، شیوه کافران مستکبر و دنیا محور

فاستکبرتم... اتخذتم آیت الله هزواً

از این که به جای <استهزأتم> و یا تعابیر مشابه دیگر، گفته شده <اتخذتم آيات الله هزواً>، می توان به مطلب بالا راه برد.

۱۹۸- روش برخورد مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۲ - ۱،۲

۱ - مسلمانان نایبنا ، پس از ورود خود به مجلس وعظ و ارشاد پیامبر (ص) ، با ترش رویی و روی گردانی یکی از حاضران مواجه شد .

عبس و تولی . أن جاءه الأعمی

۲ - عبدالله بن أمّ مکتوم ، نایبنا مسلمانان که گرفتار ترش رویی و اعراض یکی از حاضران مجلس پیامبر (ص) شد .

أن جاءه الأعمی

برخی از مفسران، نام شخصی را که <أعمی> بود و آیه شریفه درباره حضور او نازل شده، <عمرو> و اکثریت <عبدالله> نوشته اند؛ ولی همگان بر این اتفاق دارند که او فرزند نایبنا <ام مکتوم> بود. در شأن نزول آیه شریفه آمده است که وی در حال ورود به مجلسی که پیامبر(ص)، در آن حضور داشت، مورد اسائه ادب فردی از بنی امیه - که گفته می شود عثمان بن عفان بوده است - قرار گرفت.

ص: ۲۰۶

۱۹۹- روش برخورد مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۲۸ - ۱۰

۱۰ - دروغگویی، شیوه همیشگی مشرکان لجاجت پیشه است.

فقالوا .. و إنهم لکذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۵۲ - ۱

۱ - مشرکان برای دور ساختن برخی مؤمنان از اطراف پیامبر(ص) آن حضرت را تحت فشار قرار می دادند.

و لا تطرد الذين يدعون ربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۵ - ۷

۷- > عن أبي جعفر (ع) قال: أخبرني جابر بن عبد الله أن المشركين كانوا إذا مرّوا برسول الله (ص) حول البيت طأطأ أحدهم ظهره ورأسه هـ - كذا و غطى رأسه بثوبه لايراه رسول الله (ص) فأنزل الله عزوجل: > ألا إنهم يثنون صدورهم ليستخفوا منه ألا حين يستغشون ثيابهم يعلم ما يسرون و ما يعلنون < ;

از امام باقر(ع) روایت شده است که فرمود: جابر بن عبدالله به من خبر داد که مشرکان هرگاه در اطراف کعبه از کنار رسول خدا(ص) می گذشتند، بعضی از آنان سر و پشت خود را خم می کرد بدین گونه - و جابر خود خم شد - و سر خود را با جامه اش می پوشانید که آن حضرت او را نبیند. پس خدا این آیه را نازل کرد: > ألا إنهم يثنون صدورهم ليستخفوا منه ألا حين يستغشون ثيابهم ...<.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۹۷ - ۳

۳- تبلیغات سوء و استهزای آزار دهنده، حربه همیشگی مشرکان و کافران علیه اسلام و پیامبر (ص)

المستهزءین .. و لقد نعلم أنك يضيق صدرك بما يقولون

فعل مضارع <يقولون> بر استمرار و همیشگی بودن گفتار و تبلیغات مشرکان و دشمنان دلالت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۲۷ - ۱۵

۱۵- مشرکانی که قرآن را اسطوره می خوانند و کسانی که علیه دین الهی توطئه می کنند ، با علمای دین برخورد تحقیرآمیز و خوار کننده دارند .

و إذا قيل لهم ماذا أنزل ربكم قالوا أس-طر الأولين . . . قد مكر الذين من قبلهم ...

حضور عالمان در قیامت هنگام مؤاخذه مشرکان و اعلام این نکته از آنان که: خواری و بدی روز قیامت برای کافران است، می تواند حکایت کننده این نکته باشد که: آنان در دنیا، مورد برخورد اهانت آمیز افراد یاد شده قرار گرفته بوده اند. لازم به ذکر است که مراد از <أوتوا العلم> به تناسب موضوع (قرآن و تعالیم ادیان آسمانی)، می تواند علمای دین باشد.

ص: ۲۰۷

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۳۵ - ۱۱

۱۱- شرک در عبادت و تحریم مباح ها و اسناد آن به مشیت خداوند ، از سنت های رایج مشرکان در طول تاریخ

و قال الذین أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء نحن و لاءاباؤنا و لاحرم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۴۶ - ۶

۶- مشرکان ، به هنگام طرح وحدانیت پروردگار از سوی پیامبر (ص) بر اساس آیات قرآن ، با نفرت بسیار از آن حضرت روی برمی گرداندند .

و إذا ذكرت ربك في القرآن وحده ولّوا علی أدب-رهم نفورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۵۳ - ۵

۵- مؤمنان از برخورد های ناروا و غیر منطقی مشرکان با پیامبر (ص) ، بسیار خشمگین بودند .

و قل لعبادی يقولوا التی هی أحسن

در شأن نزول آیه آمده است: مؤمنان، وقتی مشاهده می کردند که پیامبر(ص) از جانب مشرکان مورد آزار و اذیت قرار می گیرد، از آن حضرت اجازه جهاد و برخورد می خواستند که این آیه نازل شد (مجمع البیان).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۲ - ۲

۲- برخورد ناشایست و بازی گرانه مشرکان با آیات الهی ، نشانگر اوج غفلت و بی خبری آنان است .

و هم فی غفله معرضون . ما یأتیهم من ذکر من ربهم

جمله <ما یأتیهم من ذکر..> یا بیان برای جمله پیشین است و یا در حکم تعلیل برای آن. در هر صورت بیانگر چگونگی و چرایی غفلت و بی خبری عمیق مشرکان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۹۶ - ۴

۴ - صبر در برابر بدرفتاری های مشرکان و وانهادن کیفر آنان به خدا ، توصیه ای الهی به پیامبر (ص) در مقطع پیش از هجرت

ادفع بالتي هي أحسن السيئه نحن أعلم بما يصفون

برداشت فوق، با توجه به مکی بودن سوره مؤمنون است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۴۱ - ۱،۲،۳

۱ - مشرکان ، همواره به هنگام مشاهده پیامبر (ص) او را به مسخره می گرفتند .

و إذا رأوك إن يتخذونك إلا هزواً

ص: ۲۰۸

۲ - مشرکان همواره ، به هنگام مشاهده پیامبر (ص) ، ایشان را تحقیر می کردند .

و إذا رأوك .. أه-ذا الذي بعث الله رسولا

اسم اشاره <ه-ذا> در تحقیر استعمال شده است.

۳ - تمسخر و تحقیر ، شیوه دایمی مشرکان برای مبارزه با پیامبر (ص)

و إذا رأوك إن يتخذونك إلا هزوا أه-ذا الذي بعث الله رسولا

برداشت فوق، با توجه به وجود ادات حصر، استثنا، شرط و جزا در آیه شریفه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۴۳ - ۱۰

۱۰ - مشرکان ، در صدد تحقیر شخصیت پیامبر (ص) در میان مردم بودند .

و إذا تتلى عليهم آءای-تنا بین-ت قالوا ما ه-ذا إلا رجل

آوردن اسم اشاره <ه-ذا> و نکره بودن <رجل> - که تنوین آن برای تحقیر است - دلالت بر نکته یاد شده می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۱۲ - ۴

۴ - تمسخر و استهزا ، از شیوه های برخورد مشرکان با تعالیم قرآن و پیامبر اسلام (ص)

بل عجب و یسخرون

از مضارع آمدن فعل <یسخرون> - که دلالت بر استمرار کار تمسخر دارد - ، می توان برداشت یاد شده را استفاده کرد.

گفتنی است که تکرار این فعل در دو آیه بعد (و إذا رأوا آءایه ... یستسخرون) مؤید همین برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۳۶ - ۱

۱ - اتهام جنون و شاعر بودن به پیامبر (ص) ، شیوه مشرکان و کافران در برابر پیامبر (ص)

و يقولون أئنا لتاركوا ءالهننا لشاعر مجنون

آمدن فعل <يقولون> به صیغه مضارع، حکایت از استمرار این سخن دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۲۶ - ۲

۲ - تلاش مشرکان برای مقابله با قرآن، از طریق جنجال آفرینی و ایجاد سر و صدا، هنگام قرائت آیات آن به وسیله پیامبر و مؤمنان

و الغوا فيه

<لغو> (مصدر <ألغوا>) در مورد کلام و سخن بی معنی اطلاق می شود و در این جا مراد، گفتن سخنان یاوه و ایجاد سر و صدا می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۵۲ - ۱

۱ - تکذیب و اتهام، شیوه همیشگی اقوام و جوامع کفرپیشه و شرک آلود در برابر فرستادگان الهی

ص: ۲۰۹

كذلك ما أتى الذين من قبلهم من رسول إلا قالوا ساحر أو مجنون

۲۰۰- روش برخورد مشرکان جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۶۲ - ۵

۵- مشرکان دوران جاهلی ، مردمانی دروغ پرداز و آرایش دهنده مطالب دروغ

و تصف ألسنتهم الكذب

<الكذب> مفعول <تصف> است. آوردن چنین وصفی برای مشرکان به جای فعل <یکذب> حاکی از این است که آنان، مطالب دروغ را توصیف کرده و آرایش می دادند.

۲۰۱- روش برخورد مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۸ - ۱۲، ۱۱

۱۱ - شرک پیشگان صدر اسلام تلاش می کردند تا با ظاهر سازی و خوش زبانی (رفتار منافقانه) افکار عمومی مسلمانان را فریب داده و رضایت و خوشبینی آنان را نسبت به خود جلب کنند .

یرضونکم بأفوههم و تأبی قلوبهم

۱۲ - رفتار های فریبکارانه (ظاهر سازی ها و خوش زبانی های) مشرکان صدر اسلام ، خوشبینی هایی را در میان مسلمانان نسبت به آنان به وجود آورده بود .

کیف یکون للمشرکین عهد .. کیف ... یرضونکم بأفوههم و تأبی قلوبهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۲۰ - ۱

۱ - واکنش مشرکان صدر اسلام نسبت به قرآن کریم ، واکنشی تحقیر آمیز بود .

و یقولون لولا أنزل علیه آیه من ربه

کلمه <آیه>، به قرینه مقام، به معنای معجزه است، یعنی، مشرکان می گویند: چرا بر محمد(ص) از سوی خدایش معجزه نازل نشده. مفهوم این سخن آن است که: ما قرآن را به عنوان آیت و نشانه ای الهی برای صدق ادعای پیامبر(ص) قبول نداریم و این در واقع تحقیر شأن قرآن و استخفاف به امر کتاب خداست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۴۳ - ۴

۴ - مشرکان با پیامبر اکرم (ص) برخوردی لجوجانه داشتند .

أفأنت تهدي العمى و لو كانوا لا يبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۲۱۰

۹ - مشرکان ، پیامبر اسلام را از مبارزه با معبودهایشان برحذر داشته و از قهر آنان می ترساندند .

و یخوفونک بالذین من دونه

برداشت یاد شده مبتنی بر این فرض است که مقصود از <الذین من دونه> معبودهای مشرکان باشد؛ چنان که بسیاری مفسران گفته اند: بت پرستان مکه پیامبر(ص) را از خشم و غضب بت ها برحذر می داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۴۳ - ۱

۱ - موضع گیری ملحدانه مشرکان در برابر پیامبر (ص) ، همانند موضع گیری کافران در برابر رسولان پیشین

ما یقال لک إلا ما قد قیل للسل من قبلک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۴۵ - ۴،۵

۴ - همگونی برخورد های مشرکان عصر بعثت با کافران عصر موسی ، در مورد کتاب آسمانی

و لو جعلن -ه قرءاناً .. و لقد ءاتینا ... فاختلف فیه

۵ - تسلی خداوند به پیامبر (ص) ، در برابر کفرورزی های مشرکان عصر بعثت نسبت به قرآن

و لقد ءاتینا موسی الکتب فاختلف فیه

ذکر اختلاف قوم موسی در پذیرش تورات، به قرینه عبارت های قبلی (ما یقال لک إلا ما قد قیل للسل من قبلک)، می تواند برای تسلی خاطر پیامبر(ص) باشد.

۲۰۲- روش برخورد مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۱۹ - ۲۱

۲۱ - اتهام بدعتگذاری و تجاوز به احکام دین الهی به اسلام و مسلمانان در تبلیغات مشرکان مکه

إن ربك هو أعلم بالمعتدين

کاربرد فعل تفضیل <أعلم> و تأکید و حصر آن با <إن> و ضمیر فصل <هو> در مواردی است که مدعیان و منکرانی در برابر وجود داشته باشند. بدین معنی که چه بسا مشرکان، مسلمانان را به سبب پابندی به احکام اسلام به بدعتگذاری متهم می ساختند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۴۱ - ۹

۹- برخورد کافران و مشرکان مکه با قرآن ، اساس علمی و عقلانی نداشت ؛ بلکه برخاسته از انگیزه های نفسانی - روانی آنان بود .

و لقد صرفنا فی هـ-ذا القرءان لیذکروا و ما یزیدهم إلا نفورا

خداوند، حاصل تبیین تنوع و گوناگونی آیات خویش را برای مشرکان، نفرت آنان معرفی می کند و این، نشان می دهد که

ص: ۲۱۱

آنان، به جای برخورد منطقی با آیات الهی، برخورد روانی - نفسانی داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۱۰۱ - ۶

۶- موضع گیری مشرکان مکه در برابر پیامبر (ص) ، استمرار موضع گیری فرعون در برابر موسی (ع) بود .

و قالوا لن نؤمن لك ... و لقد آتينا موسى ... فقال له فرعون إني لأظنك ي-موسى مس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبياء - ۲۱ - ۳۶ - ۱،۲

۱- کافران و مشرکان مکه ، به هنگام رو به رو شدن با پیامبر (ص) ، آن حضرت را مورد تمسخر و استهزا قرار می دادند .

و إذا رءاك الذين كفروا إن يتخذونك إلهزوا

۲- تمسخر و استهزا ، تنها شیوه برخورد مشرکان و کافران مکه با شخص پیامبر (ص) بود .

و إذا رءاك الذين كفروا إن يتخذونك إلهزوا

حرف نفی <إن> و حرف استثنا <إلا> پس از آن - که بر قصر دلالت می کند - و نیز آمدن <هزوا> به صورت مصدر، همگی بیانگر استمرار و شدت در کار استهزا و تمسخر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۳۰ - ۵

۵- اقدام مشرکان مکه به جنگ تبلیغاتی علیه پیامبر (ص) ، به دلیل ناتوانی از مقابله منطقی با آن حضرت

و لما جاءهم الحقّ قالوا ه-ذا سحر

۲۰۳- روش برخورد معترض به عبدالله بن ام مکتوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۱۰ - ۱

۱- فرد خشمگین از حضور ابن ام مکتوم در مجلس پیامبر (ص)، از او اعراض کرده، خود را به گفتوگو با دیگری سرگرم ساخت.

فَأَنْتَ عَنْهُ تَلَهَّى

<تلَهَّى> در اصل <تتلَهَّى> بوده و حذف <تاء> از باب تَفَعَّل در این موارد شایع است. این کلمه از ریشه <لهو> است و راغب در مفردات <لهو> را به معنای چیزی دانسته است که انسان را از آنچه باید مقصد او قرار گیرد و برای او اهمیت دارد، باز دارد.

۲۰۴- روش برخورد مفتریان به قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۲۷ - ۱۵

ص: ۲۱۲

۱۵- مشرکانی که قرآن را اسطوره می خوانند و کسانی که علیه دین الهی توطئه می کنند ، با علمای دین برخورد تحقیرآمیز و خوار کننده دارند .

و إذا قيل لهم ماذا أنزل ربكم قالوا أس-طر الأولين . . . قد مكر الذين من قبلهم ...

حضور عالمان در قیامت هنگام مؤاخذه مشرکان و اعلام این نکته از آنان که: خواری و بدی روز قیامت برای کافران است، می تواند حکایت کننده این نکته باشد که: آنان در دنیا، مورد برخورد اهانت آمیز افراد یاد شده قرار گرفته بوده اند. لازم به ذکر است که مراد از <أوتوا العلم> به تناسب موضوع (قرآن و تعالیم ادیان آسمانی)، می تواند علمای دین باشد.

۲۰۵- روش برخورد مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۶۶ - ۴

۴- عکس العمل نوع انسان ها در برابر وعده بهشت و نعمت های آن از جانب خداوند ، انکار و استبعاد معاد است .

جئت عدن التي وعد الرحمن . . . و يقول الإنس-ن أءذا ما مت

چنانچه دو آیه قبل (> و ما نتزل . . . سمياً<) جملاتی معترضه و بریده از آیات قبل و بعد باشد، آیه مورد بحث در ادامه آیات قبل از این دو آیه خواهد بود که در مورد بهشت و نعمت های آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۱۷ - ۱۶

۱۶- اهانت به پدر و مادر ، در شأن منکران معاد و نه معتقدان به حقانیت وعده های خداوند *

الذی قال لولديه أفّ لکما أتعداننی أن أخرج . . . ما ه-ذا إلا أس-طیر الأولین

آیات پیشین، حاوی سفارش خداوند در زمینه احسان به والدین بود و در مقابل، در این آیه به دو صفت ناشایست اشاره شده است: ۱- بی احترامی به والدین، ۲- انکار معاد. از قرین آمدن این دو نکته می توان مطلب یاد شده را استفاده کرد.

۲۰۶- روش برخورد ملائکه ثبت عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - انفطار - ۸۲ - ۱۱ - ۴

۴ - مراقبان اعمال در ثبت و ضبط آن ، برخوردی کریمانه و اغماض گرانه دارند .

کرامًا ک-تیین

تقارن وصف کرامت و کتابت در یک آیه، گویای ارتباط آن دو است. بنابراین کرامت ناظران اعمال، به هنگام ثبت آن ظهور می یابد.

۲۰۷- روش برخورد ملکه سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۲۱۳

۱ - نظرخواهی بلقیس از درباریان خود، درباره چگونگی پاسخ به سلیمان (ع)

قالت یاٰیها الملؤا أفتونی فی امری

<إفتاء> (مصدر <أفتونی>) به معنای اظهار نظر است. <أفتونی فی امری> یعنی، نظرتان را در این که باید چه کار انجام دهم، بیان کنید.

۲ - برخورد جدی ملکه سبا با نامه سلیمان و عدم تردید وی در صحت آن

قالت یاٰیها الملؤا أفتونی فی امری

در عبارات بلقیس، کلامی که حاکی از تردید باشد مشاهده نمی شود؛ بلکه اقدام وی به مشاوره درباره محتوای نامه، نشانگر اطمینان او است.

۴ - مشورت با بزرگان دربار، قبل از تصمیم گیری نهایی در امور کشور، شیوه همیشگی ملکه سبا

أفتونی فی امری ما کنت قاطعه امرًا حتّی تشهدون

<قطع> (مصدر <قاطعه>) در اصل به معنای بریدن و در این جا کنایه از عزم و تصمیم است. <امرًا> نکره در سیاق نفی و مفید عموم می باشد. <شهاده> (مصدر <تشهدون>) معادل حضور است؛ یعنی، من تاکنون جز با حضور شما در هیچ کاری تصمیم نگرفتم.

۵ - احساس خطر جدی ملکه سبا از نامه سلیمان و تلاش وی برای تحکیم روابط در درون دربار

أفتونی فی امری ما کنت قاطعه امرًا حتّی تشهدون

در صورتی که کار مشاوره برای بلقیس امری معمولی بود، وی نیازی نداشته تا در خصوص این موضوع، بر شیوه مشاوره خود تأکید کند. احتمال می رود این تأکید از آن جهت باشد که موضوع را بسیار جدی و خطرناک تلقی کرده و با این سخنان سعی داشته تا دل درباریان را به دست آورد و آنان را با خود همراه سازد.

۲۰۸- روش برخورد منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - منافقان برای فریب مردم ، هم سخن خوب می گویند و هم خوب سخن می گویند .

و من الناس من يعجبك قوله في الحيوه الدنيا

خوب سخن گفتن از جمله <يعجبك قوله> ، و سخن خوب از <في الحيوه الدنيا> برداشت شده است. البته اگر <في الحيوه الدنيا>، متعلق به <قوله> باشد ؛ یعنی آنان درباره دنیا، طرحهای زیبا و شگفت آوری داشتند.

۵ - منافقان ریاکار و متظاهرنند .

و من الناس من يعجبك قوله في الحيوه الدنيا .. و هو الدّ الخصام

۹ - قسم و شاهد گرفتن خداوند ، دستاویز منافقان برای اثبات اظهارات خود

و يُشهد الله على ما في قلبه

۱۰ - بهره گیری منافقان از باور ها و مقدّسات مؤمنان ، برای رسیدن به اغراض خویش

و يُشهد الله على ما في قلبه

قسم به خداوند که از مقدّسات مسلمین است، دستاویز برخی از مردم برای قبولاندن عقاید بی پایه خویش.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۰۵ - ۱۲، ۷، ۳، ۲، ۱

۱ - تلاش منافقان برای فساد در زمین و نابودی حرث و نسل ، در صورت به حکومت رسیدن

و اذا تولّى سعى فى الأرض .. الحرث و النسل

بنابراینکه <تولّى>، به معنای حکومت باشد.

۲ - داعیه اصلاح طلبی منافقان پیش از حاکمیت ، و فساد آنان پس از رسیدن به حکومت

و من الناس من يعجبك .. و اذا تولّى سعى فى الارض ليفسد فيها

۳ - داعیه اصلاح طلبی منافقان هنگام برخورد با پیامبر (ص) ، و تلاش آنان در جهت فساد پس از بازگشت از محضر او *

و من الناس من يعجبك .. و اذا تولّى سعى فى الأرض

بنابراینکه <اذا تولّى>، به معنای بازگشت باشد.

۷ - نفاق ، پُل به قدرت رسیدن سیاست بازانِ ناصالح

و اذا تولّى سعى فى الأرض

در برداشت فوق ، <تولّى>، رسیدن به حکومت معنا شده است.

۱۲ - فساد در زمین ، پیامد حکومت منافقان

و اذا تولّى سعى فى الارض ليفسد فيها

بنابراینکه <تولّى>، به معنی رسیدن به حکومت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۰۶ - ۱

۱ - سرسختی ، تکبر و غرور ریاکارانِ مدعی اصلاح (منافقان) ، در مقابل دعوت به تقوا

و من الناس من يعجبك .. و اذا قيل له اتق الله اخذته العزه بالاثم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۶۱ - ۵۸

۵ - تفکیک میان قرآن و پیامبر (کتاب و سنت) ، از شیوه های منافقان

و اذا قيل لهم تعالوا الى ما انزل الله و الى الرسول رايتم المنافقين يصدون عنك ص

منافقان در برابر دعوت به قرآن و پیامبر (ص)، تنها اعراض از پیامبر (ص) را عنوان کردند (یصدون عنک)، نه اعراض از قرآن را. زیرا در آیه نیامده است: یصدون عما انزل الیک.

۸ - تلاش پیگیر منافقان در مقابله با پیامبر (ص) و بازداشتن مردم از مراجعه به او

رایتم المنافقين یصدون عنک صدوداً

فعل مضارع <یصدون> دلالت بر استمرار دارد. قابل ذکر است که در برداشت فوق <یصدون> فعل متعدی و مفعول آن <الناس> گرفته شده است؛ در این صورت <یصدون> به معنی <یمنعون> خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۶۲ - ۱۳، ۱۰، ۸، ۶، ۵

۵ - منافقان به هنگام رسوایی و یا رنج های ناشی از عملکردشان ، به پیامبر (ص) روی می آوردند و عذرخواهی می کنند .

فکیف .. ثم جاؤک یحلفون بالله ان اردنا الا احساناً

ص: ۲۱۵

مراد از <مصیبه>، معنایی است که شامل رسوایی نیز می شود؛ به دلیل عذرخواهی منافقان که با جمله <ان اردنا> آن را اظهار می داشتند.

۶- دروغ، سوگند به خدا، توجیه اعمال ناروا و عذرتراشی، از شگرد های منافقان

يَصِدُّونَ عَنكَ صِدُودًا .. ثُمَّ يَحْلِفُونَ بِاللَّهِ اَنْ اَرْدْنَا اِلَّا اِحْسَانًا وَ تَوْفِيقًا

به دلیل <یصدون عنک> معلوم می شود که ادعای اراده احسان دروغ بوده است. بنابراین ادعای آنان تنها توجیه و عذرتراشی برای اعمال ناروایشان بوده است؛ نه پی بردن به اشتباه و عذرخواهی واقعی.

۸- سوء استفاده منافقان از مقدّسات

يَحْلِفُونَ بِاللَّهِ

۱۰- ادعای نیکوکاری، مدارا و صلح جویی، توجیه ناروای منافقان در مورد مراجعه به حکم طاغوتی

يُرِيدُونَ اَنْ يَتَحَاكَمُوا اِلَى الطَّاغُوتِ .. اَنْ اَرْدْنَا اِلَّا اِحْسَانًا وَ تَوْفِيقًا

۱۳- احسان به پیامبر (ص)، توجیه ناروای منافقان برای عدم ارجاع داوری به وی

اَنْ اَرْدْنَا اِلَّا اِحْسَانًا وَ تَوْفِيقًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۶۳ - ۴

۴- دروغگویی منافقان، در ادعای خیرخواهی و صلحجویی

اَنْ اَرْدْنَا اِلَّا اِحْسَانًا وَ تَوْفِيقًا. اَوْلٰئِكَ الَّذِيْنَ يَعْلَمُ اللّٰهُ مَا فِيْ قُلُوْبِهِمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۷۸ - ۷

۷- معرفی پیامبر (ص) به عنوان عامل شرور، از روش های ایدایی و تبلیغی منافقان و یهود علیه آن حضرت

اَنْ تَصِبْهُمْ سَيِّئَةً يَقُولُوْا هٰذِهِ مِنْ عِنْدِكَ

برخی از مفسران با توجه به شأن نزول آیه گفته اند که مقصود از ضمیر <تصبهم>، منافقین و یهودیان هستند که حوادثی

چون قحطی و خشکسالی را به پیامبر (ص) منتسب می کردند و از این راه علیه او تبلیغ می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۴۲ - ۱

۱ - خدعه و نیرنگ با خداوند ، برنامه همیشگی منافقان است .

إِنَّ الْمُنْفِقِينَ يُخَدَعُونَ اللَّهُ

فعل مضارع <یخدعون>، استمرار و اصرار منافقان بر حيله گری را می فهماند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۴۷ - ۵

۵ - سوء استفاده از کمبود ها ، کاستی ها و ناهماهنگی های جنگ ، شیوه منافقان بی ایمان سست باور

و لأوضعوا خللكم بیغونکم الفتنة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۲۱۶

۲ - بی ادبی و بی پروایی منافقان ، در سخن گفتن با پیامبر (ص)

و منهم من يقول ائذن لی و لاتفتنی

اینکه منافقان پیامبر (ص) را عامل فتنه و گناه خود معرفی کردند (و لاتفتنی)، نشانگر نهایت بی ادبی آنان نسبت به ساحت مقدس پیامبر اسلام (ص) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - برخورد گستاخانه و بی ادبانه برخی از منافقان با پیامبر (ص)

و منهم من یلمزک فی الصدقت

۴ - رهبران جامعه اسلامی - هر چند عادل باشد - در معرض عیب جویی منافقان هستند .

و منهم من یلمزک فی الصدقت

وقتی که پیامبر اسلام (ص)، با همه عدالت و پاکی اش، مورد طعن و ایراد منافقان قرار گیرد، دیگران نیز بی تردید از عیب جویی آنان در امان نخواهند بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - معرفی پیامبر (ص) ، به عنوان فردی ساده و خوش باور نمونه ای از اذیت های منافقان نسبت به آن حضرت

الذین یؤذون النبی و یقولون هو اذن

<اُذُن> به کسی گفته می شود که به هر سخنی گوش فرا دهد و زود باور کند ؛ یعنی، ساده و خوش باور باشد. گفتنی است که برداشت فوق بر این اساس است که جمله <یقولون هو اذن> برای بیان مورد و نمونه ای باشد که منافقان، پیامبر(ص) را به آن متهم کرده و باعث رنجش خاطر آن حضرت می شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۶۵ - ۲،۷

۲ - توجیه گری نسبت به مواضع و سخنان ناروای خویش ، شیوه اهل نفاق است .

ليقولن إنما كنا نخوض و نلعب

۷ - به بازی گرفتن ارزش های دینی ، نشانه نفاق و از شیوه منافقان است .

يحذر المنفقون .. ليقولن إنما كنا نخوض و نلعب ... كنتم تستهزون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۶۷ - ۹

۹ - شیوه منافقان ، ترویج امور زشت و منکر و پیشگیری از تحقق معروف (ارزش ها و نیکی ها)

المنفقون و المنفقت .. يأمرن بالمنكر و ينهون عن المعروف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۷۹ - ۱۰

ص: ۲۱۷

۱۰ - شیوه دوگانه منافقان در عیب جویی از مؤمنان توانمند و مؤمنان تهیدست

الذین یلمزون المطّوعین .. فیسخرون منهم

برداشت فوق بر این اساس است که <یلمز> درباره توانمندان و <یسخرون> درباره تهیدستان باشد و ضمیر <منهم> به <الذین یجدون ..> برگردد؛ یعنی، منافقان، مؤمنان توانمند و اهل انفاق را مورد طعن و مؤمنان تهیدست انفاقگر را مورد استهزا و ریشخند قرار می دادند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۶ - ۵

۵ - روی آوری به سوگند های دروغ ، از روش های منافقان برای دستیابی به هدف های خویش

سیحلفون بالله .. یحلفون لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۰۱ - ۲

۲ - برخی از منافقان ، آن چنان به دیانت تظاهر و نفاق خود را پنهان می کردند که حتی برای پیامبر (ص) هم ناشناخته بودند .

و ممن حولکم من الأعراب .. لا تعلمهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۰۷ - ۱،۳

۱ - اقدام منافقان به ساختن مسجدی برای هدف های زیانبار و کفرآمیز و تفرقه افکن میان مؤمنان

اتخذوا مسجداً ضراراً و کفراً و تفریقاً بین المؤمنین

۳ - به کارگیری خانه خدا علیه دین خدا ، توسط منافقان

و الذین اتخذوا مسجداً .. إرساداً لمن حارب الله و رسوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - نگاه مرموز منافقان به یکدیگر پس از نزول هر سوره ای از قرآن

و إذا ما أنزلت سوره نظر بعضهم إلى بعض

۳ - اشاره مرموزانه منافقان به یکدیگر ، برای خروج مخفیانه از جمع شنوندگان آیات الهی

و إذا ما أنزلت سوره نظر بعضهم إلى بعض هل یریکم من أحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۵۰ - ۱۰

۱۰ - نسبت دادن جرم و گناه خویش به دیگران و چهره مظلومانه به خود گرفتن ، از نشانه های نفاق و اوصاف منافقان

أم یخافون أن یحیف الله علیهم و رسولہ بل أول-نک هم الظ-لمون

منافقان خدا و رسول او را به ستم و اجحاف کردن در داوری هایشان متهم می کردند. در مقابل خداوند نیز با تأکید فراوان، آنان را ظالم معرفی کرده است این مطلب می تواند بیانگر برداشت فوق باشد.

ص: ۲۱۸

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۵۳ - ۵

۵ - منافقان ، همواره در صدد نشان دادن حسن نیت خود و جلب نظر و اطمینان مؤمنان به خویش اند .

و أقسموا بالله جهد أيم-نهم لئن أمرتهم ليخرجنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۴۸ - ۵

۵ - پیامبر اکرم (ص) در انجام دادن رسالت خویش ، با رو در رویی کافران و منافقان مواجه بود .

ی-أيتها النبي إنا أرسلن-ك . . . و دع أذیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۲۶ - ۹

۹- ترفند منافقان ، در حفظ چهره ایمانی خویش ، به رغم همدلی با کافران در برخی زمینه ها

قالوا . . سنطیعکم فی بعض الأمر

تعبیر <فی بعض الأمر>، می تواند اشاره به این داشته باشد که منافقان، در عین تمایل درونی به کفر و کافران، نمی خواستند که در همه زمینه ها با کافران هماهنگ شده و کاملاً چهره کفر به خود بگیرند و از جرگه مؤمنان خارج شوند؛ زیرا مصالح آنان در حفظ چهره دینی خود بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - مجادله - ۵۸ - ۱۴ - ۷

۷ - استفاده ابزاری از دین علیه دیانت حق ، از ترفند های منافقان است .

ألم تر إلی الذین تولّوا قوماً غضب الله علیهم

برقراری روابط دوستانه با پیروان دین یهود از سوی منافقان، بی تردید برای ضربه زدن به دین اسلام و پیروان آن بوده است. بنابراین منافقان با اظهار علاقه به دین یهود، در صدد نفی دین حق و اصل دینداری بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - مجادله - ۵۸ - ۱۶ - ۲

۲ - استفاده ابزاری از ارزش های دینی علیه دین ، از شیوه های منافقان

اتخذوا ایم-نهم جنه

برداشت یاد شده به این خاطر است که منافقان از سوگند - که در میان همه پیروان ادیان از ارزش ها به شمار می رود - در جهت سد کردن پیشرفت اسلام، بهره می گرفتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - مجادله - ۵۸ - ۱۸ - ۷

۷ - منافقان ، چهره نفاقشان را در میان مسلمانان با سوگند های دروغشان پنهان می کردند .

كما يحلفون لكم

ص: ۲۱۹

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حشر - ۵۹ - ۱۱ - ۹

۹ - چهره جدی و مصمم منافقان ، در مقام سخن و فاقد واقعیت در مرحله عمل

الذین نافقوا یقولون .. لنخرجنّ ... و الله یشهد انهم لكذبون

تأکیدهای مکرر در <لنخرجنّ> و <لنصرنکم>، چهره قاطع منافقان را در مرحله سخن می نمایاند و گواهی خداوند به سخن کذب آنان، عمل نکردن آنان را بیان می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حشر - ۵۹ - ۱۶ - ۱۰

۱۰ - اظهار ایمان و خداترسی منافقان ، ابزاری در دست آنان برای توجیه پیمان شکنی خود با کافران

کمثل الشیطن - .. قال اننی بریء منک اننی أخاف الله رب العالمن

از تشبیه منافقان به شیطان - با توجه به ادعای خداترسی وی - مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - منافقون - ۶۳ - ۲ - ۷، ۶، ۵، ۲، ۱

۱ - منافقان ، زیر سپر سوگند ، نفاقشان را پنهان می داشتند .

اتخذوا ایم-نهم جنه

۲ - استفاده ابزاری از ارزش ها و مقدسات ، شیوه منافقان است .

اتخذوا ایم-نهم جنه

۵ - تلاش منافقان ، برای ممانعت و بازداشتن مردم از گرویدن به راه خدا و آیین او

فصدوا عن سبیل الله

<صدّ> در صورتی که متعدی استعمال شود، به معنای <منع کردن> خواهد بود. برداشت یاد شده بر این احتمال استوار است.

۶ - کارآمد بودن استفاده ابزاری از دین علیه خود دین ، برای منافقان

اتَّخَذُوا أَيْمًا - نَهْمٌ جَنَّةٍ فَصَدَّوْا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ

۷ - هدف منافقان از تمسک به سوگند های دروغ ، اغفال کردن مردم و بازداشتن آنان از راه خداوند

اتَّخَذُوا أَيْمًا - نَهْمٌ جَنَّةٍ فَصَدَّوْا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ

۲۰۹- روش برخورد منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۴۹ - ۱،۶

۱ - منافقان صدر اسلام ، تنها در صورتی که داوری پیامبر (ص) به نفع آنان بود ، به آن تن می دادند .

و إن يكن لهم الحقّ يأتوا إليه مذعنين

<اذعان> به معنای <انقیاد> و <مذعنين> به معنای <منقادین> (فرمان برداران و اطاعت کنندگان) است.

ص: ۲۲۰

۶ - منافقان ، تنها در چارچوب منافع خویش به دین روی می آورند و در برابر فرمان های خدا و رسول او ، مطیع و منقاد می شوند .

و إذا دعوا إلى الله ورسوله ليحكم بينهم إذا فريق منهم معرضون ۰ و إن يكن لهم الح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۵۳ - ۱،۲،۴

۱ - منافقان صدراسلام ، برای اثبات آمادگیشان جهت جهاد کردن ، با سخت ترین سوگند ها ، به خدا سوگند یاد می کردند .

و أقسموا بالله جهد أيم-نهم لئن أمرتهم ليخرجنّ

مقصود از خروج در جمله <ليخرجنّ> طبق نظر مفسران و شأن نزول آن، خروج از شهر و دیار خویش و حرکت برای جهاد است.

۲ - منافقان صدراسلام ، برای پوشش چهره کریه و مزورانه خود و فرار از فریضه جهاد ، از سوگند به خدا استفاده می کردند .

و أقسموا بالله جهد أيم-نهم لئن أمرتهم ليخرجنّ

۴ - تلاش گسترده منافقان صدراسلام برای اثبات حسن نیت خود و جلب نظر و اطمینان پیامبر (ص) و مؤمنان به سوی خویش

و أقسموا بالله جهد أيم-نهم لئن أمرتهم ليخرجنّ

سوگند مؤکد، دلیل بر وجود چنین تلاشی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۶۳ - ۶

۶ - برخی از منافقان صدراسلام ، برای شانه خالی کردن از مسؤولیت حل و فصل مسائل اجتماعی ، در پناه دیگران و مخفیانه از محضر پیامبر (ص) می گریختند .

قد يعلم الله الذين يتسللون منكم لوأذا

<تسلل> به معنای خروج پنهانی است و <لوأذا> به معنای پنهان شدن در پشت سر کسی و در پناه او فرار کردن است.

<لواذاً> نیز حال برای فاعل <یتسللون> می باشد. گفتنی است که آیه شریفه با توجه به مضمون آن - به ویژه جمله <فلیحذر الذین یخالفون عن أمره> - و نیز مطابق بعضی از شأن نزول ها، درباره منافقان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - مجادله - ۵۸ - ۸ - ۹

۹ - منافقان ، اعتقاد نداشتن به رسالت پیامبر اکرم (ص) را در بین خودشان ، علنی اعلام می کردند .

و یقولون فی أنفسهم لولا یعدبنا الله بما نقول

مفسران عبارت <یقولون فی أنفسهم> را دو صورت معنا کرده اند: الف) در دل خودشان می گویند؛ ب) در میان خودشان (با خودشان) می گویند. برداشت یاد شده برپایه احتمال دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - منافقون - ۶۳ - ۱ - ۵

۵ - شهادت صریح و اکید به رسالت پیامبر (ص) در حضور آن حضرت ، از شگرد های منافقان برای پنهان نگه داشتن چهره نفاق خود از آن حضرت

ص: ۲۲۱

إذا جاءك المنفقون قالوا نشهد إنك لرسول الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - منافقون - ۶۳ - ۸ - ۳

۳ - به کارگیری تعبیرات جسارت آمیز علیه پیامبر (ص) در محاورات منافقان

ليخرجن الأعزّ منها الأذلّ

مقصود رئیس منافقان از <أعزّ> خودش و از <أذلّ> رسول خدا(ص) است. این تعبیر حکایت از آن دارد که منافقان، در جمع خود و در محاورات میان خویش، نسبت به پیامبر اکرم(ص) تعبیرهای گستاخانه و جسارت آمیزی داشتند.

۲۱۰- روش برخورد منافقان مدینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۱۹ - ۱۳

۱۳ - منافقان مدینه، فاقد ثبات روانی بودند و موضع گیری شان، تابع مساعد بودن فضا و جو بود.

و إذ قالت طائفه منهم ی-أهل یثرب لامقام لکم فارجعوا... فإذا جاء الخوف... تدور

۲۱۱- روش برخورد موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۹۴ - ۲

۲ - موسی (ع) با گرفتن سر و ریش هارون، او را در باره گوساله پرست شدن بنی اسرائیل در غیاب خود مورد بازخواست قرار داد.

ی-ه-رون ما منعک... لاتأخذ بلحیتی ولا برأسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۹۵ - ۱

۱ - موسی (ع)، پس از توییح بنی اسرائیل و برخورد شدید با هارون (ع) با مشاهده دخالت مستقیم سامری در گوساله

پرستی بنی اسرائیل ، به بازخواست و محاکمه او پرداخت .

قال فما خطبک ی-س-مری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۲۸ - ۹

۹ - تحقیر فرعون و فرعونیان از سوی موسی (ع) به خاطر نیندیشیدن در نظام هستی و انکار پروردگار جهان

قال ربّ المشرق و المغرب و ما بینهما إنّ کنتم تعقلون

برداشت یاد شده بدان احتمال است که تعبیر <إن کنتم تعقلون> تعریضی به عدم تعقل فرعون و فرعونیان و مقابله به مثل با اتهام جنون به موسی(ع) باشد.

ص: ۲۲۲

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۳۰ - ۴

۴ - برخوردار منطقی موسی (ع) ، در برابر تهدید فرعون

قال .. لأجعلنك من المسجونين . قال أولو جنتك بشيء مبين

۲۱۲- روش برخوردار مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۲۹ - ۹

۹ - اظهار محبت و دلسوزی کردن مؤمن آل فرعون نسبت به قوم خود (قبطیان)

ی قوم

استفاده مؤمن آل فرعون از تعبیر <یا قوم> (ای قوم من) و تکرار آن در چهار نوبت (آیه های ۲۹، ۳۰، ۳۲، ۳۸ و ۴۱)، گویای مطلب یاد شده است.

۲۱۳- روش برخوردار مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۵۱ - ۱

۱ - <حرف شنوا و مطیع هستیم> ، تنها سخن همیشگی مؤمنان راستین در برابر فرا خوانده شدن آنان به پذیرش حکم خدا و داوری پیامبر (ص)

إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَ

فَعَلْ مُضَارِعٌ <يقولوا> همراه با فعل <كان> بر استمرار و کلمه <إِنَّمَا> - که اصطلاحاً آن را قصر افرادی می گویند - بر حصر دلالت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۱۷ - ۱۶

۱۶- اهاننت به پدر و مادر ، در شأن منکران معاد و نه معتقدان به حقانیت وعده های خداوند *

الذی قال لولدیہ أُمَّ لَکَما أتعَداننِی أن أُخرج . . ما هـ-ذِا إِلاَّ أَس-طیر الأُولین

آیات پیشین، حاوی سفارش خداوند در زمینه احسان به والدین بود و در مقابل، در این آیه به دو صفت ناشایست اشاره شده است: ۱- بی احترامی به والدین، ۲- انکار معاد. از قرین آمدن این دو نکته می توان مطلب یاد شده را استفاده کرد.

۲۱۴- روش برخورد مؤمنان اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۲۲۳

۱ - مواجه شدن ایمان آوردگان از اهل کتاب ، با یاهو گویی مخالفان نادان

الذین ءاتینهم الکتب من قبله .. و إذا سمعوا اللغو أعرضوا عنه

۲ - پرهیز ایمان آوردگان از اهل کتاب ، از مقابله به مثل کردن در برابر سخنان یاهو و بی ادبانه افراد نادان

و إذا سمعوا اللغو أعرضوا عنه

۳ - ستایش خداوند از ایمان آوردگان اهل کتاب به خاطر رفتار پسندیده آنان در برابر یاهو گویان

و إذا سمعوا اللغو أعرضوا عنه

۴ - سکوت در برابر یاهو گویان ، نمودی از بردباری ایمان آوردگان از اهل کتاب

أول-ئک یؤتون أجرهم مرتین بما صبروا .. و إذا سمعوا اللغو أعرضوا عنه

۱۰ - رعایت ادب و حفظ منش بزرگوارانه از سوی ایمان آوردگان از اهل کتاب به هنگام جدا شدن از یاهو گویان و وانهادن

آنان به حال خویش

و قالوا .. سل-م علیکم

۲۱۵- روش برخورد مؤمنان راستین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۶۲ - ۴،۵

۴ - مؤمنان راستین ، به هنگام حضور در کنار پیامبر (ص) و رهبری جامعه اسلامی ، برای حل و فصل امور مهم اجتماعی ، بدون اذن خواستن به دنبال کار دیگری نمی رفتند .

إنما المؤمنون الذین ءامنوا بالله و رسوله و إذا کانوا معه علی أمر لم یذهبوا حتّ

۵ - اجازه خواستن از پیامبر (ص) و رهبر امت اسلامی برای ترک حضور در امور اجتماعی و حل و فصل مسائل عمومی ، از اوصاف مؤمنان راستین است .

إن الذین یستذنونک أول-ئک الذین یؤمنون بالله و رسوله

۲۱۶- روش برخورد نگهبانان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تحریم - ۶۶ - ۶ - ۱۱،۱۳

۱۱ - فرشتگانِ نگهبان و گماشته بر دوزخ، درشتخوی و سختگیراند.

علیها مل-ئکه غلاظ شداد

۱۳ - برخورد خشن و سختگیرانه نگهبانان دوزخ، به فرمان الهی بوده و هرگز از آن نمی کاهند و یا متوقف نمی شوند.

علیها مل-ئکه غلاظ شداد لایعصون الله ما أمرهم و یفعلون ما یأمرون

یادآوری عصمت و فرمانبری فرشتگان - پس از ذکر برخورد خشن و سختگیرانه آنان با دوزخیان - می تواند اشاره به مطلب یاد شده باشد.

ص: ۲۲۴

۲۱۷- روش برخورد نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- یونس - ۱۰ - ۷۱ - ۲

۲- برخورد حضرت نوح (ع) با قومش برخوردی عاطفی، ترحم آمیز و مشفقانه بود.

إذ قال لقومه یقوم

از اینکه حضرت نوح به جای الفاضلی مانند <ای مشرکان>، <ای مردم> و <ای .. > فرمود: <ای قوم من > برداشت فوق استفاده می شود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- هود - ۱۱ - ۲۸ - ۷

۷- برخورد حضرت نوح (ع) با سران و اشراف کافر، برخوردی ترحم آمیز و مشفقانه بود.

ی قوم أریتم

تعبیر <یا قوم > (ای مردم من!) حکایت از شفقت و ترحم دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹- نوح - ۷۱ - ۲ - ۱

۱- برخورد حضرت نوح (ع) با قومش، برخوردی مشفقانه و ترحم آمیز بود.

قال ی قوم

حضرت نوح(ع) به جای الفاضلی مانند <ای مشرکان>، <ای مردم> و <ای .. > فرمود: <ای قوم من >. از این نکته می توان مطلب یاد شده را استفاده کرد.

۲۱۸- روش برخورد وسوسه گران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰- ناس - ۱۱۴ - ۵ - ۱

۱- وسوسه گران ، افکار پلید را در سینه های مردم جای داده ، آنان را از درون به سمت اهداف خود تحریک می کنند .

الذی یوسوس فی صدور الناس

۲۱۹- روش برخورد هدایت ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۱۳ - ۶

۶- واکنش هدایت ناپذیران مجرم در برابر انبیای الهی ، همگون و مشابه بوده است .

كذلك نسلکه فی قلوب المجرمین . لایؤمنون به و قد خلت سنه الأولین

ص: ۲۲۵

۲۲۰- روش برخورد یعقوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۸ - ۲

۲- یعقوب (ع) همه فرزندان خویش را گرامی می داشت و به همه آنان محبت می کرد .

إذ قالوا ليوסף و أخوه أحب إلي أبينا منا

افعل تفضيل (أحبّ) گویای برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۶۶ - ۱۷

۱۷- یعقوب (ع) برای واداشتن فرزندانش به پایبندی به سوگند و پیمانشان ، آنان را متوجه نظارت و شهادت خدا کرد .

الله على ما نقول وکیل

از جمله <الله ..> در صورتی که آن را جمله ای خبری بدانیم ، برداشت فوق استفاده می شود.

۲۲۱- روش برخورد یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۲۶ - ۶

۶- طمأنینه و آرامش یوسف (ع) به هنگام دفاع از خویش

قال هی رودتنی عن نفسی

یوسف(ع) در بیان رفع اتهام از خویش ، در سخن خود (هی رودتنی عن نفسی) نه از ادات تأکید استفاده کرد و نه جمله خویش را با قسم و مانند آن بیان داشت. این کار نشان دهنده آرامش و اطمینان یوسف(ع) در آن عرصه سخت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۶۰ - ۴

۴- استفاده یوسف (ع) از روش ترغیب به همراه تهدید برای رسیدن به مقصود خویش

ألا ترون أنى أوفى الكيل .. فإن لم تأتوني به فلا كيل لكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۶۲ - ۶

۶- یوسف (ع) با باز گرداندن مال التجاره فرزندان یعقوب ، در صدد بود در آنان احساس حق شناسی و سپاس گذاری ایجاد کند و انگیزه مراجعت ایشان را قوت بخشد .

اجعلوا بضعتهم فى رحالهم لعلهم يعرفونها .. لعلهم يرجعون

برداشت فوق ، ناظر به دومین احتمالی است که در توضیح برداشت قبل آمده است.

ص: ۲۲۶

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۴۶ - ۱۴، ۷، ۸، ۶

۶ - بی اعتنایی و پشت گوش انداختن گفته های یهود ، اتهام آن به پیامبر (ص)

من الذین هادوا . . . یقولون ... و اسمع غیر مسمع

بر این مبنا که <غیر مسمع> اخبار باشد، نه نفرین. و جمله <اسمع غیر مسمع> بدین معناست: ای پیامبر سخنان ما را بشنو، اگر چه تاکنون نسبت به گفته ها و سخنان ما ناشنوا بودی و اعتنایی بدانها نداشتی.

۷ - درک نمودن گفته های یهود ، تهمت آنان به پیامبر (ص)

و اسمع غیر مسمع

برداشت فوق بر این مناسبت که شنیدن به معنای درک کردن باشد. یعنی درک کن و بفهم آنچه را ما می گوئیم ؛ اگر چه تاکنون سخنان ما را درک نکردی و نفهمیدی.

۸ - توهین و نفرین برخی از یهودیان به پیامبر (ص) در ضمن سخن با آن حضرت

من الذین هادوا . . . و اسمع غیر مسمع

<غیر مسمع> در برداشت فوق به معنای انشایی آن گرفته شده است. و مفهوم آن چنین است: خدا تو را کر و ناشنوا قرار دهد. و یا: خدا تو را نفهم گرداند.

۱۴ - به کارگیری کلمات دو پهلو و چند معنی ، شیوه برخی از یهودیان برای استهزای پیامبر (ص) و طعن بر اسلام

و اسمع غیر مسمع . . . راعنا لئلا بالسنتهم و طعناً فی الدین

کلمه <مسمع>، از مصدر اسماع، دارای دو معنای متضاد است: یکی شنیدن و فهمیدن و دیگری دشنام دادن و ناسزا گفتن. و جمله راعنا با اندکی انحراف زبان می تواند معنای <چوبان ما> را به ذهن شنونده القا کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۷۸ - ۷

۷ - معرفی پیامبر (ص) به عنوان عامل شرور ، از روش های ایذایی و تبلیغی منافقان و یهود علیه آن حضرت

ان تصبهم سيئه يقولوا هذه من عندك

برخی از مفسران با توجه به شأن نزول آیه گفته اند که مقصود از ضمیر <تصبهم>، منافقین و یهودیان هستند که حوادثی چون قحطی و خشکسالی را به پیامبر (ص) منتسب می کردند و از این راه علیه او تبلیغ می کردند.

۲۲۳- روش بشارت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۹۷ - ۱۱

۱۱- بهره گیری قرآن از شیوایی سخن و رسایی آن در بشارت و بیم دهی

فإنما یسرن-ه... لتبشّر... و تنذر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۸۶ - ۵

ص: ۲۲۷

۵- تأثیر بهینه تبلیغات دینی و بشارت و اخطار به مردم، در گرو خلوص و اظهار بی نیازی و درخواست نکردن مزد از مردم

قل ما أسئلكم عليه من أجر

۲۲۴- روش بطلان شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۲۷ - ۸

۸- پیامبر (ص) برای اثبات حقانیت توحید و بطلان شرک ، از روش مدارا و تدریج استفاده می کرد .

قل من یرزقکم .. و إنا أو ایاکم لعلی هدی أو فی ضل-ل ... لاتسئلون عما أجرنا

۲۲۵- روش بقای نسل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۷۲ - ۵

۵- تضمین بقای نسل انسان از طریق زوجیت و همسر داری ، از نعمت های خداوند است .

و الله جعل لکم من أنفسکم أزواجًا و جعل لکم من أزواجکم بنین و حفده

۲۲۶- روش بیانی قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۵۴ - ۱۰

۱۰- ترغیب اهل ایمان به انجام تکالیف الهی با بیان پشتوانه فکری آن تکالیف ، از روش های قرآن است .

و لاتقولوا لمن یقتل فی سبیل الله أموت بل أحياء

خداوند پس از فراخوانی مردم به صبر در راه ایمان و تحمل مشکلات آن - که جلوه بارز آن، پیکار و کشته شدن است - با بیان این واقعیت که کشته شدگان راه خدا از حیاتی ویژه برخوردارند، اندیشه نیست شدن شهیدان را نفی کرده تا اهل ایمان دستوراتش را (پیشه کردن صبر در راه دین و ..) به شایستگی انجام دهند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳- بیان قرآن در ارائه مطالب خویش ، روشن و بدون اجمال و ابهام است .

الکتب المبین

برداشت فوق ، براساس لازم بودن کلمه <مبین> (روشن و واضح) به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳- قرآن ، بازگو کننده داستان ها با بهترین و زیباترین بیان

نحن نقصّ عليك أحسن القصص

چنان چه <قصص> مصدر باشد ، <أحسن القصص> مفعول مطلق می شود و در حقیقت توصیفی برای کیفیت بیان کردن و بازگو کردن خواهد بود.

۵- خداوند ، داستان یوسف را با بهترین و زیباترین بیان نقل کرده و گزارش داده است .

نحن نقصّ عليك أحسن القصص

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۴۱ - ۱

۱- خداوند ، آیات خویش را در قرآن به گونه های متنوع و فراوان تبیین کرد تا مشرکان تنبه یابند .

و لقد صرّفنا فی هـ-ذا القرآن لیذکروا

<صرف> در لغت به معنای تحول و دگرگونی است و باب تفعیل آن، دلالت بر کثرت می کند. بنابراین مراد از آن، تبیین با بیانات گوناگون است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۸۹ - ۱،۲

۱- تبیین حقایق الهی در قرآن ، با بیان ها و مثال های گوناگون

و لقد صرّفنا للناس فی هـ-ذا القرآن من کلّ مثل

۲- بیان های مختلف و شیوه های متنوع قرآن در تبیین حقایق و مفاهیم ، جلوه ای از ابعاد اعجاز آن

لایأتون بمثله .. و لقد صرّفنا للناس فی هـ-ذا القرآن من کلّ مثل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۳۲ - ۴

۴- بهره بردن از تمثیل در تبیین حقایق معنوی ، از روش های مورد استفاده قرآن است .

و اضرب لهم مثلاً رجلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کھف - ۱۸ - ۵۴ - ۲

۲- آوردن مثال و نمونه، از شیوه های بیانی قرآن و از روش های مناسب در تبلیغ و بیان حقایق است.

و لقد صرّفنا فی هـ-ذا القرآن للناس من کلّ مثل

برای <مَثَل> معانی متعددی از جمله: <شبیّه و نظیر> و <حدیث (کلام تازه)> و <ضرب المثل> و <صفت> ذکر شده است. در آیه مورد بحث، به مناسبت <واضرب لهم مثلاً رجلین> - در آیات قبل - ظاهراً، مقصود، ذکرِ شبیه و نظیر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۹۷ - ۱۱

۱۱- بهره گیری قرآن از شیوایی سخن و رسایی آن در بشارت و بیم دهی

فإنّما یسّر-ه... لتبشّر... و تنذر

ص: ۲۲۹

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۷۳ - ۱

۱- تبیین بی اساس بودن اندیشه شرک و بت پرستی در اسلوبی زیبا ، مختصر ، بدیع و روشن همچون مَثَل ، از سوی خداوند

ی-أَيُّهَا النَّاسُ ضَرْبِ مَثَلٍ

خطاب در <يا أَيُّهَا النَّاسُ> متوجه مشرکان است. <إِسْتِمَاعٍ> (مصدر <استمعوا>) به معنای گوش فرا دادن و <دعا> (مصدر <یدعون>) به معنای ندا کردن و فریاد استغاثه برداشتن است. گفتنی است: <مَثَلٍ> جمله ای است مختصر و مشتمل بر تشبیه یا مضمون حکیمانه که بسبب روانی لفظ، روشنی معنا و لطف ترکیب، شهرت عام یافته و همگان آن را بدون تغییر در محاوره به کار برند. در آیه یاد شده، سستی بنیان شرک و بت پرستی، با اسلوبی چنان زیبا، مختصر، بدیع و روشن بیان شده که سزاوار است همچون مَثَلی، شهرت عام یافته و دهان به دهان گردد. و بدین جهت خدا از آن به مَثَل تعبیر کرده است. بدان جهت است که خدا از آن به مثل تعبیر کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۵ - ۲۰

۲۰ - استفاده از تمثیل و تشبیه معقول به محسوس و ارائه نمونه عینی ، از روش های هدایتی قرآن برای تفهیم معارف بلند الهی

مثل نوره کمشکوه فیها مصباح .. و یضرب الله الأمثـل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۹ - ۶

۶ - استفاده از تشبیه ، برای بیان کردن حقایق ، از روش های بیانی قرآن است .

و الذین کفروا أعمـلهم کسراب بقیعه .. إذا جاءه لم یجده شیئاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۴۱ - ۱۴

۱۴ - انتخاب ملموس ترین مثال ، برای تبیین حقایق پیچیده و بلند آسمانی ، شیوه بیانی قرآن کریم است .

ألم تر أن الله یسبّح له .. و الطیر صـفـت

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که در آیه شریفه، پرندگان از حیث قابل دسترس بودن و نوع پرواز و اندامشان، مورد تمثیل قرار گرفته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۳۹ - ۲

۲ - ارائه مثل ها (الگوها و نمونه های عینی) ، روش کاربردی قرآن در تبیین حقایق و هدایت مردمان

و کلاً ضربنا له الأمثـل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۵۰ - ۴

ص: ۲۳۰

۴- قرآن، حاوی دلایل گوناگون و همراه با اسلوب‌ها و شیوه‌های مختلف بیانی در ارائه حقایق به مردم

و لقد صرّفن - ه بینهم

برداشت فوق، مبتنی بر این است که مرجع ضمیر مفرد غایب در <صرّفناه> - به قرینه آیات متعددی که در این سوره، از جمله آیه نخست و دو آیه بعد (و جاهدهم به جهاداً کبیراً) آمده است - قرآن باشد. بر این اساس مقصود از <صرّفناه> یا تغییرات موجود در اسلوب بیانی و شیوه ارائه مطالب قرآن است یا مراد دلایل گوناگونی است، که قرآن بر اثبات ادعاهای خود آورده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۹۴ - ۸

۸- یادآوری سرگذشت امت‌های پیشین، از شیوه‌های قرآن در انداز خلق

لتكون من المنذرين

با توجه به ارتباط این آیه با آیات قبل - که به گونه منظم سرنوشت امت‌های هلاک شده را یکی پس از دیگری بیان کرده است - می‌توان برداشت یاد شده را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۵۱ - ۳

۳- تکرار و گوشزد کردن پی‌درپی رهنمودها، روش تعلیم و تربیت قرآن

و لقد وصلنا لهم القول لعلهم يتذكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۲۷ - ۳

۳- زبان قرآن، استفاده از کلمات و تشبیهات رایج و شناخته شده در میان مردم است.

و البحر يمدّه من بعده سبعه أبحر

کلمه <سبعه> در آیه برای بیان کثرت است و مراد از آن، واقعاً، هفت دریای دیگر نیست. استفاده از چنین کلمه‌ای برای بیان مقصود، عین همان چیزی است که در محاوره‌های عامیانه گفته می‌شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۹ - ۳

۳ - استفاده از امور محسوس و قابل مشاهده ، برای اثبات امور غیبی و دور از دسترس ، از شیوه های تبلیغی قرآن کریم

رجل یتبئکم إذا مَرَّتم کَلَّ مَمَرَّقَ إِنَّکم لَفی خَلقِ جَدیدٍ .. أفلم یروا إلی ما بین أید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - دخان - ۴۴ - ۵۸ - ۱۰

۱۰ - ترسیم های قرآن از بهشت و دوزخ ، نمودی از حقایق سهولت یافته وحی برای بیداری خلق

فإنما یسرن-ه بلسانک لعلهم یتذکرون

تعبیر <فإنما یسرنه.. > پس از مجموعه آیاتی آمده است که ترسیم کننده تفصیلی بهشت و دوزخ و فرجام بهشتیان و دوزخیان است، بنابراین آن آیات نمونه ای بارز برای اثبات آسان بودن قرآن است.

ص: ۲۳۱

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۴ - ۳

۳- پرسش از حقایق مورد غفلت و واداشتن اندیشه ها به تأمل درباره آن ، روشی قرآنی برای هدایت آدمیان

قل أریتم ما تدعون . . . أرونی ماذا خلقوا

طرح پرسش از سوی قرآن، برای وادار کردن مشرکان به تأمل، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۳ - ۹

۹- بیان های تمثیلی و توصیفی قرآن ، برای توده های بشر و در جهت منافع آنان

کذلک یضرب الله للناس أمث-لهم

لام در <لنناس> بیانگر منفعت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۱ - ۴

۴ - بهره گیری قرآن ، از باور های ارزشی و راستین اهل کتاب ، در گرایش دادن آنان به اسلام *

و الطور

با توجه به این که کوه طور، در باور اهل کتاب (یهود و نصارا) محل نزول وحی و سرزمین مقدس بوده است و این باور از نظر قرآن به جا بوده است؛ با سوگند خوردن به آن، قلب اهل کتاب را مجذوب پیام قرآن می ساخته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - نجم - ۵۳ - ۲۲ - ۳

۳ - استفاده از جلد و به کارگیری مبانی باطل گرایان علیه خود آنان ، از روش های قرآن در احتجاج با اهل شرک

ألکم الذکر و له الأُنثی . . . تلک إذاً قسمه ضیری

با توجه به این که خداوند مبنای ارزشی مشرکان را در تبعیض بین پسران و دختران علیه خود آنان به کار گرفته است، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حشر - ۵۹ - ۲۱ - ۶

۶ - استفاده قرآن از مثال ها ، برای به فکر واداشتن توده مردم

و تلك الأمم - ل نضربها للناس لعلهم يتفكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - صف - ۶۱ - ۱۰ - ۲

۲ - ایجاد انگیزه در مخاطب ، با طرح پرسش و آن گاه بیان پاسخ آن ، از روش های هدایتی قرآن

هل أدلکم علی تج-ره

جمله <هل أدلکم...> طرح پرسش و <تؤمنون بالله> در آیه بعد بیان پاسخ آن است.

ص: ۲۳۲

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۵۰ - ۶

۶ - قرآن ، نوترین سخن در باب هدایت و شایسته ترین پیام برای ایمان آوردن به آن

فبأی حدیث بعده يؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - نبأ - ۷۸ - ۴۰ - ۶

۶ - بشارت و انذار در کنار یکدیگر ، از شیوه های قرآن در دعوت به تقوا و مبارزه با کفر

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا .. إِنَّا أَنْزَرْنَا - كم عذابًا قَرِيبًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - نازعات - ۷۹ - ۲۷ - ۳

۳ - استفاده از محسوسات در تبیین معقولات ، از شیوه های قرآن

ءَأَنْتُمْ أَشَدَّ خَلْقًا أَمْ السَّمَاءُ بَيْنَهُمَا

۲۲۷- روش پاسخ به شبهات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۸۰ - ۱۱

۱۱ - خداوند ، تعلیم دهنده پیامبر (ص) در چگونه استدلال کردن و پاسخ گفتن به ادعا های واهی

قُلْ أَتُخَذَتُمْ عِنْدَ اللَّهِ عَهْدًا .. أَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

برداشت فوق از کلمه <قل> استفاده شده است.

۲۲۸- روش پاسخ به مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - خداوند ، شیوه پاسخ گویی به منکران معاد را به پیامبر (ص) آموخت .

قالوا .. قل

۲۲۹- روش پیشگیری از انحراف جنسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۷۸ - ۱۰

ص: ۲۳۳

۱۰- ازدواج و همسرگزینی ، راه پیشگیری از فساد های جنسی است .

ه-ؤلاء بناتی هنّ أطهر لکم

۲۳۰- روش تأمین معاش برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۶۳ - ۷

۷- فرزندان یعقوب بجز راهی مصر شدن و به حضور یوسف (ع) رسیدن ، راهی برای تأمین آذوقه در سال های قحطی نداشتند .

ی-أبانا منع منا الکیل فأرسل معنا أخانا

چنان چه جز به مصر رفتن راهی فراروی فرزندان یعقوب بود ، او آن راه را به فرزندانش پیشنهاد می کرد تا مجبور نباشد بنیامین را همراه آنان بفرستد.

۲۳۱- روش تبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ممتحنه - ۶۰ - ۶ - ۷

۷- روی گردانان از شیوه براءت و عبادت ابراهیمی ، ناتوان از آسیب رسانی به خدای بی نیاز و ستوده

و من يتولّ فإنّ الله هو الغنی الحمید

۲۳۲- روش تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۶۳ - ۱۴

۱۴ - تبیین اهداف قوانین و احکام الهی ، روشی نیکو در تبلیغ دین

خذوا ما آتینکم بقوه و اذکروا ما فیہ لعلکم تتقون

خداوند، پس از فرمان به فراگیری تورات و عمل کردن به محتوای آن، هدف از آن فرمان را - که رسیدن به تقواست - بیان

کرد و این درسی است برای همه مبلغان دین که هدف از قوانین و احکام الهی را تشریح کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۳۳ - ۱۷

۱۷ - اتخاذ روش ها و قالب های گوناگون در تبلیغ دین ، امری شایسته و نیکوست .

إن الله اصطفى لكم الدين فلا تموتن إلا و أنتم مسلمون .. إذ قال لبنیه ما تعبدون

آیه قبل و آیه مورد بحث، هر دو گویای دعوت و سفارش به توحید است؛ ولی هر کدام به مقتضای حال دارای بیان و قالبی خاص و متفاوت است.

ص: ۲۳۴

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۱۳ - ۱۲

۱۲ - بشارت و انذار، از روش های کاربردی پیامبران برای تبلیغ و هدایت انسانها

فبعث الله النبيين مبشرين و منذرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۱۹ - ۲۳

۲۳ - اشاره به فلسفه و حکمت احکام، از روش های خداوند در تبیین احکام *

كذلك يبين الله لكم الايات لعلكم تتفكرون

<كذلك>، می تواند اشاره باشد به حکمت و فلسفه تحریم شراب و قمار (زیان فراوان در آنها). یعنی همه آیات و احکام الهی، دارای حکمتی است که بیان شده است؛ همان گونه که در شراب و قمار تبیین شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۶۱ - ۷

۷ - تمثیل، از روش های قرآن برای بیان حقایق، ارزش ها و پاداشها

مثل الذين ينفقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۶۵ - ۷

۷ - به کارگیری تمثیل از سوی خداوند برای بیان حقایق

و مثل الذين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۶۶ - ۲

۲ - به کارگیری تمثیل برای بیان حقایق ، از سوی خداوند

ایوَدّ احدکم ان تکون له جنّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۷۵ - ۴

۴ - به کارگیری تمثیل در قرآن ، روشی برای بیان حقایق و احکام دین

الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الزُّبُوَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۷۸ - ۱۵

۱۵ - زمینه سازی فکری با بیان مصالح و مفسد از روش های تبلیغی و تربیتی قرآن

الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الزُّبُوَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ .

ص: ۲۳۵

خداوند با بیان اینکه ربا جامعه را آشفته و فاسد می سازد (یتخبّطه الشّیطان) و اقتصاد مبتنی بر ربا رو به اضمحلال می رود (یمحقّ الله الرّبوا) و ایمان را از مؤمنان می زداید (ان کنتم مؤمنین)، فرمان ترک ربا را ابلاغ می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۵۳ - ۶

۶ - یادآوری علل عدم موفقیت در صحنه های اجتماعی ، از شیوه های قرآن برای ارشاد مؤمنان به روش حضور پیروزمندانه در آن صحنه ها

اذ تصعدون ولا تلون علی احد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۷۹ - ۲۷

۲۷ - وعده و تضمین پاداش ، از روش های قرآن برای تشویق به ایمان و تقوا

و ان تؤمنوا و تتقوا فلکم اجر عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۸۳ - ۲۵

۲۵ - برخورد منطقی و استدلالی قرآن در برابر اهل کتاب (یهود)

قل قد جاءکم رسل من قبلی .. فلم قتلتموهم ان کنتم صادقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۸۵ - ۱۶

۱۶ - توجّه دادن به مرگ و کیفر و پاداش اعمال در قیامت و فریبنده بودن دنیا از روش های قرآن برای هدایت انسانها

کلّ نفس ذائقة الموت .. و ما الحیوه الدّنیاء الاّ متاع الغرور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۹۹ - ۲۳

۲۳ - وعده و تضمین اجر و پاداش ، از روش های قرآن برای دعوت مردم به اسلام و ایمان به قرآن

اولئك لهم اجرهم عند ربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۴۸ - ۹

۹ - لزوم قرین ساختن خوف و رجا در ابلاغ مغفرت الهی به مردم

و یغفر ما دون ذلك لمن یشاء

چون خداوند در عین امیدوار ساختن مردم به آمرزش، آن را مشروط به مشیت کرده تا حالت خوف به طور کلی زایل نشود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۵۸ - ۱۴

ص: ۲۳۶

۱۴ - موعظه ، روشی مفید برای دعوت مردم به نیکوها

إِنَّ اللَّهَ نَعَمًا يُعْظِمُكُمْ بِهِ

چون خداوند بهترین پاداشها را برای تربیت برمی گزیند، معلوم می شود موعظه از روشهای بسیار مفید برای تربیت مردم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۷۵ - ۷

۷ - بهره گیری قرآن از عواطف انسانی برای بسیج نیروها

و ما لكم لا تقاتلون في سبيل الله و المستضعفين من الرجال و النساء و الولدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۹۴ - ۱۷

۱۷ - شناساندن ارزش های برتر ، از روش های قرآن برای طرد ارزش های کم ارزش

تبتغون عرض الحيوه الدنيا فعند الله مغانم كثيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۱۰ - ۹

۹ - طرح بیم و امید به همراه یکدیگر ، از روش های قرآن برای ارشاد و تربیت انسانها

فمن يجدل الله عنهم يوم القيامة . . . و من يعمل سوءاً . . . يجدل الله غفوراً رحيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۶۵ - ۱

۱ - بشارت دهی و انذار از روش های پیامبران برای تبلیغ رسالت و تربیت انسانها

رسلا مبشرين و منذرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - بشارت (مژده به مطيعان) و انذار (ترساندن گناهكاران)، روح رسالت پيامبران الهی (ع) و شیوه تبلیغ آنان

فقد جاءكم بشير و نذير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - ضرورت بی اعتنائی مبلغان دین به خواسته های انحرافی مردمان به هنگام اجرای فرمان های الهی و تبلیغ احکام دین

بلغ .. و الله يعصمك من الناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۲۳۷

۸- طرح و بیان حقایق به شکل پرسش و پاسخ، از روشهای قرآن در تبلیغ و هدایت

قل أي شیء أكبر شهده قل الله شهید

۱۳- اهمیت جایگاه انذار در تبلیغ

و أوحی إلیّی هذا القرآن لأنذرکم به و من بلغ

چون انذار هدفی اساسی نزول قرآن ذکر گردیده، جایگاه ویژه آن در اهداف تبلیغی دین روشن می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵- انعام - ۶ - ۴۰ - ۱۰

۱۰- استفاده از راه تجربه دینی برای اثبات خدای یگانه، از روشهای تبلیغ توحید و خداپرستی

قل أرءیتکم . . . أغير الله تدعون

شیوه ای که در این آیه و آیات مانند آن برای توجه دادن به خدای یگانه به کار رفته، امروزه به نام <تجربه دینی> خوانده می شود. خداوند از این شیوه استفاده کرده و از مواردی که انسان متوجه خدای یگانه می شود، یاد کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵- انعام - ۶ - ۴۸ - ۴

۴- ایجاد بیم و امید، از روشهای اساسی در تبلیغ

و ما نرسل المرسلین إلا مبشرین و منذرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵- انعام - ۶ - ۵۲ - ۶

۶- انذار و تبلیغ اهل ایمان نباید به گونه ای باشد که موجب طرد آنان شود.

و أنذر به . . . و لا تطرد الذین یدعون ربهم

از اینکه در آیه قبل انذار بیمناکان از قیامت مطرح بود، که شامل مؤمنان هم می شود، و در این آیه از طرد مؤمنان نهی شده، برداشت فوق استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۵۴ - ۲۱، ۱۵

۱۵ - کسانی را که دارای زمینه مساعدی برای گرایش به ایمان هستند، باید به رحمت و امنیت خداوندی امیدوار کرد.

و إذا جاءك الذين يؤمنون بآيتنا فقل سلم عليكم كتب ربكم على نفسه الرحمة

گزینش جمله توصیفی <الذین يؤمنون> به جای <المؤمنون> و یا <ءامنوا>، با توجه به معنای فعل مضارع، اشاره به مطلب فوق می تواند باشد.

۲۱ - لزوم امیدوار ساختن گنهکاران به آموزش و رحمت خداوند و جذب آنان به محیط صلاح

فقل .. من عمل منکم سوءاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۶۳ - ۴

۴ - توجه دادن مردم به امدادهای خداوند در دشواریها و تنگناهای هولناک زندگی، روشی در تبلیغ و دعوت به توحید

ص: ۲۳۸

قل من ینجیکم من ظلمت البر و البحر تدعونه تضرعا و خفیه

<قل> فرمانی است به پیامبر(ص) برای بیان مضمون آیه از این دستور چنین بر می آید که این سبک احتجاج باید به عنوان محوری در تبلیغ مورد توجه قرار گیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۶۴ - ۲،۳

۲ - پیامبر(ص) وظیفه دار بیان برخی از معارف به صورت طرح پرسش و ارائه پاسخ است.

قل من ینجیکم .. قل الله ینجیکم

۳ - طرح پرسش و ارائه پاسخ، روشی در تبیین و تبلیغ معارف دین است.

قل من ینجیکم .. قل الله ینجیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۶۵ - ۱۰

۱۰ - مبلغان دین وظیفه دار تأمل و تحقیق در شیوه های بیان حقایق در قرآن و به کارگیری آن در تبلیغ هستند.

انظر کیف نصرف الآیت لعلهم یفقهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۷۰ - ۱۴

۱۴ - یادآوری آثار زیانبار اعمال انسانها، روشی مؤثر در تربیت و تبلیغ است.

و ذکر به أن تبسل نفس بما کسبت

جمله <أن تبسل> مفعول له برای <ذکر> می تواند باشد، در این صورت چنین معنی می شود: <ذکر لأن لا تبسل نفس بما کسبت>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۷۱ - ۶،۷،۸

۶- بهره‌گیری قرآن از حس منفعت خواهی انسان و گریز از ضرر برای تبلیغ توحید و معارف الهی

قل أَدْعُوا مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا

۷- برانگیختن داوری وجدان از طریق طرح پرسش، از روشهای تبلیغی قرآن

قل أَدْعُوا مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُنَا

۸- استفاده مثبت و سازنده از گزینه جلب منفعت، روشی در تبلیغ دین

قل أَدْعُوا مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۷۶ - ۵

۵- اظهار همراهی با عقیده ای باطل و سپس پرداختن به ابطال آن، روشی در تبلیغ و تربیت است.

رءا كوكبا قال هذا ربى

با توجه به مجموعه آیات همین سوره، روشن است که ابراهیم(ع) برای احتجاج و ابطال پندارهای قوم خویش به اظهار ستاره

ص: ۲۳۹

پرستی و ... پرداخت. از همین جا برمی آید که چنین کاری مجاز بود و شیوه ای در تبلیغ می تواند باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۸۱ - ۱۲

۱۲ - مماشات با خصم در بحث و جدل، روشی برای تبلیغ معارف و عقاید

فأى الفریقین أحق بالأمن

لازمه اینکه موحدان <احق> به امام باشند، آن است که برای مشرکان نیز حقی محسوب گردد. ولی با توجه به اینکه مشرکان هیچ لیاقتی برای امان ندارند، برای مماشات با خصم و در مقام جدل و تبلیغ حقی فرض شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۲۸ - ۳

۳ - یادآوری قیامت، از روشهای قرآن برای انذار و تبلیغ است.

كذلك يجعل الله الرجس على الذين لا يؤمنون . . . و يوم يحشرهم جميعا

<یوم>، ظرف و متعلق به فعلی محذوف مانند <اذکر> است. یعنی آن روز را به مردم یادآوری کن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۳۵ - ۷

۷ - بهره برداری از تمایل انسان به فرجام نیک و حسن عاقبت، روشی در تبلیغ و دعوت مردم به دین است.

فسوف تعلمون من تكون له عقبه الدار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۴۷ - ۱۴

۱۴ - لزوم به کارگیری بشارت و انذار در تبلیغ و دعوت مردم به دین

فإن كذبوك فقل ربكم ذو رحمة وسعة ولا يرد بأسه عن القوم المجرمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۲ - ۲

۲ - پرهیز از دلتنگی و ملالت در تبلیغ قرآن، فرمان و توصیه خداوند به پیامبر(ص)

فلا یکن فی صدرک حرج منه

می توان گفت جمله <فلا- یکن...>، که تفریع بر <أنزل إلیک> است، به قرینه <لتنذر> از آن دلتنگی ای نهی می کند که ناشی از انذار و متذکر کردن مردم باشد. یعنی ای پیامبر چون قرآن کتاب آسمانی است، مبدا مشکلات انذار مردم با تبلیغ قرآن، مایه دلتنگی و ملالت خاطر برای تو شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۵۸ - ۱۴

۱۴ - به کارگیری تمثیل و تشبیه در تفهیم معارف دین ، شیوه ای از شیوه های گوناگون بیان آیات الهی در قرآن

و البلد الطیب .. کذلک نصف الأیت

ص: ۲۴۰

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۶۵ - ۵

۵ - هود با برانگیختن عواطف قومی مردم ، دعوت خویش را آغاز کرد .

قال یقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۶۹ - ۱۹

۱۹ - توجه دادن مردم به نعمت های الهی ، از روش های تبلیغی - هدایتی هود (ع)

فاذکروا الاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۷۳ - ۵

۵ - صالح (ع) با برانگیختن عواطف مردم ، دعوت خویش را آغاز کرد .

قال یقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۸۵ - ۵

۵ - شعیب با برانگیختن عواطف مردم ، دعوت خویش را آغاز کرد .

قال یقوم اعبدوا الله

شعیب با نسبت دادن مردم مدین به خویشان با گفتن < یقوم > (ای قوم من) در صدد تحریک عواطف آنان بوده تا به این وسیله به آنان تفهیم کند که رسالتش در جهت منافع ایشان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۸۶ - ۱۶

۱۶ - ترغیب مردم به عبرت گرفتن از فرجام شوم فسادگران تاریخ ، از وظایف مبلغان دین

قال .. و أنظروا كيف كان عقبه المفسدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۹۲ - ۶

۶ - بیان فرجام شوم کفرپیشگان و تکذیب کنندگان رسولان الهی ، روشی برای مبلغان دین برای شناساندن زیانکاران واقعی

الذین کذبوا شعیباً کانوا هم لخصرین

خداوند با بیان فرجام شوم کفرپیشگان، زیانکاران واقعی را به مردم معرفی کرد. بنابراین از راههای معرفی کردن زیانکاران واقعی بیان فرجام شوم آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۳۸ - ۱۰

ص: ۲۴۱

۱۰- لزوم ایجاد امید به مغفرت و رحمت الهی در دل گمراهان برای گرایش دادن آنان به دین و دینداری

قل للذین کفروا إن ینتھوا یغفر لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- یونس - ۱۰ - ۱۶ - ۴

۴- لزوم حفظ رابطه مستقیم و بیواسطه با مردم برای رهبران و مبلغان دینی در راستای تبلیغ و ارشاد

قل لو شاء اللہ ما تلوتہ علیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- یونس - ۱۰ - ۸۴ - ۲

۲- برخورد عاطفی با مردم در دعوت به حق و تبلیغ، امری پسندیده است.

وقال موسی یقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- هود - ۱۱ - ۲۵ - ۵

۵- نوح (ع) وظیفه دار رساندن پیام های الهی به مردم، با بیانی روشن و صریح

إنی لکم نذیر مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- هود - ۱۱ - ۵۶ - ۶

۶- مبلغان دین، باید با توکل بر خدا و وانهادن امور خویش به خداوند، از مخالفان دین نهراسند و وظیفه خویش را قاطعانه به انجام رسانند.

فکیدونی جمیعاً ثم لاتنظرون. إنی توکلت علی الله ربی و ربکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱- مبلغان دین باید از بازگویی تاریخ و فرجام گذشتگان ، سود جسته و با بیان علل سرنوشت آنان ، مردمان را به آیین پیامبران گرایش دهند .

و ی- قوم لایجر منکم شقاقی أن یصیبکم مثل ما أصاب قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳- مبلغان دین در نشر توحید و احکام الهی ، نباید از حد و مرز تعیین شده خارج شوند .

فاستقم كما أمرت ... و لاتطغوا

در برداشت فوق، جمله <لاتطغوا> در ارتباط با <فاستقم> معنا شده است و متعلق <لاتطغوا> استقامت گرفته شده است؛ یعنی ، در پایداری طغیان نکنید و این کار را بر اساس برنامه الهی انجام دهید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۱۱۳ - ۱۲

۱۲- تنها با اتکا بر خدا و یاری طلبیدن از او ، می توان بر دین داری پایداری کرد و اهداف دین را پیش برد .

فاستقم كما أمرت .. و ما لكم من دون الله من أولياء

برداشت فوق ، مقتضای ارتباط <فاستقم ..> با <ما لكم من دون الله من أولياء> است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۳۷ - ۱۶

۱۶- لزوم بهره گیری مبلغان دینی از هر فرصت و زمینه مناسب ، برای ارشاد و تبلیغ دین

ذلکما مما علمنی ربی إنی ترکت .. و هم بالأخره هم ک-فرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۳۹ - ۵

۵- مبلغان دینی ، باید از سر مهربانی و با ملاحظت ، مردمان را به دین فراخوانند .

ی-ص-حبی السجن ءأرباب متفرقون خیر أم الله الواحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۹۰ - ۱۷

۱۷- ضرورت بهره گیری مبلغان دینی ، از فرصت های مناسب برای ارشاد و هدایت مردم

ءأنک لآنت یوسف قال أنا یوسف .. من یتق و یصبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۴ - ۷،۸

۷- همه انبیا و وظیفه داشتند که معارف الهی را در سطح فرهنگ مردم خویش ، تبیین کنند .

و ما أرسلنا من رسول إلا بلسان قومه ليبيّن لهم

مراد از <لسان قوم> لسان فرهنگی مردم است، بخصوص با توجه به اینکه سطح فرهنگی مردم، متفاوت است و انبیا طبعاً باید همه مردم را در تبلیغ مدّ نظر قرار می دادند.

۸- فهم مردم عصر نزول تعالیم دینی، مرجع و منبعی برای فهم دقیق آن تعالیم است.

و ما أرسلنا من رسول إلا بلسان قومه ليبيّن لهم

اینکه خداوند فرموده است: همه پیامبران به زبان قوم خودشان فرستاده شدند، می تواند بیانگر این نکته باشد که زبان و ادبیات مردم دوران نزول تعالیم آسمانی برای دریافت پیام آن تعالیم نقش مؤثری دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۳۲ - ۲۰

۲۰- ذکر فرجام شقاوت بار کافران و عاقبت سعادت آمیز تقوای پیشگان در کنار یکدیگر، از روش های تبلیغی قرآن

الك-فرين . الذين تتوفّهم المل-ئکه ظالمی أنفسهم ... فادخلوا أبواب جهنّم ... فلبئس

ص: ۲۴۳

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۴۷ - ۱۱، ۱۰

۱۰- تهدید کردن بدکاران ، پس از استدلال منطقی ، از شیوه های تبلیغی قرآن کریم

و ما أرسلنا من قبلك إلا رجالاً نوحى إليهم فسنلوا أهل الذکر . . و أنزلنا إليك ا

۱۱- ایجاد حالت خوف و رجا در انسان ها ، از روش های تبلیغی قرآن کریم

أو يأخذهم على تخوف فإن ربكم لرءوف رحيم

آوردن عبارت <فإن ربكم لرءوف رحيم> - که دلالت بر مهر و رحمت خداوند می کند - پس از تهدید بدکاران، می تواند
مشعر به نکته فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۲۵ - ۱۰، ۶، ۵، ۴

۴- لزوم به کارگیری روش های مختلف تبلیغی ، متناسب با مخاطب ها در دعوت به دین

ادع إلى سبيل ربك بالحكمة و الموعظه الحسنه و ج-دلهم

ذکر <حکمت>، <موعظه> و <جدال به احسن> به عنوان سرّ ابزار دعوت به راه خدا می تواند بیانگر برداشت فوق باشد.

۵- جمود بر روش واحد تبلیغی ، فاقد کارآیی لازم در هدایت همگان

ادع إلى سبيل ربك بالحكمة و الموعظه الحسنه و ج-دلهم

فرمان الهی به استفاده از روشهای گوناگون (برهان، موعظه و جدال احسن) نشانگر عدم کفایت یک روش است.

۶- آشنایی با حکمت ، موعظه و برترین روش های جدلی ، نیاز ضروری مبلغان دین

ادع إلى سبيل ربك بالحكمة و الموعظه الحسنه و ج-دلهم بالتی هی أحسن

امر الهی به تبلیغ دین از طریق حکمت، موعظه و جدل برتر نشانگر این معناست که فاقدان این ابزار، از کارآیی لازم و شایسته
در امر تبلیغ برخوردار نیستند.

۱۰- لزوم توجه به جنبه های عقلی ، برهانی ، عاطفی و احساسی انسان در امر تبلیغ دین

ادع إلى سبيل ربك بالحكمه و الموعظه الحسنه

برداشت فوق، با توجه به معنای لغوی <حکمت> و <موعظه> است: حکمت یعنی، دستیابی به حق در پرتو علم و عقل و موعظه یعنی، تذکر به خیر آن گونه که باعث رقت قلب شود (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۲۷ - ۴

۴- صبر و مقاومت در برابر اذیت و آزار دشمنان دین ، مؤثرترین روش برخورد با آنان و بهترین راه تبلیغ اسلام است .

ادع إلى سبيل ربك ... و إن عاقبتكم ... و لئن صبرتم لهو خير للص - برین . و اصبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۳۲ - ۱۰

۱۰- تبیین پیامد های سوء اعمال ناپسند ، و جدایی نهی از آنها از روش های هدایتی - تبلیغی قرآن

و لاتقربوا الزنی إنه کان ف-حشه و ساء سبیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۲۴۴

۳۹- یکتاپرستان ، از هر فرصت مناسب برای ترویج دین و اندیشه الهی بهره می گیرند .

قال الذین غلبوا علی أمرهم لنتخذنّ علیهم مسجداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰- به کارگیری انداز و تبشیر در کنار هم برای دعوت به دین و تبلیغ آن ، از روش های مورد استفاده قرآن است .

إنا أعتدنا للظالمین نارا .. إنا لانضیع أجر من أحسن عملاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲- آوردن مثال و نمونه ، از شیوه های بیانی قرآن و از روش های مناسب در تبلیغ و بیان حقایق است .

و لقد صرفنا فی هـ-ذا القرآن للناس من کلّ مثل

برای <مَثَل> معانی متعددی از جمله: <شبیهِ و نظیر> و <حدیث (کلام تازه)> و <ضرب المثل> و <صفت> ذکر شده است. در آیه مورد بحث، به مناسبت <واضرب لهم مثلاً رجلین> - در آیات قبل - ظاهراً، مقصود، ذکر شبیه و نظیر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- طرح کردن پرسش های برانگیزاننده و ایجاد زمینه برای ارائه معارف ، از روش های مورد استفاده در قرآن است .

قل هل نتبئکم بالأخسرین أعم-لاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵- مزده و بشارت در کنار هشدار و تهدید ، روش به کار گرفته شده در قرآن برای تبلیغ و هدایت است .

جزأؤهم جهنم بما كفروا .. إن الذين ءامنوا و عملوا الصـلحـت كانت لهم جنّـت الفر

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۰ - مريم - ۱۹ - ۴۱ - ۲

۲- یادآوری و تجلیل از پیامبران و اسوه های اخلاق و معنویت ، از روش های هدایتی و تبلیغی مورد استفاده در قرآن

واذکر فی الکتب إبرهیم إنه کان صدیقاً

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۰ - مريم - ۱۹ - ۴۲ - ۹،۱۰

۹- وادار ساختن مردم به تحقیق و تفکر با طرح پرسش ، در باره عقیده ها و عملکرد های شان ، روشی نیکو در تربیت و تبلیغ

لِمَ تعبد ما لا یسمع و لا یبصر

۱۰- لزوم به کارگیری ملاحظت و رعایت ادب همراه با استدلال های منطقی در گفتوگو های عقیدتی و دعوت به توحید

ی-أبت لِمَ تعبد ما لا یسمع

ص: ۲۴۵

حضرت ابراهیم(ع) آزر را با تعبیر (ای پدر من) مورد خطاب قرار داد که در آن ملاطفت و مهرورزی وجود دارد. جملات بعدی نیز که در مقام استدلال بیان گردیده، همگی دارای مقدمات روشن و نتایج منطقی است. از روش برخورد ابراهیم(ع) می توان نتیجه گرفت که در برخوردهای عقیدتی، این دو رکن باید ملاحظه گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۴۵ - ۹

۹- لزوم برخورد محبت آمیز و مؤدبانه در مقام ارشاد و تبلیغ

ی-أبت إننی أخاف أن یمسک عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۹۷ - ۱۳، ۱۲

۱۲- لزوم به کارگیری بیان و شیوه قابل فهم برای مردم در تبلیغ و هدایت

فإنما یسرن-ه بلسانک لتبشّر به المتّقین و تنذر

۱۳- نقش کارساز بشارت و انذار در تبلیغ

لتبشّر .. و تنذر به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۹ - ۳

۳- برانگیختن مخاطب، به دقت در گفتار و تشویق او به شنیدن گزارش، روشی مطلوب در شیوه اطلاع رسانی است.

هل اتیک حدیث موسی

استفهام <هل أتاك..> مجازی و برای تشویق به استماع است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۲۵ - ۳

۳- راهنمایی و ارشاد طغیان گران و تبلیغ پیام الهی، نیازمند شرح صدر و تحمل فراوان است.

اذهب .. قال ربّ اشرح لی صدري

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۲۸ - ۴

۴ - مبلغان دین باید به گونه ای سخن بگویند که مردم ، سخن آنان را فهمیده و درک کنند .

یفقهوا قولی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۴۲ - ۴

۴ - حرکت به سوی مردم و رفتن در بین آنها ، برنامه ای ضروری در تبلیغ و رسالت است .

اذهب إلی .. اذهب أنت و أخوک

در مجموعه چند آیه مورد بحث سه بار فعل < اذهب > تکرار شده است. از این فرمان و تأکید خداوند بر آن، به دست می آید

ص: ۲۴۶

که در تبلیغ دین، نشستن و منتظر شدن برای گردآمدن مردم کافی نیست؛ بلکه باید به میان آنان رفت و پرچم دعوت الهی را به حرکت درآورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

- ۱۱

طه - ۲۰ - ۴۴ - ۷،۹،۱۰

۷- لزوم نرمش در گفتار و در پیش گرفتن روش های ملامت آمیز در تبلیغ دین، حتی در مورد سرکش ترین مردم

فقولا له قولاً لئناً

۹- لزوم مرحله بندی در کار تبلیغ و توجه به شرایط و زمینه ها در انتخاب شیوه هدایت مردم

فقولا له قولاً لئناً لعلّه يتذکر أو يخشى

۱۰- هماهنگی مبلغان دینی در شیوه برخورد با مفسد جامعه، کارسازتر و به موفقیت نزدیک تر است.

اذهبا .. فقولا له قولاً لئناً لعلّه يتذکر

موسی و هارون(ع)، هر دو به یک شیوه برخورد با فرعون مأمور شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۱۳ - ۶

۶- تنوع بیان و ارائه صورت های گوناگون آن، از روش های قرآن در تبلیغ و تربیت

و صرّفنا فيه من الوعيد لعلهم يتّقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۴۵ - ۵،۶

۵- لزوم اتکا به وحی الهی در انداز مردم و تبلیغ دین

قل إنّما أنذركم بالوحی

۶- اهمیت و نقش والای انذار در پیشبرد اهداف دین

إِنَّمَا أَنْذَرَكُمْ بِالْوَحْيِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۶۴ - ۷

۷- بهره جستن از هنر نمایش در تبلیغ دین ، راهی شایسته و موفق

فَجَعَلَهُمْ جَذْدًا إِلَّا كَبِيرًا لَهُمْ .. قَالَ بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هـ - ذَا فَسْ - لَوْ هُمْ ... فَقَالُوا إِنَّكُمْ

از این که حضرت ابراهیم(ع) در تبلیغ توحید، از هنر تجسمی و صحنه نمایش بهره گرفت و به هدف خود دست یافت، می توان برداشت یاد شده را استفاده کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۶۶ - ۵

۵- آگاه کردن مردم به سودمندی دین داری و یا زیان بی دینی ، روشی پسندیده و مفید در تبلیغ دین و هدایت انسان ها

قَالَ أَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْئًا وَلَا يَضُرُّكُمْ

ص: ۲۴۷

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۱۰۹ - ۹

۹- لزوم نگرشی یکسان و پرهیز از تبعیض و تفاوت در دعوت مردم به دین

فقل ءاذتکم علی سواء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۴۹ - ۶

۶- لزوم استفاده از روش های روشن و بی ابهام در تبلیغ و هدایت توده ها

إنما أنا لکم نذیر مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۲۸ - ۸

۸- تبیین فلسفه احکام ، شیوه ای پسندیده در بیان تعالیم دین و تسهیل عمل به آنها است .

و إن قیل لکم ارجعوا فارجعوا هو ازکی لکم

جمله <هو ازکی لکم> - که به منزله تعلیل برای احکام یاد شده و در مقام تشویق برای عمل به آنها است - حاکی از شیوه قرآن در تبیین تعالیم دین و نیز تسهیل عمل به احکام الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۰ - ۱۳

۱۳- تبیین فلسفه احکام ، شیوه ای پسندیده در بیان تعالیم دین و تسهیل عمل به آنها

قل للمؤمنین یغضوا... ذلك ازکی لهم

جمله <ذلك ازکی لهم> - که به منزله تعلیل برای احکام یاد شده و در مقام تشویق برای عمل به آنها است - حاکی از شیوه قرآن در تبیین تعالیم اسلام و نیز تسهیل عمل به احکام الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵- بهره گیری از حوادث و نمونه های تاریخی به منظور قابل فهم کردن حقایق ، روشی در تبلیغ و هدایت

و مثلاً من الذین خلوا من قبلکم

تردید نیست که یاد کردن حوادث و نمونه های تاریخی در قرآن، برای درک بهتر حقایقی است که خداوند در صدد بیان آنهاست. بنابراین می توان از این یاد کرد، روش تبلیغ و هدایت مردم به حقایق را آموخت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- ابلاغ پیام های الهی به صورت روشن و آشکار ، وظیفه رسول خدا (ص)

و ما علی الرسول إلاّ البلیغ المبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- زیر سؤال بردن اندیشه ها و باور های باطل و بیان ضعف ها و نقص های آنها ، روش هدایتی و تبلیغی قرآن

و اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَ هُمْ يَخْلُقُونَ .. و لا يملكون موتًا و لا حيو

جمله < و اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً .. > هر چند به صورت خبریه است، ولی مقصود از آن اخبار نیست زیرا همگان به مضمون آن آگاه بودند؛ بلکه مقصود زیر سؤال بردن عقاید مشرکان و بیان ضعف های فکری آنان و اظهار شگفتی از چنین باورهایی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- ارائه راه حق و تفسیر حقیقت ، در برابر سخنان باطل و شبهه انگیز ، شیوه پسندیده در تبلیغ و ارائه تعالیم دین

و لا یأتونک بمثل إلا جئن-ک بالحقّ و أحسن تفسیرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- نداشتن چشمداشت مادی از مردم و اعلام آن به همگان ، دارای تأثیر مثبت و سازنده در تبلیغ و رسالت الهی

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا . وَ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِي إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ

برداشت یاد شده از تصریح حضرت نوح(ع) به مطلب فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- نداشتن چشمداشت مادی از مردم و اعلام آن به همگان ، دارای تأثیر مثبت و سازنده در تبلیغ و رسالت الهی

وَ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِي إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ

برداشت یاد شده از تصریح حضرت هود(ع) به مطلب فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - نداشتن چشمداشت مادی از مردم و اعلام آن به همگان ، دارای تأثیر مثبت و سازنده در تبلیغ دین و رسالت الهی

و ما أسئلكم عليه من أجر إن أجرى إلا على ربّ الع-لمین

برداشت یاد شده از تصریح حضرت صالح(ع) به مطلب یاد شده استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - نداشتن چشمداشت مادی از مردم و اعلام آن به همگان ، دارای تأثیر مثبت و سازنده در تبلیغ دین و رسالت الهی

و ما أسئلكم عليه من أجر إن أجرى إلا على ربّ الع-لمین

برداشت یاد شده از تصریح حضرت لوط(ع) به مطلب مزبور استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - نداشتن چشمداشت مادی از مردم و اعلام آن به همگان ، دارای تأثیر مثبت و سازنده در تبلیغ دین و رسالت الهی

و ما أسئلكم عليه من أجر إن أجرى إلا على ربّ الع-لمین

برداشت یاد شده از تصریح حضرت شعیب(ع) به مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۹۵ - ۶

۶ - لزوم به کارگیری صراحت ، روشنی و گویایی سخن ، در تبلیغ و هدایت خلق

نزل ... بلسان عربی مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۹۸ - ۳،۴

۳ - سخن گفتن به زبان ملی هر جامعه ای ، بهترین و مؤثرترین روش تبلیغ و هدایت آن جامعه

و لو نزلن-ه علی بعض الأعجمین

۴ - لزوم توجه به احساسات ملی جوامع ، در تبلیغ و هدایت

و لو نزلن-ه علی بعض الأعجمین

به کارگیری واژه <لو> - که برای امتناع است - نشان می دهد که اگر خداوند قرآن را بر شخصیتی غیر عرب زبان نازل می کرد، بی تردید مردم عرب از ایمان آوردن به غیر آن سر باز می زدند و این نبود مگر به خاطر احساسات قومی و ملی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۵۹ - ۶

۶ - گزینش شهرهای بزرگ و مرکزی برای تبلیغ دین و ارشاد مردمان ، روشی پسندیده و کارآمد

حتی یبعث فی أمّها رسولاً

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که انتخاب شهرهای بزرگ و مرکزی برای رسالت پیامبران از سوی خداوند، می تواند به جهت کارآمدتر بودن این روش باشد، به ویژه این که این مسأله درباره تمامی پیامبران مطرح است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنكبوت - ۲۹ - ۱۷ - ۱۴

۱۴ - در تبلیغ ، تنها ، به نفی باطل نباید پرداخت ، بلکه باید راه درست را نیز معرفی کرد .

إِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَابْتَغُوا عِنْدَ اللَّهِ الرِّزْقَ وَاعْبُدُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۹ - ۱۵

۱۵ - تکیه بر براهین آشکار و قابل فهم و پرهیز از گفتار ابهام آمیز ، شیوه ای پسندیده در تبلیغ معارف دین است .

و جاءتهم رسلهم بالبينات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۲۴ - ۹

ص: ۲۵۰

۹ - استفاده از کارکرد عوامل طبیعی در طبیعت برای اثبات وجود خداوند ، از شیوه های تبلیغی قرآن کریم است .

و من ءای-ته یریکم البرق خوفاً و طمعاً و ینزل من السماء ماء فیحیی به الأرض بعد م

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۲۵ - ۱۱

۱۱ - استفاده از امور حسی و قابل درک ، جهت اثبات امور غیر حسی - که درک اش سخت است - از شیوه های تبلیغی قرآن است .

و ینزل من السماء ماء فیحیی به الأرض بعد موتها . . و من ءای-ته أن تقوم السماء .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۲۷ - ۶

۶ - استفاده از امور عینی و محسوس ، برای تبیین امور غیبی ، از روش های تبلیغی قرآن کریم است .

و هو الذی یدؤا الخلق ثم یعیده و هو أهون علیه

استدلال به آفرینش نخست موجودات و شاهد گرفتن آن برای اثبات معاد - که امری غیبی است - حقیقت یادشده را می رساند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۲۸ - ۵،۷،۸

۵ - استفاده از تمثیل ، جهت تفهیم معارف والای دینی ، از روش های تبلیغی قرآن

ضرب لکم مثلاً من أنفسکم . . . کذلک نفضل الأی-ت

لام <لکم> برای تعلیل و در نتیجه، بیان کننده این نکته است که بیان مَثَل ها، به خاطر تفهیم دقیق است. <من> در <من أنفسکم> برای ابتدا و به منظور بیان این است که مَثَل از خود شما زده می شود که دقیقاً برایتان قابل فهم است.

۷ - قرآن کریم از شیوه های گوناگون استفاده می کند تا مشرکان را برای دست کشیدن از معبود های ساخته دست خویش قانع کند .

و من آى-ته آن خلقكم .. و آن خلق لكم ... خلق السم-وت ... يريكم البرق ... آن تق

پس از اقامه دليل هاى روشن براى اثبات وحدانيت خداوند، روى آوردن به بيان تمثيلى و عاميانه كردن مطلب، جهت تفهيم پوچى معبودهاى جعلى، حكايه از حقيقت ياد شده مى كند.

۸- استفاده از روش هاى ساده و همگاني در تبليغ مفاهيم دين ، امرى شايسته است .

ضرب لكم مثلاً من أنفسكم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۷ - ۵

۵- مبلغان ، در تبليغ دين ، بايد با برهاني روشن و مستدل عمل كنند .

و لقد أرسلنا .. رسلاً ... بالبينات

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۱۳ - ۶

ص: ۲۵۱

۶ - متمرکز ساختن ذهن مخاطب و شنونده ، در موعظه و تبلیغ ، امری لازم است .

و هو يعظه ی-بنی

مخاطب قرار دادن فرزند، با <یا کی ندا، هنگام موعظه، می تواند به منظور نکته یاد شده باشد تا موعظه، اثر خود را ببخشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۱۶ - ۳

۳ - لازم است که تبلیغ معارف دین ، به محبت و تحریک احساس و عاطفه مخاطب آمیخته گردد .

ی-بنی إِنْهَا إِنْ تَك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۱۷ - ۴

۴ - لازم است که پیش از دعوت به فروع عملی ، اصول عقیدتی تبیین گردد .

ی-بنی لا تشرک باللّه . . . إِنْهَا إِنْ تَك مثقال حبه من خردل ... یأت بها اللّه ... ی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۴۵ - ۶

۶ - پیش انداختن بشارت بر هشدار ، امری شایسته و بایسته در امر تبلیغ است .

مبشراً و نذیراً

احتمال دارد که تقدیم <مبشراً> با توجه به واقعیت خارجی تأثیر تقدیم بشارت بر انداز و بیم دهی باشد. بنابراین، نکته فوق قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۲۴ - ۱۳

۱۳ - ارائه و تبلیغ آیین حق با نقد منصفانه و حق طلبانه عقاید دینی دیگر ، از شیوه های تبلیغی قرآن

قل ادعوا الذين زعمتم من دون الله... و إنا أو إياكم لعلى هدى أو فى ضل-ل مبی

این که پیامبر(ص) به مشرکان فرمود: یا ما بر حق هستیم و راه هدایت را می پیماییم یا شما - با آن که پیامبر(ص) مسلماً بر حق و هدایت بود - نشانگر انصاف و برخورد حق طلبانه با عقاید دیگران و شیوه ای پسندیده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۱۷ - ۶

۶ - لزوم به کارگیری مفاهیم و مطالب روشن ، رسا و بی ابهام در تبلیغ دین

و ما علينا إلاّ البلیغ المبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۲۰ - ۱۳

۱۳ - داشتن ملاطفت و برخورد محبت آمیز ، روشی پسندیده و بایسته در تبلیغ دین و برخورد با افراد خاطی و گناه کار

قال ی قوم اتبعوا المرسلین

ص: ۲۵۲

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۲۱ - ۵

۵ - مبلغان دینی ، باید در فراخواندن مردم به دین و اقتدا به رسولان الهی ، از استدلال و برهان بهره گیرند .

اتَّبِعُوا مِنْ لَیْسَلْکُمْ أَجْرًا وَ هُمْ مَهْتَدُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۷۰ - ۹

۹ - لزوم استفاده از روش های روشن و بی ابهام ، در تبلیغ و هدایت توده ها

أَنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۲۷ - ۹

۹ - در اقدام ها و تلاش های فرهنگی و دینی ، صرف احتمال تأثیر کافی است .

لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۴ - ۴

۴ - بشارت و انداز ، دو ابزار کارآمد برای مبلغان دینی در هدایت و تربیت مردم

کَتَبَ .. بَشِيرًا وَ نَذِيرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۱۴ - ۷

۷ - گسترش پیام توحیدی و هدایت مردم ، نیازمند حضور فعال مبلغان الهی در میان آنان

إِذْ جَاءَتْهُمْ الرُّسُلُ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَ مِنْ خَلْفِهِمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۳۴ - ۱۱

۱۱ - استفاده از امور روشن و همه فهم ، در جهت تبلیغ و هدایت ، روشی قرآنی است .

و لا تستوی الحسنه و لا السيئه . . . كأنه ولی حمیم

تکیه بر اصل تفاوت خوبی و بدی - که امری روشن و قابل فهم برای همگان است - به عنوان پیش درآمد سفارش به اخلاق نیک در تبلیغ، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۷ - ۵،۱۲

۵ - انذار مردم نسبت به فرجام کفر ، دارای اهمیتی خاص در تبلیغ دین

لتنذر أمّ القری

ص: ۲۵۳

۱۲ - لزوم اولویت دادن به نقاط مرکزی و محوری در تبلیغ و انذار

لتنذر أمّ القری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۳ - ۸

۸ - پیام های دینی ، اگر با زبانی فصیح و قالبی متناسب ارائه شود ، ذهن و اندیشه انسان ها را به خود جذب می کند .

إنا جعلن - قرءانا عربیاً لعلکم تعقلون

این نکته که قرآن به واسطه فصاحتش ، زمینه تعقل و جذب اذهان را فراهم می کند ، نشانگر آن است که اگر پیام های دینی ، این ویژگی را داشته باشند ، در جذب مخاطب موفق خواهند بود .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۲۹ - ۱۰

۱۰ - به کارگیری بیان روشن و رسا ، امری ارزشمند در تبلیغ معارف دینی

و رسول مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۴۶ - ۴

۴ - در تبلیغ دین ، نخست باید به رفع موانع و اصلاح پایگاه ها و عناصر اصلی جامعه پرداخت .

و لقد أرسلنا موسی .. . إلى فرعون و ملایه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - دخان - ۴۴ - ۲ - ۶

۶ - سخن روشن و به دور از ابهام ، دارای اهمیتی ویژه در انجام رسالت تبلیغی و دینی

و الکتب المبین

توصیف قرآن - که پیام تبلیغی است - به وصف <مبین>، اشعار به مطلب یاد شده دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - دخان - ۴۴ - ۵۸ - ۷

۷- لزوم توجه به سطح درک و استعداد های مخاطبان ، در تبلیغ و هدایت ایشان

فإنما یسرّنه بلسانک

از این که خداوند <تیسیر> را زمینه تذکر یافتن دانسته؛ استفاده می شود که برای بیداری خلق، باید حقایق را به گونه ای قابل فهم و درک برای آنان بیان کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۲۴ - ۲

۲ - لزوم استفاده از شیوه های مختلف تمثیلی و داستانی ، برای تفهیم حقایق به مردمان

إنه لحقّ مثل ما أنکم تنطقون . هل أتیک حدیث ضیف إبرهیم

ص: ۲۵۴

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که خداوند در آیه قبل، از تمثیل و در این آیه از بیان سرگذشت میهمانان گرامی ابراهیم(ع) در جهت حقانیت وعده های خویش بهره جسته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۳۸ - ۹

۹ - لزوم مجهز بودن به امکانات نیرومند و دلایل متقن ، در تبلیغ دین

أرسلن-ه... بسلط-ن مبین

فعل الهی، خود رهنمودی به هدایتگران است که آنان برای پیشبرد هدف، باید در کار خویش ابزار و امکانات بایسته را نیز، در نظر داشته باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۴۰ - ۳،۵

۳ - مزد طلبی از مردم در برابر تبلیغ دین ، زمینه ساز روی گردانی آنان از پذیرش آن

أم تسئلهم أجرًا فهم من مغرم مثقلون

۵ - توجه شریعت به خصلت های درونی مردم ، در تنظیم برنامه های تبلیغی خود *

أم تسئلهم أجرًا فهم من مغرم مثقلون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که خداوند چون دل بستگی شدید مردم به مال را می دانسته است، پیامبران را از درخواست مزد مادی از مردم، دور داشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - نجم - ۵۳ - ۲۹ - ۸

۸ - لزوم رعایت استعداد و قابلیت افراد ، در استفاده از فرصت ها و امکانات تبلیغی

فأعرض عن من تولّى عن ذكرنا و لم يرد إلاّ الحيوه الدنيا

تکلیف پیامبر(ص) به روی گردانی از خدا فراموشان دنیا محور، می تواند نشانگر این باشد که رهبران و مبلغان الهی، نباید

قابلیت ها را نادیده انگاشته و فرصت های خویش را در مواضع بی ثمر، هدر دهند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - قمر - ۵۴ - ۱۷ - ۳

۳ - لزوم استفاده هدایتگران از شیوه ساده گویی برای ارشاد مردم

و لقد یسرنا القرآن للذکر

بیان الهی، در حقیقت رهنمودی به همه هدایتگران است که باید از این شیوه استفاده کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - قمر - ۵۴ - ۳۲ - ۳

۳ - لزوم استفاده هدایت گران ، از شیوه ساده گویی برای ارشاد مردم

و لقد یسرنا القرآن للذکر

بیان الهی، در حقیقت رهنمودی به همه هدایت گران است که باید شیوه ساده گویی را در بیان حقایق برای مردم برگزینند.

ص: ۲۵۵

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - قمر - ۵۴ - ۴۰ - ۳

۳ - لزوم استفاده هدایت گران ، از شیوه ساده گویی برای ارشاد مردم

و لقد یسرنا القرآن للذکر

بیان الهی، در حقیقت رهنمودی به همه هدایت گران است که در راستای ارشاد خلق، باید از شیوه ساده گویی استفاده کنند تا همگان از آن بهره مند شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - صف - ۶۱ - ۱۳ - ۱۱

۱۱ - توجه به عنصر امیدواری به پیروزی و نصرت الهی در تبلیغ ، امری لازم و کارآمد

و آخری تحبونها نصر من الله و فتح قریب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - قلم - ۶۸ - ۴۶ - ۲

۲ - درخواست مزد و پاداش در قبال هدایت و تبلیغ دین ، از موانع تأثیرگذاری و موفقیت آن

أم تسئلهم أجرًا

برداشت یاد شده، از آن جا است که آیه شریفه، درصدد بیان علّت های نپذیرفتن اسلام از سوی کافران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - نوح - ۷۱ - ۲ - ۲

۲ - دعوت و برخورد از سر مهربانی و شفقت ، مؤثر در هدایت و اصلاح جامعه

قال ی قوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - دعوت آشکارا، کاملاً سرّی، خصوصی و یا عمومی، از روش های تبلیغی، تربیتی و هدایتی

ثمّ إنّی أعلنت لهم و أسررت لهم إسرارًا

۴ - لزوم توجه به شرایط اجتماعی و زمان و مکان و نیز رعایت خصوصیات و حالات شخصی مخاطبان، به هنگام تبلیغ، تربیت و هدایت

ثمّ إنّی دعوتهم جهارًا... و أسررت لهم إسرارًا

از این که نوح(ع)، گاهی مردم را به صورت مخفی و گاهی علنی دعوت می کرد و یا برخی از مردم را به شکل خصوصی و برخی دیگر را به صورت عمومی به سوی خداوند فرامی خواند؛ می توان مطلب یاد شده را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - تبیین فواید ایمان و دین داری، از روش های تبلیغی و هدایتی

استغفروا ربکم .. یرسل السماء علیکم مدرارًا . و یمدکم بأمول و بنین ... و یجعل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - نازعات - ۷۹ - ۱۸ - ۵،۱۱

۵ - برانگیختن انگیزه در مخاطب ، برای جلب توجه او به سخنان هدایت بخش ، از مقدمات ارشاد و تبلیغ

فقل هل لك إلی أن تزکی

<لک> خبر برای مبتدای محذوف است. حرف <إلی> نیز به همان مبتدای محذوف تعلق دارد. تقدیر کلام را می توان چنین دانست: <هل لك میل إلی أن تزکی> یا <هل لك سیل إلی...>.

۱۱ - نرمش در گفتار ، حتی با سرکشان ، از شیوه های پسندیده در تبلیغ و ارشاد مردم

فقل هل لك إلی أن تزکی

طرح استفهام در آغاز سخن، نوعی نرمش در لحن کلام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۶ - ۳

۳ - بذل توجه کامل به ارشاد کسانی که نیازی به تعالیم الهی در خود احساس نمی کنند ، روشی ناپسند و مذموم است .

أما من استغنی . فأنت له تصدی

آغاز سخن با ضمیر <أنت> و نیز تقدیم <له> بر <عنه> در جمله های <أنت له تصدی> و <أنت عنه تلّهی> - در آیات بعد - ارشاد کننده را به جهت برخوردش با هر دو نوع مخاطب، نکوهش کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۱۰ - ۶

۶ - لزوم پرهیز مبلغان ، از برخورد های ناهنجاری که زمینه گریز مردم از مجلس وعظ و ارشاد گردد .

لعلّه یزکی ... فأنت عنه تلّهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - تأکید خداوند بر ضرورت ترک ترش رویی با اندرز خواهان / هر چند آنان ، جسمی معلول داشته و از طبقات اشراف نباشند .

کَلَّا

کلمه <کَلَّا> برای ممنوع ساختن و ردّ مطالبی است که پیش از گفتن این کلمه، مطرح شده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - برانگیختن مخاطب به دقت در گفتار و تشویق او به شنیدن گزارش ، روشی مطلوب در شیوه اطلاع رسانی

هل أتیك

ص: ۲۵۷

۲۳۳- روش تبلیغ ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۲۵ - ۱۵

۱۵- بهره گیری از حکمت ، موعظه نیکو و جدل بهترین در تبلیغ دین ، روشی ابراهیمی است .

اتَّبِعْ مَلَّةَ إِبْرَاهِيمَ .. ادع إلى سبيل ربك بالحكمة و الموعظه الحسنه و ج-دلهم بالتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۴۴ - ۱۱

۱۱- برانگیختن عقل و وجدان مردم به داوری ، روش حضرت ابراهیم (ع) در ارشاد و تبلیغ

لَمْ تَعْبُدْ مَا لَا يَسْمَعُ .. لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمَنِ عَصِيًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۴۵ - ۸

۸- حضرت ابراهیم (ع) با برخوردی عاطفی و مؤدبانه سعی در ارشاد و هدایت آزر داشت .

ی-أبت إني أخاف أن يمسك عذاب من الرحمن

خطاب <ياأبت> گویای عطوفت ابراهیم(ع) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۵۸ - ۶

۶- اقدام ابراهیم (ع) به شکستن بت ها و سالم باقی گذاشتن بت بزرگ ، تدبیری از سوی آن حضرت برای جلب نظر مردم و توجه دادن آنان به بطلان بت پرستی بود .

و تالله لأكيدن أصن-مکم .. فجعلهم جذذاً إلاكبيراً لهم لعلهم إليه يرجعون

<فاء> در <فجعلهم> یا برای ترتیب است و یا برای تعقیب. در هر دو صورت گویای این است که عمل حضرت ابراهیم(ع) مصداق همان حيله و تدبیری بود که بر آن سوگند یاد کرده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۶۳ - ۴

۴- ابراهیم (ع) با درخواست از بت پرستان برای بازجویی از بت ها ، عجز و ناتوانی آنها را برای آنان به نمایش گذاشت .

فس-لوهیم إن كانوا ینطقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۶۴ - ۳،۶

۳- استدلال ابراهیم (ع) بر بطلان شرک و شگرد او در مبارزه با بت پرستی ، تأثیری کامل بر تمامی قومش داشت .

قال بل فعله کبیرهم .. فرجعوا إلی أنفسهم فقالوا انکم أنتم الظالمون

از این که تمامی قوم ابراهیم، بلافاصله به گمراهی خود اعتراف کردند، قوت استدلال آن حضرت و تأثیر کامل شیوه دعوت او به دست می آید.

۶- ابراهیم (ع) برای مبارزه با بت پرستی و اثبات توحید ، از هنر نمایش استفاده کرد .

ص: ۲۵۸

فجعلهم جذذاً إلا كبيراً لهم .. قال بل فعله كبيرهم ه-ذا فس-لوهم ... فقالوا إنك

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

۱۱ - انبياء - ۲۱ - ۶۶ - ۴

۴- حضرت ابراهيم (ع) برای اثبات توحید و بطلان شرک از شیوه آگاه کردن بت پرستان به ناتوانی بت ها و به اعتراف واداشتن آنان بر این حقیقت استفاده کرد .

فس-لوهم إن كانوا ينطقون .. لقد علمت ما ه-ؤلاء ينطقون . قال أفتعبدون من دون الل

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۷۲ - ۴

۴ - ایجاد سؤال در مردم نسبت به باور های آنان ، روش ابراهيم (ع) در تذکر دادن و باطل کردن عقاید ایشان

قال هل يسمعونكم إذ تدعون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۷۳ - ۲

۲ - بهره گیری ابراهيم (ع) در هدایت قومش ، از محسوس ترین و بدیهی ترین امور

قال هل يسمعونكم .. أو ينفعونكم أو يضرون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۸۰ - ۵

۵ - استفاده ابراهيم (ع) از ضروری ترین و ملموس ترین نیاز های بشری ، برای متوجه ساختن قوم خویش به خدا

و الذی هو یطعمنی و یسقین . و إذا مرضت فهو یشفین

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۱۶ - ۶

۶- توجه دادن مردم به بازگشت خیر و منفعت اعمال دینی به خودشان ، از شیوه های تبلیغی ابراهیم (ع) بود .

اعبدوا الله و اتقوه ذلکم خیر لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۱۷ - ۳

۳- حضرت ابراهیم (ع) برای بیداری قوم خویش ، بت ها را به حقارت و پستی یاد می کرده است .

إنما تعبدون من دون الله أوثاناً

نکره آوردن <أوثان> می تواند به منظور بیان حقارت شأن بت ها باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۲۵ - ۳

۳- حضرت ابراهیم (ع) برای آگاهی قوم اش ، حقارت و ناتوانی بت ها را تبلیغ می کرد .

ص: ۲۵۹

و قال إِنَّمَا تَتَّخِذْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوثَانًا

>أوثاناً> به صورت نکره آورده شده و تنوین آن، برای تحقیق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۸۵ - ۵

۵ - آغاز کردن تبلیغ دین و حرکت اصلاحی از نزدیکان و اطرافیان، شیوه ابراهیم (ع)

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَاذَا تَعْبُدُونَ

برداشت یاد شده از آن جا است که ابراهیم(ع) در آغاز تبلیغ خود، پدر و اطرافیان خود را مخاطب قرار داد.

۲۳۴- روش تبلیغ اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۷۸ - ۱۳

۱۳ - بهره گیری از عواطف خویشاوندی برای ترغیب مشرکان مکه به گرویدن به اسلام

و ما جعل علیکم فی الدین من حرج مله أبیکم إبرهیم

۲۳۵- روش تبلیغ انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۴۶ - ۲

۲ - بیدار ساختن و برانگیختن فطرت توحیدی، از روشهای تبلیغی انبیا

قل أراءیتم . . . من إله غیر الله یأتیکم به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۹۰ - ۱۳

۱۳ - ضرورت تبعیت از روشهای پیامبران الهی در برخوردها و روش تبلیغ دین

فبهديهم اقتده قل لأستلکم علیه اجرا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۳۵ - ۱۵

۱۵- وظیفه همه انبیای الهی ، تنها ابلاغ پیام خداوند به صورت روشن و صریح بوده است و نه اجبار مردم به قبول آن .

فهل علی الرسل إلا البلیغ المبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۳۴ - ۴

۴ - اشتغال فراوان به ذکر خداوند و یاد او ، هنگام سخن با مردم ، دارای فضیلت بسیار بوده و شیوه پیامبران در ترویج دین

ص: ۲۶۰

خدا است .

و نذکرک کثیرًا

موسی(ع)، برای تسبیح و ذکر فراوان خدا در خلوت، نیازی به زبان فصیح و یاری هارون(ع) نداشت؛ بنابراین خواست او مطرح شدن تسبیح و یاد خدا در ملاعام بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۵۲ - ۳

۳ - تلاوت آیات الهی برای مردم ، شیوه تبلیغ رسولان و پیامبران

و ما أرسلنا من قبلك من رسول ولا نبی إلا إذا تمنى .. فی أممته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۳۲ - ۱۲

۱۲ - < آگاهی دادن > و < انداز کردن > ، دو رکن اساسی در دعوت پیامبران

اعبدوا الله ما لکم من ال-ه غیره أفلاتتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۱۵ - ۵

۵ - روشن و بی ابهام بودن بیان و انداز پیامبران ، ویژگی بارز آنان در تبلیغ

إن أنا إلا نذیر مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۳۷ - ۱۱

۱۱ - انداز و اخطار ، از شیوه های تبلیغی پیامبران

و جاءکم النذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۴۲ - ۹

۹ - انذار و اخطار ، از مسؤولیت ها و شیوه های تبلیغی پیامبران

لئن جاءهم نذیر . . . فلما جاءهم نذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۸۶ - ۴

۴ - خلوص و نداشتن هیچ چشمداشتی در انجام رسالت ، از ویژگی های پیامبران

قل ما أسئلكم علیه من أجر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۱۴ - ۶

ص: ۲۶۱

۶- تبلیغ پیامبران ، همراه با حضور فعال و گسترده آنان در میان جوامع خویش بود .

إذ جاءتهم الرّسل من بين أيديهم و من خلفهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۲۴ - ۱،۲

۱- بازگو کردن فضیلت و برتری مکتب توحیدی بر آیین اجدادی مشرکان ، روش تمامی پیامبران

ق-ل أو لو جئتكم بأهدى ممّا وجدتم عليه ءاباءكم

۲- تمسك پیامبران به استدلال و خرد ، در قبال سنت گرایي و آیین تقلیدی منکران

ق-ل أو لو جئتكم بأهدى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - دخان - ۴۴ - ۲۱ - ۵

۵- پیامبران ، خواهان هدایت مردم با تبلیغ آزاد و نه حرکت های تعرضی و تهاجمی *

و إن لم تؤمنوا لی فاعترلون

با الغای خصوصیت از شخص موسی(ع)، تعبیر <فاعترلون> می نمایاند که خط رسالت براساس تهاجم استوار نبوده است؛ بلکه آزادی بیان را تضمین کننده پیشرفت رسالت خویش می دانسته است.

۲۳۶- روش تبلیغ حبیب نجار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۲۱ - ۴

۴- مؤمن انطاکیه (حبیب نجار) ، در فراخواندن مردم به دین و اقتدا به رسولان الهی ، از استدلال و برهان بهره می گرفت .

اتَّبِعُوا من لا یسئلكم أجراً و هم مهتدون

آیه شریفه و چند آیه بعدی، بیانگر مجموعه استدلال ها و برهان های مؤمن انطاکیه است که در اثبات ادعای خویش، برای مردم مطرح کرده بود.

۲۳۷- روش تبلیغ دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۱۲ - ۲۳

۲۳ - دروغپردازی و افتراء، شیوه تبلیغات دشمنان انبیاست.

فذرهم و ما یفترون

ص: ۲۶۲

۲۳۸- روش تبلیغ دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۵۲ - ۷

۷- ضرورت ارزیابی دقیق، از روشهای تبلیغ دین و برآورد آثار آن

و أُنذِرْ بِهِ... وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ

برخی مفسران گفته اند آیه <لا- تطرد... > تبصره ای بر آیه قبل است. بر این فرض آیه می تواند رهنمودی کلی در تبلیغ باشد. یعنی قبل از به کارگیری هر روشی در تبلیغ به بررسی ابعاد آن باید پرداخت و از عوارض احتمالی آن با تدابیر لازم جلوگیری کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۸۲ - ۳،۴

۳- پیامبر (ص) ، وظیفه دار به کارگیری مفاهیم روشن و صریح در تبلیغ دین

فإنما عليك البل-غ المبین

<بلاغ> به معنای تبلیغ و رساندن پیام است. توصیف آن به <المبین> (آشکار و روشنگر) بیانگر مطلب یاد شده است.

۴- لزوم به کارگیری مفاهیم و مطالب روشن و صریح ، در تبلیغ دین

فإنما عليك البل-غ المبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۱۰۹ - ۵

۵- هشدار و انذار و یا توسل به قدرت در مسیر احقاق حق و پیاده کردن دین ، باید پس از اتمام حجت و بیان حقایق دینی باشد .

و ما أرسلنك إلا رحمة للعالمین... قل إنما یوحی الیّ... فهل أنتم مسلمون . فإ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۵۴ - ۱۳

۱۳ - لزوم به کار گیری مفاهیم و مطالب روشن و بی ابهام در تبلیغ دین

و ما علی الرسول إلاّ البلیغ المبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۳ - ۱۵

۱۵ - تثبیت و گسترش دین الهی ، نیازمند اقدام و تلاش جمعی است .

أن أقموا الدین

با توجه به جمع بودن <أقموا>، می توان برداشت بالا را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۵ - ۲۱

۲۱ - تفاوت نگذاشتن بین طبقات مختلف اجتماعی در مقام تبلیغ و هدایت و اجرای شریعت ، از وظایف پیامبر (ص)

ص: ۲۶۳

و أمرت لأعدل بينكم

بنابراین که <أمرت لأعدل بينكم> مربوط به نحوه اجرای دعوت و اقامه دین به وسیله پیامبر(ص) باشد، برداشت بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - ملک - ۶۷ - ۲۶ - ۷

۷- لزوم استفاده از روش های روشن و بی ابهام در تبلیغ دین و هدایت مردمان

إنما أنا نذیر مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۱۰ - ۶،۷

۶- خودداری از تعرض به مخالفان بدگو (مقابله به مثل و پاسخ گویی به آنان) در مرحله آغازین کار هدایت و تبلیغ دین ، امری سزاوار و بایسته

و اهجرهم هجرًا جمیلًا

۷- ترویج دین و گسترش دین داری در جامعه ، مستلزم سعه صدر ، صبر و خویشتن داری است .

و اصبر .. و اهجرهم هجرًا جمیلًا

۲۳۹- روش تبلیغ ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۹۸ - ۴

۴- ذوالقرنین ، از بینش توحیدی خویش ، پس از اثبات توان علمی و فنی خود ، تبلیغ کرد .

فما اسطاعوا أن یظہروه .. قال ہ-ذا رحمہ من ربی

تعبیر <ہ-ذا رحمہ ..> نوعی تبلیغ از بینش است که ذوالقرنین پس از ساختن سدّ و اثبات برتری خویش، آن را تبلیغ کرد.

۲۴۰- روش تبلیغ رسولان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۵۲ - ۳

۳ - تلاوت آیات الهی برای مردم ، شیوه تبلیغ رسولان و پیامبران

و ما أرسلنا من قبلك من رسول ولا نبی إلا إذا تمنى .. فی أمّتیته

۲۴۱- روش تبلیغ سامری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۲۶۴

۴ - سوء استفاده از دین و تعالیم آسمانی ، برای گمراه ساختن بنی اسرائیل و ترویج گوساله پرستی در بین آنان ، از جمله اعترافات سامری در نزد موسی (ع)

فبذتها

<بذ> در <بذتها>، ممکن است در معنای حقیقی آن یعنی، دورافکندن آثار رسالت به کار رفته باشد و نیز ممکن است مجاز و به معنای سوء استفاده از تعالیم رسولان الهی باشد. براساس معنای دوم، سامری اعتراف می کند که با استفاده نابه جا از آموخته های خویش، آن را ضایع ساخته و نابود کرده است.

۲۴۲- روش تبلیغ سلیمان(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۳۶ - ۱۰

۱۰ - سلیمان (ع) ، درصدد استفاده از هر فرصت برای بیان عقیده توحیدی خود و تبلیغ آن

فما آتین الله خیر ممّا آتیکم

یادآوری سلیمان(ع) به نماینده سبا نسبت به این حقیقت که آنچه او و آنها در اختیار دارند، همگی عطایایی است که خداوند به آنان بخشیده است، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۴۱ - ۴

۴ - استفاده سلیمان (ع) از امکانات خود بلقیس ، برای ارائه معجزه به وی و هدایت او

قال نكروا لها عرشها. .. من الذين لايهتدون

برخی برآنند که <أتهتدی..> به تقدیر <أتهتدی إلى الإيمان بالله ورسوله> می باشد. برداشت یاد شده بر پایه این احتمال است.

۲۴۳- روش تبلیغ شعيب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- هود - ۱۱ - ۸۴ - ۵

۵- شعیب (ع) با برانگیختن عواطف مردم ، دعوت خویش را آغاز کرد .

قال ی قوم اعبدوا الله

خطاب <یا قوم> (ای مردم من) تحریک کننده عواطف مخاطبان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- هود - ۱۱ - ۸۹ - ۵

۵- یادآوری تاریخ پیشینیان و بیان علت نابودی و گرفتاری آنان به عذاب های الهی ، از روش های تبلیغی حضرت شعیب (ع) بود .

ص: ۲۶۵

و ی-قوم لایجرمنکم شقاقی أن یصیبکم مثل ما أصاب قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۷۷ - ۳،۴

۳ - دعوت به تقوا ، محور تبلیغات و هدایت گری شعیب پیامبر

إذ قال لهم شعیب ألاتتقون

۴ - سخن دلسوزانه شعیب (ع) با مردم ایکه ، در دعوت آنان به تقوا و پرهیز از گناه

إذ قال لهم شعیب ألاتتقون

وجود لحن مشفقانه در تعبیر <ألاتتقون> (آیا نمی خواهید تقوایبشه کنید) بیانگر مطلب یاد شده است.

۲۴۴- روش تبلیغ صالح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۷۴ - ۵

۵ - توجه دادن مردم به نعمت های الهی و سرنوشت پیشینیان ، از روش های تبلیغی صالح (ع) برای گرایش دادن آنان به

پرستش خدای یگانه

و اذکروا إذ جعلکم خلفاء .. فاذکروا ءالاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۶۴ - ۳

۳- صالح (ع) با برخوردی عاطفی ، قوم خویش را با خصوصیات معجزه خویش آشنا ساخت .

و ی-قوم ه-ذه ناقه الله

تعبیر <یا قوم> (ای مردم من) حکایت از مهربانی و عطف دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - سخن دلسوزانه صالح (ع) با ثمودیان ، در دعوت آنان به تقوا و پرهیز از گناه

إِذْ قَالَ لَهُمُ أَخُوهُمْ ص - لِح - أَلَا تَتَّقُونَ

وجود لحن مشفقانه در تعبیر <أَلَا تَتَّقُونَ> (آیا نمی خواهید تقوا پیشه کنید)، بیانگر مطلب یاد شده است.

۲۴۵- روش تبلیغ علمای یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۹۱ - ۱۱

۱۱ - عالمان یهود برخی از حقایق تورات را برای مردم بیان می کردند و بسیاری از حقایق آن را از مردم پنهان می ساختند.

تجعلونه قراطیس تبدونها و تخفون كثيرا

ص: ۲۶۶

۲۴۶- روش تبلیغ فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۶۳ - ۱۱

۱۱ - ایادی و طرفداران فرعون ، همان سخنان و نظرات فرعون را در باره موسی (ع) تکرار و تبلیغ می کردند .

أجئتنا لتخرجنا من أرضنا بسحرک . . لسحرن یریدان أن یخرجاکم

۲۴۷- روش تبلیغ فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۶۳ - ۳،۵،۹،۱۱

۳ - تأکید بر ساحر بودن موسی و هارون (ع) ، از جمله حرکت های تبلیغی فرعونیان بود .

قالوا إن هذین لسحرن

حرف <إن> مخفف از <إنَّ> و ملغی از عمل است؛ ولی معنای تأکید را می رساند.

۵ - متهم ساختن موسی و هارون (ع) به تلاش و برنامه ریزی برای بیرون راندن قبطیان از مصر به وسیله سحر ، از جمله محور های تبلیغاتی فرعونیان علیه موسی (ع)

لسحرن یریدان أن یخرجاکم من أرضکم بسحرهما

۹ - بهره برداری فرعونیان از علاقه قبطیان به وطن و سرزمین و احساسات ملی و مذهبی آنان ، در تبلیغات خود علیه موسی (ع)

یخرجاکم من أرضکم . . بطریقکم المثلی

۱۱ - ایادی و طرفداران فرعون ، همان سخنان و نظرات فرعون را در باره موسی (ع) تکرار و تبلیغ می کردند .

أجئتنا لتخرجنا من أرضنا بسحرک . . لسحرن یریدان أن یخرجاکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۶۴ - ۷

۷- فرعونیان، در سخنان و تبلیغات خویش، سحر برتر و بی رقیب را، نشانگر حقانیت مرام ساحر و عقاید او قلمداد می کردند.

و قد أفلح اليوم من استعلى

بسیج ساحران برای ابطال ادعاهای موسی(ع)، حاکی از آن است که در نظر فرعونیان، قدرت ساحر میزان حق و باطل بود.

۲۴۸- روش تبلیغ کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۵۶ - ۸

ص: ۲۶۷

۸- خارج کردن حق از صحنه ، با باطل نشان دادن چهره آن ، از شیوه های تبلیغاتی کفرپیشگان است .

و یج-دل الذین کفروا بالب-طل لیدحضوا به الحقّ

<إدحاض> به معنای <إبطال> و <إزاله> است. <لیدحضوا به الحقّ> یعنی: <کفرپیشگان، با مجادله باطل، سعی در ابطال و ازاله حق دارند.>. روشن است که حق، قابل ابطال نیست، لذا تعبیر <خروج از صحنه> و <باطل نمایی> در برداشت به کار رفته است.

۲۴۹- روش تبلیغ لوط(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۶۱ - ۲

۲ - سخن دلسوزانه لوط (ع) با قوم خود ، در دعوت آنان به تقوا و پرهیز از گناه

إذ قال لهم أخوهم لوط ألا تتقون

وجود لحن مشفقانه در تعبیر <ألا تتقون> (آیا نمی خواهید تقوا پیشه کنید) حکایت از مطلب یاد شده دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۷۳ - ۵

۵ - محوریت انذار و اخطار در تبلیغات لوط (ع)

و أمطرنا عليهم مطرًا فساء مطر المنذرین

۲۵۰- روش تبلیغ محمد(ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۱۶ - ۶

۶- خداوند راهنمای پیامبر (ص) در چگونه بیان کردن معارف و تبلیغ کردن دین

قل من رب السموت و الأرض قل الله قل أفاتخذتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بشارت و اخطار ، دو روش تربیتی - هدایتی و تبلیغی پیامبراسلام (ص)

و ما أرسلنك إلا مبشراً و نذيراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۵۰ - ۱۱

۱۱ - پیامبر (ص) ، در ابلاغ تعالیم آسمانی با ملایمت و مدارا عمل می کرد و در مخاطبانش حساسیت واکنش آمیز ایجاد نمی کرد .

قل إن ضللت فإِنَّمَا أَضِلُّ عَلَىٰ نَفْسِي و إن اهتديت فبِمَا يُوحَىٰ إِلَيَّ رَبِّي

ص: ۲۶۸

این که پیامبر(ص) در مقام ابلاغ پیام خداوند به مشرکان، از بازگشت گمراهی فرضی خود سخن به میان می آورد و منشأ هدایتش را خداوند معرفی می کند و به گمراهی مشرکان نمی پردازد؛ حاکی از مدارای او در امر تبلیغ است تا به این صورت، واکنش منفی مشرکان را برنینگیزاند و بتواند به هدفش نایل شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۱۰ - ۵

۵ - انذار و اخطار ، از روش های تبلیغی - هدایتی پیامبر (ص)

و سواء عليهم ءأندرتهم أم لم تنذرهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۱۱ - ۱۳

۱۳ - انذار و بشارت ، از روش های تبلیغی - هدایتی پیامبراسلام (ص)

إنما تنذر من أتبع الذكر .. فبشره بمغفرة و أجر كريم

۲۵۱- روش تبلیغ مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۵ - ۱۱

۱۱- استفاده مشرکان ستم پیشه از تمامی شیوه های ممکن تبلیغی ، سیاسی و فرهنگی علیه پیامبر (ص)

أسرّوا النجوی.. هل ه-ذا إلا بشر... بل قالوا أضغث أحل-م بل افتريه بل هو شاعر

۲۵۲- روش تبلیغ موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۲۸ - ۲

۲ - موسی (ع) در مبارزه با فرعون ، خود را مواجه با گروهی از حامیان او می دید و برای ارشاد آنان چاره اندیشی می کرد .

اذهب إلى فرعون .. يفقهوا قولي

با آن که در فرمان رسالت فقط نام فرعون آمده بود، اما موسی(ع) برای گفتار خویش، شنوندگان بیشتری را پیش بینی می کرد و <یقفهوا> را با صیغه جمع آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۶۱ - ۶

۶- بهره جستن موسی (ع) از تجمع مردم مصر جهت تماشای صحنه مقابله او و ساحران ، برای بیم دادن مردم و دعوت آنان به توحید و ایمان

قال لهم موسی ویلکم لاتفتروا علی الله کذبًا

ص: ۲۶۹

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۳۶ - ۳

۳ - به میان مردم رفتن و در متن جامعه بودن ، شیوه موسی و هارون در دعوت و انجام رسالت الهی

فقلنا اذهبا إلى القوم الذين كذبوا بآي-تنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - دخان - ۴۴ - ۲۱ - ۴

۴- برنامه موسی (ع) ، پیشبرد رسالت خویش با منطق و نه جنگ و ستیز

و إن لم تؤمنوا لي فاعتزلون

تعبیر <فاعتزلون> می نمایاند که موسی(ع)، با وجود در دست داشتن معجزات و <سلطان مبین>، خواهان درگیری و ستیز نبوده است.

۲۵۳- روش تبلیغ مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۲۹ - ۱۰

۱۰ - بهره گرفتن مؤمن آل فرعون از افکار عمومی مردم ، علیه تصمیم فرعون بر قتل موسی (ع)

ی قوم لكم الملك اليوم .. فمن ينصرنا من بأس الله إن جاءنا

صحبت مکرر مؤمن آل فرعون با مردم - علی رغم آن که موسی(ع) مورد تهدید شخص فرعون بود - می تواند از نکته یاد شده حکایت کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۳۴ - ۱

۱ - مؤمن آل فرعون برای بیدار کردن مردم و انصراف آنان از قتل موسی (ع) ، سرگذشت یوسف پیامبر را یادآور شد .

أتقتلون رجلاً... إني أخاف عليكم... ولقد جاءكم يوسف

۲۵۴- روش تبلیغ نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- یونس - ۱۰ - ۷۱ - ۴،۵

۴- حضرت نوح (ع) ، با آیات خدا به تذکر و یادآوری قومش می پرداخت .

و تذکیری بآیت الله

برداشت فوق مبتنی بر این است که <باء در >بآیات الله< برای استعانت باشد نه زاید.

۵- حضرت نوح (ع) ، در دعوت به توحید و یکتاپرستی و زدودن اندیشه شرک ، آیات و نشانه های خدا را به قومش یادآوری می کرد .

مقامی و تذکیری بآیت الله

ص: ۲۷۰

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۲۵ - ۵

۵- نوح (ع) وظیفه دار رساندن پیام های الهی به مردم ، با بیانی روشن و صریح

إني لكم نذير مبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۳۲ - ۲،۳

۲- بحث و گفت و گو و ارائه دلیل و برهان ، از روش های نوح (ع) برای بازداري مردم از شرک و گرایش دادن آنان به توحید

قالوا ی-نوح قد ج-دلنا فأكثر جدلنا

<جدال> به معنای مناظره کردن و آوردن برهان برای ابطال دلیلهای آنها ، اندیشه ها و باورهای طرف مقابل است.

۳- نوح (ع) ، همواره کفرپیشگان را به نزول عذاب الهی هشدار می داد .

فأتنا بما تعدنا

آوردن فعل مضارع (تعد) به جای فعل ماضی (وعدت) اشاره به تکرار وعیدها و هشدارهای حضرت نوح(ع) دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۰۶ - ۲

۲ - سخن گفتن دلسوزانه نوح (ع) با قوم خویش ، در دعوت آنان به تقوا و پرهیز از گناه

إذ قال لهم أخوهم نوح ألا تتقون

وجود لحن مشفقانه در <ألا تتقون> (آیا نمی خواهید تقوا پیشه کنید) بیانگر برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۱۰ - ۴

۴- دعوت به تقوا و پیروی از حق ، محور تبلیغ و هدایت گری نوح (ع)

أَلَا تَتَّقُونَ .. فَاتَّقُوا اللَّهَ و أَطِيعُونَ ... فَاتَّقُوا اللَّهَ و أَطِيعُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۱۵ - ۴

۴- تبلیغ تعالیم دینی از سوی حضرت نوح (ع) ، به گونه ای روشن و قابل فهم برای همگان بود .

إِن أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مِّبِينٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - نوح - ۷۱ - ۹ - ۱

۱- نوح (ع) ، با استفاده از دو روش علنی و سخت پنهانی (خصوصی و عمومی) ، مردم را به ایمان فراخواند .

ثُمَّ إِنِّي أَعْلَنْتُ لَهُمْ و أَسْرَرْتُ لَهُمْ إِسْرَارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۲۷۱

۳ - بیان اوصاف خداوند ، همچون غفّار بودن او ، بخشی از رهنمود های نوح (ع)

إِنَّهٗ كَانَ غَفَّارًا

۲۵۵- روش تبلیغ هارون(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۹۰ - ۱۷

۱۷ - هارون (ع) ، دارای برنامه ای مشخص برای مقابله با گوساله پرستی و احیای توحید در بنی اسرائیل بود .

أَطِيعُوا أَمْرِي

دعوت هارون(ع) از بنی اسرائیل به اطاعت فرمان های او، پس از فرمان <اتَّبِعُونِي>، حاکی از آن است که وی برای بنی اسرائیل در صورت پیروی آنان از او، دستور العمل هایی را تدارک دیده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۳۶ - ۳

۳ - به میان مردم رفتن و در متن جامعه بودن ، شیوه موسی و هارون در دعوت و انجام رسالت الهی

فَقُلْنَا اذْهَبَا إِلَى الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيِنَا - تَنَا

۲۵۶- روش تبلیغ هود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۲۴ - ۲

۲ - سخن دلسوزانه هود (ع) با عادیان ، در دعوت آنان به تقوا و پرهیز از گناه

إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ هُودٌ أَلَا تَتَّقُونَ

قید <أخوهم> و وجود لحن مشفقانه در تعبیر <أَلَا تَتَّقُونَ> (آیا نمی خواهید تقوا پیشه کنید)، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۳۶ - ۵

۵ - موعظه و پنددهی ، روش تبلیغی حضرت هود (ع) در ارتباط با قوم عاد

قالوا سواء علينا أوعظت أم لم تكن من الوعظين

۲۵۷- روش تبلیغ یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۳۹ - ۴

ص: ۲۷۲

۴- یوسف (ع)، با طرح سؤال و برانگیختن وجدان هم بندگان خویش، حقانیت توحید و یکتاپرستی را برای آنان مطرح ساخت.

ءأرباب متفرقون خیر أم الله الواحد القهار

۲۵۸- روش تبیین آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- اعراف - ۷ - ۵۸ - ۱۴

۱۴ - به کارگیری تمثیل و تشبیه در تفهیم معارف دین، شیوه ای از شیوه های گوناگون بیان آیات الهی در قرآن

و البلد الطیب .. كذلك نصراف الأیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- یونس - ۱۰ - ۲۴ - ۱۴

۱۴ - ارائه نمونه های عینی، روش خداوند در تفصیل و تبیین آیات خود

إنما مثل الحیوه الدنیا کماء أنزلن-ه .. كذلك نفضل الأیت لقوم یتفکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۲۸ - ۲۰

۲۰ - خداوند، به تشریح و تبیین آیات خود برای مردم، با استفاده از تمثیل های روشن، اهتمام دارد.

ضرب لكم مثلاً .. كذلك نفضل الأی-ت

۲۵۹- روش تبیین احکام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۰۹ - ۱۹

۱۹ - ایجاد زمینه برای پذیرش قوانین و رهنمودها، از روش های قرآن در بیان احکام

فاعفوا و اصفحوا حتى يأتي الله بأمره

بیان مقطعی بودن حکم عفو و گذشت از توطئه گران، دارای اهدافی است. از جمله آنهاست ایجاد زمینه پذیرش آن حکم؛ زیرا مسلمانان اگر نمی دانستند که حکم مذکور موقتی است، انتظار می رفت که آن حکم را درست نپندارند و از پذیرش آن سرباز زنند.

۲۶۰- روش تبیین حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۲۵ - ۱۳

ص: ۲۷۳

۱۳- لزوم به کارگیری برترین و مؤثرترین روش ها ، در جدل (مباحثه و مناظره) برای بیان مسائل دینی و احیای حقایق الهی

ادع إلى سبيل ربك . . . و ج- دلهم بالتی هی أحسن

۲۶۱- روش تبیین حقایق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۲۶ - ۲،۳

۲ - خداوند ، در تبیین برخی حقایق ، حشره ای چون پشه و بزرگتر از آن را در مثل های قرآنی به کار برده است .

إن الله لا يستحي أن يضرب مثلا ما بعوضه فما فوقها

گفتنی است که در لسان العرب آمده است: بعوض از خانواده مگسهاست و بعوضه مفرد آن است.

۳ - خداوند در تبیین حقیقت از تمثیل به حشره ای همانند پشه ، پروا و شرمی ندارد .

إن الله لا يستحي أن يضرب مثلا ما بعوضه فما فوقها

<استحياء> از <حياء> به معنای خجالت کشیدن و شرم کردن است و <بعوضه> به معنای پشه می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۲ - ۶

۶ - طرح و بیان حقایق به شکل پرسش و پاسخ، از روشهای قرآن

قل لمن ما في السموت و الأرض قل لله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۴ - ۱۹

۱۹ - طرح و بیان حقایق به صورت پرسش و پاسخ، از روشهای هدایتی قرآن

قل أغیر الله . . . قل إني أمرت أن أكون أول من أسلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵- انعام - ۶ - ۱۹ - ۸

۸- طرح و بیان حقایق به شکل پرسش و پاسخ، از روشهای قرآن در تبلیغ و هدایت

قل أي شيء أكبر شهده قل الله شهيد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- رعد - ۱۳ - ۱۶ - ۵

۵- بیان حقایق و معارف در قالب پرسش و پاسخ از روش های قرآن برای توجه دادن مردم به آن حقایق

قل من رب السموت و الأرض قل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۲۷۴

۲۰- خداوند برای تبیین حقایق مثل های فراوان می آورد .

كذلك يضرب الله الأمثال

ادات عموم مانند <کل>، <ال> جنس که بر جمع داخل شود و .. گاهی برای استغراق حقیقی است و گاهی حاکی از کثرت و فراوانی است که از آن به عموم عرفی تعبیر می شود. به نظر می رسد معنای دوم از <الأمثال> اراده شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۴۴ - ۱۳

۱۳- مردم ، باید برای فهم و کشف حقایق به پیامبر اکرم (ص) مراجعه کنند .

فَسْئَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ .. وَ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۸۹ - ۴

۴- تبیین حقایق و تفهیم آنها به توده های بشری ، نیازمند بهره گیری از بیان ها و شیوه های گوناگون است .

و لَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذِهِ الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۲۱ - ۱۲

۱۲- تفهیم حقایق غیبی با بهره گیری از امور حسی ، سبکی مفید و اسلوبی قرآنی است .

أَعْرَضْنَا عَلَيْهِمْ لِيَعْلَمُوا .. أَنَّ السَّاعَةَ لَارِيْبُ فِيهَا

آموختن حقایق معاد با نشان دادن بیداری اصحاب كهف پس از خوابی دراز مدّت، گویای برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۳۲ - ۴

۴- بهره بردن از تمثیل در تبیین حقایق معنوی ، از روش های مورد استفاده قرآن است .

و اضرب لهم مثلاً رجلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کَهِف - ۱۸ - ۴۵ - ۱

۱- پیامبر ، وظیفه دار استفاده از تمثیل برای بیان حقیقت زندگی دنیا و ناپایداری آن است .

و اضرب لهم مثل الحیوه الدنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کَهِف - ۱۸ - ۵۴ - ۲

۲- آوردن مثال و نمونه ، از شیوه های بیانی قرآن و از روش های مناسب در تبلیغ و بیان حقایق است .

و لقد صرّفنا فی هـ-ذا القرآن للناس من کلّ مثل

برای <مَثَل> معانی متعددی از جمله: <شبییه و نظیر> و <حدیث (کلام تازه)> و <ضرب المثل> و <صفت> ذکر شده

ص: ۲۷۵

است. در آیه مورد بحث، به مناسبت <واضرب لهم مثلاً رجلین> - در آیات قبل - ظاهراً، مقصود، ذکرِ شبیه و نظیر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۴ - ۵

۵ - بهره گیری از حوادث و نمونه های تاریخی به منظور قابل فهم کردن حقایق ، روشی در تبلیغ و هدایت

و مثلاً من الذین خلوا من قبلکم

تردیدی نیست که یاد کردن حوادث و نمونه های تاریخی در قرآن، برای درک بهتر حقایقی است که خداوند در صدد بیان آنهاست. بنابراین می توان از این یاد کرد، روش تبلیغ و هدایت مردم به حقایق را آموخت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۹ - ۶

۶ - استفاده از تشبیه ، برای بیان کردن حقایق ، از روش های بیانی قرآن است .

و الذین کفروا أعم-لهم کسر اب بقیعه .. إذا جاءه لم یجدہ شیئاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۴۱ - ۱۴

۱۴ - انتخاب ملموس ترین مثال ، برای تبیین حقایق پیچیده و بلند آسمانی ، شیوه بیانی قرآن کریم است .

ألم تر أن الله یسبح له .. و الطیر ص-ف-ت

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که در آیه شریفه، پرندگان از حیث قابل دسترس بودن و نوع پرواز و اندامشان، مورد تمثیل قرار گرفته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۵۰ - ۴

۴ - قرآن ، حاوی دلایل گوناگون و همراه با اسلوب ها و شیوه های مختلف بیانی در ارائه حقایق به مردم

و لقد صرّفن-ه بینهم

برداشت فوق، مبتنی بر این است که مرجع ضمیر مفرد غایب در <صِرْفَنَاهُ> - به قرینه آیات متعددی که در این سوره، از جمله آیه نخست و دو آیه بعد (و جاهدْهُمْ بِجِهَادٍ كَبِيرًا) آمده است - قرآن باشد. بر این اساس مقصود از <صِرْفَنَاهُ> یا تغییرات موجود در اسلوب بیانی و شیوه ارائه مطالب قرآن است یا مراد دلایل گوناگونی است، که قرآن بر اثبات ادعاهای خود آورده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۲۵ - ۸

۸ - طرح پرسش در احتجاج ، برای واداشتن طرف مقابل به اقرار به حق ، از روش های قرآن برای تبیین حقایق است .

و لئن سألتهم من خلق السموت و الأرض ليقولنَّ الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۱۱ - ۸

ص: ۲۷۶

۸- تبیین حقایق و معارف والا، با بیانی ساده و همه فهم، روش هدایتی قرآن

و الذی نَزَّلَ .. فَأُنشِرْنَا بِهِ بَلَدَهُ مِثًّا كَذَلِكَ تَخْرُجُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۲۵ - ۶

۶- روش وحی، تبیین حقایق با منطق و دلیل روشن و نه الزاماً ارائه نمودهای حسّی

و إِذَا تَتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا نُبَيِّنُ لَهَا لَكُمْ آيَاتِنَا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

از این که خداوند، پس از بیان دلایلی روشن، به درخواست مشرکان مبنی بر ارائه نمودهای محسوس ترتیب اثر نداده است، مطلب یاد شده قابل برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۲۴ - ۲

۲- لزوم استفاده از شیوه های مختلف تمثیلی و داستانی، برای تفهیم حقایق به مردمان

إِنَّهُ لَحَقُّ مِثْلٍ مَّا أَنْتُمْ تَنْطِقُونَ . هَلْ أَتَيْكَ حَدِيثٌ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که خداوند در آیه قبل، از تمثیل و در این آیه از بیان سرگذشت میهمانان گرامی ابراهیم(ع) در جهت حقانیت وعده های خویش بهره جسته است.

۲۶۲- روش تبیین دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- اعراف - ۷ - ۵۸ - ۱۴

۱۴- به کارگیری تمثیل و تشبیه در تفهیم معارف دین، شیوه ای از شیوه های گوناگون بیان آیات الهی در قرآن

و الْبَلَدِ الطَّيِّبِ .. كَذَلِكَ نَصْرَفُ الْآيَاتِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- رعد - ۱۳ - ۱۶ - ۵

۵- بیان حقایق و معارف در قالب پرسش و پاسخ از روش های قرآن برای توجه دادن مردم به آن حقایق

قل من رب السموت و الأرض قل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۸۲ - ۸

۸- بیان نعمت های الهی در ابعاد زندگی ، از مصادیق < بلاغ مبین > (بیان روشن دین) است .

و الله جعل لكم ممّا خلق ظلّ - لا .. كذلك يتمّ نعمته عليكم لعلّكم تسلمون ... فإنما

در آیات گذشته نعمتهای مختلف خداوند بیان گردید و در پایان اشاره شد که هدف از بیان نعمتها، تسلیم شدن انسانها در برابر خداست و اگر مردم روی گردانند، وظیفه ای جز همین بیان روشن (بیان نعمتها) نیست.

ص: ۲۷۷

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۲۵ - ۱۳

۱۳- لزوم به کارگیری برترین و مؤثرترین روش ها ، در جدل (مباحثه و مناظره) برای بیان مسائل دینی و احیای حقایق الهی

ادع إلى سبیل ربّک . . . و ج-دلهم بالتی هی أحسن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۱۰۶ - ۵

۵- لزوم به کارگیری روشی متناسب با استعداد فکری و روحی انسان برای تفهیم دقیق معارف دین و آموزه های قرآن

و قرءاناً فرقن - لتقرأه علی الناس علی مکث

از اینکه خداوند در بیان معارف دینی در قرآن، از روش تدریج و گام به گام استفاده کرده است؛ نکته فوق به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۷۹ - ۹

۹- ادعا و سخن در باره معارف دینی و آثار مثبت و منفی آن ، باید مستند به علم و حجت باشد .

کفر بأی-تنا و قال . . سنکتب ما یقول و نمّد له من العذاب مدّاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۴۳ - ۱

۱ - استفاده خداوند ، از مثل برای تبیین دقایق معارف آسمانی

مثل الذین اتّخذوا من دون الله اولیاء کمثل العنکبوت اتّخذت بیئاً . . و تلک الأم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۱۹ - ۹

۹ - استفاده از رخداد های محسوس و قابل فهم برای همه ، جهت تبیین دقیق معارف ظریف دینی ، از روش های قرآن کریم

است .

يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ . . . وَكَذَلِكَ تُخْرَجُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۲۸ - ۶

۶ - به کارگیری تمثیل و تشبیه ، برای بیان دقیق مبانی دینی ، امری سودمند و مفید

ضرب لكم مثلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۵۸ - ۶

۶ - استفاده از مثال های متنوع ، از روش های قرآن کریم ، برای تبیین معارف و حقایق است .

و لقد ضربنا للناس فی هـ - ذا القراءان من کلّ مثل

ص: ۲۷۸

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۱۱ - ۸

۸- تبیین حقایق و معارف والا ، با بیانی ساده و همه فهم ، روش هدایتی قرآن

و الذی نزل .. فأنشرنا به بلده میثا کذلک تخرجون

۲۶۳- روش تبیین قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۱۰۶ - ۵

۵- لزوم به کارگیری روشی متناسب با استعداد فکری و روحی انسان برای تفهیم دقیق معارف دین و آموزه های قرآن

و قرءاناً فرقن - لتقرأه علی الناس علی مکث

از اینکه خداوند در بیان معارف دینی در قرآن، از روش تدریج و گام به گام استفاده کرده است؛ نکته فوق به دست می آید.

۲۶۴- روش تحصیل خواسته ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۳۲ - ۵

۵ - کافران مکه معتقد به تأثیر دعا به درگاه خدا برای تحقق بخشی به درخواست های آنان

اللهم إن كان هذا هو الحق من عندك فأمطر علينا حجارة

۲۶۵- روش تحصیل دانش تحلیل حوادث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۷۸ - ۸

۸- روش آموختن علم تأویل حوادث و شناخت علل اصلی رخداد های هستی ، روشی تجربی و عملی است .

سأبئتك بتأويل ما لم تستطع عليه صبرًا

۲۶۶- روش تحصیل دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۸ - ۲۶

۲۶ - دستیابی به آیین ها و شرایع الهی ، دارای روش و طریقی خاص و روشن

لکل جعلنا منکم شرعه و منهاجاً

ص: ۲۷۹

<شرعه> به معنای شریعت است و <منهاجاً> یعنی راه رسیدن به آن شریعت.

۲۶۷- روش تحصیل لقاءالله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۹ - ۵

۵ - توحید و پرستش خدای یگانه ، راهی که به لقای خدا می انجامد .

سبیل الله

مراد از <سبیل الله> (راه خدا) توحید و یکتاپرستی است. تسمیه توحید به <راه خدا> یا بدان جهت است که آیین توحید، خطی است که از سوی خدا ترسیم شده و به وسیله پیامبران به مردم ارائه شده است و یا بدان جهت می باشد که توحید و یکتاپرستی، راهی است که با پیمودن آن، می توان به خدا رسید و به لقای او دست یافت.

۲۶۸- روش تحقیق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۶۵ - ۶

۶ - مقایسه میان شکست ها و پیروزی ها و کار های موفق و ناموفق ، از روش های قرآن برای شناخت عوامل آنها

اولمّا اصابتکم مصیبه قد اصبتم مثلها قلتُم اُنّی هذا قل هو من عند انفسکم

۲۶۹- روش تدبیر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۵۱ - ۷

۷- استفاده و کمک گرفتن از عوامل گمراهی در کار تدبیر عالم ، دور از ساحت خداوند است .

و ما کنت متّخذ المضلّین عضداً

جمله <ما کنت> (من این چنین نبوده و نیستم) بیان سنت و قاعده ای در کار خداوند است. <مضلّ>، یعنی <گمراه کننده> و مصداق آن، در آیه، شیاطین هستند. <عضد> به معنای <بازو> است و مراد از آن، در این جا، کمک کار و یاور است.

۲۷۰- روش تربیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - حمد - ۱ - ۳ - ۶

۶- تدبیر و تربیت باید همراه با مهربانی و عطف باشد .

ص: ۲۸۰

رب العلمین. الرحمن الرحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۹ - ۱۷

۱۷ - ارائه روش صحیح ، پس از طرد سنت های غلط ، از روش های تربیتی قرآن است .

لیس البر . . . و لكن البر من اتقى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۱۹۶ - ۲۲

۲۲ - توجه به شدت عقاب خداوند ، زمینه ساز انجام کامل تکالیف الهی

و اتموا الحج و العمره . . . و اعلموا ان الله شديد العقاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۱۹۷ - ۹

۹ - توجه به آگاهی خداوند از اعمال ، ترغیبی بر انجام اعمال نیک

فمن فرض فيهن الحج . . . و ما تفعلوا من خير يعلمه الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۰۷ - ۷

۷ - تشویق مؤمنان به گذشتن از جان ، برای کسب رضایت خداوند

و من الناس من يشرى نفسه ابتغاء مرضات الله

با توجه به اینکه آیه مزبور در مقام مدح چنین انسانهایی است، تشویق از آن استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۱۲ - ۱۷

۱۷ - وعده الهی به مؤمنان نسبت به برتری آنان در قیامت ، عامل تسلّی و مقاومت آنان در برابر استهزای کافران

و الذین اتقوا فوقهم یوم القیمه

به نظر می رسد جمله <و الذین اتقوا..>، پس از عنوان کردن تمسخر تقوای پیشگان از سوی کافران، به منظور تسلّی آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۱۴ - ۱۶

۱۶ - امت های مؤمن گذشته ، الگویی مناسب برای تربیت مؤمنان

ام حسبتم ان تدخلوا الجنّه و لما یأتکم مثل الذین خلوا من قبلکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۲۳ - ۱۵

ص: ۲۸۱

۱۵ - توجه به حضور در دادگاه الهی و ملاقات وی ، زمینه ساز رعایت تقوا و حفظ حدود الهی

و اتَّقُوا اللَّهَ و اعلموا انکم ملائقوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۳۶ - ۱۷

۱۷ - تحریک احساسات خیرخواهانه ، از روش های قرآن ، جهت ایجاد انگیزه برای انجام وظایف

مَتَّعُوهُنَّ .. حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ

معمولاً جمله هایی نظیر <نیکوکاران چنین و چنان می کنند> که حکم، مستند به نیکوکاران و امثال آنان شده، برای تحریک حس خیرخواهی و نیکوکاری است که خداوند، از این روش استفاده کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۴۵ - ۶

۶ - بهره جستن از خصلت نفع طلبی انسان ها ، از روش های قرآن برای تشویق آنان به انفاق در راه خداوند و کار های خیر

من ذا الذی یقرض اللّٰه .. فیضاعفه له اضعافاً کثیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۶۰ - ۲۱

۲۱ - ارائه نمونه های عینی از جانب خداوند ، از راه های اثبات حق و هدایت الهی

فخذ اربعه من الطیر .. یأتینک سعياً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۶۲ - ۶

۶ - توجه به پاداش های الهی برای انفاق در راه خدا ، برانگیزنده آدمی به انفاق

لهم اجرهم عند ربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۶۶ - ۹

۹ - نشان دادن عاقبت و فرجام اعمال نیک و بد ، از روش های قرآن برای تربیت آدمی و ترغیب وی به رعایت احکام و مقررات دینی

ایوّد احدکم .. فاحترقت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۶۷ - ۸

۸ - به داوری گرفتن وجدان ، از روش های قرآن برای پرهیز از کار های ناروا و تربیت انسان ها و رعایت احکام و مقررات دینی

و لا تيمّموا الخبيث منه تنفقون و لستم باخديه

ص: ۲۸۲

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۷۱ - ۶

۶ - بهره‌گیری قرآن از نفع‌طلبی انسان، برای عمل به نیکیها

و ان تخفوها و تؤتوها الفقراء فهو خير لكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۷۴ - ۵

۵ - نقش وعده به پاداش و تضمین آن، در ترغیب به عمل خیر

فلهم اجرهم عند ربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۷۷ - ۶

۶ - وعده پاداش به اهل ایمان دارای عمل صالح از روش‌های قرآن برای ایجاد انگیزه به ایمان و عمل صالح

لهم اجرهم عند ربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۷۸ - ۱۵

۱۵ - زمینه‌سازی فکری با بیان مصالح و مفاسد از روش‌های تبلیغی و تربیتی قرآن

الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ .

خداوند با بیان اینکه ربا جامعه را آشفته و فاسد می‌سازد (یتخبطه الشیطان) و اقتصاد مبتنی بر ربا رو به اضمحلال می‌رود (ییمحق الله الربوا) و ایمان را از مؤمنان می‌زداید (ان کنتم مؤمنین)، فرمان ترک ربا را ابلاغ می‌کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۸۲ - ۴۱

۴۱ - بیان فلسفه و حکمت احکام ، از روش های قرآن برای ترغیب به انجام آن احکام

ان تضلّ احديهما . .. ذلكم اقسط عند الله و اقوم للشّهاده و ادنى الا ترتابوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۸۴ - ۱۳

۱۳ - استفاده قرآن از روش خوف و رجا در تربیت انسانها

يحاسِبكم به الله فيغفر لمن يشاء و يعذب من يشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۱۴ - ۱۴

۱۴ - تضعیف انگیزه های مادی و تقویت انگیزه های معنوی ، از روش های قرآن برای تربیت انسان

زيّن للنّاس . .. و الله عنده حسن المثاب

ص: ۲۸۳

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۱۹ - ۱۵

۱۵ - تهدید خداوند نسبت به کافران ، برای بازداري آنان از کفر

و من یکفر بايات الله فان الله سريع الحساب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۳۰ - ۱۷

۱۷ - آميختن بیم و امید ، از روش های قرآن برای تربیت انسانها

و يحذرکم الله .. و الله رءوف بالعباد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۳۱ - ۱۰

۱۰ - پیروی از پیامبر اسلام (ص) ، عامل جلب محبت خداوند و آمرزش همه گناهان

فاتبعونی يحببکم الله و يغفر لکم ذنوبکم

جمع مضاف در <ذنوبکم>، افاده عموم می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۶۲ - ۱۰

۱۰ - برانگيختن وجدان ها از روش های قرآن در تربیت

افمن اتبع رضوان الله کمن باء بسخط من الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۶۹ - ۵

۵ - اصلاح اندیشه ، از روش های قرآن برای نیل به عملکرد صحیح

و لا تحسبنّ الذين قتلوا في سبيل الله امواتا بل احياء عند ربّهم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۷۱ - ۶

۶ - وعده پاداش و تضمین آن ، از روش های قرآن برای ترغیب مردم به ایمان و عمل

انّ الله لا يضيع اجر المؤمنين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۹۴ - ۷

۷ - بشارت و نوید ، از روش های رسولان الهی برای تربیت انسانها

ما وعدتنا علی رسلک

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

ص: ۲۸۴

۴ - تحریک عواطف ، از روش های قرآن برای ترغیب به رعایت حقوق دیگران

ولیشخ اللّٰذین لو ترکوا من خلفهم ذریه ضعیفاً خافوا علیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - تحریک عواطف انسانی از روش های قرآن برای جلوگیری از ظلم و گناه

اثماً مبیناً. و کیف تأخذونه و قد افضی بعضکم الی بعض

۱۰ - برانگیختن وجدان انسانی از روش های قرآن برای ایجاد تعهد نسبت به رعایت پیمان های زناشویی

و کیف تأخذونه .. و اخذن منکم میثاقاً غلیظاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۲ - جهت صحیح دادن به انگیزه های درونی انسان ، از روش های تربیتی قرآن

و لا تتمنّوا .. و سئلوا اللّٰه من فضله

وجود آرزو و تمایل در آدمی انکارناپذیر است و قرآن، ضمن تحریم چشمداشت به اموال دیگران، خواسته های مردم را با فراخوانی آنان به جستجوی فضل خدا، جهتی صحیح داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳۲ - استفاده از تنبیه بدنی در تربیت ، مشروط به کارآمد نبودن راه های مسالمت آمیز *

و الّٰتی تخافون نشوزهنّ فعظوهنّ و اهجروهنّ فی المضاجع و اضربوهنّ

چون دستور زدن در آخرین مرحله آمده است، بنابراین با احتمال تأثیر راههای دیگر، نباید از تنبیه بدنی استفاده شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۴۰ - ۱۱

۱۱ - وعده پاداش ، از روش های قرآن برای برانگیختن مردم به نیکوکاری

و ان تک حسنه یضاعفها و یؤت من لدنه اجراً عظیماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۵۷ - ۹،۱۰

۹ - وعده و وعید از روش های قرآن برای برانگیختن مردم به ایمان ، عمل صالح و پرهیز از کفر

انّ الذّین کفروا بایاتنا سوف .. و الذّین امنوا و عملوا الصّالحات سندخلهم

۱۰ - ایجاد بیم و امید ، روشی برای تربیت

انّ الذّین کفروا .. و الذّین امنوا

خداوند برای تربیت انسانها، آنان را از دوزخ بیم داده و به بهشت جاودان امیدوار می سازد.

ص: ۲۸۵

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۶۴ - ۱۹

۱۹ - ایجاد امید به دنبال توبیخ ، از روش های تربیتی و هدایتی قرآن

اعرض عنهم و عظمهم .. لوجدوا الله تواباً رحيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۷۷ - ۳۲

۳۲ - بهره برداری از سرشت سودجویی انسان ، از روش های قرآن برای ترغیب به انجام تکالیف

قل متاع الدنيا قليل و الاخره خير لمن اتقى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۹۴ - ۱۹

۱۹ - تکیه بر سرشت سودجوی انسان و جهت دادن به آن ، از روش های قرآن برای تربیت

تبتغون عرض الحيوه الدنيا فعند الله مغنم كثيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۱۰۰ - ۱۳

۱۳ - ایجاد روحیه امید به آینده و زندگی برتر معنوی و مادی ، از روش های قرآن در ایجاد انگیزه برای عمل

و من يهاجر .. يجد مراغماً كثيراً وسعه ... فقد وقع اجره على الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۰۷ - ۱۴

۱۴ - بهره برداری از انگیزه < محبوب شدن > ، از روش های قرآن در ارشاد و تربیت

إن الله لا يحب من كان خواناً اثيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۱۰ - ۹

۹ - طرح بیم و امید به همراه یکدیگر ، از روش های قرآن برای ارشاد و تربیت انسانها

فمن یجدل الله عنهم یوم القیمه . . . و من یعمل سوءاً ... یجدالله غفوراً رحیماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۳۴ - ۴

۴ - استفاده از غریزه سودخواهی و پاداش طلبی انسان ها برای نیل آنان به سعادت ، از روش های تربیتی قرآن

من کان یرید ثواب الدنیا فعند الله ثواب الدنیا و الآخره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۶۲ - ۱۷

ص: ۲۸۶

۱۷ - استفاده از پاداش خواهی انسان از روش های قرآن برای ایجاد انگیزه برای تحصیل علم و گرایش به ایمان و عمل صالح

لكن الرسخون .. أولئك سنؤتيهم أجراً عظيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۶۵ - ۱،۲،۳

۱ - بشارت دهی و انذار از روش های پیامبران برای تبلیغ رسالت و تربیت انسانها

رسلا مبشرين و مندرين

۲ - ضرورت مقدم داشتن تشویق بر تهدید در هدایت و تربیت انسانها

رسلا مبشرين و مندرين

۳ - بشارت روشی مؤثرتر از انذار برای هدایت و تربیت انسانها

رسلا مبشرين و مندرين

تقديم بشارت بر انذار می رساند که بشارت نقش مؤثرتری را در هدایت انسانها ایفا می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۵ - ۲۹

۲۹ - ارائه راه حل صحیح به همراه نهی از راه های انحرافی ، از روش های تربیتی قرآن

محصنين غير مسفحين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۹ - ۶

۶ - نوید به پاداش نیک ، از روش های قرآن برای تربیت انسان ها و ترغیب آنان به اعمال صالح

وعد الله .. اجر عظيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - انذار و تهديد ، از روش های قرآن برای بازداشتن انسان ها از کفر و انکار حقایق و تکذیب آیات الهی

و الذین کفروا و کذبوا بآیتنا أولئک اصحب الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - ترغیب مؤمنان به انجام فرامین الهی با بیان آثار و فواید آن ، از روش های قرآن

یأیها الذین ءامنوا اتقوا الله .. و جهدوا فی سبیله لعلکم تفلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ایجاد بیم در گنهکاران ، در عین امیدوار ساختن آنان به مغفرت الهی ، از روش های قرآن برای ترک گناه

یعذب من یشاء و یغفر لمن یشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۵۵ - ۱۱

۱۱ - ارائه برنامه صحیح در پی بر حذر داشتن مردمان از راه های نادرست ، از روش های کاربردی قرآن در هدایت

انما ولیکم الله ورسوله و الذین ءامنوا

خداوند پس از بر حذر داشتن مؤمنان از پذیرش ولایت و سرپرستی ناروای کافران، با جمله <انما ولیکم .. > به معرفی افراد شایسته ولایت پرداخت و مؤمنان را به پذیرش ولایت آنان ارشاد کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۹۱ - ۱۹

۱۹ - بیان فلسفه احکام از روش های قرآن جهت زدودن شک و تردید و ایجاد انگیزه برای عمل به آن احکام

رجس من عمل الشیطن .. فهل انتم منتهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۶ - ۵

۵ - ارائه نمونه های تاریخی عبرت آموز، روشی در هدایت و تربیت

ألم یروا کم أهلكنا من قبلهم من قرن مکنهم فی الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۳۰ - ۵

۵ - ترسیم صحنه های قیامت، از شیوه های قرآن در تربیت و هدایت است.

و لو تری إذ وقفوا علی ربهم قال ألیس هذا بالحق قالوا بلی و ربنا

تکرار جمله <لوتری > و همچنین بیان ویژگیهای قیامت در آیات متعدد گویای نکته فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - بیان مطلب به شیوه های گوناگون و متنوع، روشی کارساز در تعلیم و تربیت است.

انظر كيف نصرف الأيت لعلمهم يفقهون

<لعل> حرف ترجی و کاربرد آن در جایی است که امید به عملی شدن فعل وجود داشته باشد. در این بخش از آیه چون فعل <یفقهون> در پی حرف ترجی آمده، چنین بر می آید که <فهم> پس از بیان آیات به شیوه های مختلف متوقع است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - لزوم ارائه دلیل و برهان برای هدایت و تصحیح اندیشه دیگران

قل فله الحججه البلغه فلو شاء لهديكم أجمعين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۸۵ - ۱۵

۱۵ - بینه ارائه شده به مردم مدین ، از ناحیه خداوند و برای تربیت و رشد آنان بوده است .

قد جاء تکم بینه من ربکم

برداشت فوق با توجه به کلمه <رب>، که به معنای رشد دهنده و تربیت کننده است، استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۷۰ - ۱۵

۱۵ - لزوم بهره گیری از بیان روشن و مطالب قابل فهم ، در هدایت و تربیت انسانها

أتتهم رسلهم بالبینت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۱۱ - ۸

۸ - لزوم بهره گیری از ابزار های تشویق (پاداش و ...) در گرایش دادن انسان ها به اطاعت خدا و هر کار نیک

إن الله اشتری .. بأن لهم الجنة

اینکه خداوند مؤمنان را با نوید بهشت، به جهاد تشویق کرده است، برداشت فوق به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۲ - ۸

۸ - بشارت و انذار ، دو شیوه کارآمد در تربیت و هدایت انسان

أن أنذر الناس و بشر الذين ءامنوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۱۰۳ - ۶

۶ - انذار و اخطار ، بشارت و نوید ، از روش های تربیتی - هدایتی قرآن

فهل ينتظرون إلا مثل أيام الذين خلوا من قبلهم . . ثم ننجي رسلنا ... كذلك حقاً عل

برداشت فوق از ارتباط میان آیه قبل، که در آن مشرکان و کافران لجوج تهدید به عذاب شدند و این آیه که به مؤمنان حق جو، بشارت نجات و نوید یاری، داده شده است، به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۴ - ۷

۷- لزوم گوش سپاری به سخنان کودکان و اجازه نقل رخدادها و دریافتها به آنان

إذ قال يوسف لأبيه ي-أبت إني رأيت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۷ - ۸

۸- نوید اعطای پاداش برای عمل پسندیده و تهدید به کیفر برای اعمال ناپسند ، از شیوه های تربیتی قرآن

لئن شكرتم لأزيدنكم و لئن كفرتم إن عذابی لشديد

ص: ۲۸۹

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۹ - ۷،۲۱

۷- استفاده از رخداد های مهم تاریخی ، روشی برای تربیت مردم و ابزاری جهت نجات آنان از ظلمتها

أخرج قومك من الظلمت إلى النور .. ألم يأتكم نبؤا الذين من قبلكم قوم نوح و عاد

۲۱- بیان تاریخ انبیا و سرگذشت اقوامشان ، از روش های هدایتی تربیتی قرآن برای نجات مردم از ظلمت ها و بردن آنان به سوی نور

أخرج قومك من الظلمت إلى النور .. ألم يأتكم نبؤا الذين من قبلكم قوم نوح و عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۵۰ - ۲،۳

۲- ایجاد حالت خوف و رجا و بیم و امید در انسان ، از روش های هدایتی و تربیتی قرآن

نبیء عبادی أنى أنا الغفور الرحيم . و أن عذابى هو العذاب الأليم

۳- در نظام هدایتی و تربیتی ، امیدوار ساختن باید بر تهدید مقدم باشد .

نبیء عبادى أنى أنا الغفور الرحيم . و أن عذابى هو العذاب الأليم

تقدیم ذکر دو صفت <غفور> و <رحیم> برای خداوند بر <عذاب أليم> در دو آیه فوق، می تواند مشعر به نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۵۱ - ۳

۳- آگاه ساختن مردم از حقایق تاریخی مهم و بسیار سودمند ، از روش های هدایتی و تربیتی قرآن

و تبئهم عن ضيف إبراهيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۳۲ - ۱۹

۱۹- ارائه نمونه و الگو از بدکاران و خوبان ، از روش های تربیتی قرآن کریم

الك-فرين . الذين تتوفّهم المل-ئکه ظالمی أنفسهم ... فادخلوا أبواب جهنّم ... فلبس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۹۰ - ۲۱

۲۱- موعظه ، از روش های تربیتی و هدایتی قرآن برای بیداری و هوشیاری مردمان است .

يعظکم لعلکم تذکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۲۸ - ۱۰

۱۰- تربیت انسان های مبتلا به رسوم و اخلاق جاهلی و نجات دادن آنان از آنها ، نیازمند رعایت مراحل تربیتی ویژه است .

و إن عاقبتهم فعاقبوا بمثل ما عوقبتم به و لئن صبرتم لهو خیر . . و اصبر ... إن الل

ص: ۲۹۰

فراز <إن عاقبتم .. > برای ایجاد محدودیت در انتقام و مقابله به مثل است که شروع کار تربیتی است و سپس به صبرپیشگی و دست کشیدن از انتقام توصیه می کند و آن گاه به مرحله توصیه به تقوا و احسان می رسد. ذکر این نکته ها با این ترتیب می تواند مشعر به نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۲۴ - ۶

۶- تربیت اولاد توسط پدر و مادر ، بر اساس رحمت و محبت است .

ربّ ارحمهما کما ربّیانی صغیراً

<کما ربیانی> صفت برای مصدر مقدّر (رحمت) است. بنابراین، عبارت چنین می شود: <رب ارحمهما مثل رحمتها و تربیتها لی> (خداوندا! همان گونه که آنان به من ترحم کردند تو بر آنان ترحم کن).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۴۴ - ۲۰

۲۰- استفاده از تهدید و تشویق ، روش قرآن در تربیت و هدایت انسان

إنه کان حلیمًا غفورًا

<حلیمًا> دربردارنده تهدید و <غفورًا> نویدی است امیدبخش و مشعر به تشویق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۵۹ - ۲۰

۲۰- بیم و اخطار ، از هدف های تربیتی - هدایتی قرآن

و ما نرسل بالآی-ت إلا تخویفًا .. و نخوفهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۲ - ۷

۷- پیوستگی و توأم بودن بیم دهی و امیدبخشی ، در تربیت و هدایت انسان ، امری لازم است .

لیندر باسًا شدیدًا .. ویشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۳ - ۴

۴- بهره گیری قرآن از گرایش های انسان (گرایش به ابدیت) در ترغیب به ارزش های معنوی ، بهره می گیرد .

یَبْشُرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا حَسَنًا . مَكْتَبِينَ فِيهِ أَبَدًا

روشن است که تمایل به جاودانگی، در نهاد انسان ها وجود دارد و قرآن مجید، از همین علاقه ها، برای سوق دادن آدمی به سوی ارزش ها، بهره برداری کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۴۶ - ۹

۹- استفاده از انگیزه امید و آرزو ، از روش های قرآن برای هدایت و تربیت است .

ص: ۲۹۱

والب-قی-ت الص-لح-ت خیر عند ربك ثوابًا و خیر أملاً

<أمل> به معنای <آرزو و امید> است و <أملاً> تمیز برای <خیر> است؛ یعنی، <الباقیات الصالحات> از نظر امید داشتن به نتیجه آن، از دل بستن و امید داشتن به حیات دنیا و زینت های آن، بهتر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۸ - ۲۰

۲۰- نوید برپایی قیامت ، زمینه ساز تربیت های الهی است .

و کان وعد ربی حقاً

توجه به کلمه <رب> یادآور گفته بالا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۴۲ - ۹

۹- وادار ساختن مردم به تحقیق و تفکر با طرح پرسش ، در باره عقیده ها و عملکرد های شان ، روشی نیکو در تربیت و تبلیغ

لَمْ تَعْبُدْ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۵۶ - ۹

۹- یاد و تجلیل از پیامبران و الگو های صداقت و راستی ، از روش های تربیتی و هدایتی قرآن

واذکر ... واذکر ... واذکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۴۳ - ۸

۸- شناسایی و تربیت افراد مستعد از خردسالی و مراقبت مداوم از آنان برای هدف های بزرگ ، روشی است خداگونه و مطلوب .

إِذْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمَمِكَ ... وَفَتَنَّاكَ فُتُونًا ... وَاصْطَنَعْتَكَ لِنَفْسِي ... اذہبا إلی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۸۲ - ۹

۹ - بشارت و انذار ، مکمل یکدیگر در روش تربیتی ادیان آسمانی

و لاتطغوا فیه فیحلّ علیکم غضبی .. و ائنی لغفار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۱۰ - ۷

۷- بهره گیری از انگیزه ها و تمایلات فطری و غریزی انسان ، از روش های هدایتی - تربیتی قرآن

فیه ذکر کم

برداشت یاد شده مبتنی بر دو نکته زیر است: ۱- <ذکر> به معنای <ثنا> و <صیت> (آوازه) باشد. ۲- اشتیاق به جاودانگی نام و بلند آوازه و آوازه گوی، امری غریزی و طبیعی برای همه انسان ها است.

ص: ۲۹۲

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۶ - ۱۱

۱۱ - تشویق و ایجاد امید ، از روش های قرآن برای هدایت و تربیت کافران مخالف

و قال الذین کفروا إن هـ - ذالآ إلفک افتریه . . . إنه کان عفورًا رحیمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۱۵ - ۸

۸ - سنجش و مقایسه بین فرجام دو اندیشه و رفتار ، بهترین روش برای گزینش اندیشه و رفتاری درست و برتر

قل أذلفک خیر أم جنّه الخلد اللف و عد المّففون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۳۲ - ۸

۸ - ترسیم و ارائه آموزه های دین به صورت تدریجی و متناسب با شرایط و نیازها ، روشی مؤثر و کارآمد در هدایت و تربیت

کذلک لنّفبث به فؤادک و رتلفن هـ ترتیلاً

برداشت یاد شده از آن جا است که قرآن کریم - که برای هدایت و تربیت انسان است - به صورت تدریجی و متناسب با شرایط و نیازها نازل شده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۵۶ - ۳

۳ - لزوم توأم کردن بشارت و اخطار به هنگام تربیت و هدایت کردن مردمان

و ما أرسلن - کک إلفا مبشّرًا و نذیرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۲۶ - ۱۰

۱۰ - احترام گذاشتن و ترتیب اثر دادن به نظرات و پیشنهاد های دختران ، رفتاری پسندیده برای پدر

قالت إحدیهما ی-أبت است-عجره . . القویّ الأمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۵۱ - ۳

۳ - تکرار و گوشزد کردن پی در پی رهنمود ها ، روش تعلیم و تربیت قرآن

و لقد وَّصَّلنا لهم القول لعلَّهم یتذکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۱ - ۱۲، ۱۷

۱۲ - در تنبیهی که برای تبّه است ، شایسته است که تنها ، به مجازات بخشی از خطا ها اکتفا شود .

ظهر الفساد فی البرّ . . لیذیقهم بعض الذی عملوا لعلَّهم یرجعون

ص: ۲۹۳

۱۷ - در مجازات مجرمان ، باید به جهت های اصلاحی و تربیتی ، توجه شود .

ليذيقهم ... لعلهم يرجعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۱۸ - ۹

۹ - تبیین فلسفه مذمومیت رفتار های اخلاقی ، برای تفهیم دقیق آن از شیوه های تربیتی قرآن کریم است .

ولا تصغر خدك للناس ولا تمش في الأرض مرحًا إن الله لا يحب كل مختال فخور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۲۴ - ۷

۷ - استفاده از پرسش برای ایجاد ذهنیت مساعد جهت تفهیم حقیقت به مخاطب ، از روش های تربیتی قرآن کریم

قل من يرزقكم من السموت والأرض قل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۱۳ - ۵

۵ - مثل زدن و ارائه نمونه های تاریخی ، از روش های تربیتی - هدایتی پیامبر (ص)

واضرب لهم مثلاً أصحاب القرية

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۴۹ - ۶

۶ - یادآوری سرگذشت انسان های شایسته همچون پیامبران ، از روش های تربیتی قرآن

واذكر داود .. إسمعيل واليسع وذا الكفل و كل من الأخيار . ه-ذا ذكر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۹ - ۱۴، ۷

۷- مقایسه کردن میان نیکان و بدان ، از روش های تربیتی قرآن

أَمَّنْ هُوَ ق-نَتْ ءَانَاءِ الْإِيلِ . . . و یرجوا رحمة ربّه

۱۴- برانگیختن فکر و اندیشه و تشویق به تفکر و اندیشیدن ، از روش های تربیتی قرآن

قل هل یرتوی الذین یعلمون و الذین لایعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۱۶ - ۹،۱۵

۹- اخطار کردن و بیم دادن ، از شیوه های بازدارنده از گناه و تربیت مردم حق گریز

ذَلِكْ یخوِّفُ اللّٰهَ به عبادہ

۱۵- اخطار و بیم دادن ، باید از سر لطف و شفقت باشد .

ذَلِكْ یخوِّفُ اللّٰهَ به عبادہ ی-عباد فاتقون

ص: ۲۹۴

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۱۷ - ۱۰

۱۰ - < انذار و تبشیر > ، < بیم دادن و امیدبخشیدن > و < تشویق و تهدید > ، از روش های تربیتی قرآن

لهم من فوقهم ظلل من النار . . . ذلک یخوِّف اللّٰه به عبادہ ... لهم البشرى فبشر عبا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۲۰ - ۱۳

۱۳ - < بیم و امید > ، < بشارت و انذار > و < تهدید و تشویق > ، از روش های تربیتی قرآن

إنّ الخ-سرین . . . لهم من فوقهم ظلل من النار ... ل-کن الذین اتّقوا ربّهم لهم غرف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۲۲ - ۱۱

۱۱ - مقایسه کردن میان نیکان و بدان ، از روش های تربیتی قرآن

أفمن شرح اللّٰه صدره للإسلا-م فهو علی نور من ربّه فویل للّٰق-سیه قلوبهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۲۴ - ۴

۴ - مقایسه کردن میان نیکان و بدان ، از روش های تربیتی قرآن

أفمن یتّقی بوجهه سوء العذاب یوم القی-مه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۲۷ - ۶

۶ - بیان انواع مثل ها ، از روش های تربیتی و هدایتی قرآن

و لقد ضربنا للناس فی ه-ذا القرآن من کلّ مثل لعلّهم یتذکّرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۲۹ - ۱۲

۱۲ - مقایسه میان نیکان و بدان ، از روش های هدایتی و تربیتی قرآن

ضرب الله مثلاً رجلاً .. هل یستویان مثلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۵۰ - ۹

۹ - یاد کردن از نمونه های تاریخی ، از روش های تربیتی و هدایتی قرآن

قد قالها الذین من قبلهم فما أغنی عنهم ما كانوا یکسبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۴۴ - ۸

ص: ۲۹۵

۸- لزوم توکل و واگذاشتن کارها و نتایج و پیامدهای آن به خدا، پس از تلاش گسترده خیرخواهانه برای هدایت و تربیت مردم

وَأُفَوِّضُ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۴ - ۴

۴ - بشارت و انذار، دو ابزار کارآمد برای مبلغان دینی در هدایت و تربیت مردم

کتب... بشیرًا و نذیرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۴۳ - ۱۷، ۱۸

۱۷ - بشارت و انذار، روش هدایتی و تربیتی قرآن

إِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ وَ ذُو عِقَابٍ أَلِيمٍ

۱۸ - تشویق به اصلاح، مقدم بر انذار و بیم دادن از خطا در روش تربیتی قرآن

إِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ وَ ذُو عِقَابٍ أَلِيمٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۲۳ - ۶

۶ - تشویق و بشارت، شیوه ای کارآمد در زمینه هدایت و تربیت انسان

يَبْشُرُ اللَّهُ الْعِبَادَةَ الَّذِينَ ءَامَنُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۱۴ - ۳

۳- گرایش های طبیعی بشر، ابزاری کارآمد در جهت سوق دادن او به کسب ارزش ها

أول-ئك أصحاب الجنه خ-لدين فيها

خداوند، تمایل انسان به بقا و جاودانگی را در جهت سوق دادن وی به ایمان و استقامت به کار گرفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - واقعه - ۵۶ - ۷۲ - ۴

۴ - طرح سؤال و برانگیختن به اندیشه و خردورزی ، از روش های هدایتی - تربیتی قرآن

أفريتم ما تمنون . أفانتم تخلقونه أم نحن الخ-لقون... أفريتم النار ... أفانتم أنشأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۹ - ۱۰

۱۰ - لزوم رعایت اصل تدریج در تربیت و ارشاد مردم

هو الذی ینزل .. لیخرجکم من الظلمت

نزول تدریجی قرآن، با هدف خارج کردن تدریجی مردم از ظلمات به سوی نور، بیانگر مطلب یاد شده است.

ص: ۲۹۶

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۱۰ - ۲۸

۲۸ - بشارت و انذار و ایجاد امید از سویی و خوف از سوی دیگر ، از روش های قرآن برای تربیت مؤمنان

و کلاً وعد الله الحسنی و الله بما تعملون خیر

وعده پاداش های برتر اخروی به مؤمنان از یک سو و هشدار به این که مواظب اعمال خود باشند از سوی دیگر، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۱۸ - ۸

۸ - بهره جستن از خصلت نفع طلبی انسان ها ، از روش های قرآن برای تشویق آنان به کار های خیر و انفاق در راه خداوند

و أقرضوا الله .. یض-عف لهم و لهم أجر کریم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ممتحنه - ۶۰ - ۶ - ۳

۳ - ارائه الگو برای تربیت و تکامل موحدان در مسیر ارزش ها ، از روش های تربیتی قرآن

لقد کان لکم فیهم أسوه حسنه

از تکرار این نکته که ابراهیم(ع) و همگامان آن حضرت برای مسلمانان الگو هستند؛ مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - ملک - ۶۷ - ۱۲ - ۴

۴ - اخطار و بشارت و ایجاد خوف و رجا ، روش تربیتی و هدایتی قرآن کریم

و للذین کفروا برّهم عذاب جهنّم .. إنّ الذین یخشون ربّهم بالغیب لهم مغفره و أج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- مقرر کردن < کيفر و پاداش > و < تنبيه و تشويق > ، دو روش هدايتی و تربیتی قرآن

كذلك العذاب و لعذاب الأخره أكبر .. إن للمتقين عند ربهم جنّات النعيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۹ - نوح - ۷۱ - ۹ - ۳،۴

۳- دعوت آشکارا ، کاملاً سرّی ، خصوصی و یا عمومی ، از روش های تبلیغی ، تربیتی و هدايتی

ثمّ إني أعلنت لهم و أسررت لهم إسرارًا

۴- لزوم توجه به شرایط اجتماعی و زمان و مکان و نیز رعایت خصوصیات و حالات شخصی مخاطبان ، به هنگام تبلیغ ، تربیت و هدايت

ثمّ إني دعوتهم جهارًا .. و أسررت لهم إسرارًا

از این که نوح(ع)، گاهی مردم را به صورت مخفی و گاهی علنی دعوت می کرد و یا برخی از مردم را به شکل خصوصی و

ص: ۲۹۷

برخی دیگر را به صورت عمومی به سوی خداوند فرامی خواند^۱ می توان مطلب یاد شده را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۲۰ - ۳۸

۳۸ - بهره جستن از خصلت نفع طلبی انسان ها ، از روش های قرآن برای تشویق آنان به انفاق در راه خدا و انجام دادن کار های خیر

و ءاتوا الزكوه . . . و ما تقدّموا لأنفسكم من خير تجدوه عند الله هو خيرًا و أعظم

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که خداوند، با یادآوری پاداش بزرگ و فراوان، ایجاد انگیزه نموده و از خصلت نفع طلبی انسان ها بهره جسته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مدثر - ۷۴ - ۵۶ - ۱۰

۱۰ - هشدار و ترغیب ، از روش های تربیتی و هدایتی قرآن

هو . . . أهل المغفرة

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که این سوره، با فرمان انذار و اخطار آغاز گردیده (قم فأنذر. ..) و با مغفرت و آمرزش الهی، خاتمه یافته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - انفطار - ۸۲ - ۶ - ۱۰

۱۰ - بخشودن خطاها و بخشیدن عطاها ، شیوه خداوند برای رشد و تربیت انسان ها است .

برَبِّكَ الْكَرِيمِ

<الکریم> وصفی است که <رَبِّكَ> را توضیح داده و گوشه ای از ربوبیت خداوند را برجسته کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - زلزله - ۹۹ - ۸ - ۶

۶- ترغیب به کار خیر و وعده پاداش به آن ، مقدم بر تهدید در امر تربیت

فمن يعمل مثقال ذره خیرًا یره . و من يعمل مثقال ذره شرًا یره

۲۷۱- روش ترک گناه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۰ - ۹

۹- ایجاد بیم در گنهکاران ، در عین امیدوار ساختن آنان به مغفرت الهی ، از روش های قرآن برای ترک گناه

یعذب من یشاء و یغفر لمن یشاء

ص: ۲۹۸

۲۷۲- روش تسبیح خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۴۴ - ۹

۹- تسبیح موجودات برای خداوند ، از طریق حمد و سپاس آنهاست .

یسَّبِح بحمده

بنابر حقیقی بودن اضافه <تسبیح> به موجودات و استعانت بودن <با> در <بحمده> نکته فوق به دست می آید.

۲۷۳- روش تسهیل تکلیف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۳۹ - ۶

۶ - توجه به خدادادی بودن دارایی ها ، تسهیل کننده انفاق و درمان کننده بخل

الذین یبخلون .. و انفقوا مما رزقهم الله

هدف از بیان این حقیقت که اموال آدمی داده های خداوند است (رزقهم الله)، این است که انسان را به انفاق در راه خدا ترغیب کند و بخل را از وی بزدايد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۲۸ - ۸

۸ - تبیین فلسفه احکام ، شیوه ای پسندیده در بیان تعالیم دین و تسهیل عمل به آنها است .

و إن قیل لکم ارجعوا فارجعوا هو از کی لکم

جمله <هو از کی لکم> - که به منزله تعلیل برای احکام یاد شده و در مقام تشویق برای عمل به آنها است - حاکی از شیوه قرآن در تبیین تعالیم دین و نیز تسهیل عمل به احکام الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۰ - ۱۳

۱۳ - تبیین فلسفه احکام ، شیوه ای پسندیده در بیان تعالیم دین و تسهیل عمل به آنها

قل للمؤمنین یغضوا... ذلک ازکی لهم

جمله <ذلک ازکی لهم> - که به منزله تعلیل برای احکام یاد شده و در مقام تشویق برای عمل به آنها است - حاکی از شیوه قرآن در تبیین تعالیم اسلام و نیز تسهیل عمل به احکام الهی است.

۲۷۴- روش تسهیل سختی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۴۵ - ۳،۹

۳ - پیشه ساختن صبر و اقامه نماز ، طریق های موفقیت و پیروزی بر مشکلات و ناملايمات

و استعینوا بالصبر و الصلوه

ص: ۲۹۹

۹ - باور به آسان شدن مشکلات در پرتو نماز ، حقیقتی که تنها خاشعان بدان ایمان دارند .

و استعینوا بالصبر و الصلوه و إنها لكبيره إلا على الخشعين

دشواری استعانت از نماز - که مقتضای برگشت ضمیر <إنها> به <استعانت> است - به معنای ناباوری به کارساز بودن نماز است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۵۳ - ۳

۳ - پیشه ساختن صبر و اقامه نماز ، دو طریق کارساز برای موفقیت و پیروزی بر مشکلات و ناملایمات راه ایمان

يأيتها الذين ءامنوا استعینوا بالصبر و الصلوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۵۴ - ۸

۸ - پیکار در راه خدا و مصیبت های آن ، از مشکلات راه ایمان ، که باید با استعانت از صبر و نماز آن را تحمل کرده و بر ایمان خود ، راسخ قدم ماند .

استعینوا بالصبر و الصلوه .. و لاتقولوا لمن یقتل فی سبیل اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۵۵ - ۶،۷

۶ - پیشه ساختن صبر و برپایی نماز ، دو وسیله کارساز برای تحمل ترس ها ، گرسنگی ها ، زیان های مالی و جانی و کمبود های به وجود آمده برای سالکان راه ایمان

يأيتها الذين ءامنوا استعینوا بالصبر و الصلوه .. و لنبلونکم بشيء من الخوف ... و ا

۷ - ارائه راه هدایت به همراه بیان مشکلات آن و نیز ارائه طریق موفقیت بر آنها ، از روش های قرآن است .

يأيتها الذين ءامنوا .. لنبلونکم بشيء من الخوف ... و بشر الصبرین

خداوند در این بخش از آیات علاوه بر ارائه راه هدایت - که همان ایمان به رسالت و .. می باشد - مشکلات سلوک در این

راه را نیز بر شمرده و برای فایق آمدن بر آنها، استعانت از نماز و صبر را مطرح ساخته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۵۶ - ۴

۴ - باور به مالکیت خدا و بازگشت به او ، آسان کننده تحمل مصیبت ها و مشکلات

الذین إذا أصبتهم مصیبه قالوا إنا لله و إنا إليه رجعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۷ - ۱۴

۱۴ - اهل ایمان به هنگام گرفتار شدن به فقر و تنگدستی و نیز روی آوری مشکلات و ناهنجاری ها ، باید صبور و پایدار باشند .

و الصبرین فی البأساء و الضراء

ص: ۳۰۰

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۱۴ - ۲۰، ۱۱، ۱۰، ۸

۸ - توجه به سختی ها و مصائب گذشتگان ، تسلّی بخش مؤمنان در تحمل مشکلات

ام حسبتم ان تدخلوا الجنة و لما یأتکم مثل الذین

۱۰ - ایمان و امید پیامبران و مؤمنان به نصرت الهی و امداد های غیبی ، به هنگام مواجهه با مصائب و مشکلات جنگ

حتى یقول الرسول و الذین امنوا معه متی نصر الله

جمله <متی نصر الله> که سؤال از وقت یاری خداست، بیانگر این معناست که آنان به اصل یاری خدا به هنگام رویارویی با دشمنان، ایمان داشتند و به آن دل بسته بودند.

۱۱ - خداوند ، تنها امید در گرفتاری ها و مشکلات

متی نصر الله الا ان نصر الله قریب

۲۰ - استفاده انبیا از راه های عادی و طبیعی ، در رویارویی با مشکلات

مستهم البأساء و الضراء و زلزلوا حتی یقول الرسول و الذین امنوا معه متی نصر الله

پیامبران همانند مردم به مقاومت و صبر در برابر مشکلات می پرداختند و دست به معجزه و کارهای خارق العاده نمی زدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۵۴ - ۳

۳ - خواب از عوامل آرام بخش انسان های اندوهگین و حاضر در کوران مشکلات

ثم انزل علیکم من بعد الغمّ امنه نعاساً

بنابر اینکه <امنّه> مفعول له برای <نعاساً> باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۵۷ - ۱۱

۱۱ - ایمان به مقدر بودن مرگ و حیات ، و شناخت ارزش والای شهادت ، آسان کننده حرکت به سوی نبرد با دشمنان دین

و الله يحيى و يميت . . . و لئن قتلتم فى سبيل الله او متم لمغفره من الله و رحمه

خداوند با بیان دو نکته مؤمنان را به جهاد ترغیب می کند: ۱ - مرگ و حیات به دست خداست و عوامل طبیعی تعیین کننده نیست. ۲ - جان باختگان در راه خدا، آمرزیده و مشمول رحمت خاص خداوند هستند. بنابراین، مؤمنان با ایمان به این دو معنا، هرگز تردیدی برای شرکت در جهاد نخواهند داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۵۹ - ۱۱

۱۱ - شکست ها و سختی ها ، زمینه ساز پراکندگی جامعه از پیرامون رهبران خود ، و مدارای ایشان با آنان از میان برنده آن زمینه هاست . *

فبما رحمه من الله لنت لهم و لو كنت فظا غليظ القلب لانفضوا من حولك

با توجه به ارتباط این آیه با آیات پیشین، که شکست نبرد احد و مشکلات ناشی از آن را مطرح ساخت، می توان نتیجه گرفت که شکست و مشکلات آن نبرد، زمینه پراکندگی مسلمانان را از پیرامون رسول خدا (ص) فراهم ساخت و آنچه در این میان مانع از گسیختن مردم از پیرامون پیامبر (ص) شد، خلق خوش و مدارای آن حضرت با مردم بود.

ص: ۳۰۱

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۶۴ - ۱۴

۱۴ - یادآوری گمراهی مؤمنان پیش از بعثت و هدایتشان در پرتو تعالیم پیامبر (ص)، عامل تقویت اراده آنان در تحمّل دشواری های مولود جنگ

اذ تصعدون ولا تلون . . . و لئن قتلتم فی سبیل اللّٰه ... لقد منّ اللّٰه علی المؤمنی

با توجه به ارتباط این آیه و آیات مربوط به جنگ احد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۶۵ - ۴

۴ - یادآوری خاطره پیروزی مسلمانان در پیکار بدر، التیام بخش رنج و آثار روحی دردناک شکست نبرد احد

اولمّا اصابکم مصیبه قد اصابتم مثلها

جمله <قد اصابتم مثلها>، که اشاره به پیروزی بزرگ مسلمانان در بدر است، بدان جهت ایراد شده که با یاد آن خاطره بزرگ، مسلمانان مصیبت احد را در مقایسه با پیروزی بدر کوچک شمرند و در نتیجه، رنج مصیبت احد را نادیده انگارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۷۳ - ۹،۱۰

۹ - توکل و اعتماد به خداوند، موجب نهراسیدن از هجوم دشمن

فزادهم ایماناً و قالوا حسبنا اللّٰه و نعم الوکیل

۱۰ - لزوم توکل به خداوند در مقابله با دشمنان مهاجم

و قالوا حسبنا اللّٰه و نعم الوکیل

بر شمردن صفات پسندیده مجاهدان حقیقی و تمجید آنان از سوی خداوند، برای ترغیب دیگر مؤمنان به داشتن و تحصیل چنین حالات و صفات است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۷۴ - ۶

۶ - توکل همراه با عمل ، موجب تبدیل مشکلات سخت به نعمت و فضل الهی

و قالوا حسبنا الله و نعم الوكيل . فانقلبوا بنعمه من الله و فضل لم يمسسهم سوء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۸۶ - ۹

۹ - اطلاع و آگاهی از مشکلات آینده ، آسان کننده تحمل آن

و لتسمعن من الذين اوتوا الكتب من قبلکم و من الذين اشركوا اذی كثيراً

هدف از آگاه کردن مسلمانان به آزار و اذیت مخالفان پیش از وقوع آن، برای آماده سازی آنان است تا با برخورد ناگهانی
تاب و تحمل خویش را از دست ندهند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۲۸ - ۲

ص: ۳۰۲

۲ - پابندی به مقررات الهی در ازدواج و روابط جنسی، زمینه سبکباری و دور ماندن جوامع از مشقت ها و رنجهاست .

یرید الله ان یخفف عنکم

بیان خواست الهی به سبکباری انسانها پس از تبیین احکام و مقررات ازدواج، اشاره به این است که دوری جوامع بشری از رنجها و مشقتها در گرو پیروی از آن احکام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۹۸ - ۲،۳

۲- توصیه خداوند به پیامبر (ص) به استمداد از یاد پروردگار و عبادت و نماز در مشکلات و ناراحتی های برخاسته از رسالت خویش و مخالفت های دشمنان

و لقد نعلم أنك یضیق صدرک بما یقولون . فسبح بحمد ربک و کن من الس-جدین

برداشت فوق از <فاء> در <فسبح> - که برای تفریع این جمله به آیه قبل است - استفاده گردیده است؛ بدین معنا که توصیه خداوند به تسبیح و تحمید.. پس از اعلام آگاهی او از دلتنگی و اندوه پیامبر(ص) بیانگر تأثیر این عبادات در رفع اندوه و نگرانی است.

۳- رهبران الهی و زمامداران جامعه اسلامی، نیازمند به استمداد از پروردگار با ذکر و نماز و عبادت، در برابر مشکلات رسالت خویش

و لقد نعلم أنك یضیق صدرک ... فسبح بحمد ربک و کن من الس-جدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۳ - ۱۴

۱۴ - اطلاع یافتن از گرفتاری مؤمنان پیشین به سختی ها، زمینه ساز تحمل سختی ها، از سوی مؤمنان بعدی است .

أحسب الناس أن یتروکوا أن یقولوا ءامنا و هم لا یفتنون. و لقد فتنا الذین من قبلهم

یادآوری ابتلای مؤمنان دوران های پیشین به سختی ها، پس از اعلام باطل بودن پندار عدم گرفتاری مؤمنان به آنها، می تواند به منظور هموارسازی سختی های پیش آمده برای مؤمنان بعدی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - توکل بر خدا، مشکلات را بر انسان هموار می کند و آدمی، با توکل، می تواند بر آنها پیروز شود.

و لاتطع الكـفرین... و توکل علی الله

سفارش به توکل، پس از نهی از اطاعت کافران و منافقان و توصیه به تبعیت از تعالیم وحی، می تواند به این منظور باشد که آن نهی و امر، مشکلاتی را در پی دارد که می توان آنها را با توکل برطرف کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۴۳ - ۸

۸ - تحمل پذیر شدن مشکلات، در نتیجه توجه انسان به تاریخ و مشکلات دیگران

ما يقال لك إلا ما قد قيل للرسل من قبلك

ص: ۳۰۳

۲۷۵- روش تسهیل مصایب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۵۶ - ۴

۴ - باور به مالکیت خدا و بازگشت به او ، آسان کننده تحمل مصیبت ها و مشکلات

الذین إذا أصبتهم مصیبه قالوا إنا لله و إنا إليه رجعون

۲۷۶- روش تشخیص ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۷۳ - ۱۲

۲۷۷- روش تشخیص باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۲۶ - ۵

۵- مقایسه بین عقاید حق و باطل ، روشی برای تشخیص حق و رهنمودی کاربردی برای تعیین مسیر حرکت آدمی است .

مثلاً کلمه طیبه کسجهره طیبه أصلها ثابت و فرعها فی السماء . . . و مثل کلمه خبیثه

بی شک منظور از تشبیهات در قرآن، و از جمله موارد یاد شده در آیه های فوق، تبیین دقیق آن دسته از معارفی است که فهم آنها مشکل می باشد و فلسفه چنین روشنگری ای نیز، قطعاً ارائه راه روشن برای انسان است.

۲۷۸- روش تشخیص پیروان محمد(ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۴۳ - ۲۰

۲۰ - هدف از تغییر قبله و تعیین مسجدالحرام به عنوان قبله مسلمانان ، مشخص شدن پیروان واقعی پیامبر (ص) از غیر ایشان

*

ما جعلنا القبلة التي كنت عليها إلا لنعلم من يتبع الرسول ممن ينقلب

برخی برآنند که <إلا- لنعلم .. > بیان هدف تغییر قبله از بیت المقدس به مسجد الحرام است؛ یعنی، <لنعلم > در حقیقت متعلق به فعلی محذوف است که قرینه های کلامی دلالت بر آن دارد و جمله با تقدیر آن چنین است: ما جعلنا القبلة التي كنت عليها فصرفناك عنها إلا لنعلم...

۲۷۹- روش تشخیص حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۰۴

۲۴ - فراوانی رهروان یک راه هرگز نشانه سلامت آن راه نیست .

و کثیر منهم ساء ما يعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۲۶ - ۵

۵- مقایسه بین عقاید حق و باطل ، روشی برای تشخیص حق و رهنمودی کاربردی برای تعیین مسیر حرکت آدمی است .

مثلاً کلمه طیبه کَشَجَرَه طَيِّبَه اَصْلُهَا ثَابِتٌ وَ فِرْعَاوْنٌ فِي السَّمَاءِ .. و مثل کلمه خبیثه

بی شک منظور از تشبیهات در قرآن، و از جمله موارد یاد شده در آیه های فوق، تبیین دقیق آن دسته از معارفی است که فهم آنها مشکل می باشد و فلسفه چنین روشنگری ای نیز، قطعاً ارائه راه روشن برای انسان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۲۷ - ۴

۴ - ارزیابی منطقی براساس ملاک های شناخته شده جهت تشخیص حقانیت ، شیوه ای قرآنی است .

قل أروني الذين ألحقتهم به شركاء

درخواست پیامبر(ص) از مشرکان، برای ارائه خدایان ادعایی شان صرفاً جهت به نمایش گذاشتن آنها نیست؛ بلکه به منظور ارزیابی آنان است و این که آیا آنها واجد صفات الوهیت و ربوبیت هستند، یا خیر؟ بنابراین از آیه استفاده می شود که شیوه پسندیده در اثبات حقانیت و یا عدم آن، ارزیابی منطقی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۱۸ - ۱۴

۱۴ - شنیدن سخنان و برگزیدن بهترین آنها ، تنها راه مطمئن و خردورزانه برای دستیابی به حقایق الهی

الذين يستمعون القول .. أول-ئك الذين هديهم الله و أول-ئك هم أولوا الألب-ب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۷۳ - ۱۲

۲۸۱- روش تشخیص کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۷۳ - ۱۲

ص: ۳۰۵

۲۸۲- روش تشخیص متعبدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۴۳ - ۱۷

۱۷ - مشخص شدن روحیه تعبد و تسلیم در برابر خدا ، فلسفه تعیین بیت المقدس به عنوان قبله مسلمانان

إلا لنعلم من يتبع الرسول .. و إن كانت لكبيره إلا على الذين هدى الله

۲۸۳- روش تشخیص مجرمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۲۷ - ۴

۴- لزوم به کارگیری روش های جرم شناسی ، برای تشخیص مجرم

إن كان .. و هو من الص-دقین

۲۸۴- روش تشخیص منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۱۱ - ۳

۳- آزمون های الهی ، زمینه تحقق عینی علم خداوند به مؤمنان و منافقان است .

و من الناس من يقول ءامنا بالله فإذا أؤذى فى الله جعل فتنه الناس كعذاب الله .

تعبیر <و ليعلمنَّ الله..> نشانه این حقیقت است که علم خداوند، در مرحله آزمون مدعیان ایمان، به عیبت و فعلیت می رسد.

۲۸۵- روش تشخیص مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۹۴ - ۷،۸،۱۲

۷- جداسازی مؤمنان خداترس از گستاخان بی پروا ، هدف آزمایش های الهی

يأيتها الذين آمنوا .. ليعلم الله يخافه بالغيب

مراد از علم خدوند به ترس و پروای انسانها، تحقق بخشیدن و ایجاد آن در خارج است، بنابراین <ليعلم من يخافه > یعنی هدف از آزمایش مسلمانان این است که ترس و پروای آنان از خداوند تحقق خارجی یابد.

۸ - مشخص شدن مؤمنان واقعی از مؤمنان ادعایی از اهداف آزمایش الهی است .

يأيتها الذين آمنوا ليلونكم الله .. ليعلم الله يخافه بالغيب

۱۲ - هدف از آزمایش مؤمنان مشخص شدن صفوف باورداران به غیب (قیامت و عذاب) از غیر آنان

ليلونكم الله .. ليعلم الله يخافه بالغيب

قیامت و عذاب آخرت زمانی موجب ترس از خداوند می شود که آدمی به آن باور داشته باشد بنابراین تمایز خداترسان در واقع

ص: ۳۰۶

تمایز باورداران قیامت از غیر آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۱۱ - ۱،۳

۱ - مبتلا شدن مدعیان ایمان به فتنه و آزار و اذیت ، به منظور بازشناسی مؤمنان از منافقان است .

و من الناس من يقول ءامنا بالله فإذا أودى فى الله جعل فتنه الناس كعذاب الله .

۳ - آزمون های الهی ، زمینه تحقق عینی علم خداوند به مؤمنان و منافقان است .

و من الناس من يقول ءامنا بالله فإذا أودى فى الله جعل فتنه الناس كعذاب الله .

تعبیر <و ليعلمنَّ الله..> نشانه این حقیقت است که علم خداوند، در مرحله آزمون مدعیان ایمان، به عیبیت و فعلیت می رسد.

۲۸۶- روش تشخیص مؤمنان راستین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۳ - ۶،۷،۱۰

۶ - فلسفه آزمون مؤمنان ، بازشناسی مؤمنان راستین از مؤمنان دروغین است .

و لقد فتنا الذين من قبلهم فليعلمنَّ الله الذين صدقوا و ليعلمنَّ الكذابين

۷ - تفکیک صفوف مؤمنان راستین از مدعیان دروغین ، فلسفه ابتلای مؤمنان به سختی ها است .

و لقد فتنا الذين من قبلهم فليعلمنَّ الله الذين صدقوا و ليعلمنَّ الكذابين

۱۰ - فلسفه آزمون مؤمنان ، مشخص شدن مؤمنان راستین ، جهت پاداش دهی خداوند به آنان است .

و لقد فتنا .. فليعلمنَّ الله الذين صدقوا

برداشت بالا، بنابر این احتمال است که تحقق عینی علم خداوند در آزمون مؤمنان، به منظور اعطای پاداش به آنان باشد.

۲۸۷- روش تشویق به اطاعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۵۱ - ۷

۷- مستدل و منطقی کردن دستورات ، شیوه ای مطلوب و پسندیده و روشی برای ایجاد رغبت در پایبندی به آن

لاتتخذوا إله-هین اثنین إنما هو إله-ه وحد

تعلیل <إنما هو إله واحد> برای نهی <لاتتخذوا> می تواند مشعر به نکته یاد شده باشد.

۲۸۸- روش تشویق به انفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۱۱ - ۶

ص: ۳۰۷

۶ - بهره جستن از خصلت نفع طلبی انسان ها ، از روش های قرآن برای تشویق آنان به کار های خیر و انفاق در راه خداوند

من ذا الذی یقرض اللّٰه . . . فیض - عفه له

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تغابن - ۶۴ - ۱۷ - ۶

۶ - بهره جستن از خصلت نفع طلبی و خیرجویی انسان ها ، از روش های قرآن برای تشویق آنان به انفاق و انجام کار های خیر

وأنفقوا خیرًا لأنفسکم . . . إن تقرضوا اللّٰه قرضًا حسنًا یض - عفه لکم

۲۸۹- روش تشویق به عمل خیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۱۱ - ۶

۶ - بهره جستن از خصلت نفع طلبی انسان ها ، از روش های قرآن برای تشویق آنان به کار های خیر و انفاق در راه خداوند

من ذا الذی یقرض اللّٰه . . . فیض - عفه له

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تغابن - ۶۴ - ۱۷ - ۶

۶ - بهره جستن از خصلت نفع طلبی و خیرجویی انسان ها ، از روش های قرآن برای تشویق آنان به انفاق و انجام کار های خیر

وأنفقوا خیرًا لأنفسکم . . . إن تقرضوا اللّٰه قرضًا حسنًا یض - عفه لکم

۲۹۰- روش تشویق به عمل صالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۲ - ۷

۷ - فراهم آوردن تسهیلات زندگی و نیاز های طبیعی افراد صالح و درست کار ، از روش های مؤثر در تشویق دیگران به

درست کاری و اصلاح خویشتن

و أنکحوا.. و الص-لحین من عبادکم و إمائکم

<الصالحین> به منزله قید برای <عبادکم و إمائکم> است. بی شک اگر تنها افراد صالح و درست کار جامعه، از کمک و تسهیلات زندگی دیگران برخوردار شوند، افراد ناصالح و نادرست نیز، به صلاح و درست کاری تشویق شده و به آن روی خواهند آورد.

ص: ۳۰۸

۲۹۱- روش تصحیح اخلاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۱۹ - ۱۵

۱۵ - شکوفایی اخلاق و تعالی منش های اجتماعی ، در گرو تصحیح جهان بینی و مبانی عقیدتی است .

ی-بنی لا تشرک بالله .. و اغضض من صوتک

با توجه به این که لقمان حکیم، ابتدا به تصحیح مبانی عقیدتی فرزند خود همت گمارد و سپس به بُعد اخلاقی وی پرداخت، مطلب بالا قابل استفاده است.

۲۹۲- روش تصحیح عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۴۹ - ۷

۷ - لزوم ارائه دلیل و برهان برای هدایت و تصحیح اندیشه دیگران

قل فله الحجج البلغه فلو شاء لهدیکم أجمعین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۲۱ - ۶

۶- بازخواستن و زیر سؤال بردن اندیشه و عقیده باطل ، روشی در هدایت و بیان عقیده و اندیشه درست .

أم اتّخذوا ءالہہ من الأرض ہم ینشرون

برداشت یاد شده از جمله استفهامیه <هم ینشرون> استفاده می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۷۰ - ۳

۳- ایجاد سؤال در مردم نسبت به باور های آنان ، روش ابراهیم (ع) در یاد کرد بطلان عقاید ایشان

إذ قال لأبيه و قومه ما تعبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۷۲ - ۴

۴ - ایجاد سؤال در مردم نسبت به باور های آنان ، روش ابراهیم (ع) در تذکر دادن و باطل کردن عقاید ایشان

قال هل يسمعونكم إذ تدعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۶۰ - ۱۲

۱۲ - مطالعه در مظاهر طبیعت و نظام تکوین ، از راه های دستیابی به جهان بینی صحیح

أمن خلق السموت والأرض . . . أءل-ه مع الله

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که خداوند برای رهنمون ساختن انسان به سوی توحید، زمینه های تکوینی و آیات

ص: ۳۰۹

آفاقی خود را به او یادآوری کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۴۳ - ۱

۱ - تلاوت آیه های روشن و متعدد خدا برای مشرکان ، جهت اصلاح عقاید آنان

و إذا تتلى عليهم آى - تنا بین - ت

۲۹۳- روش تصحیح عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۱۵ - ۸

۸ - سنجش و مقایسه بین فرجام دو اندیشه و رفتار ، بهترین روش برای گزینش اندیشه و رفتاری درست و برتر

قل أذلك خير أم جنة الخلد التي وعد المتقون

۲۹۴- روش تصحیح فکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۱۵ - ۸

۸ - سنجش و مقایسه بین فرجام دو اندیشه و رفتار ، بهترین روش برای گزینش اندیشه و رفتاری درست و برتر

قل أذلك خير أم جنة الخلد التي وعد المتقون

۲۹۵- روش تصمیم گیری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۲۳ - ۶

۶- دین ، دارای برنامه و آموزه هایی برای شیوه سخن گفتن و تصمیم گیری انسان است .

ولا تقولن لشيء إني فاعل ذلك غداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۳۷ - ۲

۲ - تغییر موضع ، با اظهار ایمان و کفر مکرر ، توطئه اهل کتاب برای تضعیف عقاید مسلمانان

إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ ءَامَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا... و لالیهدیهم سبیلا

ص: ۳۱۰

در شأن نزول آیه آمده است که گروهی از اهل کتاب، در حضور مسلمانان اظهار ایمان می کردند و برای القای شبهه در بین ایشان، دوباره کافر می شدند و کفر خویش را معلول نادرستی اسلام قلمداد می کردند تا از این طریق بذر تردید و شک را در دل مسلمانان بپاشند و بارور کنند.

۲۹۷- روش تعالیم خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۱۷ - ۲۰

۲۰- خداوند برای تبیین حقایق مثل های فراوان می آورد .

كذلك يضرب الله الأمثال

ادات عموم مانند <کل>، <ال> جنس که بر جمع داخل شود و .. گاهی برای استغراق حقیقی است و گاهی حاکی از کثرت و فراوانی است که از آن به عموم عرفی تعبیر می شود. به نظر می رسد معنای دوم از <الأمثال> اراده شده باشد.

۲۹۸- روش تعالیم قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۱۶ - ۵

۵- بیان حقایق و معارف در قالب پرسش و پاسخ از روش های قرآن برای توجه دادن مردم به آن حقایق

قل من رب السموت و الأرض قل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۱۷ - ۲۱

۲۱- تشبیه حقایق به امور محسوس و آوردن مثل برای آنها از شیوه های قرآن

كذلك يضرب الله الأمثال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۱۸ - ۴

۴- استفاده از تشبیه به محسوس برای عینی و قابل فهم کردن تعالیم از روش های تعلیمی قرآن کریم

مثل الذین کفروا برّبهم أعم-لهم کرماذ اشتدّت به الریح فی یوم عاصف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۲۴ - ۵

۵- استفاده از تشبیه به محسوس برای عینی و قابل فهم کردن تعالیم ، از روش های تعلیمی قرآن کریم

ضرب الله مثلاً کلمه طیبه کشجره طیبه أصلها ثابت و فرعها فی السماء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۱۱

۹- ابراهیم - ۱۴ - ۲۶ - ۴

۴- استفاده از تشبیه به محسوس برای عینی و قابل فهم کردن تعالیم ، از روش های تعلیمی قرآن کریم است .

مثل کلمه خبیثه کسجره خبیثه اجتت من فوق الأرض ما لها من قرار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۴۵ - ۵

۵- ذکر فرجام شوم گمراهان در کنار فرجام سعادت‌مندانة تقواییشگان ، از روش های هدایتی قرآن *

الغاوین . و إن جهنم لموعدهم أجمعین ...إن المتقین فی جنّـت و عیون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۵۰ - ۲

۲- ایجاد حالت خوف و رجا و بیم و امید در انسان ، از روش های هدایتی و تربیتی قرآن

نبيء عبادى أنى أنا الغفور الرحيم . و أن عذابى هو العذاب الأليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۵۱ - ۳

۳- آگاه ساختن مردم از حقایق تاریخی مهم و بسیار سودمند ، از روش های هدایتی و تربیتی قرآن

و تبئهم عن ضیف ابرهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۷۵ - ۲

۲- استفاده خداوند از مثل و مانند آوردن برای تقریب مفاهیم وحی به ذهن توده مردم

ضرب الله مثلاً عبداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲- استفاده خداوند از مَثَل و مانند ، برای تقریب مفاهیم وحی به ذهن توده مردم

و ضرب الله مثلاً رجلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۴۰ - ۸

۸- مجادله قرآن با مشرکان ، با بهره گیری از باور های ایشان در رد عقاید شرک آلودشان

أفأصِف-کم ربکم بالبین و اتخذ من المل-نکه إن-ثا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۱۳ - ۶

۶- بهره گیری از حقایق تاریخ و قصه های واقعی ، از روش های به کار گرفته شده در قرآن

ص: ۳۱۲

نحن نقص عليك نبأهم بالحقّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۴۵ - ۲

۲- بهره بردن از تمثیل در تبلیغ و محسوس ساختن مفاهیم ارزشی برای توده ها ، از روش های مورد استفاده قرآن است .

واضرب لهم مثل الحیوه الدنيا کماء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۹۹ - ۱

۱ - لزوم توجه به روش قرآن در نقل سرگذشت پیشینیان

کذلک نقص عليك من انباء ما قد سبق

<کذلک> برای تشبیه نقل سرگذشت دیگران، به شیوه نقل داستان موسی(ع) است و ذیل آیه (آتیناک.. ذکرأ) بیانگر این نکته است که خداوند در آن ماجراها نیز نکته های پندآموز را برمی گزیند و در قرآن بازگو می کند؛ همان گونه که در داستان موسی(ع) و بنی اسرائیل چنین کرد.

۲۹۹- روش تعدیل ثروت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حشر - ۵۹ - ۷ - ۶

۶ - تعیین مصارف ششگانه برای <فیء > ، به منظور تعدیل ثروت و تمرکز نیافتن آن در میان ثروتمندان

و ما أفاء الله .. فله .. کی لایکون دوله بین الأغنیاء

۳۰۰- روش تعدیل هیجان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۳۷ - ۱۱

۱۱ - نقش ایمان در غلبه انسان بر هیجانات درونی خویش و گذشت از خطای دیگران

لذین ءامنوا .. و إذا ما غضبوا هم یغفرون

از تقدیم ضمیر فاعل (هم) بر <یغفرون> - که به زبان اهل بلاغت برای تقوی و قوت یافتن حکم است - استفاده می شود که در پرتو ایمان مطمئناً می توان بر خشم و غضب خویش فائق آمد.

۳۰۱- روش تعلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۳۱ - ۱۰

ص: ۳۱۳

۱۰ - مشاهده و بررسی شیوه زیست حیوانات ، روشی برای اندوختن تجربیات کارآمد در زندگی انسان

بیحث فی الارض لیریه کیف یوری سوءه اخیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۶۷ - ۷

۷- معلّم و مرّبی ، باید کشش و استعداد و تحمّل افراد را در نظر داشته باشد و دشواری های دانش آموختن را به نوآموزان گوشزد کند .

إِنَّكَ لَن تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا

حضرت خضر(ع) قبل از آن که موسی(ع) را به همراهی خود بپذیرد، مشکلات مسیر را برای او یادآوری، و نیز بر تحمّل نداشتن او تأکید می کند. از این آیه می توان به پیامی برای اهل دانش دست یافت و آن برآورد تحمّل متعلم و نیز گوشزد کردن دشواری های مسیر است.

۳۰۲- روش تعلیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۱۰۲ - ۹

۹ - ارائه نمونه های عینی از روش های قرآن برای تبیین معارف و حقایق

لاتسئلوا .. قد سألها قوم من قبلکم ثم اصبحوا بها کفرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۶۴ - ۳

۳ - طرح پرسش و ارائه پاسخ، روشی در تبیین و تبلیغ معارف دین است.

قل من ینجیکم .. قل الله ینجیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۶۵ - ۱۳

۱۳ - بیان مطلب به شیوه های گوناگون و متنوع، روشی کارساز در تعلیم و تربیت است.

انظر كيف نصرف الأيت لعلمهم يفقهون

<لعل> حرف ترجی و کاربرد آن در جایی است که امید به عملی شدن فعل وجود داشته باشد. در این بخش از آیه چون فعل <یفقهون> در پی حرف ترجی آمده، چنین بر می آید که <فهم> پس از بیان آیات به شیوه های مختلف متوقع است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۰۵ - ۲

۲ - نقش مهم تنوع و گوناگونی بیان در تبیین حقایق

و كذلك نصرف الأيت .. لئینه لقوم یعلمون

ص: ۳۱۴

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۱۰ - ۳

۳- طرح سؤال از روش های قرآن در تعلیم و آموزش

أفی الله شك فاطر السموت و الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۲۴ - ۵

۵- استفاده از تشبیه به محسوس برای عینی و قابل فهم کردن تعالیم ، از روش های تعلیمی قرآن کریم

ضرب الله مثلاً کلمه طیبه کشجره طیبه أصلها ثابت و فرعها فی السماء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۵۱ - ۳

۳ - تکرار و گوشزد کردن پی در پی رهنمود ها ، روش تعلیم و تربیت قرآن

و لقد وَّصلنا لهم القول لعلهم يتذكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۱۶ - ۹

۹ - متوجه کردن فرزند به علم و قدرت مطلق خداوند ، با استفاده از شیوه آموزشی قابل فهم ، نمودی از حکمت لقمان است .

لقد آتینا لقم-ن الحکمه .. إذ قال ... ی-بنی إنّها إن تک مثقال حبه ... یأت به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۱۹ - ۱۰

۱۰ - ذکر فلسفه حکم ، جهت تفهیم دقیق آن و نیز واداشتن مخاطب به عمل به آن ، روشی مطلوب و روا است .

و اغضض من صوتک إنّ أنکر الأصوت لصوت الحمیر

<إِنَّ أَنْكَرَ..> تعلیل برای امر <اغضض> است و تعلیل آوردن برای آن، احتمال دارد به خاطر نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - ق - ۵۰ - ۱۰ - ۴

۴- حسن استفاده از ملموس ترین نماد ها ، برای هدایت و درس آموزی خلق *

و النخل باسق-ت لها طلع نضید

برداشت یاد شده بدان احتمال است که اختصاص به ذکر یافتن <نخل> از میان همه درختان و <خرما> از میان همه میوه ها، از آن جهت باشد که نخل و خرما، اساسی ترین نقش را در زندگی عرب عصر نزول داشته است.

۳۰۳- روش تفهیم تعالیم اخلاقی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۱۵

۹ - تبیین فلسفه مذمومیت رفتار های اخلاقی ، برای تفهیم دقیق آن از شیوه های تربیتی قرآن کریم است .

و لا تصعّر خدک للناس و لا تمش فی الأرض مرحاً إنّ الله لایحبّ کلّ مختال فخور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - استفاده از استعاره قابل فهم و عرفی ، برای تبیین مفاهیم اخلاقی از روش های تعلیمی قرآن کریم است .

إن أنکر الأصوت لصوت الحمیر

۳۰۴- روش تفهیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - استفاده از رخداد های تاریخی ، شیوه ای قرآنی جهت تفهیم معارف آسمانی به مردم است .

ی-أیها الذین ءامنوا لا تکنوا کالذین ءاذوا موسی فبرأه الله ممّا قالوا

۳۰۵- روش تقرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - صراط مستقیم ، راه و روشی است که آدمی را به خدا برساند و به سوی او راهنما شود .

و یریدهم إلیه صراطاً مستقیماً

در برداشت فوق <صراطاً مستقیماً> عطف بیان برای <الیه> گرفته شده است، یعنی راه هایی که به <الله> ختم شود، صراط مستقیم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - نیل به مقام قرب الهی ، دارای روش ها و ابزار های مشخص

و ابتغوا إليه الوسيله

۸ - ضرورت رعایت تقوا در گزینش وسیله و راه تقرب به خداوند

يأيتها الذين ءامنوا اتقوا الله و ابتغوا إليه الوسيله

امر به تقوا و آنگاه دستور به یافتن راههایی برای قرب به خداوند، می تواند اشاره به این باشد که در طلب وسیله تقرب نیز باید تقوا را در نظر داشت و به سوی هر آنچه وسیله پنداشته می شود نشتافت.

۱۱ - جهاد ، کارآمدترین وسیله برای تقرب به خداوند

و ابتغوا إليه الوسيله و جهدوا فی سبيله

امر به جهاد پس از <ابتغوا اليه الوسيله> می تواند بیانگر این معنا باشد که بهترین مصداق وسیله تقرب به خدا، مبارزه با

دشمنان دین است.

۱۳ - ایمان ، ناسازگار با بی تقوایی ، ترک جهاد و بی اعتنایی به وسایل تقرب به خدا

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ

۱۴ - فلاح و رستگاری در گرو تقوای پیشگی ، پی جویی شیوه ها و ابزار های سیر و سلوک تا مقام قرب خداوند و پیکار در راه او

اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۱۰۸ - ۳

۳- توحید خالص و پیراسته از هر گونه شرک ، ایمان به قرآن و وحی ، راه رسیدن به خداست .

و ما أكثر الناس و لو حرصت بمؤمنين .. و ما يؤمن أكثرهم بالله إلا وهم مشركون .

۳۰۶- روش تقویت دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۱۴ - ۱۰

۱۰ - لزوم حرکت دسته جمعی برای تقویت جبهه حق و دین الهی و صف آرایی در برابر جبهه باطل و کفر ، به هنگام ضرورت و نیاز

فَكَذَّبُوهُمَا فَعَبَّوْا وَنَالُوا فَفَالُوا أِنَّا إِلَيْكُمْ مَرْسَلُونَ

۳۰۷- روش تکامل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - انفطار - ۸۲ - ۶ - ۱۰

۱۰ - بخشودن خطا ها و بخشیدن عطا ها ، شیوه خداوند برای رشد و تربیت انسان ها است .

برَبِّكَ الْكَرِيمِ

<الکریم> وصفی است که <رَبِّک> را توضیح داده و گوشه ای از ربوبیت خداوند را برجسته کرده است.

۳۰۸- روش تکذیب موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۹ - ۴

۴ - تلاش فرعون برای تکذیب موسی (ع) با یادآوری ارتکاب قتل و ناسپاسی وی

و فعلت فعلتک التی فعلت و أنت من الک فرین

ص: ۳۱۷

۳۰۹- روش تنبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۷۰ - ۳

۳- ایجاد سؤال در مردم نسبت به باور های آنان ، روش ابراهیم (ع) در یاد کرد بطلان عقاید ایشان

إذ قال لأبيه و قومه ما تعبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۷۲ - ۴

۴- ایجاد سؤال در مردم نسبت به باور های آنان ، روش ابراهیم (ع) در تذکر دادن و باطل کردن عقاید ایشان

قال هل يسمعونكم إذ تدعون

۳۱۰- روش تنبيه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۱ - ۱۲

۱۲- در تنبیهی که برای تنبّه است ، شایسته است که تنها ، به مجازات بخشی از خطا ها اکتفا شود .

ظهر الفساد في البرّ . . . ليذيقهم بعض الذي عملوا لعلهم يرجعون

۳۱۱- روش جرم شناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - يوسف - ۱۲ - ۲۷ - ۴

۴- لزوم به کارگیری روش های جرم شناسی ، برای تشخیص مجرم

إن كان . . . و هو من الصّ-دقین

۳۱۲- روش جلب رضایت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۵۲ - ۱۱

۱۱ - دعا راهی برای رسیدن به قرب خدا و جلب رضایت اوست.

یدعون ربهم ... یریدون وجهه

<وجه> به معنای صورت است و چون لحاظ معنای حقیقی این کلمه درباره خداوند معقول نیست بنابراین می تواند مراد از <یریدون وجهه> <یریدون مرضاته> باشد، چنانکه اغلب مفسران این احتمال را گفته اند.

ص: ۳۱۸

۳۱۳- روش حفاظت از بیت المال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۶۲ - ۱۲

۱۲- سهمیه بندی کالاها در شرایط بحرانی و دریافت بهای کالای اعطا شده ، مقتضای حراست از بیت المال و آگاهی به امور اقتصادی است .

اجعلنی علی خزائن الأرض إنی حفیظ علیم . .. اجعلوا بضعتهم فی رحالهم

عملکرد یوسف(ع) (سهمیه بندی در شرایط کمبود و دریافت بهای کالاها) به عنوان مدیر و مسؤولی حفیظ و علیم ، گویای برداشت فوق است.

۳۱۴- روش حق ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۵۶ - ۷

۷- انکار رسولان الهی ، بینشی متکی به باطل و در جهت ستیز با حقیقت است .

و یجـدل الذین کفروا بالـبطل لیدحضوا به الحقّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۱۴ - ۳

۳ - تجلیل حاکمان ستمگر از عالمان ستیزه جو با حق تا حد مقرب ساختن آنان به درگاه خویش

قال نعم و إنکم لمن المقربین

۳۱۵- روش حق ستیزی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۵۶ - ۶

۶- جدال و اشکال تراشی ، با به کارگیری روش های باطل و دستاویز های دروغین ، از شیوه های مبارزه کافران با حق است .

و یجـدل الذین کفروا بالبـطل لیذحضوا به الحقّ

۳۱۶- روش حکومت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۴ - ۲،۳

۲ - تقسیم مردم مصر به طبقات و دسته های مختلف و پیرو ، نمود سیاست خودکامه و سلطه جویی فرعون

إنّ فرعون علا فی الأرض و جعل أهلها شیعاً

جمله <جعل أهلها شیعاً> عطف تفسیری بر <علا فی الأرض> و بیانگر نوع برتری جویی فرعون نسبت به مردم سرزمین

مصر

ص: ۳۱۹

است. گفتنی است که <شیع< جمع <شیعه> است و <شیعه> به فرد یا گروه پیرو اطلاق می شود. بنابراین <جعل أهلها شیعاً> یعنی، مردم آن سرزمین را به چند دسته پیرو درآورده بود.

۳- اقدام فرعون به دسته دسته کردن مردم سرزمین مصر و ایجاد تفرقه میان آنان

و جعل أهلها شیعاً

۳۱۷- روش حکومت فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۲۶ - ۱۷

۱۷- فرعونیان، به صرف ترس و احساس از به خطر افتادن حکومت و اقتدارشان، اقدام به کشتن و اعدام مخالفان می کردند

أقتل موسى... إني أخاف أن يبدل دينكم أو أن يظهر في الأرض الفساد

۳۱۸- روش حل مشکلات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۱۴۱ - ۵

۵- قرعه، راهی مشروع و مجاز برای گشودن مشکل غیرقابل حل از راه فکر و اندیشه

فساهم فكان من المدحضين

۳۱۹- روش حمد خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- رعد - ۱۳ - ۱۳ - ۹

۹- در ستایش خداوند باید سخنی گفته شود و معنایی در نظر گرفته شود که مستلزم کمترین عیب و نقصی برای او نباشد.

و يسبح الرعد بحمده والممل-ئكه من خيفته

برداشت فوق، مبتنی بر این وجه است که <باء> در <بحمده> برای استعانت باشد. بر این مبنا <يسبح الرعد بحمده والممل->

ئکه < ۰ یعنی، رعد و فرشتگان به وسیله حمد و ستایش خدا وی را تسبیح می کنند. روشن است حمد و ستایش آن گاه در پی دارنده تسبیح و تنزیه است که الفاظ انتخاب شده و معانی قصد شده برای ستایش خدا، مستلزم هیچ گونه نقص و عیبی برای او نباشد.

۳۲۰- روش خدا شناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۲۰

۸- تفکر در پدیده های عالم ، آدمی را به شناخت خدا و مدبر بودن او بر هستی هدایت می کند .

هو الذی مدّ الأرض .. إن فی ذلک لأیّت لِقوم یتفکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱- تعقل در پدیده های طبیعی ، آدمی را به شناخت خدا و یکتایی او در تدبیر امور هستی هدایت می کند .

إن فی ذلک لأیّت لِقوم یعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- به خاطر آوردن پدیده ها و مخلوقات خداوند ، عامل تنبه و پندگیری و بازشناسی خالقیت خداوند از مدعیان دروغین آفرینشگری است .

أفمن یخلق کمن لا یخلق أفلا تذکرون

از اینکه خداوند پس از بیان مخلوقات فراوان - در قالب استفهام توییخی - امر به تذکر و یادآوری می کند، معلوم می شود که توجه به مخلوقات عامل تذکر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- شناخت مظاهر طبیعت و اندیشه در آن ، از راه های شناخت خداوند و ربوبیت و تدبیر او بر هستی است .

الذی جعل لکم الأرض .. لأولی النهی ... تاره أُخری

مجموعه این آیات برای معرفی <رب> است. طریقه ای که قرآن در این آیات ارائه نموده، توجه دادن انسان به مظاهر طبیعت و تعقل در آن، برای شناخت خداوند و ربوبیت حاکم او بر صحنه هستی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - تعقل و اندیشیدن در آفرینش ، از راه های خداشناسی است .

و من نعمره ننکسه فی الخلق أفلا یعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۹ - ۶

۶ - مطالعه در مراحل آفرینش زمین ، زمینه ساز توجه انسان به یگانگی آفریدگار آن

قل أتتکم لتکفرون بالذی خلق الأرض فی یومین و تجعلون له أندادًا

ص: ۳۲۱

۳۲۱- روش خداشناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۱۰ - ۴

۴- توجه به مخلوق بودن پدیده های عالم ، تردیدی در وجود خداوند باقی نمی گذارد .

أفی الله شك فاطر السموت والأرض

استفهام در آیه، انکاری است؛ بنابراین معنا چنین می شود: شکی در اینکه خداوند خالق آسمانها و زمین است، نیست و چون اینها پدیده هستند به پدید آورنده نیاز دارند. بنابراین با عنایت و توجه عقلی، شکی در وجود خداوند باقی نمی ماند.

۳۲۲- روش خداشناسی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۳۸ - ۵

۵ - مأموریت یافتن هامان از سوی فرعون ، به تهیه آجر و ساختن برجی بلند جهت تحقیق وی درباره خدای موسی

فأوقد لی ی-ه-م-ن علی الطین فاجعل لی صرحًا لعلی أطلع إلی إله-موسی

<صرح> به هر بنای بلند و برافراشته گفته می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۳۷ - ۱۵، ۴۸، ۳

۳ - فرعون ، مدعی شد که به منظور اطلاع یافتن از خدای موسی (ع) در آسمان ها ، فرمان ساختن بنای بلند و رصدخانه را صادر کرده است .

أسبب السموت فأطلع إلی إله-موسی

۴ - تصور نادرست فرعون ، از حقیقت خداوند و اعتقاد باطل وی به وجود او در آسمان ها و انحصار راه خدا شناسی در محسوسات

أسبب السموت فأطلع إلی إله-موسی

از این که فرعون برای کسب اطلاع از خداوند، به کاوش در آسمان ها پرداخت، این مطلب به دست می آید که او خدا را موجودی می دانست که اولاً در آسمان ها جای دارد نه در زمین، ثانیاً از راه های محسوس آسمانی (أسباب السماوات) قابل شناخت است.

۸ - ساختن بنای بلند و رصدخانه ، به منظور اطلاع یافتن از خدای موسی (ع) ، رفتار زشتی بود که فرعون آن را زیبا و آراسته می یافت .

ابن لی صرْحًا .. فَأُطْلِعُ إِلَىٰ إِيْلَهٗ مُوسَىٰ ... وَ كَذٰلِكَ زَيَّنَ لِفِرْعَوْنَ سُوْءَ عَمَلِهٖ

۱۵ - کار ساز نبودن مکر و حيله فرعون در ساختن بنای بلند ، به بهانه اطلاع یافتن از خدای موسی (ع) و اثبات دروغ گو بودن او

ی-ه-م-ن ابن لی صرْحًا .. فَأُطْلِعُ إِلَىٰ إِيْلَهٗ مُوسَىٰ ... وَ مَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ إِلَّا فِی تَبَابٍ

برداشت یاد شده به این خاطر است که از مصادیق اصلی <کید فرعون> ساختن بنای بلند می باشد.

ص: ۳۲۲

۳۲۳- روش خضوع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۶۱ - ۱۸

۱۸ - تأمین محل سکونت و اسباب معیشت پیش از امر به نیایش و استغفار، روشی نیکو برای واداشتن مردم به خضوع و خشوع در برابر خداوند و طلب آمرزش از او

و اذ قیل لهم اسکنوا .. ادخلوا الباب سجداً نغفر لكم خطیئکم

بیان طبیعی داستان ورود بنی اسرائیل به بیت المقدس اقتضا می کرد که جمله <ادخلوا الباب سجداً> و جمله <قولوا حطه> پیش از جمله <اسکنوا ..> و <کلوا ...> آورده شود. زیرا اول باید تصرف شود و سپس سکونت انجام گیرد. این تقدیم و تأخیر می تواند اشاره به برداشت فوق داشته باشد.

۳۲۴- روش خنده انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۱۹ - ۲

۲ - تبسم، خنده پیامبران

فتبسم ضاحكاً من قولها

<ضاحكاً> حال برای ضمیر فاعل در <تبسم> و <من قولها> متعلق به <ضاحكاً> است؛ یعنی، تبسم کرد در حالی که از سخن مورچه خنده اش گرفته بود. مقصود این است که سلیمان با این که از سخن مورچه خنده اش گرفته بود، با صدای بلند خنده نکرد؛ بلکه تنها تبسم نمود.

۳۲۵- روش در تربیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۱۳ - ۱۲

۱۲ - بشارت و انذار، از روش های کاربردی پیامبران برای تبلیغ و هدایت انسانها

فبعث الله النبیین مبشّرين و منذرین

۳۲۶- روش درک حقایق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۶۹ - ۲۱

۲۱- تفکر و اندیشه‌ورزی در طبیعت ، از راه های خداشناسی و درک حقایق هستی است .

إِن فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۲۳

۱۰ - اندیشه و فکر از راه های رسیدن به حقیقت است .

ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِكُمْ مِنْ جِنَّةٍ

۳۲۷- روش درمان احساس پوچ گرایی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۳۶ - ۷

۷- ایمان و تقوا ، تنها درمان احساس پوچی و بیهودگی انسان در زندگی دنیوی

إِنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَ لَهْوٌ وَ إِن تَوَمَّنُوا وَ تَتَّقُوا يَأْتِكُمْ أَجُورِكُمْ

با توجه به این که گاهی انسان ها خود به حقیقت کلام الهی پی برده و به پوچی زندگی دنیایی می رسند و در آن جا احساس بن بست می کنند، این پیام الهی (إِن تَوَمَّنُوا وَ تَتَّقُوا يَأْتِكُمْ أَجُورِكُمْ) آنان را از بن بست رهانیده و فرجامی بایسته را در پیش چشمشان ترسیم می کند.

۳۲۸- روش درمان بخل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۸۰ - ۲۷، ۱۰

۱۰ - درك صحیح انسان از خیر و شرّ خویش ، زمینه بخشش و انفاق از دارایی های خدادادی و پرهیز از بخل

وَ لَا يَحْسِبَنَّ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَّهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ

۲۷ - توجه به مالکیت مطلق خداوند و توجه به آگاهی او از اعمال آدمی ، آسان کننده انفاق و زمینه ساز پرهیز از بخلورزی

وَ لَا يَحْسِبَنَّ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ . . . وَ لِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ وَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۳۹ - ۶

۶ - توجه به خدادادی بودن دارایی ها ، تسهیل کننده انفاق و درمان کننده بخل

الذین یبخلون .. و انفقوا مما رزقهم الله

هدف از بیان این حقیقت که اموال آدمی داده های خداوند است (رزقهم الله)، این است که انسان را به انفاق در راه خدا ترغیب کند و بخل را از وی بزدايد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۴۰ - ۱۲

۱۲ - توجه به آگاهی خداوند بر کوچکترین انفاق ، و پاداش عظیم خداوند به انفاقگران ، درمان بخل و ترک احسان

و انفقوا .. و كان الله بهم عليماً. ان الله لا يظلم مثقال ذره و ان تك حسنه

ص: ۳۲۴

۳۲۹- روش دشمنی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ممتحنه - ۶۰ - ۲ - ۷

۷- توهین و تحقیر مسلمانان ، از ابزار کافران در اظهار دشمنی با آنان

یيسطوا إليکم أیديهم و ألسنتهم بالسوء

۳۳۰- روش دعای کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۳۵ - ۱،۲

۱- سوت کشیدن و کف زدن ، شیوه نیایش کافران مکه در مسجدالحرام و اطراف کعبه

و ما کان صلاتهم عند البيت إلا مکاء و تصديه

۲- سوت کشیدن و کف زدن در اطراف کعبه به عنوان عبادت و نیایش از سوی کافران مکه ، دلیل شایستگی آنان برای ولایت بر مسجدالحرام

إن أولیاءه إلا المتقون . . . مکاء و تصديه

جمله <ما کان صلاتهم . . . > می تواند بیان مصداقی برای بی تقوایی متولیان کفرپیشه مسجدالحرام باشد و در نتیجه دلیلی برای عدم شایستگی آنان برای ولایت بر مسجدالحرام.

۳۳۱- روش دعوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۲۵ - ۱،۲

۱- پیامبر (ص) مأمور دعوت مردم به راه پروردگار در پرتو حکمت (برهان های عقلی و علمی) و موعظه نیک

ادع إلى سبیل ربک بالحکمه و الموعظه الحسنه

<حکمت > به معنای دستیابی به حق در پرتو علم و عقل است (مفردات راغب). بنابراین <بالحکمه > یعنی ، به وسیله براهین

عقلی و علمی به حق رسیدن.

۲- رشد و کمال پیامبر (ص) در پرتو ربوبیت الهی، مقتضی دعوت دیگران به راه خداست.

ادع إلى سبيل ربك

واژه <رب> - که در لغت به معنای تربیت است (مفردات راغب) - می تواند اشاره به این جهت داشته باشد که: بهره‌وری پیامبر(ص) از ربوبیت خدا، مقتضی آن است که آن حضرت دیگران را نیز از ربوبیت خدا بهره مند سازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۳۲ - ۸

۸- لزوم به کارگیری دعوت عملی در کنار دعوت لفظی

وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا

وظیفه پایداری بر نماز پس از دعوت دیگران به آن، ممکن است به منظور تأثیر آن در تشویق دیگران به نماز باشد.

ص: ۳۲۵

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۵ - ۲۳

۲۳ - لزوم تأکید و بهره مندی از باور های مشترک و مورد اتفاق در مقام دعوت دینی

قل ءامنت .. الله ربنا و ربکم

۳۳۲- روش دعوت به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۶۳ - ۴

۴ - توجه دادن مردم به امدادهای خداوند در دشواریها و تنگناهای هولناک زندگی، روشی در تبلیغ و دعوت به توحید

قل من ینجیکم من ظلمت البر و البحر تدعونہ تضرعا و خفیه

<قل> فرمانی است به پیامبر(ص) برای بیان مضمون آیه از این دستور چنین بر می آید که این سبک احتجاج باید به عنوان محوری در تبلیغ مورد توجه قرار گیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۱۳ - ۷

۷ - قانع کردن فکر مخاطب ، با برهانی محکم ، هنگام دعوت به توحید ، از روش های هدایتی قرآن کریم

لا تشرک .. إنّ الشرک لظلم

۳۳۳- روش دعوت به خیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۵۸ - ۱۴

۱۴ - موعظه ، روشی مفید برای دعوت مردم به نیکیها

انّ الله نعمّا یعظکم به

چون خداوند بهترین پاداشها را برای تربیت برمی‌گزیند، معلوم می‌شود موعظه از روشهای بسیار مفید برای تربیت مردم است.

۳۳۴- روش دعوت به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۴۸ - ۶

۶- یادآوری برآورده شدن خواسته های انسان در بهشت ، از روش های هدایت و جذب انسان ها به دین *

إن المتقين في جنّـت و عیون . ادخلوها بسـلـم ءامنین . و نزعنا ما فی صدورهم من غلّ

ص: ۳۲۶

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۱۰۹ - ۹

۹- لزوم نگرشی یکسان و پرهیز از تبعیض و تفاوت در دعوت مردم به دین

فقل ءاذتکم علی سواء

۳۳۵- روش دعوتهای انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۷۱ - ۵

۵- ارائه راه حل عملی و مشروع ، هم زمان با طرح مشکل و نهی از اعمال نامشروع ، از شیوه های دعوت انبیای الهی

فلاتفضحون ... و لاتخزون ... قال هـ-ؤلاء بناتی ان کتتم ف-علین

۳۳۶- روش دعوتهای محمد(ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۲۷ - ۳

۳- پیامبر (ص) ، موظف به انتخاب و پیمودن برترین و ارزشمندترین راه ها در مسیر دعوت خویش و در برخورد با دشمنان

و لئن صبرتم لهو خیر للص-برین . و اصبر

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که در آیه قبل، قصاص و نیز صبر برای مؤمنان تجویز شده ولی در این آیه برای شخص پیامبر(ص) تنها صبر را - که برترین راه است - مشخص فرموده است.

۳۳۷- روش دینداری منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۴۹ - ۶

۶ - منافقان ، تنها در چارچوب منافع خویش به دین روی می آورند و در برابر فرمان های خدا و رسول او ، مطیع و منقاد می شوند .

و إذا دعوا إلى الله ورسوله ليحكم بينهم إذا فريق منهم معرضون ۝ وإن يكن لهم الح

۳۳۸- روش ذخیره سازی غلات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۴۷ - ۹

ص: ۳۲۷

۹- غلات با نگهداری در خوشه ها و غلاف های آن ، مصونیت بیشتری را در مقابل آفات خواهند یافت .

فما حصدتم فذروه فی سنبله

۳۳۹- روش ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- یونس - ۱۰ - ۱۰۴ - ۱۱

۱۱ - یادآوری مرگ ، وسیله توجه به خدا و توحید در عبادت است .

و لكن أعبد الله الذی یتوفیکم

ذکر <یتوفاکم> پس از بیان توحید در عبادت، بیانگر این نکته نیز می تواند باشد که یاد مرگ، زمینه ای برای پی بردن به توحید در عبادت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- هود - ۱۱ - ۱۱۴ - ۱۰

۱۰- نماز ، وسیله یاد خدا و فراموش نکردن اوست .

و أقم الصلوه . . . ذلک ذکرى

۳۴۰- روش رد عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۲۷ - ۷

۷- رعایت تدریج در اثبات بطلان عقیده طرف مقابل ، شیوه ای قرآنی است .

قل من یرزقکم . . . و إنا أو ایّاکم لعلى هدی أو فی ضل-ل مبین . قل لاتسئلون ... ق

۳۴۱- روش رفع شبهه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۶۶ - ۳

۳ - بیان شبهه و القای آن ، جهت آمادگی برای ابطال و رفع شبهه ، مجاز است .

قال بل ألقوا فإذا

موسی(ع) می توانست با انتخاب شروع، بساط کار ساحران را برچیده و اساساً اجازه کار را به آنان ندهد؛ ولی رخصت او در اعمال سحر ساحران، بدان جهت بود تا شبهه ای را که فرعون القا کرده بود (فلنأتینک..) ابطال کند و حقانیت خود را نشان دهد. این اجازه، نشانگر این نکته است که اجازه بیان شبهات برای پاسخ گویی به آن اشکالی ندارد؛ بلکه مطلوب است.

ص: ۳۲۸

۳۴۲- روش زندگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۵۱ - ۱۳

۱۳ - استفاده از نعمت های الهی ، سپاس گزاری از خدا و انجام اعمال شایسته ، رسم و راه زندگی ترسیم شده از سوی خدا برای یکایک پیامبران و همه مؤمنان

ی-أَيُّهَا الرِّسَلُ كُلُّوَا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۲۷ - ۶،۷

۶ - راه و روش پیامبر (ص) ، تنها راه و روش صحیح برای بشر و جز آن ، بیراهه خواهد بود .

یقول ی-لِيتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سِيْلًا

ندامت و تأسف شدید ظالمان از نپیمودن راه پیامبر(ص)، حکایت می کند که تنها راه پیامبر(ص) راهی است صحیح که در آن پشیمانی و تأسف نیست و همه راه ها جز راه او، بیراهه است.

۷ - پیامبران ، ارائه دهنده راه و روش زندگی سعادت‌مندان

ی-لِيتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سِيْلًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۲۲ - ۱۰

۱۰ - نزاع کنندگان و شاکیان ، از داوود (ع) خواستار نمایاندن راه درست زندگی به آنان

و اهدنا إلی سِوَاءِ الصِّرَاطِ

<سواء> در اصل به معنای وسط و میانه است. مقصود از آن در آیه شریفه، راه درست و میانه و به دور از افراط و تفریط در زندگی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- دین داری ، در عین زندگی خواهی و معنویت توأم با توسعه زندگی مادی ، از توصیه های قرآن

إِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلًا . و اذکر اسم رَبُّكَ و تَبْتَئِلُ إِلَيْهِ تَبْتِيلاً

۳۴۳- روش زندگی انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۵۲ - ۳

۳- راه و رسم زندگی تعیین شده از سوی خدا برای پیامبران ، راه و رسمی روشن و به دور از هر گونه ، ابهام

و إِنَّ هـ-ذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً

به کارگیری اسم اشاره نزدیک (ه-ذِه)، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

ص: ۳۲۹

۳۴۴- روش زندگی بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۶۷ - ۱،۲

۱ - بندگان خالص خدا در هزینه کردن اموالشان، نه اسراف می کنند و نه به خود و خانواده خویش تنگ می گیرند.

و عباد الرحم-ن... و الذین إذا أنفقوا لم یسرفوا و لم یقتروا

آنچه از ظاهر آیه شریفه و لغت به دست می آید، این است که واژه <انفاق> به معنای هزینه کردن و کاستن از اموال است؛ چه آن که این اموال برای زندگی شخصی و خانواده به مصرف برسد و چه به دیگران بخشش شود. گفتنی است <اسراف> (مصدر <یسرفوا>) به معنای زیاده روی در مصرف اموال و <قترا> (مصدر <یقتروا>) به معنای سخت گیری در مصرف است.

۲ - رعایت اعتدال و میانه روی در معیشت و زندگی اقتصادی، از اوصاف بندگان خالص خدا

و الذین إذا أنفقوا لم یسرفوا و لم یقتروا و کان بین ذلک قوامًا

<ذلک> اشاره است به آنچه که در آغاز آیه شریفه ذکر شد (یعنی، اسراف و اقتار) و <قوام> به معنای عدل و راه میانه و وسط است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۷۲ - ۹

۹ - زندگی بر مبنای هدفی معقول و مفید، از اوصاف بندگان خالص خدا

و الذین لایشهدون الزور و إذا مروا باللغو مروا کرامًا

اجتناب کردن بندگان خالص خدا از مجالس باطل (لایشهدون الزور) و نیز پرهیز از لغو و بیهودگی، حاکی است که از آن است که آنان در زندگی، دارای هدفی معقول و مفیداند.

۳۴۵- روش زندگی پیروان ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ممتحنه - ۶۰ - ۴ - ۲

۲- آشنایی مسلمانان ، با ارزش های زندگی ابراهیم (ع) و همگامانش *

قد کانت لکم أسوه حسنه. .. والذین معه

تعبیر <کانت لکم أسوه>، می تواند نظر به آشنایی مسلمانان با برنامه های ارزشی ابراهیم(ع) داشته باشد.

۳۴۶- روش زندگی زنبور عسل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۶۹ - ۳،۶

۳- خداوند برای زنبور های عسل ، راه های مناسب با زیست آنها را هموار ساخت .

فاسلکی سبیل ربّک ذللاً

ص: ۳۳۰

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که <ذللًا> حال برای <سبل> باشد.

۶- راه زندگی زنبور های عسل در طبیعت ، متعدد و گوناگون است .

فاسلکی سبل ربك ذللاً

برداشت فوق، از جمع آمدن <سبل> استفاده می شود.

۳۴۷- روش زندگی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۱۳ - ۴

۴- غوطهوری در زندگی مادی و خوش گذرانی ، شیوه زندگی در جوامع ستمگر

قریه کانت ظالمه .. وارجعوا إلی ما أترفتم فیه

۳۴۸- روش زندگی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۲۰ - ۴

۴- لذت جویی گسترده از امکانات حیات ، شیوه کافران

أذهبتم طیب-تکم فی حیاتکم الدنیا و استمتعتم بها

۳۴۹- روش زندگی مرفهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۳۴ - ۴

۴ - تعالیم پیامبران ، ناسازگار با ایده و زندگی مترفان و خوشگذرانان

و ما أرسلنا فی قریه من نذیر إلا قال مترفوها إنا بما أرسلتم به ک-فرون

ایستادگی همواره مترفان در مقابل تعالیم پیامبران و نپذیرفتن آنها، نشان می دهد که آن تعالیم، با ایده و رفتار آنان سازگار نبوده است.

۳۵۰- روش ساخت زیورآلات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- رعد - ۱۳ - ۱۷ - ۵

۵- تهیه زیورآلات و وسایل زندگی از اهداف گداختن فلزات در کوره های آتش است .

و مما یوقدون علیه فی النار ابتغاء حلیه أو مت-ع

ص: ۳۳۱

<ابتغاء> به معنای طلب کردن است و این کلمه مفعول له برای <یوقدون> می باشد. <حلیه> چیزی است که وسیله زینت قرار می گیرد و <متاع> به چیزی گفته می شود که در زندگی مورد بهره برداری است.

۳۵۱- روش سخن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۲۳ - ۶

۶- دین ، دارای برنامه و آموزه هایی برای شیوه سخن گفتن و تصمیم گیری انسان است .

و لاتقولنّ لشیء ائی فاعل ذلک غداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۷۹ - ۹

۹- ادعا و سخن در باره معارف دینی و آثار مثبت و منفی آن ، باید مستند به علم و حجت باشد .

کفر بأی-تنا و قال .. سنکتب ما یقول و نمده من العذاب مداً

۳۵۲- روش سعه صدر با مخالفان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۴۷ - ۱۳

۱۳- خوش گفتاری ، برخورد نیک و سعه صدر با جاهلان ، بدگویان و مخالفان ، شیوه ای نیکو و روشی ابراهیمی است .

قال سل-م علیک سأستغفر لک ربی

بیان عمل و گفتار حضرت ابراهیم(ع) و امر به یادآوری آن، دلالت بر نیکویی آن عمل و روش دارد.

۳۵۳- روش سلامتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۶۲ - ۱۰

۱۰- > شهاب بن عبد ربّه قال : شکوت إلى أبي عبدالله (ع) ما ألقى من الأوجاع والتخم فقال : تغدّ و تعشّ و لاتأکل بینهما

شيئاً فإن فيه فساد البدن أما سمعت الله عزوجل يقول : < لهم رزقهم فيها بكرة و عشياً > ;

شهاب بن عبد ربّه گفت: خدمت امام صادق(ع) از دردها و ترش کردن غذا در معده شکایت کردم، پس حضرت فرمود: صبح و پسین غذا بخور و بین آنها چیزی نخور؛ زیرا خوردن غذا بین این دو وعده، موجب فساد بدن است. نشنیدی که خداوند عزوجل می فرماید: لهم رزقهم فيها بكرة و عشياً.

ص: ۳۳۲

۳۵۴- روش سلوک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۳۵ - ۱۴

۱۴ - فلاح و رستگاری در گرو تقوای پیشگی ، پی جویی شیوه ها و ابزار های سیر و سلوک تا مقام قرب خداوند و پیکار در راه او

اتقوا الله و ابتغوا إليه الوسيله و جهدوا فی سبيله لعلکم تفلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۷ - ۱۷

۱۷ - اسلام ، راهی است تعیین شده از سوی خداوند برای سیر و سلوک بشر .

و اتبعوا سبیلک

مقصود از <سبیلک> (راه خدا)، اسلام و رهنمودهای آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۳۷ - ۳

۳ - قرآن ، راه حرکت انسان به سوی خداوند است .

و من یعش عن ذکر الرحم-ن .. لیصدونهم عن السبیل

با توجه به توضیح برداشت قبل و این که مراد از <ذکر الرحمان> قرآن باشد، مطلب یاد شده به دست می آید.

۳۵۵- روش شرک ستیزی ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۵۸ - ۶

۶ - اقدام ابراهیم (ع) به شکستن بت ها و سالم باقی گذاشتن بت بزرگ ، تدبیری از سوی آن حضرت برای جلب نظر مردم و توجه دادن آنان به بطلان بت پرستی بود .

و تالله لأكيدنّ أصن-مكم .. فجعلهم جذذاً إلاكبيراً لهم لعلمهم إليه يرجعون

<فاء> در <فجعلهم> یا برای ترتیب است و یا برای تعقیب. در هر دو صورت گویای این است که عمل حضرت ابراهیم(ع) مصداق همان حیلہ و تدبیری بود که بر آن سوگند یاد کرده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۶۶ - ۴

۴- حضرت ابراهیم (ع) برای اثبات توحید و بطلان شرک از شیوه آگاه کردن بت پرستان به ناتوانی بت ها و به اعتراف واداشتن آنان بر این حقیقت استفاده کرد .

فس-لوهم إن كانوا ينطقون .. لقد علمت ما هـؤلاء ينطقون . قال أفتعبدون من دون الل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۹۶ - ۴

ص: ۳۳۳

۴- شکستن اَبهت و تقدس بت ها ، در مرحله نخست و سپس گفتوگوی خردبرانگیز ، شیوه مبارزه ابراهیم (ع) با مشرکان و مظاهر شرک

فقال ألا تأكلون . . . فراغ عليهم ضربًا باليمين ... قال أتعبدون ما نتحتون . و اللّ

برداشت یاد شده از آن جا است که ابراهیم(ع) در آغاز مبارزه با شرک و بت پرستی، ابتدا به سراغ بتکده رفته و ضمن به تمسخر گرفتن بت ها، آنها را درهم شکست. سپس با مخاطب قرار دادن مردم، آیین آنان را زیر سؤال برد (أتعبدون ما نتحتون) و به تأمل و اندیشه واداشت.

۳۵۶- روش شرک ستیزی محمد(ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۲۷ - ۸

۸- پیامبر (ص) برای اثبات حقانیت توحید و بطلان شرک ، از روش مدارا و تدریج استفاده می کرد .

قل من يرزقكم .. و إنا أو إياكم لعلى هدى أو في ضل-ل ... لاتسئلون عمّا أجرنا

۳۵۷- روش شرک ستیزی موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۹۷ - ۱۵

۱۵- مبارزه با زمینه های فکری و عینی شرک و نابود کردن آنها ، شیوه موسی (ع) در ستیز با گوساله پرستی بنی اسرائیل

إل-هک الذی .. لنحرّقنه ثمّ لنسفنه

سوزاندن گوساله سامری از چند جهت قابل تأمل است: ۱- از جهت نابود کردن و محو ساختن آن از دیدگان مردم تا مبادا دوباره به آن گرایش یابند. ۲- اثبات <اله> نبودن آن برای ظاهر بینان، با سوزاندن و خرد کردن تندیس زرین گوساله. جهت اول، جهتی عینی و جهت دوم، جهت فکری است.

۳۵۸- روش شناخت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- هود - ۱۱ - ۱۰۹ - ۴

۴- مطالعه در تاریخ اقوام مشرک و توجه به فرجام شوم آنان ، راهی برای پی بردن به بطلان شرک و نبود توان و نیرو در معبود های ساختگی است .

فلاتک فی مریه مما یعبده-ؤلاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۲ - ۸

۸- تعقل و به کارگیری خرد ، از ابزار شناخت و راهی برای تحصیل معرفت است .

ص: ۳۳۴

إن فی ذلک لأی-ت لقوم یعقلون

۳۵۹- روش شناخت موجودات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۴۰ - ۱۱

۱۱- شناخت حقیقت موجودات و شؤون آنها ، تنها از طریق برهان دست یافتنی است .

ما أنزل الله بها من سلط-ن

۳۶۰- روش شناسی در موعظه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۲۵ - ۱۲

۱۲- رعایت روش نیک و مؤثر ، از شرایط وعظ و خطابه

ادع . . . و الموعظه الحسنه

۳۶۱- روش صحیح در عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۹ - ۲۳، ۲۲، ۱۸

۱۸ - به کارگیری روش صحیح و منطقی در کارها و انتخاب اسباب درست برای نیل به مقاصد ، فرمان و توصیه خداوند به

مسلمانان

لیس البر . . . و أتوا البیوت من أبوبها

جمله <و لیس البر . . .> در بازداشتن مسلمانان از سنت جاهلی (ورود به خانه از پشت آن در مراسم حج) کافی بود. بنابراین

جمله <و أتوا البیوت ...> حاکی از یک دستور کلی و شامل است. در این جمله مقاصد و آرمانها، به خانه ها و روشهای

رسیدن به آن مقاصد، به دربهای خانه تشبیه شده است.

۲۲ - موفقیت انسان ها در کارها ، در گرو انجام دادن آنها از طریق و روش صحیح است .

و أتوا البيوت من أبوابها لعلكم تفلحون

برداشت فوق ناظر به این است که: <لعلكم تفلحون> متعلق به <و أتوا البيوت من أبوابها> باشد.

۲۳ - جابر بن یزید گوید: <عن ابی جعفر (ع) فی قوله > ليس البر بأن تأتوا البيوت من ظهورها < الآية . قال : یعنی أن يأتي الأمر من وجهها أي الأمور كان ;

امام باقر(ع) فرمود: مراد از <ليس البر بأن تأتوا البيوت من ظهورها ..> این است که باید انسان کار را از راهش وارد شود، هر کاری می خواهد باشد.<

ص: ۳۳۵

۳۶۲- روش عبودیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۲۸ - ۴

۴ - تسلیم خدا بودن ، راه و روش بندگی کردن اوست .

ربنا واجعلنا مسلمین لك و من ذریتنا أمة مسلمة لك

۳۶۳- روش عتق برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۳ - ۱۲،۱۶

۱۲ - صلاحیت برای آزادی ، شرط لزوم تنظیم سند آزادی با بردگان از سوی مالکان آنان

الذین یتبعون الکتب مّمّا ملکتم فکاتبوهم إن علمتم فیهم خیرًا

۱۶ - قرارداد بردگان با مالکانشان جهت بازخرید خویش ، یکی از راه های آزادی آنان است .

الذین یتبعون الکتب مّمّا ملکتم فکاتبوهم

۳۶۴- روش عمل به تکلیف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۹۴ - ۱۶

۱۶ - لزوم پرهیز از جمود و یک سونگری ، در عمل به وظایف

ما منعک .. إني خشیت أن تقول فرقت بین بنی اسرائیل

۳۶۵- روش غلط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۲۳ - ۱۲

۱۲ - اقتدا به آثار پیشینیان در زمینه مسائل اعتقادی ، شیوه ای غلط و ناکارآمد

و کذلک ما أرسلنا .. و إنا علی ءاث-رهم مقتدون

۳۶۶- روش فهم حقایق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۱ - ۷

۷ - پرسش و جستجو از حقیقت ، راهی برای درک آن است .

ص: ۳۳۶

بکم . . . فهم لا یعقلون

۳۶۷- روش فهم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۱۰۹ - ۱۹

۱۹- ضرورت به کارگیری اندیشه برای فهم معارف دینی

و ما أرسلنا من قبلك إلا رجالاً .. أفلاتعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۹۷ - ۴

۴ - لزوم مراجعه به عالمان دینی ، برای فهم صحیح حقایق شریعت

أولم یکن لهم ءایه أن یعلمه علم-ؤا بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۱۶ - ۱۳

۱۳ - استفاده از امور محسوس ، برای تفهیم معارف ظریف و غامض ، از شیوه های هدایتی قرآن کریم است .

إن تک مثقال حبه من خردل فتکن فی صخره . . . یأت بها الله

۳۶۸- روش فهم کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۷۸ - ۹

۹ - حدس و گمان در شناخت محتوای کتاب های آسمانی ، طریقی است نادرست و بی اعتبار .

لا یعلمون الکتب إلا امانی و إن هم إلا یظنون

۳۶۹- روش قانونگذاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۸۵ - ۸

۸ - ضرورت تدوین و تنظیم قوانینی در جهت سهیم کردن واسطه های کار های نیک و بد - علاوه بر مباشران - در نتایج و پیامد های آن اعمال

من یشفع شفاعه حسنه .. و من یشفع شفاعه سیئه یکن له کفل منها

ص: ۳۳۷

۳۷۰- روش قضاوت مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - قمر - ۵۴ - ۴۴ - ۳

۳- داوری مشرکان صدراسلام ، سطحی و براساس ملاک های مادی و غفلت آنان از معادلات فرا مادی بود .

أم يقولون نحن جميع منتصر

اتکای مشرکان بر جمیعت خویش، نشانه سطحی نگری آنان در محاسبات است.

۳۷۱- روش کشف حقایق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۳۳ - ۵

۵- تعالیم دین و قرآن ، حاوی بهترین راه کشف حقیقت و تفسیر درست جریان حق و باطل

إلا جئن-ك بالحقّ و أحسن تفسیرًا

۳۷۲- روش کشف صداقت هدهد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۲۸ - ۶

۶- تدبیر سلیمان در کشف صدق و کذب ادعای هدهد از طریق به کارگیری خود وی

قال سننظر أصدقت .. اذهب بکت-بی-ه-ذا

۳۷۳- روش کظم غضب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- اعراف - ۷ - ۱۵۰ - ۱۵

۱۵- تحریک عواطف ، از روش های مؤثر در فرونشاندن غضب *

رجع موسى إلى قومه غضبين .. قال ابن أم

۳۷۴- روش کنترل اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۶ - ۳

۳ - برخی از مؤمنان به سبب مخالفتشان با حرکت به سوی جنگ بدر ، مورد سرزنش و توبیخ خداوند قرار گرفتند .

يجدلونك في الحق بعد ما تبين

ص: ۳۳۸

۳۷۵- روش کیفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۱۵ - ۸

۸ - زندانی کردن ، از راه های مجازات بزهکاران

و الّتی یأتین الفاحشه .. فامسکوهنّ فی البیوت

۳۷۶- روش کیفر ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۴۰ - ۳

۳ - انتقام جویی ، کینه توزی و تجاوز از حد در مسیر مجازات ستمگر ، ممنوع و نامشروع است .

و جزؤا سیئه سیئه مثلها

۳۷۷- روش کیفر کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۵۰ - ۲۵

۲۵ - تفهیم اتهام و تبیین جرایم کافران برای ایشان ، قبل از اعمال مجازات درباره آنان

فلننبئنّ الذین کفروا بما عملوا و لنذیقنهم من عذاب غلیظ

از این که خداوند، مجازات کافران را پس از اطلاع آنان نسبت به گناهان شان ذکر فرموده، مطلب بالا قابل برداشت است.

۳۷۸- روش کیفرهای فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - فجر - ۸۹ - ۱۰ - ۶،۹

۶ - میخکوب کردن به زمین هنگام مجازات ، شیوه فرعون در سرکوب مخالفان

ممکن است فرعون از آن جهت به <ذی الأوتاد> توصیف شده باشد که مخالفان خود را، به چهار میخ می کشید و شکنجه می داد.

۹ - < عن أبان الأحمر قال : سألت أبا عبد الله (ع) عن قول الله عزّوجلّ < و فرعون ذی الأوتاد > لأیّ شیء سمی ذالاًوتاد ؟ قال : لأنه كان إذا عدّب رجلاً بسطه على الأرض على وجهه و مدّ يديه و رجليه فأوتدها بأربعة أوتاد فى الأرض و ربّما بسطه على خشب منبسط فوّتد رجليه و يديه بأربعة أوتاد ثم تركه على حاله حتّى يموت فسمّاه الله عزّوجلّ < فرعون ذی الأوتاد >

لذلك ;

از ابان احمر روایت شده که گفت: از امام صادق(ع) درباره این سخن خداوند عزوجل <و فرعون ذی الأوتاد> پرسیدم: برای چه چیز ذی الأوتاد نامیده شد؟ فرمود: برای این که وقتی مردی را شکنجه می داد، او را بر صورت بر زمین می خواباند و دست ها و پاهایش را می کشید و با چهار میخ در زمین می کوبید و چه بسا او را روی چوب پهنی می خواباند و چهار دست و پای او را با چهار میخ می کوبید آن گاه او را به همان حال رها می کرد تا بمیرد. پس خداوند عزوجل از این جهت او را فرعون ذی الأوتاد نامید.

۳۷۹- روش گفتگو با پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۴۵ - ۱۰

۱۰- لزوم رعایت ادب و ملاحظت در گفتار با پدر ، اگر چه مشرک باشد . *

ی-أبت . . . ی-أبت إني أخاف أن يمسك

۳۸۰- روش گفتگوی خدا با انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۵۱ - ۵

۵ - پیامبران و مرتبطان با علم وحی ، کلام الهی را بدون رؤیت خداوند دریافت می کنند .

و ما كان لبشر أن يكلمه الله إلا وحياً

۳۸۱- روش گفتگوی خدا با انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۵۱ - ۷، ۶، ۴، ۳، ۲، ۱

۱ - گفتوگوی خداوند با بشر ، تنها از طریق وحی ، یا از ورای حجاب و یا از طریق پیک صورت می گیرد .

و ما كان لبشر أن يكلمه الله إلا وحياً . . . أو يرسل رسولاً

۲ - الهامات درونی ، تنها راه سخن گفتن مستقیم و بلاواسطه خدا با انسان است .

و ما كان لبشر أن يكلمه الله إلا وحياً

با توجه به انحصار سخن گفتن خدا با انسان در سه قسم مطرح شده در آیه شریفه و نیز با توجه به معنای <وحی> - که به قرینه دو قسم بعدی اشاره به الهامات درونی دارد - مطلب بالا استفاده می شود.

۳- وحی ، عالی ترین شکل ارتباط خدا با انسان است . *

و ما كان لبشر أن يكلمه الله إلا وحياً

برداشت یاد شده بدان احتمال است که تعدد مراتب سه گانه، به ترتیب اولویت و تقدم باشد.

۴- به سخن آوردن پدیده های جهان طبیعت ، یکی از راه های سخن گفتن خداوند با انسان است .

ص: ۳۴۰

أو من وراى حجاب

برداشت یاد شده بر این پایه است که مفسران، <حجاب> را در <من وراء حجاب> به معنای پدیده های طبیعی تفسیر کرده اند.

۶- نزول فرشته بر پیامبران ، یکی از راه های گفتوگوى خداوند با انسان است .

أو يرسل رسولاً فيوحى بإذنه ما يشاء

۷- بعثت رسولان و پیامبران ، یکی از راه های گفتوگوى خداوند با انسان ها

أو يرسل رسولاً

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که فرستادن رسول غیر از وساطت فرشتگان در ابلاغ وحی بوده و <فیوحى> نظر به ابلاغ وحی داشته باشد.

۳۸۲- روش گفتگوی ملائکه با انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۵۱ - ۸

۸- <وحى> ، شیوه سخن گفتن فرشتگان با پیامبران ، برای رساندن پیام خداوند

أو يرسل رسولاً فيوحى

۳۸۳- روش گمراهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنكبوت - ۲۹ - ۱۲ - ۱۰

۱۰- فریب دادن با تمسک به دروغ و پذیرش مسؤلیت خطا ، از راه های ایجاد انحراف دینی است .

و قال الذين كفروا للذين ءامنوا اتبعوا سبيلنا و لنحمل خطى-ى-كم . . . إنهم لك-ذبون

۳۸۴- روش مبارزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ضرورت کنترل احساسات در برخورد با دشمنان تا فراهم شدن شرایط لازم

فاعفوا و اصفحوا حتی یأتی اللّٰه بأمره

۲۰ - نادیده گرفتن توطئه دشمنان و گذشت کردن از آزار های ایشان ، مرحله ی تاکتیکی در مبارزه با آنان است .

فاعفوا و اصفحوا حتی یأتی اللّٰه بأمره

۲۱ - لزوم برخورد مرحله به مرحله با دشمنان توطئه گر

فاعفوا و اصفحوا حتی یأتی اللّٰه بأمره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۱۲ - ۵

۵ - اعلام شکست قریب الوقوع کافران ، از روش های قرآن برای تضعیف روحیه دشمن

قل للذین کفروا ستغلبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۱۳ - ۹

۹ - بهره گیری از عملیات فریب نیرویی ، عاملی مؤثر در پیروزی

یرونهم مثلهم رأی العین

برآورد نادرست مشرکان از نیروهای مسلمانان، موجب شکست آنها در جنگ بدر شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۰۲ - ۱۱

۱۱ - لزوم بستن راه بهره برداری دشمن از فرصت ها ، با هوشیاری و احتیاط بیشتر

و لیأخذوا اسلحتهم . . . و لیأخذوا حذرهم و اسلحتهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۲۳ - ۱۸

۱۸ - اهل ایمان ، وظیفه دار شناسایی ، طراحی و به کارگیری شیوه های مناسب برای دستیابی به پیروزی بر دشمنان

ادخلوا علیهم الباب فاذا دخلتموه فانکم غلبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ممتحنه - ۶۰ - ۵ - ۱۳

۱۳ - لزوم توأم بودن مبارزه (برائت از کافران معاند) ، با دعا و استغفار به درگاه خداوند

إذ قالوا لقومهم إنا برءؤا.. ربنا عليك توكلنا... ربنا لاتجعلنا

۳۸۵- روش مبارزه ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۶۴ - ۶

۶- ابراهیم (ع) برای مبارزه با بت پرستی و اثبات توحید ، از هنر نمایش استفاده کرد .

فجعلهم جذذاً إلاکبیراً لهم .. قال بل فعله کبیرهم ه-ذا فس-لوهم ... فقالوا إنک

۳۸۶- روش مبارزه با آفات کشاورزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۴۲

۸- یوسف - ۱۲ - ۴۷ - ۹

۹- غلات با نگهداری در خوشه ها و غلاف های آن ، مصونیت بیشتری را در مقابل آفات خواهند یافت .

فما حصدتم فذروه فی سنبله

۳۸۷- روش مبارزه با اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۹۳ - ۹

۹ - ادعای عدم نزول وحی، به دروغ مدعی نبوت شدن و ادعای آوردن مانند برای قرآن، از روشهای مخالفان برای مبارزه با اسلام و پیامبر(ص) بود.

ما أنزل الله علی بشر .. افتری علی الله کذبا أو قال أوحی إلیّ ... سأُنزل مثل ما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۵۲ - ۴

۴ - توبیخ و سرزنش به جهت اعتقادات دینی ، از روش های کافران در مبارزه با اسلام

يقول أءنّک لمن المصدّقین

فعل مضارع <يقول> - که بر استمرار دلالت دارد - گویای این حقیقت است که توبیخ و سرزنش کردن، کار همیشگی کافران در برخورد با مؤمنان است.

۳۸۸- روش مبارزه با انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۳۰ - ۳

۳ - تمسخر و استهزا ، از روش های مبارزاتی و حربه های تبلیغی کافران علیه رسولان الهی بود .

ی-حسره علی العباد ما یأتیهم من رسول إلاّ کانوا به یستهزءون

۳۸۹- روش مبارزه با انحراف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۶۰ - ۱۰

۱۰ - ضرورت ارائه روش های صحیح ، قبل از نقد و بازسازی از روش های انحرافی

فان تنازعتم فی شیء فردّوه الی الله و الرّسول . . . یریدون ان یتحاكموا الی الطّاغ

ص: ۳۴۳

۳۹۰- روش مبارزه با انحراف جنسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۷۱ - ۶

۶- مبارزه با انحرافات جنسی و راه های نامشروع ارضای غرایز ، باید توأم با ارائه راه حل عملی و مشروع و فراهم آوردن زمینه های ارضای طبیعی غرایز باشد .

قال هـ-ؤلاء بناتی إن كنتم فـعلین

۳۹۱- روش مبارزه با باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۸۱ - ۴۸

۴- معرفی حق و ارائه ارزش های واقعی ، راه مبارزه با ضد ارزش ها و جریان های باطل

و قل جاء الحقّ و زهق البـطل

از تقدم <جاء الحق> می توان استفاده کرد که باطل در پرتو ظهور حق، رنگ می بازد و در صورتی که راه صحیح و حق ارائه نگردد، باطل همچنان میدان دار خواهد بود.

۸- تبلیغ و اعلان ناپایداری و شکست پذیری جریان باطل ، روشی برای بازداشتن مردم از روی کرد به باطل و تلاشی جهت مبارزه با آن

و قل جاء الحقّ و زهق البـطل إن البـطل كان زهوقاً

تعلیل شکست قطعی باطل، به اینکه ماهیت باطل شکست پذیر است، می تواند به منظور نکته یاد شده باشد.

۳۹۲- روش مبارزه با جهل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۲۶ - ۱۹

۱۹- ایجاد مصونیت و مقاومت روحی در مؤمنان ، شایسته ترین شیوه برای مقابله با هجوم کفر و جهل *

فی قلوبهم الحمیه .. و أَلزَمَهُم کَلِمَةَ التَّقْوَى وَ کَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَ أَهْلِهَا

خداوند، در قبال خشم و تعصب جاهلی مشرکان، در مؤمنان روح آرامش و مقاومت را تقویت کرده است. از این مطلب استفاده می شود که در تعارض قوای کفر و ایمان، شایسته ترین و ممکن ترین راه، ایجاد مصونیت و مقاومت در جبهه مؤمنان است.

۳۹۳- روش مبارزه با دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۱۱ - ۱۲

۱۲ - ایجاد امید در دل جامعه و بی تأثیر جلوه دادن تبلیغات بدخواهان و ضعیف نشان دادن آنان ، شیوه ای مؤثر در جنگ روانی

ص: ۳۴۴

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ .. لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَكُمْ بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ

برداشت فوق از آنجاست که آیه شریفه درصدد افشاگری و خنثی سازی توطئه دشمنان و بدخواهان و نیز دلداری به مؤمنان است.

۳۹۴- روش مبارزه با دنیاطلبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۳ - ۱۴

۱۴- اخطار و هشدار به سرنوشت شوم کافران دنیاطلب ، روشی برای بازداشتن از کفر و دنیاطلبی

ربما يوَدّ الذين كفروا .. ذرهم يأكلوا و ... فسوف يعلمون

۳۹۵- روش مبارزه با دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۶ - ۴

۴- داستان های خرافی و سرگرمی های واهی ، ابزار کافران برای مبارزه با دین بود .

و من الناس من يشتري لهو الحديث ليضلّ عن سبيل الله

۳۹۶- روش مبارزه با رسوم باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۸۸ - ۶

۶- محدود کردن آزادی انسان ها و فروپاشاندن عقاید و رسوم آنان ، باید متکی به دلیل و برهانی روشن باشد .

أصلوتك تأمرک .. قال ی-قوم أریتم إن كنت علی بیّنه من ربی

۳۹۷- روش مبارزه با شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۷۸ - ۲

۲- ابراهیم(ع) در مقام مجادله و برای ابطال عقاید شرک آمیز قوم خویش تظاهر به خورشیدپرستی کرد.

فلما رءا الشمس بازغه قال هذا ربى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۲۵ - ۵

ص: ۳۴۵

۵- تبلیغ دین و دفاع صریح و قاطعانه از مواضع عقیدتی خود در محیط خفقان آور و پرخطر کفر و شرک، باید پس از طی مراحل چون دفاع غیرمستقیم و برخورد دلسوزانه با مخالفان و... انجام گیرد.

قال ی قوم اتبعوا المرسلین .. و مالی لا اُعبد الذی فطرنی ... ء اتخذ من دونه ءال

برداشت یاد شده از آن جا است که جمله <إِنِّیْ آمَنْتُ بِرَبِّکُمْ..> - که آخرین کلام مؤمن انطاکیه با مردم است - در مقام نتیجه گیری و بیان هدف نهایی او از مجموعه سخنانی است که در ضمن پنج آیه پیش بیان شده است. بدین صورت که او در ابتدا سخن خود را با لحنی خیرخواهانه و نرم آغاز کرد و در پایان با زبان صریح و قاطعانه، مواضع عقیدتی خود را اظهار داشت.

۳۹۸- روش مبارزه با ضد ارزش ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۸۱ - ۴

۴- معرفی حق و ارائه ارزش های واقعی، راه مبارزه با ضد ارزش ها و جریان های باطل

و قل جاء الحقّ و زهق الباطل

از تقدم <جاء الحق> می توان استفاده کرد که باطل در پرتو ظهور حق، رنگ می بازد و در صورتی که راه صحیح و حق ارائه نگردد، باطل همچنان میدان دار خواهد بود.

۳۹۹- روش مبارزه با طغیانگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۲۴ - ۴

۴- فراهم سازی مقدمات لازم در مواجهه با طغیان گران حاکم، امری ضروری است.

ءایه اُخری .. اذهب إلی فرعون إنّه طغی

۴۰۰- روش مبارزه با ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۴۸ - ۸

۸- تبلیغ و بدگویی آشکار، از روش های مجاز برای مبارزه علیه ظلم و ظالم است.

لايحب الله الجهر بالسوء من القول إلا من ظلم

۴۰۱- روش مبارزه با ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۴۶

۲ - لزوم متوجه ساختن پیکان مبارزه به سمت کانون های اصلی فساد و ستم در جامعه .

أَنْتَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ .. فَأْتِيا فرعون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که موسی و هارون(ع) در مرحله نخست، موظف شدند برای مبارزه با ستم، به سراغ فرعون بروند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - دخان - ۴۴ - ۲۰ - ۴

۴- انسان بی اتکا به پروردگار ، ناتوان از مبارزه با ظلم و کفر

و إني عذت برّبي وربكم

موسی(ع) با این که در سیر دعوت به توحید و رهایی بندگان برای رفع استعمار و ترویج توحید، از <سلطان مبین > برخوردار بود، با این حال خویش را در برابر هجوم دشمنان نیازمند به حمایت و امداد پروردگار می دید.

۴۰۲- روش مبارزه با عصیانگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۲۷ - ۳

۳ - کلام ، ابزار پیامبران برای مبارزه با منحرفان و سرکشان بوده است .

واحلل عقده من لساني

۴۰۳- روش مبارزه با عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۸۸ - ۶

۶- محدود کردن آزادی انسان ها و فروپاشاندن عقاید و رسوم آنان ، باید متکی به دلیل و برهانی روشن باشد .

أصلوتك تأمرک .. قال ی-قوم أریتم إن كنت علی بیّنه من ربی

۵ - شکستن اِبهت و تقدس عقاید باطل و خرافی ، نخستین گام در مبارزه با آن عقاید

فقال ألا تأكلون . . . فراغ عليهم ضربًا باليمين ... و الله خلقكم و ما تعملون

۶ - لزوم همراه کردن منطق و دلیل ، با مبارزه عملی برای نابودی عقاید باطل و خرافی

فراغ عليهم ضربًا باليمين . . . قال أتعدون

برداشت یاد شده به دلیل این نکته است که ابراهیم(ع) به دو نوع مبارزه علیه شرک دست زد: ۱- شکستن بت ها، ۲- گفتوگوی خردبرانگیز با مشرکان درباره آیین شرک.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۱۵۷ - ۷

۷- زیر سؤال بردن عقاید باطل و ضد منطق ، روش قرآن و پیامبر (ص) در مبارزه با آنها

فاستفتهم أَلرَّبِّكَ الْبَنَاتِ وَ لَهُمُ الْبَنُونَ .. أَمْ لَكُمْ سُلْطَنٌ مِّبَيْنَ . فَأَتُوا بَكْت-بِكَمْ إِنْ كُنْ

۴۰۴- روش مبارزه با غیر مسلمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- توبه - ۹ - ۵ - ۱۱

۱۱- بهره گیری از تمام شیوه های ممکن (کشتن ، اسیر کردن ، محاصره نمودن و کمین زدن) به منظور وادار کردن جوامع غیر مسلمان به پذیرش آیین اسلام ، در پی اتمام حجت و دادن فرصت کافی به آنان ، بلامانع است .

فَإِذَا انْسَلَخَ الْأَشْهُرَ الْحَرَامَ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ .. فَإِنْ تَابُوا ... فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ

۴۰۵- روش مبارزه با فساد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳- نساء - ۴ - ۳۲ - ۷

۷- مبارزه با علل و زمینه های گناه ، از روش های قرآن در مبارزه با مفسد

لَا تَاكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ .. وَ لَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللَّهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳- نساء - ۴ - ۳۴ - ۲۸،۳۱

۲۸- ضرورت به کارگیری روش ها و تدبیر های لازم برای پیشگیری از مفسد و گناه ، قبل از تحقق آن

وَالَّتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ

اگر چه آیه در مورد نشوز زنان است، ولی می توان از آن استنباط کرد که اهل ایمان باید قبل از وقوع مفسد، چاره اندیشی کنند.

۳۱ - پند و اندرز ، بی اعتنایی و تنبیه بدنی ، از روش های اصلاح رفتار های ناهنجار

و الّتی تخافون نشوزهنّ فعظوهنّ و اهجروهنّ فی المضاجع و اضربوهنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۶ - ۲،۳

۲ - لزوم متوجه ساختن پیکان مبارزه به سمت کانون های اصلی فساد و ستم در جامعه .

أن ائت القوم الظالمین .. فأتیا فرعون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که موسی و هارون(ع) در مرحله نخست، موظف شدند برای مبارزه با ستم، به سراغ فرعون بروند.

۳ - مبارزه با عوامل فرعی ، با وجود ریشه های فساد ، کاری بی ثمر است .

ص: ۳۴۸

أنت القوم الظالمين .. فأتيا فرعون

از آن جایی که نخستین وظیفه موسی(ع) ریشه کن ساختن ظلم از تمامی جامعه بود، اکنون در مرحله عمل موظف شد که به سراغ فرعون (یعنی ریشه فساد) برود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۴۶ - ۳

۳ - جهت گیری مبارزه با گمراهی و فساد ، نخست باید متوجه کانون های اصلی آن باشد .

و لقد أرسلنا موسی ب-ای-تنا إلی فرعون و ملایه

از این که موسی(ع)، فرعون و درباریان وی را مخاطب اولیه خویش قرار داد، مطلب بالا استفاده می شود.

۴۰۶- روش مبارزه با قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۵ - ۶

۶- مشرکان ، در مقابله با قرآن و اعلان موضع روشن در برابر آن ، سرگردان و ناتوان بودند .

بل قالوا أضغـث أحل-م بل .. بل هو شاعر

<بل> در آیه شریفه، برای اضراب انتقالی است. این حرف در مواردی به کار می رود که گوینده در صدد بیان نکته ای دیگر بوده و از نکته اول صرف نظر کرده باشد. تکرار این حرف در یک کلام نشان دهنده اضطراب، تردید و دو دلی گوینده و یا ناتوانی وی در تصمیم گیری است.

۴۰۷- روش مبارزه با کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۱۱ - ۱۳

۱۳- اتکا و توکل بر خداوند از رهنمود های انبیا برای تقویت جبهه مؤمنان در مقابل ستیزه جویی کافران

و علی الله فلیتوکل المؤمنون

اینکه رسولان الهی پس از پاسخ گویی به شبهات مخالفان، اعلام می کنند که مؤمنان باید بر خداوند اتکا داشته باشند، در واقع رهنمودی است از سوی آنان که در برابر مخالفان و دشمنان باید به خدا متکی بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۳۰ - ۱۰

۱۰ - تسبیح و حمد مداوم پروردگار، از راه های مقابله مؤمنان با تبلیغات کافران علیه خدا و دین

فاصبر علی ما یقولون و سبح

ص: ۳۴۹

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۳ - ۱۴

۱۴- اخطار و هشدار به سرنوشت شوم کافران دنیاطلب، روشی برای بازداشتن از کفر و دنیاطلبی

ربما یوّد الذین کفروا .. ذرهم یا کلوا و ... فسوف یعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۲۵ - ۵

۵- تبلیغ دین و دفاع صریح و قاطعانه از مواضع عقیدتی خود در محیط خفقان آور و پرخطر کفر و شرک، باید پس از طی مراحل چون دفاع غیرمستقیم و برخورد دلسوزانه با مخالفان و ... انجام گیرد.

قال ی قوم اتبعوا المرسلین .. و مالی لا أعبد الذی فطرنی ... ءأتخذ من دونه ءال

برداشت یاد شده از آن جا است که جمله <إِنِّی آمَنْتُ بِرَبِّکُمْ..> - که آخرین کلام مؤمن انطاکیه با مردم است - در مقام نتیجه گیری و بیان هدف نهایی او از مجموعه سخنانی است که در ضمن پنج آیه پیش بیان شده است. بدین صورت که او در ابتدا سخن خود را با لحنی خیرخواهانه و نرم آغاز کرد و در پایان با زبان صریح و قاطعانه، مواضع عقیدتی خود را اظهار داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - دخان - ۴۴ - ۲۰ - ۴

۴- انسان بی اتکا به پروردگار، ناتوان از مبارزه با ظلم و کفر

و إِنِّی عَزْتُ بِرَبِّی وَ رَبِّکُمْ

موسی(ع) با این که در سیر دعوت به توحید و رهایی بندگان برای رفع استثمار و ترویج توحید، از <سلطان مبین> برخوردار بود، با این حال خویش را در برابر هجوم دشمنان نیازمند به حمایت و امداد پروردگار می دید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - دخان - ۴۴ - ۲۳ - ۴

۴- لزوم توجه مؤمنان به ابعاد حفاظتی در مبارزه خویش علیه کفر

فأسر... لیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۲۶ - ۱۹

۱۹- ایجاد مصونیت و مقاومت روحی در مؤمنان ، شایسته ترین شیوه برای مقابله با هجوم کفر و جهل *

فی قلوبهم الحمیه .. و ألزمهم کلمه التقوی و کانوا أحقّ بها و أهلها

خداوند، در قبال خشم و تعصب جاهلی مشرکان، در مؤمنان روح آرامش و مقاومت را تقویت کرده است. از این مطلب استفاده می شود که در تعارض قوای کفر و ایمان، شایسته ترین و ممکن ترین راه، ایجاد مصونیت و مقاومت در جبهه مؤمنان است.

ص: ۳۵۰

۴۰۹- روش مبارزه با گمراهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۲۷ - ۳

۳ - کلام ، ابزار پیامبران برای مبارزه با منحرفان و سرکشان بوده است .

واحلل عقده من لسانی

۴۱۰- روش مبارزه با گمراهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۴۶ - ۳

۳ - جهت گیری مبارزه با گمراهی و فساد ، نخست باید متوجه کانون های اصلی آن باشد .

و لقد أرسلنا موسیٰ ب-ای-تنا إلی فرعون و ملایه

از این که موسی (ع)، فرعون و درباریان وی را مخاطب اولیه خویش قرار داد، مطلب بالا استفاده می شود.

۴۱۱- روش مبارزه با گناه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۳۴ - ۲۸

۲۸ - ضرورت به کارگیری روش ها و تدبیر های لازم برای پیشگیری از مفساد و گناه ، قبل از تحقق آن

و الّتی تخافون نشوزهنّ

اگر چه آیه در مورد نشوز زنان است، ولی می توان از آن استنباط کرد که اهل ایمان باید قبل از وقوع مفساد، چاره اندیشی کنند.

۴۱۲- روش مبارزه با محمد(ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - تکویر - ۸۱ - ۲۲ - ۷

۷- جنون آمیز خواندن رفتار و گفتار پیامبر (ص)، از شیوه های مبارزه مخالفان با آن حضرت در صدر اسلام

و ما صاحبکم بمجنون

۴۱۳- روش مبارزه با مسکرات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۶۷ - ۶

ص: ۳۵۱

۶- مبارزه با مسکرات در اسلام ، به صورت تدریجی و گام به گام بود .

و من ثمرت النخيل و الأعن ب تتخذون منه سكرًا و رزقًا حسنًا

با توجه به اینکه این سوره مکی است و هنوز مسکرات حرام نشده بود، مقابله قرار دادن مسکرات با روزی پسندیده، گامی نخست در راه مبارزه با مسکرات تلقی می شود.

۴۱۴- روش مبارزه با موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۶۲ - ۷

۷- فرعونیان ، با اتفاق نظر بر لزوم مقابله با موسی (ع) ، در باره روش آن اختلاف نظر داشتند . *

فتن-زعوا أمرهم .. و أسروا

از فعل <أسروا> استفاده می شود که طرفین نزاع، خواهان مخفی ماندن گفتوگوهای خود بودند و آنچه رسماً به مردم اعلام شد - چنانچه مطالب آیه بعد گفته فرعونیان به مردم باشد - گفته مشترک آنان بوده که به منظور مقابله با موسی(ع) و خنثی سازی فعالیت او، القا شده بود. کلمه <أمرهم> - که نزاع را در مورد امور فرعونیان قرار داده - تأییدی بر این نکته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۷۱ - ۲۲

۲۲- شکنجه ، کشتار ، تهدید و ارباب ، از آخرین حربه های فرعون برای جلوگیری از نهضت موسی (ع) و بقای حکومت خویش

فَلأَقْطَعَنَّ .. لأَصْلَبَنَّكُمْ ... و لتعلمَنَّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۳۵ - ۴،۶،۸

۴- دروغ و تزویر ، دو حربه فرعون علیه موسی (ع)

قال .. إنَّه - ذاللس - حر علیم . یرید أن یخرجکم من أرضکم بسحره

تعبیر <یرید أن یخرجکم ..> دروغی آشکار است ، چه این که موسی(ع) خواهان خارج ساختن بنی اسرائیل از مصر بود و نه

قبطیان. و از سوی دیگر در مجموع کلام وی تزویر و فریبکاری نهفته است چه در گفتن <أرضکم> (سرزمین شما) و چه در تعبیر <بسحره> (با جادویش)

۶- مشاوره فرعون با اطرافیان خویش و نظر خواهی از آنان برای مبارزه با موسی (ع)

فماذا تأمرون

<أمر> (مصدر <تأمرون>) به معنای فرمان دادن است. مقصود از آن در این جا فرمان مشورتی است. بنابراین <چه فرمان می دهید؟> یعنی، رأیتان چیست.

۸- فرعون، از چاره اندیشی و پیدا کردن راه مبارزه با موسی (ع) - به تنهایی - احساس ناتوانی می کرد.

یرید أن یخرجکم من أرضکم بسحره فماذا تأمرون

مشورت و نظر خواهی فرعون از دیگران - در عین ادعای خدایی - بیانگر ناتوانی او در مبارزه با موسی (ع) می باشد.

ص: ۳۵۲

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۳۶ - ۴،۵

۴ - صلاح‌دید مشاوران فرعون ، مبارزه با موسی به شیوه ای همسان شیوه خود وی بود و نه زندان و قتل .

قالوا أرجه و أخاه و ابعث فی المدائن ح-شرین

برداشت یاد شده از آن جا است که منطق فرعون <لأجعلنك من المسجونين > بود؛ ولی مشاوران وی با دیدن معجزات موسی این راه را نپسندیدند؛ بلکه در پیش گرفتن راهی منطقی تر و ظاهراً همسان راه موسی را ترجیح دادند.

۵ - تدبیر مشاوران فرعون ، مبنی بر اعزام اشخاصی به تمام شهرها و گردآوری نیروی لازم جهت مبارزه با موسی (ع) و برادرش

قالوا .. و ابعث فی المدائن ح-شرین

<المدائن > جمع محلّی به <ال > و مفید عموم است؛ یعنی، همه شهرها.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۳۷ - ۱

۱ - گردآوری تمامی ساحران کارآزموده و ماهر برای مقابله با معجزات موسی ، طرح مشاوران فرعون بود .

و ابعث فی المدائن ح-شرین . یا توک بکلّ سحر علیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۳۹ - ۳

۳ - نیاز فرعونیان به جلب افکار عمومی ، در مبارزه با موسی (ع) و در جهت حفظ منافع خویش

و قیل للناس هل أنتم مجتمعون

۴۱۵- روش مبارزه با هارون(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۳۶ - ۵

۵- تدبیر مشاوران فرعون، مبنی بر اعزام اشخاصی به تمام شهرها و گردآوری نیروی لازم جهت مبارزه با موسی (ع) و برادرش

قالوا .. و ابعث فی المدائن ح-شرین

<المدائن> جمع محلّی به <ال> و مفید عموم است، یعنی، همه شهرها.

۴۱۶- روش مبارزه باگوساله پرستی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۹۷ - ۱۵، ۱۴

۱۴ - تراشیدن و تبدیل گوساله سامری به براده ها و خرده فلزهایی بی مصرف و پراکنده ساختن آن در آب دریا، برنامه موسی (ع) در ریشه کن ساختن انحراف گوساله پرستی بنی اسرائیل

ص: ۳۵۳

از معانی ذکر شده برای <حرق> و <تحریق>، سوهان کاری کردن و ساییدن است و <تحریق> بر متوالی بودن و شدت بیشتر آن دلالت دارد (لسان العرب). برداشت یاد شده بر مبنای این معنا استفاده شده است.

۱۵ - مبارزه با زمینه های فکری و عینی شرک و نابود کردن آنها، شیوه موسی (ع) در ستیز با گوساله پرستی بنی اسرائیل

إل-هک الذی .. لنحرّفنه ثمّ لنسفنه

سوزاندن گوساله سامری از چند جهت قابل تأمل است: ۱- از جهت نابود کردن و محو ساختن آن از دیدگان مردم تا مبادا دوباره به آن گرایش یابند. ۲- اثبات <اله> نبودن آن برای ظاهر بینان، با سوزاندن و خرد کردن تندیس زرین گوساله. جهت اول، جهتی عینی و جهت دوم، جهت فکری است.

۴۱۷- روش مبارزه دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۸۶ - ۵

۵ - تهدید اهل ایمان و ساختن چهره ای ناپسند از راه خدا، از روش های دشمنان دین برای مبارزه با پیامبران و ادیان الهی و تصدوّن عن سبیل الله من ءامن به و تبغونها عوجاً

۴۱۸- روش مبارزه دشمنان عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - صف - ۶۱ - ۶ - ۱۱

۱۱ - اتهام سحر و ساحری، از حربه های تبلیغاتی دشمنان عیسی (ع) علیه آن حضرت

فلما جاءهم بالبیت قالوا ه-ذا سحر مبین

۴۱۹- روش مبارزه رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۸ - ۱۳

۱۳ - سران کفر و شرک ، برای جلوگیری از نفوذ پیامبر (ص) و گسترش اسلام ، از شیوه های گوناگون تبلیغی و سیاسی و از راهبرد های متنوع و ممکن استفاده می کردند .

و قالوا أس-طیرالأولین . . مالِ ه-ذا الرسول يأكل الطعام ... إن تتبعون إلا رجل

تهمت دروغ پردازی و سحرزدگی به پیامبر(ص) و ایراد و خرده گیری از ایشان، حاکی از گوناگونی شیوه ها و راه های مبارزه کافران با پیامبر و قرآن است. گفتنی است تعبیر <ضربوا لك الأمثال؛ برای تو مثل ها زده و توصیف ها کرده اند> در آیه بعد، مؤید همین برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۵۴

۷- سلب آزادی از مردم و ایجاد مانع بر سر راه آگاهی آنان از حقایق الهی ، از شیوه های مبارزه سران کفر و شرک با پیامبر اسلام (ص)

وانطلق الملائمهم أن امشوا و اصبروا علی ءالہتکم

پراکنده کردن توده های مردم از اطراف پیامبر(ص) و توصیه به پایداری بر عقیده خود از سوی سران کفر، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

۴۲۰- روش مبارزه رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۸ - ۱۳

۱۳ - سران کفر و شرک ، برای جلوگیری از نفوذ پیامبر (ص) و گسترش اسلام ، از شیوه های گوناگون تبلیغی و سیاسی و از راهبرد های متنوع و ممکن استفاده می کردند .

وقالوا أس-طیرالأولین . . مالہ-ذا الرسول يأکل الطعام ... إن تَبِعُونَ إِلَّا رَجُل

تهمت دروغ پردازی و سحرزدگی به پیامبر(ص) و ایراد و خرده گیری از ایشان، حاکی از گوناگونی شیوه ها و راه های مبارزه کافران با پیامبر و قرآن است. گفتنی است تعبیر <ضربوا لک الأمثال؛ برای تو مثل ها زده و توصیف ها کرده اند> در آیه بعد، مؤید همین برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۶ - ۷

۷- سلب آزادی از مردم و ایجاد مانع بر سر راه آگاهی آنان از حقایق الهی ، از شیوه های مبارزه سران کفر و شرک با پیامبر اسلام (ص)

وانطلق الملائمهم أن امشوا و اصبروا علی ءالہتکم

پراکنده کردن توده های مردم از اطراف پیامبر(ص) و توصیه به پایداری بر عقیده خود از سوی سران کفر، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

۴۲۱- روش مبارزه فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۷۹ - ۴

۴ - فرعون ، برای مبارزه با موسی و هارون (ع) به سحر و جادو متوسل شد .

و قال فرعون ائتونی بکل سحر علیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۶۰ - ۳،۴

۳ - تهیه و تدارک برای ارائه سحری بزرگ در برابر موسی (ع) ، از حيله های فرعون

ص: ۳۵۵

فلنأتينك بسحر .. فجمع كیده

۴- فرعون برای مقابله با موسی (ع)، تمامی حیلها و برنامه های خود را جمع آوری کرد و به کار گرفت .

فتوئی فرعون فجمع كیده

<کید> یعنی، مکر ورزیدن و چاره اندیشیدن (قاموس) و مراد از <جمع کید>، گردآوری اهل مکر و ابزار آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۷۱ - ۲۲

۲۲- شکنجه، کشتار، تهدید و ارباب، از آخرین حربه های فرعون برای جلوگیری از نهضت موسی (ع) و بقای حکومت خویش

فلا فطعن .. لأصلبّنکم ... و لتعلمنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۳۵ - ۴

۴- دروغ و تزویر، دو حربه فرعون علیه موسی (ع)

قال .. إن هـ ذالـسـ حر علیم . یرید أن یخرجکم من أرضکم بسحره

تعبیر <یرید أن یخرجکم> .. <دروغی آشکار است؛ چه این که موسی (ع) خواهان خارج ساختن بنی اسرائیل از مصر بود و نه قبلیان. و از سوی دیگر در مجموع کلام وی تزویر و فریبکاری نهفته است چه در گفتن <أرضکم> (سرزمین شما) و چه در تعبیر <بسحره> (با جادویش)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۲۴ - ۷

۷- موضع گیری واحد فرعون، هامان و قارون در چگونگی و شیوه مبارزه با موسی (ع)

فقالوا سـ حر کذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - کشتار فرزندان ذکور مؤمنان ، تنها راه پیشگیری از رواج آیین موسی ، در نگاه فرعون ، هامان و قارون

قالوا اقتلوا أبناء الذين آمنوا معه

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که نخستین واکنش فرعون و .. در برابر ایمان آورندگان به موسی (ع)، قتل پسران آنان بود.

۹ - زنده گذاشتن دختران مؤمنان - علی رغم کشتار پسران آنان - اقدام بی رحمانه دیگر فرعون ، هامان و قارون علیه موسی (ع) و بنی اسرائیل بود .

و استحيوا نساءهم

۱۲ - موضع گیری واحد فرعون ، هامان و قارون در چگونگی و شیوه مبارزه با موسی (ع) و پیروان او

قالوا اقتلوا أبناء الذين آمنوا معه و استحيوا نساءهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۵۶

۶ - کشتن موسی (ع) ، راه اصلی مبارزه با رسالت وی و گسترش آیین او ، در نگاه فرعون

و قال فرعون ذرونی أقتل موسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۵۱ - ۶

۶ - استفاده فرعون از احساسات و عواطف قومی ، در جهت مبارزه با موسی (ع)

و نادى فرعون فى قومه قال ی قوم

به کار رفتن واژه <یا قوم> در تبلیغات فرعون، حاکی از بهره گیری فرعون از احساسات قومی و نژادی مردم مصر (قبطیان) است.

۴۲۲- روش مبارزه فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۱۰ - ۵

۵ - انتخاب روش مبارزه با موسی پس از تصمیم به ساحر خواندن وی و تحلیل اهداف او (برچیدن حکومت فرعونى) ، از مسائل مطرح شده در جلسه مشورتی بزرگان دربار فرعون

فماذا تأمرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۲۶ - ۴

۴ - کشتار فرزندان ذکور مؤمنان از سوی فرعونیان ، برای جلوگیری از گسترش دعوت موسی (ع) کافی و کارساز نبود .

قالوا اقتلوا أبناء الذین ءامنوا معه . . . و قال فرعون ذرونی أقتل موسی

تصمیم شخص فرعون مبنی بر کشتن موسی(ع)، پس از اقدام او و درباریانش به کشتن مؤمنان طرفدار موسی(ع)، گویای حقیقت یاد شده است.

۴۲۳- روش مبارزه قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۲۴ - ۷

۷- موضع گیری واحد فرعون ، هامان و قارون در چگونگی و شیوه مبارزه با موسی (ع)

فقالوا س-حر کذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۲۵ - ۱۲، ۹، ۷

۷- کشتار فرزندان ذکور مؤمنان ، تنها راه پیشگیری از رواج آیین موسی ، در نگاه فرعون ، هامان و قارون

ص: ۳۵۷

قالوا اقتلوا أبناء الذين آمنوا معه

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که نخستین واکنش فرعون و .. در برابر ایمان آورندگان به موسی (ع)، قتل پسران آنان بود.

۹ - زنده گذاشتن دختران مؤمنان - علی رغم کشتار پسران آنان - اقدام بی رحمانه دیگر فرعون ، هامان و قارون علیه موسی (ع) و بنی اسرائیل بود .

و استحيوا نساءهم

۱۲ - موضع گیری واحد فرعون ، هامان و قارون در چگونگی و شیوه مبارزه با موسی (ع) و پیروان او

قالوا اقتلوا أبناء الذين آمنوا معه و استحيوا نساءهم

۴۲۴- روش مبارزه قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۱۵۷ - ۶،۷

۶ - برخورد و مبارزه پیامبر (ص) و قرآن با مخالفان دعوت الهی (کافران و مشرکان) ، متکی بر منطق و استدلال بود .

فأتوا بکت-بکم إن کنتم ص-دقین

۷- زیر سؤال بردن عقاید باطل و ضد منطق ، روش قرآن و پیامبر (ص) در مبارزه با آنها

فاستفتهم ألربك البنات و لهم البنون .. أم لكم سلط-ن مبین . فأتوا بکت-بکم إن کن

۴۲۵- روش مبارزه کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۱۴ - ۳

۳ - ممانعت از ورود مسلمانان به مساجد و تلاش برای تخریب آنها ، از روش های مبارزاتی کفرپیشگان علیه اسلام و مسلمین

و من أظلم ممن منع مسجد الله أن يذكر فيها اسمه و سعی فی خرابها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۷ - ۴

۴ - اتهام سحر، وسیله ای برای مبارزه کافران با رسالت پیامبر(ص) و آیات الهی

لقال الذین کفروا إن هذا إلا سحر مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۰ - ۴

۴ - استهزای وعیدها و تهدیدهای پیامبران الهی، از شیوه های مبارزه کافران با انبیا در طول تاریخ

و لقد استهزیء برسول من قبلک فحاق بالذین سخروا منهم ما کانوا به

بنابراین که مقصود از <ما کانوا به یستهزءون>، عذاب موعود الهی باشد که در محتوای پیامهای انبیا(ع) ذکر می شده است.

ص: ۳۵۸

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۲۵ - ۱۰

۱۰ - افسانه خواندن قرآن، از شیوه های مبارزه کافران و مشرکان با اسلام

حتى إذا جاءوك يجدلونك يقول الذين كفروا إن هذا إلا أسطير الأولين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۴۷ - ۱۱

۱۱ - استفاده از تهمت و شخصیت شکنی ، از روش های مبارزه کافران با پیامبر (ص) و تعالیم او

إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۴ - ۳،۶

۳ - تهمت و افترا ، ابزار و شیوه های مبارزه کافران علیه پیامبر (ص) و قرآن

وقال الذين كفروا إن هـذا إلا إفك افتريه و أعانه عليه قوم ءآخرون

۶ - تهمت و افترا زدن کافران به گناهی که تنها خود مرتکب آن بودند ، از شیوه های آنان در مبارزه ، علیه پیامبر اسلام (ص)
(

وقال الذين كفروا إن هـذا إلا إفك افتريه .. فقد جاء وظلماً و زوراً

برداشت یاد شده از آن جا استفاده می شود که کافران، پیامبر اسلام (ص) را متهم به دروغ گویی می کردند؛ در حالی که خود، دروغ پرداز بودند و به دروغ و به ناحق، قرآن را ساخته و پرداخته آن حضرت می شمردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۸ - ۱۲

۱۲ - تهمت سحر زدگی ، آخرین توجیه و حربه سران کفر و شرک علیه پیامبر (ص)

وقال الظالمون إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً

سران کفر و شرک، به ترتیب چند تهمت و افترا را علیه پیامبر(ص) مطرح کردند که اولین آن، تهمت دروغ گویی به آن حضرت و خدشه در اصالت وحی بود. آخرین آن نیز تهمت سحرزدگی به ایشان بود. در تاریخ آمده است که گویندگان این سخن عتبه بن ربیع، ابوسفیان و ... بوده اند که از سران شرک و کفر به شمار می آمدند. بنابراین آنچه در تاریخ آمده، مؤید دیگری برای برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۳۳ - ۱

۱ - کافران ، با استفاده از مثل های باطل و ترسیم غیر واقعی چهره پیامبر (ص) به مبارزه علیه اسلام برخاسته بودند .

الذین كفروا .. و لا یأتونك بمثل

<مَثَل> هم به معنای <حجت> و <حدیث> (سخنانی در باره اثبات چیزی) و هم به معنای <صفت> (توصیف چیزی) آمده است (قاموس المحيط). مقصود از آن در آیه شریفه، مجموعه سخنانی است که کافران در توصیف پیامبر(ص) و به منظور خدشه دار کردن چهره منور آن حضرت می گفتند که در آیات فوق از آنها یاد شده است. گفتنی است قید باطل بودن مثل ها، از قرینه مقابله جمله <لا یأتونك بمثل> و جمله <إلا جئناك بالحق> استفاده شده است.

ص: ۳۵۹

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۵۸ - ۱۱

۱۱ - اتهام یاوه سرایی ، حربه کافران علیه پیامبر (ص) و مؤمنان بود .

ليقولنّ الذين كفروا إن أنتم إلا مبطلون

باطل، در اصل، به معنای <بی ثبات و بی ریشه> است. گاهی، درباره کسی به کار برده می شود که مطلبی عاری از حقیقت بگوید (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۳۰ - ۳

۳ - تمسخر و استهزا ، از روش های مبارزاتی و حربه های تبلیغی کافران علیه رسولان الهی بود .

ی-حسره علی العباد ما یأتیهم من رسول إلا کانوا به یستهزءون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۳۶ - ۸

۸ - ترسانیدن و به هراس افکندن پیامبر (ص) و مؤمنان از ضربات دشمنان ، از روش های مبارزاتی مشرکان و کافران

و یخوفونک بالذین من دونه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۵۶ - ۸

۸ - تمسخر ، از شیوه های مبارزاتی کافران و مشرکان با تعالیم آسمانی (قرآن)

ی-حسرتی علی ما فرطت . . . و إن كنت لمن الس-خرین

آمدن کلمه <الساخرین> به صورت صفت (در قالب اسم فاعل) گویای این نکته است که به تمسخر گرفتن تعالیم قرآن، به صورت مقطعی و موردی نبود؛ بلکه دائمی و مکرر بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳- نسبت افترا به پیامبر (ص) ، از شیوه های کافران در مبارزه با آن حضرت

قال الذین کفروا .. ه-ذا سحر مبین . أم یقولون افتری-ه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ممتحنه - ۶۰ - ۲ - ۶

۶- استفاده جبهه کفر از تمامی روش های عملی و تبلیغی ، برای زیان رساندن به مسلمانان

إن یثقفوکم یكونوا لکم أعداء و یسطوا إلیکم أیدیهم و ألسنتهم بالسوء

تعبیر <أیدیهم و ألسنتهم..>، بیانگر به کارگیری تمامی امکانات از سوی کافران است.

ص: ۳۶۰

۴۲۶- روش مبارزه محمد(ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صفات - ۳۷ - ۱۵۷ - ۶،۷

۶- برخورد و مبارزه پیامبر (ص) و قرآن با مخالفان دعوت الهی (کافران و مشرکان)، متکی بر منطق و استدلال بود.

فأتوا بکت-بکم إن کنتم ص-دقین

۷- زیر سؤال بردن عقاید باطل و ضد منطق، روش قرآن و پیامبر (ص) در مبارزه با آنها

فاستفتهم الربک البنات و لهم البنون .. أم لکم سلط-ن مبین . فأتوا بکت-بکم إن کن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۳۹ - ۸،۱۰

۸- پیامبر اسلام (ص) موضع قاطع و سازش ناپذیری خود را - حتی در صورت تنها ماندن - به دشمنان اعلام کرد و آنان را از امید بستن به سازش و تسلیم مأیوس ساخت .

قل ی-قوم اعملوا علی مکانتکم ائی ع-مل فسوف تعلمون

۱۰- رفتار محبت آمیز و با شفقت، در عین برخورد قاطع و دلیرانه، شیوه مبارزاتی پیامبر اسلام (ص)

قل ی-قوم اعملوا .. فسوف تعلمون

برداشت یاد شده از تعبیر <یاقوم> - که در موارد اظهار محبت به کار می رود - به دست می آید.

۴۲۷- روش مبارزه مخالفان محمد(ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۹۳ - ۹

۹- ادعای عدم نزول وحی، به دروغ مدعی نبوت شدن و ادعای آوردن مانند برای قرآن، از روشهای مخالفان برای مبارزه با اسلام و پیامبر(ص) بود.

ما أنزل الله علی بشر .. افتری علی الله کذبا أو قال أوحی إلیّ ... سأُنزل مثل ما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - تکویر - ۸۱ - ۲۲ - ۷

۷ - جنون آمیز خواندن رفتار و گفتار پیامبر (ص)، از شیوه های مبارزه مخالفان با آن حضرت در صدر اسلام

و ما صاحبکم بمجنون

۴۲۸- روش مبارزه مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۲۵ - ۱۰

۱۰ - افسانه خواندن قرآن، از شیوه های مبارزه کافران و مشرکان با اسلام

حتى إذا جاءوك يجدلونك يقول الذين كفروا إن هذا إلا أسطير الأولين

ص: ۳۶۱

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- یونس - ۱۰ - ۳۸ - ۱

۱ - < ساختگی بودن > از برجسب های شرک پیشگان عصر بعثت به قرآن و در راستای مبارزه آنان با پیامبر اکرم (ص) بود .

و ما كان هذا القرآن أن يفتری .. أم يقولون افتريه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۳۶ - ۸

۸ - ترسانیدن و به هراس افکندن پیامبر (ص) و مؤمنان از ضربات دشمنان ، از روش های مبارزاتی مشرکان و کافران

و يخوفونك بالذین من دونه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۵۶ - ۸

۸ - تمسخر ، از شیوه های مبارزاتی کافران و مشرکان با تعالیم آسمانی (قرآن)

ی-حسرتی علی ما فرطت .. و إن كنت لمن الس-خرین

آمدن کلمه <الساخرین> به صورت صفت (در قالب اسم فاعل) گویای این نکته است که به تمسخر گرفتن تعالیم قرآن، به صورت مقطعی و موردی نبود؛ بلکه دائمی و مکرر بوده است.

۴۲۹- روش مبارزه مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۵۷ - ۵

۵ - هوچی گری و تبلیغات منفی ، از ابزار های مقابله مشرکان مکه با پیامبر اکرم (ص)

و لما ضرب .. إذا قومك منه يصدون

۴۳۰- روش مبارزه مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۳۰ - ۱۰

۱۰ - تسبیح و حمد مداوم پروردگار ، از راه های مقابله مؤمنان با تبلیغات کافران علیه خدا و دین

فاصبر علی ما یقولون و سبح

ص: ۳۶۲

۴۳۱- روش مبارزه هامان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۲۴ - ۷

۷- موضع گیری واحد فرعون ، هامان و قارون در چگونگی و شیوه مبارزه با موسی (ع)

فقالوا س-حر کذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۲۵ - ۱۲، ۹، ۷

۷- کشتار فرزندان ذکور مؤمنان ، تنها راه پیشگیری از رواج آیین موسی ، در نگاه فرعون ، هامان و قارون

قالوا اقتلوا أبناء الذين ءامنوا معه

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که نخستین واکنش فرعون و .. در برابر ایمان آورندگان به موسی (ع)، قتل پسران آنان بود.

۹- زنده گذاشتن دختران مؤمنان - علی رغم کشتار پسران آنان - اقدام بی رحمانه دیگر فرعون ، هامان و قارون علیه موسی (ع) و بنی اسرائیل بود .

و استحيوا نساءهم

۱۲- موضع گیری واحد فرعون ، هامان و قارون در چگونگی و شیوه مبارزه با موسی (ع) و پیروان او

قالوا اقتلوا أبناء الذين ءامنوا معه و استحيوا نساءهم

۴۳۲- روش مبارزه یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۰۲ - ۱۷، ۱۳

۱۳- یهودیان برای مبارزه با پیامبر (ص) علاوه بر انکار بشارت های تورات ، از سحر و جادو مدد می گرفتند .

نبذ فريق ... كتب الله وراء ظهورهم ... واتبعوا ما تتلوا الشيطان

در آیه قبل گذشت که جمله <نبذ فریق> پس از <لما جاءهم> می رساند که: یهود به خاطر اینکه بتوانند رسالت پیامبر(ص) را انکار کنند بشارتهای تورات را درباره آن حضرت، نادیده گرفتند. عطف جمله <اتبعوا...> بر <نبذ فریق> نیز اقتضا می کند که دنبال کردن سحر به همین منظور بوده است.

۱۷ - یهودیان ، تعالیم هاروت و ماروت را دنبال کرده و آنها را در جهت مبارزه با پیامبر به کار گرفتند .

اتبعوا ما تتلوا . . و ما أنزل علی الملکین ببابل هروت و مروت

<ما أنزل> عطف بر <ما تتلوا . .> است ؛ یعنی: اتباعوا ما تتلوا الشیاطین و اتباعوا ما أنزل علی الملکین.

۴۳۳- روش مجادله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۲۵ - ۱۳

۱۳- لزوم به کارگیری برترین و مؤثرترین روش ها ، در جدل (مباحثه و مناظره) برای بیان مسائل دینی و احیای حقایق

ص: ۳۶۳

ادع إلى سبيل ربك . . . و ج- دلهم بالتی هی أحسن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۴۰ - ۸

۸- مجادله قرآن با مشرکان ، با بهره گیری از باور های ایشان در رد عقاید شرک آلودشان

أفأصِف-کم ربکم بالبین و اتّخذ من المل-ئکه إن-ثا

۴۳۴- روش مدیریت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - حمد - ۱ - ۳ - ۶

۶- تدبیر و تربیت باید همراه با مهربانی و عطف باشد .

رب العلمین. الرحمن الرحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۵۱ - ۷

۷- مستدل و منطقی کردن دستورات ، شیوه ای مطلوب و پسندیده و روشی برای ایجاد رغبت در پایبندی به آن

لا تتخذوا إله-هین اثنین إنما هو إله-ه وحد

تعلیل <إنما هو إله واحد> برای نهی <لا تتخذوا> می تواند مشعر به نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۵۱ - ۱۱

۱۱- استفاده از نیرو های گمراه و گمراه کننده در مدیریت ها و مراکز تصمیم گیری جامعه ، امری ناروا و شیوه ای غیرالهی است .

و ما كنت متخذ المضللين عضداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۸۶ - ۱۴

۱۴- تفویض برخی اختیارات به مدیران و رهبران ، در محدوده وظایف شان ، امری لازم است .

قلنا ی-ذا القرنین إِمَّا أَنْ تَعَدَّبَ وَإِمَّا أَنْ تَتَّخِذَ فِيهِمْ حَسَنًا

خداوند ذوالقرنین را در تصمیم گیری برای نحوه برخورد با اقوام مغرب، مخیر گذاشت، دیگران نیز باید این را سرمشق خود قرار دهند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۹۵ - ۱۱

ص: ۳۶۴

۱۱- جذب همیاری توده ها در انجام پروژه های عظیم و مردمی ، از اصول مدیریت است .

فأعینونی بقوه أجعل بینکم و بینهم ردماً

از آن جا که خداوند، راه صحیح هر کار و اسباب آن را به ذی القرنین نمایانده بود، او، خواهان همکاری مردم در انجام طرح می شود و این نشان از آن دارد که <ساختن> بدون ایجاد <فرهنگ سازندگی> کارساز نیست و از طریق مشارکت و حس همیاری است که می توان به این اهداف نائل گردید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۵ - ۱۱

۱۱ - لزوم گوش فرا دادن به سخنان زیردستان و مأموران ، در باره مشکلات و نارسایی هایشان و دلجویی کردن از آنان با اطمینان دادن به رفع آنها

قال ربّ إني أخاف أن يكذبون .. و لهم على ذنب... قال كلاً فاذهباً بـای-تنا إنّ

۴۳۵- روش مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۲۱ - ۴۰

۴۰- کشف ماجرای اصحاب كهف ، عامل تقویت موضع موحدان و معتقدان به معاد بود .

إذ يتنـزعون .. قال الذين غلبوا على أمرهم

در بیان آنچه مورد نزاع و اختلاف مردم بود، دو احتمال بیان شد: اگر <إذ يتنازعون..> نظر به اختلاف آنان در باره معاد داشته باشد، <الذين غلبوا...> آن دسته از مردم خواهند بود که معاد را پذیرا بودند و با بیداری اصحاب كهف، به دلیلی محکم و ملموس، در برابر خصم خود، دست یافته بودند.

۴۳۶- روش مصونیت از حوادث ناگوار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - يوسف - ۱۲ - ۶۴ - ۸

۸- ضرورت عبرت گیری از حوادث گذشته برای مصون ماندن از گرفتاری در حوادثی نظیر آن

هل ءامنكم عليه إلا كما أمنتكم على أخيه من قبل

۴۳۷- روش معاشرت با محمد(ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - حجرات - ۴۹ - ۵ - ۴

۴ - تعلیم ادب از سوی خداوند ، به اعراب در معاشرت با پیامبر (ص)

لا تَقْدَمُوا .. لا تَرْفَعُوا ... و لا تَجْهَرُوا له ... إِنَّ الدِّينَ يَغْضُونَ ... و لو أَنَّهُمْ ص

ص: ۳۶۵

۴۳۸- روش مقابله با جنگ روانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۱۱ - ۱۲

۱۲ - ایجاد امید در دل جامعه و بی تأثیر جلوه دادن تبلیغات بدخواهان و ضعیف نشان دادن آنان ، شیوه ای مؤثر در جنگ روانی

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ .. لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَكُمْ بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ

برداشت فوق از آنجاست که آیه شریفه درصدد افشاگری و خنثی سازی توطئه دشمنان و بدخواهان و نیز دلداری به مؤمنان است.

۴۳۹- روش ممانعت از انحراف جنسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۵۸ - ۱۶

۱۶ - استفاده از روش پیشگیری ، سیاست اسلام در مبارزه اصولی با فحشا و انحرافات جنسی است .

ليستئذنکم .. ثلث عورت لکم لیس علیکم ... بعدهنّ طوفون علیکم بعضکم علی بعض

یکی از روش های پیشگیری از ارتکاب فحشا و انحرافات جنسی، جلوگیری از بلوغ زودرس و نیز تنظیم صحیح روابط میان فرزندان ممیز و در شرف بلوغ با پدر و مادران است که این آیه در صدد بیان همین مسأله می باشد. گفتنی است که مطلب یاد شده را می توان از ارتباط میان آیه شریفه و آیات ۱ تا ۳۳ همین سوره به دست آورد.

۴۴۰- روش ممانعت از فحشا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۵۸ - ۱۶

۱۶ - استفاده از روش پیشگیری ، سیاست اسلام در مبارزه اصولی با فحشا و انحرافات جنسی است .

ليستئذنکم .. ثلث عورت لکم لیس علیکم ... بعدهنّ طوفون علیکم بعضکم علی بعض

یکی از روش های پیشگیری از ارتکاب فحشا و انحرافات جنسی، جلوگیری از بلوغ زودرس و نیز تنظیم صحیح روابط میان

فرزندان ممیز و در شرف بلوغ با پدر و مادران است که این آیه در صدد بیان همین مسأله می باشد. گفتنی است که مطلب یاد شده را می توان از ارتباط میان آیه شریفه و آیات ۱ تا ۳۳ همین سوره به دست آورد.

۴۴۱- روش مناظره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۶۶

۸ - نادیده گرفتن خطاهای طرف مقابل در گفتار دینی با او و خود را هم سنگ او دانستن به منظور جلب نظر وی ، امری پسندیده است .

قل لاتسئلون عمّا أجرمنا و لانسئل عمّا تعملون

مفسران برآنند که آوردن فعل ماضی <أجرمنا> آن هم از ماده جرم - که دلالت بر تحقق جرم می کند - و ذکر <تعملون> برای مشرکان - که خطای محرزى دارند - به دستور خداوند و برای جلب نظر آنان بوده است.

۴۴۲- روش مناظره با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - سفارش خداوند به پیامبر (ص) ، برای رعایت ادب در مناظره با مشرکان

لاتسئلون عمّا أجرمنا و لانسئل عمّا تعملون

آوردن تعبیر <أجرمنا> برای خود و <تعملون> برای مشرکان، ناظر به رعایت ادب از جانب پیامبر(ص) می باشد.

۴۴۳- روش موعظه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - ضرورت آمیخته شدن نصیحت و هدایت کردن با محبت و تحریک احساس و عاطفه مخاطب

قال لقم-ن لابنه و هو يعظه ی-بنی

مصغّر آوردن <بنی> برای مهرورزی و شفقت است و از آن، نکته یاد شده، استفاده می شود.

۶ - متمرکز ساختن ذهن مخاطب و شنونده ، در موعظه و تبلیغ ، امری لازم است .

و هو يعظه ی-بنی

مخاطب قرار دادن فرزند، با <یا>ی ندا، هنگام موعظه، می تواند به منظور نکته یاد شده باشد تا موعظه، اثر خود را بیخشد.

۹ - موعظه انسان ها با منطق و برهانی محکم ، برای توجه دادن آنان به توحید عملی حکیمانه است .

و لقد ءاتینا لقم-ن الحکمہ .. إذ قال لقم-ن لآبنه... لا تشرک باللّٰه إنّ الشّرک لظلم

۴۴۴- روش نابودی گوساله سامری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۹۷ - ۱۴

۱۴ - تراشیدن و تبدیل گوساله سامری به براده ها و خرده فلزهایی بی مصرف و پراکنده ساختن آن در آب دریا ، برنامه موسی (ع) در ریشه کن ساختن انحراف گوساله پرستی بنی اسرائیل

لنحرّفنه

ص: ۳۶۷

از معانی ذکر شده برای <حرق> و <تحریق>، سوهان کاری کردن و ساییدن است و <تحریق> بر متوالی بودن و شدت بیشتر آن دلالت دارد (لسان العرب). برداشت یاد شده بر مبنای این معنا استفاده شده است.

۴۴۵- روش نادرست در عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۹ - ۲۰

۲۰- به کارگیری روش های نادرست و غیرمنطقی برای انجام کارها ، خلاف تقواست .

ليس البر بأن تأتوا البيوت من ظهورها .. و أتوا البيوت من أبوابها و اتقوا الله

فرمان به رعایت تقوا، پس از ارشاد به اتخاذ روش صحیح برای رسیدن به مقصود، بیانگر یکی از این دو نکته است: ۱- اتخاذ روش و وسیله صحیح و منطقی از مصداقهای تقواست. ۲- ضرورت رعایت تقوا در پیمودن راهها برای رسیدن به مقاصد. برداشت فوق ناظر به احتمال اول است.

۴۴۶- روش نجات از انحراف جنسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۳۳ - ۱۵

۱۵- دعا و نیایش به درگاه خدا و استمداد از او ، راه مصون ماندن از گناه و انحرافات جنسی است .

رب .. و إلا تصرف عني كيدهن أصب إليهن

۴۴۷- روش نجات از غضب خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۱۸ - ۷

۷- برای گریز از خشم خدا ، چاره ای نیست جز پناهنده شدن به درگاه خود او .

لا ملجأ من الله إلا إليه

۴۴۸- روش نجات از گمراهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۹ - ۲۱

۲۱- بیان تاریخ انبیا و سرگذشت اقوامشان ، از روش های هدایتی تربیتی قرآن برای نجات مردم از ظلمت ها و بردن آنان به سوی نور

أخرج قومك من الظلمت إلى النور .. ألم يأتكم نبؤا الذين من قبلكم قوم نوح و عاد

ص: ۳۶۸

۴۴۹- روش نجات از گناه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۲۳ - ۱۲

۱۲- برای نجات از ورطه های گناه و لغزش ، باید به خداوند پناه آورد .

قال معاذ الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۳۳ - ۱۵

۱۵- دعا و نیایش به درگاه خدا و استمداد از او ، راه مصون ماندن از گناه و انحرافات جنسی است .

رب .. و إلا تصرف عني كيدهنّ أصب إليهنّ

۴۵۰- روش نزول وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۳ - ۴

۴- شیوه وحی الهی به پیامبران ، شیوه ای همسان و همگون *

كذلك يوحى إليك و إلى الذين من قبل

بنابراین که <کذلک> اشاره به کیفیت و چگونگی وحی داشته باشد، مطلب بالا استفاده می شود.

۴۵۱- روش نفوذ شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- اعراف - ۷ - ۲۰۱ - ۱

۱- شیطان با گردش در پیرامون آدمی در صدد نفوذ در افکار او و القای وسوسه های خویش است .

إذ امسهم طئف من الشيطان

<طائف> به کسی یا چیزی گفته می شود که پیرامون محوری در چرخش است. <من> در <من الشیطان> می تواند بیانیه باشد. بر این مبنا <طائف> همان شیطان است؛ یعنی شیطان در پیرامون قلبها می چرخد. همچنین <من> می تواند نشویه باشد که در این صورت مراد از <طائف> وسوسه های شیطانی است که برای جایگیر شدن گرداگرد قلبها می چرخد تا راه نفوذ یابد.

ص: ۳۶۹

۴۵۲- روش نقل تاریخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - قمر - ۵۴ - ۱۷ - ۶

۶ - نقل داستان ها و واقعیت های تاریخی ، در قالبی آسان و ساده ، دارای تأثیری فزون تر در خاطر توده ها *

كذّبت قبلهم قوم نوح . . . و لقد يسرنا القرآن

در صورتی که <لقد يسرنا..> نظر به نقل داستان قوم نوح داشته باشد، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - قمر - ۵۴ - ۲۲ - ۶

۶ - نقل داستان های و واقعیت های تاریخی ، در قالبی ساده و آسان ، دارای تأثیری فزون تر در خاطر توده ها

كذّبت عاد . . . و لقد يسرنا القرآن

در صورتی که <و لقد يسرنا..> نظر به نقل داستان قوم عاد داشته باشد، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - قمر - ۵۴ - ۳۲ - ۶

۶ - نقل داستان ها و واقعیت های تاریخی ، در قالبی ساده و آسان ، دارای تأثیری فزون تر در خاطر توده ها

كذّبت ثمود بالنذر . . . و لقد يسرنا القرآن للذكر فهل من مدّكر

برداشت یاد شده در صورتی است که <لقد يسرنا..> نظر به نقل داستان قوم ثمود داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - قمر - ۵۴ - ۴۰ - ۶

۶ - نقل داستان ها و واقعیت های تاریخی ، در قالبی ساده و آسان دارای تأثیری فزون تر در خاطر توده ها

كذّبت قوم لوط بالنذر . . . و لقد يسرنا القرآن للذكر فهل من مدّكر

در صورتی که <لقد یسرنا..> نظر به نقل داستان قوم لوط داشته باشد، مطلب بالا استفاده می شود.

۴۵۳- روش نقل قصه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - قمر - ۵۴ - ۱۷ - ۶

۶- نقل داستان ها و واقعات های تاریخی ، در قالبی آسان و ساده ، دارای تأثیری فزون تر در خاطر توده ها *

كذبت قبلهم قوم نوح . . . و لقد یسرنا القرآن

در صورتی که <لقد یسرنا..> نظر به نقل داستان قوم نوح داشته باشد، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - قمر - ۵۴ - ۲۲ - ۶

۶- نقل داستان های و واقعات های تاریخی ، در قالبی ساده و آسان ، دارای تأثیری فزون تر در خاطر توده ها

ص: ۳۷۰

كذبت عاد .. و لقد يسرنا القرءان

در صورتی که <و لقد يسرنا..> نظر به نقل داستان قوم عاد داشته باشد، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - قمر - ۵۴ - ۳۲ - ۶

۶ - نقل داستان ها و واقعیت های تاریخی ، در قالبی ساده و آسان ، دارای تأثیری فزون تر در خاطر توده ها

كذبت ثمود بالنذر .. و لقد يسرنا القرءان للذكر فهل من مدكر

برداشت یاد شده در صورتی است که <لقد يسرنا..> نظر به نقل داستان قوم ثمود داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - قمر - ۵۴ - ۴۰ - ۶

۶ - نقل داستان ها و واقعیت های تاریخی ، در قالبی ساده و آسان دارای تأثیری فزون تر در خاطر توده ها

كذبت قوم لوط بالنذر .. و لقد يسرنا القرءان للذكر فهل من مدكر

در صورتی که <لقد يسرنا..> نظر به نقل داستان قوم لوط داشته باشد، مطلب بالا استفاده می شود.

۴۵۴- روش نهی از منکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۱۹ - ۱۳

۱۳ - امر به معروف و نهی از منکر ، با روش ناهنجار و داد و فریاد ، نفرت انگیز و دارای تأثیر منفی است . *

و امر بالمعروف و انه عن المنكر .. و اغضض من صوتك إن أنكر

احتمال دارد سفارش به روی نگرداندن از مردم و نیز رعایت اعتدال در رفتار و کاستن از صدا، پس از توصیه به امر به معروف و نهی از منکر، به این منظور باشد که در انجام امر به معروف و نهی از منکر، باید موازین یاد شده رعایت گردد و گرنه، همان گونه که صدای الاغ برای گوش ها ناهنجار است امر به معروف و نهی از منکر بدون رعایت موازین اخلاقی هم اثر منفی دارد.

۴۵۵- روش وسوسه های شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۲۰ - ۷

۷- پوشش خیرخواهی ، روش شیطان برای وسوسه در دل آدمیان و فریب آنان

فوسوس إليه الشیطان-ن فقال هل أدلک

۴۵۶- روش وصول به حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۷۱

۱۲ - نیل به حقیقت ، مولود امتزاج علم ، عبادت و اخلاق

ذلك بان منهم قسيسين و رهباناً و انهم لا يستكبرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۵۰ - ۱۹

۱۹ - به کارگیری اندیشه، راهی برای رسیدن به حقایق است.

قل لا أقول لكم عندي خزائن الله .. أفلاتتفكرون

۴۵۷- روش هدایت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۶ - ۴

۴ - انذار از روش های تبلیغی - هدایتی پیامبر (ص)

ءأنذرتهم أم لم تنذرهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۲۵ - ۲

۲ - تهدید و ترغیب از روش های قرآن ، برای هدایت انسانها

فاتقوا النار .. و بشر الذين ءامنوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۲۶ - ۱

۱ - به کارگیری مثل از روش های قرآن برای هدایت مردم

إن الله لا يستحي أن يضرب مثلاً .. يهدى به كثيراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۱۹ - ۸

۸ - بشارت و انذار شیوه پیامبر (ص) در هدایت مردم

إنا أرسلناك بالحق بشيراً و نذيراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۹۴ - ۱۷

۱۷ - شناساندن ارزش های برتر، از روش های قرآن برای طرد ارزش های کم ارزش

تبتغون عرض الحیوه الدنیا فعند الله مغنم کثیره

ص: ۳۷۲

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۴۶ - ۱۲

۱۲ - وعده پاداش بزرگ ، و تهدید به دوزخ ، از روش های قرآن برای ترغیب مردم به ایمان و دوری از کفر و نفاق

إِنَّ الْمُنْفِقِينَ فِي الدَّرَكِ .. و سوف يؤت الله المؤمنين أجراً عظيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۶۵ - ۴

۴ - توجه انبیا به منفعت خواهی و خطرگریزی انسان در انتخاب روش هدایت

رسلا مبشرين و مندرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۷۳ - ۱۷

۱۷ - تشویق و تهدید ، از روش های قرآن برای هدایت انسان ها به عبادت و بندگی خدا

فاما الذين ءامنوا .. و اما الذين استنكفوا و استكبروا فيعذبهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۵۵ - ۱۱

۱۱ - ارائه برنامه صحیح در پی بر حذر داشتن مردمان از راه های نادرست ، از روش های کاربردی قرآن در هدایت

انما وليكم الله و رسوله و الذين ءامنوا

خداوند پس از بر حذر داشتن مؤمنان از پذیرش ولایت و سرپرستی ناروای کافران، با جمله <انما وليکم .. > به معرفی افراد شایسته ولایت پرداخت و مؤمنان را به پذیرش ولایت آنان ارشاد کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۶۰ - ۱۴

۱۴ - بیان سرنوشت شوم بدکاران و تحلیل تاریخ گذشتگان ، از روش های قرآن برای هدایت بشر و بازسازی آنان از رفتار های ناپسند

قل هل انبئکم بشرّ من ذلک مثوبه عند اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۶ - ۵

۵ - ارائه نمونه های تاریخی عبرت آموز، روشی در هدایت و تربیت

ألم یروا کم أهلكنا من قبلهم من قرن مکنهم فی الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۴ - ۱۹

۱۹ - طرح و بیان حقایق به صورت پرسش و پاسخ، از روشهای هدایتی قرآن

قل أغیر اللّٰه .. قل إنی أمرت أن أکون أول من أسلم

ص: ۳۷۳

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۵ - ۳

۳ - نقش سازنده بیان ترس پیشوایان دین از عذاب الهی، در هدایت مردم و بازداشتن آنها از گناه

قل إني أخاف إن عصيت ربي عذاب يوم عظيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۹ - ۸

۸ - طرح و بیان حقایق به شکل پرسش و پاسخ، از روشهای قرآن در تبلیغ و هدایت

قل أي شيء أكبر شهده قل الله شهيد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۳۰ - ۵

۵ - ترسیم صحنه های قیامت، از شیوه های قرآن در تربیت و هدایت است.

و لو تری إذ وقفوا علی ربهم قال ألیس هذا بالحق قالوا بلی و ربنا

تکرار جمله <لوتری> و همچنین بیان ویژگیهای قیامت در آیات متعدد گویای نکته فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۳۵ - ۱۲، ۲

۲ - بهره جویی پیامبر اکرم(ص) از تمامی روشهای موجود و وسایل ممکن برای هدایت مردم

و إن کان کبر علیک إعراضهم فإن استطعت أن... فتأیهم بأیه

چون خداوند به پیامبر اکرم(ص) می گوید اگر از زیر زمین یا آسمانها هم آیه بیاوری برخی ایمان نمی آورند، چنین برمی آید که آن حضرت راههای ممکن پیمودنی را پیمود، ولی نتیجه ای از آن حاصل نشده است.

۱۲ - پیامبر(ص) وظیفه دار شناخت دقیق روحيات و ویژگیهای کافران و چگونگی موضعگیریهای آنها در برابر هدایت است.

و إن كان كبر .. فلا تكونن من الجهلین

بیان ویژگی هدایت ناپذیری برخی کافران و لحن توبیخ گونه آیه نسبت به پیامبر(ص)، بیانگر این است که پیامبر(ص)، علی رغم میل به هدایت کردن همه مردم، باید واقعیت هدایت ناپذیری برخی از کفار را پذیرفته و آن را در برنامه های خود در نظر گیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۴۱ - ۳

۳ - بیدار ساختن فطرت توحیدی آدمی و یادآوری تجربه های توحیدی دینی، از روشهای هدایتی قرآن

قل أراءیتکم .. بل إیاه تدعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۶۳ - ۲

۲ - پیامبر(ص) وظیفه دار یادآوری تجربه های دینی و فطرت توحیدی به مشرکان، برای هدایت و احتجاج با آنان است.

ص: ۳۷۴

قل من ینجیکم من ظلمت البر و البحر تدعونه تضرعا و خفیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۶۹ - ۱۹

۱۹ - توجه دادن مردم به نعمت های الهی ، از روش های تبلیغی - هدایتی هود (ع)

فاذکروا ءالاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۹۶ - ۶

۶ - بهره گیری از تمایل مردم به رفاه و آسایش دنیوی و بهبود وضع اقتصادی ، از روش های قرآن برای هدایت آنان به ایمان و تقواست .

و لو أن أهل القرى ءامنوا و اتقوا لفتحنا علیهم برکت من السماء و الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۹۸ - ۴

۴ - بیان فرجام کفرپیشگان بی تقوا ، از روش های قرآن در هدایت مردم به ایمان و تقواست .

و لکن کذبوا فأخذنهم .. أو أمن أهل القرى أن یأتیهم بأسنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۰۱ - ۴

۴ - بیان سرنوشت شوم تکذیب کنندگان انبیا (ع) برای هشدار و تذکار آیندگان ، از روش های هدایتی قرآن

تلك القرى نقص علیك من أنبائها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۵۹ - ۳،۷

۳ - هدایتگران قوم موسی با روش ها و موازین حق ، نه اسباب باطل ، مردم را هدایت می کردند .

یهدون بالحق

برداشت فوق بر این اساس است که <باء> در <بالحق> برای استعانت باشد.

۷ - بیان چهره های خوب هر قوم به همراه انتقاد از چهره های نامطلوب ، از شیوه های قرآن در ترسیم رفتار امت ها و جوامع بشری است .

و من قوم موسی امه یهدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۸۱ - ۳،۶

۳ - هدایتگران الهی با روش ها و وسایل حق ، نه با وسایل باطل ، دیگران را به هدایت رهنمون می سازند .

و ممن خلقنا أمه یهدون بالحق

برداشت فوق بر این اساس است که <باء> در <بالحق> بای استعانت باشد.

ص: ۳۷۵

۶ - عهده داران هدایت در جامعه باید خود ملازم حق باشند و با موازین و روش های حق دیگران را هدایت کنند .

و ممن خلقنا أمه يهدون بالحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۹۴ - ۵

۵ - توجه دادن اهل شرک به همسانی آنان با معبودانشان در ناتوانی و نیازمندی ، زمینه ساز باور آنان به بطلان شرک و شایسته نبودن معبودان برای پرستش

إن الذين تدعون من دون الله عباد أمثالكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۷۰ - ۱۵

۱۵ - لزوم بهره گیری از بیان روشن و مطالب قابل فهم ، در هدایت و تربیت انسانها

أتتهم رسلمم بالبیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۸۹ - ۵،۶

۵ - بهره گیری از گرایش انسان به زیبایی و جاودانگی ، در جهت هدایت وی به ایمان و جهاد ، امری است شایسته و بایسته .

جهدوا بأمولهم .. أعد الله لهم جنت تجرى من تحتها الأنهر

۶ - حسن بهره گیری از گرایش های طبیعی انسان ها ، در جهت هدایت و ارشاد آنان به ارزشها

أعد الله لهم جنت تجرى من تحتها الأنهر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۲ - ۸

۸ - بشارت و انداز ، دو شیوه کارآمد در تربیت و هدایت انسان

أن أُنذِر الناس و بَشِّر الذين ءامنوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۱۰۳ - ۶

۶ - انذار و اخطار ، بشارت و نوید ، از روش های تربیتی - هدایتی قرآن

فهل ينتظرون إلا مثل أيام الذين خلوا من قبلهم .. ثم ننجي رسلنا ... كذلك حقاً عل

برداشت فوق از ارتباط میان آیه قبل، که در آن مشرکان و کافران لجوج تهدید به عذاب شدند و این آیه که به مؤمنان حق جو، بشارت نجات و نوید یاری، داده شده است، به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۱ - ۱۶

۱۶ - مشیت خداوند بر هدایت مردم ، از طریق راه و روش طبیعی (تشریح) انجام می گیرد .

کتب أنزلن -ه إليك لتخرج الناس من الظلمت إلى النور بإذن ربهم

ص: ۳۷۶

با اینکه خداوند، برای هدایت مردم و بیرون بردن آنها از ظلمتها، می تواند از قدرت خویش استفاده کند و آنها را از طریق تکوین هدایت نماید؛ اما از کتاب و پیامبر(ص) استفاده می کند که راهی طبیعی و هدایتی تشریحی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۹ - ۲۱

۲۱- بیان تاریخ انبیا و سرگذشت اقوامشان ، از روش های هدایتی تربیتی قرآن برای نجات مردم از ظلمت ها و بردن آنان به سوی نور

أخرج قومك من الظلمت إلى النور .. ألم يأتكم نبؤا الذين من قبلكم قوم نوح و عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۱۰ - ۱۶

۱۶- تشویق مردم با وعده به پاداش مادی و معنوی ، از روش های انبیا در هدایت

يدعوكم ليغفر لكم .. و يؤخركم إلى أجل مسمى

پاداش مادی از طول عمر و پاداش معنوی از آمرزش، قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۲۶ - ۵

۵- مقایسه بین عقاید حق و باطل ، روشی برای تشخیص حق و رهنمودی کاربردی برای تعیین مسیر حرکت آدمی است .

مثلاً کلمه طیبه کَشَجَرَه طَيِّبَه اَصْلُهَا ثَابِتٌ وَ فِرْعَاؤُهَا فِي السَّمَاءِ .. و مثل کلمه خبیثه

بی شک منظور از تشبیهات در قرآن، و از جمله موارد یاد شده در آیه های فوق، تبیین دقیق آن دسته از معارفی است که فهم آنها مشکل می باشد و فلسفه چنین روشنگری ای نیز، قطعاً ارائه راه روشن برای انسان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۴۵ - ۵

۵- ذکر فرجام شوم گمراهان در کنار فرجام سعادت‌مندان تقوایبندگان ، از روش های هدایتی قرآن *

الغاوين . و إن جهنم لموعدهم أجمعين... إن المتقين في جنّات و عيون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۴۸ - ۶

۶- یادآوری برآورده شدن خواسته های انسان در بهشت ، از روش های هدایت و جذب انسان ها به دین *

إن المتقين في جنّات و عيون . ادخلوها بسلّم - ءامنين . و نزعنا ما في صدورهم من غلّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۵۰ - ۲،۳

۲- ایجاد حالت خوف و رجا و بیم و امید در انسان ، از روش های هدایتی و تربیتی قرآن

نبيّ ء عبادي أني أنا الغفور الرحيم . و أن عذابي هو العذاب الأليم

۳- در نظام هدایتی و تربیتی ، امیدوار ساختن باید بر تهدید مقدم باشد .

ص: ۳۷۷

تَبِيء عِبَادِي أَنِي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ . وَ أَن عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ

تقديم ذكر دو صفت <غفور> و <رحيم> برای خداوند بر <عذاب أليم> در دو آیه فوق، می تواند مشعر به نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۵۱ - ۳

۳- آگاه ساختن مردم از حقایق تاریخی مهم و بسیار سودمند، از روش های هدایتی و تربیتی قرآن

و تَبَيَّنْهُمْ عَنِ الضَّيْفِ إِبْرَاهِيمَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۹۰ - ۲۱

۲۱- موعظه، از روش های تربیتی و هدایتی قرآن برای بیداری و هوشیاری مردمان است .

يُعْظَمُ لِعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۳ - ۷

۷- استفاده از گرایش ها و عواطف خویشاوندی برای هدایت مردم، از روش های هدایتی قرآن

الَّتَاتَخَذُوا مِن دُونِي وَ كَيْلًا . ذَرِيَّةً مِّن حَمَلِنَا مَعَ نُوْحٍ

برداشت فوق بر این اساس است که جمله <ذَرِيَّةً مِّن حَمَلِنَا ..> از سخنان قرآن باشد نه آموزه های تورات.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۱۰ - ۵

۵- بشارت و انداز، دو عنصر اصلی در هدایت قرآن است .

إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي ... وَ يَبْشُرُ ... أَن الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا

نکته فوق از بشارت دادن خداوند به مؤمنان و از انذار کافران در کنار هم استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۳۲ - ۱۰

۱۰- تبیین پیامد های سوء اعمال ناپسند ، و جدایی نهی از آنها از روش های هدایتی - تبلیغی قرآن

و لا تقربوا الزنی إنه کان ف-حشه و ساء سیبلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۴۴ - ۲۰

۲۰- استفاده از تهدید و تشویق ، روش قرآن در تربیت و هدایت انسان

إنه کان حلیمًا غفورًا

<حلیمًا> دربردارنده تهدید و <غفورًا> نویدی است امیدبخش و مشعر به تشویق

ص: ۳۷۸

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۵۹ - ۲۰

۲۰- بیم و اخطار، از هدف های تربیتی - هدایتی قرآن

و ما نرسل بالآی-ت إِلَّا تخويفًا .. و نخوفهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۱۰۵ - ۸

۸- لزوم توأم بودن بشارت و انذار در هدایت انسانها

و ما أرسلن-ك إِلَّا مبشّرًا و نذيرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۲ - ۷

۷- پیوستگی و توأم بودن بیم دهی و امیدبخشی، در تربیت و هدایت انسان، امری لازم است.

لينذر بأسًا شديدًا .. و يبشّر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۲۴ - ۲۱

۲۱- مداومت بر یاد خدا، سریع ترین و کوتاه ترین راه رشد و هدایت است.

واذکر ربّک إذا نسیت و قل عسی أن یهدین ربّی لأقرب من ه-ذا رشدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۵۴ - ۱

۱- خداوند، در قرآن، به بیان های گوناگون، مثال ها و نمونه های فراوانی را برای هدایت بشر، طرح کرده است.

و لقد صرّفنا فی ه-ذا القرءان للناس من کلّ مثل

<صَرَفْنَا> به معنای <بیینا> است؛ یعنی <بیان کردیم> (لسان العرب)، ولی از آن جهت که باب تفعیل، برای تکثیر است، مراد، بیان های متعدد است. ریشهء کلمه <صَرَفْنَا> که تصریف و تغییر از حالتی به حالتی است، گویای آن است که این بیانات، گوناگون و متنوع هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کَهِف - ۱۸ - ۱۰۷ - ۵

۵- مژده و بشارت در کنار هشدار و تهدید، روش به کار گرفته شده در قرآن برای تبلیغ و هدایت است.

جَزَاؤُهُمْ جَهَنَّمَ بِمَا كَفَرُوا... إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مَرِيَم - ۱۹ - ۴۱ - ۲

۲- یادآوری و تجلیل از پیامبران و اسوه های اخلاق و معنویت، از روش های هدایتی و تبلیغی مورد استفاده در قرآن

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا

ص: ۳۷۹

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۵۱ - ۳

۳- یاد کرد و تجلیل از پیامبران و اسوه های خلوص ، از روش های هدایتی قرآن

ذکر رحمت ربّک . . . واذکر ... واذکر ... واذکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۵۴ - ۷

۷- یاد کرد و تجلیل از پیامبران و اسوه های صداقت ، از روش های هدایتی قرآن

واذکر . . . واذکر ... واذکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۵۶ - ۹

۹- یاد و تجلیل از پیامبران و الگو های صداقت و راستی ، از روش های تربیتی و هدایتی قرآن

واذکر . . . واذکر ... واذکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۹۷ - ۱۲

۱۲- لزوم به کارگیری بیان و شیوه قابل فهم برای مردم در تبلیغ و هدایت

فإنّما یسرّنه بلسانک لتبشّر به المتّقین و تنذر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۲۵ - ۳

۳- راهنمایی و ارشاد طغیان گران و تبلیغ پیام الهی ، نیازمند شرح صدر و تحمل فراوان است .

اذهب . . . قال ربّ اشرح لی صدري

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۹۰ - ۱۳، ۱۲

۱۲ - ابراز محبت و اظهار عطف با گمراهان ، از شیوه های پسندیده در هدایت آنان است .

ی-قوم إنّما فتنتم به و إنّ ربکم الرحیم-ن

۱۳ - زمینه سازی و آماده سازی فکری و روانی گمراهان ، از روش های پیامبران در ارشاد و راهنمایی آنان

ی-قوم إنّما فتنتم به و إنّ ربکم الرحیم-ن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۱۰ - ۷

۷- بهره گیری از انگیزه ها و تمایلات فطری و غریزی انسان ، از روش های هدایتی - تربیتی قرآن

فیه ذکر کم

ص: ۳۸۰

برداشت یاد شده مبتنی بر دو نکته زیر است: ۱- <ذکر> به معنای <ثنا> و <صیت> (آوازه) باشد. ۲- اشتیاق به جاودانگی نام و بلندآوازه و آوازه گوی، امری غریزی و طبیعی برای همه انسان ها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۲۱ - ۶

۶- بازخواستن و زیر سؤال بردن اندیشه و عقیده باطل ، روشی در هدایت و بیان عقیده و اندیشه درست .

أَمْ اتَّخَذُوا مِنَ الْأَرْضِ هِمًّا يَنْشُرُونَ

برداشت یاد شده از جمله استفهامیه <هم ینشرون> استفاده می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۲۴ - ۳

۳- بازخواست و زیر سؤال بردن عقیده و اندیشه باطل ، روشی در هدایت و بیان عقیده و اندیشه درست .

أَمْ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که <أم> منقطعه، بر استفهام توییخی دلالت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۵۷ - ۳

۳- تصمیم ابراهیم (ع) بر نابودی بت و بت پرستی ، پس از یک سلسله کار فرهنگی و فکری او برای هدایت و اصلاح اندیشه مردمان بود .

لقد كنتم ... فی ضلّـل مبین ... ربّكم ربّ السموت ... و تالّله لأكيدنّ أصنـمكم بعد

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که حضرت ابراهیم(ع) در آغاز مخالفت با بت پرستی، پدر و قومش را مخاطب قرار داد و یک سلسله دلایل روشن بر اثبات توحید و نفی شرک به آنان ارائه کرد. سپس در مرحله دوم تهدید نمود که بت ها را نابود خواهد کرد و در نهایت به تهدید خود عمل کرد و همه بت ها را نابود ساخت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵- آگاه کردن مردم به سودمندی دین داری و یا زیان بی دینی، روشی پسندیده و مفید در تبلیغ دین و هدایت انسان ها

قال أفتعبدون من دون الله ما لا ينفعكم شيئاً ولا يضرّكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۲۳ - ۹

۹- بهره گیری قرآن از تمایلات طبیعی انسان ها، در گرایش دادن آنان به ایمان و عمل صالح

إِنَّ اللَّهَ يَدْخُلُ الَّذِينَ ءَامَنُوا... و لِبَاسِهِمْ فِيهَا حَرِيرٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۴۹ - ۶

۶- لزوم استفاده از روش های روشن و بی ابهام در تبلیغ و هدایت توده ها

ص: ۳۸۱

إِنَّمَا أَنَا لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۴۶ - ۵

۵ - تصحیح مرکزیت قدرت و حاکمیت جامعه ، راهکار اصلاح و هدایت مردم

ثُمَّ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ .. إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ

با توجه به این که حضرت موسی(ع) در امر رسالت، نخست به سوی فرعون - که محور قدرت و حاکمیت بود - فرستاده شد، می توان برداشت فوق را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۴ - ۱۰، ۵

۵ - بهره گیری از حوادث و نمونه های تاریخی به منظور قابل فهم کردن حقایق ، روشی در تبلیغ و هدایت

و مَثَلًا مِّنَ الَّذِينَ خَلَوْا مِن قَبْلِكَم

تردید نیست که یاد کردن حوادث و نمونه های تاریخی در قرآن، برای درک بهتر حقایقی است که خداوند در صدد بیان آنهاست. بنابراین می توان از این یاد کرد، روش تبلیغ و هدایت مردم به حقایق را آموخت.

۱۰ - بهره گیری از روش های مختلف (نزول آیات روشنگر ، بیان سرگذشت امت های پیشین و موعظه) برای هدایت مردمان

و لَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ ءآيَاتٍ مُّبِينَاتٍ وَ مَثَلًا مِّنَ الَّذِينَ خَلَوْا مِن قَبْلِكُمْ وَ مَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ

از آمدن چند نمونه (آیات روشنگر داستان های پیشینیان و موعظه و اندرز) در کنار هم، - بدون بیان رابطه آنها - می توان به برداشت یاد شده دست یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۵ - ۲۰

۲۰ - استفاده از تمثیل و تشبیه معقول به محسوس و ارائه نمونه عینی ، از روش های هدایتی قرآن برای تفهیم معارف بلند الهی

مثل نوره كمشكوه فيها مصباح . . . و يضرب الله الأمثـل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۶ - ۳

۳ - هدایت و راه یابی به نور ویژه خداوند ، دارای راه ها و مکان های ویژه است .

یهدی الله لنوره من یشاء . . . فی بیوت اذن الله أن ترفع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۳ - ۷

۷ - زیر سؤال بردن اندیشه ها و باور های باطل و بیان ضعف ها و نقص های آنها ، روش هدایتی و تبلیغی قرآن

و اتخذوا من دونه ءالهه لایخلقون شیئا و هم یخلقون . . . و لایملکون موتا و لایحیو

جمله < و اتخذوا من دونه آلهه . . . > هرچند به صورت خبریه است، ولی مقصود از آن اخبار نیست؛ زیرا همگان به مضمون آن

ص: ۳۸۲

آگاه بودند، بلکه مقصود زیر سؤال بردن عقاید مشرکان و بیان ضعف های فکری آنان و اظهار شکفتی از چنین باورهایی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۶ - ۱۱

۱۱ - تشویق و ایجاد امید ، از روش های قرآن برای هدایت و تربیت کافران مخالف

و قال الذین کفروا إن هـ ذالآ إلفک افتریه .. إنّه کان غفوراً رحیمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۳۲ - ۸

۸ - ترسیم و ارائه آموزه های دین به صورت تدریجی و متناسب با شرایط و نیازها ، روشی مؤثر و کارآمد در هدایت و تربیت

کذلک لنتبت به فؤادک و رتلن هـ ترتیلاً

برداشت یاد شده از آن جا است که قرآن کریم - که برای هدایت و تربیت انسان است - به صورت تدریجی و متناسب با شرایط و نیازها نازل شده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۳۹ - ۲

۲ - ارائه مثل ها (الگوها و نمونه های عینی) ، روش کاربردی قرآن در تبیین حقایق و هدایت مردمان

و کلاً ضربنا له الأمثـل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۹۸ - ۳،۴

۳ - سخن گفتن به زبان ملی هر جامعه ای ، بهترین و مؤثرترین روش تبلیغ و هدایت آن جامعه

و لو نزلن هـ علی بعض الأعجمین

۴- لزوم توجه به احساسات ملی جوامع ، در تبلیغ و هدایت

و لو نزلن-ه علی بعض الأعجمین

به کارگیری واژه <لو> - که برای امتناع است - نشان می دهد که اگر خداوند قرآن را بر شخصیتی غیر عرب زبان نازل می کرد، بی تردید مردم عرب از ایمان آوردن به غیر آن سر باز می زدند و این نبود مگر به خاطر احساسات قومی و ملی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۶ - ۳

۳- استفاده از گرایش های درونی انسان ها برای تحریک آنان به تلاش و کوشش در راه خدا ، از جمله روش های هدایتی قرآن است .

و من ج-هد فإتما یج-هد لنفسه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۱۴ - ۹

۹- استفاده از تاریخ ، برای تنبه و هشدار ، روشی قرآنی است .

ص: ۳۸۳

و لقد أرسلنا نوحًا إلى قومه .. فأخذهم الطوفان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنكبوت - ۲۹ - ۱۹ - ۹

۹ - استفاده از امور محسوس ، برای آگاهاندن بشر ، به حقیقتی غیر محسوس ، از روش های هدایتی قرآن است .

أولم يروا كيف يبدئ الله الخلق ثم يعيده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنكبوت - ۲۹ - ۲۰ - ۴

۴ - فراخوانی به مطالعه طبیعت ، برای پی بردن به قدرت خداوند ، و در نتیجه ، رفع تردید در امکان معاد ، روش هدایتی قرآن است .

قل سيروا في الأرض فانظروا كيف بدأ الخلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنكبوت - ۲۹ - ۲۱ - ۴

۴ - ایجاد حالت ترس و امید در انسان ها ، از روش های هدایتی قرآن است .

يعذب من يشاء ويرحم من يشاء

این که عذاب و رحمت را خداوند، بسته به مشیت خود دانسته است، احتمال دارد به منظور یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنكبوت - ۲۹ - ۳۸ - ۶

۶ - استفاده از حوادث و تحولات تاریخی و آثار به جامانده از آن تحولات ، به منظور عبرت آموزی ، از روش های هدایتی قرآن است .

فكذبوه فأخذتهم الرجفة فأصبحوا في دارهم جاثمين . و عادًا و ثمودًا و قد تبين لكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - استفاده از امور محسوس ، برای تبیین معارف دقیق ، از روش های هدایتی قرآن است .

مثل الذين اتَّخذوا من دون الله أولياء كمثل العنكبوت اتَّخذت بيتًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - استفاده از رخداد های طبیعی قابل مشاهده و محسوس ، برای جلب توجه مردم به خداوند ، از روش های هدایتی قرآن است .

و لئن سألتهم من نزل من السماء ماء فأحيا به الأرض .. ليقولنَّ الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - استفاده قرآن کریم از تحولات و حوادث مهم ، به منظور جلب نظر مردم به سوی خداوند

غلبت الروم . . . لله الأمر من قبل . . . بنصر الله ينصر من يشاء . . . وعد الله لا يخ

پرداختن به حادثه ای تاریخی، مانند جنگ رومیان و ایرانیان - که خارج از قلمرو حیاتِ جمعی مسلمانان بوده - اگر چه می تواند به خاطر نگرانی مؤمنان عصر بعثت از شکست معتقدان به کتاب آسمانی (رومیان) باشد، اما تأکید بر خدایی بودن حوادث در آن ماجرا (لله الأمر. . . و بنصر الله...) مشعر به نکته بالا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - توجه دادن به تحولات عالم طبیعت ، جهت نمایاندن تدبیر خداوند بر عالم هستی ، از روش های هدایتی قرآن کریم

الله الذي يرسل الرياح فتثير سحابا . . . كيف يشاء . . . أصاب به من يشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - استفاده از امور محسوس و قابل درک برای بشر ، جهت تبیین معارف عالی ، مانند مسأله معاد ، از روش های هدایتی قرآن است .

كيف يحيى الأرض بعد موتها إن ذلك لمحي الموتى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - استفاده از وعده و وعید و هشدار و تشویق ، روش قرآن برای هدایت مردم است .

هدى . . . فبشره بعذاب . . . لهم جنات النعيم

گوشزد کردن فرجام مؤمنان، پس از یادآوری عذاب معرضان از آیات خدا، شیوه ای است که در آن، برای شنونده امید و ترس ایجاد می شود و چنین حالتی شخص را در حالت اعتدال نگه می دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۱۱ - ۶

۶ - استفاده از نمود های عینی و قابل رؤیت و مشاهده برای مردم ، جهت آشناساختن آنان با خداوند ، از شیوه های هدایتی قرآن کریم است .

خلق السموت ... و ألقى فى الأرض ... و بثّ فيها ... و أنزلنا من السماء ماء ... هـ -

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۱۳ - ۷

۷ - قانع کردن فکر مخاطب ، با برهانی محکم ، هنگام دعوت به توحید ، از روش های هدایتی قرآن کریم

لاتشرك .. إنّ الشرك لظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۸۵

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۱۶ - ۱۳

۱۳ - استفاده از امور محسوس ، برای تفهیم معارف ظریف و غامض ، از شیوه های هدایتی قرآن کریم است .

إن تک مثقال حبه من خردل فتکن فی صخره .. یأت بها الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۲۰ - ۱۳

۱۳ - توجه دادن انسان ها به امور محسوس و قابل مشاهده ، جهت رهنمونی آنان به خداشناسی ، از روش های هدایتی قرآن کریم

ألم تروا أنّ الله سخر لكم ما فی السموت و ما فی الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۲۹ - ۱۲

۱۲ - توجه دادن مردم به امور محسوس و قابل مشاهده از عالم طبیعت ، از روش های هدایتی قرآن کریم است .

ألم تر أنّ الله یولج الیل فی النهار .. و سخر الشمس و القمر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۳۱ - ۷

۷ - استفاده از عالم طبیعت و رخداد های در پیش روی انسان ها ، جهت رهنمونی آنان به خداشناسی ، از شیوه های هدایتی قرآن است .

ألم تر أنّ الفلک تجری فی البحر بنعمت الله لیریکم من ءای-ته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - سجده - ۳۲ - ۳ - ۱۲

۱۲ - هشدار به مردم ، از جمله راه های هدایت آنان است .

لتنذر قومًا .. لعلهم یتهدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - سجده - ۳۲ - ۲۷ - ۳

۳ - استفاده از حوادث و تحولات قابل مشاهده و طبیعی ، برای هدایت مردم ، از شیوه های هدایتی قرآن است .

أولم يروا أنا نسوق الماء .. فنخرج به زرعًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۴۵ - ۵

۵ - خداوند برای رهنمونی مردم به حق ، از احساسات درونی انسان ها استفاده می کند .

أرسلنك .. مبشراً و نذيراً

خوشی و ترس ، دو حالت روانی انسان است که با پدید آمدن عوامل آنها ، بروز می کنند. اعلام چیزی که موجب ترس و یا خوش حالی شود در واقع ، استفاده کردن از این دو احساس برای واداشتن انسان به قبول حق است.

ص: ۳۸۶

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۱۷ - ۷

۷ - استفاده از حوادث تاریخی گذشته برای هدایت مردمان ، از شیوه های هدایتی قرآن کریم

أفلم یروا .. و لسلیم-ن الریح ... اعملوا ءال داود شکراً ... لقد کان لسیا فی مسک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۴۶ - ۱۰

۱۰ - اندیشه و فکر از راه های رسیدن به حقیقت است .

ثمّ تتفکروا ما بصاحبکم من جنّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۲۴ - ۵

۵ - بشارت و انذار ، شیوه پیامبر (ص) در هدایت مردم

إنا أرسلن-ک بالحقّ بشیراً و نذیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۱۰ - ۵

۵ - انذار و اخطار ، از روش های تبلیغی - هدایتی پیامبر (ص)

و سواء علیهم ءأنذرتهم أم لم تنذرهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۱۱ - ۱۳

۱۳ - انذار و بشارت ، از روش های تبلیغی - هدایتی پیامبر اسلام (ص)

إنّما تنذر من اتّبع الذکر .. فبشره بمغفره و أجر کریم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۱۳ - ۵

۵ - مثل زدن و ارائه نمونه های تاریخی ، از روش های تربیتی - هدایتی پیامبر (ص)

و اضرب لهم مثلاً أصح - ب القریه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۷۰ - ۹

۹ - لزوم استفاده از روش های روشن و بی ابهام ، در تبلیغ و هدایت توده ها

أنا نذیر مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۸۷

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۲۷ - ۶

۶ - بیان انواع مثل ها ، از روش های تربیتی و هدایتی قرآن
و لقد ضربنا للناس فی هذالقرءان من کلّ مثل لعلّهم یتذکّرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۲۹ - ۱۲

۱۲ - مقایسه میان نیکان و بدان ، از روش های هدایتی و تربیتی قرآن

ضرب الله مثلاً رجلاً .. هل یستویان مثلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۵۰ - ۹

۹ - یاد کردن از نمونه های تاریخی ، از روش های تربیتی و هدایتی قرآن

قد قالها الذین من قبلهم فما أغنی عنهم ما کانوا یکسبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۴۴ - ۸

۸ - لزوم توکل و واگذاشتن کارها و نتایج و پیامد های آن به خدا ، پس از تلاش گسترده خیرخواهانه برای هدایت و تربیت مردم

و أفوض أمری إلى الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۱۳ - ۲،۲

۲ - انذار ، پس از تبیین حق و ارائه دلیل ، شیوه ای بایسته در هدایت خلق

فقل أنذرتکم ص-عقه

برداشت بالا- بر این اساس است که مسأله انذار در این آیه، پس از تبیین مسأله توحید و دلایل آن در آیات پیشین، صورت گرفته است و فرمان <فقل أنذرتکم .. > بایسته بودن را می فهماند.

۲- انذار، پس از تبیین حق و ارائه دلیل، شیوه ای بایسته در هدایت خلق

فقل أنذرتکم ص-عقه

برداشت بالا- بر این اساس است که مسأله انذار در این آیه، پس از تبیین مسأله توحید و دلایل آن در آیات پیشین، صورت گرفته است و فرمان <فقل أنذرتکم .. > بایسته بودن را می فهماند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۳۴ - ۱۱

۱۱ - استفاده از امور روشن و همه فهم، در جهت تبلیغ و هدایت، روشی قرآنی است.

و لا تستوی الحسنه و لا السيئه .. كأنه ولي حميم

تکیه بر اصل تفاوت خوبی و بدی - که امری روشن و قابل فهم برای همگان است - به عنوان پیش درآمد سفارش به اخلاق نیک در تبلیغ، بیانگر مطلب یاد شده است.

ص: ۳۸۸

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۴۳ - ۱۷

۱۷ - بشارت و انذار ، روش هدایتی و تربیتی قرآن

إِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ وَ ذُو عِقَابٍ أَلِيمٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۵ - ۲۱

۲۱ - تفاوت نگذاشتن بین طبقات مختلف اجتماعی در مقام تبلیغ و هدایت و اجرای شریعت ، از وظایف پیامبر (ص)

وَأْمُرْتَ لِأَعْدَلٍ بَيْنَكُمْ

بنابراین که <أمرت لأعدل بینکم> مربوط به نحوه اجرای دعوت و اقامه دین به وسیله پیامبر(ص) باشد، برداشت بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۲۳ - ۶

۶ - تشویق و بشارت ، شیوه ای کار آمد در زمینه هدایت و تربیت انسان

يَبْشُرُ اللَّهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۱۱ - ۸

۸ - تبیین حقایق و معارف والا ، با بیانی ساده و همه فهم ، روش هدایتی قرآن

وَالَّذِي نَزَّلَ .. فَأَنْشُرْنَا بِهِ بَلَدَهُ مِثْلًا كَذَلِكَ تَخْرُجُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - دخان - ۴۴ - ۵۸ - ۷

۷- لزوم توجه به سطح درک و استعداد های مخاطبان ، در تبلیغ و هدایت ایشان

فَاتْمَا يَسْرِن-ه بلسانك

از این که خداوند <تیسیر> را زمینه تذکر یافتن دانسته؛ استفاده می شود که برای بیداری خلق، باید حقایق را به گونه ای قابل فهم و درک برای آنان بیان کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۴ - ۳

۳- پرسش از حقایق مورد غفلت و واداشتن اندیشه ها به تأمل درباره آن ، روشی قرآنی برای هدایت آدمیان

قل أراءيتم ما تدعون . . . أروني ماذا خلقوا

طرح پرسش از سوی قرآن، برای وادار کردن مشرکان به تأمل، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۸۹

۱۴- انذار و تبشیر ، دو محور اصلی پیام های هدایتی قرآن

و ه- ذاکت ب .. لینذر الذین ظلموا و بشری للمحسنین

اصلی بودن دو محور بالا، از اختصاص به ذکر یافتن استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- لزوم بهره گیری هدایت گران از شیوه های مختلف تبلیغی ، در ارشاد گمراهان

و صرّفنا الأیّـت لعلّهم یرجعون

تعبیر <صرّفنا>، اشاره به تنوع و گوناگونی دارد و فعل الهی، بیانگر ارزش ها و بایدها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- فرستادن رسول و هدایت خلق ، با بشارت و انذار - و نه قوای قهری طبیعت ، - نمودی از حکمت خداوند است . *

و لله جنود .. و كان الله عزیزًا حکیمًا . إنا أرسلن - ک ش - هدا و مبشّرًا

از آیه قبل، استفاده شد که خداوند مالک یگانه هستی و حاکم مطلق و شکست ناپذیر است و می تواند خلق را به اجبار به سوی اهداف بایسته وا دارد؛ اما در این آیه، خداوند یادآوری کرده که حکمت او، اقتضا می کند که این هدایت، را از طریق فرستادن رسول و ارائه الگو و بشارت و انذار، انجام پذیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴- حسن استفاده از ملموس ترین نماد ها ، برای هدایت و درس آموزی خلق *

و النخل باسقـت لها طلع نضید

برداشت یاد شده بدان احتمال است که اختصاص به ذکر یافتن <نخل> از میان همه درختان و <خرما> از میان همه میوه

ها، از آن جهت باشد که نخل و خرما، اساسی ترین نقش را در زندگی عرب عصر نزول داشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۳۸ - ۶

۶- لزوم هدف قرار دادن مرکز اصلی قدرت کفر، برای اصلاح توده ها *

و فی موسی إذ أرسلن-ه-إلی فرعون

موسی(ع) مأموریت یافته بود تا مستقیماً با فرعون روبه رو شود و او را از کفر و حق ستیزی باز دارد و خداوند این حقیقت را برای ما بازگو کرده است از این نکته مطلب یاد شده احتمال می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۱ - ۴

۴- بهره گیری قرآن، از باورهای ارزشی و راستین اهل کتاب، در گرایش دادن آنان به اسلام *

و الطُّور

ص: ۳۹۰

با توجه به این که کوه طور، در باور اهل کتاب (یهود و نصارا) محل نزول وحی و سرزمین مقدس بوده است و این باور از نظر قرآن به جا بوده است؛ با سوگند خوردن به آن، قلب اهل کتاب را مجذوب پیام قرآن می ساخته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۱۷ - ۶

۶ - مقایسه فرجام نیک تقوایندگان با سرنوشت شوم کافران ، شیوه بهینه هدایت خلق

اصلوها . .. إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَعِيمٍ

از این که خداوند در هدایت خلق، به ترسیم هر دو فرجام پرداخته است؛ مطلب بالا برداشت می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - قمر - ۵۴ - ۲۲ - ۳

۳ - لزوم استفاده هدایتگران ، از شیوه ساده گویی برای ارشاد مردم

و لقد يَسْرِنَا الْقُرْآنَ لِلذَّكْرِ

بیان الهی، در حقیقت رهنمودی است به همه هدایتگران که باید از این شیوه، استفاده کنند تا همه مردم از آن بهره گیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - واقعه - ۵۶ - ۷۲ - ۴

۴ - طرح سؤال و برانگیختن به اندیشه و خردورزی ، از روش های هدایتی - تربیتی قرآن

أفرءیتم ما تمنون . . . أأنتم تخلقونه أم نحن الخ-لقون... أفرءیتم النار ... أأنتم أنشأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۹ - ۱۰

۱۰ - لزوم رعایت اصل تدریج در تربیت و ارشاد مردم

هو الذی ینزل . . . لیخرجکم من الظلمت

نزول تدریجی قرآن، با هدف خارج کردن تدریجی مردم از ظلمات به سوی نور، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - صف - ۶۱ - ۱۰ - ۲

۲ - ایجاد انگیزه در مخاطب ، با طرح پرسش و آن گاه بیان پاسخ آن ، از روش های هدایتی قرآن

هل أدلکم علی تج-ره

جمله <هل أدلکم...> طرح پرسش و <تؤمنون بالله> در آیه بعد بیان پاسخ آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - صف - ۶۱ - ۱۲ - ۶

۶ - بهره گیری قرآن از تمایلات طبیعی و غریزی انسان به آب ، بوستان و خانه های دلپذیر ، در جهت گرایش دادن وی به ارزش های معنوی است .

تؤمنون بالله و رسوله .. و یدخلکم جنّ-ت... و مس-کن طیبه

ص: ۳۹۱

از این که خداوند، گرایش های طبیعی انسان ها را وسیله هدایت آنان و سوق دادن آنها به کسب ارزش ها قرار داده است، براداشت بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تحریم - ۶۶ - ۱۰ - ۱

۱ - ارائه نمونه های عینی از نیکان و بدان ، از روش های قرآن در راستای بیدار کردن و هدایت خلق

ضرب الله مثلاً للذین کفروا امرأت نوح

گفتنی است آنچه خداوند در این آیه، به عنوان ضرب المثل ذکر فرموده، دارای حقیقت و وجود خارجی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - ملک - ۶۷ - ۱۲ - ۴

۴ - اخطار و بشارت و ایجاد خوف و رجا ، روش تربیتی و هدایتی قرآن کریم

و للذین کفروا برّهم عذاب جهنّم .. . إنّ الذین یخشون ربّهم بالغیب لهم مغفرة و أج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - ملک - ۶۷ - ۲۶ - ۷

۷ - لزوم استفاده از روش های روشن و بی ابهام در تبلیغ دین و هدایت مردمان

إنّما أنا نذیر مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - قلم - ۶۸ - ۳۴ - ۶

۶ - مقرر کردن < کیفر و پاداش > و < تنبیه و تشویق > ، دو روش هدایتی و تربیتی قرآن

کذلک العذاب و لعذاب الآخره أكبر .. . إنّ للمتّقین عند ربّهم جنّات النعیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - نوح - ۷۱ - ۲ - ۲

۲ - دعوت و برخورد از سر مهربانی و شفقت ، مؤثر در هدایت و اصلاح جامعه

قال یقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - نوح - ۷۱ - ۹ - ۳

۳ - دعوت آشکارا ، کاملاً سرّی ، خصوصی و یا عمومی ، از روش های تبلیغی ، تربیتی و هدایتی

ثمّ إتی أعلنت لهم و أسررت لهم إسرارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - نوح - ۷۱ - ۱۲ - ۸

۸ - تبیین فواید ایمان و دین داری ، از روش های تبلیغی و هدایتی

ص: ۳۹۲

استغفروا ربکم .. یرسل السماء علیکم مدرارًا . و یمدکم بأمول و بنین ... و یجعل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - جن - ۷۲ - ۱۶ - ۵

۵ - بیان فواید و نتایج ایمان و دین داری ، از روش های هدایتی و تبلیغی قرآن

و ألوأستق-موا علی الطریقه لأسقین-هم ماء غدقًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۱۰ - ۶

۶ - خودداری از تعرّض به مخالفان بدگو (مقابله به مثل و پاسخ گویی به آنان) در مرحله آغازین کار هدایت و تبلیغ دین ، امری سزاوار و بایسته

و اهجرهم هجرًا جمیلًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مدثر - ۷۴ - ۵۶ - ۱۰

۱۰ - هشدار و ترغیب ، از روش های تربیتی و هدایتی قرآن

هو .. أهل المغفره

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که این سوره، با فرمان انذار و اخطار آغاز گردیده (قم فأنذر..) و با مغفرت و آمرزش الهی، خاتمه یافته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۶ - ۳

۳ - بذل توجه کامل به ارشاد کسانی که نیازی به تعالیم الهی در خود احساس نمی کنند ، روشی ناپسند و مذموم است .

أما من استغنی . فأنت له تصدّی

آغاز سخن با ضمیر <أنت> و نیز تقدیم <له> بر <عنه> در جمله های <أنت له تصدّی> و <أنت عنه تلّهی> - در

آیات بعد - ارشاد کننده را به جهت برخوردش با هر دو نوع مخاطب، نکوهش کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - بروج - ۸۵ - ۱۱ - ۸

۸ - تهدید و ترغیب ، از روش های قرآن برای هدایت انسان ها است .

فلهم عذاب جهنم .. لهم جنّات تجري من تحتها الأنهار-

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - لیل - ۹۲ - ۱۴ - ۵

۵ - انذار و ایجاد ترس در مردم ، شیوه ای لازم و دارای سهمی وافر در هدایت آنان

إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدَىٰ .. فَأُنذِرَكُمْ نَارًا تَلْظَىٰ

ص: ۳۹۳

۴۵۸- روش هدایت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- اعراف - ۷ - ۱۰۱ - ۷

۷- پیامبران در پی مشاهده تکذیب معارف دین از سوی امت ها ، معجزاتی را برای هدایتشان پیشروی آنان قرار دادند .

و لقد جاءتهم رسالهم بالبينت فما كانوا ليؤمنوا بما كذبوا من قبل

برداشت فوق مبتنی بر این است که <ما> در <بما کذبوا> موصول اسمی باشد و مضاف إليه کلمه <قبل> مجیء البينات باشد. البته در این صورت ضمیری پس از <کذبوا> مقدر خواهد بود. بنابراین تقدیر جمله چنین است: فما كانوا ليؤمنوا بالذی کذبوا به من قبل مجیء البينات.

۴۵۹- روش هدایت گمراهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۳۷ - ۴

۴- اعتراض به صاحبان اندیشه انحرافی و بحث و گفتوگو در جهت اصلاح آن ، شیوه ای پسندیده و مطلوب نزد خداوند است

و ما أظن الساعة قائمة و لنن رُددتُ .. أكفرت بالذی خلقك

۴۶۰- روش هدایت ملکه سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۴۱ - ۴

۴- استفاده سلیمان (ع) از امکانات خود بلقیس ، برای ارائه معجزه به وی و هدایت او

قال نكروا لها عرشها. .. من الذین لایهتدون

برخی برآنند که <أتهتدی..> به تقدیر <أتهتدی إلى الإیمان بالله و رسوله> می باشد. برداشت یاد شده بر پایه این احتمال است.

۴۶۱- روش هدایتگری ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۴۳ - ۶

۶- راهنمایی ها و هدایت های حضرت ابراهیم (ع) به آزر، همراه با لطف و مهربانی بوده است.

ی-أبت .. فاتبعنی أهدک صرطاً سوياً

خطاب <یا أبت> حاکی از اظهار شفقت ابراهیم(ع) به آزر است. علاوه بر این که او آزر را جاهل نخواند و بر محدودیت آگاهی خود نیز تصریح کرد (من العلم)؛ این روش، سرشار از عطف و به مخاطب است.

ص: ۳۹۴

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۴۵ - ۸

۸- حضرت ابراهیم (ع) با برخوردی عاطفی و مؤدبانه سعی در ارشاد و هدایت آزر داشت .

ی-أبت إني أخاف أن يمسك عذاب من الرحمن

خطاب <ياأبت> گویای عطوفت ابراهیم(ع) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۴۷ - ۵

۵- حضرت ابراهیم (ع) با وعده استغفار به آزر ، سعی در متمایل ساختن او به توحید و درمان سرسختی او داشت .

قال سل -م عليك سأستغفر لك ربّي

نرمی پاسخ ابراهیم(ع) و وعده استغفار به او، ممکن است به جهت متنبه ساختن و نرم کردن دل او برای دست برداشتن از بت پرستی باشد.

۴۶۲- روش هدایتگری تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۳ - ۶

۶- استفاده < تورات > از گرایش ها و عواطف خویشاوندی بنی اسرائیل ، جهت هدایت و گرایش آنان به توحید

و ءاتینا موسی . . . ذرّیه من حملنا مع نوح

این برداشت با توجه به دو نکته است ذیل است: ۱- بنابراین که نصب <ذرّیه> به حرف ندای محذوف و ادامه کلام تورات در آیه قبل باشد (و آتینا موسی الکتاب . . .ألاّ تتخذوا ... یا ذرّیه من حملنا مع نوح). ۲- آیه در پی دعوت از بنی اسرائیل به توحید، به آنان یادآوری می کند که آنها از فرزندان همراهان نجات یافته نوح هستند، تا به این وسیله ایشان را به قبول دعوت برانگیزاند.

۴۶۳- روش هدایتگری قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰- استفاده از تهدید و تشویق ، روش قرآن در تربیت و هدایت انسان

إنه كان حليماً غفوراً

<حليماً> در بردارنده تهدید و <غفوراً> نویدی است امیدبخش و مشعر به تشویق

ص: ۳۹۵

۴۶۴- روش هدایتگری محمد(ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۵۶ - ۲

۲ - بشارت و اخطار ، دو روش تربیتی - هدایتی و تبلیغی پیامبر اسلام (ص)

و ما أرسلنك إِلَّا مبشِّرًا و نذیرًا

۴۶۵- روش هدایتگری نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۵۹ - ۳

۳ - استفاده نوح (ع) از عواطف قومی برای هدایت مردم خویش

فقال یقوم اعبدوا الله

نوح با نسبت دادن مردمان به خویشان با اضافه کلمه <قوم> به <یا> متکلم (یا قوم، یعنی ای مردم من)، در صدد برانگیختن عواطف آنان به سوی خود

۴۶۶- روش هدایتی قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۲۵ - ۷

۷- به کارگیری مثل ، از روش های هدایتی تبلیغی قرآن کریم

و یضرب الله الأمثال للناس لعلهم یتذکرون

۴۶۷- شگفتی روش مبارزه رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۹ - ۳

۳ - کیفیت موضع گیری و شیوه های مبارزاتی سران کفر و شرک علیه قرآن و رسالت پیامبر (ص) ، امری شگفت آور و در

خور تأمل و اندیشیدن

انظر كيف ضربوا لك الأمثـل

<كيف> اسم استفهام است؛ ولی در این آیه برای بیان تعجب به کار رفته است، نه استفهام حقیقی.

۴۶۸- شگفتی روش مبارزه رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۹۶

۳ - کیفیت موضع گیری و شیوه های مبارزاتی سران کفر و شرک علیه قرآن و رسالت پیامبر (ص) ، امری شگفت آور و در خور تأمل و اندیشیدن

انظر كيف ضربوا لك الأمثـل

<كيف> اسم استفهام است؛ ولی در این آیه برای بیان تعجب به کار رفته است، نه استفهام حقیقی.

۴۶۹- نابودکننده روش فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۶۳ - ۸

۸- فرعونیان در تبلیغات خود علیه موسی و هارون (ع) ، آنان را درهم شکننده و نابود کننده راه و روش نمونه و برتر خویش معرفی کردند .

و يذهبنا بطريقتكم المثلى

۴۷۰- نقش روش مبارزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۷۶ - ۱۴

۱۴ - نقش عمده و اساسی نقشه ها و شیوه های مبارزه در شکست و پیروزی

انْ كِيدِ الشَّيْطَانِ كَانِ ضَعِيفًا

از اینکه خداوند برای تحریک مؤمنان در رویارویی با کافران ضعف و ناتوانی نقشه های آنان را یادآوری می کند، معلوم می شود شیوه های مبارزه و برنامه های جنگی، نقش بسزایی در پیروزیها دارند.

روش شناسی

۴۷۱- {روش شناسی}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۶۵ - ۷

۷ - به کارگیری تمثیل از سوی خداوند برای بیان حقایق

و مثل الذین

۴۷۲- اهمیت روش شناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۹۷

۳- لزوم به کارگیری بهترین شیوه های رفتاری ، حتی در برابر دشمنان دین

ادفع بالتی هی أحسن السیئه

۴۷۳- اهمیت روش شناسی در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۵۱ - ۵

۵- لزوم شناخت زمینه های مساعد برای تبلیغ و سرمایه گذاری بیشتر برای آن

و أنذر به الذین یخافون أن یحشروا إلی ربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۴۴ - ۹

۹- لزوم مرحله بندی در کار تبلیغ و توجه به شرایط و زمینه ها در انتخاب شیوه هدایت مردم

فقولا له قولاً لئینا لعله یتذکر أو یخشی

۴۷۴- روش شناسی در موعظه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۲۵ - ۱۲

۱۲- رعایت روش نیک و مؤثر ، از شرایط وعظ و خطابه

ادع . . . و الموعظه الحسنه

ص: ۳۹۸

۵- روشنائی

۱- آثار روشنائی روز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۱۲ - ۲

۲- از میان رفتن تاریکی شب با آمدن روشنائی روز ، نشانه ای از تدبیر خداوند است .

فمحونا ءایه الیل و جعلنا ءایه النهار مبصره

۲- تشبیه به روشنائی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۱۶ - ۱۵

۱۵- نابرابری مشرکان با موحدان بسان نابرابری انبوه تاریکی ها با روشنائی است .

أم هل تستوی الظلم-ت والنور

۳- روشنائی خورشید از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۱۲ - ۳

۳- محو شدن نور ماه در شب و روشنگری خورشید ، دو نشانه از نشانه های خداست .

فمحونا ءایه الیل و جعلنا ءایه النهار مبصره

این برداشت بنابراین است که منظور از <آیه اللیل> ماه و <آیه النهار> خورشید باشد.

۴- روشنائی روز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۶۷ - ۲

۲ - خداوند شب را تاریک و روز را ، روشن قرار داده است .

ص: ۳۹۹

هو الذی جعل لکم الیل لتسکنوا فیہ و النهار مبصراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۱۰ - ۴

۴- خداوند به همگان - آنان که در تاریکی های شب کاملاً پنهانند و یا در روز روشن آشکارند - آگاه است .

و من هو مستخف باللیل و سارب بالنهار

<استخفاء> (مصدر مستخف) و <خفاء> هر دو به معنای پنهان بودن است، با این تفاوت که <استخفاء> حاکی از تأکید می باشد. <سَیْرَب> به معنای راه است و <سارب> به کسی که راه را می پیماید گفته می شود و از آن جا که راه و طی کننده آن معمولاً بر انسانها مخفی نیست - خصوصاً که در روز باشد - می توان گفت: <سارب> در آیه شریفه به قرینه مقابله آن با <مستخف> کنایه از <آشکار> می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۱۲ - ۱۵

۱۵- > یزیدبن سلام ... سأل رسول الله (ص) فقال له: ... فما بال الشمس والقمر لا یتویان فی الضوء والنور، قال: ... أمر الله تعالی جبرئیل: أن یمحو ضوء القمر فمحاہ ... و ذلك قول الله عزوجل: > و جعلنا اللیل و النهار آیتین فمحونا آیه اللیل و جعلنا آیه النهار مبصره ... < ... ;

یزیدبن سلام از رسول خدا(ص) سؤال کرد، پس به حضرت گفت:.. چگونه است که خورشید و ماه در نور و روشنایی با هم مساوی نیستند؟ حضرت جواب فرمود:... خداوند تعالی به جبرئیل فرمان داد تا نور ماه را محو کند، پس او نور ماه را محو کرد ... و آن همان سخن خدا است که فرمود: <و جعلنا اللیل و النهار آیتین فمحونا آیه اللیل و جعلنا آیه النهار مبصره...> <...>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۷۲ - ۵

۵ - توانایی خدا بر ثابت نگه داشتن روشنایی روز و محروم ساختن اهل آن از نعمت شب تا روز قیامت

قل أرءیتم إن جعل الله علیکم النهار سرمدًا إلی یوم القی-مه

۵- روشنایی سمت چپ مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - درخشش نور مؤمنان ، موجب روشن شدن راه ایشان از پیش رو ، سمت راست و سمت چپ آنان در قیامت

یوم تری المؤمنین و المؤمنات یسعی نورهم بین أیدیهم و بأیمانهم

در آیه شریفه از فن <اكتفا> استفاده شده است ، یعنی ، با ذکر <بأیمانهم> از بیان <و بشمائلهم> اکتفا شده است. بنابراین تقدیر آیه چنین می شود: <یسعی نورهم بین أیدیهم و بأیمانهم و بشمائلهم>.

ص: ۴۰۰

۶- روشنایی سمت راست مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۱۲ - ۴

۴ - درخشش نور مؤمنان ، موجب روشن شدن راه ایشان از پیش رو ، سمت راست و سمت چپ آنان در قیامت

یوم تری المؤمنین و المؤمنات یسعی نورهم بین أیدیهم و بأیم-نهم

در آیه شریفه از فن <اكتفا> استفاده شده است؛ یعنی، با ذکر <بأیمانهم> از بیان <و بشمائلهم> اکتفا شده است. بنابراین تقدیر آیه چنین می شود: <یسعی نورهم بین أیدیهم و بأیمانهم و بشمائلهم>.

۷- سوگند به روشنایی روز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - لیل - ۹۲ - ۲ - ۱،۲

۱ - سوگند خداوند ، به روز ، هنگام درخشان شدن آن

و النهار إذا تجلّی

۲ - پدیده روز و تابناکی آن ، دارای عظمتی درخور سوگند خداوند

و النهار إذا تجلّی

۸- عظمت روشنایی روز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - لیل - ۹۲ - ۲ - ۲

۲ - پدیده روز و تابناکی آن ، دارای عظمتی درخور سوگند خداوند

و النهار إذا تجلّی

۹- فواید روشنایی روز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵- انسان ، در پرتو روشنی روز - در پی تاریکی شب - از روزی و فضل خداوند بهره مند می شود .

فمحونا ءایه الیل و جعلنا ءایه النهار مبصره لتبتغوا فضلاً من ربکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۷۱ - ۶

۶ - نقش تعیین کننده روشنایی روز در زندگی بشر

من إل-ه غیر الله یأتیکم بضیاء

ص: ۴۰۱

از اهداف مورد نظر در این آیه، بیان اهمیت روشنایی روز و وابستگی زندگی بشر به آن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۶۱ - ۶

۶ - نقش سازنده روشنایی روز ، در تلاش روزانه انسان ها و نشاط و شادابی آنان

و النهار مبصرًا

۱۰- محرومیت از روشنایی روز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۷۱ - ۵

۵ - توانایی خدا بر تاریک قرار دادن زمین و محروم ساختن مردم از روشنایی روز تا برپایی قیامت

أرءیتم إن جعل الله علیکم الّیل سرمدًا إلی یوم القی-مه

۱۱- منشأ روشنایی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۶۲ - ۶۸، ۳، ۲

۲ - آفرینش شب و روز و پدید آمدن روشنایی و تاریکی ، بر اثر جانشین شدن آن دو به جای یکدیگر ، تنها به قدرت خدا است .

و هو الذی جعل الّیل و النهار خلفه

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته است: ۱- معرفه بودن مبتدا و خبر (هو الذی جعل) بیانگر قصر می باشد. ۲- آیه شریفه در مقام بیان قدرت خدا است.

۳ - آفرینش شب و روز و پدید آمدن روشنایی و تاریکی بر اثر جانشین شدن آن دو به جای یکدیگر ، از نشانه های قدرت خدا است .

و هو الذی جعل الّیل و النهار خلفه

۶- آفرینش شب و روز و پدید آمدن روشنایی و تاریکی برای انسان ، سپاس برانگیز است .

و هو الذی جعل الّیل . . . لمن أراد أن یدّکر أو أراد شکورًا

<شکور> مصدر و مرادف واژه <شکر> است.

۸- شب و روز و پدید آمدن روشنایی و تاریکی ، از نعمت های الهی و شایسته سپاس و تشکر

و هو الذی جعل الّیل . . . لمن أراد أن یدّکر أو أراد شکورًا

یادآوری سپاس گذاری انسان پس از بیان آفرینش شب و روز برای آدمی، گویای برداشت فوق است.

ص: ۴۰۲

۱۲- منشأ روشنایی روز روز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - نازعات - ۷۹ - ۲۹ - ۲

۲ - پدیدار ساختن روز و روشنایی آن ، وابسته به خداوند و جلوه قدرت او است .

و أخرج ضحیها

<ضحی> به معنای گسترش نور خورشید و پهناور شدن روز است (مفردات راغب) و نیز هنگامی را که اندکی از بالا آمدن روز گذشته باشد، <ضحی> می نامند(قاموس). مراد از <ضحی> - به قرینه <لیل> - روز است و نام بردن این بخش روز به جهت فرح بخش تر بودن آن لحظات است، زیرا منظور برانگیختن اعجاب و شگفتی در انسان ها است.

۱۳- منشأ روشنایی زمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۶۹ - ۱،۴

۱ - سراسر زمین در عرصه قیامت به نور الهی روشن خواهد شد .

و أشرق الأرض بنور ربّها

<إشراق> (مصدر <أشرق>) به معنای اضاءه (روشن شدن) است.

۴ - روشن شدن زمین و حقایق مربوط به اهل آن در قیامت ، جلوه ربوبیت الهی است .

و أشرق الأرض بنور ربّها

۱۴- نعمت روشنایی روز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - شمس - ۹۱ - ۳ - ۳

۳ - تابناک شدن زمین در روز ، از نعمت های خداوند است .

و النهار إذا جلیها

سوگند، نشانه آن است که آنچه به آن سوگند یاد شده است، برای مخاطب سودمند و مورد علاقه او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - لیل - ۹۲ - ۲ - ۳

۳ - روشنی روز، از نعمت های خداوند است .

و النهار إذا تجلّی

سوگند، نشانه آن است که آنچه به آن سوگند یاد شده است. برای مخاطب سودمند و مورد علاقه او است.

ص: ۴۰۳

۶- روشنفکری

۱- ادعای روشنفکری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۱۱ - ۱۷

۱۷- انکار حقایق دین از سوی کافران ، در قالب روشن فکری و ارزش گرایی

و قال الذین کفروا .. لو کان خیرًا ما سبقونا إليه ... فسیقولون ه-ذا إفک قدیم

کافران با دعوی <لو کان خیراً> خود را ارزش خواه و با اتهام <ه-ذا إفک قدیم> خود را روشن فکر و ضد ارتجاع معرفی می کنند و با این ادعاها، بدون تأمل در حقایق قرآن (إذ لم یهدوا به) به کفر و انکار می پردازند.

۲- ادعای روشنفکری مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۱۷ - ۱۷

۱۷- منکران معاد ، توجیه کنندگان کفر خویش ، با روشنفکر مآبی و اتهام ارتجاع به دین

فیقول ما ه-ذا إلاّ أس-طیر الأوّلین

آیه بعد، گوینده <ما ه-ذا إلاّ..> را وعده به عذاب داده است. از این نکته استفاده می شود که نسبت دادن <أساطیر الأوّلین> به وعده های حق، نه از سر جهل و نادانی بلکه به دلیل کفر و گستاخی بوده است و با این تعبیر، کافران توجیه گر کفر خویش بوده اند.

۳- مدعیان روشنفکری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۲۴ - ۴

۴- منکران معاد ، مدعیان روشنفکری و بالا بودن سطح فکری خویش

فالذین لایؤمنون بالأخره .. إذا قیل لهم ماذا أنزل ربکم قالوا أس-طر الأوّلین

۴- منافقان و روشنفکری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۳ - ۷

۷- منافقان ، خویشان را مردمی خردمند و روشنفکر می پندارند .

أنؤمن كما آمن السفهاء

ص: ۴۰۵

۱- حمله روم به جزیره العرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۵۷ - ۲۲

۲۲ - > عن زين العابدين (ع) إنه اجتمعت قريش إلى أبي طالب و رسول الله عنده . . . و قالت و الله لو سمعت به - ذا فارس و الروم لأختطفتنا من أرضنا و لقلعت الكعبه حجراً حجراً ، فنزل > و قالوا إن نَتَّبِعِ الهدى معك < . . . ;

از امام سجاد(ع) روایت شده: همانا قریش نزد ابی طالب جمع شدند، در حالی که رسول خدا(ص) نزد وی بود.. و گفتند به خدا سوگند اگر این پیروی از محمد(ص) را اهل فارس و روم بشنوند، ما را از سرزمینمان می ربایند و کعبه را سنگ به سنگ از جا خواهند کند پس این آیه نازل شد: < و قالوا إن نَتَّبِعِ الهدى معك نتخطف من أرضنا > . . . <

رومیان

۲- آثار پیروزی رومیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴ - ۶۸

۶ - پیروزی رومیان بر ایرانیان ، عامل سرور و شادمانی مؤمنان عصر بعثت شد .

و یومئذ یفرح المؤمنون

۸ - شکست و پیروزی روم ، امری سرنوشت ساز برای مؤمنان و مشرکان عصر بعثت بوده است .

و یومئذ یفرح المؤمنون

بیان شکست رومیان مسیحی در برابر ایرانیان و نیز پیشگویی شکست ایرانیان از رومیان و سرور و فرح مؤمنان از پیروزی رومیان، حکایت از این می کند که چنین تحولاتی برای گروه های یاد شده، مهم و سرنوشت ساز بوده است.

۳- آثار شکست رومیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴ - ۷۸

۷- شکست رومیان ، حادثه ای حزن انگیز برای مؤمنان صدر اسلام بود .

ص: ۴۰۶

غلبت الروم . . . و یومئذ یفرح المؤمنون

احتمال دارد که شادمانی مسلمانان، به خاطر این باشد که مسلمانان مکه، از شکست رومیان، به عنوان جبهه جناح مؤمنان، اندوهگین شده بودند و خداوند به آنان اعلام می کند که اندوه شان بر طرف خواهد شد.

۸ - شکست و پیروزی روم ، امری سرنوشت ساز برای مؤمنان و مشرکان عصر بعثت بوده است .

و یومئذ یفرح المؤمنون

بیان شکست رومیان مسیحی در برابر ایرانیان و نیز پیشگویی شکست ایرانیان از رومیان و سرور و فرح مؤمنان از پیروزی رومیان، حکایت از این می کند که چنین تحولاتی برای گروه های یاد شده، مهم و سرنوشت ساز بوده است.

۴- امداد به رومیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۵ - ۱،۲

۱ - پیروزی رومیان بر ایرانیان ، به امداد و نصرت الهی بود .

و هم من بعد غلبهم سیغلبون . . . بنصر الله

بنابراین که <ب نصر الله> متعلق به <سیغلبون> باشد، نکته یاد شده را بیان می کند.

۲ - برخورداری رومیان از امداد های الهی در نبرد پیروزمند خویش با ایرانیان ، مایه سرور و شادمانی مؤمنان عصر بعثت شد .

و یومئذ یفرح المؤمنون بنصر الله

<ب نصر الله> می تواند متعلق به <یفرح> در آیه قبل باشد؛ یعنی، مؤمنان به سبب این که پیروزی رومیان به امدادهای خداوند است، شادمان می شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۶ - ۱

۱ - تقویت جبهه رومیان و چیره ساختن آنان بر ایرانیان ، وعده تخلف ناپذیر خداوند به مؤمنان عصر بعثت

سیغلبون . . . وعد الله لا یخلف الله وعده

<وعد الله> مفعول مطلق فعل محذوف است و نویدهای خداوند - در آیات قبل - را تأکید می کند.

۵- پیروزی رومیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۳ - ۲،۳

۲ - پیشگویی قرآن ، درباره پیروزی قریب الوقوع رومیان شکست خورده بر ایرانیان پیروز

و هم من بعد غلبهم سیغلبون

۳ - پیروزی روم بر ایران ، پس از شکست ، امری به دور از انتظار

و هم من بعد غلبهم سیغلبون

آوردن <من بعد غلبهم> با این که در آیه قبل تصریح به شکست رومیان شده است، می تواند ناظر به این نکته باشد که پیروزی آنان پس از شکست، برای مردم مکه، غیرمنتظره بوده است.

ص: ۴۰۷

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴ - ۱،۴،۵

۱ - پیشگویی قرآن در مورد پیروزی رومیان بر ایرانیان فاتح ، در خلال زمانی اندک (سه تا ده سال)

فی بضع سنین

کلمه <بضع> بر عددی اطلاق می شود که از سه بالاتر و از ده کمتر باشد (لسان العرب).

۴ - پیروزی رومیان شکست خورده ، پس از زمانی کوتاه ، جلوه ای از حاکمیت اراده خداوند بر تمامی رخدادهای تاریخ است .

غلبت الروم .. لله الأمر

بیان اختصاص همه امور به خداوند، پس از ذکر پیشگویی پیروزی رومیان، نوعی تعلیل برای پیروزی غیر مترقبه آنان است.

۵ - قرآن از برانگیخته شدن احساسات شادمانه مؤمنان صدر اسلام در روز پیروزی رومیان بر ایرانیان ، خبر داده است .

و هم من بعد غلبهم سیغلبون .. و یومئذ یفرح المؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۵ - ۲

۲ - برخورداری رومیان از امداد های الهی در نبرد پیروزمند خویش با ایرانیان ، مایه سرور و شادمانی مؤمنان عصر بعثت شد .

و یومئذ یفرح المؤمنون بنصر الله

<بنصر الله> می تواند متعلق به <یفرح> در آیه قبل باشد ، یعنی ، مؤمنان به سبب این که پیروزی رومیان به امدادهای خداوند است ، شادمان می شوند .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۶ - ۱

۱ - تقویت جبهه رومیان و چیره ساختن آنان بر ایرانیان ، وعده تخلف ناپذیر خداوند به مؤمنان عصر بعثت

سیغلبون .. وعد الله لا یخلف الله وعده

<وعد الله > مفعول مطلق فعل محذوف است و نویدهای خداوند - در آیات قبل - را تأکید می کند.

۶- تاریخ جنگ رومیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۲ - ۱

۱ - شکست رومیان (دولت بیزانس) در نبرد با ایرانیان در عصر بعثت

غلبت الروم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۳ - ۱

۱ - نبرد میان ایران و روم ، در نزدیکی منطقه حجاز (نواحی شام) بوده است .

ص: ۴۰۸

غلبت الروم فی أدنی الأرض

جبهه درگیر با رومیان مسیحی، به قول تاریخ نویسان، مجوسیان ایران بوده اند، الف و لام در <الأرض> برای عهد است و به قرینه <الروم> به سرزمین رومیان اشاره دارد. ذکر <أدنی الأرض> و اهتمام به تعیین مکان نبرد، این احتمال را تقویت می کند که مراد از <أدنی الأرض> نزدیک ترین بخش روم به سرزمین عرب (حجاز) باشد.

۷- جنگ رومیان با ایرانیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۲ - ۱

۱ - شکست رومیان (دولت بیزانس) در نبرد با ایرانیان در عصر بعثت

غلبت الروم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۳ - ۲، ۳، ۱

۱ - نبرد میان ایران و روم ، در نزدیکی منطقه حجاز (نواحی شام) بوده است .

غلبت الروم فی أدنی الأرض

جبهه درگیر با رومیان مسیحی، به قول تاریخ نویسان، مجوسیان ایران بوده اند، الف و لام در <الأرض> برای عهد است و به قرینه <الروم> به سرزمین رومیان اشاره دارد. ذکر <أدنی الأرض> و اهتمام به تعیین مکان نبرد، این احتمال را تقویت می کند که مراد از <أدنی الأرض> نزدیک ترین بخش روم به سرزمین عرب (حجاز) باشد.

۲ - پیشگویی قرآن ، درباره پیروزی قریب الوقوع رومیان شکست خورده بر ایرانیان پیروز

و هم من بعد غلبهم سیغلبون

۳ - پیروزی روم بر ایران ، پس از شکست ، امری به دور از انتظار

و هم من بعد غلبهم سیغلبون

آوردن <من بعد غلبهم> با این که در آیه قبل تصریح به شکست رومیان شده است، می تواند ناظر به این نکته باشد که پیروزی آنان پس از شکست، برای مردم مکه، غیرمنتظره بوده است.

۱ - پیشگویی قرآن در مورد پیروزی رومیان بر ایرانیان فاتح ، در خلال زمانی اندک (سه تا ده سال)

فی بضع سنین

کلمه <بضع> بر عددی اطلاق می شود که از سه بالاتر و از ده کمتر باشد (لسان العرب).

۴ - پیروزی رومیان شکست خورده ، پس از زمانی کوتاه ، جلوه ای از حاکمیت اراده خداوند بر تمامی رخدادهای تاریخ است .

غلبت الروم .. لله الأمر

بیان اختصاص همه امور به خداوند، پس از ذکر پیشگویی پیروزی رومیان، نوعی تعلیل برای پیروزی غیر مترقبه آنان است.

۵ - قرآن از برانگیخته شدن احساسات شادمانه مؤمنان صدر اسلام در روز پیروزی رومیان بر ایرانیان ، خبر داده است .

ص: ۴۰۹

و هم من بعد غلبهم سيغلبون .. و يومئذ يفرح المؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۵ - ۲

۲ - برخورداري روميان از امداد هاي الهي در نبرد پيروزمندي خويش با ايرانيان ، مایه سرور و شادمانی مؤمنان عصر بعثت شد .

و يومئذ يفرح المؤمنون بنصر الله

<بنصر الله> می تواند متعلق به <يفرح> در آيه قبل باشد ، يعنى ، مؤمنان به سبب اين که پيروزي روميان به امدادهاي خداوند است ، شادمان می شوند .

۸- شك در پيروزي روميان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۷ - ۷

۷ - ترديد در پيروزي روميان پس از شكست آنان ، برخاسته از سطحی نگری و بی توجهی مردمان عصر بعثت به حقایق نهان زندگی دنیا است .

سيغلبون .. يعلمون ظ-هراً من الحيوه الدنيا

نکته یاد شده بر این اساس است که <ال> در <الناس> عهد باشد و مراد از آن ، مردمی باشند که درباره وعده خداوند به پيروزي روميان شكست خورده ترديد داشتند .

۹- شكست روميان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۲ - ۱

۱ - شكست روميان (دولت بيزانس) در نبرد با ايرانيان در عصر بعثت

غلبت الروم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴ - ۴

۴ - پیروزی رومیان شکست خورده ، پس از زمانی کوتاه ، جلوه ای از حاکمیت اراده خداوند بر تمامی رخدادهای تاریخ است .

غلبت الروم .. لله الأمر

بیان اختصاص همه امور به خداوند، پس از ذکر پیشگویی پیروزی رومیان، نوعی تعلیل برای پیروزی غیر مترقبه آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۷ - ۷

۷ - تردید در پیروزی رومیان پس از شکست آنان ، برخاسته از سطحی نگری و بی توجهی مردمان عصر بعثت به حقایق نهان

ص: ۴۱۰

زندگی دنیا است .

سیغلبون .. يعلمون ظ-هراً من الحیوه الدنيا

نکته یاد شده بر این اساس است که <ال> در <الناس> عهد باشد و مراد از آن، مردمی باشند که درباره وعده خداوند به پیروزی رومیان شکست خورده تردید داشتند.

۱۰- منشأ پیروزی رومیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴ - ۲

۲ - شکست و پیروزی روم ، براساس مشیت خداوند بود .

غلبت الروم .. لله الأمر من قبل و من بعد

مضافاً الیه محذوفِ <قبلُ> و <بعُدُ> ، <شکست و پیروزی رومیان> است. بنابراین، مراد از <لله الأمر من قبل و...> نکته یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۵ - ۱

۱ - پیروزی رومیان بر ایرانیان ، به امداد و نصرت الهی بود .

و هم من بعد غلبهم سیغلبون .. بنصر الله

بنابراین که <بنصر الله> متعلق به <سیغلبون> باشد، نکته یاد شده را بیان می کند.

۱۱- منشأ شکست رومیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴ - ۲

۲ - شکست و پیروزی روم ، براساس مشیت خداوند بود .

غلبت الروم .. لله الأمر من قبل و من بعد

مضافاً الیه محذوفِ <قیل> و <بعُد>، <شکست و پیروزی رومیان> است. بنابراین، مراد از <لله الأمر من قبل و...> نکته یاد شده است.

۱۲- منطقه جنگ رومیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۳ - ۱

۱ - نبرد میان ایران و روم، در نزدیکی منطقه حجاز (نواحی شام) بوده است.

غلبت الروم فی أدنی الأرض

ص: ۴۱۱

جبهه درگیر با رومیان مسیحی، به قول تاریخ نویسان، مجوسیان ایران بوده اند؛ الف و لام در <الأرض> برای عهد است و به قرینه <الروم> به سرزمین رومیان اشاره دارد. ذکر <أدنی الأرض> و اهتمام به تعیین مکان نبرد، این احتمال را تقویت می کند که مراد از <أدنی الأرض> نزدیک ترین بخش روم به سرزمین عرب (حجاز) باشد.

۱۳- مؤمنان و پیروزی رومیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴ - ۶

۶- پیروزی رومیان بر ایرانیان ، عامل سرور و شادمانی مؤمنان عصر بعثت شد .

و یومئذ یفرح المؤمنون

ص: ۴۱۲

۸- رؤیا

۱- آثار رؤیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۴۳ - ۶

۶ - اطلاع یافتن پیامبر (ص) بر برخی امور از طریق خواب

إذ يريكمهم الله في منامك قليلا

۲- اقسام رؤیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - يوسف - ۱۲ - ۴۴ - ۴

۴- تقسیم رؤیا ها به آشفته و منظم در دانش خواب گزاری

قالوا أضغ-ث أحل-م

<أحلام> جمع حُلْم و به معنای رؤیاهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۶۰ - ۱۰

۱۰- برخی از رؤیا ها ، صادق بوده و با واقعیت تطبیق می کند .

و ما جعلنا الرؤيا التي أرين-ك

۳- اهمیت تعبیر رؤیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - يوسف - ۱۲ - ۳۶ - ۱۶

۱۶- تعبیر کردن رؤیا ، کاری نیک و احسان به صاحبان رؤیا است .

نبتنا بتأويله إنا نرى -ك من المحسنين

ص: ٤١٣

۴- اهمیت دانش تعبیر رؤیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۲۱ - ۲۰

۲۰- دانش و تحلیل رخدادها و خبرها و تأویل رؤیایها، دانشی گران قدر است.

و كذلك مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ وَلِنُعَلِّمَهُ مِن تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۴۹ - ۷

۷- دانش تعبیر رؤیا، دانشی راهگشا به حوادث آینده و کارآمد برای پیشگیری از ناگواریها

قال تزرعون .. عام فيه يغاث الناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۱۰۱ - ۱۱

۱۱- دانش تعبیر رؤیاها و تحلیل حوادث، دانشی گران قدر و از نعمت های خداوند است.

و علمتني من تأويل الأحاديث

۵- بشارت دانش تعبیر رؤیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۶ - ۷

۷- دستیابی به دانش تعبیر رؤیا و تحلیل صحیح رخدادها، از بشارت های یعقوب (ع) به فرزندش یوسف

و كذلك .. يعلمك من تأويل الأحاديث

<احادیث> جمع حدیث است. راغب در مفردات در معنای کلمه حدیث گفته است: هر کلامی که با شنیدن و یا از طریق وحی - چه در بیداری و چه در خواب - به انسان برسد، به آن حدیث گفته می شود. بنابراین مراد از <الاحادیث> هم می تواند رؤیایها باشد و هم اخبارِ حوادث و رویدادها. <تأویل رؤیا>؛ یعنی، آن واقیعت خارجی که در خواب به نحوی جلوه

گر می شود و خواب گویای آن است. <تأویل اخبار> یعنی، علل تحقق حوادث و فرجام آنها.

۶- پیش بینی در تعبیر رؤیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۴۹ - ۷

۷- دانش تعبیر رؤیا، دانشی راهگشا به حوادث آینده و کارآمد برای پیشگیری از ناگواریها

قال تزرعون .. عام فیه یغاث الناس

ص: ۴۱۴

۷- تاریخ تعبیر رؤیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۴۳ - ۹

۹- خواب گزاری و تعبیر رؤیا ، دانشی رایج در مصر باستان

أفتونی فی رءى-ى إن كنتم للرءىا تعبرون

۸- تعبیر رؤیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۳۶ - ۸

۸- رؤیاها ، دارای تعبیر است و می تواند بیانگر وقایعی باشد .

تَبَيَّنَا بِتَأْوِيلِهِ

۹- تعبیر رؤیای آب انگور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۴۱ - ۲

۲- یوسف (ع) ، رؤیای < آب گرفتن از انگور برای تهیه شراب > را به رهایی صاحب رؤیا و ساقی ارباب خویش شدن تعبیر کرد .

أما أحدكما فيسقى ربه خمراً

<سَيِّقِي> (مصدر يسقى) به معنای نوشانیدن و یا اعطای نوشیدنی است. بنابراین <أما أحدكما فيسقى...> ; یعنی: یکی از شما به مالک و ارباب خود شراب خواهد نوشاند و ساقی او خواهد شد.

۱۰- تعبیر رؤیای حمل نان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۴۱ - ۳

۳- یوسف (ع)، رؤیای حمل نان و خوردن پرندگان از آن را، به دار کشیده شدن صاحب رؤیا و خوردن پرندگان از سر او تفسیر کرد.

و أما الآخر فيصلب فتأكل الطير من رأسه

<صلب> (مصدر یصلب) یعنی، کشتن به طریق بستن به چوبه دار

ص: ۴۱۵

۱۱- تعبیر رؤیای خوردن پرندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۴۱ - ۳

۳- یوسف (ع) ، رؤیای حمل نان و خوردن پرندگان از آن را ، به دار کشیده شدن صاحب رؤیا و خوردن پرندگان از سر او تفسیر کرد .

و أما الآخر فیصلب فتأکل الطیر من رأسه

<صلب> (مصدر یصلب) یعنی ، کشتن به طریق بستن به چوبه دار

۱۲- تعبیر رؤیای خوشه های خشک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۴۷ - ۴،۶

۴- خوشه های سبز و خشک در رؤیای ملک ، پیامدار لزوم زراعت محصولات خوشه دار در طی هفت سال آبادانی

فما حصدم فذروه فی سنبله

جمله <تزرعون...> هر چند جمله ای خبری است، ولی به قرینه <فذروه...> در مقام انشا بوده و مراد از آن معنای دستوری است. بنابراین <تزرعون...> ؛ یعنی، هفت سال با جدیت تمام به زراعت پردازید. مراد یوسف(ع) از زراعت - به قرینه <فذروه فی سنبله> - کشت حبوبات خوشه دار است و یوسف(ع) کشت آن را از <سبع سنبلات خضر...> استفاده کرده بود.

۶- خوشه های خشک در رؤیای پادشاه ، پیامدار لزوم ذخیره سازی محصولات کشت و درو شده به همراه خوشه های آن

و آخر یابس-ت .. فما حصدم فذروه فی سنبله

از آن جا که دستور فوق (فذروه فی سنبله) با این قسمت از رؤیای پادشاه که خوشه های خشک را دیده بود ، تناسب دارد ؛ زیرا خوشه های خشک آماده برای ذخیره شدن است ، می توان گفت: یوسف(ع) از عبارت <آخر یابسات> دستور فوق را استنباط کرده بود.

۱۳- تعبیر رؤیای خوشه های سبز

۴- خوشه های سبز و خشک در رؤیای ملک، پیامدار لزوم زراعت محصولات خوشه دار در طی هفت سال آبادانی

فما حصدتم فذروه فی سنبله

جمله <تزرعون...> هر چند جمله ای خبری است، ولی به قرینه <فذروه...> در مقام انشا بوده و مراد از آن معنای دستوری است. بنابراین <تزرعون...> یعنی، هفت سال با جدیت تمام به زراعت پردازید. مراد یوسف(ع) از زراعت - به قرینه <فذروه فی سنبله> - کشت حبوبات خوشه دار است و یوسف(ع) کشت آن را از <سبع سنبلات خضر...> استفاده کرده بود.

ص: ۴۱۶

۱۴- تعبیر رؤیای سجده خورشید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۶ - ۹

۹- خضوع و سجود ستارگان ، ماه و خورشید برای انسان در رؤیا ، نشان برگزیده شدن و دستیابی او به علم و دانش است .

ینی رأیت أحد عشر کوکبا .. کذلک یجتیک ربک و یعلمک

۱۵- تعبیر رؤیای سجده ستارگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۶ - ۹

۹- خضوع و سجود ستارگان ، ماه و خورشید برای انسان در رؤیا ، نشان برگزیده شدن و دستیابی او به علم و دانش است .

ینی رأیت أحد عشر کوکبا .. کذلک یجتیک ربک و یعلمک

۱۶- تعبیر رؤیای سجده ماه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۶ - ۹

۹- خضوع و سجود ستارگان ، ماه و خورشید برای انسان در رؤیا ، نشان برگزیده شدن و دستیابی او به علم و دانش است .

ینی رأیت أحد عشر کوکبا .. کذلک یجتیک ربک و یعلمک

۱۷- تعبیر رؤیای گاوهای چاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۴۷ - ۱

۱- هفت گاو چاق در رؤیای پادشاه ، نمودی از هفت سال آبادانی مصر و فراوانی محصول بود .

قال تزرعون سبع سنین دأباً

<هفت سال با جدیت زراعت کنید> گویای هفت سال آبادانی است و ظاهر این است که یوسف(ع) این معنا را از <سبع بقرات سمان> استفاده کرده بود.

۱۸- تعبیر رؤیای گاوهای لاغر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۴۸ - ۱،۶

۱- وقوع هفت سال قحطی و سختی پس از هفت سال آبادانی ، تعبیر یوسف (ع) از هفت گاو لاغر در رؤیای پادشاه مصر

ص: ۴۱۷

ثم يأتي من بعد ذلك سبع شداد

<شداد> (جمع شديد) از مصدر <شده> (سختی و دشواری) گرفته شده است و مراد از <سبع شداد> هفت سال قحطی و خشکسالی است و مشارالیه <ذلك> هفت سال آبادانی می باشد.

۶- گاو های لاغر در رؤیا ، نشانه پیشامد سختی ها و دشواریهاست و تعداد آنها حاکی از تعداد سالهاست .

ياكلهنّ سبع عجاف .. ثم يأتي من بعد ذلك سبع شداد

۱۹- تعلیم تعبیر رؤیا به یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۳۸ - ۷

۷- پیروی یوسف (ع) از آیین ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) ، موجب عنایت خدا به وی و آموزش علم غیب و دانش تعبیر رؤیا به او شد .

ذلکما مما علمنی ربی انی ترکت .. واتبعت مله اباى

جمله <اتبعت ..> عطف بر <ترکت> در آیه قبل است. بنابراین دلالت می کند که: پیروی از آیین ابراهیم نیز در بهره مند شدن یوسف(ع) از علوم الهی ، نقش داشته است.

۲۰- حقیقت رؤیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۳۶ - ۸،۹

۸- رؤیاها ، دارای تعبیر است و می تواند بیانگر وقایعی باشد .

نبئنا بتأویله

۹- بشر از دیرباز رؤیاها را دریچه ای برای اطلاع از وقایع می شمرد .

نبئنا بتأویله

۲۱- دانش تعبیر رؤیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۳۷ - ۱۱

۱۱- آگاهی به غیب و دانستن تعبیر رؤیاها ، دانشهایی والا و گران سنگ است .

ذلکما مما علمنی ربی

<ذلکک> و <ذلکما> و نظایر آنها برای اشاره به دور است. استعمال آن برای مشارالیه نزدیک ، گویای این نکته است که: مشارالیه در نزد متکلم ، امری با عظمت و بلند مرتبه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۴۱۸

۸- یوسف - ۱۲ - ۴۴ - ۵

۵- تعبیر خواب های چند رشته و درهم و برهم ، امری مشکل و درخور دانشی ویژه است .

و ما نحن بتأویل الأحل-م بع-لمین

۲۲- دانش تعبیر رؤیا در مصر باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- یوسف - ۱۲ - ۴۳ - ۹

۹- خواب گزاری و تعبیر رؤیا ، دانشی رایج در مصر باستان

أفتونی فی رءی-ی إن کتتم للرءیا تعبرون

۲۳- رؤیا در تاریخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- یوسف - ۱۲ - ۳۶ - ۹

۹- بشر از دیرباز رؤیا ها را دریچه ای برای اطلاع از وقایع می شمرد .

نَبِّئْنَا بتأویله

۲۴- رؤیا و حوادث آینده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- انفال - ۸ - ۴۳ - ۱

۱ - پیامبر (ص) پیش از جنگ بدر سپاه دشمن را در رؤیاهایی متعدد ، اندک دید .

إذ یریکهم الله فی منامک قلیلا

فعل مضارع <یرئ> دلالت بر تکرار رؤیای پیامبر(ص) در مورد اندک دیدن سپاه دشمن دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- یوسف - ۱۲ - ۵ - ۹

۹- رؤیاها می تواند بیانگر خبرها و وقوع حوادثی از آینده باشد .

إني رأيت أحد عشر .. لا تقصص رءياك على إخوانك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- یوسف - ۱۲ - ۴۱ - ۸

۸- رؤیا ، می تواند صورت و نمودی از حوادث و دریچه ای برای آگاهی به آینده باشد .

فيسقى ربه خمراً .. فيصلب فتأكل الطير من رأسه

ص: ۴۱۹

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۴۹ - ۵،۶

۵- رؤیاها ، می تواند نمایانگر و بازگو کننده رخداد های آینده باشد .

یوسف أیها الصدیق أفتنا .. قال تزرعون ... ثم یأتی من بعد ذلک عام

۶- رؤیا ها می تواند دربردارنده الهامات و رموزی راهگشا برای انسان ها باشد .

یوسف أیها الصدیق أفتنا .. قال تزرعون ... ثم یأتی من بعد ذلک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۱۰۰ - ۱۰

۱۰- رؤیا ها می توانند گویای واقعیهایی بوده و کاشف حقایقی از آینده باشند .

قال ی-أبت هذا تأویل رءی-ی من قبل

۲۵- رؤیای آب انگور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۳۶ - ۴

۴- آب گرفتن از انگور برای تهیه شراب ، رؤیای یکی از دو زندانی هم بند یوسف (ع)

قال أحدهما إنی أری-نی أعصر خمراً

<عصر> (مصدر أعصر) به معنای گرفتن آب از چیزی (میوه، لباس تر و ..) است. <خمر> به شراب مست کننده ای که از انگور به دست می آید، گفته می شود و مراد از <خمر> در آیه شریفه - به قرینه أعصر (آب می گرفتم) - انگور است. تعبیر کردن از انگور به شراب، به این لحاظ بوده که آن زندانی از انگور، برای تهیه شراب آب می گرفته است.

۲۶- رؤیای آشفته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۴۴ - ۱،۴

۱- خواب گزاران دربار، رؤیای شگفت پادشاه مصر را رؤیایی آشفته و دارای رشته های گوناگون و نامشخص، قلمداد کردند.

قالوا أضغ-ث أحل-م

<ضغث> (مفرد أضغاث) به دسته و بافه ای از گیاه گفته می شود. خواب گزاران با تشبیه رؤیای پادشاه به دسته ها و بافه های متعدد، به این معنا اشاره دارند که: رؤیای وی دارای رشته ها و اجزایی چند است، به گونه ای که کشف ارتباط آنها با یکدیگر و تفسیر مجموعه آن، دشوار و یا ناممکن است.

۴- تقسیم رؤیاها به آشفته و منظم در دانش خواب گزاری

قالوا أضغ-ث أحل-م

<أحلام> جمع حُلْم و به معنای رؤیاهاست.

ص: ۴۲۰

۲۷- رؤیای حمل نان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۳۶ - ۵

۵- حمل نان بر بالای سر و خوردن پرندگان از آن ، رؤیای یکی دیگر از هم بندگان یوسف (ع)

و قال الآخر إني أرى-ني أحمل فوق رأسي خبزًا تأكل الطير منه

<طير> جمع طائر و به معنای پرندگان است.

۲۸- رؤیای خوردن پرندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۳۶ - ۵

۵- حمل نان بر بالای سر و خوردن پرندگان از آن ، رؤیای یکی دیگر از هم بندگان یوسف (ع)

و قال الآخر إني أرى-ني أحمل فوق رأسي خبزًا تأكل الطير منه

<طير> جمع طائر و به معنای پرندگان است.

۲۹- رؤیای خوشه های خشک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۴۳ - ۲،۵

۲- هفت گاو چاق که هفت گاو لاغر به خوردن آنها پرداخته بودند و هفت خوشه سبز و خوشه هایی خشک ، رؤیای شگفت پادشاه مصر بود .

إني أرى سبع بقرة سمان .. و آخر يابس-ت

<سمين> و <سمينه> (مفرد سِمَان) به معنای چاق است. <اعجف> و <عجفاء> (مفرد عجاف) به معنای بسیار نحیف و لاغر است. تمییز <سبع> به قرینه جمله قبل ، <بقرات> است ؛ یعنی: یا کلهن سبع بقرات عجاف.

۵- گاو های چاق و لاغر و خوشه های سبز و خشک ، در یک رؤیای پادشاه بودند نه هر کدام در رؤیایی جداگانه .

ینی آری سبع بقرت .. و سبع سنبل-ت خضر

برداشت فوق، از تکرار نشدن <أری> در بیان دیدن خوشه های سبز و خشک استفاده می شود؛ زیرا اگر پادشاه خوشه ها را در غیر رؤیایی که در آن گاوها را مشاهده کرده بود می دید، ظاهر آن بود که فعل <أری> در <سبع سنبلات..> تکرار می شد. مفرد آوردن <رؤیای> در جمله <أفتونی فی رؤیای> نیز حکایت از این معنا دارد.

۳۰- رؤیای خوشه های سبز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۴۲۱

۲- هفت گاو چاق که هفت گاو لاغر به خوردن آنها پرداخته بودند و هفت خوشه سبز و خوشه هایی خشک ، رؤیای شگفت پادشاه مصر بود .

إنی أری سبع بقرت سمان .. و آخر یابس-ت

<سمین> و <سمینه> (مفرد سِمان) به معنای چاق است. <اعجف> و <عجفاء> (مفرد عجاف) به معنای بسیار نحیف و لاغر است. تمیز <سبع> به قرینه جمله قبل ، <بقرات> است ؛ یعنی: یا کلهن سبع بقرات عجاف.

۵- گاو های چاق و لاغر و خوشه های سبز و خشک ، در یک رؤیای پادشاه بودند نه هر کدام در رؤیایی جداگانه .

إنی أری سبع بقرت .. و سبع سنبل-ت خضر

برداشت فوق، از تکرار نشدن <أری> در بیان دیدن خوشه های سبز و خشک استفاده می شود ؛ زیرا اگر پادشاه خوشه ها را در غیر رؤیایی که در آن گاوها را مشاهده کرده بود می دید، ظاهر آن بود که فعل <أری> در <سبع سنبلات..> تکرار می شد. مفرد آوردن <رؤیای> در جمله <أفتونی فی رؤیای> نیز حکایت از این معنا دارد.

۳۱- رؤیای صادق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- یوسف - ۱۲ - ۵ - ۹

۹- رؤیا ها می تواند بیانگر خبر ها و وقوع حوادثی از آینده باشد .

إنی رأیت أحد عشر .. لاتقصص رءیاك علی إخوانك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- یوسف - ۱۲ - ۴۱ - ۸

۸- رؤیا ، می تواند صورت و نمودی از حوادث و دریچه ای برای آگاهی به آینده باشد .

فیسقی ربه خمراً .. فیصلب فتأکل الطیر من رأسه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- یوسف - ۱۲ - ۴۹ - ۵،۶

۵- رؤیاها ، می تواند نمایانگر و بازگو کننده رخداد های آینده باشد .

یوسف أیها الصدیق أفتنا .. قال تزرعون ... ثم یأتی من بعد ذلك عام

۶- رؤیا ها می تواند دربردارنده الهامات و رموزی راهگشا برای انسان ها باشد .

یوسف أیها الصدیق أفتنا .. قال تزرعون ... ثم یأتی من بعد ذلك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- یوسف - ۱۲ - ۱۰۰ - ۱۰

۱۰- رؤیا ها می توانند گویای واقعیهایی بوده و کاشف حقایقی از آینده باشند .

قال ی-أبت هذا تأویل رءى-ى من قبل

ص: ۴۲۲

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۶۰ - ۱۰

۱۰- برخی از رؤیا ها ، صادق بوده و با واقعیت تطبیق می کند .

و ما جعلنا الرؤيا التي أرين-ك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۱۰۵ - ۳

۳- رؤیای ابراهیم (ع) مبنی بر ذبح فرزندش اسماعیل (ع) ، از رؤیا های صادق بود .

قد صدقت الرؤيا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۲۷ - ۱

۱- تأکید خداوند ، بر درستی رؤیای پیامبر (ص) در ورود به مسجدالحرام

لقد صدق الله رسوله الرؤيا

۳۲- رؤیای گاوهای چاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۴۳ - ۲،۵

۲- هفت گاو چاق که هفت گاو لاغر به خوردن آنها پرداخته بودند و هفت خوشه سبز و خوشه هایی خشک ، رؤیای شگفت پادشاه مصر بود .

إني أرى سبع بقرة سمان .. و آخر يابس-ت

<سمین> و <سمینه> (مفرد سَمَان) به معنای چاق است. <اعجف> و <عجفاء> (مفرد عجاف) به معنای بسیار نحیف و لاغر است. تمیز <سبع> به قرینه جمله قبل ، <بقرات> است / یعنی: یا کلهن سبع بقرات عجاف.

۵- گاو های چاق و لاغر و خوشه های سبز و خشک ، در یک رؤیای پادشاه بودند نه هر کدام در رؤیایی جداگانه .

ینی آری سبع بقرت .. و سبع سنبل-ت خضر

برداشت فوق، از تکرار نشدن <أری> در بیان دیدن خوشه های سبز و خشک استفاده می شود؛ زیرا اگر پادشاه خوشه ها را در غیر رؤیایی که در آن گاوها را مشاهده کرده بود می دید، ظاهر آن بود که فعل <أری> در <سبع سنبلات..> تکرار می شد. مفرد آوردن <رؤیای> در جمله <أفتونی فی رؤیای> نیز حکایت از این معنا دارد.

۳۳- رؤیای گاوهای لاغر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۴۳ - ۲،۵

۲- هفت گاو چاق که هفت گاو لاغر به خوردن آنها پرداخته بودند و هفت خوشه سبز و خوشه هایی خشک ، رؤیای شگفت پادشاه مصر بود .

ص: ۴۲۳

ینی آری سبع بقرت سمان .. و آخر یابس-ت

<سمین> و <سمینه> (مفرد سمان) به معنای چاق است. <اعجف> و <عجفاء> (مفرد عجاف) به معنای بسیار نحیف و لاغر است. تمیز <سبع> به قرینه جمله قبل ، <بقرات> است ؛ یعنی: یا کلهن سبع بقرات عجاف.

۵- گاو های چاق و لاغر و خوشه های سبز و خشک ، در یک رؤیای پادشاه بودند نه هر کدام در رؤیایی جداگانه .

ینی آری سبع بقرت .. و سبع سنبل-ت خضر

برداشت فوق، از تکرار نشدن <آری> در بیان دیدن خوشه های سبز و خشک استفاده می شود ؛ زیرا اگر پادشاه خوشه ها را در غیر رؤیایی که در آن گاوها را مشاهده کرده بود می دید، ظاهر آن بود که فعل <آری> در <سبع سنبلات..> تکرار می شد. مفرد آوردن <رؤیای> در جمله <أفتونی فی رؤیای> نیز حکایت از این معنا دارد.

۳۴- رؤیای منظم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۴۴ - ۴

۴- تقسیم رؤیا ها به آشفته و منظم در دانش خواب گزاری

قالوا أضغ-ث أحل-م

<أحلام> جمع حُلْم و به معنای رؤیاهاست.

۳۵- سجده خورشید در رؤیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۴ - ۴

۴- ستارگان ، ماه و خورشید در رؤیای یوسف ، همگی یک جا و دسته جمعی بر او سجده کردند . *

ینی رأیت أحد عشر کوکبا .. رأیتهم لی س-جدین

برداشت فوق ، احتمالی است که می توان آن را از تکرار فعل <رأیت> به دست آورد.

۳۶- سجده ستارگان در رؤیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۴ - ۴

۴- ستارگان ، ماه و خورشید در رؤیای یوسف ، همگی یک جا و دسته جمعی بر او سجده کردند . *

إني رأيت أحد عشر كوكبا . . . رأيتهم لي ساجدين

برداشت فوق ، احتمالی است که می توان آن را از تکرار فعل <رأيت> به دست آورد.

ص: ۴۲۴

۳۷- سجده ماه در رؤیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۴ - ۴

۴- ستارگان ، ماه و خورشید در رؤیای یوسف ، همگی یک جا و دسته جمعی بر او سجده کردند . *

إني رأيت أحد عشر كوكبا . . . رأيتهم لي ساجدين

برداشت فوق ، احتمالی است که می توان آن را از تکرار فعل <رأيت> به دست آورد.

۳۸- سختی تعبیر رؤیای آشفته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۴۴ - ۵

۵- تعبیر خواب های چند رشته و درهم و برهم ، امری مشکل و درخور دانشی ویژه است .

و ما نحن بتأويل الأحل-م بع-لمين

۳۹- کیفیت تعبیر رؤیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۴۷ - ۱۴

۱۴- اظهار نظر نابجا درباره رؤیا ، زمینه تعبیر و تفسیر صحیح آن را از میان نمی برد . *

قالوا أضغ-ث أحل-م . . . قال تزرعون سبع سنين دأبًا

تأويل و تعبیر یوسف(ع) از رؤیای پادشاه ، علی رغم اینکه خواب گزاران دربار رؤیای پادشاه را رؤیای درهم و برهم و چرند و پرند شمردند ، به حقیقت پیوست / یعنی، اظهار نظر آنان تأثیری نداشت.

۴۰- محسنان و تعبیر رؤیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۳۶ - ۱۵

۱۵- محسنان ، دارای ضمیری روشن و شایستگی کامل برای تعبیر خواب .

تَبَيَّنَا بِتَأْوِيلِهِ إِنَّا نَرَى - كُ مِنَ الْمُحْسِنِينَ

۴۱- مصریان باستان و تعبیر رؤیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۴۳ - ۱۰

ص: ۴۲۵

۱۰- مصریان باستان ، رؤیا ها را دریچه ای برای اطلاع از وقایع می دانستند .

أفتونی فی رءی-ی

۴۲- منشأ رؤیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۴۳ - ۷

۷ - دخالت خداوند در القای رؤیا به انسانها

إذ یریکهم الله فی منامک قلیلا

۴۳- نعمت دانش تعبیر رؤیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۲۱ - ۱۷

۱۷- علم تعبیر خواب و دانش تحلیل حوادث ، از نعمت های خداوند است .

کذلک .. و لنعلمه من تأویل الأحادیث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۱۰۱ - ۱۱

۱۱- دانش تعبیر رؤیا ها و تحلیل حوادث ، دانشی گران قدر و از نعمت های خداوند است .

و علمتی من تأویل الأحادیث

۴۴- نقش رؤیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۵ - ۹

۹- رؤیا ها می تواند بیانگر خبر ها و وقوع حوادثی از آینده باشد .

إني رأيت أحد عشر .. لاتقصص رءياك على إختك

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

۸ - يوسف - ۱۲ - ۶ - ۳

۳- رؤيا ، دريچه ای برای آگاهی به غیب و امور نهانی

إني رأيت أحد عشر كو كبا .. كذلك يجتبيك ربك و يعلمك

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

ص: ۴۲۶

۸- یوسف - ۱۲ - ۴۱ - ۸

۸- رؤیا ، می تواند صورت و نمودی از حوادث و دریچه ای برای آگاهی به آینده باشد .

فیسقی ربه خمراً .. فیصلب فتأکل الطیر من رأسه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- یوسف - ۱۲ - ۴۹ - ۵،۶

۵- رؤیاها ، می تواند نمایانگر و بازگو کننده رخداد های آینده باشد .

یوسف أیها الصدیق أفتنا .. قال تزرعون ... ثم یأتی من بعد ذلک عام

۶- رؤیا ها می تواند دربردارنده الهامات و رموزی راهگشا برای انسان ها باشد .

یوسف أیها الصدیق أفتنا .. قال تزرعون ... ثم یأتی من بعد ذلک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- یوسف - ۱۲ - ۱۰۰ - ۱۰

۱۰- رؤیا ها می تواند گویای واقعیهایی بوده و کاشف حقایقی از آینده باشند .

قال ی-أبت هذا تأویل رءی-ی من قبل

۴۵- یوسف(ع) و نقل رؤیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- یوسف - ۱۲ - ۵ - ۱

۱- یعقوب (ع) ، فرزندش یوسف (ع) را از نقل خواب خویش برای برادرانش برحذر داشت .

ی-بنی لاتقصص رءیاک علی إخوتک

ص: ۴۲۷

۱- آثار ذکر رویش درخت خرما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۲۹ - ۳

۳ - توجه به رویدن درختان زیتون و خرما و تأثیر آنها در تغذیه انسان ، زمینه ساز شناخت خدا و مانع کفر به او است .

ما أكفروه .. و زيتوناً و نخلاً

۲- آثار ذکر رویش درخت زیتون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۲۹ - ۳

۳ - توجه به رویدن درختان زیتون و خرما و تأثیر آنها در تغذیه انسان ، زمینه ساز شناخت خدا و مانع کفر به او است .

ما أكفروه .. و زيتوناً و نخلاً

۳- آثار ذکر رویش سبزیجات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۲۸ - ۴

۴ - توجه به رویش گیاهان و سبزیجات ، زمینه ساز شناخت خدا و مانع کفر به او است .

ما أكفروه .. فأنبثنا فيها ... عنبًا و قصبًا

۴- آثار ذکر رویش گیاهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۲۸ - ۴

۴ - توجه به رویش گیاهان و سبزیجات ، زمینه ساز شناخت خدا و مانع کفر به او است .

ما أكفره .. فأنبتنا فيها ... عبًا و قصبًا

ص: ٤٢٨

۵- آثار رویش گیاهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - ق - ۵۰ - ۷ - ۸

۸- رویش گیاهان زنده از دل مرده زمین ، نمودی از رستاخیز دوباره انسان از درون خاک

ذلك رجع بعيد . . . و أنبتنا فيها من كل زوج بهيج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - ق - ۵۰ - ۱۱ - ۸

۸- رویش دوباره گیاهان در پی خزان ، نمودی از حیات دوباره انسان ها پس از مرگ

و أحيينا به بلدة ميتاً كذلك الخروج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - نبأ - ۷۸ - ۱۵ - ۴

۴- پیدایش محصولات کشاورزی و رویدن گیاه در زمین ، دلیل امکان معاد و حیات دوباره انسان است .

عمّ يتساءلون . . . ألم نجعل ... لنخرج به حبّاً و نباتاً

۶- آثار مطالعه رویش گیاهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۵ - ۳۰

۳۰- مطالعه در چگونگی رویش و رشد گیاهان گوناگون بر زمین های مرده ، زایل کننده هر گونه شک و تردید در امکان برپایی رستاخیز و قدرت خدا بر احیای دوباره مردگان

ی-أيتها الناس إن كنتم فی ريب من البعث . . . و ترى الأرض هامده ... من كل زوج بهيج

۷- اهمیت رویش گیاهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - طبیعت (نزول باران ، رویش گیاهان و ...) از منابع تفکر و نشانه های ربوبیت خداوند است .

كَمَا أَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَاصْتَلَتْ بِهِ نَبَاتَ الْأَرْضِ .. كَذَلِكَ نَفْصِلُ الْأَيَّاتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۶۰ - ۶

ص: ۴۲۹

۶- اهمیت ویژه باران و رویش گیاهان در مجموعه نعمت های بی کران الهی برای انسان

و أنزل لكم من السماء ماء فأنبثنا به حدائق

اختصاص به ذکر یافتن نزول باران و رویش گیاهان از میان سایر نعمت ها، دلالت بر اهمیت ویژه آنها برای آدمیان دارد.

۸- تشبیه به رویش گیاهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۳۹ - ۱۰

۱۰- شباهت رستاخیز انسان ها در قیامت ، به رویش گیاهان پس از ریزش باران

و من ءای-ته أنك تری الأرض خ-شعه . .. إنّ الذی أحيها لمحي الموتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - نوح - ۷۱ - ۱۸ - ۵

۵- چگونگی زنده شدن انسان ها در قیامت ، همچون روییدن نباتات است .

و الله أنبتکم من الأرض نباتاً . .. و یخرجکم إخراجاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - نبأ - ۷۸ - ۱۵ - ۶

۶- معاد انسان ، شبیه رویش گیاهان از زمین است .

لنخرج به حبّاً و نباتاً

یاد آوری اخراج دانه و گیاه از زمین - در آیاتی که به منظور رفع استبعاد از معاد مطرح شده - گویای تشابه معاد با رویش گیاهان است.

۹- تعقل در رویش گیاهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - تفکر در چگونگی شکافته شدن دانه ها و هسته ها و رویش گیاهان و پیدایش مرگ و حیات، زمینه راهیابی به توحید و پرهیز از شرک است.

إن الله فائق الحب و النوى . . . ذلکم الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - نوح - ۷۱ - ۱۸ - ۷

۷ - مطالعه در آفرینش و رویش مداوم نباتات ، راهبر انسان ها به مسأله معاد و آسان کننده درک و ایمان به آن است .

و الله أنبتکم من الأرض نباتاً . . . و یخرجکم إخراجاً

ص: ۴۳۰

۱۰- رویش برنج از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۳۳ - ۲

۲- رویش انواع دانه ها (چون گندم ، جو ، برنج و ...) از زمین ، نشانه ای بزرگ از قدرت خدا است .

و ءایه لهم الأرض المیتة أحيین-ها و أخرجنا منها حَبًّا

مقصود از <حَبِّ> در آیه شریفه، جنسِ <حَبِّ> و به معنای انواع دانه ها (چون گندم، جو، برنج و ..) است و نکره آمدن آن - با توجه به این که آیه شریفه در مقام برشمردن نعمت های الهی و امتنان است - گویای همین نکته است.

۱۱- رویش جواز آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۳۳ - ۲

۲- رویش انواع دانه ها (چون گندم ، جو ، برنج و ...) از زمین ، نشانه ای بزرگ از قدرت خدا است .

و ءایه لهم الأرض المیتة أحيین-ها و أخرجنا منها حَبًّا

مقصود از <حَبِّ> در آیه شریفه، جنسِ <حَبِّ> و به معنای انواع دانه ها (چون گندم، جو، برنج و ..) است و نکره آمدن آن - با توجه به این که آیه شریفه در مقام برشمردن نعمت های الهی و امتنان است - گویای همین نکته است.

۱۲- رویش درخت انگور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱ - ۷

۷- رویش گیاهان و درختان زیتون ، نخل و تاک به وسیله آب ، زمینه ای برای اندیشیدن و راهی برای خداشناسی است .

ینبت لكم به .. إن فی ذلک لآیه لقوم یتفکرون

۱۳- رویش درخت زیتون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- رویش گیاهان و درختان زیتون ، نخل و تاک به وسیله آب ، زمینه ای برای اندیشیدن و راهی برای خداشناسی است .

یَنْبِتْ لَكُمْ بِهِ .. . إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

ص: ۴۳۱

۱۴- رویش درختان پهن برگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۱۴۶ - ۴

۴ - رویاندن درختی پهن برگ در زمینی خالی از درخت و گیاه برای یونس (ع) ، از نشانه های قدرت خداوند و امداد الهی برای حق طلبان

و أنبتنا علیه شجره من یقظین

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه، با ارائه نمونه ای از قدرت خداوند و امدادهای او برای جبهه حق، در مقام امتنان بر یونس(ع) و نیز در صدد دلداری به پیامبر(ص) و مؤمنان، است.

۱۵- رویش درختان زیتون در کوه طور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۲۰ - ۱،۲

۱ - رویش درختان زیتون در ارتفاعات کوه سینا به وسیله باران ، کاری خدایی است .

و شجره تخرج من طور سیناء

<شجره> عطف بر <جَنّات> است. <طور> به معنای کوه و <سیناء> شبهه جزیره ای در مصر است. اضافه <طور> به <سیناء> اضافه ظرفیه و به تقدیر <طور فی سیناء> می باشد؛ یعنی: [با آن آب باران] درختی که از طور سینا برمی آید [پدید آوردیم].

۲ - طور سینا ، مرکز رویش درختان زیتون

و شجره تخرج من طور سیناء

۱۶- رویش شکوفه ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۴۷ - ۵

۵ - احاطه علمی خدا به تمام تحولات پیچیده شکوفه ها و کیفیت بارور شدن و ثمردهی آنها

و ما تخرج من ثمرت من أكمامها .. إلا يعلمه

۱۷- رویش گندم از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۳۳ - ۲

۲- رویش انواع دانه ها (چون گندم ، جو ، برنج و ...) از زمین ، نشانه ای بزرگ از قدرت خدا است .

و آیه لهم الأرض الميته أحيين-ها و أخرجنا منها حبًا

مقصود از <حَبِّ> در آیه شریفه، جنسِ <حَبِّ> و به معنای انواع دانه ها (چون گندم، جو، برنج و ..) است و نکره آمدن آن -

ص: ۴۳۲

با توجه به این که آیه شریفه در مقام برشمردن نعمت های الهی و امتنان است - گویای همین نکته است.

۱۸- رویش گیاهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۶۴ - ۱۱

۱۱ - زمین بی گیاه مرده است و حیات آن به رویش گیاهان است .

فأحيا به الأرض بعد موتها

مراد از <احیای ارض> (زنده کردن زمین) به وجود آوردن گیاهان و درختان در آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۹۵ - ۳،۶

۳ - رویش گیاهان و درختان از دانه ها و هسته ها، نمودی از بیرون آوردن موجود زنده از مرده است.

إن الله فالحق الحب و النوى يخرج الحى من الميت و مخرج الميت من الحى

۶ - قدرت خداوند بر رویاندن گیاه زنده از دل دانه و هسته مرده، نمودی از قدرت او بر زنده ساختن آدمی پس از مرگ است.

لقد جئتمونا فردى كما خلقنكم أول مره . . . إن الله فالحق ... مخرج الميت من الحى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۵۷ - ۱۰، ۱۱، ۱۲

۱۰ - حیاتبخشی دوباره به مردگان به هنگام برپایی قیامت ، همانند رویش گیاهان مرده و به ثمر نشانیدن آنهاست .

فاخرجنا به من كل الثمرت كذلك نخرج الموتى

۱۱ - زنده شدن گیاهان مرده ، دلیل امکان معاد و زنده شدن مردگان

كذلك نخرج الموتى لعلكم تذكرون

تشبیه زنده کردن مردگان به چگونگی رویش گیاهان و تبدیل دانه های بی جان به موجوداتی زنده، استدلالی است بر امکان معاد و زنده شدن مردگان.

۱۲ - مطالعه عوامل طبیعی در حیاتبخشی به گیاهان ، موجب پذیرش معاد و پی بردن به قدرت خداوند است .

هو الذی یرسل الریح .. فاخرجنا به من کل الثمرت کذلک نخرج الموتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۵۸ - ۴، ۲، ۱

۱ - گیاهان نهفته در سرزمین های مستعد ، بر اثر بارش باران ، به تمامی می روید و بازدهی آن فراوان است .

و البلد الطیب یرج نباته باذن ربه

با توجه به مقابله دو فراز < یرج نباته باذن ربه > و < والذی خبت .. > معلوم می شود در جمله < یرج نباته > ضد معنای < نکدا >، همانند < مبارکا >، لحاظ شده است.

۲ - رویش گیاهان به اذن و اراده خداوند است .

و البلد الطیب یرج نباته باذن ربه

ص: ۴۳۳

۴- گیاهان نهفته در سرزمین های نامستعد ، هر چند باران رحمت بر آن بیارد ، تهی از خیر و برکتند و بازدهیشان اندک است

و الذی خبث لایخرج إلا نکدًا

<نکد> به معنای چیزی است که خیر در آن نباشد و بی خیر بودن گیاهان به این است که بازدهی آن اندک باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۱۹ - ۹

۹- وجود زمین های هموار و پدیداری کوه ها ، برای ثبات و استقرار زمین و رویش گیاهان و پدیده های معدنی ، از آیات الهی است .

و الأرض مددن-ها و ألقینا فیها روسی و أنبتنا فیها من کلّ شیء موزون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۲۱ - ۲

۲- رویش متناسب گیاهان و پدیده های معدنی و اعطای مواهب و وسایل معیشت ، از خزانه الهی است .

و أنبتنا فیها من کلّ شیء موزون. و جعلنا لکم فیها مع-یش و من لستم له برزقین . و إ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱ - ۷

۷- رویش گیاهان و درختان زیتون ، نخل و تاک به وسیله آب ، زمینه ای برای اندیشیدن و راهی برای خداشناسی است .

ینبت لکم به .. إن فی ذلک لآیه لقوم یتفکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۴۵ - ۷

۷- رشد انبوه گیاهان با نزول باران و زوال سریع آن با خزان ، نمودی از سرخوشی های ناپایدار زندگی دنیا است .

الحویه الدنیا کما أنزلن-ه من السماء فاختلط به نبات الأرض فأصبح هشیماً تذروه الری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۵ - ۲۹

۲۹ - رویش و رشد گیاهان گوناگون بر زمین های مرده ، جلوه ای از قدرت خداوند

ی-أيتها الناس إن كنتم في ريب من البعث. .. و ترى الأرض هامده... من كل زوج بهيج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۶۳ - ۹

۹ - نزول باران و رویش گیاهان توسط آن ، از نشانه های داشتن آگاهی همه جانبه خدا به امور انسان ها

ألم تر أن الله أنزل من السماء ماء . .. إن الله لطيف خبير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۴۳۴

۶ - پیدایش گیاهان مختلف با میوه های متفاوت به وسیله ریزش باران ، یکی از جلوه های تدبیر و ربوبیت خداوند است .

فَأَنشَأْنَا لَكُمْ بِهِ جَنَّتٍ .. لَكُمْ فِيهَا فَوْكٌ كَثِيرَةٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۸ - ۱

۱ - رویش گیاهان و تنوع و زیبایی آنها ، نشانی از قدرت خدا برای ایجاد رستاخیز و احیای مجدد مردگان .

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ بَدَأْنَاهَا .. إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً

واژه <ذَلِكَ> اشاره به رویش گیاهان و انواع متنوع آن دارد. چنان که در آیه پیش گفته شد، این آیات درصدد ارائه نشانه های امکان معاد و برطرف کردن استبعاد کافران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۹ - ۲

۲ - رویش گیاهان و تنوع و زیبایی آنها ، نشانی از عزّت و شکست ناپذیری خداوند

أَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ بَدَأْنَا .. إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً... وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۶۴ - ۱

۱ - < رویش و خزان > و < حیات و مرگ > مداوم در پهنه زمین ، از نمود های تدبیر خداوند

أَمْ نَبْدَأُ الْبَشَرَةَ مِنْ عَلَقٍ وَنَعْبُدُكَ وَنَحْنُ كَالْأَعْمَى

فعل های <ببدأ> و <يعيد> مضارع و مفید استمرار است. آیه یاد شده به چرخه منظم حیات و مرگ و بهار و خزان در عرصه زمین اشاره دارد، یعنی، کیست که پدیده ها را به طور مداوم پدید می آورد و آن گاه آنها را به حال سابقشان برمی گرداند؟

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - نزول باران و سرسبز و با طراوت شدن زمین به وسیله آن ، از آیه های خداوند است .

و من ءای-ته .. و ینزل من السماء ماء فیحیی به الأرض بعد موتها

۶ - برق هایی ترس آفرین و طمع زا ، بارش باران و رویش گیاهان با آن ، نشانه های قدرت خداوند

یریکم البرق ... إن فی ذلك لأی-ت

۸ - پدیده های طبیعی ، مانند برق و باران و رویش گیاهان ، از منابع خداشناسی است .

یریکم البرق ... إن فی ذلك لأی-ت لقوم یعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - رویش گیاهان و آباد شدن زمین ، پرتویی از رحمت خداوند بر آدمیان است .

فانظر إلی ءاث-ر رحمت الله کیف یحی الأرض بعد موتها

مراد از <آثار>، می تواند هر چیزی باشد که بر اثر باران، به دست می آید که غالب آنها گیاهان اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - سجده - ۳۲ - ۲۷ - ۱،۲

۱ - خداوند ، روانه کننده آب به سرزمین های خشک جهت رویاندن گیاهان است .

أولم يروا أنا نسوق الماء إلى الأرض الجرز فنخرج به زرعًا

<جرز> به جایی کویر مانند گفته می شود که ریشه گیاه، در آن قطع شده و از بین رفته باشد (مفردات راغب). لازم به ذکر است که <زرع > مصدر به معنای مفعول است.

۲ - رویش گیاهان مختلف ، با کاربرد های گوناگون ، از آمیختن دو عنصر آب و خاک ، به منظور استفاده انسان ها و دام ها ، از آیات الهی است .

أولم يروا أنا نسوق الماء إلى الأرض الجرز فنخرج به زرعًا تأكل منه أنع-مهم و أنف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۳۳ - ۵

۵ - رویش دانه ها ، جلوه روشن حیات در زمین است .

و ءایه لهم الأرض الميته أحیین-ها و أخرجنا منها حبًا

برداشت یاد شده از آن جا است که رویش دانه ها، به عنوان نخستین نمونه حیات در زمین یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۳۵ - ۱۱

۱۱ - احیای زمین با رویاندن نباتات و درختان میوه ، به منظور تغذیه انسان ها از سوی خدا ، شایسته شکر و سپاس گذاری است .

و ءایه لهم الأرض الميته أحیین-ها و أخرجنا منها حبًا.. جنّـت من نخیل و أعنـب..

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۳۹ - ۱۱

۱۱ - پیدایش و رویش گیاهان ، مظهری از حیات زمین است .

اهتَزَّتْ وَ رَبَّتْ إِنَّ الَّذِي أَحْيَاهَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - واقعه - ۵۶ - ۷۴ - ۲

۲ - آفرینش انسان از منی ، بر آوردن دانه ها از دل خاک و رشد و نمو دادن آن ، فرو فرستادن باران از آسمان و ایجاد درخت آتش زنه برای بیابان گردان ؛ بیانگر مبرّا بودن ساحت او از نقص و کاستی

أَفْرءَيْتُمْ مَا تَمْنُونَ . . . فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ

تفریع <فسبّح> بر مطالب آیات پیشین، نشانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۲۰ - ۱۴

ص: ۴۳۶

۱۴ - رویدن از خاک ، رشد و بالیدن ، زرد شدن و آن گاه خشک و تبدیل به خاشاک شدن ، مراحل عمر دانه هایی است که کشاورزان کشت می کنند .

كَمْثَلْ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتَهُ ثُمَّ يَهِيحُ فَتَرِيهِ مَصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حَطًّا - مَّا

هر یک از <نبات> (رویاندن) <هیجان> (حرکت)، <اصفرار> (زرد شدن) و <حطام> (خاشاک) اشاره دارد به یکی از مراحل عمر بذری که کشاورزان کشت کرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - نوح - ۷۱ - ۱۸ - ۶

۶ - رویش نباتات در زمین و سپس خشک شدن و تبدیل شدن آنها به خاک ، نشانه قدرت خداوند بر احیای مردگان در قیامت

وَاللَّهُ أَنْبَتَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا .. وَيَخْرِجَكُمْ إِخْرَاجًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - اعلی - ۸۷ - ۵ - ۶

۶ - توجّه به رویدن و خشکیدن گیاهان ، زمینه ساز یاد معاد

أَخْرَجَ الْمَرْعَى . فَجَعَلَهُ غُثَاءً أَحْوَى

ارتباط آیات آغاز سوره، با جمله هایی نظیر <يصلی النار الكبرى> و <والأخره خیر و أبقى> (در ادامه سوره) بیانگر آن است که این آیات، زمینه توجّه به مفاد آیات مربوط به معاد را فراهم می سازد.

۱۹- رویش گیاهان از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱ - ۸

۸- بارش آب باران از آسمان ، جهت حیات گیاهان از آیات الهی است .

هو الذی أنزل من السماء ماء .. إن فی ذلک لآیه لقوم یتفکرون

ممکن است مشارالیه <ذلک> عبارت <أنزل .. ماء> در آیه قبل باشد.

۲ - رویش انواع دانه ها (چون گندم ، جو ، برنج و ...) از زمین ، نشانه ای بزرگ از قدرت خدا است .

و آیه لهم الأرض الميته أحيين-ها و أخرجنا منها حَبًّا

مقصود از < حَبِّ > در آیه شریفه، جنسِ < حَبِّ > و به معنای انواع دانه ها (چون گندم، جو، برنج و ..) است و نکره آمدن آن - با توجه به این که آیه شریفه در مقام برشمردن نعمت های الهی و امتنان است - گویای همین نکته است.

۲۰- رویش میوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۵۷ - ۷

۷ - خداوند به وسیله آب های فروآمده از ابرها ، انواع میوه ها را به ثمر می نشاند .

فَأَنْزَلْنَا بِهِ الْمَاءَ فَأَخْرَجْنَا بِهِ مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ

۲۱- رویش نخل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۹۹ - ۷

۷ - خداوند با باران از شکوفه های نخل، خوشه هایی سر فروهشته و در دسترس را می رویاند.

فَأَخْرَجْنَا .. و من النخل من طلعها قنوان دانية

<طلع> به معنای شکوفه خرما و <قنوان> نیز به معنای خوشه است و <قنوان دانية> یعنی خوشه های نزدیک که در دسترس باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱ - ۷

۷- رویش گیاهان و درختان زیتون ، نخل و تاک به وسیله آب ، زمینه ای برای اندیشیدن و راهی برای خداشناسی است .

يَنْبِتْ لَكُمْ بِهِ .. إن في ذلك لآية لقوم يتفكرون

۲۲- زمینه رویش حبوبات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - نبأ - ۷۸ - ۱۵ - ۱

۱ - نزول باران بر زمین ، مایه تولید حبوبات و رویش گیاهان است .

و أَنْزَلْنَا .. لِنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا و نَبَاتًا

<باء> در <به>، برای استعانت است و بیانگر نقش باران در رویش دانه ها و گیاهان و نیز میوه هایی است که در بوستان های پوشیده از درخت، حاصل می شود.

۲۳- زمینه رویش درختان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۶۰ - ۹

۹- انسان ، تنها فراهم آورنده زمینه ها است ، نه تدبیرگر نظام درونی دانه ها برای تبدیل شدن به درخت

ما کان لکم أن تنبتوا شجرها

ص: ۴۳۸

رویاندن شجر، به معنای کاشتن آن در متن طبیعت و سپردن آن به عوامل طبیعی رشددهنده نیست؛ زیرا این کار از بشر نیز برمی آید؛ بلکه مراد سامان دادن به نظام و استعداد درونی هسته ای است که در درون طبیعت، تبدیل به درختی با خواص ویژه می شود. این کار خارج از توان بشر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - نبأ - ۷۸ - ۱۵ - ۱

۱ - نزول باران بر زمین ، مایه تولید حبوبات و رویش گیاهان است .

و أنزلنا .. لنخرج به حبّاً و نباتاً

<بَاء> در <به>، برای استعانت است و بیانگر نقش باران در رویش دانه ها و گیاهان و نیز میوه هایی است که در بوستان های پوشیده از درخت، حاصل می شود.

۲۴- زمینه رویش غلات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۲۷ - ۲

۲ - بارش باران و نرم شدن خاک زمین و شیار خوردن آن ، زمینه ساز حصول غله جات و تأمین غذای انسان ها

صبینا الماء .. شققنا الأرض فأنبثنا فیها حبّاً

۲۵- زمینه رویش گیاهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۶۶ - ۷

۷ - نقش برپایی کتب آسمانی در نزول باران و دیگر مواهب آسمانی و رویش گیاهان و دستیابی به دیگر نعمت های زمین

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل .. لاکلوا من فوقهم و من تحت ارجلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۳۹ - ۶

۶- نزول باران ، زمینه تحول عناصر خاک و مهیا شدن زمین برای رویش گیاهان

فإذا أنزلنا عليها الماء اهتزت وربت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - نبأ - ۷۸ - ۱۵ - ۱

۱ - نزول باران بر زمین ، مایه تولید حبوبات و رویش گیاهان است .

و أنزلنا .. لنخرج به حباً و نباتاً

<باء> در <به>، برای استعانت است و بیانگر نقش باران در رویش دانه ها و گیاهان و نیز میوه هایی است که در بوستان های پوشیده از درخت، حاصل می شود.

ص: ۴۳۹

۲۶- شگفتی رویش گیاهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۲۶ - ۱

۱ - شکافتن زمین هنگام رویدن گیاه ، کار خداوند و تحوّل شگفت انگیز است .

ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا

به قرینه آیات بعد، مراد از <شققنا الأرض> شکافتن زمین هنگام رویدن گیاه است. تأکیدی که کلمه <شققاً> بر آن دلالت دارد، در این موارد بیانگر شگفت بودن است.

۲۷- عبرت از رویش گیاهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۷ - ۱

۱ - رویش گیاهان مختلف از زمین ، شایان تأمل و درس آموزی

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الْأَرْضِ كَمْ أَنْبَتْنَا فِيهَا

۲۸- علم به رویش میوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۴۷ - ۱۰

۱۰ - آگاهی به روند پیدایش میوه ها و تکوین و تولد جنین ، مقتضای ربوبیت الهی است .

وَمَا رَبِّكَ... و مَا تَخْرُجُ... إِلَّا بَعْلَمَهُ

۲۹- عوامل رویش حبوبات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۶۳ - ۲

۲ - باران ، عامل سرسبزی زمین ، رویش حبوبات و مایه گردش چرخه حیات

أنزل من السماء ماء فتصبح الأرض مخضره

ص: ٤٤٠

۳۰- عوامل رویش درختان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱ - ۳

۳- آب ، مایه رویش گیاهان و درختان میوه است .

أنزل من السماء ماء .. ينبت لكم به الزرع و الزيتون و النخيل و الأعن-ب

حرف جر <ب> در <به الزرع> سببیه است و مرجع ضمیر آن <ماء> در آیه قبل است. از این رو معنای جمله چنین می شود: خداوند به وسیله آب، کشتها و ... را برای شما می رویاند.

۳۱- عوامل رویش گیاهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۹۹ - ۲،۳،۴

۲ - خداوند با آب باران گیاهان را از زمین می رویاند.

أنزل من السماء ماء فأخرجنا به نبات كل شيء

۳ - آب مایه اصلی رویدن گیاهان و هر موجود رشد کننده است.

فأخرجنا به نبات كل شيء

۴ - سرسبزی زمین و رشد نباتات مرهون ریزش باران است.

أنزل من السماء ماء .. فأخرجنا منه خضرا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۲۴ - ۴

۴ - آب ، مایه رویش و رشد گیاهان است .

كماء أنزلن-ه من السماء فاختلط به نبات الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۳۲ - ۴

۴- آب ، عامل حیات و رویش گیاهان ، میوه ها و نباتات است .

و أنزل من السماء ماء فأخرج به من الثمرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۰ - ۳

۳- رویش گیاهان و به وجود آمدن مراتع و جنگل ها ، در اثر نزول باران است .

أنزل من السماء ماء . . . و منه شجر

<شجر> شامل گیاه بدون ساقه و با ساقه می شود که از آنها به مراتع و جنگلها تعبیر شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۴۴۱

۳- آب ، مایه رویش گیاهان و درختان میوه است .

أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً .. يَنْبُتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعُ وَالزَّيْتُونُ وَالنَّخِيلُ وَالْأَعْنَابُ

حرف جر <ب> در <به الزرع> سببیه است و مرجع ضمیر آن <ماء> در آیه قبل است. از این رو معنای جمله چنین می شود: خداوند به وسیله آب، کشتها و ... را برای شما می رویاند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۴۵ - ۴

۴- باران ، از عناصر اصلی حیات گیاهی در زمین است .

كَمَا أَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُخْتَلِطًا بِغُيُوبٍ لِيُخْرِجَ مِنْهَا نَبَاتٍ كَثِيرًا

چنان چه <بماء> در <فاختلط به> برای تعدیه باشد، جمله <فاختلط به نبات الأرض> معنایی مبالغه آمیز خواهد داشت؛ یعنی، نقش آب، به قدری برجسته است که باید گفت گیاه زمین، با آب، مخلوط شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۵۳ - ۸،۹

۸- باران ، از عوامل اصلی رویش گیاهان

أَنْزَلَ .. فَأَخْرَجْنَا

۹- نزول باران از آسمان و رویش گیاهان مختلف به وسیله آن ، پرتویی از ربوبیت خداوند است .

الَّذِي .. وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِّنْ نَّبَاتٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۵ - ۳۱

۳۱- آب ، مایه رویش و رشد گیاهان

فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۱۹ - ۲

۲ - تأثیر مهم و محوری آب در رویش گیاهان

فَأَنْشَأْنَا لَكُمْ بِهِ جَنَّتٍ مِنْ نَخِيلٍ وَأَعْنَابٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۴۹ - ۱،۶

۱ - آب باران ، منشأ پیدایش حیات و رویش گیاهان و نباتات در بستر زمین

ماء طهورًا . لنحیی به بلده میتًا

۶ - پاکی و زلال بودن آب ، تأثیرگذار در احیای زمین (رویش گیاهان و نباتات)

ماء طهورًا لنحیی به بلده میتًا

برداشت فوق، از قید <طهورًا> برای <ماء> به دست می آید.

ص: ۴۴۲

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۱۰ - ۱۴

۱۴ - ثبات و آرامش زمین ، آن را برای رویش گیاهان ، مساعد کرده است .

و ألقى في الأرض روسى أن تميدبكم .. فأنبتنا فيهمن كل زوج كريم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۲۱ - ۷

۷ - آب ، مایه حیات و رویش کشت های متنوع و رنگارنگ

يخرج به زرعًا مختلفًا ألونه ثم يهيج فتريه مصفرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۲۰ - ۱۲

۱۲ - نقش اصلی و تعیین کننده باران ، در رویش و بالندگی گیاهان

كمثل غيث أعجب الكفار نباته

<غیث> به معنای باران است و ضمیر <نبات> به <غیث> بازمی گردد. اضافه <نبات> به ضمیر <ه> لامیه است؛ یعنی، <نبات له> (گیاهی که از آن باران است). انتساب گیاه به باران، با این که نور خورشید و عناصر خاک نیز در رشد آن دخالت دارد، حکایت از نقش اصلی باران در رشد آن دارد.

۳۲- عوامل رویش میوه ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۳۲ - ۴

۴- آب ، عامل حیات و رویش گیاهان ، میوه ها و نباتات است .

و أنزل من السماء ماء فأخرج به من الثمرت

۳۳- فلسفه رویش درختان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱ - ۲

۲- رویش گیاهان و درختان میوه به منظور بهره برداری انسان است

ينبت لكم به الزرع و الزيتون و النخيل و الأعنـب و من كل الثمرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - ق - ۵۰ - ۱۱ - ۱

۱- تأمین روزی خلق ، از اهداف مهم ریزش باران و رویش درخت ها و گیاهان

ص: ۴۴۳

و نَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ .. فَأَنْبَتْنَا بِهِ جَنَّاتٍ وَ حَبَّ الْحَصِيدِ ... رِزْقًا لِلْعِبَادِ

۳۴- فلسفه رویش گیاهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۳۲ - ۶

۶- رویش گیاهان ، نباتات و میوه ها برای تأمین رزق و روزی انسان است .

فَأُخْرِجْ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱ - ۲

۲- رویش گیاهان و درختان میوه به منظور بهره برداری انسان است

يَنْبِتْ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْأَعْنَابَ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۳۳ - ۹

۹ - فلسفه احیای زمین و رویاندن دانه ها از جانب خداوند ، بهره مندی انسان ها و تأمین زندگی آنان است .

وَأَيُّهَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ الْمَيْتَةِ أَحْيَيْنَ -هَا وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه، پس از طرح مسأله احیای زمین و رویاندن دانه ها از آن، تنها مسأله تغذیه انسان ها را یادآور شده است. یادآوری این مسأله می تواند گویای حقیقت بالا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - ق - ۵۰ - ۱۱ - ۱

۱- تأمین روزی خلق ، از اهداف مهم ریزش باران و رویش درخت ها و گیاهان

و نَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ .. فَأَنْبَتْنَا بِهِ جَنَّاتٍ وَ حَبَّ الْحَصِيدِ ... رِزْقًا لِلْعِبَادِ

۳۵- فلسفه رویش میوه ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۳۲ - ۶

۶- رویش گیاهان ، نباتات و میوه ها برای تأمین رزق و روزی انسان است .

فأخرج به من الثمر رزقاً لكم

ص: ۴۴۴

۳۶- قانونمندی رویش گیاهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۱۹ - ۵

۵- خداوند ، همه رویدنی های زمین را به وزن و اندازه معین رویانید .

و أنبتنا فيها من كل شيء موزون

۳۷- مطالعه رویش گیاهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۷ - ۱

۱- رویش گیاهان مختلف از زمین ، شایان تأمل و درس آموزی

أولم يروا إلى الأرض كم أنبتنا فيها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۲۱ - ۱۱

۱۱- خداوند ، فراخوان انسان ها به مطالعه و نگاه عمیق به مبدأ نزول باران و چگونگی رویش کشت های رنگارنگ و خشک و خرد شدن آنها

ألم تر أن الله أنزل من السماء ماء .. ثم يخرج به زرعا ... ثم يجعله حط-مًا

۳۸- مکان رویش درخت زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۶۴ - ۱

۱- < زقوم > درختی است که از قعر دوزخ می روید .

أم شجرة الزقوم .. إنها شجرة تخرج في أصل الجحيم

۳۹- منشأ رویش انگور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۲۸ - ۱

۱ - خداوند ، رویاننده انگور بهوسیله بارش باران و آماده سازی زمین

فَأُنْبِتْنَا فِيهَا.. عَبًّا

ص: ۴۴۵

۴۰- منشأ رویش حبوبات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - نبأ - ۷۸ - ۱۵ - ۲

۲ - خداوند ، پدید آورنده بذر ها و دانه های خوراکی و رویدنی های زمین و تأمین کننده غذا های گیاهی انسان است .

لنخرج به حبّاً و نباتاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۲۷ - ۱

۱ - رویاندن دانه های خوراکی در زمین ، برای تأمین غذای انسان ، کار خداوند و جلوه قدرت او است .

فأنبثنا فيها حبّاً

<حبّ> اسم جنس است و به گندم، جو و دیگر دانه هایی گفته می شود که از زمین می روید؛ گرچه برخی از اهل لغت استعمال آن را تنها در گندم و جو دانسته اند. (لسان العرب)

۴۱- منشأ رویش درخت خرما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۲۹ - ۱

۱ - خداوند ، آفریننده زیتون و درخت خرما و رویاننده آن از زمین است .

فأنبثنا فيها .. زیتوناً و نخلاً

۴۲- منشأ رویش درخت زیتون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۲۹ - ۱

۱ - خداوند ، آفریننده زیتون و درخت خرما و رویاننده آن از زمین است .

فأنبثنا فيها .. زیتوناً و نخلاً

۴۳- منشأ رویش درختان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۶۰ - ۸

۸- فرایند رویش درختان در دامان طبیعت ، خارج از قلمرو توان بشر

ما کان لکم أن تبتوا شجرها

ص: ۴۴۶

۴۴- منشأ رویش سبزیجات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۲۸ - ۲

۲ - تولید سبزی های دست چین و ساقه های خوراکی ، در حقیقت مستند به خداوند است .

فَأَنْبَتْنَا فِيهَا .. قَضَبًا

<اقتضاب>؛ یعنی، چیدن و <قضب> گیاهی است که تر و تازه، چیده و خورده شود. (لسان العرب)

۴۵- منشأ رویش شکوفه ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۴۷ - ۸

۸ - تحولات پیچیده شکوفه ها و جنین ، بنا به مقتضای علم و حکمت خداوندی است .

و ما تخرج من ثمرت من أكمامها .. إلا بعلمه

چنانچه <باء> در <بعلمه> برای سببیت باشد، مفاد آیه شریفه، این خواهد بود که همه این رخدادها براساس علم الهی است.

۴۶- منشأ رویش گیاهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۳۰ - ۱۱، ۲

۲- جهان طبیعت ، دارای آسمان های متعدد

السموت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۶۱ - ۱۱

۱۱ - پدید آمدن گیاهان از زمین ، در اختیار خداوند و به دست اوست .

فادع لنا ربك يخرج لنا مما تنبت الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۹۵ - ۱

۱ - خداوند شکافنده دانه ها و هسته ها برای رویدن است.

إن الله فالق الحب و النوى

<حب> به دانه هایی مانند گندم و جو گفته می شود (راغب) و <نوی>، جمع <نواه>، به معنای هسته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۶۰ - ۳

۳ - نزول باران از سمت آسمان و رویش بوستان های پرطراوت در پرتو آن ، جلوه تدبیر خدای یگانه

ص: ۴۴۷

و أنزل لكم من السماء ماء فأنبتنا به حدائق ذات بهجة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۵۰ - ۱۰

۱۰ - رویش گیاهان و حیات یافتن زمین ، با باران ، به دست خداوند است .

کیف يحي الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۲۱ - ۶،۱۳

۶ - جریان رویش کشت های رنگارنگ و رسیده و آن گاه خشک و خرد شدن ساقه ها و برگ های آنها ، به دست خداوند است .

ثم يخرج به زرعًا مختلفًا ألونه ثم يهيح فتریه مصفرًا ثم يجعله حط-مًا

<هیجان> (مصدر <یهیج>) در اصل به معنای حرکت شتابان و جوش و خروش است. این کلمه هرگاه به کشت ها و نباتات نسبت داده شود، آغاز خشک شدن را افاده می کند و این کنایه از رسیدن محصول و وقت چیدن آن است. <حطام> به معنای خرده های یک شیء خشک شده است و مقصود از آن، خرد و کاه شدن برگ ها و ساقه های کشت ها است.

۱۳ - طبیعت (جریان نزول باران ، پیدایش چشمه سار ها ، رویش کشت های رنگارنگ و خشک و خرد شدن آنها) ، از جلوه های قدرت و ربوبیت خداوند است .

ألم تر أن الله أنزل من السماء ماء .. ثم يجعله حط-مًا إن في ذلك لذكری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۳۹ - ۳

۳ - حیات و سرسبزی پهنه زمین ، در گرو نزول باران به اراده الهی

فإذا أنزلنا عليها الماء اهتزت و ربت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴- رویش گیاهان بهجت آفرین در زمین ، به تدبیر الهی و آیتی خداوندی است .

و أنبتنا فیها من کلّ زوج بهیج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - واقعه - ۵۶ - ۶۳ - ۳

۳- رویش و رشد دانه ها در بستر خاک ، نمودی از قدرت الهی و نشانی روشن از امکان معاد

أفرء یتیم ما تحرثون

روی سخن در این آیه، با منکران معاد است. تشویق آنان به مطالعه در چگونگی رشد گیاهان، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - واقعه - ۵۶ - ۶۴ - ۲،۳

ص: ۴۴۸

۲ - رویش دانه های کاشته شده ، در زمین ، رشد و نمو و بالاخره به ثمر رسیدن آن نمودی از قدرت خداوند است .

أم نحن الزرعون

۳ - نقش الهی در فرایند رشد دانه ها در زمین ، منحصر به فرد بوده و هیچ نیرویی توان چنین عملی را ندارد .

أم نحن الزرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - نبأ - ۷۸ - ۱۵ - ۲

۲ - خداوند ، پدید آورنده بذر ها و دانه های خوراکی و رویدنی های زمین و تأمین کننده غذا های گیاهی انسان است .

لنخرج به حبّاً و نباتاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - نازعات - ۷۹ - ۳۱ - ۲،۳

۲ - خداوند ، رویاننده نباتات و تأمین کننده علوفه گیاه خواران

أخرج ... مرعيها

<مرعی> مصدر میمی است و در این جا به معنای اسم مفعول به کار رفته است؛ یعنی، آنچه چریده می شود. این کلمه گرچه ناظر به تغذیه گیاه خواران است؛ ولی تأثیر گیاه در زندگانی انسان نیز - به قرینه <متاعاً لكم ولأنعامکم> در آیات بعد - مراد است.

۳ - بیرون آوردن آب و گیاه از دل زمین ، نشانه قدرت خداوند بر احیای دوباره انسان ها است .

ءأنتم أشدّ خلقاً .. أخرج منها ماءها و مرعيها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۲۶ - ۱

۱ - شکافتن زمین هنگام رویدن گیاه ، کار خداوند و تحوّل شگفت انگیز است .

ثمّ شققنا الأرض شققاً

به قرینه آیات بعد، مراد از <شققنا الأرض> شکافتن زمین هنگام روییدن گیاه است. تأکیدی که کلمه <شققاً> بر آن دلالت دارد، در این موارد بیانگر شکفت بودن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - طارق - ۸۶ - ۱۲ - ۲،۵

۲ - آمادگی زمین ، برای رویش گیاهان و پیدایش چشمه ساران

و الأرض ذات الصدع

چنانچه <ذات الرجع> در آیه قبل به باران نظر داشته باشد؛ <ذات الصدع> در این آیه به نتایج باران در زمین اشاره خواهد داشت.

۵ - بازگشت های مکرر نزولات آسمانی و رویش گیاهان از دل زمین ، از نشانه های امکان معاد است .

ذات الرجع .. ذات الصدع

توصیف آسمان و زمین به اوصاف یاد شده - در سیاق آیات معاد - به همسانی آن اوصاف، با اعاده انسان در آخرت اشاره دارد.

ص: ۴۴۹

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - اعلی - ۸۷ - ۴ - ۲، ۱

۱ - خداوند ، رویاننده نباتات و تأمین کننده علوفه گیاه خواران

و الذی أخرج المرعى

<مرعى> یا مصدر میمی و یا اسم مکان است و به صورت مجاز در معنای گیاهان چراگاه به کار رفته است. برگزیدن این لفظ، به منظور بیان منافع گیاه است که خوراک دام ها را تأمین می کند.

۲ - توجه به قدرت خداوند بر رویاندن گیاهان و به وجود آوردن چراگاه ها ، مایه منزه دانستن او از هر عیب و نقص و پیراستن نام او ، از هر وصف ناروا است .

سَبَّحَ اسْمَ . . . و الذی أخرج المرعى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - اعلی - ۸۷ - ۵ - ۳

۳ - سیر صعودی و نزولی گیاهان و روییدن و تبدیل شدن آنها به خاشاک ، نمونه ای از نظم تقدیر شده آفریده های خداوند است .

الذی قَدَّرَ . . . أخرج المرعى . فجعله غناء أحوى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - اعلی - ۸۷ - ۶ - ۱۰

۱۰ - وابستگی رویش گیاهان و خشکیدن آنها به خواست خداوند ، گواه توانمندی او بر آموزش قرائت قرآن به پیامبر (ص) و حاکمیت مشیت او بر حفظ یا فراموش کردن آن

و الذی أخرج المرعى . فجعله غناء أحوى . سنقرئک فلاتنسى

برشمردن صفات خداوند - پیش از وعده به قرائت و حفظ - نشانگر ارتباط آن صفات با این وعده است؛ به این بیان که چون زوال گیاهان سر سبز، وابسته به خواست خداوند است، زوال قرآن از حافظه انسان نیز مقهور اراده او می باشد.

۴۷- منشأ رویش یونجه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۲۸ - ۳

۳ - رویاندن یونجه و شاخه های قابل انحنای زمین ، کار خداوند است .

و قَضَبًا

از معانی ذکر شده برای <قَضَب>، یونجه و نیز شاخه ای است که برای ساختن تیر و کمان قابل استفاده باشد (لسان العرب). این دو معنا گرچه با کلمه <طعامه> در آیات پیشین تناسب ندارد؛ ولی به قرینه <متاعاً لکم و لأنعامکم> - در آیات بعد - می توان گفت: این معانی نیز مورد نظر بوده است.

ص: ۴۵۰

۴۸- نعمت رویش انگور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۲۸ - ۵

۵- رویاندن تاک و سبزیجات ، با فرستادن باران و قابل کشت ساختن زمین ، از نعمت های خداوند و مقتضی شکرگزاری انسان از او است .

ما أكفـره . . فأنبتنا فیها ... عبثاً و قصباً

برداشت یاد شده، با توجه به این احتمال است که <کفر> در <ما أكفـره> به معنای کفران نعمت باشد.

۴۹- نعمت رویش سبزیجات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۲۸ - ۵

۵- رویاندن تاک و سبزیجات ، با فرستادن باران و قابل کشت ساختن زمین ، از نعمت های خداوند و مقتضی شکرگزاری انسان از او است .

ما أكفـره . . فأنبتنا فیها ... عبثاً و قصباً

برداشت یاد شده، با توجه به این احتمال است که <کفر> در <ما أكفـره> به معنای کفران نعمت باشد.

۵۰- نقش رویش گیاهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۳۲ - ۷

۷- نزول باران و رویش نباتات و میوه ها ، دلیل و نشانه توحید خداوند است .

الله الذی خلق السموت و الأرض و أنزل من السماء ماء فأخرج به من الثمرت

۵۱- نقش رویش میوه ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

٧- نزول باران و رویش نباتات و میوه ها ، دلیل و نشانه توحید خداوند است .

الله الذى خلق السموت و الأرض و أنزل من السماء ماء فأخرج به من الثمرت

ص: ٤٥١

۱۰- رهبانیت

۱- آثار رهبانیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۵۲ - ۸

۸- رهبانیت و زهدورزی های بی جا ، ارتکاب اعمال ناشایست و شرک ورزی در عبادت ، انحراف از طریقه پیامبران

ی-أَيُّهَا الرِّسْلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ . . . وَإِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ

۲- انحراف رهبانیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۵۰ - ۱۱

۱۱- رهبانیت ، بدعت پیروان عیسی و انحراف از سیره آن حضرت بود .

و ءاؤین-هما إلی ربوه ذات قرار و معین

این که مکان زندگی عیسی و مادرش، همراه با امکانات و وسایل آسایش و در سرزمین خوش آب و هوا بود، می تواند اشاره به این مطلب باشد که زندگی رهبانی پیروان آن حضرت، انحراف از سیره او و بدعت در دین او بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۵۱ - ۳

۳- رهبانیت (ترک دنیا و زهدورزی های بی جا) ، انحراف از سیره پیامبران الهی است .

ی-أَيُّهَا الرِّسْلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ

با توجه به این که جمله <كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ> بعد از یاد عیسی و مادرش، مطرح شده است، می تواند به اندیشه نادرست رهبانیت در مسیحیت، اشاره داشته باشد.

۳- بدعت رهبانیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

١٨ - حديد - ٥٧ - ٢٧ - ١٥٠١٦

ص: ٤٥٢

۱۵ - رهبانیت ، ابداع و نوآوری خود مسیحیان است ؛ نه دستورالعملی ابتدائی از جانب خداوند .

و رهبانیه ابتدعوها

۱۶ - رهبانیت ابداعی مسیحیان در ادیان آسمانی پیشین سابقه نداشت .

و رهبانیه ابتدعوها

۴- تاریخ رهبانیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۲۷ - ۱۴،۱۶،۱۸،۲۳

۱۴ - ظهور رهبانیت (ترک دنیا و دیرنشینی) ، در میان پیروان عیسی (ع)

و رهبانیه ابتدعوها

۱۶ - رهبانیت ابداعی مسیحیان در ادیان آسمانی پیشین سابقه نداشت .

و رهبانیه ابتدعوها

۱۸ - رهبانیت ، که در آغاز تنها جنبه الهی داشت ، کم کم دستخوش انحراف قرار گرفت و از هدف اصلی خود خارج شد .

فما رعوها حقّ رعایتها

۲۳ - > عن ابن مسعود قال : دخلت علی النبی (ص) فقال : یابن مسعود اختلف من کان قبلکم علی اثین و سبعین فرقه نجا منها اثنتان و هلک سائرهنّ ، فرقه قاتلوا الملوک علی دین عیسی (ع) فقتلوههم و فرقه لم تکن لهم طاقه لموازه الملوک ... فساحوا فی البلاد و ترهبوا ، و هم الذین قال اللّٰه لهم : ... > و رهبانیه ابتدعوها ما کتبناها علیهم ... ؛

از ابن مسعود روایت شده است که گوید: به خدمت رسول خدا(ص) رسیدم. آن حضرت به من فرمود: کسانی که قبل از شما بودند، اختلاف کرده و ۷۲ فرقه شدند که دو فرقه نجات یافته و بقیه هلاک گشتند. اولین فرقه نجات یافته کسانی بودند که برای دین عیسی با پادشاهان جنگیدند و کشته شدند و فرقه دوم کسانی بودند که توان مقابله با پادشاهان را نداشتند... پس در سرزمین ها متفرق شدند و رهبانیت اختیار کردند و اینها همان کسانی اند که خداوند درباره آنان فرمود: رهبانیه ابتدعوها ما کتبناها علیهم...<

۵- رهبانیت در مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۵۰ - ۱۱

۱۱ - رهبانیت ، بدعت پیروان عیسی و انحراف از سیره آن حضرت بود .

و ءاوین-هما إلی ربوه ذات قرار و معین

این که مکان زندگی عیسی و مادرش، همراه با امکانات و وسایل آسایش و در سرزمین خوش آب و هوا بود، می تواند اشاره به این مطلب باشد که زندگی رهبانی پیروان آن حضرت، انحراف از سیره او و بدعت در دین او بود.

ص: ۴۵۳

۶- رهبانیت مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۲۷ - ۱۴،۲۳

۱۴ - ظهور رهبانیت (ترک دنیا و دیرنشینی) ، در میان پیروان عیسی (ع)

و رهبانیه ابتدعوها

۲۳ - > عن ابن مسعود قال : دخلت علی النبی (ص) فقال : یابن مسعود اختلف من کان قبلکم علی اثین و سبعین فرقه نجا منها اثنتان و هلك سائرهنّ ، فرقه قاتلوا الملوک علی دین عیسی (ع) فقتلوه و فرقه لم تکن لهم طاقه لموازاه الملوک . . . فساحوا فی البلاد و تهربوا ، و هم الذین قال الله لهم : . . . > و رهبانیه ابتدعوها ما کتبناها علیهم . . . ;

از ابن مسعود روایت شده است که گوید: به خدمت رسول خدا(ص) رسیدم. آن حضرت به من فرمود: کسانی که قبل از شما بودند، اختلاف کرده و ۷۲ فرقه شدند که دو فرقه نجات یافته و بقیه هلاک گشتند. اولین فرقه نجات یافته کسانی بودند که برای دین عیسی با پادشاهان جنگیدند و کشته شدند و فرقه دوم کسانی بودند که توان مقابله با پادشاهان را نداشتند... پس در سرزمین ها متفرق شدند و رهبانیت اختیار کردند و اینها همان کسانی اند که خداوند درباره آنان فرمود: رهبانیه ابتدعوها ما کتبناها علیهم...<

۷- سرزنی رهبانیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۱۹۷ - ۱۴

۱۴ - نکوهش زهد افراطی

و تزودوا

با توجه به شأن نزول نقل شده در مجمع البیان که عده ای توشه خود را به دور می ریختند و آیه در مقابل می فرماید: و تزودوا.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - معارج - ۷۰ - ۳۱ - ۴

۴ - رهانیت و سرکوب غرایز (همچون غریزه جنسی و ...) ، مخالف تعالیم اسلام

إلا على أزوجهم أو ما ملكت أيم-نهم .. فمن ابتغى وراء ذلك فأول-ئك هم العادون

۸- فلسفه رهبانیت مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۲۷ - ۱۸، ۱۷

۱۷ - رهبانیت ابداعی پیروان مسیح (ع) ، با شرط هدف الهی (جلب خرسندی خدا) داشتن ، مورد موافقت و رضایت خداوند قرار گرفت .

ما کتبنا-ها علیهم إلا ابتغاء رضون الله

۱۸ - رهبانیت ، که در آغاز تنها جنبه الهی داشت ، کم کم دستخوش انحراف قرار گرفت و از هدف اصلی خود خارج شد .

ص: ۴۵۴

فما رعوها حقّ رعايتها

۹- مراد از رهبانیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۲۷ - ۲۲

۲۲ - > عن أبي الحسن (ع) في قوله عزّوجلّ: < و رهبانيه ابتدعوها ما كتبناها عليهم إلا ابتغاء رضوان الله > قال: صلاه الليل ;

از امام رضا(ع) درباره سخن خداوند عزّوجلّ که فرموده: <..إلا ابتغاء رضوان الله > روایت شده که مراد نماز شب است <.

۱۰- منشأ رهبانیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۲۷ - ۱۵

۱۵ - رهبانیت ، ابداع و نوآوری خود مسیحیان است ؛ نه دستورالعملی ابتدائی از جانب خداوند .

و رهبانيه ابتدعوها

ص: ۴۵۵

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه

اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

